ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 2

MERCREDI
2 MAI
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83. RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

65ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.265 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 65e ANNÉE — No 17.265

ԵՐԵՒԱՆ

ՄԱՐԳԱՐԵԱՆՑ ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻ

ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄ
ՄԱՅԻՍ 3-ԻՆ

ԱԽԱԼՑԽԱ

ՄԻՋԱԴԷՊ
ՀԱՅ ՎԱՐՈՐԴ ՄԸ ԾԱՆՐՕՐԷՆ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

ԱՐՑԱԽ

20 ՀՈԳԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ «ՏՆԱՅԻՆ ԿԱԼԱՆՔ»Ի ՏԱԿ

Մթնոլորտը բաւական լարուած կը մնայ Ստեփանակերտէն Երեւան, հակառակ Ապրիլ 30-ի եւ Մայիս 1-ի տօնական օրերուն: Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Ուրբաթ օր երկու յաջորդական միթինկներ նախատեսուած էին Արցախի դէպքերուն առթիւ: Երկուքին յաջորդած է երրորդ մը Շաբաթ օր, մինչ քանի մը հարիւր հազար հոգիի մասնակցութեամբ: Ուրբաթ օր ալ, կը պահանջուէր Գերագոյն Խորհուրդի արտակարգ նստաշրջան, Շաբաթ օր պահանջը կրկնուած է եւ 60 երեսփոխաններ հաւաքուած են շէնքին առջեւ: Ի վերջոյ, Նախագահութիւնը որոշած է արտակարգ նստաշրջան գումարել Կիրակի, Ապրիլ 29, ժամը 14-ին: Միթինկներու ընթացքին բազմաթիւ ելոյթներ եղած են, հիմնական կերպով կեդրոնանալով Արցախի վրայ, բայց նաեւ ընտրութիւններու վրայ, որովհետեւ ապօրինութիւնները կը շարունակուին նաեւ Վրաստանի հետ հարցերու: Արդարեւ, Ապրիլ 27-ի իրիկունը բաւական լուրջ միջադէպ մը պատահած է Ախալցխա: Երեք բեռնատար կառքեր, որոնք կը տեղափոխէին բժշկական օգնութեան սարքեր աղէտեալ վայրերու համար Ախալքալաք - Ախալցխա ճամբով անորոշ պայմաններու մէջ, արգելքի հանդիպած են իրենց ճամբան շարունակելու, Վրացիները կեցուցած ըլլալով կառքերը: Պարզ չէ թէ ինչ պայմաններու մէջ, կրակ ալ բացուած է եւ գլուխէն շատ ծանրօրէն վիրաւորուած է առաջին բեռնատար կառքին վարորդը եւ Թիֆլիսի հիւանդանոցը փոխադրուած:

Կիրակի օրուան նստաշրջանը, բացուած է ուրեմն ժամը 14-ին եւ յանուն ՀՀՇ-ի առաջարկուած է նախագիծ մը, ուր կը ներկայացուին կարգ մը պահանջներ, որոնց կարգին. —

- Վերցնել արտակարգ վիճակի դրութիւնը Արցախէն, դուրս հանել տալ զինուորականները եւ արտակարգ վիճակ դնել միայն մարզի եւ Ազրբէջանի սահմանային շրջանները: Վերականգնել մարզային Խորհուրդի եւ բոլոր հանրային կազմակերպութեանց գործունէութիւնը, վերջ տալ հրամանատարութեան միջամտութիւններուն:

- Կասեցնել Ազրբէջանի Գերագոյն Խորհուրդի Ապրիլ 21-ի որոշման գործադրութիւնը, այդ որոշումը կը ձգտի միայն վիժեցնել Արցախի հայ բնակչութեան ինքնորոշման իրաւունքը (հարցը կը վերաբերի Խոջալուն եւ Կրկժանը քաղաքի վերածել, տես «Յառաջ»՝ Ապրիլ 26): Վերջ տալ տնտեսական շրջափակումին, ապահովել հաղորդակցութիւնը Լաչին - Ստեփանակերտ ճամբով:

- Անձնական պատասխանատուութեան կանչել Արցախի հրամանատար Սաֆոնովը, հայ ժողովուրդի ազգային արժանապատուութիւնը վիրաւորած ըլլալուն համար, Ապրիլ 24-ի ոգեկոչման կապակցութեամբ:

- Որոշումներ տալ նաեւ Հայաստանի մասին: Նախ ջնջել գարնան զօրակոչը: Պաշտօնէ հանել բոլոր այն անձերը որոնք նշանակուած են Մոսկուայի կողմէ:

Այս նիստին, Կիրակի օր, միայն մէկ կէտ կ'ընդունուէր՝ կասեցնել գարնանային զօրակոչը Հայաստան: Միւս բոլոր հարցերու քննարկումը կը յետաձգուէր Մայիս 3-ին, երբ նստաշրջանը կը վերսկսի: Այս նիստին իր հրաժարականը ներկայացուցած է Հայաստանի վարչապետը՝ Վլատիմիր Մարգարեանց, բայց այս հարցի ալ քննարկումը ձգուած է Մայիս 3-ին:

Այլ առաջարկ մը ըրած են կարգ մը երեսփոխաններ՝ նախագահի դրութիւն մը ստեղծել եւ այդ պաշտօնին նշանակել Մովսիսեանը, այս ընտրութիւնն ալ կատարելով Մայիս 10-ին, ինչ որ կը նշանակէ 10 օրուան համար, քանի որ ընտրութիւններու թուականն է Մայիս 20: Այս առաջարկին դէմ արտայայտուած են, Կիրակի իրիկուն ալ միթինկի մը ընթացքին ՀՀՇ-ի անդամները, շեշտելով գլխաւորաբար, որ քաղաքական ղեկավար մը պէտք չէ նախագահ ըլլայ, ապա՝ եթէ նախագահ մը պիտի ունենայ Հայաստանը, այդ պէտք է ըլլայ ուղղակի ընտրութեամբ:

Հուսկ, Երկուշաբթի առտու, Երեւանէն հեռաձայնով առած մեր տեղեկութիւնները կը վերաբերէին նաեւ Արցախի: Ապրիլ 26-էն ցայսօր ձերբակալուած են 20 հոգի (ներառեալ առաջին 6-երը) եւ ասոնց մէկ մասը, արդէն իսկ Ռուսաստան դրկուած են: Ինչ որ ամէնէն վրդովեցուցիչն է սակայն, Ռոպէր Քոչարեանի նկատմամբ տրուած որոշումն է: Արդարեւ, ան որ Փետրուար 14-ին Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան անդամ ընտրուած էր Ռաֆայէլ Ղազարեանի, Հրաչիկ Սիմոնեանի եւ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հետ, «տնային կալանքի» դատապարտուած է: Հակառակ այս պարագային, Ռ. Քոչարեան որոշած էր Երեւան երթալ Կիրակի օր իսկ, քանի որ արտակարգ նստաշրջան կար, բայց չէր կրցած անպաստ օդին հետեւանքով թռան չկար, ուրեմն պիտի ջանար երթալ Երկուշաբթի, եթէ վերջին պահուն «անհամութիւն» մը չպատահէր:

× Գ.Խ.-ի նստաշրջանի ընթացքին դիտողութիւն եղած է նաեւ Յուսիկ Յարութիւնեանի պաշտօնազրկման մասին, Կեդրոնական Կոմիտէի կողմէ: Պատասխան տրուած է թէ ենթական ինք ուզած է քաշուիլ: Որոշուած է Մայիս 3-ին, հրաւիրել Յ. Յարութիւնեանը որ ինք յայտնէ թէ ճի՞շդ է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԱՆՏՍԸՍՊԵՐԿԻՍ դրական կը գտնէ Միթերան - Քոհլ նախաձեռնութիւնը, որ կը շարունակէ շատ բուռն քննադատութիւններու առիթ տալ Ֆրանսայի մէջ, ընդդի-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՅԻՍ ՄԷԿ-ի աշխատանքի տօնին առթիւ «Յառաջ» լոյս չի տեսներ: Մեր յաջորդ թիւը՝ Հինգշաբթի, Մայիս 3:

ASSEMBLEE NATIONALE

RECONNAISSANCE DU GÉNOCIDE ARMÉNIEN

Séance du Mercredi 25 AVRIL

J. POPEREN: Ministre chargé des relations avec le Parlement

«La tragédie arménienne fut, effectivement, le premier génocide du siècle»

M. le Président — En dépit de l'importance du sujet, l'orateur devra poser sa question en quelques secondes...

M. Hermier — Hier, c'était le soixante quinzième anniversaire du génocide arménien de 1915. Voilà des années que le groupe communiste, en particulier par la voie de M. Ducoloné, agit dans cette assemblée pour que le gouvernement reconnaisse ces crimes contre l'humanité.

Nous partageons l'émotion de la communauté arménienne face aux terribles évènements survenus dans le Caucase. Nous avons toujours condamné la violence, la haine, les pogroms. Nous avons toujours prêché pour une solution politique, pacifique, qui cadre avec les droits du peuple arménien. Mais que la France reconnaisse enfin le premier génocide des temps modernes de manière qu'inscrit dans les mémoires, le crime ne se renouvelle plus! Inscrivons cetet reconnaissance dans la loi et prévoyons chaque année une date de commémoration sur le territoire national.

La France doit aussi aider à la reconnaissance internationale du génocide et agir auprès de la Turquie qui se refuse toujours à en reconnaître la réalité et persiste à faire disparaître toute trace «d'arménité» de la partie arménienne de son territoire. Il est donc grand temps d'inscrire une proposition à ce sujet à l'ordre du jour de l'Assemblée. La France des droits de l'homme le doit à ses fils d'origine arménienne qui ont tant donné pour sa liberté, et à ce pays qu'on a voulu rayer de l'histoire d'un trait de sang. *(Applaudissements sur les bancs du groupe communiste).*

M. Devedjian — Très bien.

M. Poperen, ministre chargé des Relations avec le Parlement — La tragédie arménienne fut, effectivement, le premier génocide du siècle. Ayant représenté une circonscription et demeurant maire d'une ville où est installé une nombreuse et vivante communauté d'origine arménienne, je suis particulièrement sensible à cette question et à la nécessité d'agir et chez nous et sur le plan international. Tel est, vous le savez, le souci du gouvernement, tel a été depuis longtemps celui du Président de la République dont la déclaration à Vienne en janvier 1984 était sans équivoque et engageait dès lors toute la politique de la France. Il ne m'appartient pas de juger d'une éventuelle initiative parlementaire que vous avez évoquée. Son esprit correspond à coup sûr à la politique que nous menons.

M. Hermier — Nous avons une proposition de loi, faites la venir à l'ordre du jour.

M. le Ministre chargé des Relations avec le Parlement — Vous connaissez la procédure. Si la conférence des Présidents envisage de la retenir, en tant que représentant du gouvernement, je ne m'y montrerai pas défavorable. Mais je ne me sens pas en droit d'en dire plus : respectons la procédure parlementaire.

Je rappellerai seulement que le gouvernement français a effectué bien des démarches qui se sont heurtées aux réticences —le mot est faible— de certains pays, en vue de faire reconnaître le génocide au niveau international. Nous avons multiplié les démarches auprès de l'actuel gouvernement turc —auquel on ne saurait sans injustice, vous en conviendrez, faire porter la responsabilité des évènements de 1915. Nous avons salué l'ouverture aux chercheurs des archives ottomanes concernant le sujet. Il y a plus à faire pour que le gouvernement turc abolisse peu à peu les mesures répressives qu'un autre membre du gouvernement déplorait ici-même la semaine dernière. Ce sera le résultat d'une action internationale à laquelle la France prendra toute sa part. Le gouvernement français a aussi manifesté sa solidarité avec les prisonniers politiques turcs qui viennent d'entamer une grève de la faim. Qu'il s'agisse du développement des libertés démocratiques en Turquie ou de la reconnaissance internationale du génocide arménien, le gouvernement répond donc très largement à vos préoccupations. *(Applaudissements sur les bancs du groupe socialiste).*

NDLR. — Ajoutons que dans ce même contexte, M. André Santini, député et maire d'Issy-les-Moulineaux a posé la question écrite suivante à M. le Premier Ministre. -

QUESTION ECRITE

Au moment où la communauté arménienne de France vient de célébrer le 75ème anniversaire du génocide, *André Santini* demande à Monsieur le Premier Ministre de ne pas oublier le sort des Arméniens persécutés.

Au cours d'un récent entretien, Monseigneur Barkev Mardirossian, nouvel archevêque des Arméniens du Karabagh, lui a exprimé ses plus vives inquiétudes pour la population de cette province, qui isolée et affamée par le blocus azéri, et vivant dans la peur de nouveaux pogroms, ne voit plus de salut que dans le soulèvement armé.

Devant la mort lente à laquelle ce blocus et les menaces d'aggravation du conflit condamnent le Karabagh, et face à l'apparente passivité des autorités soviétiques, il lui demande la nature des actions concrètes menées par le gouvernement pour empêcher un nouveau génocide.

ՊԵԼՃԻՈՅ

ՀԱՅՑ. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՈՒՄԸ

Պելժիոյ Հայ Առաքելական առաջին Եկեղեցւոյ օծումը կը կատարուի Կիրակի, Մայիս 6, ժամը 10.30-ին ձեռամբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին եւ ի ներկայութեան կրօնական թէ աշխարհական անձնաւորութեանց: Առաջին անգամն է նաեւ որ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ գերագոյն պետ մը Պելժիա կ'այցելէ:

Վազգէն Ա. Մոսկուայի եւ Փարիզի ճամբով Պրիւքսէլ Զավենթեմ օդակայանը կը ժամանէ Հինգշաբթի օր, Մայիս 3, ժամը 13.50-ին եւ Պրիւսէլ կը մնայ մինչեւ Մայիս 9, ուրկէ կ'անցնի Փարիզ, նոյն օրը:

Այս արարողութեան ներկայ պիտի ըլլայ նաեւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս՝ Գարեգին Բ.:

Պրիւսէլի Նորակառոյց Եկեղեցւոյ հասցէն է.—

1 A, rue Kindermans
IXELLES, BRUXELLES

ՀՈՂԻՆ ՎՐԱՅ ՄՆԱԼՈՒ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

«Աւանգարդ»ի Ապրիլ 13-ի թիւին առաջին էջին վրայ հրատարակուած է Արցախի գրողներուն դիմումը, մարդկն դուրս ապրող բոլոր Արցախցիներուն ուղղուած ։ Մէկ բան կ'ըսուի հոն, բաւական չէշտ ու կտրուկ․ «վերադարձէ՛ք»։ Դիմումը ճարահատ մօր մը ճիչը կը յիշեցնէ տեղ–տեղ․ այդ մայրը՝ Արցախը կ'ըսէ․ – «Վերադարձէք ... դարձէք ձեր գերդաստանով, ձեր տունն ու օջախով, ձեր մեծ ու փոքրով։ Թող ձեր կարօտից նաւած նանապարհները նորից բանուկ դառնան, թող ձեր հայրական տների պատերից ուր դեռ ձեզանից շատ շատերի նկարներն են փոշեծածկ, անհետական սարդոստայնները, ձեր մանկութեան խաղավայրերում թող ձեր զաւակներն ու թոռները խաղան»։

Վերադարձի կանչը մայրական կարօտի կանչ ըլլալէ աւելի տագնապի չեշտ մը կը մատնէ․ «Արցախի ապագան ձեզանից իւրաքանչիւրի վճռորոշ քայլից է կախուած։ Իւրաքանչիւրի»։ Ու իւրաքանչիւրը անհրաժեշտ ներկայութիւն են այսօր Արցախի ճգնաժամէն ելքին համար։

«Արցախն անառիկ բերդ է։ Աւելի բերդանանք։

Արցախը Մայր Հայաստանի սիրտ ամրոցն է։ Աւելի ամրանանք» կ'ըսէ դիմումը։ Հայաստան ծանր ժամանակներ կ'ապրի․ Արցախցին չի կրնար մայր ժողովուրդի հոգերէն ու ցաւերէն հեռու մնալ։ Ու ցաւին մասնակցութիւնը, պայն կրելը մէկ ձեւ ունի․ «Արցախցին պիտի լինի Արցախում»։ Հակառակ պարագային «բոլոր կոչերն ու խօսքերը, երդումներն ու հաւաստիացումները սուտ են ինչ - որ տեղ անգամ վիրաւորական, անվայելուչ»։

Այսօր նոր շրջանի մը սկիզբն է, «նոր ժամանակներ են սկսւում հայրենի Արցախի համար․ եկէ՛ք, մեր հայրենի հողը թող մեզանով ծաղկի»։

Արցախի գրական կազմակերպութեան դիմումը կ'աւարտի այնքան սպասուած յաղթանակին սահմանումով․ «մեր հողի վրայ մեր մնալը հէնց ինքը յաղթանակն է»։

Հետաքրքրական պիտի ըլլար գիտնալ թէ ազրպէյճանական թերթերուն մէջ ալ նման դիմումներ կը հրատարակուի՞ն, երբ Շուշիի ու Ղարաբաղի ազրպէյճանական գիւղերու թուրք բնակչութեան թիւը աւելցնելու գործօն աշխատանք կը տարուի։ Թէեւ այս մասին հասած լուրերը դիմումներու, կոչերու անհրաժեշտութիւնը չեն զգացներ, քանի որ ուղղակի կը խօսին կատարուածին մասին։ Ազրպէյճան չի բաւեր, շրջանի պատկանելիութեան կնճիռը բնակչութեան ինքնորոշման իրաւունքին կիրարկումով քակելու հաւանականութիւնը․ ապահովաբար այսօրուան մերժումներուն, անտեղիտալի կեցուածքին, բողոքին ետին կայ այդ իրաւունքը յարգելու հարկադրանքին ենթարկուելու պահուն սպառումը․ ու իր գիտցած ձեւով՝ ազերի գաղթականներ փոխադրելով Արցախ, կ'արժեւորէ սպասումի շրջանը։ Վերջին ապացոյցները ունեցած Կրկժանով ու Խոջալուով։ Առոր զուգահեռ, իր ամբողջ կարելին ըրաւ ու կ'ընէ արգելք հանդիսանալու համար Ազրպէյճանէն վտարուած Հայերու հոն կայք հաստատելուն։

Այս պարագաներուն մէջ, կ'անդրադառնանք մեր ճակատին տեղաշարժները․ վերջին երկու տարուան ընթացքին քանի՞ հոգի կրցաւ արդեօք – եթէ կրցաւ – փոխանակ Խորհրդային Միութեան անկիւնները թափառելու, Արցախ մտնել ու հոն հաստատուիլ։ Ըստ երեւոյթին, մեծ պէտք չէ ըլլայ թիւը, քանի որ նման դիմումներով ջանք կը թափուի քիչ խօսքով շատ բան հասկցնելու ։

Կատարուած իրողութեան դէմ, բարախուն սա դիմումնագիրը ... ։ Որքա՛ն անհաւասար թեւերով կ'ընթանան յաճախ մեր համեմատականները։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԹԱՆԿԱՐԺԷՔ ԳԱՆՁԸ

ԽՄԲ․ – Անտոնիա Մաչարիի այս դառն հիւմուրով լեցուն յուշերը լոյս տեսած են «Նորք»ի մէջ (1989 Հոկտեմբեր) Անահիտ Յովսէփեանի թարգմանութեամբ։ Կը ներկայացնենք արեւմտահայերէնով ․–

Փայտէ էր, հին, բաւական մաշած, մեծածաւալ ու ծանր, նախապէս հաւանաբար սրճագոյն եղած էր։ Վրան ժանգոտած կղպանք մը կար։ Բաւական ազդեցիկ, տարօրինակ ու անսովոր տեսքը հեռաւոր ժամանակներու ... անցեալ դարերու ճամբորդները կը յիշեցնէր, եւ ոչ թէ Ի․ դարու։ Բայց չզարմանաք, եթէ ըսեմ որ այդ ճամպրուկը Ի․ դարու ծնունդ է։

Իսկ ի՞նչ կայ մէջը։ Ահա կղպանքը ուշադրութեամբ կը հանեմ, ճամպրուկը կը բանամ զգուշացող սիրով։ Եւ հոն ամբողջ ժառանգութիւն մըն է։ Թանկարժէք գանձ ... ստալինեան ողջ ժամանակաշրջանը։ Ահա անորոշ գոյնով բամպակէ հին բաճկոն մը, զոր կը հագնէին աքսորականները։ Նոյն տեսակի բամպակէ տափատ մը։ Ձմեռնային գլխարկ մը, չես հասկնար թափառաշրջիկի, կառապանի թէ բանուորի ...։ Քեփի մը (գլխարկ), նոյնպէս անհասկնալի՝ գոյնով, ծաղումով կամ ազգութեամբ։ Մոխրագոյն հին շալիկ մը՝ վրան հինգ կոճակով ... բոլորն ալ տարբեր գոյնի ու տեսակի։ Ինչպէս նաեւ զոյգ մը հին, կարկտած երկարաճիտ կօշիկ, կարծես թէ սեւ գոյնի ... Ու վերջապէս ոչխարի մորթէ չինուած ձեռնոցներ՝ ինչպէս էսքիմոսներունը։

Ահա բոլորը։ Ահա այդ փայտէ հին ճամպրուկին պարունակութիւնը, զոր մենք կը համարենք թանկարժէք գանձ։

Հիմա եկէք տեսնենք թէ այն ուրկէ հասեր է մեր կողմերը։ Ի՞նչ կապ ունի բամպակէ այդ բաճկոնը եւ հաստ կտորէ կարուած երկարաճիտ կօշիկը մեր տաք եղանակին հետ։ Եւ ընդհանրապէս, այդ ճամպրուկին պարունակութիւնը, ճամպրուկ մը որ այստեղացի չէ ու կասկածելի ծագում ունի։

Որքան ալ տարօրինակ է, բայց ճամպրուկը Հայաստանի համար արժէք կը ներկայացնէ։ Ան երկար տարիներ բանաստեղծ – նահատակին ուղեկիցը եղած է Սիբիրի ճամբաներուն վրայ։ Չէ՞ որ բանաստեղծին հետ, բանտարկեալներու մեծ բանակի մը հետ, սիբիրեան դաժան սառնամանիքին ոտքով ու ապրանքատար չակոններու մէջ, տասնեակ օր ու գիշեր հարիւրաւոր քիլոմեթրեր կտրած է ան։

Անշուշտ, ճամպրուկին համար աւելի դիւրին էր քան բանաստեղծին, ան չէր քալեր, զայն կը տանէին․ թուլակազմ, նիհար բանաստեղծը իր ուսերուն վրայ կը կրէր ոչ միայն ծանր ճամպրուկը, այլեւ իր դաժան ճակատագիրը։

Ահա առաջման կէտին վրայ կը տեսնենք մեր ճամբորդները՝ փայտէ ճամպրուկը եւ բանաստեղծ – նահատակը՝ Կրասնոյարսկի երկրամաս, քաղաք Մարիինսկի։ Տեղ մը, ուրկէ անցեր են Ի․ դարու հարիւր հազարաւոր տարուկներ, ստալինեան ժամանակաշրջանի դժբախտ բանտարկեալները՝ անոր «իմաստուն» քաղաքականութեան զոհերը։ Իսկ որքա՜ն շատ էին այդ զոհերը։ Շատ էին նաեւ առաքման կէտերը, բոլորը չես կրնար թուարկել ...։ Գիշեր ու զօր հոն կ'եռար աշխատանքը։ Եւ մեզի կը թուէր թէ ամբողջ աշխարհը միայն սառով պատած էր՝ որպէսզի տեսակաւորէ կենդանի ապրանքը՝ անվճար աշխատուժը։ Կը տեսակաւորէին ու կը նետէին ուր որ պատահէր։

Որո՞ւն չէիր հանդիպեր հոն։ Մեր եղբայրական հանրապետութիւններուն բոլոր ազգութիւններէն՝ ի հարկէ, բոլորն ալ պատապրուած կապիտալիստական լուծէն ... Բարձրահասակ, բաց գոյն մազերով ու կապուտաչեայ Լիտվացիներուն ... եւ անոնց քոյրերուն։ Բոլորը մօայլ էն, տխուր, մտածկոտ...

Ահա խարտեաշ մազերով Լատիշները եւ Լատիշուհիները։ Ինչպէս նաեւ բարձրահասակ Էստոնացիները եւ Էստոնուհիները ... Երեք պալթեան Հանրապետութիւնները հոն միաւորուած էին, կը ջանային իրարու աւելի մօտ ըլլալ...

Ահա Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնը՝ դանդաղաքայլ, սեւաչ ... Անընդհատ կը յուզէր․

«Բարեւ, Աշոտ», «Բարեւ Գուրգէն ջան։ Դու է՞լ ես էստեղ»։ «Ինչպէս տեսնում ես, սիրելի Աշոտ ։ Խօսքս այ օրը էլ ո՞ւր պիտի լինեմ, եթէ ոչ էստեղ։ Գիտե՞ս Աշոտ, Գրիգոր Զուբարեանն էլ է էստեղ ... Ես արդէն տեսել եմ նրան»։ «Մի՞թէ»։

Քիչ մը անդին պեխաւոր ու ինքնավըստահ Վրացիներու խումբն է։ Իսկ առանձ անոնց սիրելի հարեւանները են՝ Ազրպէյճանցիները ... Այս երեք կովկասեան Հանրապետութիւնները նոյնպէս միաւորուեր էին եւ ... համերաշխ էին ինչպէս երբեք։

Հրէական «միացեալ հանրապետութիւն»ն ալ իր տեղն է։ Մեր եղբայրական հանրապետութիւններու կազմին մէջ այն չկայ ... Բայց առաքման կէտերուն ու Սիբիրի ճամբաներուն մէջ հրէական հանրապետութիւնը կազմաւորուեցաւ։ Հին ազգի մը ներկայացուցիչներ են, մեծ խելքի տէր մարդիկ։ Ոմանք արդէն ալեհեր են, միւսները դեռ սեւահեր են, երիտասարդ, նոյնիսկ պատանի․ մօայլ, խոժոռ ու ինքնամփոփ...

Հարազատ Բելոռուսիան նոյնպէս այստեղ է։ Ինչո՞ւ այստեղ պիտի չըլլայ, եթէ մեր եղբայրական հանրապետութիւններու կազմին մէջ է։ Շատերը երիտասարդներ են ... Անշուշտ, կան նաեւ ազդեցիկ անձեր։

Թանկագին Ուկրանիան ալ ետ չի մնար միւսներէն ... Ան ալ Սիբիր, առաքման կէտեր ղրկած է իր լաւագոյն երիտասարդները ... կան նաեւ վեթերաններ։

Ահա եւ միջինասիական հանրապետութիւնները, նեղ աչքերով, լայն այտոսկրերով, ազնիւ, համեստ ու համբերատար...

Ահաւասիկ, ամենամեծ՝ ռուս ազգին ներկայացուցիչները, մեր մեծ եղբայրները եւ, հարկաւ, քոյրերը ... Այո, ինչ հաճելի հանդիպումներ։ Տարբեր դէմքեր, տարբեր լեզուներ, տարբեր մասնագիտութիւններ, տարբեր աշխարհահայեացքներ ... Բայց այստեղ բոլորը միացած էին մէկ միասնական ընտանիքի մէջ ... եւ անընդհատ միայն մէկ բանի մասին կը մտածէին ... (Բայց թէ ինչ կը մտածէին, թող առայժմ գաղտնիք մնայ)։ Ահա թէ ուր է իսկական ինտերնացիոնալիզմը։ Կեցցէ՛ ընկեր Ստալինի «իմաստուն» քաղաքականութիւնը, որ այսպէս բոլորս համախմբեց։

Շնորհակալութիւն եւ ուռա՜...

Ճշմարիտ է որ Ամերիկացի, Ֆրանսացի (Գերմանացիները արդէն հոս էին), Շուէտացի եւ ուրիշ ազգերու ներկայացուցիչներու պակաս կար ... Անոնք ինչո՞վ մեզմէ լաւ են։ Բայց աւաղ, աւաղ ... Այդ պատիւը դեռ անոնց չէ տրուած ... զուցէ յետագային ... Երբ գանոնք ալ կ'ազատագրեն կապիտալիզմի լուծէն։

Կը սկսին անուններով կանչել, կը սառուցեն՝ ոեւէ մէկը փախած չըլլա՞յ։ Իսկ չունները՝ բակին եւ շէնքին մէջ, չորքոտանի չունները ... ինչպէս նաեւ երկոտանի, – մեր ամէն մէկ քայլին կը հսկեն։

Անուանականչ․ «Աճէմեան Գուրգէն Գրիգորեւիչ»․ «Հոս եմ», – փայտէ ձայնով կը պատասխանէ փայտէ ճամպրուկը։ Հայկական հանրապետութիւնը իրար անցաւ․ «Եղբայրներ, տխր սա Գուրգէն Մահարին է ։ Մեր տաղանդաւոր բանաստեղծը, Զարենցի ընկերը...»։

«Դովլաթեարեան Եղիա»։ «Հոս եմ», – կը պատասխանէ ցած ձայն մը։ Հիմա ալ Լիտվացիները յուզուեցան։ «Չէ՞ որ սա մեր յայտնի փրոֆեսորն է։ Հրաշալի, բարեհամբոյր մարդ է։ Մ՞ն ինչու հոս է»։ Բայց այդպէս ալ պատասխան չստացան։

«Տէյֆ Մոշէ»։ «Հոս եմ», – հրէական անխոյլ տաղանդութեամբ կը պատասխանէ ձայնը։ Հրէական «միացեալ հանրապետութիւն»ը ալեկոծ, փոթորկեցաւ․ «Մայն Կոթ, Մեր Տէյֆը, հրեայ բանաստեղծը ։ Մեր միակ հրեայ բանաստեղծը»։ Հրեաները յուզուեցան, կարծես կ'ուզէին ծափահարել Տէյֆը, բայց ուշքի եկան՝ կարելի չէ։

«Շուեռն Սոֆիա Մարկովնա»։ «Հոս եմ», – կը պատասխանէ կնոջ մը նուրբ ձայնը։ «Զօրավար Շուեռնի կինն է», – կը շշնջան Հրեաները։

«Գվոզդեւ...»։ «Հոս եմ, չեմ փախած,» – կը պատասխանէ սիրական ձայն մը։ «Միթէ իսկապէս այն Գվոզդեւն է, համաշխարհային կուսակցութեան ականաւոր գործիչը, Լենինի զինակիցը, կոմիսար...», հետաքրքրուեցան ռուս մեծ ժողովուրդի ներկայացուցիչները։ Այո, յետոյ պարզուեցաւ որ իսկապէս նոյն Գվոզդեւն է, «խորհրդային իշխանութեան հաստատող ... եւ կոմունիզմ կառուցանող»։

«Զուբար Գրիգորի»։ «Այո հոս եմ», – կը պատասխանէ առոյգ ձայնը ։ «Ախր սա մեր Զուբարն է, յայտնի իրաւաբանը, Հայաստանի հպարտութիւնը» – նորէն իրար անցան Հայերը։

«Սանամեան Աշոտ»։ «Հոս եմ», – կը պատասխանէ ջղային, բարձր ձայնը։ «Մեր Աշոտը։ Նկարիչ է։ Հրաշալի մարդ է ... արդէն տասնհինգ տարի է՝ թափառում է բանտերում ու ճամբարներում», – կը շշնջան Հայերը։

«Սկրիչան Եանկա»։ «Հոս եմ», – դժկամօրէն կը պատասխանէ ցած ձայնը։ «Աստուած իմ, սա Բելոռուս գրող – արձակագիրն է, մեր Սկրիչան» – կ'աղմկէ Բելոռուսական հանրապետութիւնը։

«Վլասով։ Ռաբինովիչ ։ Ալկոնիս։ Մարկեւիչուտէ։ Լիւտկեւիչուտէ» եւ այլն, եւայլն։ Կը կանչեն ու կը կանչեն ... չարք կը կեցնեն, չարք՝ դէպի աջ, չարք՝ դէպի ձախ կը համալրուին ու կը համալրուին չարքերը ... Տեսակաւորում, տեսակաւորում։ Իսկ մեր բանաստեղծին՝ փայտէ ճամպրուկին հետ՝ դէպի աջ ... Անոնք միասին նորէն յայտնուեցան ապրանքատար վակոնին մէջ, որ լեցուած էր տարբեր ազգութիւններու ներկայացուցիչներով։ Նորէն տեղ մը կը տանին զանոնք, իսկ ուր՝ ոչ ոք գիտէ...

Ա․ ՄԱՀԱՐԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ «Արարատ» Միութեան թատերախումբը, Մարտ 23-էն 26, նոյն միութեան թատերասրահին մէջ ներկայացուցած է Անտոն Չեխովի «Արջը» եւ «Ցորելեանը» գործերը։ Ներկայացումներուն բեմադիրն է Հրայր Տէր – Յովհաննիսեան։

ՆԻՒ – ԵՈՐՔԻ Կիլիկեան Թեմի առաջնորդարանին մէջ, Մարտ 25, ընդունելութիւն մը կազմակերպուած է ի պատիւ Հայաստանէ ժամանած օղամթոլորտային 7 մասնագէտներու։ Հայաստանէ նոր վերադարձած Մեսրոպ Արք․ Աշճեան յայտնած է թէ կեանքը բնականոն ընթացքի մէջ մտած է հոն ու ապա ներկայացուցած է հիւրերը։ Հայաստանի շրջապատի պահպանման եւ հետեւանքներուն մասին խօսած են Եուրի Արուլեան ու Կարէն Սիմոնեան ։ Հայաստանի հիւրերը պատասխանած են նաեւ ներկաներու կողմէ ուղղուած բազմաթիւ հարցումներու։

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնը եւ ՀՕՄ-ի ամէնօրեայ վարժարանը այցելած է, Ապրիլ 10, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի փոխ – նախագահ, ՀԽՇ-ի վարչական Ռաֆայէլ Ղազարեան։ Հիւրասիրութեան ընթացքին խօսք առնելով, ան իր գնահատանքը յայտնած է գաղութին մէջ տիրող ազգային ոգիին համար ։ Թորոնթօ իր կեցութեան ընթացքին, Ղազարեան այցելած է նաեւ Հ․Բ․Ը․Միութեան «Ալեք Մանուկեան» մշակութային կեդրոնը եւ ամէնօրեայ վարժարանը, ինչպէս նաեւ Ս․ Խաչ ամէնօրեայ վարժարանը։

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ Ս․ Աստուածածին Եկեղեցւոյ «Բէնօ Պետրոսեան» սրահին մէջ, Ապրիլ 16, հանդիպում մը տեղի ունեցած է ազգ․ գործիչ, գերասան՝ Սօս Սարգսեանի հետ ։ Խօսելով Արցախի ծանր վիճակին մասին, ան նշած է ճամբաներու, ջուրի եւ կազի պակասը, որու պատճառաւ այնտեղ ապրելու կարելիութիւնները հասած էին նուազագոյնի, առիթ տալով որ բազմահազար Արցախցիներ լքեն իրենց հայրենի ոստանը ։ Ան նշած է Արցախը հայութեամբ վերաբնակեցնելու կարեւորութիւնը եւ այդ ուղղութեամբ Հայ Ազգային Միութեան եւ իր տարած աշխատանքը։ Սօս Սարգսեան անհրաժեշտ նկատած է համահայկական կեդրոնի մը ստեղծումը եւ ազգային հիմնադրամի մը հաստատումը։ Հանդիպում – զրոյցին մասնակցած են նաեւ Հայաստանէն նոր ժամանած բանաստեղծ՝ Ռազմիկ Դաւոյեանի ու նկարիչ Սարգիս Մուրադեան ։

ԱՊՐԻԼ 75
— ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ —

ՆԻՍ («Յառաջ»). –

Մեծ Եղեռնի 75ամեակի ձեռնարկներուն առաջինը՝ Ցեղասպանութիւն մակագրութեամբ ցուցահանդէսին պաշտօնական բացումը տեղի ունեցաւ Ուրբաթ, Ապրիլ 20–ին, կէսօրէ վերջ ժամը 15·30–ին, Նիսի հանրայայտ Փրոմընատ տէ զ'Անկլէի Միջերկրականեան Համալսարանական Կեդրոնին մէջ, սիրայօժար տրամադրուած քաղաքապետութեան կողմէ:

Տպաւորիչ չէնքին ճակատին մեծատառ արձանագրութեամբ ցուցանակը, ֆրանսերէն՝ «GENOCIDE des peuples arménien, bulgare, chypriote, grec, kurde sous l'Empire ottoman» եւ անոր վերեւ պարզուած ֆրանսականի կողքին ծածանող Հայոց ազգային Եռագոյնը, ինչպէս նաեւ Պուլկարիոյ, Յունաստանի, Կիպրոսի պետական դրօշակները յստակ կը ստուերագծէին արդէն ցուցահանդէսին բնոյթը:

Արդարեւ, չէնքին յարկին ընդարձակ սրահին մէջ, մեծղի բազմազան փաստանկարներ եւ իւրաքանչիւրին տակ կամ կողքին անգլերէն, ֆրանսերէն ու գերմաներէն բացատրականներ, վկայագրութիւններ մեկին ու պարզ ցոյց կու տային եւ, այդ ճամբով անգամ մը եւս կը հաստատէին այն բացայայտ իրողութիւնը, թէ Օսմանեան Կայսրութեան եւ անոր յաջորդականութիւնը ապահոված Հանրապետական (ի՛բրեւ թէ...) Թուրքիոյ հետեւողական, ուստի մնայուն քաղաքականութիւնը եղած է (եւ դեռ կը շարունակէ մնալ) դարաւոր մշակոյթներու, քաղաքակրթութիւններու տէր ժողովուրդներու խոշտանգումը, բնաջնջումը՝ մասնակի թէ համատարած բռնագաղթ, թրքացումներով, հարկադիր տեղահանումներով, ջարդերով, – մեր պարագային՝ 1915–ին, ակնյայտնի եւ բացորոշ ցեղասպանութիւն:

Օրինակ մը, առ ի յիշատակութիւն, ժամանակակից Թուրքիոյ պատմութեան հայոց: Լուսանկարներու վկայութեամբ արձանագրուած վիճակագրական տուեալներէն մէկուն հետեւելով կը կարդանք.– 1955, Սեպտեմբեր 6, Պոլսոյ մէջ Թուրքերը քարուքանդ կ'ընեն 1004 տուն, կ'աւերեն 4348 խանութ, 27 դեղարան եւ տպարանատուն, 21 ձեռնարկութիւն – հաստատութիւն եւ 110 ճաշարան, սրճարան ու պանդոկ, բոլորն ալ Յոյներու սեփականութիւն: Թուրք խուժանը կը կողոպտէ, կը թալլէ 73 եկեղեցի, ի մէջ այլոց պատմական եւ արուեստի բացառիկ արժէք ներկայացնող երկու սրբազան մասունքներ (ռըլիք), 1266 Թուականի: Առաւել՝ 26 դպրոց եւ 5 մարզարան: Կը սրբապղծուին յունական երկու գերեզմանատուներ:

Ճշդենք այս կապակցութեամբ, թէ ցուցանմոյշներու հաւաքումն ու մէկտեղումը փաստագրութեանց ճամբով, յղացած եւ իրականացուցած է Սոֆիա – Փրէս գործակալութիւնը: Անոնք արդէն իսկ ներկայացուած են առանձին ցուցահանդէսներով Պուլկարիա, Յունաստան, Կիպրոս, Աւստրիա, Շուէտ, Հոլանտա: Նիսի նախաձեռնութիւնը կը պարտինք շրջանիս Հայ Դատի Պաշտպան Կոմիտէին, գործակցութեամբ Ապրիլեան Եղեռնի յիշատակութեան Յանձնախումբին՝ բաղկացած Նիսի ու շրջակայքի ազգային կազմակերպութիւններէն, միութիւններէն: Միասնականութեան օրինակելի ապացոյց, անկասկած:

Բացման ցերեկոյթին, Ժան Ղազարեան, յանուն կազմակերպիչ մարմնին, ներկայացուց ներկայ պաշտօնական հրաւիրեալները: Քաղաքապետ Ժագ Մէտըսէնի ներկայացուցիչ երեսփոխանուհի Տիկին Մ. Տօկրէյ, ծերակուտական Օ. Պէյէ, երեսփոխան Ք. Սթրօզի, Յունաստանի ընդհանուր հիւպատոս Ա. Միքայէլօս եւ ուրիշներ:

Օր. Անահիտ Օհանեան անհրաժեշտ նկատեց նմանօրինակ ցուցահանդէսներու կազմակերպումը ոչ միայն իբրեւ յարգանք ջարդերու եւ ցեղասպանութեան զոհ միլիոններու յիշատակին, ոչ միայն իբրեւ լոկ վեր-արձանագրում Օսմանեան Կայսրութեան եւ Հանրապետական անուններուն տակ ծուարած Թուրքիոյ գործած պատմական ոճիրներուն, այլեւ որպէսզի մարդիկ ու մարդկութիւնը ըմբռնեն սարսռազդեցիկ երեւոյթը անոր եւ ձգտին կանխել զայն:

Տիկին Մարթին Տօկրէյ ընդգծեց, թէ Թուրքիա, որ կ'աշխատի մաս կազմել Եւրոպայի ժողովրդավարական ընտանիքին, պէտք է քաջութիւնը ունենայ ընդունելու իր սխալները, – մենք պիտի ըսէինք՝ ոճիրները, – եւ ստանձնելու հայկական ցեղասպանութեան պատասխանատուութիւնը, գործադրուած Երիտ. Թուրքերու կողմէ, 1915–ին:

Վրէժ Պալապանեանի, վիճակեցաւ յանձնել Նիս քաղաքի յուշամետալները կազմակերպիչ մարմնի դիւանի անդամներուն, – Օր. Ա. Օհանեան, Վահէ Սրապեան (բացակայ՝ առողջական պատճառներով) եւ Ժան Ղազարեան:

⁂

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂ՝ ԻՐԱՎԻՃԱԿ ՈՒ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ: Այսպէս բարդ հարց մը, որ ժամանակէ մը ի վեր, մասնաւորաբար 1988–էն ցայսօր, բովանդակ Հայութեան համար «շիկացած երկաթ»ի բնոյթ ստացած է՝ վերջնական կարգաւորումի ենթարկուելու ճամբուն վրայ:

Քլօտ Մութաֆեան, ուսողագէտ, հեղինակ «Կիլիկիա կայսրութեանց քառուղիներու եզրին» եւ Պ. Տօնապետեանի հետ համահեղինակ «Ղարաբաղ՝ հայկ. հող մը Ազրպէջանի մէջ» ֆրանսերէն լրջմիտ մենագրութիւններու, վերոյիշեալ նիւթին շուրջ խօսեցաւ դասախօսական երեկոյթի մը ընթացքին, Ապրիլ 21, Ուրբաթ ժամը 21–ին, Միջերկրականեան Համալսարանական Կեդրոնի ամփիթատրոնը:

Դասախօսը նախ եւ առաջ անհրաժեշտ նկատեց յիշեցնել, թէ Անդրկովկասի տէր դառնալէ ետք Ռուսիա ազգային – պատմական հիմունքներու վրայ առանձնայատուկ սահմանագծումներ չկատարեց, որով շրջագօտին գլխաւորաբար երեք ժողովուրդներէ կազմուած խճանկար-պատկեր պարզեց: Եթէ Վրացիները կեդրոնացած էին Կայսրութեան այս ծայրամասին Արեւմուտքը, Հայերն ու այդ ժամանակներու այսպէս անուանուած Կովկասի Թաթարները ընդհանրապէս խառն բնակակցութեան (cohabitation) մէջ էին Կուրէն Արաքս, մանաւանդ՝ Նախիջեւան, Զանգեզուր, Ղարաբաղ: (Ի դէպ, աւելցնենք, թէ Ռուսիա արուեստական շրջաններ ստեղծեց, ինչպէս, օրինակ, Էլիզապէթփոլի նահանգը 1868–ին՝ բաժանեա՛ զի տիրեսցես մաքիաւելական քաղաքականութեան հետեւութեամբ):

Այնուհետեւ, ճշգրիտ եւ յատկանշական կէտերու մատնանշումով ցոյց տուաւ, թէ Անդրկովկասեան Սէյմի քայքայումով, – ի հետեւանք Վրաստանի եւ Ազրպէջանի անկախութիւններու հռչակում՝ 1918, Մայիս 26-27, – ազգային հողամասերու ճշդումի հարցը ծագեցաւ: Բաքուի մուսաւաթականները՝ գործօն օժանդակութեամբը Թուրքիոյ, ճգտեցան հուրով ու սուրով Նախիջեւան – Զանգեզուր – Ղարաբաղ հողաշերտով կամուրջ հաստատել Անգարայէն – Բաքու՝ համաթրքութեան յայտնի տենչով: Արիւնալի մաքառումներ՝ Անդրանիկ, Նժդեհ, Դրօ: Հոս բնական հետեւութեամբ անդրադարձաւ Մեծն Բրիտանիոյ նենգ քաղաքականութեան, քանի անգլիական ուժերը, – արդէն մուտք գործած, – գլխաւորաբար շահագրգռուած էին Բաքուի քարիւղահանքերով եւ հզօր Ազրպէջանի ստեղծումով, իբրեւ պատուար Հիւսիսի ուժին: (Աւելցնենք, թէ Մեծն Բրիտանիա՝ Ազրպէջան – Թուրքիա ճամբով կ'ուզէր սիրաշահիլ իրեն ենթակայ մահմետական աշխարհը, այն ինչ որ փորձեց ընել քիչ անց Մոսկուա Կոմինթերնի ճամբով): Ժամանակագրական կարգով անդրադարձաւ Լեռնային Ղարաբաղի ստեղծման հարցին եւ թէ ի՛նչպէս համայնավար Ազերի առաջնորդներ յամառ հետեւողութեամբ յաջողեցան շրջանը ենթարկել իրենց, Մարզին սահմաններն ալ սեղմել, բարակ գիծով մը զայն անջատել մայր հողէն: (Հոս պարագայ մը մեր ուշադրութիւնը գրաւեց, իբրեւ դաս մեզի: Մինչ 1920 Ապրիլ 28–էն խորհրդային դարձած Ազրպէջան «յանուն Արեւելքի ու համաշխարհային յեղափոխութեան» եւ թեւաւորուած ռուսական 11–րդ Կարմիր բանակի ներկայութենէն, ձգտեցաւ իրեն կցել Ղարաբաղը, Զանգեզուրը, Նախիջեւանն ու Շարուր-Դարալագեազը, անդին համայնավար Հայեր՝ Լենինէն աւելի լենինեան, «խիտ ու կուռ» շարքերով, ինչպէս իրենք հպա՛րտօրէն կը մատնանշէին մինչեւ երէկ, անհեռատես մօտեցումով ընդհանրապէս զօրավիգ կեցան բոլշեւիկեան գաղափարներով պճնազարդ «կարմրակուց Թաթարներուն»):

Ք. Մութաֆեան, միշտ դիւրասահ ֆրանսերէնով, զանազան փուլերու անցումով հաստատեց, թէ Ղարաբաղի Հայերը երբեք չեն հաշտուած բռնագատեալ փաստին հետ եւ մնայուն մտածումով միշտ կը ձգտին վերամիաւորուիլ Հայաստանի հետ: Վճռակամ պայքարը դեռ կը շարունակուի:

Ունկնդիրներու բազմազան եւ այլաբնոյթ հարցումները վկայեցին, թէ նիւթն էր շահեկան, եւ հետաքրքրութիւնն էր մեծ: Մեղք բացականերուն:

⁂

Երկուշաբթի, Ապրիլ 23–ի Հսկումին, Ս. Աստուածածին Եկեղեցին, յաջորդեց Ապրիլ 24–ի առաւօտեան տպաւորիչ տողանցքը Մերիտէն պանդոկի հրապարակէն մինչեւ Մեռեալներու Յուշարձանը, այս անգամ եւս առաջնորդութեամբ Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու դրօշակներով, մեր կրթական յարկի երկսեռ աշակերտութեամբ եւ մեծադիր պաստառներով: Հայոց Ազգային Եռագոյն դրօշներու ծածանումը մինչեւ իսկ փոքրիկներու ձեռքերուն, հպարտառիթ խայծ հանդիսացաւ:

Մեռեալներու Յուշարձանին առջեւ ներկաները մէկ վայրկեան լռութիւն պահեցին փողերգին հնչիւններուն տակ: Դրօշակներու խոնարհում: Ապա ծաղկեպսակներ զետեղուեցան ոգեկոչումի պատուոյ նախագահութիւնը ստանձնած քաղաքապետ Ժագ Մէտըսէնի անունով, ինչպէս նաեւ գաղութիս բազմազան կազմակերպութիւններուն, միութիւններուն կողմէ:

Նախաձեռնարկ մարմնին անունով Ժ. Ղազարեան, ֆրանսերէն հակիրճ խօսքերով ընդգծեց իմաստն ու խորհուրդը այս համախմբումին: Խօսք առին քաղաքապետին ներկայացուցիչը՝ երեսփոխան Ք. Սթրօզի եւ տոքթ. Արման Սամուէլեան: Աղօթեց Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեան:

Պաշտօնական ներկայ անձնաւորութիւններէն յիշենք նահանգապետին ներկայացուցիչը՝ Տիկին Մորաքին, Ժ. Ռընանտօ, Շրջ. Խորհուրդի նախագահը եւ ուրիշներ:

Ապա տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն, Նիսի Հայոց Եկեղեցին: Քարոզեց գաղութիս հոգեւոր հովիւը:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՓՐՈՖ. ԺԵՐԱՐ ՏԷՏԷԵԱՆԻ ԱՒԱՐՏԱՃԱՌԸ

Երկուշաբթի, Ապրիլ 23–ին, փրոֆէսէօր Ժերար Տէտէեան պետական տոքթորայի իր աւարտաճառը ներկայացուց, նիւթ ունենալով.–

Les Pouvoirs arméniens dans le Proche-Orient méditerranéen 1068 - 1144

Դատական կազմը (ժիւրի) բաղկացած էր հետեւեալ անձնաւորութիւններէն.–

Ժիլպէր Տակրոն, բիւզանդագէտ (նախագահ)

Հէլէն Ահրվէլէր, բիւզանդագէտ, Փոմփիտու կեդրոնի նախագահ (տեղեկաբեր)

Նինա Գարսոյեան, բիւզանդագէտ

Թիէռի Պիանքիս, արաբագէտ

Տիկին Քլօտ Քաուէր, արեւմտագէտ

Միշէլ Քափլան, բիւզանդագէտ:

Փրոֆէսէօր Ժերար Տէտէեան արժանացաւ «Շատ պատուաբեր» որակումին:

Անհրաժեշտ է շեշտել, թէ Ժոզէֆ Լօրանէն ի վեր (1919–ին) որ պետական տոքթորայի աւարտաճառի նիւթ ընտրած էր՝ «L'Arménie, entre Bysance et l'Islam» պետական (doctorat d'Etat) առաջին տոքթորան է նուիրուած Հայոց պատմութեան, զոր փայլուն կերպով ստացաւ Ժերար Տէտէեան:

Աւարտաճառին ներկայ էին բազմաթիւ բարեկամներ նաեւ օտար հետաքրքրուող անձեր եւ մասնագէտներ:

Աւելի մանրամասնօրէն կ'անդրադառնանք յետագային:

ԳՈՂԳՈԹԱ
ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՈԴԻԿ

1.– ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ ԵՒ ՊԱՏՐԻԱՐՔ

Քաղաքէն դէպի Ոլու Գըշլա փոխադրուած ատեն, Տ. Եղիշէ կ'աջողի Էրէյլի ապաստանիլ եւ աշխարհականի տարազով ատեն մը կը մնայ հոն, տխուր առիթն ունենալով տեսնելու թշուառութիւնը Պարտիզակի բոլոր քահանաներուն՝ Տ. ԲԱՐԹՈՂ ՄԽԱԼԵԱՆին, Տ. ՄԱՏԹԻԱՍ ԿԷՕՆՏԻՒՐԵԱՆին, Տ. ԲԱՌՆԱԲԱՍ ԲԱՐՈՒՆԵԱՆին ու Տ. ՓԻԼԻՊՊՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆին, որոնք ապա Իսլահիէ քշուեցան եւ որոնցմէ վերջինը սուինահար նահատակուեցաւ ի Մամուրէ: Էրէյլիի մէջ է որ կը տեսնէ դարձեալ Ազչէիրի քահանաներէն Տ. ԱՌՈՒՆՋԱՐը (որ ապա Րաքքա պիտի քշուէր եւ բախտը պիտի ունենար ողջ մնալու՝ յետ երկարատեւ խաչակրութեան), Տ. ՍՈՒՔԻԱՍ ԿԱՌԿԱՌԵԱՆը (որ Տէր–Զօրի մէջ նահատակուեցաւ) եւ Տ. ՀԱՅԿԱԶՈՒՆը (որ Մէսքէնէ վախճանեցաւ թշուառութեան մէջ), Արսլանպէկի քահանաներէն Տ. ԱԹԱՆԱՍ ՏԷՐ – ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆը՝ միշտ ծեծի ենթակայ (որ Միջագետքի անապատներուն մէջ կնքեց մահկանացուն) եւ Տ. ԲԱՐՍԵՂ ԹՈՐՈՍԵԱՆը (Մուսուլ ապաստանած, այժմ վերապրող), Էսկի Շէհիրի 80–ամեայ հիւանդ քահանայ Տ. ՀԱՄԱԶԱՍՊ ԱՐԱՄԵԱՆը (որ հոն՝ առուի մը եզերք աւանդեց հոգին եւ մարմինը մնաց անթաղ):

Էրէյլիի մէջ սրճեփի մը խանութը ըսպասեակի դեր կատարող այս սքեմաւոր երէցը տեսնելով որ անհնար է տարագիր Հայու մը մնալ այդ քաղաքը, կը խառնուի գաղթականական հոսանքին ու կը մեկնի Պօզանթի, հոնկէ ալ Զարտապկըդ՝ ուր կը հանդիպի Էվէրէկի չորս քահանաներուն՝ Տ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԷԼԻՔԵԱՆի, Տ. ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ – ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆի, Տ. ՄԽԻԹԱՐ ԹԱՄԸՋԵԱՆի եւ Տ. ԵՂԻՇԷ ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐԵԱՆի (բոլորն ալ նահատակ), իսկ ի Թարսուս՝ Ատափազարի քահանայ Տ. ՔԵՐՈՎԲԷ ՊԻՊԷՐԵԱՆի (որ Մէսքէնէ վախճանեցաւ): Թարսուսէն 1915 Հոկտեմբեր 15–ին կը հանուի ճամբայ դէպի Օսմանիէ՝ ուր կը գտնէ Ֆէրիզլի (Ատափազար) քահանաներէն Տ. ՊԵՏՐՈՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆը (Մէսքէնէ վախճանած): Օսմանիէէն Հասան Պէյլի երթ կրկին, յետոյ Իսլահիէ, Թահթա Քէօբրիւ, Րաճօ, Գաթմա եւ հուսկ ուրեմն Հալէպի դուռը՝ Սէպիլ կոչուած վայրը, ամէնուրեք ականատես ըլլալով թափառայած Հայութեան ծայրայեղ թշուառութեանց.– քաղցի, ցուրտի, աղտեղութեան, ախտակրութեան եւ մահերու շարք մը որ ամիսներ տեւած է: Սէպիլ գտնուած միջոցին, վրայ կը հասնի իր ժողովուրդով միասին, Լաղըըէի առաջնորդ ՄՈՎՍԷՍ ՎՐԴ. ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ, կորովի եւ բարեջան եկեղեցական մը որ ողջ է ցարդ եւ որուն հետ Տ. Եղիշէ կը քշուի Հալէպի Մումպիճ (Մըբէճ) կոչուած գիւղաքաղաքը: Հո՛դ է որ կը մնայ մինչեւ զինադադարի կնքումը, վերադառնալով Պոլիս եւ քահանայագործելով վերստին: Իր տարագրութեան այդ վերջին հանգրուանին մէջ է որ կը հանդիպի, բացի Մովսէս Վարդապետէ, Գոնիայի տարաբախտ առաջնորդ ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆի, (հիմա Տրապիզոնի առաջնորդ), ԳԷՈՐԳ ՎՐԴ. ՍԱՐԱՃԵԱՆի (Պէլէնէն, հիմա Քէսքին), Նիդէի ծերունազարդ քահանայ Տ. ՅԱԿՈԲ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆի (վախճանած անդ), Հայ Կաթոլիկ Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ԼԱԶԻՆԵԱՆի (Մունճուսունի հովիւ, նոյնպէս վախճանած անդ) եւ հետեւեալ ինը քահանաներուն՝ զանազան տեղերէ վտարանդի, եւ դեռ կենդանի.– Տ. ԽՈՐԷՆ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ (70 տարու, Տէօրթ Եօլէն), Տ. ՄԵՍՐՈՊ ԱՊՈՒՍԷՖԵԱՆ (65 տարու, առաջնորդական փոխանորդ Տէօրթ Եօլի):

(Շար. 17)

(Շար. Ա. էջէն)

մութեան կողմէ (Փաւքուա ամօթալի ո-րակեց Ֆրանսայի դիրքը)։ Կը թուի որ Ֆրանքեւգերմանական նախաձեռնութիւնը բոլորովին ինքնագլուխ չէր, այլ թելադ-րուած Լիտուանիոյ նախագահին կողմէ, որպէսզի կարենայ «պատուաբեր ելք» մը ապահովել։ Լանտըսպերկիս տրամադիր է խօսելու Մոսկուայի հետ եւ առանց խնդ-րոյ առարկայ ընելու անկախութեան ըս-կըզբունքը, գործադրութեան յետաձգը-ման մասին զանազան ձեւերու համաձայ-նելու։ Մինչ այդ սակայն, Մոսկուա կը շարունակէ եւ կը խստացնէ շրջափակու-մը, բայց տեղացիները ոգերգական ըն-նոյթ չեն ուզեր տալ եւ կառքերը ձգած հեծանիւով ցոյց մը ըրին Վիլնիուս, Կիրակի օր։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ Քրիստոնեայ կրօնա-պետները գործադրեցին իրենց սպառնա-լիքը եւ Ուրբաթ օր փակեցին բոլոր Սուրբ վայրերը, ինչ որ աննախընթաց է (Ուր-բաթ իրիկուն, Թէ – էՖ – 1 ալ պատկեր-ներ սփռեց, ուր կը տեսնուէր նաեւ Թոր-գոմ Պատրիարք)։ Որքան ալ մասնաւոր բարեկամութիւն մը չկրէ իրենց միջեւ, մահմեդականներն ալ համակամութեան համար իրենց սրբավայրերը փակած են։ Կասկած չկայ որ հրէական կանխամտած-ուած քաղաքականութիւն մը կը կիրար-կուի։ Մահմեդական թաղին մէջ, արդէն բազմաթիւ շէնքեր գնուած են Հրեա-ներու կողմէ եւ Յունաց Ս. Յովհաննէս պատատանարանն ալ «լաւ գործ» մը նը-կատարուած է, բայց գործառնութիւնը շատ կասկածելի է։ Կը պարզուի որ հրեայ ֆոլոններր ոչ թէ գնած այլ՝ ենթավար-ձած են շէնքը փանամական ընկերութենէ մը, որ իր կարգին պայմանագրութիւնը (պայլ) գներ է 3–ուկէս միլիոն տոլարի սզխմահայէ մը՝ Մարտիրոս Մարտիրոս-եան, որ անկէ ի վեր անհետացեր է Ամե-րիկա։ Ամէն ինչ ապօրինի է իրաւական գետնի վրայ, Մարտիրոս Մարտիրոսեանէ առաջ ալ կ'ըսուէր թէ («Լը Մոնտ») ծա-խողն էր Հայ Եպիսկոպոս մը։ Ամէն պա-րագայի մէջ, իսրայէլեան դատարանը պատատանարանին պարպումը հրահան-գած է։ «Մոնտ» իսկ առաջին էջի իր քրո-նիկը այս հարցին նուիրած էր Շաբաթ իրիկուն (Ապրիլ 29 / 30) եւ կը գրէր թէ Եկեղեցիներուն բարկութիւնն ու մտահո-գութիւնը շատ հասկնալի են եւ թէ հրեայ Պետութիւնը շատ բան կը կորսնցնէ այս հարցով։ Ամերիկա իսկ դժգոհ է եւ տեղ-ւոյն հրեայ համայնքը ազդարարութիւն մը կատարած է Իսրայէլի, որ վերջ տայ այս «զրգռութեան»։

ՏԸՊԼԻՆԻ եւրոպական վեհաժողովը մեծ յաջողութիւն մը չարձանագրեց, բայց եւ այնպէս բոլորովին ալ ձախողած չէ։ Ինչ-պէս միշտ խանդարողը՝ Տիկին Թաչըրն է, որ քաղաքական սուր գլխողութեան տէր (կը գրէ «Լիպերասիոն») անմիջապէս տեսած է թէ պատրաստուած ծրագրին մէջ, ուր է թերին։ Նախատեսուածն այն է (Համի Ուխտով) որ Միութիւնը երթա-լով աւելի սերտ ըլլայ եւ 1993 Յունուար 1-ին պէտք է յանգի գերազգային մարմի-նի մը, որ վարէ արտաքին քաղաքակա-նութիւնը եւ երաշխաւորէ 12երու ապահո-վութիւնը ու փոխարինէ բազմաթիւ միջ-կառավարական համագործակցութեան մարմինները։ Արտաքին նախարարները մինչեւ Յունիս պէտք է առաջարկներ բե-րեն։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ մէջ, Պուքրէշի Թիմի-շոարա ցոյցերը կը շարունակուին։ Մայ-րաքաղաքին մէջ, մանաւա՛նդ 9–րդ օրն է որ համալսարանին հրապարակը գրաւ-ուած է։ Իլիէսքու ալ ձախող գործ մը տեսած է« յակոտ» (վուայու, ռումանե-րէն՝ կոյան) որակելով ցուցարարները եւ այդ կոյանը դարձած է խորհրդանիշ մը, խրախուսելով երիտասարդներուն կող-մէ։ Թիմիշոարայի մէջ ալ, մօտ 40 հա-զար ցուցարարներ կը պահանջեն որ բո-լոր համայնավարները ընտրական ցանկե-րէն հանուին։

«Ս.Օ.Ս. ՌԱՍԻԶՄ»ի համագումարը կը վերջանար Երկուշաբթի իրիկուն, բայց, այս անգամ ակնկալուած ոգեւորութիւնը չկար եւ կը թուի որ Հարլէմ Տէզիրի սի-րարանութիւնը ընկերվարականներու եւ Էլիզէի հետ վախճանի մը հասած է։ Փոքերուն միակ հրաւիրեալն էր՝ Անթուան Վէշթէր (կանաչ), Միթերան ալ ուղերձ մը չէր ղրկած, Հարլէմ Տէզիր ալ քննադատեց կառավարութեան քաղաքա-կանութիւնը համարկումի գետնի վրայ (այդ անունով նախարարութեան մը ըս-տեղծումը մերժուած էր)։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՂՂԱԿԻ ԵՐԵՒԱՆԷՆ

ԼԱՐՈՒԱԾ ՄԹՆՈԼՈՐՏ ԱՐՑԱԽԻ ՄԷՋ (*)

ԵՐԵՒԱՆ (Ապրիլ 28)

Ինչպէս այսօր կը հաղորդեն Հանրապե-տութեան տեղեկատուական միջոցները վերջին օրերուն, կացութիւնը սրուած է Լեռնային Ղարաբաղ, իրականացնելով Ազրպէյճանը ներկայացնող այսպէս կոչ-ուած հանրապետական կազմ Կոմիտէի հակահայկական ծրագրերը։ Արտակարգ վիճակի շրջանի զինուորական հրամանա-տարը ձերբակալած է բանաստեղծներ՝ Գուրգէն Գաբրիէլեանը, Հրաչեայ Բէկ-լարեանը, Սոկրատ Խանեանը, Արկադի Թովմասեանը, տեղւոյն մանկավարժա-կան հիմնարկի դասախօսներ՝ Ռոնա Բա-լայեանը եւ Համլէթ Գրիգորեանը, որոնց միակ մեղքը Ապրիլ 24-ին Եղեռնի օրուան կապակցութեամբ ելոյթ ունենալն է։

Ապրիլ 26-ի իրիկունը այդ ապօրինի ձերբակալութեան դէմ բողոքող բազմա-թիւ անձերը ցրուելու առեն, կրկին կը-րակ են բացած, վիրաւորելով 4 հոգի։

Այս գործողութիւնները բողոքի ալիք են բարձրացուցած Արցախ եւ Հայաստան։

Պաշտօնական եւ ոչ — պաշտօ-նական բազմաթիւ կազմակերպութիւններ միատեղ Հայաստանի ազատ ամպիոնը, այսօր թերթերու մէջ հրատարակուած բաց նամակով դիմած է Նախագահ Մի-խայիլ Կորբաչովի, փաստերու հիման վրայ ցոյց տալով որ Ազրպէջանի ներկայի ղեկավարութիւնը Արցախի հայ բնակչու-թեան հանդէպ կը վարէ բացայայտ խըտ-րականութեան քաղաքականութիւն, հա-կօրինական քայլերու կը ձեռնարկէ մար-զի ազգային կազմը եւ վարչատնտեսական կառուցուածքը փոխելու։ Կացութիւնը կեդրոնի վերահսկողութենէն դուրս հա-նելու, ազգամիջեան յարաբերութիւնները ալ աւելի սրելու նպատակով։

Նամակի հեղինակները իրենց զայրոյթը կը յայտնեն Եղեռնի զոհերու յիշատակի օրը զինուորական հրամանատարութեան կողմէ սուգի արարողութեան մասնակից-ներու նկատմամբ կիրարկուած բռնի միջոցներու եւ ծանօթ խումբ մը մտաւո-րականներու ձերբակալութեան առթիւ, ինչպէս նաեւ կ'առաջարկեն նախագահա-կան Խորհուրդի յատուկ քննարկման ա-ռարկայ դարձնել ԼՂԻՄ-ի հայ մեծամաս-նութեան իրաւունքներու եւ ազատութիւն-ներու կոպիտ խախտումի փաստերը։

Նամակը հրատարակած է նաեւ Արցախի կուսակցական եւ խորհրդային ղեկավար-ներու, ժողովրդական երեսփոխաններու նամակը ուղղուած Նախագահ Կորբաչո-վի, Միութեան կեդրոնական մարմիննե-րուն եւ կեդրոնական թերթերուն, ուր նոյնպէս կը նշուին Արցախահայերու իրա-ւունքները ոտնահարելու բազմաթիւ փաս-տեր։

Հանրապետական թերթերուն մէջ, տը-պագրուած է նաեւ ԼՂԻՄ-ի ղեկավար մարմիններու բողոքը ազրբէջանական Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան կողմէ ապօրինի կերպով մարզի վարչա-տարածքային բաժանումը փոփոխելու մասին հրամանագիր ընդունելու առընչու-թեամբ։

Սփիւռքահայութեան Հետ
Մշակութային Կապի Կոմիտէի
Նախագահ
Կ. ԴԱԼԼԱՔԵԱՆ

(*) ԽՄԲ.- «Յառաջ»ի. - Այս մասին, մեր նախորդ թիւով (Ապրիլ 28 / 29) տը-ղէն տուած էինք առաջին տեղեկութիւն-ները։

Թ Ա Տ Ր Ո Ն Ե Ր Գ Ա Ն

ՄՈՄԱՎԱՌՈՒԹԵԱՄԲ
ԿԵՍԱՐԱԿԱՆ
Համբաւաւոր
ՔԷԹԷՅՈՎ

եւ այլ աղանդերներով, Կիրակի, Մայիս 6-ին, Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միու-թեան Մշակոյթի սրահը, ժամը 15-ին

Centre Culturel ALEX MANOOGIAN
118, rue de Courcelles, Paris 17e
— M° Courcelles —

Գեղարուեստական ճոխ բաժին՝ Անա-հիտ Սվաճեանի, Միհրան Էլմաեանի, Բիւզանդ Փրնտրճեանի եւ Յով. Տէմիր-ճեանի, ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐՈՎ։

Մասնակցութիւն 50 Ֆր.։

ՎԱԼԱՆՍ.–

Պր. Յակոբ Կօշկակարեան,
Տէր եւ Տիկին Ժորժ Կօշկակարեան եւ աղջիկը,
Տէր եւ Տիկին Կաբրիէլ Էյնաւ եւ զա-ւակները,
Տիկին Ժորժէթ Սարճեան եւ աղջիկը,
Տէր եւ Տիկին Տընի Պոնիս,
եւ բոլոր ընտանեկան պարագաները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ – մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՅԱԿՈԲ ԿՕՇԿԱԿԱՐԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Փերուզ Նազմաճեան)

մահը, որ պատահեցաւ Հինգշաբթի, Ապ-րիլ 26-ին, 91 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Շաբաթ, Ապրիլ 28-ին, Վալանսի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Վասպուրականի Հայրե-նակցական Միութեան Վարչութիւնը, ցաւակցութիւն կը յայտնէ՝ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տէր – Պօղոսեանի եւ զաւակնե – րուն, Օր. Արծիւ Տէր – Պօղոսեանի, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ջրբաշեանի եւ զաւակ-ներուն (Փարիզ), եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն իրենց սիրելի հօր, մեծ-հօր, մօրեղբօր, ազգականին, խնամիին եւ միութեանս անդամներէն՝ Տրդատ Տէր – Պօղոսեանի մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տաթեւ վարժարանի տնօրէնութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պր. Մար-տիկ Տակաեանէ 300 Ֆր., Օր. Արաքսի Աքեխզէ 1000 Ֆր. իր մէկ ուխտին համա-ձայն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տրդատ Տէր – Պօղոսեանի մահուան առ-թիւ, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ջրբաշեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին եւ 1000 Ֆր. «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ին։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Բերկրուհի Հայոցեանի մահուան տարելիցին ի յիշատակ, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գույումճեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12 - 14, rue Saint Bazile

14–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

ՄԵԾ
ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

Շաբաթ, Մայիս 5-ին, ժամը 20.30ին
Նախագահութեամբ՝
Տէր եւ Տիկին ԳԻՕՏ ՄԻՆԱՍԵԱՆ-ի

Գեղարուեստական բաժին, հայկական մթնոլորտ, նուագ։

Ճաշագին 150 Ֆր.։

Սեղանները կարելի է ապահովել վարչութեան անդամներուն մօտ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները, Շա-բաթ, Մայիս 5, ժամը 15-ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բո-լորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

LE COLLEGE ARMENIEN TEBROTZASSERE
est heureux de vous accueillir à bord du «*Château Gaillard*»
Le Samedi 12 Mai à 20 heures
POUR
UNE CROISIERE SUR LA SEINE
AVEC
UN DINER DANSANT
(AMBIANCE ARMENIENNE)

Départ : Quai de Grenelle Paris 15e, face à l'Hôtel NIKKO.
Lever de l'ancre : 21 heures précises.
Prix : 400 Frs.
Tenue de soirée
Réservations en téléphonant : (1) 43. 81. 01. 72

SAISON 89/90
DE LA QUATRA

SALLE GAVEAU - 17e ANNÉE

Avec le concours de l'U.G.A.B.
et de la Fondation C. Gulbenkian
VENDREDI 4 MAI A 20 H 30

HOMMAGE A UN COMPOSITEUR
A L'OCCASION DE 70EME ANNIVERSAIRE DE
ALEXANDRE HAROUTIUNIAN

Programme composé de ses œuvres.
Le compositeur au piano. — Première audition de son concerto de violon en France.

L'ORCHESTRE DE CHAMBRE D'ARMÉNIE
Direction et solo violon
ROUBEN AHARONIAN

Prix des places : 150 — 120 — 80 Frs. Etudiants : 50 Frs.
Libeller les chèques à l'ordre de l'*Association QUATRA*.
3, rue des Saints-Pères - 75006 Paris — Tél. : 42. 60. 74. 78

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 3

JEUDI
3 MAI
1990

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

65րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.266 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 65e ANNÉE — No 17.266

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԸ ՊԱՀԱՆՋՈՒԻ

ԼԵՆԻՆԻ ԱՐՁԱՆԸ ՎԱՐ ԱՌՆԵԼ

ՊՈՂՈՏԱՅԻՆ ԱՆՈՒՆՆ ԱԼ ՓՈԽԵԼ

259 ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ 1511 ԹԵԿՆԱԾՈՒ

Մայիսին ոչ մէկ տողանցք, ոչ մէկ նըշում: Ժողովուրդը սակայն այլ տեսակի տողանցք մը կատարած է, որ աւելի ցոյցի երթ մը եղած է: Ցուցարարները պահանջած են որ ջնջուի Լենինի անունը այդ անունը կրող պողոտայէն եւ պողոտան վերանուանուի՝ Մաշտոց (Թէեւ վերջերս նոր փողոց մը այդ անունով մկրտուեցաւ արդէն) եւ արդէն իսկ պոկած են պողոտային բոլոր ցուցատախտակները: Ապա, գացած են Լենինի արձանին առջեւ ու պահանջած, որ ան ալ վար առնուի: Այս վերջին հարցին կապակցութեամբ, քաղաքային խորհուրդը իր որոշումը պէտք է տայ մինչեւ Մայիս 20:

Մայիս 20-ի երեսփոխանական ընտրութիւններուն համար կան 1511 թեկնածու (259 ընտրական շրջանի համար): Երկու օքրուկի (ընտրական շրջան) մէջ միայն մէկական թեկնածու կայ, 19 ուրիշներու մէջ՝ 2-ական, միջին հաշուով շրջան գլուխ 6 թեկնածու կայ: Թեկնածուներու 73,3%-ը կուսակցական են (կամ կուսակցական ըլլալու պատրաստ) միայն 26,4%-ը ոչ կուսակցականներէ բաղկացած է: Թեկնածուներուն 108-ը՝ կուսակցական բարձր պաշտօններ ունի, 136-ը՝ խորհուրդներու անդամներ են, կան 6 եկեղեցականներ եւ 24 այլ ազգեր:

X Հայաստանի Ա. քարտուղարը՝ Վ. Մովսիսեան, Ապրիլ 29-ին ընտրուած է Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան անդամ:

X Մայիս 1-ին, մինչեւ իրիկուն, Ռոպէր Քոչարեան դեռ Երեւան չէր ժամանած (ծանօթ է որ, անայլին կալանքի դատապարտուած է), Երեւան կը յուսային որ Չորեքշաբթի առտու անպայման հասնի, որպէսզի կարենայ մասնակցիլ Մայիս 3-ի Գերագոյն Խորհուրդի նիստին:

X Նորաշէնի ճամբով, Երեւան հասած են 29 կառախումբ:

X Ախալցխայի միջադէպին կապակցութեամբ կը հաստատուի որ սառցումի ընթացքին է, որ կրակ բացուած է երեք բեռնատարներէն առաջինին վրայ եւ վարորդը ծանրօրէն վիրաւորուած է:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

Ե Ր Ե Ւ Ա Ն
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ԱՊՐԻԼ – 27 / 30)

ԵՂԵՌՆԻ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ապրիլ 24-ին հարիւր հազարաւոր մարդիկ այցելեցին Ծիծեռնակաբերդի յուշահամալիրը: Ժամը 19-ին, ողջ Հայաստանը մէկ վայրկեան լռութեամբ յարգած է անմեղ զոհերուն յիշատակը: Մարզահամերգային համալիրին մէջ Եղեռնի 75-ամեակին նուիրուած երեկոյթին խօսք առած են Գիտութիւններու Ակադեմիայի նախա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՅԻՍ ՄԷԿԸ ԵՐԿՐԷ ԵՐԿԻՐ

ԱՅԼԵՒՍ ՉԷ ԻՆՉ ՈՐ ԷՐ

ՓԱՐԻԶ. — ՊԱՌԱԿՏՈՒԱԾ ՊԱՏԿԵՐ
ՄՈՍԿՈՒԱ. — ՑՈՅՑ ԿՈՐԲԱՉՈՎԻ ԴԷՄ
ՊՈԼԻՍ. — 26 ՎԻՐԱՒՈՐ

ՀՈՍ ՈՒ ՀՈՆ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ

Էր երբեմն, Փարիզի մէջ, Նասիոնէն Պաթիյլ պատկառելի թափօր մը կը յառաջանար, գլուխն ունենալով կոյգ կոյգի, սենտիքաներու ղեկավարները: Վերջին տարիներուն, երթալով տժգունեցաւ, սենտիքաները կոյգ կոյգի չէին ուզեր քալել այլեւս, աւելի ճիշդ Սէ - Ժէ - Թէ-ի հետ քալել չէին ուզեր բոլոր անոնք, որոնք չեն փափաքիր խառնել սենտիքա, այսինքն՝ բանուորական իրաւունք եւ համայնավարութիւն:

Այս տարի աշխատանքի տօնակատարութեան 100-ամեակն էր (ոչ՝ Մայիս 1-ի, որ 1886-ին ծնած է, այլ նշումին) եւ երկրէ երկիր պատկերը բաւական հակասական էր:

Փարիզի մէջ, Սէ - Ժէ - Թէ-ն մինակ մնացած էր Նասիոնէն Պաթիյլ, միւս սենտիքաներուն ամէն մէկը տարբեր ձեւով կը տօնէր եւ ամէն մէկը իր հասկցած ձեւով:

Ամէնէն յատկանշականը, սակայն, Մոսկուայի տօնակատարութիւնն էր, քանի որ սուլոցներու տակ Կորբաչով ամպիոնը ձգած գացած է:

Ոչինչ պատահած էր հանդիսութեան պաշտօնական մասին մէջ եւ ոչ ոք, մանաւանդ Արեւմուտքի մէջ, կը հասկնայ, որ ինչո՞ւ Կորբաչով չէ մեկնած, երբ այդ բաժինը վերջացած էր: Մնաց որ, հարցում մ'իսկ կայ ոմանց մօտ, սուլոցներէ՞ն մեկնած է, թէ սուլած են, որովհետեւ մեկնած է: Ժամը ճիշդ 11.32-ին է, որ հեռացած է բեմէն, եւ իրեն հետեւած են բոլոր պետական եւ կուսակցական ղեկավարները: 10-էն 11, ամէն ինչ բան բնական կերպով ընթացած էր: 11-էն է որ տօնը բնոյթը կը փոխէր, երբ կը հասնէին «անպաշտօններ»: Պաստառներու լոզունգները եւ ցուցարարներու լոզունգները յատկանշական են: Կորբաչով ալ մեկնելէն առաջ (եւ թերեւս, այդ պատճառով իսկ մեկնած է) կրցած է կարդալ. — «Կորբաչո՛վ, ձեռքերդ քաշէ՝ խորհրդային իշխանութենէն», «Ընկերվարութի՞ւնը, ո՛չ մերսի», «72 տարի՝ ոչ մէկ տեղ հասնելու համար», «Լիթուանիոյ շրջափակումը, նախագահին ամօթն է», «Գուլեան եւ Իվանով ազգին խիղճերն են», եւ դեռ կարելի էր լսել. — «Իրական աշխատանքի՝ իրական աշխատավարձք», «Կ'ուզենք ապրիլ, ո՛չ թէ միայն գոյութիւն ունենալ», «Անկցի՛ համայնավար կուսակցութիւնը», «Անկցի՛ կարմիր Ֆաշիզմի կայսրութիւնը», «Ռուս զինուորը կայսրութեան ոստիկանը չէ»:

X Մանր միջադէպեր պատահած են Պերլին, ուր բախումներու հետեւանքով (անիշխանականներու եւ ոստիկաններու) քանի վիրաւորներ կան եւ ձերբակալութիւններ կատարուած են: Միջադէպերը պատահած են Թրքահոծ թաղամասին մէջ:

X Պոլիս, աւելի քան 380 հոգի հարցաքննութեան տարուած են Երեքշաբթի առտու: Ծանօթ է որ Մայիս Մէկը տօնելը արգիլուած է Թուրքիոյ մէջ եւ ոմանք փորձած են չընդառաջել արգելքին:

ՅԱՍՄԻԿ ՀԱՅԱԳՈՐԾԵԱՆ, ԱԼ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ, ՌՈՒԲԷՆ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ ՓԱՐԻԶ ԺԱՄԱՆԵՑԻՆ

Երկուշաբթի օր, Ապրիլ 30-ին, Քաթրայի հրաւէրով Փարիզ ժամանեցին Ֆրանսահայութեան ծանօթ երաժիշտ՝ Ալեքսանդր Յարութիւնեան, երգչուհի՝ Յասմիկ Հայագործեան, ջութակահար՝ Ռուբէն Ահարոնեան եւ սենեկային իր նուագախումբը (ընդամէնը՝ 25 հոգի):

Ինչպէս ծանուցուած է արդէն, Ուրբաթ, Մայիս 4-ի Քաթրայի երեկոյթը նուիրուած է Ալ. Յարութիւնեանի ծնունդեան 70-ամեակին եւ այս առթիւ Ռուբէն Ահարոնեանի սենեկային նուագախումբը պիտի նուագէ Յարութիւնեանի ջութակի քոնչերթօն, որու առաջին ունկնդրութիւնն է Ֆրանսա:

Պոլիս 14 վիրաւոր կար առտուն իսկ, կէսօրէ ետք 7 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են (զնդակէ), ուրիշներ ալ՝ Անգարայի մէջ:

Երկուշաբթիէն իսկ, խուզարկութիւններ եւ հարցաքննութիւններ կը կատարուէին, բացառիկ խստութեամբ ալ Երեքշաբթի՝ Թաքսիմ հրապարակին շուրջ:

X Պուքրէշ ալ հակակառավարութիւն, մանաւանդ՝ հակա-Իլիէսկու ցոյցերը շարունակուած են, մինչ երիտասարդներ ալ հացադուլի դիմած են: Ի դէպ, Պուքրէշի իշխանութիւնները շատ «նեղուած» են Ֆրանսայէն եւ բացատրութիւններ կը պահանջեն Լօրան Ֆապիուսէն, որովհետեւ երկու երեսփոխան Ժ.-Բ. Մինեռ եւ Ժ.-Մ. Ֆեռան (ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ) խօսք առած են համալսարանի հրապարակը եւ պահանջած կառավարութեան հրաժարումը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՅԻՍ ՄԷԿԸ «իւրացուցած» է նաեւ Ժ.-Մ. Լը Փէն, որ այդ օրը կ'ոգեկոչէ իր խորհրդանիշը՝ Ժանն տ'Առք: Մէն Թ'Օկիւսթէնէն Փալէ Ռօյալ աւելի քան տասը հազար հոգի հաւաքուած էին: Ազգ. Ճակատի պարագլուխը բուռն կերպով ձաղկեց համայնավար օրինագիծը, հակացեղապաշտ եւ հակասեմական, որու ընդունումը (ի դէպ՝ հաւանական չէ) պիտի սուլէ Ֆրանսացիները, որ օրինաւոր ճամբէն ելլեն: Այս օրինագիծը հակաֆրանսական կը նկատուի եւ այդ առընչութեամբ, Ազգային Ճակատի ղեկավարները կարմիր ժապաւէնով մը, խորհրդանշական ձեւով կապած էին իրենց բերանը:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏԱՆԴ մըն ալ ազատ արձակուեցաւ: Փրոֆ. Ֆ. Ռիտ, 43 ամիս աչքերը կապուած մնացած է:

ԱՆԹՈՒԱՆ ՎԻԹԷԶ, Քոմէտի Ֆրանսէզի վարչական պատասխանատուն, բայց նաեւ դերասան, այլ մանաւանդ՝ բեմադիր, մեռաւ Ապրիլ 30-ի իրիկունը, զոհ ուղեղային արիւնահոսութեան: 59 տարեկան էր, համայնավար շարքային մինչեւ Աֆղանիստանի դէպքերը: Առաջնոր քարտուղարը եղած էր, վարած էր Շայոյի Թատրոնն ալ նախքան «Ֆրանսական Թատրոնը», ուր իր վերջին բեմադրութիւնն էր Պրեխթի «Գալիլէոսի կեանքը»:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԵՒ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐԸ ՊՐԻՒՍԵԼԷՆ ԵՏՔ՝ ՓԱՐԻԶ ԿՈՒԳԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ուրախութեամբ կը յայտնենք մեր ժողովուրդին, թէ Նորին Սուրբ Օծութիւն Տէր Տէր Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, ընդառաջելով Եւրոպայի Հայոց Հայրապետական Պատուիրակ՝ Տ. Գիւտ Արքեպիսկոպոս Նաղգաշեանի ու պելժահայ համայնքի հրաւէրին՝ բարեհաճած է անձամբ օրհնել եւ օծել Պրիւսէլի մէջ նորակառոյց առաջին մեր Եկեղեցին, Կիրակի օր, Մայիս 6-ին, առաւօտեան ժամը 10.30-ին:

Այս առթիւ, Վեհափառ Հայրապետը Պելժիա կը ժամանէ Հինգշաբթի օր, Մայիս 3-ին, ուր պիտի մնայ պաշտօնական այցելութեամբ մինչեւ Մայիս 9:

Պելժիայէն յետոյ, Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետը՝ ոչ պաշտօնական այցելութեամբ, քանի մը օրով պիտի հանդիպի Փարիզ:

Վեհափառ Հայրապետի Փարիզի մէջ կեցութեան ընթացքին, Կիրակի օր, Մայիս 13-ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր Սուրբ Պատարագ պիտի մատուցուի, զոր պիտի մատուցանէ Վեհափառ Հայրապետի ուղեկից, Սուրբ Էջմիածնի հոգեւոր ճեմարանի տեսուչ՝ Տ. Անանիա Եպիսկոպոս Արապաճեան:

Սոյն պատարագին ներկայ պիտի գտնուի Վեհափառ Հայրապետը ու պիտի տայ իր Հայրական պատգամն ու օրհնութիւնը ներկայ հաւատացեալներուն:

Այս բարեբաստիկ առիթով, զոյգ համայնքները պիտի վայելեն նաեւ ներկայութիւնը Մեծն Տանն Կիլիկիոյ Հայրապետ՝ Նորին Սուրբ Օծութիւն Տէր Տէր Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին:

ԴԻՒԱՆ
ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ
ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅՈՑ

**

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 3. — Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Պրիւսէլի օդակայանը կը ժամանէ ժամը 13.50-ին: Փրոթոքոլը յատուկ ընդունելութիւն մը նախատեսած է:

ՈՒՐԲԱԹ, Մայիս 4. — Հաւանական այցելութիւն մը Անվերս կէսօրէ ետք:

ՇԱԲԱԹ, Մայիս 5. — Նախատեսուած են զանազան հարցազրոյցներ մամուլին հետ:

ԿԻՐԱԿԻ, Մայիս 6. — Ժամը 10.30-ին Օծում Հայաստանեայց Առաքելական նորակառոյց եկեղեցւոյ: Ժամը 20.30-ին, պաշտօնական ճաշ, Փրեզիտան պանդոկը:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մայիս 7. — Ժամը 11 - 12 ընդունելութիւն Պրիւսէլի քաղաքապետարանը: Ժամը 16-ին. — Ընդունելութիւն Մալինի Արքեպիսկոպոսարանը կարդինալ Տանէլսի կողմէ:

«ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ»Ի ՆՈՐ ԿԵԱՆՔԸ

Էլենա եւ Նիքոլայէ Չաուշեսկուի ամուսիններուն «դատաւարութեան» եւ գնդակահարման պատկերները դեռ նոր սփռած էին Ֆրանսական հեռատեսիլին բոլոր կայանները երբ հասաւ Պուքրէշի մէջ հրատարակուող «Նոր Կեանք» ամսաթերթին վերջին թիւը: Այս թերթը չես գիտեր ինչու, տարիներէ ի վեր, եւ Աստուած գիտէ որուն կարգադրութեամբ կը հասնէր Եկեղեցւոյ քարտուղարութիւնը:

Պէտք է խոստովանիլ որ քիչ, շատ քիչ կարեւորութիւն կ'ընծայէինք անոր՝ իր ամէնինչով «Չաուշեսկուական» էր, բռնած առաջին էջին պատկերէն մինչեւ վերջին էջին վրայ զետեղուած եւ չես գիտեր որուն հասցէին ուղղուած հնաոճ աւետարական ագերը: Բայց հայատառ թերթ մըն էր ի վերջոյ, չէինք կրնար չկարդալ զայն, հնարաւոր չէր չկարդալ նոյնիսկ, եւ մանաւանդ երբ գիտակցէինք որ «Նոր Կեանք»ին ընթերցումէն միայն – եւ այն ալ, տողերու ընդմէջէն, կարելի էր քանի մը աղքատիկ լուրեր քաղել ռումանահայ երբեմնի բարգաւաճ, բայց այժմ նօսրացած, գաղութին մասին: Հին եւ հարուստ անցեալ մը ունի ռումանահայ գաղութը: Հայոց գաղթականութեան առաջին օճախներէն մէկը եղած է Անի մայրաքաղաքի եւ աւելի ուշ Խրիմի համայնքներուն կործանումէն յետոյ: Թրանսիլվանիոյ հայկական թեմը հիմնուած է ԺԴ. դարուն եւ իր հիմնադրութեան իշխանական հրովարտակը մինչեւ այսօր կը պահպանուի Պուքրէշի Հայոց առաջնորդարանին դիւանին մէջ: Շատ շուտ Հայերը շաղուած են տեղացիներուն հետ եւ տէր դարձած են բարձր դիրքերու բոլոր ասպարէզներուն մէջ, կազմակերպած են իրենց եկեղեցական ու համայնական կեանքը փառաւոր վանքերու եւ Եկեղեցիներու շուրջ, ինչպէս օրինակ Սուչավայի «Հաճկատարի» վանքը:

Մեծ Եղեռնին յաջորդող տարիներուն, բազմահազար Հայեր ապաստան գտած են Ռումանիոյ մէջ, ասոնց շարքերուն մէջ կը գտնուէին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ծնողքները եւ շատ ուրիշներ: (Պատմական զարմանալի զուգադիպութեամբ մը, Պուքրէշի Սուրբ Հրեշտակապետաց Մայր Եկեղեցին, շինուած Սուրբ Էջմիածնի Մայր տաճարին օրինակին վրայ, հիմնուած է 1915 թուին): «Նոր գաղթականներու» այս հոսքը միացաւ ու ձուլուեցաւ «Հին գաղթականներուն» մէջ, ազգային եւ եկեղեցական հարուստ կեանք մը ապրելով մինչեւ Երկրորդ համաշխարհային պատերազմ: Գաղութը մեծ դժուարութիւններու եւ նոյնիսկ վտանգներու առջեւ գտնուեցաւ, սակայն Անթոնեսքուի բռնատիրութեան տարիներուն եւ 1946 – 1947 թուականներուն, Միչէլ Թագաւորին պարտադրուած հրաժարումէն վերջ եւ յատկապէս համայնավարական կարգերուն հաստատման առթիւ: 1947-էն սկսեալ գաղութը ապրեցաւ շատ մեծ անկում մը: Ներգաղթի եւ արտագաղթի հետեւանքով Ռումանահայութիւնը կորսնցուց հազարաւոր անդամներ եւ մանաւանդ տասնեակ մտաւորականներ: Հակառակ մնացած հոգեւորականներուն եւ մտաւորականներուն յարատեւ ջանքերուն, անկումը շարունակուեցաւ եւ առաւել եւս շեշտուեցաւ Չաուշեսկուին բռնատիրութեան ընթացքին: Հայերը ռումանացի իրենց համաքաղաքացիներուն նման ենթարկուեցան աշխարհի վրայ գոյութիւն ունեցող ամենադաժան կառավարութիւններուն մէկուն: Սակայն ազգային կեանքը բոլորովին չմեռաւ՝ 1951-էն ի վեր Պուքրէշի մէջ լոյս կը տեսնէ «Նոր Կեանք» շաբաթաթերթը (յետոյ ամսաթերթ): Առաջին թիւերէն իսկ, «Նոր Կեանք»ը իր աղքատ բովանդակութեամբ կը ցոլացնէր ռումանահայ գաղութին տխուր պատկերը: Մայրաքաղաքէն մինչեւ գաւառ նոյն ողբալի վիճակը կը տիրէր՝ աստիճանաբար բոլոր հայկական դպրոցները փակուեցան, հակակրօնական հալածանքները սաստկացան եւ նոր կոչումներուն արգելք հանդիսացան, բոլոր ազգային – քաղաքական եւ մշակութային մարմինները լուծուեցան, յայտնի ղեկավար դէմքեր բանտարկուեցան կամ ստիպուեցան արտագաղթել: Խզուեցան բոլոր կապերը արտաշխարհի հետ եւ նոյնիսկ «արեւելեան Եւրոպայի» (*) եւ Խորհրդային Հայաստանին հետ: Փաստօրէն արտաշխարհի վրայ բաց մնացած միակ պատուհանն էր Առաջնորդարանը (Հայրապետին առաջնորդութեան շրջանին (1943 – 1955) եւ անկէ յետոյ ցայսօր, Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ թեմերը, որոնք կը մնան մէկը միւսէն անկախ, ունին նոյն առաջնորդը յանձին Տիրայր Արքեպիսկոպոս Մարտիկեանին):

Երեք տարիներէ ի վեր սակայն, ուրախութեամբ նկատեցինք որ այդ գաղութը կ'ապրէր նոր զարթօնք մը որուն առաջին նշանները կրնան սեպուիլ Պուքրէշի Առաջնորդարանին Մշակութային Կեդրոնին վերադարձը հայ համայնքին (շէնքը գրաւուած էր կառավարութիւնը), գրադարանին վերաբացումը, դասախօսութիւններու եւ համերգներու կազմակերպումը: Եկեղեցական կեանքը նոյնպէս սկսած էր աշխուժանալ, տեղի ունեցան երկու կամ երեք ձեռնադրութիւններ եւայլն...: Միւս բոլոր համայնքներուն պէս, Ռումանահայութիւնը խորապէս ցնցուեցաւ Արցախեան Շարժումին սկիզբէն իսկ եւ մանաւանդ 1988-ի երկրաշարժէն: 1989-ին լոյս տեսած թիւերուն մէջ կարելի եղաւ նկատել քանի մը փոփոխութիւններ՝ Արցախի խնդիր կ'արծարծուէր բացէ ի բաց, թերթին սիւնակներուն մէջ լայն տեղ կը տրուէր արտասահմանի եւ յատկապէս «Արեւմտեան» Սփիւռքի կեանքին, կը ներկայացուէին հայագիտական նոր հրատարակութիւնները (այստեղ միայն կը յիշենք Գլօտ Մութաֆեանի եւ Անահիտ Տէր – Մինասեանին աշխատութիւնները, բայց կան բազմաթիւ ուրիշ օրինակներ):

Այս փոքրիկ, բայց քաջալերական ու խոստումնալից փոփոխութիւններուն վրայ հասաւ «Դեկտեմբերեան Յեղափոխութիւնը»: Նոր ստացած էինք Դեկտեմբերի թիւը – Չաուշեսկուի, վերջին, մեծադիր նկարով – երբ մէկ էջնոց «բացառիկը» հասաւ ողջունելու եւ յայտնելու համար կործանարար բռնատիրութեան վախճանը: Էջին վերջին մասը կը կրէր «Կեցցէ Ազատ Ռումանիան» նախադասութիւնը, լայն ու կարմիր գիրերով: Այս բացառիկին յաջորդեցին 1990-ի առաջին երեք թիւերը: Առաջին օրէն յայտնի եղաւ որ Ռումանահայերը կանգնելով իրենց համաքաղաքացիներուն կողքին մեծ դեր մը կատարեցին դէպքերուն զարգացման մէջ: («Յառաջ», իր ժամանակին արձագանգած էր այդ մասին) Յունուարի թիւէն սկսեալ խմբագրութիւնը որոշեց թերթին ծաւալը մեծցնել, ճոխացնելով ռումաներէն բաժինը – ինչ որ անպայման լաւ նշան մը չէ ըստ մեզի ... Թերթը անշուշտ բոլորովին այլափոխուեցաւ: Հայերը ռումէն ժողովուրդին հետ սկսան աստիճանաբար տիրանալ լիաթոք շնչելու բնական եւ արդար իրաւունքին վերագտնելով հանդերձ ժողովրդավարութեան ճանապարհները: Մարտի թիւէն կ'իմանանք թէ Մարտ 11-ին Պուքրէշի մէջ տեղի ունեցած է «Ռումանիոյ Հայոց Միութեան» հիմնադիր ժողովը: Միութիւն մը որուն գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ անկասկած Ռումանահայոց ազգային կեանքին ծաղկումը:

Մեզի կը մնայ յաջողութիւն մաղթել Ռումանիոյ մեր ազգակիցներուն ինչպէս նաեւ Պուլկարիոյ, Հունգարիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ մէջ գտնուող հայկական համայնքներուն: Վերջին մաղթանք մը՝ փափաքելի պիտի ըլլար որ վերագտնելով իրենց խօսքի ազատութիւնը, «Նոր Կեանք»ը եւ իրեն հետ Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ մեր քոյրերը եւ եղբայրները վերադառնային Մեսրոպեան դասական ուղղագրութեան:

Ուրեմն նոր եւ երկար կեանք «Նոր Կեանք»ին:

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Լիոն

(*) Գաղութներուն (Հունգարիա – Պուլկարիա...)

LIVRES REÇUS

De Staline à Gorbatchev
histoire d'une république soviétique
L'ARMENIE
Claire MOURADIAN
Ed. Ramsay, Paris 1990.

ԹԱՆԿԱՐԺԷՔ ԳԱՆՁԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հայկական Հանրապետութեան ներկայացուցիչները ուղղակի յատակին կը նստին, կարելի եղածին չափ իրարու մօտ, կը յիշեն անցած օրերը եւ ... կը լուծեն զանազան հայկական հարցեր: Պալթեան Հանրապետութիւնները նոյնպէս կը լուծեն իրենց հարցերը: Չէ՞ որ անոնք դեռ նոր մտած են Խորհրդային Միութեան կազմին մէջ, կարելի է ըսել՝ դեռ սկսնակ են, միամիտ: Անոնց շարժուձեւին ու խօսակցութեան մէջ դեռ կը ըզգացուի պուրժուական դաստիարակութիւնը՝ կապիտալիզմի մնացուկը: Անոնց համար այս ամէնը նորութիւն է, հանելուկային ... եւ բոլորովին անհասկնալի ... «դեռ շատ պիտի երկարի՞ այս անհեթեթութիւնը», – կը հարցնեն իրարու: «Սա դեռ միայն սկիզբն է», – կը պատասխանեն աւելի տարեցները: «Կ'երեւի աշխարհին վերջը եկեր է...»: «Էհ, յիմար էի, այն ատեն ինչու Զուիցերիա չգացի, կրնայի երթալ», – կ'ըսէ երիտասարդ ձայն մը:

Վրացիները, հակառակ իրենց ահաւոր վիճակին, իրենց հին «երգ»ը կ'երգէին. «Ընկեր Ստալին այսպէս ըսաւ ... Ան մեր մասին կը մտածէ: Սա վնասարարութիւն է: Այ, կը տեսնէք, ան մեզ բոլորս կ'ազատէ»: «Այո, մեր մասին կը մտածէ ... կ'ազատէ ... կ'ազատէ ... Ես այդ մասին արդէն տասը տարի է կը լսեմ», – պատասխանեց աւելի դատող ու խելացի ձայն մը:

Հրեաները նոյնպէս կը չչնջեն իրենց լեզուով: Պարզ չէ թէ ինչ հարցեր կը քննարկեն ... Մէկ բան միայն կարելի է հասկնալ: «Ներում, ներում»: Ախ, երկար սպասուած այդ ներումը ... արդէն շատոնց ատոր կը սպասեն այս բանտարկեալները ... կը սպասեն ու չեն համբեր... Բայց եթէ Հրեաները ներումի մասին կը խօսին, հաւանաբար կ'ըլլայ:

Մեր ազնիւ ու համեստ Միջինասիացիները՝ մեր բախտակիցները, նոյնպէս որոշ կարեւոր հարցեր կը քննարկեն:

Իսկ սլաւական երեք մեծ Հանրապետութիւնները՝ Ռուսաստանը, Ուկրանիան եւ Բելոռուսիան, համերաշխ, ուկրանական ժողովրդական երգ մը կ'երգեն.

Տէր Աստուած, դու ամենազօր
Ինչո՞ւ ես պատժում իմ ժողովրդին:

Ում սիրեմ, ոչ հայր ունեմ, ոչ մայր,
Մենակ եմ այս հեռու երկրում(*):

Այո, երգելէն զատ ուրիշ բան չէ մնացած: Իսկ այս հարցերը քննարկելէն անոնք արդէն յոգնած են ... եւ անօգուտ կը սեպեն:

Կառախումբը կ'երթայ ու կ'երթայ ... Իսկ տարօրինակ ճամբորդները կը քննարկեն ու կը քննարկեն իրենց վիճակը... մեղաւորը կը փնտռեն ... ու չեն կրնար գտնել ... կամ չեն համարձակիր ըսել: Ոմանք կը քննարկեն, ոմանք կ'երգեն... Իսկ կառախումբը կը սլանայ ... դէպի անորոշ երկիր մը ... Անիւները կը չխչխկան ... Օրերը կուգան ու կ'երթան ու ... կեանքը նոյնպէս:

Եւ ահա հասանք: Քաղաք Կանսկ: Իսկ Կանսկէն այս ճամբորդները 90 քիլոմեթր ոտքով պէտք է երթան: Հաճելի եւ օգտակար զբօսանք, Շարք մտի՛ր: Եւ ... քայլո՛վ մա՛րշ: Կ'երթան Ջերժինսկիի շրջան՝ ընդմիշտ բնակութեան, բնակութեան վերջին վայրը: Բոլորը յոգնած են, ֆիզիկական ու բարոյական տանջանքներէ յոգնած: Կը քալեն եւ ուսերնուն վրայ կը տանին ծանր ճամպրուկները, պայուսակները, ծրարները եւ ... իրենց ծանր ճակատագիրը: Շատ յոգնած են, կ'ուզէին նստիլ, հանգստանալ, բայց պահակը կը պոռայ: «Երթա՛նք: Շուտ ըրէ՛ք: Հոս ու հոն մի՛ նայիք: Հոն կը հանգստանաք, յաւերժական աքսորին: Շո՛ւտ, արա՛գ. Ձեր հայրն անիծած ... Հիմա ձեզի կը ցուցնեմ հանգիստ»: Այսպէս, խեղճ զոհերուն վրայ կը գոռան ստալինեան ժամանակաշրջանի «հոգատար թիկնապահները», իսկ անոնք հազարաւոր են: Շուներն ալ կը հաջեն: Ինչ հաճելի է ապրիլ՝ շրջապատուած ստալինեան հոգատարութեամբ:

Յանկարծ բանտարկեալներու կարաւանը հասաւ ջրափոսի մը (գիշերը անձրեւ եկած էր), ուզեցին շրջանցել, բայց «թիկնապահները» պոռացին. – «Պառկէ՛ր»: Հրամանը հրաման է: Եւ բոլորը պառկեցան՝ – առանց մտածելու, միահամուռ, միաձայն ... Հինգ վայրկեան ետք՝ դարձեալ հրաման. «Ոտքի՛»: Ու բոլորը ոտքի ելան ... Ցեխոտ ու թաց կը շարունակեն ճամբան՝ անիծելով իրենց բախտը ու ... զիրենք տանջողները: Իսկ պահակը կը ծիծաղի:

«Ահա հանգստացաք»: «Սա ինչ ծաղր է: Ինչպիսի անմարդկային վերաբերմունք, – կը զարմանայ փայտէ ճամպրուկը: Թէեւ փայտէ եմ ու գիւղը ծնած եմ, բայց կեանքիս մէջ այսպիսի կեղտ չեմ տեսած: Պայմանաժամը լրանալէն, տասը տարի ճամբար մնալէն ու ծանր աշխատանքներէն ետք, այս դժբախտները տուն դրկելու փոխարէն հիմա ալ աքսորավայր կը տանին ու դեռ կը ծաղրեն: Իսկ չէ՞ որ այս յաւերժ ճամբորդները գիտութեան ու արուեստի գործիչներ են, գրողներ, քաղաքական գործիչներ ու զինուորական ղեկավարներ»:

Մեր բանաստեղծը կը լռէ ... Իսկ ճամպրուկը կը մտածէ, կը մտածէ ու բան չի կրնար հասկնալ ... Ելք չկայ: Անօգուտ է մտածելը: Բոլորն ալ յոգնած են ու մռայլ եւ ոչ ոք կ'ուզէ խօսիլ: Գլուխները կախ, անոնք կը քալեն երգելով հին ռուսական «Թափառաշրջիկ» երգը, զոր այսպէս վերափոխեր են.

Սիբիրի վայրի տափաստաններով
Ուր մեր եղբայրն է տանջւում բանտի մէջ
Մեր ծանր բախտը անիծելով
Գնում ենք մեռնելու այնտեղ:
Չկայ տուն, չկայ ազատութիւն, չկայ բախտ,
Տանջանք է, թախիծ ու վիշտ,
Ու ձգում ենք մեր երգը տխուր
Հայրենիքի մասին:
Վաղուց է հայրս գերեզմանում,
Պառկած է սիբիրեան հողում,
Իսկ եղբայրս էլ Սիբիրում
Վաղուց է շղթաներ կրում:

Հայրս չկայ, եղբայրս է բանտում,
Դժբախտ թափառական եմ ես,
Ինչ բախտ էր, Աստուած,
Ամբողջ աշխարհը դատաւոր կը կանչեմ:

«Դադրեցուցէ՛ք քաղաքական երգերը: Լռեցէ՛ք, դատողութիւններ մի՛ ընէք: Ինչ ապերախտ էք, խորհրդային իշխանութիւնը զանոնք ազատեր է, իսկ անոնք դեռ կը դժգոհին ... Ասոնց նայեցէք», – կը պոռայ պահակը, իսկ շուները կը հաջեն:

Վերջապէս, բանաստեղծը եւ փայտէ ճամպրուկը հասան Յուրա գիւղը: Ճամբորդութենէն յետոյ ճամպրուկը կը հանգստանար, իսկ բանաստեղծը պահակ ու խոզարած դարձաւ: Այնպէս որ, մի՛ բողոքեր, փայտէ ճամպրուկ, քեզի համար աւելի դիւրին է: Դուն չես տանջուեր, միայն վկայ եղեր ես, ինչպէս ամերիկացի դիտորդը:

Մեծ ճամբորդ՝ փայտէ ճամպրուկ, դուն կրնաս հպարտանալ քու ճակատագիրով: Բանաստեղծին, գրողին ու նահատակին ուղեկիցը եղեր ես դուն ... ատոր համար ալ հիմա կանգնած ես անոր տուն – թանգարանին մէջ, ամէնէն պատուաւոր տեղը, այցելուներուն ցոյց կուտաս քու պարունակութիւնը ու կը պատմես սիբիրեան ճամբաներու, ապրանքատար վակոններու ու առաքման կէտերու սարսափելի հէքիաթ – եղելութիւնը: Եւ դեռ ուրիշ շատ բաներ՝ այդ դաժան ժամանակներուն մասին ... Չէ՞ որ դուն եւ քու պարունակութիւնը այդ սարսափելի օրերուն կենդանի վկան էք, կենդանի ապացոյցը:

Այցելուները կը նային այդ ամէնուն, կը յուզուին, կուլան ու կ'անիծեն մեղաւորները: Այդ կը նշանակէ որ դուն քու առաքելութիւնը գերազանց կերպով կատարեր ես: Իսկ այսօր աւելին պէտք չէ... աւելին յոյս ալ չունինք...:

Ու կանգնած է Գուրգէն Մահարիի թանգարանին մէջ փայտէ ճամպրուկը՝ անոր սիբիրեան ճամբաներու ուղեկիցը եւ լուռ վկան ... ու կը պատմէ բանաստեղծին դաժան ճակատագրին սարսափելի հէքիաթ – եղելութիւնը:

Ա. ՄԱՀԱՐԻ

(*) Այս եւ յետագայ չափածոյ թարգմանութիւնները տողացի են (Թարգմանիչ)

ԱՊՐԻԼ 75
– ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ –

ՀՌՈՄ

Այս օրերը, Հայաստանի եւ Հայ Սփիւռքի վրայ գործող բոլոր հայկական եկեղեցիներուն մէջ, պատարագներ կը մատուցուին եւ հոգեհանգստեան արարողութիւններ կը կատարուին ոգեկոչելու 1915-ի ցեղասպանութեան ինչպէս նաեւ այս վերջին տարիներուն Սումգայիթի եւ Բաքուի մէջ զոհուած անմեղ Հայերու հոգիներուն համար՝ արդարութիւն հայցելով:

Այս առթիւ, Կիրակի, Ապրիլ 22-ին, Հռոմի հայ գաղութը եւս մասնակցեցաւ հանդիսաւոր ձայնաւոր պատարագի մը, զոր առաւօտեան ժամը 11-ին մատոյց Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարանի գործակատար, Գէորգ Վրդ. Զապարեան, Լեւոնեան Հայ Վարժարանի Սուրբ Նիկողայոս եկեղեցիին մէջ; ի ներկայութեան Հռոմի Լեւոնեան Հայ Վարժարանի եւ Մխիթարեան ուսանողարանի մեծաւորներու եւ ժառանգաւորներու ինչպէս նաեւ Հայ եւ իտալացի հոծ բազմութեան եւ Տիրամօր Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութեան ընդհանուր Մեծաւոր Մօր, փարչական եւ վանարնակ քոյրերուն:

Պատարագի ընթացքին, Զապարեան վարդապետ կարդաց այն հեռագիրը զոր Պապը ղրկած է Վատիկանի Պետութեան քարտուղար՝ Կարտինալ Ակոսդինօ Քազարոլիի միջոցաւ: Ահա այդ հեռագրին բովանդակութիւնը.–

«Առ Գէորգ Վրդ. Զապարեան, գործակատար Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարանի ի Հռոմ.

Սրբազան Հայրը հոգեւորապէս կը միանայ այսօր մատուցուող պատարագի մասնակցողներուն հետ, հայ ժողովուրդի այնքան սուգ ու տառապանք պատճառած ցաւագին իրադարձութիւններու 75-ամեակին առթիւ. ան կը մաղթէ որ սոյն ոգեկոչումը մեզ բոլորս հրաւիրէ աչալուրջ խորհրդածութիւն մը կատարելու հանդուրժողութեան եւ փոխադարձ հասկացողութեան անհրաժեշտութեան վրայ. ան կը մաղթէ նաեւ որ մարդկութիւնը վերջ դնէ բռնութեան եւ միշտ փնտռէ արդարութեան խաղաղութեան եւ ներումի առաջնորդող ուղիները՝ Սուրբ Աւետարանի պատգամին համաձայն:

Այս մաղթանքներով Պապը մինչ ջերմագին աղօթքներ կը բարձրացնէ՝ Աստուծոյ բարեգութ սիրոյ կը յանձնարարէ բոլոր զոհերուն հոգիները եւ այսօրուան պատարագին ներկայ եղողներուն կը շնորհէ իր առաքելական օրհնութիւնը ի նշան քրիստոնէական զօրակցութեան»:

Հեռագիրը կը կրէ ստորագրութիւնը Վատիկանի Պետութեան քարտուղար՝

Կարտինալ Ակոսթինօ Գազարոլի–ի

Սուրբ Աւետարանի ընթերցումէն ետք, օրուան քարոզը խօսեցաւ Գերպ. Անթոնիօ Մասսոնէ որ վերջերս Հռոմի ընդհանուր փոխանորդ կարդինալի կողմէ պատուիրակ անուանուած է հռոմարնակ Արեւելեան ծէսերու հաւատացեալներուն համար: Գերպ. Մասսոնէ անդրադարձաւ Խաչեալ Քրիստոսի կատարած զոհաբերութեան որուն մաս կը կազմէ նաեւ պատմութեան ընթացքին Հայ ազգի զաւակներու զոհաբերութիւնը եւ մարտիրոսութիւնը:

Պատարագի աւարտին բոլոր ներկաները թափօրաբար եւ բացարձակ լռութեամբ եկեղեցիէն ելլելով քալեցին եկեղեցւոյ հրապարակի երկայնքին մտնելու համար Լեւոնեան Վարժարանի ներքնարակը ուր կը բարձրանար փայտաշէն Խաչքար մը, որուն պատուանդանին առջեւ հայ գաղութին ներկայացուցիչներէն երկու հոգի զետեղեցին կարմիր ծաղկեպսակ մը, ծաղկեպսակին վրայ վարդերով կազմուած մանիշակագոյն 75 թուանշանը կար՝ ի յուշ ապրիլեան նահատակաց ոգեկոչման 75-ամեակին:

Ներքնարակին մէջ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօնը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՎԻԷՆ

Ապրիլ 22-ին հարիւրաւոր Հայեր հաւաքուեցան տեղւոյն Սէնթ Անտրէ Լը Պա Եկեղեցին ուր պատարագ եւ հոգեհանգիստ տեղի ունեցաւ: Հայրապետական կոնդակին ընթերցումէն ետք Նորվան Եպիսկոպոս իր պատգամով դիմեց ներկաներուն, խնդրելով որ միշտ սուրբ պահեն 1915-ի Մեծ Եղեռնի զոհերուն յիշատակը ու պայքարին յանուն մեր ազգային գոյատեւման, յատկապէս հայերէնի առօրեայ գործածութեամբ: Ան ըսաւ թէ հրաժարելով մեր հաւատքէն ու ընդունելով հայերէնի նահանջը, մենք կատարելագործած կ'ըլլանք ոճիրը:

Եկեղեցական արարողութենէն ետք ներկաները ուղղուեցան դէպի Նահատակաց Յուշարձանը: Նորվան Եպիսկոպոսի շուրջ կը գտնուէին Վիէնի հոգեւոր հովիւ Զատիկ Վրդ. Աւետիքեան, Հոգաբարձութեան ամբողջական կազմը ու համայնքի միութիւններուն ներկայացուցիչները: Հանդիսութեան ներկայ էր նաեւ Վիէնի քաղաքապետ Լուի Մերմազ եւ քաղաքային խորհուրդին մաս կազմող հոսանքներէն ներկայացուցիչներ:

«ՊԱԼԵԱՆ» ՄԱՄԼՈՅ ՄՐՑԱՆԱԿԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ԱՆՈՒԱՆՈՒՄ

Վարչութիւնս սկսած է ընդունիլ «Վարդգէս եւ Ռիթա Պալեան Մամլոյ Մրցանակ»ի թեկնածուներու անունները 1990 տարեշրջանին համար: Այս մրցանակը հաստատուած էր բարերարներ՝ Վարդգէս եւ Ռիթա Պալեանի Ուաշինկթըն, Տի Սի - Թ. Մ. Միութեան կատարած վեհանձն նուիրատուութեամբ, որուն տարեկան եկամուտը կը յատկացուի մամլոյ մրցանակին արժանացողներուն եւ տարբեր մշակութային ծրագիրներու իրականացման: Մամլոյ մրցանակի յատկացումն է 2000 տոլար, որ ամէն տարի կը յատկացուի Տարեկան Պատգամաւորական Ժողովին, որ այս տարի պիտի գումարուի Շաբաթ, Յունիս 2-ին, Պոսթընի մէջ: Մամլոյ Մրցանակի Դատական Յանձնախումբ մը կազմուած է որոշելու համար արժանաւորները:

Մամլոյ Մրցանակի Յանձնախումբը նկատի պիտի ունենայ թեկնածուներու ցանկը եւ միաժամանակ պիտի ընդունի ժողովուրդի կողմէ առաջարկուած թեկնածուներու անունները, որոնք գրաւոր հասած պէտք է ըլլան մինչեւ Մայիս 15, 1990 հետեւեալ հասցէին.–

Balian Press Award Committee
468 Mount Auburn Street
P. O. Box 302
Watertown, MASS. 02172
U.S.A.

Այս մրցանակը ամէն տարի կը յատկացուի սփիւռքահայ խմբագրի կամ մամուլի ծառայողի մը, որ հայերէն կամ օտար լեզուով կը գրէ:

Այս տարի նկատի պիտի առնուին հայերէնով գրող մամուլի ծառայողները, որոնց թեկնածութեան համար հետեւեալ չափանիշները նկատի պիտի առնուին:

1.– 1989ի ընթացքին թեկնածուն պէտք է նշանակելիօրէն ստորագրած ըլլայ սփիւռքահայ կեանքին, Հայ Դատին եւ գաղութային կարեւոր հարցերուն:

2.– Մէկ էջ բացատրութիւններ պէտք է տրուին թեկնածուին յատկանիշներուն մասին:

3.– Թեկնածուն պէտք է ըլլայ ծանօթ լրագրող մը:

4.– Թեկնածուն նախանցեալ տարիներուն մրցանակին արժանացած պէտք չէ ըլլայ:

Թեկնածուներու ցանկէն միայն մէկ մրցանակաւոր պիտի ընտրուի:

Թ. Մ. Մ.
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլ 16, 1990

ԳՈՂԳՈԹԷ ԳՈՂԳՈԹ

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ մէջ, Ամերիկահայ ճարտարագէտներու եւ գիտնականներու միութեան կողմէ Ապրիլ 13-ին տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, Հայաստանի փոխ - նախագահ ՀՀՇ-ի վարչութեան անդամ Ռաֆայէլ Ղազարեան ըսած է թէ Հայաստան շատ տարբեր է Լիթուանիայէն, թէ՛ քաղաքական եւ թէ տնտեսական առումով, հետեւաբար Հայաստան չի կրնար դիմել Լիթուանիոյ ձեռնարկած քայլերուն: Հայ եւ օտար մամուլի ներկայացուցիչներուն առջեւ, Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի թղթակից անդամը շեշտած է համատեղ ձեռնարկութիւններու կարեւորութիւնը, տնտեսական վիճակը բարելաւելու համար: Հարցումներուն պատասխանելով, ան կարծիք յայտնած է որ երկրաշարժի զոհերուն թիւը 30 հազարը չանցնիր, եւ որ երկրաշարժին աւելստական ըլլալուն մասին փաստեր չկան: Ապրիլ 16-ին, Ռ. Ղազարեանի ի պատիւ ճաշին ընթացքին, ճարտարագէտներու եւ գիտնականներու Միութիւնը յայտարարած է որ Օգոստոսին գիտաժողով մը տեղի պիտի ունենայ՝ նուիրուած Հայաստանի տնտեսական հզօրացումին:

**

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍ հրատարակուող «Փարոս» երկշաբաթաթերթի խմբագիր՝ Սուրէն Պուրսալեան, Ապրիլ 13-ին, մահացած է սրտի արիւնահոսութեան հետեւանքով, 61 տարեկանին: 1946-ին ներգաղթած Պուրսալեան, Ստալինի օրով 10 տարուան աքսորի դատապարտուելէ ու հինգուկէս տարի աքսորի մէջ ապրելէ ետք ներում ստացած, ապա վերարժանաւորուած է: 1980-ին Լոս – Անճըլըս գաղթած Պուրսալեան, 1984-էն սկսեալ հրատարակած է «Փարոս»ը: Վերջերս աւարտած էր իր յուշերը որոնք ի մօտոյ լոյս կը տեսնեն:

**

ԿԻՊՐՈՍԻ Ներկայացուցիչներու Տունը (Խորհրդարան) Ապրիլ 19-ի իր նիստին, Ապրիլ 24-ը Հայոց ցեղասպանութեան զոհերու յիշատակութեան օր յայտարարած է: Ներկայացուցիչներու Տան նախագահ՝ Վասոս Լիսարիտէսի կարդացած յայտարարութիւնը յանուն բոլոր կուսակցութիւններու կը դատապարտէ Հայերու ցեղասպանութիւնը եւ զօրավիգ է հայ ժողովուրդի իրաւունքներու ամբողջական վերականգնումին: Հայ համայնքի ներկայացուցիչ՝ Արամ Գալայճեան «պատմական» որակած է այս որոշումը:

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՈԴԻԿ

1.– ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ ԵՒ ՊԱՏՐԻԱՐՔ

Տ. ԵԶՆԻԿ ԱՇՃԵԱՆ (յիսունեւութ տարու, Ատանայէն), Տ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ (47 տարու, Ատանա - յէն), Տ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԹԹՈՒԵՐԷՅԵԱՆ (48 տարու, Հաճընէն), Տ. ԳՐԻԳՈՐ ԵՐԷՅԵԱՆ (36 տարու, Հաճընէն), Տ. ՎԱՀԱՆ (70 տարու, Քիլիսէն), իր որդին՝ Պոլիս կախաղան բարձրացող 20 Հնչակեաններու խումբէն), Տ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՎՄԱՅԵԱՆ (Խվէրէկի Գարաճէօրէն գիւղէն) եւ Տ. ՎԱՀԱՆ ԴԵՂՐԱՐԵԱՆ (35 տարու, Տիգրանակերտէն):

Տ. Եղիսէ Այվազեան բազմաչարչար քահանային հայրենակից է Տ. ԵՂԻԱ ՆԱԶԱՐԷԹԵԱՆ, որ Պոլսոյ բանտը չարաչար խոշտանգուելէ վերջ՝ վախճանած է հոն:

Այսպէս ահա՛, անդատապարտ եւ անպարտ, սինքլոր կառավարութեան վարիչներուն ապօրէն քմայքով, Պոլսէն աքսորուած եղան 2 Արքեպիսկոպոս, 1 Եպիսկոպոս, 9 Վարդապետ, 1 Պատուելի, 3 Քահանայ, եւ դպրեվանքեան 13 սաներ, զորս յիշած ենք ԱՐՄԱՇի գլխուն մէջ, համագումար 29 եկեղեցական եւ եկեղեցականցու, որոնցմէ մին միայն ինկաւ տարագրութեան դժպհի ճամբաներուն վրայ, իսկ ուրիշ մը որ իր երաժշտական հմտութեամբ կը վայելէր միջազգային համբաւ՝ ցնցուեցաւ Աղէտին ահագնութեանը գաղափարէն, ցարդ մնալով փարիզեան դարմանատան մը մէջ, խելակորոյս եւ դառնացագին:

Իբրեւ թէ բաւական չըլլար մայրաքաղաքէս յեղակարծօրէն վտարուող եւ մեծագոյն մասամբ բռնամահը ճաշակող Հայ մտաւորականներու պատկառելի թիւը, կառավարութիւնը 1915 Օգոստոս 27-ին հաւաքեց Պոլիս ապրող ռուսահպատակ Հայերը բոլոր, թուով 127 – իբր համակիրներ թշնամի պետութեան մը–, եւ 2 օր Կեդրոնական Բանտի «Մէհտէրհանէ» կոչուած որջին մէջ ի դիպահոյ կեցնելէ վերջ՝ ամէնքը մէկանց վտարեց Գաղատիա, ուր անոնք ապրեցան հսկողութեան տակ՝ ցվերջ պատերազմի, եւ իրենցմէ 10 հոգին աքսորավայրի մէջ կնքեցին իրենց մահկանացուն:

Աւելցնենք թէ ռուսահպատակ աքսորականներու այդ խումբը երկաթուղիով Գաղատիա փոխադրուելուն՝ 18 օր մնաց քաղաքին բանտը, մինչ ամբողջին բնաջնջուելուն կամ ողջ ձգուելուն մասին բանակցութեան մէջ էին հոն կուսակալ եւ ոստիկանութեան տնօրէն: Ի վերջոյ կ'արձակուին բանտէն եւ քաղաքը կը մնան ամենախիստ հսկողութեան տակ, որպէս «քաղաքական գերիներ»: Յետոյ, 40 հոգիի չափ վար դրուելով, մնացեալները 12 – 20 հոգինոց խմբակներով ցրուեցան Մուճուր, Գըրշէհիր, Հայմանա, Պէյ Փազար, եւ Օսմանճըգ:

Այդ շարքէն էր ահա Կաթոլիկ Հայ վարդապետ մը.

Հ. Գարեգին Վ. Լազարենց. – Ծն. 1885-ին Ախալցխա (այժմ Վրաստան), աշխարհական անուամբ Մելքոն, Ս. Ղազարու վանքը մտած 1899, Յունիս 5-ին, կրօնաւոր (եղբայր Գարեգին) 1904 Ապրիլ 17-ին, քահանայ ձեռնադրուած 1906 Դեկտեմբեր 25-ին, օգնական Մեծաւորի ի Նորընծայարանի 1907 – 1912, ուսուցիչ Մխիթարեան Վարժարանի (Տրապիզոն) 1912 – 1913, գործակալ եւ մատակարարար Մխիթարեան Վարժարանի (Գատըքէօյ) 1914 – 1915:

Այս վտարուող եկեղեցականի փեղօյրը կորզեց բանտին տնօրէն Իպրահիմ Խայրի, Օսմանցիի գդակը պարտադրելով անոր. սակայն Հ. Գարեգին ընդդիմացաւ եւ բաց գլխուն թաշկինակ մը միայն կապելով գոհացաւ: Քսան հոգինոց խումբով, 1916 տարւոյ Յունուար ամսուն, հետիոտն տարուեցաւ Օսմանճըգ, երկու շաբթուան տաժանելի ուղեւորութեամբ մը: Զուտ տաճկաբնակ այդ վայրը երեք տարի ապրեցաւ ան, մինչեւ կնքումը Զինադադարին, որմէ յետոյ դարձաւ Պոլիս եւ մեկնեցաւ Ս. Ղազարու իրենց մենաստանը: Այժմ կրկին Պոլիս՝ Մխիթարեան որբանոց (Գատըգէօյ):

ԱԼԷՄ - ՏԱՂԻ

Պոլսոյ արուարձաններէն եւ ո՛չ միայն Հայութիւնը ճանչցաւ միահաղոյն տարագրութիւն, բացի Ալէմ – Տաղիէն, որ Սկիւտարէն դէպի արեւելք 4 ժամ հեռու՝ անտառոտ Հայ գիւղ մըն է դարաւոր, զուտ հայաբնակ, որուն 100 տնուոր ժողովուրդը կը պարապէր մշակական ու փայտահատական աշխատութիւններով, եւ ուր սովոր էին օդափոխութեան երթալ մայրաքաղաքիս բարեկեցիկ Հայերէն շատեր՝ գարունէ – գարուն, անմահական օդին ու ջուրերուն համար:

(Շար. 18)

(Շար. Ա. էջէն)

ղաչ՝ Վիկտոր Համբարձումեան, կաթողիկոս՝ Վազգէն Ա., Եու – Սի – էլ – էյ-ի (Քալիֆորնիա) հայագիտութեան ամպիոնի վարիչ՝ Րիչըրտ Յովհաննէսեան, Սիլվա Կապուտիկեան:

Ներածական իր խօսքին մէջ Կեդրոնական Կոմիտէի Ա. քարտուղար՝ Վ. Մովսիսեան շեշտած է ի մէջ այլոց.–

(...) Թրքական իշխանութիւններուն կողմէ գործադրուող կեղծարարութեան ճամբան փակելու համար մենք անխիզող կերպով պէտք է պայքարինք: Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը իր ընդունած որոշումով դատապարտեց 1915-ի ցեղասպանութիւնը...: Շուտով կը տպագրուի Եղեռնին նուիրուած հանրագիտարան մը, օրերս Գիտութիւններու Ակադեմիային մէջ տեղի ունեցաւ այդ հարցերուն նուիրուած գիտաժողով մը: Բայց այս ամէնը շատ քիչ է: Այս ուղղութեամբ ժամանակն է որ ի մի բերենք մեր ջանքերը: Կը կարծեմ որ անհրաժեշտ է Երեւանի մէջ, Գիտութիւններու Ակադեմիայի համակարգէն ներս, ստեղծել Հայոց Եղեռնի ուսումնասիրութեան միջազգային գիտական հետազօտութեանց հիմնարկ, հոն ընդգրկելով այն ամբողջ հարուստ փաստական նիւթերը որ կուտակուած են:

...Անցած 75 տարիները մեր ժողովուրդին համար եղան համախմբման ու վերածնունդի տարիներ: Բայց այդ տարիները նաեւ նոր վէրքեր բերին մեր ժողովուրդին: Յիշենք 1937 թուականը, յիշենք 1949 թուականը, երբ Հայրենիք ներգաղթած շատ Հայեր իրենց միւս ազգակիցներուն հետ ենթարկուեցան ստալինեան հալածանքներուն եւ հարկադրաբար բռնեցին սիբիրեան աքսորավայրերու ճամբաները...: Մեր աչքին առջեւ կատարուեցաւ Սումգայիթի եղեռնագործութիւնը, այն կրկնուեցաւ Գանձակ, Բաքու...:

Ծանր օրեր կ՚ապրի այսօր մեր հանրապետութիւնը, ամբողջ հայ ժողովուրդը: Մենք նորէն կանգնած ենք պատմութեան մեծ հարցականին առջեւ՝ դէպի ո՞ւր կ՚երթայ մեր ժողովուրդը...: Եկած է հայ ժողովուրդի համախմբման վճռական պահը...:

Ամենածանր վիճակը անգամ պէտք է արժանապատուութեամբ կրել եւ ոչ թէ մըշտական ողբ ու լացով: Նոր ու գալիք փորձութիւններուն դիմագրելու համար մեզի նախ եւ առաջ անհրաժեշտ է ոգեղէն ուժ ու գործունէութեան յստակ ծրագիր:

ԵՂԵՌՆԻ 75ԱՄԵԱԿԸ
ՄՈՍԿՈՒԱ

Մոսկուայի «Գորդոնով» Մշակոյթի Տան սրահին մէջ տեղի ունեցած է «Հայերու ցեղասպանութիւնը միջազգային յանցագործութիւն է» թեմայով գիտական խորհրդաժողով մը՝ կազմակերպութեամբ Մոսկուայի Հայ Մշակութային Ընկերութեան: Բացման խօսքով հանդէս եկած է Ընկերութեան վարչութեան նախագահ, միջազգային իրաւունքի մասնագէտ Վահան Խմին: Ան նշած է յատկապէս թէ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումին ու դատապարտումին համար կարեւոր դեր կրնայ խաղալ Մոսկուա, ուր կան մեծ թիւով աշխարհահռչակ գիտնականներ:

Ելոյթ ունեցողներէն՝ մոսկուացի տոքթէօր փրոֆ. Եուրի Բարսեղով (իրաւաբան) նշած է թէ ցեղասպանութիւնը պէտք չէ թուագրել 1915-ով միայն, ան կ՚ընդգրկէ 1878 – 1923 ժամանակաշրջանը, ինչպէս նաեւ 1988, 1989, 1990 թըւականները:

Բազմաթիւ այլ ելոյթ ունեցողներուն մէջ՝ Ռուսաստանի երեսփոխան՝ Ֆիոդր Շէլով ըսած է որ «Ռուսաստանի Խորհրդարան»ը պէտք է օրէնք մը քուէարկէ այդ ուղղութեամբ:

Ապրիլ 24-ին, Մոսկուայի հայկական եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան արարողութիւն կատարուած է ի յիշատակ 1915ի Եղեռնի զոհերուն: Ժամերգութիւնը կատարած է Նոր Նախիջեւանի եւ Ռուսաստանի թեմի առաջնորդ Տիրան Եպիսկ. Կիւրեղեան: Ծաղիկներ դրուած են եկեղեցիին քով բարձրացուած յուշարձանին:

Նոյն օրը «Պրոգրէս» թատերասրահին մէջ յիշատակի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է՝ կազմակերպութեամբ Մոսկուայի Հայ Մշակութային Ընկերութեան: Մոսկուայի յայտնի դերասան Արտեմ Կարապետեան ներածական խօսքով ըսած է թէ 75 տարիէ ի վեր ցեղասպանութիւնը իրաւական գետնի վրայ չէ դատապարտուած ու այդ իսկ պատճառով է որ կարելի դարձան Սումգայիթի, Բաքուի կոտորածները:

Խօսք առած է նաեւ Տիրան Եպիսկ. Կիւրեղեան: Ներկաները դիտած են ճեմասրահին մէջ բացուած երեւանցի նկարիչ Վահան Ղարիբեանը ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են «Հայկը եւ նոր սերունդները» նկարաշարին կտաւները:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
Ա. ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԻՆ ՀԵՏ

Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի Ա. քարտուղար Վլադիմիր Մովսիսեան Ապրիլ 21-ին ընդունած է ցեղասպանութեան 75-ամեակին առթիւ Երեւան տեղի ունեցած «Հայերու ցեղասպանութիւնը, պատմութիւն, տեսութիւն, քաղաքական պատասխանատուութիւն» միջազգային գիտական խորհրդաժողովի կարգ մը մասնակիցներ: Վ. Մովսիսեան բարձր գնահատական տուած է խորհրդաժողովին արդիւնքներուն, որ առաջին անգամ ի մի հաւաքած է 16 երկիրներէ եկած հարիւրէ աւելի գիտնականներ: Ան հաւանութիւն յայտնած է Երեւանի մէջ 1915-ի ցեղասպանութեան մասին հետազօտութիւններու միջազգային կեդրոն ստեղծելու, խորհրդաժողովի նիւթերը քանի մը լեզուով հրատարակելու առաջարկութիւններուն մասին:

Ա. քարտուղարը, խօսելով տիրող կացութեան մասին, անդրադարձած է Հայաստանի տնտեսական ու մշակութային զարգացման, արտաքին կապերու ընդլայնման, Սփիւռքահայութեան հետ կապերու ամրապնդման հարցերուն:

Հանդիպումին ելոյթ ունեցած են Հայաստանի Գիտ. Ակադեմիայի փոխ նախագահ Գագիկ Սարգսեան, Րիչըրտ Յովհաննէսեան (Քալիֆորնիա). Վահագն Տատրեան (Նիւ-Եորք), Թէսա Հոֆման (Արեւմտեան Պերլին), Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի քարտուղար Գ. Սեդրակեան, Ֆրէնք Զօք (Մոնրէալ), Արտեմ Օհանջանեան (Վիեննա), Հայաստանի ակադեմիկոս Մկրտիչ Ներսիսեան, Հայր Լեւոն Զէքիեան (Վենետիկ): Անոնք շօշափած են հրատապ շատ խնդիրներ՝ Հայոց պատմութեան դասաւանդումէն մինչեւ միջազգային գիտական համագործակցութեան զարգացում ու համաշխարհային տնտեսական յարաբերութիւններու վերակառուցում:

Այրի Տիկին Ժան Գաբուճեան,
Այրի Տիկին Մամաս Եղնիկեան,
Տէր եւ Տիկին Տիգրան Տէվէճեան,
Տէր եւ Տիկին Անտրէ Գիւթալեան եւ զաւակները,

ինչպէս նաեւ Գաբուճեան, Մամբրէեան, Քեհեայեան, Պետրոսեան եւ Եղնիկեան ընտանիքները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, փեսային, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԱՒԵՏԻՔ ԺԱՆ ԳԱԲՈՒՃԵԱՆԻ

Ancien résistant interné,
Prisonnier de Guerre,
Médaillé militaire
Croix du Combattant volontaire 39 - 45
Médaille des évadés
Croix du Combattant volontaire
de la Résistance
Médaille de Rawa - Ruska

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 28-ին, Հերպլէ, 80 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Մայիս 3, ժամը 15.30-ին՝

Eglise Saint-Urbain
de la Garenne - Colombes
Place de la Liberté

եւ մարմինը կը փոխադրուի Լա Կառէն – Քոլոմպի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա Քոլոմպ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Միհրան Գայիշեանի եւ զաւակներուն Այրի Տիկին Լուտվիկ Գայիշեանի մահուան առթիւ:

Օր. Ժերմէն Յակոբեան,
Օր. Նատին Յակոբեան,
Տէր եւ Տիկին Շառլ Աբիկեան եւ զաւակը

եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծմօր եւ նանիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՀՐԱՆԴ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Հրանոյշ Այտինեան)

մահը, որպ պատահեցաւ Ապրիլ 28-ին, 86 տարեկանին, Քրէթէյլ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Մայիս 4, ժամը 14-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Դարբինեան, Ռիվլէն գերդաստանը եւ Քաշքաշեան ընտանիքը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մայիս 6, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց հարազատին՝

ՏԻԿԻՆ ԱԶԳԱՆՈՅՇ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Քաշքաշեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն
ՄՈՄԱՎԱՌՈՒԹԵԱՄԲ
ԿԵՍԱՐԱԿԱՆ
համբաւաւոր
ՔԷԹԷՅՈՎ

եւ այլ աղանդերներով, Կիրակի, Մայիս 6-ին, Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան Մշակոյթի սրահը, ժամը 15-ին

Centre Culturel ALEX MANOOGIAN
118, rue de Courcelles, Paris 17e
— M° Courcelles —

Գեղարուեստական ճոխ բաժին՝ Անահիտ Սվաճեանի, Միհրան Էլմաճեանի, Բիւզանդ Ֆընտըքեանի եւ Յով. Տէմիրճեանի, ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐՈՎ:

Մասնակցութիւն 50 Ֆր.:

ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները, Շաբաթ, Մայիս 5, ժամը 15-ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՃՇԴՈՒՄ.–

«Յառաջ»ի Ապրիլ 28 / 29-ի թիւին մէջ (Բ. էջ) լոյս տեսած «Հայերը եւ մեծ զօրավարը» յօդուածին Ա. սիւնակ Բ. մասի սկիզբը պէտք է ըլլայ.– «... տարեկան հաշուետուութիւնը տեղի պիտի ունենար՝ նշանաւոր Գմբէթին (քուփոլին) տակ»:

organisé par l'U.C.F.A.F.

Յ Ա Ր Գ Ա Ն Ք
ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ
ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ
ԾՆՆԴԵԱՆ 125ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

SAMEDI 5 MAI à 16 heures
Cimetière du Père Lachaise
(Entrée Gambetta)
sur la tombe et la Statue du Général
Dépôt de gerbes — Cérémonie en présence
de représentants militaires
et du Corps Diplomatique
Allocutions

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12 - 14, rue Saint Bazile

14-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

ՄԵԾ
ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

Շաբաթ, Մայիս 5-ին, ժամը 20.30ին
նախագահութեամբ՝
Տէր եւ Տիկին ԳԻՈՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆ-ի

Գեղարուեստական բաժին, հայկական մթնոլորտ, նուագ:

Ճաշագին 150 Ֆր.:

Սեղանները կարելի է ապահովել վարչութեան անդամներուն մօտ:

Կ. Ս. Մ.

Կեդրոնական Սանուց Միութեան ընդհանուր ժողովը Շաբաթ, Յունիս 9, Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ սրահին մէջ

15, rue Jean Goujon, Paris 8e

ժամը՝ 16-ին:

ՕՐԱԿԱՐԳ. – Նիւթական եւ բարոյական տեղեկատուութիւն, վարչութեան անդամներու ընտրութիւն:

Կը խնդրուի բոլոր սաներու եւ անդամներու ներկայութիւնը:

SAISON 89/90
DE LA QUATRA

SALLE GAVEAU - 17e ANNÉE

Avec le concours de l'U.G.A.B.
et de la Fondation C. Gulbenkian
VENDREDI 4 MAI A 20 H 30

HOMMAGE A UN COMPOSITEUR

A L'OCCASION DE 70EME ANNIVERSAIRE DE

ALEXANDRE HAROUTIUNIAN

Programme composé de ses œuvres.
Le compositeur au piano. — Première audition de son concerto de violon en France.

L'ORCHESTRE DE CHAMBRE D'ARMÉNIE

Direction et solo violon
ROUBEN AHARONIAN

Prix des places : 150 — 120 — 80 Frs. Etudiants : 50 Frs.
Libeller les chèques à l'ordre de l'Association QUATRA.
3, rue des Saints-Pères - 75006 Paris — Tél. : 42. 60. 74. 78

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 4

VENDREDI
4 MAI
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

65ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.267

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

65e ANNEE — No 17.267

ԿՈՐԲԱՋՈՎ

ՎԱ՞ՂԸ

Պարզապէս անկարելի բարկութեան մը հետեւանք չէր, ինչ որ պատահեցաւ Մայիս 1-ին, Մոսկուա: Հարցումները չատ են անչուշտ, եւ բոլոր խմբագրերը ու թղթակիցները չեն կրնար խուսափիլ անոնցմէ: Կորբաչով չէր գիտե՞ր թէ իսկ պիտի պատահի: ՔԱ - Կէ - Պէ-ն, ի վերջոյ պարապ նստած չէ: Ուրե՞մն: «Ֆիկարօ»ի թղթակիցը կը տարուի մտածելու, թէ Կորբաչով խորհած է որ իր ներկայութիւնը պիտի ազդէ ժողովուրդին վրայ, այլ խօսքով դեռ կը գերագնահատէ իր դերը:

Կորբաչով, դեռ հանելուկ պիտի մնայ եւ յատկանշական էր Միշէլ Թաթիւի վերլուծական գրութիւնը, որ լոյս կը տեսնէր «Մոնտ»ի մէջ, հազիւ երեք օր առաջ, Ապրիլ 28-ին: Խորհրդային հարցերու մասնագէտը զանազան Կորբաչովներ կը տեսնէր, այժմ՝ 3 եւ կ'ուզէր գիտնալ թէ այդ 3-էն ո՞ր մէկն է, զոր Արեւմուտքը կը փորձէ փրկել: Առաջինը, կ'ըսէ դասական ապարաչիկն էր, բայց՝ խոստումներով, որ կը յաջորդէր ծերունիներու խմբակի մը: Մինչեւ 1987, չատ բան չէր ըրած, ներելի էր, ժամանակի պէտք ունէր: Երկրորդը, 3 տարի, օրէ օր չչմեցնող պերեստրոյկայի մը ճարտարապետն եղաւ: Այդ շրջանը յատկանշական կը դառնայ Աֆղանիստանի պարպումով, Պեռլինի պատով, արեւելեան Եւրոպայով:

Իսկ 3 Կորբաչովը, 1990-ի, երեք դիմագիծ ունի, նուազ հրապուրիչ եւ աւելի հակասական. Նախ բռնցքի մարդը, որ կարգի կը բերէ Կովկասցիները, նաեւ Լիթուանացիները որոնք կարծած էին թէ կրնան օգտուիլ ժողովրդավարութենէն. ապա՝ «Խորհրդային Միութեան Նախագահը» որ երթալով աւելի իշխանութիւն ձեռք կ'առնէ, հուսկ՝ ան որ երթալով չի կրնար տիրապետել հարցերուն, կը նահանջէ եւ յանպատրաստից կը գործէ:

Եւ այս յանպատրաստից գործողն է, որ Մայիս Մէկին, ձգեց գնաց ամպիոնը: «Անկինդա՞րձ մը» հարց կուտայ «Լը Մոնտ» իր խմբագրականին մէջ (Մայիս 3), թերեւս ո՛չ անպայման, բայց կարեւոր երեւոյթ մը: Եւ ի վերջոյ, քանի «անօթութիւնը դէչ խորհրդատու է», պէտք չէ անտեսել թէ անտեսութեան բարելաւման լրիւ ձախողութիւնը չատ բան կը բացատրէ: Գաղափարականէն առաջ, քաղաքացիները ուտելիք է կուշտ ըլլան: Եւ Կորբաչով չատ փափուկ դիրքի մէջ է, վասն ի՞նչ կը սպասէ իրեն: Այսօր, ոչ ոք ունի պատասխանը: Եթէ պարտաւորուի քաշուիլ, ո՞վ կրնայ գալ, ի՞նչ ընելու համար:

Խորհրդային Միութիւնը այսօր հարցումներու երկար չարքի մը առջեւն է եւ պատասխանները բախտագուշակները չեն, որոնք կրնան տալ, այլ միայն՝ ժամանակը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ 316 ձայնով, այսինքն միայն ընկերվարականներու եւ համայնավարներու քուէներով եւ առաջին ընթերցումով իսկ, օրէնքի վերածեց համայնավար օրինագիծը, որ կը վերաբերէր ցեղապաշտութեան, հակահրէութեան, օտարատեացութեան: Ընդդիմութիւնը դէմ էր այսքան հապճեպ պատրաստուած օրինագիծի մը, որ կը սահմանափակէ մամուլի եւ արտայայտութեան տարրական ազատութիւնները: Զորեքշաբթի գիշերէն Հինգշաբթի առտու, չատ բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան նախքան քուէարկութիւնը: Ազգային Ճակատի միակ երեսփոխանը Տիկին Սթիրպուա բազմաթիւ սրբագրիչ յօդուածներ առաջարկեց, բայց չատ արձագանգ չգտաւ, քանի որ օրէնքը գլխաւորաբար իր չար-ժումին կը վերաբերի: Կարգ մը սրբագրութիւններ եղան, գլխաւորաբար մամուլի ազատութիւնը պահպանելու համար, բայց համայնավարներու օրինագիծը անցաւ եւ այլեւս ով որ ցեղապաշտ, օտարատեաց, հակահրեայ որեւէ արտայայտութիւն ունենայ կրնայ քաղաքացիական բոլոր իրաւունքներէն զրկուիլ: Հարցը հոն է որ լայն դաշտ կը բացուի, սահմանները լաւ ճշդուած չըլլալով:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇ, Հինգշաբթի օր, կ'ընդունէր Տիկին Փրիւնսքիէնը՝ «ոչ իբրեւ նախարարապետ, այլ՝ ժողովրդավարօրէն ընտրուած ներկայացուցիչ Լիթուանացի ժողովուրդին»: Կարեւոր է, Ուաշինկթընի համար, այս «նրբամիտ» ճշդումը, որպէսզի Կորբաչովը չվիրաւորուի:

ՆԵՐՄԱՆ ՕՐԷՆՔԸ կը շարունակէ աղմուկ հանել, նոյնիսկ Ազգային Ժողովէն ներս: Առփայանժ ալ դժուար կը պաշտպանէ իր օրէնքը, որ «անցած» էր հակառակ համայնավարներու ընդդիմութեան, շնորհիւ նաեւ կարգ մը ձեռնպահութիւններու: Նոր վրդովում մը ծագած է, արդարօրէն, Փարիզի դատաւորին վճիռին առթիւ, հարաւ-արեւելքի «կեղծ հաշուեցոյցերու» առնչութեամբ, ուր Ներման կ'արժանանան քաղաքական դէմքերը եւ պատժական առեան պիտի քաշուին գործակերպը...:

ԺԱՆ ԺԷՐՈՄ, համայնավար կուսակցութեան հին դէմքերէն մէկը, մեռաւ 84 տարեկանին: Ծնած՝ Լեհաստան, բուն անունով Միշէլ Ֆայնթուխ, համայնավար կուսակցութեան չարքերը մտած էր 1925-ին եւ ամբողջ կեանքը պայքարած փաշիզմի դէմ: Շատեր զինքը կը նկատէին «Մոսկուայի մարդը» կուսակցութեան մէջ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 53-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ»՝ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 28-ին, հակառակորդին դաշտին վրայ (Մոսկուա) «Արարատ» յաղթեց ԲԿՄԱ-ի (Բանակ) 0-ի դէմ 1 կէտով, զոր նշանակեց Բարդէն Մելիքեան:

● ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆ

Յառաջիկայ Կիրակի, Հ.Մ.Ը.Մ. - Արծիւ, իր դաշտին վրայ, պիտի խաղայ վճռական մրցում մը Օլ. Մարսէյլի 3-րդ կազմին դէմ: Յաղթանակը անհրաժեշտ է, պահելու համար պատիւ յոյս մը վերելքի:

Անցեալ Կիրակի, Արծիւ յաղթած է Առաջին Քանթոնի (3 - 1), բայց յաղթած են նաեւ իր գլխաւոր մրցակիցները, այնպէս որ վերջին խաղէն առաջ 4 ակումբներ կրնան յաւակնիլ, ախոյեան ըլլալու: Դժուար մրցում մը ուրեմն Հ.Մ.Ը.Մ.ի համար՝ որ պէտք ունի իր բոլոր համակիրներուն քաջալերանքին, լաւագոյն արդիւնք մը ձեռք ձգելու համար: Երբ մրցման, Արծիւ յաղթած էր՝ 1 - 0:

Պատուոյ դասակարգին մէջ, կը մնան տակաւին երեք խաղեր: Սէն - Թ'Անթուանի Հ.Մ.-ը պիտի հիւրընկալէ Կրասի խումբը: Երբ մրցման՝ 1 - 1: Անցեալ Կիրակի, Սէն - Թ'Անթուան պարտուած է Սէն - Թրոփէի մէջ՝ 3 - 1:

Փրովանսի Ա. դասակարգին ի հաշիւ Արծիւ (2) - Լը Փիոյի 5 - 1, Լա Փունչէ — Սէն - Թ'Անթուան (2) 1 - 0:

Վ. Մ.

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ԱՊՐԻԼ - 27 / 30)

ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԻ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ

Ըստ անցեալ տարուան մարդահամարին Հայաստանի բնակչութեան թիւը 3.304.800 է: Սակայն բնակչութեան ընցիկ հաշուառման տուեալներով 1989 Յունուար 1-ի կացութեամբ, այսինքն՝ մարդահամարէն առաջ, 3.448.600 հոգի էր (7.8%-ի յաւելում՝ նախորդ մարդահամարին համեմատութեամբ): Այդ տարբերութիւնը զանգուածային տեղաշարժերու հետեւանք է, անշուշտ: Վիճելի է նաեւ երկրաշարժէն ետք Հայաստանէն մեկնածներուն թիւը, որ պաշտօնական տուեալներով 150 - 160 հազար է: Կ'ենթադրուի որ այդ թիւը աւելի մեծ է: Հայաստանի պետական վիճակագրական կոմիտէին համաձայն, վերջին մարդահամարին արդիւնքներուն պէտք է վերապահումով մօտենալ: Այս ամէնը նկատի առնելով հարկաւոր է յառաջիկայ տարիներուն - երբ ժողովուրդը կը հաւաքուի - Հայաստանի մէջ նոր մարդահամար կազմակերպել:

Ըստ համամիութենական մարդահամարի տուեալներուն, Խորհրդային Միութեան մէջ Հայերուն թիւն է՝ 4.623.000: Աճը՝ 1979-ի համեմատութեամբ՝ 472 հազար է, այսինքն՝ 11.4%:

⁂

«ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ»

Հայոց ցեղասպանութեան 75-ամեակին առթիւ Հայաստանի Կեդրոնական Կոմիտէի հրատարակչութիւնը վերհրատարակեց Միացեալ - Նահանգներ լոյս տեսնող «Նաւասարդ» հանդէսի լոյս ընծայած Թէոդիկի «Յուշարձան նահատակ մտաւորականութեան» գիրքը: Անոր ընդարձակ յառաջաբանը գրած է Կեդրոնական Կոմիտէի քարտուղար, Հայաստանի Գիտութեանց Ակադեմիայի անդամ՝ Գալուստ Գալոյեան:

⁂

ԱՐՑԱԽԵԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Շատ գիւղերու կոլխոզներու ղեկավարութեան որոշումով հող կը յատկացուի հայրենադարձ Արցախցիներուն: Վերադարձած Արցախցիները այժմ արդէն տուներ կը կառուցանեն Ասկերանի, Մարտակերտի, Հադրութի, Շահումեանի շրջանները:

Արցախի գիւղերը կրնան հազարաւոր հայրենադարձներ ընդունիլ: Տակաւին հարիւրաւոր գիւղական տուներ լքուած են եւ կը սպասեն իրենց տէրերուն:

Արցախի մայրերը երրորդ զաւակէն սկսեալ ամէն մէկ ծննդաբերութեան համար 200 ռուբլի կը ստանան Կոլտնտեսութեան սահղծած հիմնադրամէն:

⁂

Տարեմուտին Ստեփանակերտի մէջ կը բացուի ազգագրական երաժշտութեան դպրոց: Երեւանի «Կոմիտաս» երաժշտանոցի ղեկավարութիւնը որոշած է կազմակերպել որակաւորման դասընթացքներ, ուր մասնագիտական կրթութիւն կը ստանան նուագի ուսուցիչները:

ԱՊՐԻԼ 75

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ապրիլ 24-էն քանի մը օր առաջ է, Ապրիլ 20-ին, որ Միացեալ - Նահանգներու Նախագահը՝ Ճորճ Պուշ, խորհած է որ «բան մը» պէտք է ընել Հայերուն համար, բանաձեւին քաշքշուքներէն ու տխուր վախճանէն ետք: Ուրեմն, մամուլին յայտարարութիւն մը յանձնած է:

Այս յայտարարութեան ակնարկած էինք Ապրիլ 28 / 29-ի մեր թիւով (Դ. էջ), արձագանգելով թուրք մամուլէն «Միլլիյէթ»ի մէկ յօդուածին: Հեղինակին համար (Քըրճա) Միացեալ - Նահանգներու Նախագահին յայտարարութիւնը «ամբարտաւանութիւն» էր, ոչ աւելի, ոչ պակաս: Ստորեւ կուտանք լրիւ բնագիրը, որպէսզի մեր ընթերցողներն ալ հաստատեն թէ ամբարտաւան ոչինչ կայ, բայց Պուշ այնքան ջանք կը թափէ ամիսներէ ի վեր, որպէսզի Հայերուն սիրտը առնէ, առանց Թուրքերուն սիրտը կոտրելու, որ ի վերջոյ ձախաւեր արդիւնքի մը կը հասնի, ամէն մարդ դժգոհ ձգելով: Ինչպէս կը հաստատուի ստորեւ, Պուշի անպարարութիւնը կը կայանայ «ցեղասպանութիւն» որակումէն խուսափելու մէջ, ինչ որ բրած է, բայց չի բաւեր Թուրքերուն: Գալով Հայերուն...: Անցնինք:

⁂

Այս դարու ամբողջ ընթացքին, Միացեալ - Նահանգները հայ ժողովուրդին հետ ունեցան մասնայատուկ եւ տեւական կապեր:

Աշխարհի բոլոր Հայերը Միացեալ - Նահանգներու իրենց բարեկամներուն հետ կը բաժնեն ազատութեան սէրը, եւ որպէս հպարտ ժողովուրդ անոնք զօրաւոր յանձնառութիւն մը ունին իրենց ժառանգութեան եւ մշակոյթին պահպանման նկատմամբ:

Անոնց պատմութիւնը, թէեւ կարգ մը ողբերգութիւններով դրոշմուած է, այսուհանդերձ կը ցոլացնէ իրենց հաւատքը եւ իրենց աւանդութեան զօրութիւնն ու անընկճելիութիւնը: Այդ ողբերգութիւններու կարգին են 1988-ի երկրաշարժը եւ, յայտնօրէն, 1915 - 1923-ի ահաւոր ջարդերը Օսմանեան Կայսրութեան կառավարողներուն ձեռամբ:

Միացեալ - Նահանգներ մարդկութեան դէմ այս ոճիրին պատասխանեցին, առաջնորդելով միջազգային դիւանագիտական եւ անհատական օգնութեան ճիգերը:

Ամերիկահայ համայնքը այժմ մօտաւորապէս կը հաշուէ մէկ միլիոն մարդ: Անոնք որ Միացեալ - Նահանգներ գաղթեցին, եւ անոնց զաւակները, կը շարունակեն նշանակալից օգնութիւն մը բերել երկրին բարւոքումին՝ աշխատանքի չատ մը դաշտերու մէջ:

Ջարդերու այս 75-ամեակին առթիւ, կը փափաքիմ Հայոց եւ բոլոր մարդոց հետ միանալ, նշելու համար 1990, Ապրիլ 24-ը որպէս յիշատակումի օր աւելի քան մէկ միլիոն Հայ զոհերուն: Կոչ կ'ընեմ բոլորին, որ աշխատին առաջքը առնելու համար մարդկութեան դէմ ամբարդութեան ամէն արարքի, եւ Յունիս 1988-ի խօսքս կը ներկայացնէ իմ զգացումներուս խորութիւնը հանդէպ հայ ժողովուրդին եւ անոր կրած տառապանքին:

1990, Ապրիլ 20
Օրլանտօ (Ֆլորիտա)

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ՀԱՐՑՈՒՄ

Մեծ մասով Գիտութիւններու Ակադեմիային եւ Համալսարանի շրջանակէն 22 անուններու կողմէ ստորագրուած «Յայտարարութիւն» մը լոյս տեսած է «Խորհրդային Հայաստան»ի Ապրիլ 21-ի թիւին մէջ: Այս յայտարարութեան մղիչը կ'ըլլայ «Հանրապետութեան ճգնաժամային վիճակի գնալով աւելի խորացումը»: Օրէ օր աւելի սուր բնոյթ կը ստանան ազգամիջեան յարաբերութիւնները, կան բախումներ, շրջափակում, աղէտի գօտի ուր աշխատանքը դանդաղ կ'ընթանայ ու տակաւին կան փախստականները որոնք ինչպէս աղէտեալները, զրկուած են տարրական յարմարութիւններէ:

Այս բարդ կացութեան առջեւ «հանրապետութեան ղեկավարութեան դիրքը երկար ժամանակ եղել է անորոշ եւ ոչ վճռական»: Իսկ վարչարարական մեքենան «առաջնորդւում է աւելի շատ հասարակութեան մէջ իր փաղեցրած տեղը փրկելու, քան հանրապետութեան առջեւ կանգնած անյետաձգելի խնդիրները լուծելու մտահոգութեամբ»:

Պաշտօնական իշխանութիւններու արդուած այս բնութագրումէն ետք կարգը կուգայ «որոշ ոչ պաշտօնական կազմակերպութիւններ»ու. անոնք ալ «իշխանութեան ու կառավարման մարմինների հետ առճակատման հետեւողական քաղաքականութիւն են վարում, խմբակային եսասէր շահերը վեր դասում համազգային շահերից...» եւայլն:

Այս նորակազմ խմբակը անհրաժեշտ կը նկատէ «բոլոր պաշտօնական եւ ոչ պաշտօնական կազմակերպութիւնների, իշխանութեան մարմինների երկխօսութիւն՝ համազգային ծրագիր մշակելու համար»: Ներկայ կացութենէն ելք գտնելու ճարը կը նկատուի «խորհրդարանական, ժողովրդավարական գործողութիւնների ճանապարհը, քաղաքական նպատակալաց, ատիճանական բայց հաստատակամ քայլերի ճանապարհը»:

Մտաւորականներու այս խմբակցութիւնը կը մերժէ «վճռականապէս միակուսակցականութիւնը, ցարդ գոյութիւն ունեցող խորհրդային փետերացիայի արատաւոր համակարգը»: Սակայն եւ այնպէս ներկայի պայմաններուն մէջ անհեռատեսութեան մը կը թուի «հարց դնել խորհրդային նորոգուող փետերացիայից դուրս գալու մասին»: Յարմարագոյնը կը նկատուի քաղաքական եւ տնտեսական ինքնուրոյնութիւն ու դերիշխանութիւն, ձգտելով քոնֆետերատիւ համակարգի ստեղծումին:

Ապա կը նշուին մեր հողային անհրաժարելի պահանջները, որոնց մէկ մասն է Արցախի հարցը. առանց խօսակից ճշդուելու կ'ըսուի թէ «քանի դեռ Թուրքիան չի ընդունել հայկական ցեղասպանութիւնը, նրա հետ «լեզու գտնելու» միտումը աղէտալի հետեւանքներով յղի անպատասխանատու քաղաքականութիւն է»:

«Յայտարարութիւն»ը կ'անդրադառնայ ինքնապաշտպանութեան խնդրին. ծանօթ է որ այսօր մէկէ աւելի կազմակերպութիւններու պատկանող զինեալ զանազան խմբակներ ստանձնած են այդ պարտականութիւնը. ու անխուսափելիօրէն, ինքնապաշտպանութեան գործին առնթեր, զինեալ միջադէպերու ալ պատճառ կ'ըլլայ միակ ղեկավարութեան մը հակակշիռէն խուսափող այս վիճակը: «Յայտարարութեան» հեղինակները կ'երեւի վերջ տալու համար այս որոշ չափով «անիշխանական» կացութեան, կը շեշտեն թէ հարկաւոր է «օրինական հիմքի վրայ» դնել այդ գործը. ու այս շատ կարեւոր նախաձեռնութիւնը պէտք է գայ Գերագոյն Խորհուրդէն ու կառավարութենէն:

Վճռական գործընթաց մը ունենալու պէտք ունի նաեւ աղէտի գօտին. կան անօթեւաններ եւայլն, եւայլն, ու հոս եւս կը կրկնուին անհրաժեշտ նկատուած միջոցառումներ. տնտեսական դերիշխանութեան ձեռքբերում, գիտութեան, թեքնիքի զարգացում, համատեղ ձեռնարկութիւններ, Սփիւռքի ընձեռած կարելիութիւններուն լաւագոյնս օգտագործում...: Մէկ խօսքով, այն բոլորը որոնք կ'ըսուին, կը գրուին շուրջ երկու տարիէ ի վեր, սակայն յամառօրէն հեռու կը մնան կիրարկումի հանգրուանէն:

Այս խնդիրները լուծելու համար «Յայտարարութեան» հեղինակ մտաւորականները անհրաժեշտ կը նկատեն «ունենալ բանիմաց եւ գործուն Գերագոյն Խորհուրդ». այսինքն, վերջապէս հանգոյցներու լուծումը կը յանգի իշխանութեան հարցին: Անշուշտ, ուրեմն պէտք է լաւագոյնս օգտագործուի յառաջիկայ ընտրութիւններու առիթը, ու «մտաւորականութիւնը ակտիւօրէն կը մասնակցի նախընտրական պայքարին»:

«Յայտարարութիւն»ը աւարտին կ'ըսէ. «ամենամօտ ժամանակներում հրաւիրել հանրապետութեան հասարակայնութեան, ինչպէս նաեւ պաշտօնական եւ ոչ պաշտօնական կազմակերպութիւնների ու իշխանութեան ներկայացուցիչների ժողով՝ ազգային համաձայնութեան գալու, մեր հայրենիքը կրկին ոտքի կանգնեցնելու ընդհանուր ծրագիր մշակելու համար»: Կ'ըսուի նաեւ թէ կը պաշտպանեն «Հայրենիքի եւ Սփիւռքի բոլոր ուժերի մասնակցութեամբ ազգային համաժողով մը հրաւիրելու առաջարկը»:

«Յայտարարութիւն»»ը զոր ի միջի այլոց ստորագրած են Վ. Դաւթեանի, Ս. Կապուտիկեանի, Լ. Խուրշուտեանի, Է. Ջրբաշեանի, Ս. Պօղոսեանի նման անուններ, նոր, կամ գոնէ տարբեր, ոչինչ կ'ըսէ համեմատած բազմաթիւ խմբաւորումներու զանազան յայտարարութիւններուն. մտաւորական ոլորտին այս անձնաւորութիւնները գոնէ պէտք չէ՞ր որ նախորդներէն առաւել կէտով մը ներկայանային հանրութեան, որպէսզի իրենց խօսքը չմնար պարզ կրկնութիւն ու բացառութիւն մը բերէր քիչ մը շատ պարագայականութիւն բուրող տողերուն:

Անխուսափելի երկրորդ հարցում մըն ալ կը վերաբերի ժամանակին. ինչպէս ըսուեցաւ, «Յայտարարութեամբ» պարզուած Հայաստանի պատկերը ու առաջադրուած քայլերը երկու տարեկան են արդէն. այս 22 մտաւորականները արդեօք ինչո՞ւ սպասեցին մինչեւ ընտրութեան նախօրեակը, հրապարակաւ յայտնելու համար թէ «այս տագնապալի օրերին իւրաքանչիւրիս համար չպէտք է լինի աւելի բարձր ու սրբազան մղում, քան մեր ժողովրդի ճակատագիրը, այդ ճակատագրին անմնացորդ նուիրաբերուելը»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՋԱՋՈՒՌԷՆ ԱՆԴԻՆ ԵՐԹԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ...

Երկու տարի առաջ, երբ ամէն տեղ քննադատուեցաւ մայրենի լեզուի նկատմամբ դատապարտելի վերաբերմունքը, յոյսով տոգորուեցանք որ ցուցադրական փրոփականտի միջոցները (կարգախօսքեր, լոզունգներ եւայլն) հայերէնի կը վերածուին:

Սակայն, ինչ կը վերաբերի Լենինականին, երկրաշարժը «բարեհամբոյր» գտնուեցաւ բացարձակապէս ռուսերէն լեզուով ցուցադրական նիւթերու նկատմամբ: Անսասան մնացին աղէտեալ քաղաքին տարբեր հրապարակներուն վրայ տեղադրուած հարիւրաւոր լոզունգներն ու հանրագրերը: Մինչեւ այսօր, անոնք «հպարտութեամբ» կեցած են գրեթէ հիմնովին կործանած քաղաքին ու տասնեակ հազարաւոր զոհերուն յիշատակին վրայ, ողջերուն միշտ յիշեցնելով յետ-յեղափոխական 70 տարիներուն մեր տնտեսութեան բոլոր մեծ «յաջողութիւնները»:

Այս կարգի լոզունգներուն հայերէն չգրուիլը, կարծեմ՝ բնաւ սուտերի մէջ չի ձգեր մեր լեզուն: Հոս վիրաւորականը այն է որ, առանց կողմնակի միջամտութեան, մենք իսկ կը ստեղծենք մայրենիէն օտարանալու պայմանները, ակընյայտօրէն կրճատելով անոր գործածութեան շրջանակը: Փաստօրէն հայերէնի գործածութեան սահմանադրական իրաւունքները որոշ մարդիկ իրենց նախաձեռնութեամբ սահմանափակած են, պատճառաբանելով «վերէն այդպէս կը պահանջեն» մտացածին դարձուածքը: Մինչդեռ ամենաճարպիկ աճպարարն անգամ չի կրնար գտնել ու ցոյց տալ «վերէն», «քոմէն» կամ որեւէ տեղէ բերուած նման փաստաթուղթ, քանի որ այդպիսի բան գոյութիւն չունի ու չի կրնար ունենալ: Իսկ Սահմանադրութեան 72-րդ կէտը իրական փաստ է: Հայերէնի պետականութեան իրաւունքը յաւերժացնող այդ յօդուածին զանցառումը ծանր յանցանք է եւ անպատիժ պիտի չմնայ:

Վիճակը նոյնն է քաղաքին հիմնարկ-ձեռնարկութիւններուն մէջ, ուր կարծես մայրենի լեզուի դրաւոր խօսքը հկիրարկելու մրցում յայտարարուած է:

Զարմանալի վտանգաւոր երեւոյթ է ռուսական դպրոց յաճախողներու թիւին արագ աճը, որուն գլխաւոր մեղաւորը դպրոցական տարիքի հասած երախաներու ծնողներ են: Անոնք տարբեր նպատակներով իրենց զաւակները կը գրկեն մայրենի լեզուով կրթութիւն ստանալու իրաւունքէն: Երկրաշարժէն տարի մը առաջ ռուսական դպրոցներու մէջ սորվող 7 հազար աշակերտներէն գրեթէ 6 հազարը հայազգի երախաներ էին:

Փաստը այնքան զարմանալի էր որ ուզեցինք զրուցել առաջին դասարան ընդունուած աշակերտներու հետ, ապա, անոնց ընտրութեան, նաեւ քանի մը ծնողքի հետ: «Կրուպսկայա» դպրոցի Ա. դասարաններէն մէկուն մէջ աղջնակի մը ռուսերէն լեզուով հարցուցի «անունդ ի՞նչ է»: Հարցս մնաց անպատասխան... Երրորդ հարցումէս յետոյ, համարձակեցաւ հայերէն պատասխանել՝

– Ատիկա դեռ չենք անցած...

Պարզուեցաւ որ ես դիմած էի ռուսերէն բնաւ չգիտցող ընտանիքէ ռուսական դպրոց ընդունուած աշակերտի մը: Երբ այդ արտառոց դէպքին մասին բացատրութիւն ուզեցի տնօրէնէն, ան աշակերտին թղթածրարէն հանեց դիմումնագիրը: Եւ այդպիսի խնդրագիրները քիչ չեն: Քաղաքին տարբեր աստիճանի՝ կուսակցական, երեսփոխանական եւ այլ ղեկավարներու միջնորդութիւններ ներկայացուեցան մեզի, զորս մերժելը տնօրէններուն համար վտանգաւոր գործ էր...:

Իրենց զաւակները ռուսական դպրոց տալու տենչը աւելի յստակ պատկերացնելու համար, որոշեցինք զրուցել ղեկավար պաշտօններ ունեցող ծնողներու հետ: Անոնք ժամանակին ռուսական կրթութիւն ստացած այն մարդիկն են, որոնք անվերապահօրէն կը հաւատան որ (անշուշտ, սեփական փորձէն մեկնելով) առանց ռուսական կրթութեան ոչ ոք «Ջաջուռէն անդին կրնայ երթալ»: Հարցում մը կը ծագի՝ իսկ ինչո՞ւ անոնք այդպիսի կրթութիւն ստանալէ ետք մնացեր են «Ջաջուռէն ասդին»: Կամ, եթէ բոլորը իրենց զաւակներուն ռուսական կրթութիւն տալով, կ'ուզեն զանոնք ԱՆԴԻՆ ղրկել, ապա ո՞վ պիտի մնայ ու աշխատի ՀՈՍ...

Եզրափակենք: Ռուսերէն գիտնալը պատիւ է իւրաքանչիւր մարդու համար: Բայց երբ այդ բանը կ'ըլլայ շահադիտական նպատակներով, ի վնաս մայրենի լեզուին, դատապարտելի է...

ՏԻԳՐԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
Ռուսաց լեզուի
եւ
գրականութեան ուսուցիչ

(Ամփոփուած)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԻՆ ԱՐՄԱՏՆԵՐԷՆ
ՆՈՐ ԸՆՁԻՒՂՈՒՄՆԵՐ

– Սահակ Բ. Կաթողիկոս, վախճանման 50-ամեակ –

Գարեգին Բ. Կաթողիկոս

Անթիլիաս, 1990

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ ՍՈԿՐԱՏ

Տարօրինակ է Սոկրատի անձնաւորութիւնը. մտքի մարդ մը որ ոչինչ գրած է. հազուադէպ տգեղութեամբ դէմք մը որ սակայն հմայիչ մեծ զօրութիւն ունէր. համեստ ծագումով աթենացի մըն էր ան որուն բարեկամութիւնը կը փնտռէին ամէնէն հարուստ քաղաքացիները: Ամբաստանութեան ոչ մէկ հետք ունէր անոր անցեալը, սակայն հանրային վտանգ նկատուեցաւ. ուսուցիչ մըն էր որ թէեւ երբեք չդասաւանդեց, բայց այնպիսի փորձի մը ենթարկուեցաւ որով կը զանազանուէր իրմէ առաջ ու ետք ապրած իմաստասէրներէն. միայն մեծ կրօնքներու հիմնադիրները՝ Յիսուս կամ Մուհամմէտ մտածումի պատմութեան վրայ նման ազդեցութիւն գործած են:

Սոկրատ ծնած էր Ք. Ա. 470-ական թուականներուն. հայրը համեստ արհեստաւոր մըն էր, ու մայրը տարբերելով շատ մը աթենացի կիներէ, ունէր իր արհեստը. դայեակ էր: Այս տեղեկութիւնը կը տրուի նոյնինքն Սոկրատի կողմէ, երբ կ'ըսէ թէ մինչ մայրը երախաներու ծնունդ կուտար, իր դերը «մտածումներ յղանալ» էր: Այսուհանդերձ, Սոկրատ իր մէջ փիլիսոփայութեան կոչում զգալէ առաջ կը սորվի հօրենական արհեստը – քանդակագործութիւնը–: Կը սկսի աշխատիլ ու մարմարէ արձաններ կը քանդակէ:

Ի՞նչպէս սկսած է ան լքել այս արհեստը ու կեդրոնանալ փիլիսոփայական անդրադարձումներու վրայ: Ի՞նչով ապրած է, երբ ոչ մէկ եկամուտ ունեցած է մարդիկը ուսումնասիրելով եւ անոնց հետ զրուցելով դրաղած շրջանին. ո՞ւրկէ միջոցներ ճարած է իր կինն ու երեք զաւակները ապրեցնելու համար: Այս կէտերը գաղտնիք կը մնան:

Ապահովաբար, ամուր դաստիարակութիւն մը ստացած էր, քանի որ ինչպէս մշակուած բոլոր Աթենացիները, յաճախ կը յիշէր փիլիսոփաներու, քերթողներու տողերը, մաթեմաթիկական տրամաբանութիւն կը քալեցնէր ու կը մրցէր իր ժամանակակիցներու ամէնէն գիտնականներուն հետ: Մինչդեռ ուսումը, գիտութիւնը սուղ բաներ էին այդ շրջանին: Հանրային ձրի վարժարան չկար: Սակայն Պղատոնի հետ իր «Երկխօսութիւններ»ու էջերէն յայտնի կ'ըլլայ որ տէր է հիմնական մշակոյթի մը, արտայայտութեան միջոցներու եւ մտածումի մեթոտի մը որ Ք. Ա. 430-էն մինչեւ 399 թուականը, իր մահը, զինքը կը դարձնեն Աթէնքի երիտասարդութեան գլխաւոր խօսակիցը: Եզակի այս երեւոյթին մասին կը վկայեն Պղատոն եւ Քսենոփոն:

Բաւական տեղեկութիւններ կան իր ֆիզիքականին մասին. կարճահասակ, գիրուկ, կանուխէն ճաղատացած մէկն էր Սոկրատ, անխնամ պեխ ու մօրուքով: Սովորաբար բոպիկ կը պտըտէր, հին վերարկուի մը մէջ փաթթուած: Այս վիճակով աւելի կը նմանէր դատարկապորտի մը, քան աթենացի պատուաւոր քաղաքացիի մը: Բազմաթիւ յուշարձաններ, քանդակներ, խճանկարներ, նկարներ այս պատկերը կը փոխանցեն իրմէ:

Ք. Ա. 430 թուականներուն մօտ, երբ քառասունին կը մօտենար Սոկրատ, աթէնեան ընկերութեան հետաքրքրութիւնը աւելցաւ փիլիսոփաներու դասաւանդութեան հանդէպ: Այս մարդիկը կուգային յունական աշխարհին զանազան անկիւններէն: Անոնք հմայուած էին Աթէնքով, որովհետեւ մեծ քաղաքը ունկնդիրներու լայն շրջանակ մը կ'ապահովէր. ունկնդիրներ, որոնք պատրաստ էին հեռանալու եւ լիարուռն վճարելու անոնց դասերը: Հռետորական արուեստը տակաւին օրօրոցային շրջանը կը բոլորէր. անոնք գիտէին խաղալ բառերու հետ, խօսքի արուեստը դարձնելով համայնչ ասպարէզ մը:

Այդ թուականներուն փաստաբաններ գոյութիւն չունէին ու ամբաստանեալները պարտաւոր էին իրենք զիրենք պաշտպանել. այսինքն՝ հռետորական վարժութիւնը կ'ըլլար նաեւ օգտակար ուսուցում մը: Այնքան խանդավառուած էին ունկնդիրնե-

րը, որ այդ փիլիսոփաներուն կը վերագրէին «դէշը որպէս լաւ ներկայացնելու» կարողութիւնը:

Այս շրջանին կը հանդիպի Պելոպոնէսի պատերազմը. Սոկրատ մեծ ազդեցութիւն ունի իր քաղաքացի երիտասարդութեան վրայ: Անոնց ամէնէն զարգացածները կը հաւաքուէին խմելու եւ միասնական սիրոյ մասին խօսակցելու համար, որ իրենց բարքերուն մաս կը կազմէր: Սոկրատ իր խօսքին զօրութեամբ կ'ազդէր անոնց վրայ. չէր ցուցադրէր իր զարգացումը. ընդհակառակն, երկխօսութեան զարմանալի վարպետութիւն մը ի յայտ կը բերէր: Ան համոզուած էր որ խորքին մէջ մեծ բան չէր գիտցածը ու իր միակ արժէքը այդ կացութեան գիտակցութիւնն էր, ի տարբերութիւն ուրիշներու, որոնք միամտօրէն համարում ունէին իրենք իրենց վրայ: Սոկրատի առուեստը եւ ամէնօրեայ գործը հարցաքննել էր առաջին հանդիպողը ու շատ վարպետօրէն ուղղուած հարցումներով առաջնորդել այն կէտին որ ան հակասէ ի վերջոյ իր իսկ ըսածին:

Խորքին մէջ Սոկրատի ըրածը, երիտասարդներու արժանապատուութիւնը վիրաւորել չէր, այլ փրկել զանոնք երեւակայական ոլորտներէ, որոնց ամէն մէկուն հերոսը իրենք էին: Ան կ'ուզէր որ երիտասարդները ապարէզ կարդան իրենք իրենց եւ ոչ թէ հետամուտ ըլլան նոր ընկերութեան մը կազմութեան: Ան օրէնքներու հանդէպ յարգանք ու պետական կարգուկանոնին հպատակութիւն կը քարոզէր: Երբ իր հայրենիքը անարդարօրէն մահուան դատապարտեց զինքը, Սոկրատ մերժեց խոյս տալ, պատրուակելով կանոններու հանդէպ սնուցած իր յարգանքը: Քաղաքացիական մշակոյթի ինչ գեղեցիկ օրինակ, որ այդ դատապարտութիւնը աւելի անհասկնալի կը դարձնէ:

Անոր առաջնորդող ազդակներուն մէջ պէտք է նախ նկատի առնել քաղաքականը. Սպարտայի հետ պատերազմներու հետեւանքով Աթէնքի վարկը կորսուած է. յետոյ յաջորդած է բռնակալներու շրջան մը. անոնցմէ ոմանք Սոկրատի շրջանակին կը պատկանէին ու կողմնակից էին Սպարտայի, անոր ազնուական աւանդութիւններուն. ինչ որ խոտոր էր Աթենացիներուն: Միւս կողմէն, եթէ Սոկրատ սերտօրէն կապուած էր քաղաքացիի պարտականութիւններուն, կապուած էր նաեւ արդարութեան ըմբռնումին ու չէր վարաներ հրապարակաւ հակառակելու ժողովին մէկ որոշումին երբ զայն օրէնքին յարմար չէր նկատեր:

Կային նաեւ այլ պարագաներ. հանրութիւնը լաւ չէր հասկնար «Ծանի՛ր զքեզ» ամենահամեստ վարդապետութիւնը, զոր ան կը թելադրէր իր աշակերտներուն: Զայն կը դասէին ընութեան փիլիսոփաներու շարքին, որոնք կը յաւակնէին բընական երեւոյթները գիտական պատճառաբանութեամբ բացատրել: Զայն կը շփոթէին նաեւ այն փիլիսոփաներուն հետ որոնք կը սորվեցնէին թէ ինչպէս պէտք է մոլորեցնել արդարութիւնը:

Եւ վերջապէս, հարուստ երիտասարդները չէին ծածկեր իրենց միասնական յարաբերութիւնները, ինչպէս Սպարտայի մէջ ուր առիկա ընդունուած բան էր: Այսպէս, օրէնքն ու բարքերը զայն կը դատապարտէին միասնաբար: Անոնց ամբաստանութիւնը հիմնուած էր երեք կէտերու վրայ. «Սոկրատ չէր մեծարեր քաղաք–պետութեան աստուածները, նոր աստուածութիւններ կը բերէր, ու կ'այլասերէր երիտասարդները»:

Ատեանը կազմող 501 ազնուականներուն միջեւ այն կարծիքը կը տիրէր թէ Սոկրատի դասաւանդութիւնը քարոզչութիւն էր ի նպաստ դատումի անկախութեան, ազատ քննութեան ու սոնք կրնային պէչ ազդեցութիւն գործել հաւատալիքներու, սկզբունքներու եւ աւանդութիւններու վըրայ որոնցմով կը գոյանար Պետութեան ուժը:

Սոկրատի դատապարտումը, հակառակ իր հոյակապ պաշտպանողականին, ամբողջ ժողովուրդի մը մերժումն էր մտաւորական մանրէին դէմ, որուն քննդէչ յատկութիւնը յանկարծ կը յայտնաբերէր ան: 501 դատաւորներէն 221-ը թերքուէարկեցին անոր անպարտ հռչակումին, իսկ 280-ը զայն յանցաւոր նկատեցին:

ՔԱՂՀԱՆ

–ՎԵՆԵՏԻԿ–

ՄԱՄԼՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԽՏԱՑԵԱԼ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Վենետիկի Համալսարանին Հայ Լեզուի եւ Մշակոյթի ամառնային խտացեալ դասընթացքը տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս 1 – 30 1990 թուականներուն:

Դասընթացքը հինգ մակարդակներու կը բաժնուի՝ Սկսնակ Ա. կամ Բացարձակ սկսնակներ, Սկսնակ Բ., Միջին Ա., Միջին Բ., Զարգացած:

Դասերը տեղի պիտի ունենան Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, օրական հինգ ժամ, առաւօտները: Դասերու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Առաւելագոյն 10 ժամուան բացակայութիւն մը կ'արտօնուի: Ոչ մէկ պարագայի արձանագրութեան սակը չի փոխուիր:

Քննութիւնները պիտի կատարուին Օգոստոս 27-ին: Անոնք որոնք կը յաջողին՝ պիտի ստանան Վենետիկի Համալսարանին կողմէ ուսումնական վկայագիր մը. միւսները՝ լոկ ներկայութեան վկայագիր մը:

Դասերէն դուրս պիտի կազմակերպուին բանախօսութիւններ, յատկապէս հրաւիրեալ դասախօսներու կողմէ, ինչպէս նաեւ կլոր սեղաններ հայ պատմութեան, գրականութեան, արուեստին, ներկայի վերաբերեալ հարցերու շուրջ, նպատակ ունենալով մասնաւորապէս ըՍփիւռքի տարբեր գաղութներու փորձառութիւններուն փոխադարձ հաղորդումը: Պիտի կազմակերպուին նաեւ զբօսապտոյտներ Վենետիկի շրջակայ տեսարժան վայրերը:

Նկատի առած որ տրամադրելի տեղերը սահմանափակ են կատարուող դիմումներուն բաղդատմամբ՝ այլ պայմաններու հաւասարութեան պարագային նախընտրութիւն պիտի տրուի անոնց՝ որոնք աւելի կանուխ դիմած են:

Դիմողները պէտք է լրացուցած ըլլան տասնութ տարեկանը եւ ունենան առնըւազն լիկէոնի վկայական:

Դասընթացքի արձանագրութեան սակն է՝ 530.000 (հինգ հարիւր երեսուն հազար) իտալական լիրէթ, որու 230.000 (երկու հարիւր երեսուն հազարը) պէտք է կանխաւ վճարուի՝ յետ ստանալու ընդունելութեան գրաւոր պատասխանը:

Որեւէ չէք կամ դրամական փոխադիր պէտք է հասցէագրուի ՄԻԱՅՆ հետեւեալ ձեւով՝

ASSOCIAZIONE PADUS - ARAXES

եւ ղրկուի հետեւեալ հասցէին՝

Associazione Padus - Araxes
c/o Dipartimento Studi Eurasiatici
S. Polo 2035 — 30125 Venezia (ITALIA)

Բնակութիւնը պիտի հայթայթուի Համալսարանի ուսանողատան մէջ: Ամբողջ ամսուան համար բնակութեան սակն է՝ շուրջ 70.000 լիրէթ դոյդ կամ երեք հոգինոց սենեակի մէջ, եւ շուրջ 150.000 լիրէթ առանձին սենեակի մէջ: Առանձին սենեակներու թիւը սահմանափակ ըլլալով, Կազմակերպութիւնը չերաշխաւորեր թէ կարելի պիտի ըլլայ գոհացնել բոլոր անոնց փափաքը՝ որոնք դիմած են առանձին սենեակի համար:

Իւրաքանչիւր ճաշ կամ ընթրիք պիտի արժէ շուրջ 5.000 լիրէթ:

Յետ կանխավճարին արձանագրութեան մնացած մասը եւ բնակութեան սակը պէտք է վճարուին ժամանումի օրը: Ճաշերը եւ ընթրիքները կը վճարուին ստացուած կտրօններու թիւին համաձայն: Կատարուած վճարումը որեւէ պատճառով ետ չի դարձուիր:

Ժամանումի օրերն են՝ Օգոստոս 1 – 2:
Մեկնումի օրերն են՝ Օգոստոս 28 – 30:

Որեւէ յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան ձեւապատճէններուն համար՝ դիմել վերոյիշեալ հասցէին:

Հարկադրիչ պարագաներուն կարելի է հեռաձայնել Հ. Լեւոն Զէքիեանի, հետեւեալ թիւին՝ (41) 5207737, առաւօտեան 8–էն 9–ի միջեւ, ԻՏԱԼԻՈՅ ԺԱՄՈՎ: Կը խնդրուի լաւ ստուգել ժամերու տարբերութիւնները: Առժամեայ բացակայութեան պարագային՝ կը խնդրուի կըրկին հեռաձայնել:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ
ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՄԲԻՈՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Համազգային Մշակութային Միութեան «Զօրճ Սարգիսեան» թատերախումբը, Ապրիլ 7-ին եւ 8-ին, Հայ Կեդրոնի թատերասրահին մէջ ներկայացուցած է «Սէրը կատակերգութիւն է» թատերախաղը: Ֆրանսացի թատերագիր Արման Սալաքրուի երգիծական այս կտորը թարգմանած ու բեմադրած է Ժիրայր Ինճէեան:

**

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ Հայ Օգնութեան Միութեան սրահին մէջ, Ապրիլ 17, տեղի ունեցած է մամուլի ասուլիս մը, Հայաստանի «Վերածնունդ» կազմակերպութեան կարգ մը վարչականներուն հետ: Հ.Օ.Մ.-ի կողմէ Բարգէն Սասունիի բացման խօսքէն ետք, նկարիչ՝ Սարգիս Մուրադեան պարզած է «Վերածնունդ»ի կազմութեան պարագաները, յայտնելով թէ «Ղարաբաղ» Կոմիտէի ձերբակալութենէն ետք, կարիքը զգացած էր ստեղծուած բացը գոցելու: Կազմակերպութիւնը ստանձնած է տարբեր շրջաններէն Հայաստան փութացած օժանդակութեան բաժանումը աղէտեալ գօտիին մէջ: «Վերածնունդ»ը պատկառելի գումարներ տուած է Էջմիածնի Կաթողիկոսութենէն, որոնց կարեւոր մէկ մասը 20–էն 25 հազար Հայերու Արցախ հաստատուելու ծրագրին յատկացուած է:

Բանաստեղծ Ռազմիկ Դաւոյեան շեշտած է կազմակերպութեան բուն նպատակը օժանդակութեան բաշխումը չէ, այլ վերաշինութեան աշխատանքին նպաստելը: Այլեւս նպատակայարմար չէ որ ըՍփիւռքը սնունդէն, հագուստեղէն ղրկէ: Պէտք է անցնիլ երկրորդ հանգրուանին՝ «Մեր երկրին մէջ պիտի արտադրենք ուտելիքն ու հագուելիքը եւ այդպիսով պիտի սատարենք Հայաստանի տնտեսական ինքնակառոյցի հզօրացման»: Զեկուցողը հրատապ հարց նկատած է Հայաստանի գիւղատնտեսական մարզին զարգացումը, որուն համար առաջարկած է թռչնաբուծարանի գործատան մը կառուցումը: Ան ըսած է նաեւ թէ ինք եւ իր ընկերները Հայաստանի կառավարութեան կողմէ լիազօրուած են այդ գծով բանակցութիւններ վարելու Սփիւռքի կազմակերպութիւններուն եւ անհատներու հետ:

Ասուլիսի վերջին բաժնով ելոյթ ունեցած է Երեւանի Բազմարուեստից Հիմնարկի դասախօս Գագիկ Պաղտասարեան, որ բացատրած է Հայաստանի մէջ համատեղ ձեռնարկութիւններ հիմնելու կարելիութիւններն ու առաւելութիւնները: Զեկուցողները յայտնած են նաեւ որ Հայաստանի քաղաքացիութեան գծով յատուկ օրինագիծ մը յղուած է Գերագոյն Խորհուրդին եւ թէ Մայիս 20–ի ընտրութիւններէն յետոյ Խորհրդարանը շուտով զայն կրնայ վաւերացնել:

ԳՈՂԳՈԹԱ
ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ
ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՈԴԻԿ

1.– ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ԱԼԷՄ – ՏԱՂԻ

1915 Մայիս 15-ին, Էնվէրի արբանեակ Մահմուտ մէկկէնիմէկի քշեց զանոնք Տէր Զօրի անապատները. յետոյ բոլոր բնակարանները քակել տուաւ եւ աստղձնները Սկիւտար ծախու հանեց: Կողոպտեց տեղւոյն Ս. Նշան Եկեղեցին եւ քանդաւեր վիճակի մը հասցուց շէնքը. 45 խոշոր սայլերու մէջ լեցուելով աքսորուող ժողովուրդէն՝ 3 տուոր միայն վերադարձան, յաւարտ պատերազմի. Ալէմ – Տաղի ունէր «Վարի Գեղ» մըն ալ, Հայ եւ Թուրք խառն բնակիչներով՝ որոնցմէ առաջինը 20 տուոր՝ խնամուած էին աքսորէ, հաւանններու բարեխօսութեամբ: Բուն Ալէմ – Տաղի սիրուած հովիւն էր

Մուշեղ Քհնյ. Կոբոյից – Աշճեան.– Ծն.– 1862 Օգոստոսին Եէնի Մահալլէ (Սկիւտար), ուսած Ճեմարան, քահանայ ձեռնադրուած 1898 Հոկտեմբեր 25-ին՝ Գրիգորիս Ալէաթճեան Սրբազանէ: Աշխար–հականութեանը՝ Պաւլ – Լեւոն վարժապետ ի Գանտիլլի:

Իր հօտին, երիցուցւոյն եւ միակ զաւկին հետ տեղահան կ'ըլլայ, եւ Ատափազար եռօրեայ բանտարկութենէ մը վերջ կ'աքսորուի Գոնիա, ուր կը մնայ մինչեւ Զինադադարի կնքումը, թոլորելով աղցաւոր կեանք մը՝ ուրիշ տեղերէ հոն ժամանող կարդակիցներու եւ գաղթական ազգակիցներու նման: Գիւղին ուսուցիչը՝ Ցր. Պիպէռեան, մեռած է Գոնիայի մէջ: Վերադարձած է Ալէմ – Տաղի, վերաշինութեան գործին նուիրուելով իր ափ մը ժողովուրդին հետ:

Զինադադարի կնքումէն վերջ կ'անցնի տարիուկէս: Թուրք հրոսախումբեր կ'ասպատակեն Պէյքէօզ, Եէնիքէօյ, Պաղալ – քէօյ, քրիստոնեայ բնակչութիւնը կոտորելու մոլուցքով: Ալէմ – Տաղին ալ զերծ չի մնար անոնց չահատակութիւններէն. ժողովուրդը կը փախչի իր երէցին հետ. կը մնայ միայն վաղեմի պանդոկապետ Մասաճի Յովակիմ որ կ'ապաստանի Ս. Նշան Եկեղեցին՝ ուր Միլլիճիներ կը գըլխատեն զայն (1920-ի ամառը): Իր զուարթախօսութեամբ եւ «Լէվէնտ» պանդոկովը Պոլսահայոց հանրածանօթ այս անձը թոռն էր Բինկեանցի Տ. Սահակի, այս վերջինն ալ որդի՝ հռչակաւոր «Լէվէնտ Քէչիչ»ի:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Նախորդ էջերով լուսաբանեցինք Իթթիհատ – Թէրաքքըի ծրագիրն ու գործելակերպը՝ Հայերուս բնաջնջումին մասին: Հիմա, այս առաջին գլուխը փակելով՝ Վանայ Նահանգը մտնելու առաջ, յարմար կը դատենք յառաջ բերել ուշագրաւ հատուած մը Գերման յայտնի հրապարակագիր Մաքսիմիլեան Հարտէնի տեսութենէն՝ երեւցած «Ցուքունֆթ» շաբաթաթերթի 1921 Յունիս 4–ի թիւին մէջ:

«...10 տարի առաջ Ժէօն – Թիւրքերու «Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն» քոմիթէն Սելանիկ ունեցած իր ժողովով որոշեց բոլոր թրքահպատակները դարձնել կատարեալ Օսմանցիներ, եւ յայտնեց այն համոզումը թէ այս նպատակին կարելի էր հասնիլ մի միայն զէնքի գործածութեամբ: 1915 Փետրուարին Պատերազմական Նախարար եւ սպարապետ Էնվէր Փաշա Կովկասի ճակատէն դարձին՝ Գոնիայի առաջնորդին ըսած է. – «Անձնական դիտողութեամբ կրնամ վկայել որ Հայերը պատերազմի դաշտին վրայ խղճմտօրէն կը կատարեն իրենց զինուորական պարտականութիւնը. կը խնդրեմ ձենէ որ իմ հըրճուանքս ու շնորհակալութիւնս հաղորդէք Հայ ժողովուրդին, որուն հաւատարմութիւնն Օսմանեան Կայսրութեան կառավարութեան՝ ծանօթ է արդէն»: Իրենց Պատրիարքին մօտ ան շատ աւելի զօրաւոր շեշտով կը գովէ Հայերը «որոնք մեծ քաջութեամբ կը կռուին». միաժամանակ կ'աւելցնէ սակայն սպառնալիքն ալ. «Հայկական կեդրոններու մէջ կարի աննշան խլրտումներ իսկ եթէ երեւան գան, ես կը դիմեմ տրակոնական միջոցներու»: Որպէսզի վարձատրուի՞ն ծանօթ հաւատարմութիւնը, խղճմտօրէն կատարուած պարտականութիւնն ու քաջութիւնը: Այդ ժամանակամիջոցին, իր քեռայրը, Վանայ Նահանգապետ Ճէվտէթը կ'ըսէ. «Մենք պէտք է Հայերը մաքրենք այստեղ, ինչպէս ըրինք Ատրբէջանի մէջ»: Զարդն ու երեւելիներու ձերբակալումը Վանայ 20.000 բնակիչները կը ստիպեն դիմելու ինքնապաշտպանութեան փորձին, որ յաջողութեամբ կը պսակուի մինչեւ Մայիսեան օրերը, երբ Ռուսք այդ երկրամասը կը գրաւեն: Նահանգապետին կողմէ փափաքուած եւ գրգռուած կռիւը կուտայ «տրականոն միջոցներու դիմելու» պատրուակը: Սպանեալ 18 Թուրքերը կը վերածուին 180.000-ի. ո՞չ ապաքէն նման սուրբ առեւտուրի մէջ 4 զէրօները խընդրոյ առարկայ չեն ըլլար: Հայ ժողովուրդի ընդհանուր տեղահանութիւնն ու անճի – տումը կ'որոշուի: Եւ ամառը, Ներքին Գործոց Նախարար Թալէաթ պէյ կ'ըսէ գերման դեսպանատան մէկ պաշտօնեային. «Մենք Թուրքերս պէտք է օգտագործենք մեծ պատերազմը, որպէսզի մեր ներքին թշնամիներուն հետ հիմնովին մաքրենք հաշիւնիս, այս անհրաժեշտ աշխատութեան միջոցին առանց խանդարուելու արտասահմանի դիւանագիտութեան կողմէ»: Անձնուէր, խղճամիտ, քաջ հպատակները դարձած են Ներքին թշնամիներ (ըստ Պերլինի պալատական սաւութեան): Այնուհետեւ նահատակուեցան 1 միլիոն 4 հարիւր հազար Հայեր, այր ու կին, երախայ եւ ծեր»:

(Շար. 19)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տիկին Բերկրուհի Բիրեանի մահուան առթիւ, Տիկին Մարի Գարանֆիլեան եւ զաւակները՝ Արաքսի եւ Կարօ 200 փրանք կը նուիրեն Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 փրանք «Յառաջ»ին։

Նոյն առթիւ, Տէր եւ Տիկին Հայկ Թորգոմեան 200 Ֆր. կը նուիրեն Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆր. «Յառաջ»ին։

Պերճ Տօնէլեանի մահուան առթիւ, Յովհաննէս Տօնէլեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Աղնաւուր Հայաստանի Համար» (ստանալ «Յառաջ»էն)։

Centre International de Vacances pour les Jeunes Arméniens

SUR

NICE — COTE D'AZUR

ETE 1990

Cette année et pour la première fois le Centre de Vacances accueillera dans le Complexe Barsamian à Nice, du 4 Août au 17 Août, des jeunes filles et garçons arméniens de 18 à 25 ans, de la diaspora et de l'Arménie.

Activités nautiques, sportives, culturelles, animations, visites dans la région Nice - Côte d'Azur par des moniteurs spécialisés.

Participation aux frais : 2500 FF. (tout compris sauf le billet d'avion)

Pour tous renseignements, s'adresser à Mme Ayda Tanikyan : 93 - 44 - 44 - 03
COMPLEXE BARSAMIAN
281, Bld. de la Madeleine 06000 NICE
FRANCE
Fax : 93 - 29 - 01 - 91.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ծննդեան առթիւ, Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը ստացած է Իղաղինի սրտաբուխ հետեւեալ նուէրները. (վերջին ցանկ). -

Տէր եւ Տիկին Արթիւր Պզտիկեան 150, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տամլամեան 300, Տէր եւ Տիկին Ժ. Կէվրէկեան 500, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Զօրլուեան 300, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Գրիգորեան 500, Պ. Մանուկ Քիւրտօղլեան 340, Պր. Զարեհ Մինասեան 100, Պր. Միսաք Պարտաղ 50, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Տաքէսեան 1000, Պր. Ահարոն Պօյաճեան 180, Տէր եւ Տիկին Շառլ Այվազեան 200, Տէր եւ Տիկին Լուի Քարապիլիքեան 100, Պր. Հրաչեայ Անդրէասեան 35, Տիկին Սոնիա Մասէն - Տաղըլճեան 750, Տիկին Սալմասլեան՝ 200, Տիկին Մարի Վեզնէեան 200 Ֆր., Պր. Ժան Մարգարեան 400, Պր. Ռոպէր Գարամաճեան 250, Տէր եւ Տիկին Ժագ Դաւիթեան 200, Պր. Ժան Տէմիրճեան 100, Տիկին Ալիս Մուրատեան 500 Ֆր.։

Պր. Կարպիս Տէրտէրեան՝ իր ծնողաց՝ Վերժին եւ Յակոբ Տէրտէրեանի յիշատակին՝ 100 Ֆր.։

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Կը կազմակերպէ՝

ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՅԻՆ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՅԹ

5-ՐԴ ՏԱՐԻ

Մասնակցութեամբ՝

Նիսի եւ Մարսէյլի միօրեայ եւ ամէնօրեայ հայ վարժարաններու աշակերտներուն, Կիրակի, Մայիս 13, ժամը 16-ին Սուրբ Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Ս. Զըրբաշեան սրահին մէջ

339, avenue du Prado, Marseille 8e

Մուտքը ազատ է։

ACADEMIE INTERNATIONALE DES SCIENCES ARARAT

CONFERENCE

sur le thème :

«Amnesty International et la Question arménienne»

Conférencier :

M. ALAIN FAURE
Président de la Section française d'Amnesty International

Le Lundi 21 mai

Salle de l'Eglise arménienne
339, avenue du Prado, Marseille 8e

— à 20 h ouverture de l'exposition photos
— à 20 h 45 Conférence.

— Entrée Libre —

U.G.A.B.

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
11, square Alboni, 75016 Paris

Les membres de l'Association sont convoqués à une Assemblée Générale Extraordinaire qui se tiendra au Centre Culturel Alex Manoogian : 118, rue de Courcelles, 75017 Paris

le Mardi 15 Mai 1990 à 20 heures

à l'effet de délibérer sur l'ordre du jour suivant :

«Adjonction aux statuts d'un nouvel article en conformité de la loi du 6 mai 1988 et du décret du 13 Juin 1966».

ATTENTION, ATTENTION

6 Mai, à 14 h 30
AU CIRQUE D'HIVER
Le Front Patriotique pour la Libération de l'Arménie (FPLA)
appelle la communauté arménienne à participer à la

JOURNÉE DE SOLIDARITÉ

entre les peuples du Moyen-Orient.
Dimanche, le 6 mai à 14 h 30
110, rue Amelot (M° Filles du Calvaire)

7 Organisations turques et kurdes reconnaissent le génocide arménien.

Participation (invité par les Organisations) du chanteur
ARAM DIKRAN

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԸ ԵՒ ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏԸ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՆԿԱՆՑ ԲՈՅՆԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ
ՉՈՐՍ ՕՐ
Մայիս 24, 25, 26 եւ 27
Մեկնում Հինգշաբթի

Départ Jeudi matin

ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏ
ԵՐԵՔ ՕՐ
Յունիս 2, 3 եւ 4
Մեկնում Շաբաթ

Départ Samedi matin

Départ de l'autocar

CLAMART - Mairie	7 h 30
ISSY-LES-MOULINEAUX - Eglise arménienne	7 h 45
ALFORTVILLE - Place Carnot	8 h
PARIS - Gare Saint Lazare - 25, rue de Rome	8 h 45

Participation aux frais :
Voyage, séjour en pension complète et excursions jusqu'au MONT SAINT MICHEL
Ascension 500 frs. Pentecôte 420 frs.

Աւանդական հիւրասիրութիւն, հայրենասիրական մթնոլորտ, օթոքարով ամէնօրեայ պտոյտներ Նորմանտիի տեսարժան վայրերը Մանշի ափերուն մինչեւ Մոն Սէն Միշէլ։

Ծախքերու մասնակցութիւն՝
Երթ ու դարձ, հիւրասիրութիւն եւ պտոյտներ
Համբարձում՝ միմիայն 500 Ֆր.
Հոգեգալուստ՝ միմիայն 420 Ֆր.

Սենեակները ապահովելու համար հեռաձայնել. —

Նաւասարդեան	39 85 36 53
Փոխանեան	43 37 90 69

Une Journée à BRUGES

La Croix Bleue (Section Chaville) organise le Dimanche 20 Mai *«Une Journée à Bruges (Belgique)»* aux prix de 360 Frs, comprenant le transport, le déjeuner (boissons non comprises), promenade en bateau sur les canaux.

Départ de Chaville à 6 heures;
Retour vers 22 heures.

Réservation par téléphone :
Mme Garabedian : 47. 50. 58. 49.
Mme Der Kaloustian : 47. 50. 64. 37.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Պելֆոնթէնի Օդափոխութեան կայանի դիմումները կը սկսին Շաբաթ, Ապրիլ 28-էն (ամէն շաբաթ) ժամը 15-էն 17, ընկերուհիներ Ա. Քարանֆիլեանի եւ Ա. Թաշճեանի մօտ, ներկայացնելով անուն, մականուն, ծննդեան թուական եւ կատարելով վճարումը Փարիզի մասնաճիւղին։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կոնէսի հանգստեան տան պարտէզներուն մէջ՝

ՅՈՒԼԻՍ 8-ԻՆ

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

ՄՈՄԱՎԱՃԱՌՈՒԹԵԱՄԲ ԿՆՍԱՐԱԿԱՆ

համբաւաւոր

ՔԷԹԷՅՈՎ

եւ այլ աղանդերներով, Կիրակի, Մայիս 6-ին, Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան Մշակոյթի սրահը, ժամը 15-ին

Centre Culturel ALEX MANOOGIAN
118, rue de Courcelles, Paris 17e
— M° Courcelles —

Գեղարուեստական ճոխ բաժին՝ Անահիտ Սվաճեանի, Միհրան Էլմաեանի, Բիւզանդ Ֆընտըքճեանի եւ Յով. Տէմիրճեանի, ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐՈՎ։

Մասնակցութիւն 50 Ֆր.։

ՅՈՒՇԱՑԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները, Շաբաթ, Մայիս 5, ժամը 15-ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւնը, Մարտ 18, Հերոսամարտի տօնակատարութեան առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.- Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցիէն, Պօմոնի Եկեղեցիէն, Տիկին Մատլէն Պասմաճեանի (Լիոն), Տիկին Քնարիկ Մուրատեանէ (Վիէն), Պր. Դաւիթ Պանոսեանէ, Պր. Սեդրակ Յարութիւնեանէ 1000-ական Ֆր., Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տուն 700 Ֆր., Պուլվառ Օտտոյի Թաղականութենէ, Սէն - Ժերոմի Թաղականութենէ, Հայաստանի Վասպուրականի Հայր. Միութիւն, Պր. Կարպիս Ջրբաշեան (Փարիզ), Պր. Տելեմաք Գավըզեանէ, Պր. Պերճ Կարապետեանէ, Պր. Սամուէլ Ներկարարեանէ (Մանօսկ), Տիկին Մարի - Արշամ Պապաեանէ, Տիկին Մարի - Գիշար Բարսեղեանցէ (Վիէն), Պր. Խանէկեանէ 500-ական Ֆր., Պր. Ժիրայր Տէր - Պօղոսեանէ 300 Ֆր., Պր. Կարօ Սարեանէ, Շաւարշ Փիրանեանէ, Գուրգէն Ստեփանեանէ, Գիւլեանէ 250-ական Ֆր., Պր. Խաչիկ Երըմզեանէ եւ Մնակեանէ 200-ական Ֆր., Պր. Կարպիս Ջրբաշեան (Փարիզ) «Վասպուրականի Մեր Աշխարհ» խորհրդանշող 25 լուսանկարներ, Տիկին Մ. Պապաեանէ 10 քիլօ պանիր, Պր. Սարաճեանէ 250 հատ հաւկիթ։

Սէն - Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները. –

Ժորժ Ռապաստի մահուան առթիւ.– Տիկին Աննա Ռապաստ եւ զաւակները 3000, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Արութեան 250, Տէր եւ Տիկին Ղազար Ղազարեան 200, Տէր եւ Տիկին Վարդան Դաւիթեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Ղազարեան, Ասլան Հեծելանիի ակումբ 100-ական Ֆր.։

Կիւլիզար Դարբինեանի մահուան քառասունքին առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Արմենակ Խոցուրեան, Տիկին Դարբինեան, Ղազարոս Ղարիպեան, Խաթուն Գույումճեան, Յարութիւն Աջապահեան, Տէր եւ Տիկին Մարթինէթի, Տէր - Մարգարեան ընտանիք, Յարութիւն Ագնաւուրեան, Տիրուհի Առաքելեան 100-ական Ֆր., Երուանդ Պագգալեան, Յովհաննէս Սարգիսեան 50-ական Փրանք։

Նազարէթ Ժամկոչեանի մահուան քառասունքին առթիւ՝ Ժանին Ժամկոչեան 200, Գրիգոր Ժամկոչեան 150, Զատըրճեան, Տէր եւ Տիկին Ժան, Մարթին Ժամկոչեան, Տիկին Պօթրոս 100-ական Ֆր.։

Այլ նուէրներ. - Յարութիւն Արթինեան 100 Ֆր., Վարսենիկ Պապուչեան 50 Ֆր.։

LE COLLEGE ARMENIEN TEBROTZASSERE
est heureux de vous accueillir à bord du *"Château Gaillard"*
Le Samedi 12 Mai à 20 heures
POUR

UNE CROISIERE SUR LA SEINE
AVEC
UN DINER DANSANT
(AMBIANCE ARMENIENNE)

Départ : Quai de Grenelle Paris 15e, face à l'Hôtel NIKKO.
Lever de l'ancre : 21 heures précises.

Prix : 400 Frs.
Tenue de soirée

Réservations en téléphonant : (1) 43. 81. 01. 72

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 5

SAMEDI
5 MAI
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

65րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 17.268 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 65e ANNÉE — No 17.268

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԸՍԵԼ ԹԷ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼ ԶԵՆՔ

Ամիսներէ ի վեր ամերիկեան իշխանութիւնը Հայութեան ձօնուած հին խաղ մը կը բեմադրէր. խաղը որ ոչ առաջինն էր ու ոչ ալ հաւանօրէն վերջինը, լայն հանրութեան մը հետաքրքրութեան արժանացաւ, յատկապէս Հայ մամուլին կողմէ։ Ոչ Սփիւռքի թեւը յաջողեցաւ այդ հետաքրքրութենէն անմասն չձգել նաեւ հայաստանեան թեւը։ Ու ներսով, դուրսով կախուած մնացինք ամերիկեան քաղաքական առեւմներու վճիռներէն որոնք անվերջ ձգձգումներով յաջողեցան լարումի գերագոյն աստիճանին վրայ բռնել մեր հետաքրքրութիւնը։

Հարցը կը վերաբերէր այս անգամ ալ Հայերու ցեղասպանութեան բանաձեւ մը յետ մահու եւս այնքան չահարկուած մեր զոհերուն ոգեկոչումի օր հռչակել Ապրիլ 24-ը։

Այնքան խանդավառուած էինք բարեկամութեան, համակամութեան այս բացառիկ ցոյցէն որ չտեսանք թէ ինչպէս նախորդ անգամները, խաղին բեմադրութիւնը ոչ իսկ նուազագոյն չափով մը առընչուած էր մեր բազմաչարչար իրականութեան կամ զոհերուն. մէկ խօսքով մեզի։

Այդ պատրանքը ստեղծող ազդակներու գլխաւորներն էին մեր յաւերժական միամտութիւնն ու Հայանուն իշխանաւորներու ներկայութիւնը, ճարպիկ այս բեմադրութեան մէջ։ Իշխանաւորներ որոնց միայն ա՛յս հանգամանքը կը նկատէինք, մոռցած թէ Տէօքմէճեան անունը Հայ մը չէր բնորոշեր հոս, այլ ամերիկացի քաղաքական դէմք մը։

Այսպէս, մեր անյաղթահարելի լաւատեսութեամբ սիրայօժար կերպով ամէնէն փառաւոր բեմը հանդիսացանք ամերիկեան այս թատրոնին, որուն միակ հերոսը Թուրքեւամերիկեան յարաբերութիւններու ոլորտն էր. գոնէ մեր զոհերուն խնայէինք այդ բեմին վրայ փիկիւրանի պաշտօնը։

Ու դերերու այս անփոփոխ բաշխումով խաղը կրկնուեցաւ ամէն անգամ որ Ամերիկա պէտքը զգաց Թուրքիոյ անտեսական եւ զինուորական օժանդակութեան պահանջները անուղղակի կերպով սանձելու։ Իսկ մենք ամէն անգամուն չզլացանք ինչ խօսքերով շնորհակալ ըլլալ, ինչպէս երախտագիտութիւն յայտնել։ Ու բանաձեւը որ ամերիկեան քաղաքական կեանքին վերջին շրջաններու ամէնէն օգտակար գիւտերէն մէկը պէտք է նկատել, ամէն անգամուն յաջողութեամբ աւարտեց առաքելութիւնը, լիուլի արդարացնելով իր վրայ դրուած յոյսերը։

Այս գրեթէ աւանդական բեմադրութեան վրայ նոր արար մը աւելցաւ Ապրիլ 24-ի նախօրեակին. Ամերիկայի Նախագահը ցաւ յայտնեց Հայ ժողովուրդին 1915 – 23 տարիներուն կրած տառապանքին համար։ Գրեթէ նոյն խանդավառութեամբ ողջունեցինք հին խաղին այս նոր արարն ալ։

Մինչ Ամերիկա իր խաղին, մենք մեր խանդավառութեան հաւատարիմ, գոհ ու երջանիկ կը շարունակէինք ընթացքը, Թուրք մամուլը տուաւ երկրին նախկին Արտաքին նախարար Մ. Եըլմազի մեկնաբանութիւնը. ան ըսած է.– «Բուշ նպատակը Ծերակոյտէն վաւերացնել էր ցեղասպանութեան բանաձեւը ու ատով ոգեկոչել Ապրիլ 24-ի 75-ամեակը։ Երբ Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութիւնը խոչընդոտեց այս քայլը, Նախագահ Պուշ փորձեց մխիթարական պարգեւով մը Հայերու սիրտը առնել. այնպիսի ձեւով մը որ ըսել ուզեր "չկրցանք շապիկ մը տալ, եկէք տափատ մը տանք"»։

Արդեօք քանի՞երորդ բեմադրութիւնը պիտի յորդեցնէ համբերութեան մեր ծակ բաժակը ու ըսել տայ.– «ո՛չ տափատի, ոչ շապիկի պէտք ունինք. մի՛ խանգարէք մեր մեռելներուն ու ապրողներուն անդորրը, ատիկա կը բաւէ մեզի»։

Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Վ. ՄՈՎՍԻՍԵԱՆԻ ԱՌԱՋԱՐԿՈՎ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՈՒՂՂԱԿԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ՄԻՆՉԵՒ 2 ԱՄԻՍ

Հինգշաբթի, Մայիս 3-ին էր, որ կը վերսկսէր Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի արտակարգ նստաշրջանը։ Առաջարկուած էր արդէն նախորդ նիստին (տե՛ս «Յառաջ»՝ Մայիս 2) որ Հայաստան ալ ունենայ նախագահական վարչակարգ եւ նոր նախագահը ընտրուի մինչեւ Մայիս 10։ Այս առընչութեամբ առարկութիւններ եղած էին եւ գլխաւորաբար ՀՀՇ-ն կ'ուզէր որ նման պարագայի մը, ընտրութիւնը ուղղակի կատարուի, այսինքն՝ ժողովուրդին քուէով, ոչ թէ Գերագոյն Խորհուրդի կողմէ, ինչպէս եղաւ Կորպաչովի համար։ Այս առաջարկն ըրած է Վ. Մովսիսեան՝ մինչեւ երկու ամիս Հայաստան պիտի ունենայ նախագահ մը, ընտրուած ժողովուրդին կողմէ։ Այդ առընչութեամբ կազմուած է յանձնաժողով մը, որ պիտի պատրաստէ համապատասխան օրինագիծը, որպէսզի ան քննարկուի եւ ընդունուի, գալ շաբթուան վերջ, յաջորդ արտակարգ նիստին։

Կարգ մը այլ որոշումներ ալ տրուած են ՀՀՇ-ի առաջարկներուն վրայ։ Ինչպէս ծանօթ է, ՀՀՇ-ն նախորդ նիստին ներկայացուցած էր նախագիծ մը, ուր կային կարգ մը պահանջներ, որոնց քննութիւնը (բացի՝ մէկէն) յետաձգուած էր այս նիստին։

Ուրեմն, տրուած են նաեւ հետեւեալ որոշումները։ Վերցնել տալ ԼՂԻՄ-ի արտակարգ վիճակը, հեռացնել բանակը, եւ արտակարգ վիճակը փոխադրել միայն Ազրպէյճանի հետ սահմանային շրջանները։ Կը դատապարտուին բանակի եւ արտակարգ վիճակի հրամանատարութեան անօրինական արարքները։ Այս ամբողջը քննելու համար ալ նշանակուած է յանձնաժողով մը, Հրաչիկ Սիմոնեանի նախագահութեան տակ։

ՀՀՇ-ի հռչակագիրը կը նշէ նաեւ հետեւեալ կէտերը.–

– Խորհրդային բանակին մէջ, վտանգուած են Հայ զինուորներու կեանքն ու պատիւը եւ ուրեմն, գրեթէ բոլորը կը ձգեն կը հեռանան։ Հարկ է որ անոնք չհետապնդուին քրէական յանցանքով, այլ կարենան շարունակել իրենց ծառայութիւնը աղէտեալ գօտիները։

– Դադրեցնել զօրակոչը (Խորհրդային Միութեան մէջ, երկու անգամ զօրակոչ կայ՝ գարնանային եւ աշնանային)։ Առայժմ վերջնական որոշում չէ տրուած այդ ուղղութեամբ։ Հոս ալ յանձնախումբ մը կազմուած է, որպէսզի ուսումնասիրէ այն միջոցները որոնք կրնան ձեռք առնուիլ եւ զանոնք ներկայացնէ պատկան (Մոսկուա) իշխանութեանց։

Բազմաթիւ այլ հարցեր ծեծուած են այս նիստին ընթացքին։ Զօրի Բալայեան կարդացած է իր մէկ նամակը ուղղուած Լոռուի (Հայաստանի կուսակցական Ա. քարտուղարի տեղակալ), բայց ոչ՝ իր այդ հանգամանքին համար, այլ իբրեւ՝ ռուս։ Այդ նամակով Բալայեան հարց կուտայ որ ինչո՞ւ Ռուսը չի պաշտպաներ Հայերը։ Զ. Բալայեան նաեւ յայտնած է թէ հակահայ ցոյցեր տեղի ունեցած են Ուզպեքիստանի Անդիժան քաղաքը։ Աւելի ուշ կարելի եղած է կապ հաստատել Ուզպեքիստանի հետ եւ ճշդել որ ոչ թէ հակահայ, այլ հակա՝ բոլոր այլ ազգերը ցոյցեր տեղի ունեցած են։

Խօսուած է նաեւ Ա. Մանուչարովի եւ Պարոյր Հայրիկեանի մասին։

Յիշենք որ նիստին մասնակցած է Ռ. Քոչարեան, որ Ստեփանակերտէն եկած էր։ Երբ տունէն ելած է (տնային կալանքի դատապարտուած էր) 1000 ռուբլի տուգանք պահանջուած է իրմէ։

× Ախալցխա վիրաւորուած հայ երիտասարդ վարորդը, որ Թիֆլիսի հիւանդանոցը փոխադրուած էր եւ ուր իրեն այցելած էին Վրաստանի ղեկավարներ՝ Կումբարիձէ եւ Զիթմանիա, մեռած է։ Գեղամ Արզարեան ծնած էր 1960-ին։

× 9 հայ երիտասարդներ, որոնք ձերբակալուած էին անցեալին, պէտք է դատուէին Վորոնէժ (ռուսական դատարանի կողմէ) եւ որովհետեւ վկաները չեն ներկայացած, որոշուեր է փոխադրել Բաքու։ Այս մասին, նամակ ղրկըուած է Մոսկուայի Գերագոյն Խորհուրդին, առարկելով թէ նոյնիսկ Ռուսերու կողմէ, Բաքուի մէջ դատավարութիւն մը չի կրնար առարկայական ըլլալ։

× Գերագոյն Խորհուրդի նիստին, Լուսմիլա Յարութիւնեան յայտնած է թէ այլեւս աւելորդ չէ՞ իր եւ Իգիթեանի մասնակցութիւնը Մոսկուայի Գերագոյն Խորհուրդի նիստերուն։ Ժողովը այն կարծիքն յայտնած է թէ նման որոշում մը՝ ենթակաները իրենք պէտք է տան։

ՄԵՆՔ՝ ՄԵՐ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԹԱՂԵՑԻՆՔ ԹՈՒՐՔԵՐԸ՝ ՄԵՐ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ՈՒԶԵՆ ԹԱՂԵԼ

ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐԸ ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ ԿԸ ԴՆԷ

«ՄԱՐՄԱՐԱ»ի Ապրիլ 24-ի թիւէն (ի՜նչ զուգադիպութիւն) կը տեղեկանանք որ պատրիարքական ընտրութեան հարցը բարդութիւններու կը բախի, «շնորհիւ» Պոլսոյ կուսակալութեան մէկ նորաստեղծ կանոնագրին, որ վերջ կուտայ ժողովրդական ընտրութեան դրութեան։ Ահա «Մարմարա»ի տուած տեղեկութիւնները.–

Պատրիարքական ընտրութեան հարցը յանկարծ կնճռոտեցաւ Պոլսոյ կուսակալութենէն Պատրիարքական փոխանորդ՝ Շահան Եպիսկոպոս Սվաճեանի յանձնըւած նամակի մը հետեւանքով։ Կուսակալութեան ստորագրութեամբ յանձնուած նամակին մէջ ներփակուած է Պատրիարքի ընտրութեան կանոնագիր մը, որ հրահանգուած է վարչապետութեան կողմէ։

Այս կանոնագիրը կը տնօրինէ որ պատրիարքական ընտրութիւնը կատարուի Ընտրական Յանձնախումբի մը կողմէ, որ պիտի կազմուի իւրաքանչիւր Թաղի Թաղային Խորհուրդին եւ այդ Թաղին երէց հոգեւորականին կողմէ ընտրուելիք մէկական պատուիրակներէ եւ հոգեւորականներու կողմէ ընտրուելիք հինգ հոգեւորականներէ։ Ընտրուած այս անձերը իրենց մէջէն պիտի կազմեն՝ Պատրիարքի Ընտրութեան Յանձնախումբ մը, որ պիտի բաղկանայ 7 աշխարհականներէ եւ 7 հոգեւորականներէ։

Այս յանձնախումբը մինչեւ Մայիս 5, պիտի ընտրէ պատրիարքական թեկնածու հինգ անձեր եւ անոնց անունները պիտի հաղորդէ Կուսակալութեան։ Թեկնածուները պէտք է լրացնեն հետեւեալ պայմանները.–

1) Առնուազն հօրը կողմէ Թուրք հայրենակից ըլլալ ու թրքահպատակութիւնը կորսնցուցած չըլլալ։
2) 40 տարեկանը լրացուցած ըլլալ։
3) Հոգեւորական ըլլալ։
4) Որեւէ դատապարտութիւն կրած չըլլալ։
5) Թուրքիոյ Հանրապետութեան վստահութիւնը շահած ըլլալ։

Թեկնածուներու մասին Կուսակալութեան հաւանութիւնը առնելէ վերջ Յանձնախումբը Մայիս 20-ին պիտի կատարէ Պատրիարքի ընտրութիւնը։

Այս նոր կանոնագիրը, որ բոլորովին ներհակ է մեր բարքերուն եւ Ազգային Սահմանադրութեան, կը ջնջէ ուրեմն ժողովրդական ընտրութեան դրութիւնը եւ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԻՄԷՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ, ռուս օրթոտոքս Եկեղեցւոյ հոգեւոր պետը, վախճանեցաւ 79 տարեկանին։ Երկու տարի է ծանր հիւանդ էր արդէն, չաքարախտաւոր, գրեթէ չէր կրնար քալել եւ գործնական դետնի վրայ, այլեւս չէր կրնար պաշտօնը կատարել։ Ծնած 1910-ին, Սերգէյ Իզվեկով վանական դարձած էր 1927-ին եւ քահանայ ձեռնադրուած 1931-ին։ Կենսագրութիւնը լուռ կը մնայ 1935 – 45 շրջանին վրայ, կ'ըսուի թէ երկու անգամ Գուլագ «ճաշակած» է, ընդամէնը՝ ութ տարի, թէեւ Պետութեան հետ գործակցողի համբաւ կը վայելէր։ Պատրիարք ընտրուած էր 1971 Յունիս 2-ի Սինոտոսին կողմէ։ Յաջորդին ընտրութիւնը բարդութիւններ կը ստեղծէ։ Կը թուի որ օրթոտոքս Եպիսկոպոսապետութիւնը համակարծիք չէ ունիաթ յոյնկաթողիկէներու նկատմամբ որդեգրուելիք դիրքին շուրջ։ Անոնք կը պահանջեն որ իրենց վերադարձուին 1946-ին բռնի խլրացուած իրենց եկեղեցիները։ Մնաց որ 1988-ին վաւերացուած օրթոտոքս Եկեղեցւոյ ծրագիր – կանոնագիրը պատրիարքական ընտրութեան դրութիւն մը չի նախատեսեր։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ, Մայիս 1-ին ձերբակալուած 3304 ցուցարարներէն 3080-ը ազատ արձակուած են, հարցաքննութենէ ետք։ Ասոնց մեծ մասը յայտարարած է որ 48 ժամուան ընթացքին չարչարանքի ենթարկուած են։ Բախումներու հետեւանքով 27 վիրաւոր կար, որոնց մէջ երիտասարդ աղջիկ մը որ անդամալոյծ է ստացած գնդակէն եւ վիճակը ծանր կը մնայ։

ՊԱՏՈՒՀԱՆ

Թ.

Կաղապարուած խօսքին ու մտածումին պատճառած ժամանակի կորուստը դարմանելու յայտնի ջանք մը կը մատնեն Հայաստանի պատանեկան թերթին՝ «Պիոներ Կանչ»*ի էջերը: Տարուայ սկիզբէն մինչեւ Մարտի աւարտի թիւերը անպայման բաժիններ տրամադրած են դարասկիզբի մեր ֆէտայիներուն, անոնց մղած պայքարներուն, անոնց մասին յօրինուած երգերուն: Ուշագրաւ է նաեւ կրօնական նիւթերու յատկացուած անկիւններու մնայուն ընոյթը. մէկ խօսքով, խմբագրութիւնը մտադիր կ'երեւի տասնամեակներու անհեթեթ արգելքով մէկդի ձգուած նիւթերը հանել փոշիին, մոռացումին շերտերուն տակէն, վերարժանաւորել ու դարձնել սեփականութիւնը անոնց հարազատ՝ տէրերուն՝ երկրին նոր սերունդին:*

Աւանդականը կորուստէ փրկելու այս աշխատանքին քով, միշտ ներկայ է առօրեան. Հայաստանեան այլազան խնդիրներով, ուրախալի երեւոյթներով, երբեմն գայրոյթով, ու անպայման Արցախի բաժինով:

Շուրջ երեք ամսուան թիւերուն մէջ, իր այժմէականութեամբ, անկեղծ հարցադրումով ուշագրաւ է, ինչպէս միշտ, նամակներու բաժինը. անկէ հետաքրքրական էջ մըն է Աբովեանի թիւ 6 դպրոցէն խումբ մը աշակերտներու խմբագրութեան ուղղած գրութիւնը ուր կը ցոլանայ պատանիներու նախանձախնդիր մէկ քայլն ալ շահարկումի աղբիւր դարձնող գործելակերպը ու ապա վարագոյրին ետին մնացած մասը:

Աբովեանցի պատանիները կը գրեն.—

«Անկեղծ ասած, շատ ուրախացանք, երբ իմացանք որ խանութների կոոպերատիւ բաժիններում եռագոյն վզկապներ են վաճառում: «Ուրեմն աւագները որոշել են օգնել, խրախուսել մեզ, որտեղ՝ ինչպէս, բայց մեր հայ կոոպերատորները շատ ազգասէր են, հայրենասէր եւ միայն իրենց շահերի մասին չէ որ մտածում են», - ահա համարեա այսպիսի ընթացք էին ստացել մեր մտքերը:

Միանգամից ասենք որ շատ կարճ տեւեց մեր խանդավառութիւնը: Պարզուեց որ եռագոյն վզկապն արժէ 2 ռուբլի 50 կոպէկ – 3 ռուբլի: Վաճառող կոոպերատորը մեզ այսպէս բացատրեց.

«Ի՞նչ ... սովորական վզկապն էլ արժենայ 50 կոպէկ, եռագո՞յնն էլ: Բա ամօթ չէ՞...»:

Այս պատասխանով պաղ ջուր լեցնելէ ետք պատանիներու խանդավառութեան վրայ, չահագէտ այդ մտայնութիւնը պատճառ կ'ըլլայ որ պատանիներուն նամակը աւարտի հետեւեալ վճռական չեշտով.—

«Մենք շատ ենք ցանկանում կրել եռագոյն վզկապներ: Բայց, այնուամենայնիւ, կոչ ենք անում մեր հասակակիցներին նման գնով ոչ մի վզկապ չգնել»:

Եռագոյն վզկապ վաճառողներու աչքըբացութենէն ետք, պատանիներու խանդավառութիւնը ուրիշ հարուած ալ կը կրէ. եւ աւելի լուրջ. այս մասին կը տեղեկացնէ Երեւանի թիւ 181 դպրոցի է. դասարանէն Հոփսիմէ Յարութիւնեան.

«Մեր դասարանով էլ որոշեցինք այսուհետեւ եռագոյն վզկապներ կրել: Բայց մի քանի օր առաջ դպրոցի տնօրէնը զգուշացրեց որ մենք Ապրիլի 2-ից, դպրոցական արձակուրդից յետոյ, դպրոց մտնենք ոչ թէ եռագոյն, այլ պիոներական կարմիր փողկապներով: Իսկ մենք չենք ուզում: Ինչո՞ւ են մեզ պարտադրում կրել այն, ինչը այսօր միայն ձեւ է...»:

Ի՞նչպէս բացատրել Հոփսիմէին որ իրենք, ինչպէս իրենց մեծերը, խօսքի, ու նաեւ երբեմն գիրի ազատութիւնը չփոթած են գործելու, վարուելու ազատութեան հետ. ի՞նչպէս բացատրել թէ այսօրուան ազատութիւնը տակաւին միայն հնարաւոր կը դարձնէ նման նամակներու չարադրութիւնն ու հրատարակութիւնը: Ի՞նչպէս բացատրել որ հակառակ իր գայրոյթին, զարմանքին, անկախ եռագոյն վզկապ կրելու – չկրելու հարցէն, չահաւորը ինք է ու իր տարեկիցները. եռագոյն վզկապի ու նման այլ պարագաներու վար-

ժըմթացը, վաղը երկրին ճակատագիրը տնօրինելու կոչուած սերունդին մօտ ընջած պիտի ըլլայ միամիտ հաւատքներու գիծը. գիծը որ տակաւին կը յաջողի չարունակուիլ որոշ մեծերու մտայնութեան մէջ, գլխաւոր մրցակից հանդիսանալով ինքնուրոյն, լինքնիշխան քաղաքականութիւն մը ունենալու ջանքերուն:

Նման մտորումներու մղող այս կարգի նամակներու քով կան ուղղակի դպրոցականի մտահոգութիւն արտայայտողներ. Գորիսի Ա. Բակունց վարժարանի Է. դասարանէն Վարդան Հայրապետեանի նամակը այս վերջին խումբին կը պատկանի. ան կը գրէ.—

«Ամէն օր տագնապալի լուրեր ենք լսում Արցախում, Գետաշէնում տիրող իրավիճակի մասին: Իրականում ոչ մէկս չենք պատկերացնում թէ ինչ աշխարհագրական դիրք ունի մեր փոքրիկ Հայաստանը, Արցախը, ովքեր են նրա հարեւանները՝ բարեկամն ու թշնամին: Դպրոցում մինչեւ հիմա կարգին հայ ժողովրդի պատմութիւն չենք ուսումնասիրել, հիմա էլ անցնում ենք առանց քարտէզի...»:

Փետրուարի վերջին թիւով նոր անկիւն մը հաստատուած է թերթին մէջ. ան կը կրէ «Ամենա» *խորագիրը. անկիւնը առաջարկուած է Երեւանէն Դ. դասարանցի Նելլի Վարդանեանի կողմէ. ան հարցուցած է.* – «ինչո՞ւ մենք էլ մեր թերթում չունենանք արտառոց մրցանիշերի բաժին»: *Թերթին խմբագրութիւնն ալ տեղին գտնելով առաջարկը, հրատարակած է Վալտեր Այդինեանի ներկայացուցած հետեւեալ մրցանիշերը.—*

«Ամենաբարձր տեղադրուած դրօշը գտնւում է ԼՂԻՄ-ում: Եռագոյն այդ դրօշը փողփողում է Մարտունու շրջանի Սխտորաշէնի յայտնի սօսու գագաթին, որտեղ բարձրանալը շատ դժուար է: Այդ հսկայ, երկուհազարամեայ ծառի բարձրութիւնը 50 մեթր է»:

«Ամենաստոր հեռուստակայանը Շուշիի ապօրինի կայանն է, որ ո՛չ փակ է, ո՛չ բաց»:

«Քծնելու մրցանիշը առ այսօր պատկանում է Ալիեւին, որ հազարաւոր անգամ «Բրեժնեւ» է երգել, իսկ միայն մէկ գեկուցման մէջ այդ տխուր ղեկավարի տխուր անունը կրկնել է 177 անգամ...»:

«Ամենահամարձակ դպրոցականները Ստեփանակերտինն են որոնք արհամար – հելով խորհրդային բանակի ամէնօրեայ նպատակային զօրավարժութիւնները, Թուրքերի կրակոցներն ու Շուշիի հեռուստակենտրոնի ահաբեկչական լուտանքները, հանգիստ դպրոց են յաճախում»:

«*Ամենա*»*յի բաժինը կը չարունակուի Մարտ 21-ի թիւով, ստորագրուած այս անգամ Կոմիտաս Դանիէլեանի կողմէ:*

«Խորհրդային Միութիւնում, որտեղ ապրում են 100-ից աւելի ազգեր ու ազգութիւններ, ամենաառաջինը Արցախցիներն են «մեծարուել» էկստրեմիստ, «նացիոնալիստ» եւ նման այլ ածականներով»:

«Խորհ. փառապանծ զինուած ուժերի համար ամենաանյաղթահարելի խոչընդոտը Ստեփանակերտ–Լաչին–Գորիս ճանապարհի ապաշրջափակումն է»:

«Արցախցիների ամենասիրած թռչունը Արցախահայաստանն ու մայր Հայաստանն իրար կամրջող «Եակ — 40» ինքնաթիռն է»:

«Արցախի լրագրողների (նաեւ ընթերցողների) համար ամենաառեղծուած բեռը զինուորական գրաքննութիւնն է»:

Իր լուրջ ու կատակի բաժիններով հաւասարապէս, «Պիոներ Կանչ»*ը վաղուան սերունդի, միամտութենէ զերծ երիտասարդութիւնը պատրաստելու գործին կարեւորագոյն ազդակներէն մէկն է:*

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ՈՒԱԼԸՆՊԷՐԿԻ ՈՒՐՈՒԱԿԱՆԸ

Գրեթէ կէս դար – 45 տարի – սպասել պէտք եղաւ, որպէսզի խորհրդային իշխանութիւնները առաջին հետքեր հայթայթեն շուէտացի դիւանագէտ Ռաուլ Ուալընպէրկի իրենց արգելարաններէն անցքին մասին. ան ձերբակալուած էր 1945 Յունուար 17-ին Պուտափէշթի մէջ, երբ քաղաքը կը գրաւուէր Կարմիր Բանակին կողմէ: Ան հոն էր ջանալով փրկել քաղաքին տասնեակ հազարաւոր Հրեաները, որոնք անգամ մը փրկուած էին շնորհիւ իրեն: Ատիկա ազատ մարդու իր վերջին արարքը եղաւ:

Վերակառուցումի ներկայ չրջանը աւելի տուաւ որ ենթադրութիւնները յանդգին փաստարկումներու, 1989 Օգոստոս 10-ին Ստոքհոլմի խորհրդային դեսպանը որ կը խոստովանէր իր երկրին յանցապարտութիւնը այս խնդրին մէջ, հրաւէր ուղղեց Ուալընպէրկի մերձաւորներուն որոնք Հոկտեմբեր 16-ին ընդունուեցան Քա – Կէ – Պէ-ի փոխ տնօրէնին կողմէ: Այս վերջինը չուէտացի դիւանագէտին պարագաներուն յանձնեց իրենց ազգականին դիւանագիտական անցագիրը, չարժավարի արտօնաթուղթը, նօթատետրը ու դրցակ մը թղթադրամ: Անոնք տեսան նաեւ քաղաքական ոստիկանութեան աՀարկու բանտին՝ Լուպիանքայի առողջական պատասխանատուին գրաւոր հաստատագիրը որուն համաձայն «բանտարկեալ Ուալընպէրկ» 1947 Յուլիս 17-ին մեռած էր սրտի տագնապի մը հետեւանքով. մարմինը առանց դիազննութեան թաղուած էր Ապահովութեան նախարար Աբաքումովի հրահանգով:

Շուէտական իշխանութիւնները ոչ մէկ հաւատք ընծայած էին այս տեղեկութեան որ իրենց հաղորդուած էր 1957-ին, Խրուշչովի չրջանին. կային նախկին բանտարկեալներու վկայութիւնները որոնք 1947-էն ետք տեսած էին Ուալընպէրկը, յատկապէս բանտին հիւանդանոցին մէջ:

Եթէ հրաշքով մը ողջ ըլլար տակաւին ան, – ինչպէս կը յուսար իր ընտանիքը–, կուլակցի ամէնէն տարեց ուրուականը պիտի ըլլար. տխպար զոհ մը, մարդկային տարրական իրաւունքներու անտեսումի մարզին մէջ, որուն քաջարի պայքարողը եղած էր. ան տխպար զոհը պիտի ըլլար նաեւ պետական սուտերու համաշխարհային բարբարոսութեան: 77 տարեկան եղած պիտի ըլլար այսօր:

Ընտանեկան պայմանները լիուլի բաւարար էին երջանիկ կեանք մը տալու իրեն: Հօրմէն որբացած, կը կրէր անուն մը որ կապուած էր շուէտական աւելի քան տասը դերդաստաններու: Անուն մը որ հոմանիշ էր զօրութեան եւ յաղթանակի: Ջէր ուզած հետեւիլ իր զարմիկներուն օրինակին ու ընտրել դրամատնային ասպարէզը, ճարտարապետ դարձած էր: Ընդունելով Պուտափէշտի մէջ դիւանագիտական պաշտօն մը, հոն կը հասնէր 1944 Յուլիս 9-ին երբ արդէն մահուան կարաւաններու առաջնորդը Այխման, 450 – 800 հազար Հունգարացի Հրեաներ ղրկած էր «Աուշվիցի մսաղացները»:

Յուլիս 18-էն սկսեալ, Ուալընպէրկ Ստոքհոլմի միջոցով ամբողջ ազատ աշխարհի իշխանութիւններուն կը ղրկէ Աուշվիցի մասին ականատեսներու առաջին վկայութիւնները: Այնուհետեւ ամէն բան ըրաւ զօրավիգ կանգնելու համար Հունգարիոյ Հրեաներուն: Այս գործունէութիւնը աւելի չեշտուեցաւ երբ Հոկտեմբեր 15-ին ֆաշիստական պետական հարուածէն ետք հակահրեայ ահաբեկչութիւն մը չղթայազերծուեցաւ: Վերջաւորութեան, նոյնիսկ ինք ստիպուեցաւ պահուըտիլ Կէսթափոյէն ու չփումներ հաստատել խորհրդային յառաջապահներու հետ: Դեկտեմբեր ութին մօրը գրած նամակին մէջ ան կ'ըսէր թէ Ռուսերու հասնելէն ետք դժուար պիտի ըլլար իրեն համար անմիջապէս վերադառնալ, քանի որ ոչ ոք գիտէր թէ դէպքերը ինչպէս պիտի զարգանային:

1945 Յունուար 13-ին, իր հաւատարիմ չարժավարին հետ ճամբայ կ'ելլէ դէպի հունգարական սպայակոյտը. «չեմ գիտեր որքան ատեն կը տեւէ բացակայութիւնս ... որպէս բանտարկեալ կամ հրաւիրեալ» *կ'ըսէ իր պաշտօնակիցներէն բաժնուելէ առաջ: Սակայն երբեք պիտի չհասնի սպայակոյտը. ճամբան կառքը ուղղութիւն փոխած է, ինչպէս նաեւ Ուալընպէրկի կեանքը:*

Ատկէ ետք ոչ ոք լուր ունեցաւ իրմէ. ան չկրցաւ իր կացութեան մասին տեղեկութիւն հաղորդել: Իրեն ու չարժավարին բանտի կեանքէն կցկտուր լուրեր հաւաքելով ուրիշ բանտարկեալներէ, յայտնի դարձած է որ Լուպիանքայի բանտին 123 թիւ խցիկը գրաւած էր Ուալընպէրկ մինչեւ 1945-ի Մայիսի կէսը:

Խորհրդային սպասարկութիւնները չէին հասկնար թէ շուէտացի դիւանագէտը ինչո՛ւ իր հանգիստ կեանքը ձգած, հետամուտ կ'ըլլար Հրեաները փրկելու գործին. կասկած կը յայտնուի որ ան լրտեսական իր գործունէութիւնը կ'ուզէր այս ձեւով քօղարկել: Իրենց համար անընդունելի է որ մարդ իր հանգիստ կեանքը վտանգէ միայն մարդասիրութեան մղումով:

1945 Փետրուարին Ստոքհոլմի խորհրդային դեսպանատունը տակաւին լուրեր կը հաղորդէ Ուալընպէրկի ընտանիքին, յետոյ լռութիւն կը տիրէ: Յաղթանակին դինովութեան մէջ, Մոսկուա կը դադրի Շուէտի դիւանագիտական դիմումներուն պատասխանելէ ու ետ կը կանչէ իր դեսպանը:

1947 Յունուար 30-ին նոր մեկնաբանութիւն մը կը տրուի. «ձեռնհաս հեղինակութիւնները այս անձին մասին նուազագոյն հետքն իսկ չեն կրցած գտնել. ան երբեք չէ ձերբակալուած խորհրդային հակակշռի ենթակայ չրջանի մը մէջ»: *Իսկ Օգոստոս 18-ին Արտաքին նախարարը կը հաստատէր.* «Ռաուլ Ուալընպէրկ մեր կարծիքով, մեռած է Պուտափէշտի պատերազմին ընթացքին»:

Տասը տարի այս սուտը կը չարունակուի: Շուէտական կոմիտէ մը կը կազմուի որ Խորհրդային Միութենէն դուրս եկող նախկին բանտարկեալներէ վկայութիւններ կը հաւաքէ. 1947-ին Նոպէլեան խաղաղութեան մրցանակին թեկնածու կը ներկայացնէ Ուալընպէրկը ու մէկ միլիոն ստորագրութեամբ դիմում կը ղրկէ Ստալինի:

Տասը տարի ետք երբ բռնապետին ոճիրները հաշուեյարդարի կ'ենթարկուին, Շուէտի ընկերվար նախարարապետը կը վերանորոգէ դիմումները. 1957 Փետրուար 6-ին Կրեմլինը կը յայտնէ թէ պրպտումներէ ետք, միակ հետք մը միայն գտած են Ուալընպէրկի Լուպիանքա գտնուելուն մասին: Ատիկա ձեռագիր նոթ մըն է որ կը պատկանի առողջարանի պետին. կը կրէ 1947 Յուլիս 17 թուականը. հոն կ'ըսուի թէ Ուալընպէրկ նախորդ գիշերը մեռած է սրտի տագնապէ մը. իսկ յետ գրութիւնը կը նշէ թէ մարմինը այրած են առանց դիազննութեան:

Հակառակ այս հաւաստումներուն, նախկին բանտարկեալներու վկայութիւններուն քննութիւնը 1960-ին եզրակացնել կուտայ թէ Ուալընպէրկ յիսնական թուականներուն կ'ապրէր տակաւին Վլատիմիր բանտին մէջ որ Մոսկուայէն 200 քիլոմէթր հեռաւորութեան վրայ կը գտնուի:

70-ական թուականներուն Իսրայէլէն հաւաքուած վկայութիւնները աւելի նոր տեղեկութիւններ կուտան. Հրէուհի մը կ'ըսէ թէ հօրը նամակներէն մէկուն մէջ կարդացած է թէ «երեք տարուան բանտարկութիւնը ոչինչ է, 1975-ի ամրան հանդիպեցայ շուէտացիի մը որ երեսուն տարիէ ի վեր բանտարկուած է»: *Այս ըստ ստութիւնը նոր տագտուկներ կը պատճառէ նամակագրին:*

Շուէտի պաշտօնական մարմինները ի զուր կը փափաքին հանդիպիլ վերոյիշեալ Հրէուհիին. յետոյ հարցը կը մէջտեղէն դադրի: Արեւմտեան խորհրդարաններ ապարդիւն ջանքերու կը դիմեն, 1979-ի Նոպէլեան խաղաղութեան մրցանակին արժանացնելու համար Ուալընպէրկը: 1981-ին Քոնկրէսի քուէարկութեամբ մը Ամերիկայի պատուակալ քաղաքացիութիւն կը տրուի իրեն. պատիւ մը որ մինչ այդ միայն Ջըրչիլի տրուած էր:

Պուտափէշտի շուէտական ներկայացուցչութենէն նախկին գործակից մը՝ Փէր Անկէր Գանատայի դեսպանութեան

ՍԱՂԻՄԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ՝
ՇՈՒԷՏԱԿԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆ
ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

«ՀԱՅԿ. ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹԸ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ»

ՆԻՒԹԻՆ ՇՈՒՐՋ

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 11, երեկոյեան ժամը 8–ին, Շուէտական Աստուածաբանական հաստատութեան մէջ, դասախօսութիւն մը տեղի ունեցաւ «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹԸ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ» նիւթին շուրջ՝ անգլերէն լեզուով: Դասախօսն էր Անուշաւան Վրդ. Զիլֆեան: Դասախօսութեան կազմակերպիչն էր՝ Ռիէն Վան Տէր Վեկթ Վրդ. ղեկավարը քրիստոնեայ ուսանողներու ֆորումին: Դասախօսութեան ներկայ էին երկսեռ ուսանողութիւն մը, Ռիէն Վան Տէր Վեկթ Վրդ. (Հոլանտական Եկեղեցիէն), ինչպէս նաեւ Գուսան Վրդ. Ալճանեան եւ Պր. Սահակ Գալայճեան:

Ռիէն Վան Տէր Վոկթ Վրդ.–ը ներկայացուց բանախօսը՝ Անուշաւան Վրդ. Զիլֆեան, որմէ ետք բանախօս Հայր Սուրբը սկսաւ իր դասախօսութիւնը: Ան ըսաւ որ մինչեւ 1967՝ Հայ Երուսաղէմ կը խուժէին հայ ուխտաւորներ Լիբանանէն, Սուրիայէն, Իրաքէն, Եգիպտոսէն, Յունաստանէն, եւայլն, բայց եւ այնպէս 1967ի Երուսաղէմի վերամիացումէն ետք, հայ ուխտաւորութեան թիւը զգալիօրէն նուազեցաւ, թէեւ հայ ուխտաւորներ Արեւմտեան Եւրոպայի երկիրներէն, Կիպրոսէն, Ամերիկաներէն, Աւստրալիայէն, Գանատայէն եւ Սքանտինաւեան երկիրներէն, ոչ զգալի թիւով կ'այցելէին եւ մինչեւ այսօր կ'այցելեն Սուրբ Քաղաքը: Բանախօս Հայրը ներկայացուց Աւագ Շաբթուան արարողութիւնները, թէ Սրբոց Յակոբեանց Մայր տաճարին եւ թէ Ս. Յարութեան տաճարին մէջ: Յիշեց Ծաղկազարդի երեկոյեան Երուսաղէմի յատուկ «Դռնբացէք»»ի արարողութեան ընթացքին եկեղեցւոյ պատկերները ծածկող վարագոյրներուն բացումը: Հայր Սուրբը աւելցուց թէ վարագոյրները կը բացուին մեծաւ մասամբ ուխտաւորներու եւ տեղացի ժողովուրդին կողմէ: Հայր Անուշաւան շեշտեց որ «վարագոյր» կը խորհրդանշէ մեղքը, ինչպէս մեղքը կը հեռացնէ մեզ Աստուծմէ, նոյնպէս վարագոյրը մեր տեսողութենէն կը ծածկէ եկեղեցւոյ Ս. Խորանը, ուր Քրիստոս ներկայ է խորհրդականօրէն:

Ան յիշեց նաեւ որ Աւագ Հինգշաբթի օրը, «Ոտնլուայի Արարողութիւն»ը կը կատարուի նոյն ինքն Պատրիարքին կողմէ եւ այդ օր ուխտաւոր եւ հաւատացեալ ժողովուրդի կարգին, կառավարական եւ եկեղեցական անձինք, եւ հիւպատոսներ ալ ներկայ կը գտնուին սոյն հոգեպարար արարողութեան: Իսկ կէսօրէ ետք կը կատարուի «Անդաստան»ի արարողութիւնը Հայոց վանքին մեծ բակին մէջ, ուր ուխտաւորներ եւ օտարներ խուռներամ բազմութեամբ ներկայ կ'ըլլան:

Ապա Զատկուան յաջորդ օրը նոյնինքն Պատրիարքը կը պատարագէ եւ գինի պատարագի ամպհովանիով Ս. Յակոբեանց տաճարին մէջ կը նախագահէ Զատկական աւանդական թափօրին, եպիսկոպոսներ եւ վարդապետներ իրենց ձեռքերուն մէջ ունենալով սուրբերու մասունքները: Յաջորդ օրը, Երեքշաբթի, Միաբանութիւնը, գլխաւորութեամբ Պատրիարքին շքեղ դահլիճին մէջ կ'ընդունի կրօնական համայնքներու պետերուն շնորհաւորութիւնները, ինչպէս պետական ներկայացուցիչներու եւ հիւպատոսներու: Վերջաւորութեան՝ բանախօսը մանրամասնօրէն բացատրեց Զատկական Թուականին հետ առնչուող հարցերը:

Աւագ շաբթուան ամէն մէկ օրուան յատուկ շարականներէն եւ մեղեդիներէն քաղուած հատուածներ մեներգեց Գուսան Վրդ. Ալճանեան իր հնչեղ տպաւորիչ ձայնով: Մեներգներու բառերուն անգլերէն թարգմանութիւնները կարդաց Պր. Սահակ Գալայճեան:

Ապա, Եթովպական Եկեղեցւոյ միաբաններէն Հայր Աբրահամ (ծնունդով Դանիացի) անգլերէն լեզուով ներկայացուց Եթովպական Եկեղեցւոյ արարողութիւնները Աւագ Շաբթուան ընթացքին կատարուող:

Դասախօսութենէն ետք հարցումներ ուղղուեցան, որոնց հանգամանօրէն պատասխանեցին Անուշաւան Վարդապետ, Գուսան Վարդապետ եւ Պր. Սահակ Գալայճեան:

Վերջաւորութեան տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւն: Ռիէն Վան Տէր Վեկթ Վարդապետը շնորհակալութիւն յայտնեց զոյգ բանախօսներուն, մասնաւորապէս Անուշաւան Վարդապետին, ինչպէս նաեւ Գուսան Վարդապետին եւ Պր. Սահակ Գալայճեանին, սոյն խիստ շահեկան եւ շինիչ դասախօսութեան համար: Ուսանողները գոհ մնացին տրուած բանախօսութենէն, եւ պահ մը ապրեցան հայկական Աւագ Շաբաթի մասնայատկութիւնը Հայ Երուսաղէմի մէջ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

իր պաշտօնը լքելով Ուալընպէրկի յանձնախումբին գլուխը կ'անցնի. ան կ'ամբաստանէ իր կառավարութիւնը որ հաշտարար յարաբերութիւններու սիրոյն զգացական հետաքննութիւններով կը գոհանայ: Ռուսերուն հետ փոխանակ զգացումներու, պէտք է տնտեսական զէնքով խօսիլ անոր համաձայն:

Ինչպէս բոլոր խորհրդանիշները, Ուալընպէրկ այն մեռեալներէն է որ դժուարին կեանք մը ունեցած են. իրեն համար մղուած պայքարը անոր հերոսի դիրք մը ու Պուտափէշտի մէջ արձան մը տուաւ. ան դարձած է այսօր բարբարոսութեան ընդդիմանալու խորհրդանիշ մը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՐՑԱԽԻ ՄՈՒՍԱՆ՝ Թամար Յարութիւնեան

Երգչուհի Թամար Յարութիւնեանի Երեւանի Սենեկային Երաժշտութեան Տան մէջ ներկայացուցած բազմազան յայտագրին մաս կազմած են Կոմիտասի, Արմէն Տիգրանեանի, Նիկոլ Գալանտէրեանի, ժամանակակից հայ հեղինակներու եւ արեւմտաեւրոպական երգահաններու գործեր:

Գիւմրիի մեծ դերձակաանի զաւակ Թամար աւարտած է նոյն քաղաքի «Ա. Տիգրանեան» երաժշտական դպրոցը. ապա՝ Երեւանի «Կոմիտաս» երաժշտանոցը:

Երեւան գտնուած տարիներուն ան հանդիպած է իր ապագայ ամուսնոյն՝ ծնունդով արցախցի երիտասարդ մը, ընտանիք կազմած, ունեցած երկու զաւակ:

Երաժշտանոցը աւարտելէ ետք վերադարձած է հայրենի քաղաք, երիտասարդական աւիւնով լծուած արուեստագիտական ու մանկավարժական աշխատանքին, եւ յայտնի չէ թէ ինչպէս պիտի ընթանար անոր կեանքը, եթէ...

... Երկրաշարժը անողոքօրէն փոխած է անոր ճակատագիրը: Կորսնցուցած է իր երեք եղբայրները, երկու հարսերը, շատ բարեկամներ, ընկերներ: Ան կորսնցուցած է իր ձայնը:

Հազարաւոր Լենինականցիներ մնացին անտուն, անաշխատանք: Խատոնացի իր արուեստակիցները զինք հրաւիրած են Տարտու, ուր բազմիցս հանդէս եկած էր տարբեր բեմերու վրայ: Բժիշկները յուսադրած ձայնին կորուստը ժամանակաւոր է, ան անպայման կ'երգէ:

Բայց պալթեան լայնատարած անտառները անյաղթահարելի կարօտ առեղծած են իր փոքրիկ, լեռնոտ, վիրաւոր հայրենիքին նկատմամբ, որմէ դեռ նոր բաժնուած էր: Կոկորդին մէջ խեղդելով արցունքները, ամուսինին ըսած է.– «Վերադառնանք, երթանք Արցախ, հոն ալ երկրաշարժ է»:

1989 Փետրուարին իրենց չորս զաւակներուն հետ (որդեգրած են նաեւ Թամարի զոհուած եղբօր երկու որդիները) գրկաբաց ընդունուած են Արցախ: Բնակարան ստացած են Ստեփանակերտի արուարձան Կրկժանի մէջ, եթէ կարելի է այսպէս ըսել՝ «կրակի առաջին գիծը»: Կրկժանցիները հանգիստ քուն չունին: Եւ «Սայեաթ Նովա» ուսումնարանը ցերեկները դասեր տալէ, ամէնօրեայ գործերով զբաղելէ ետք, Թամար ամուսինին եւ միւսներուն հետ հաւասարապէս գիշերները հերթապահութեան կ'երթայ, որպէսզի քաղաքը, անակնկալի չբերեն:

Մայիսեան օր մըն էր: Ստեփանակերտ համերգի եկած էին մոսկուացի արուեստագէտներ, ծանօթ երգահան՝ Գէորգի Մովսիսեան, երգիչներ՝ Հ. Յակոբեան եւ Ի. Կոբզոն: Խնդրած են որ ինք ալ երգէ ... եւ գարնանային այդ օրը իր երկրորդ ծննդեան օրը եղած է, իսկ Արցախը՝ երկրորդ ծննդավայրը: Արցախցիները զայն կնքած են «Արցախի սոխակ»: Ստեփանակերտի մէջ այլեւս ոչ մէկ հանդիսութիւն տեղի կ'ունենայ առանց Թամար Յարութիւնեանի մասնակցութեան:

Պարգեւ Եպիսկոպոսի խնդրանօք, Թամար՝ նոր հիմնադրուած Արցախի թեմի «Գանձասար» երգչախումբին մեներգչուհին դարձած է: Գլխաւորաբար իր աշխատանքին արդիւնքն էր որ անցեալ Սեպտեմբերին Գանձասարի դարաւոր կամարներուն տակ երկար առենէ ի վեր առաջին անգամ հնչած է պատարագը:

Այսօր Թամար Յարութիւնեան մանկավարժութեան զուգընթաց լայն համերգային գործունէութիւն ծաւալած է: Ան այս տարուան սկիզբը, երգէհոնահար Վահագն Ստամբոլցեանի հետ հանդէս եկած է Մոսկուա ու Լենինգրադ: Եւ ահա Մարտի համերգը Երեւանի սենեկային երաժշտութեան տան մէջ: Համերգին ներկայ գտնուող «Գանձեր» համոյթի գեղարուեստական ղեկավար՝ Գրիգոր Դանիէլեանի համար Թամար Յարութիւնեան աստուածատուր ձայն ունի, հրաշալի մեցցո-սոփրանօ, վերամարմնաւորելու մեծ շնորհք, որու միջոցով երգչուհին հաւատալի, քանդակային կերպարներ կը կերտէ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ ԳՈՂԻՆ

ՍՈՖԻԱՅԻ կեդրոնական գերեզմանատան վրայ գործուած յարձակումի մը հետեւանքով, Ապրիլ 13–էն 14 լուսցող գիշերը, չարդ ու փշուր եղած են մօտ հազար գերեզմանաքարեր: «Փընք» հոսանքին պատկանող պատանիներն ու երիտասարդները կողոպտած ու վնասներ հասցուցած են պուլկարական ուղղափառ եկեղեցիի շէնքին: Հայոց ազգային գերեզմանատունը տուժած է նոյնպէս. վնասուած կամ տապալուած են 12 գերեզմանաքարեր: Գերեզմանատան վարչութեան պետ՝ Անի Ազամեան – Տոնքովա յայտարարած է թէ պիտի աջակցի քաղաքացիներուն, որ կարգի բերեն իրենց հարազատներու շիրիմները եւ մահարձանները:

Publications Reçues

Wächter und Warner

ARMEN GESSARENTZ
Montélimar, 1990.

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ

ԹԷՈԴԻԿ

1.– ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ Պոլսոյ Ամերիկեան վերջին դեսպան Հէնրի Մորկընթաու՝ իր տարածուած եւ այլ լեզուներու ալ թարգմանուած գրքին մէջ.– «Որչա՜փ պատասխանատու է Գերման կառավարութիւնը Հայոց կոտորածին ու տարագրութեան համար. թոյլ տուէք ինծ ըսել ամենայն ստուգութեամբ թէ անի կրնար կանխաւ անոնց առաջքն առնել: Ապարդիւն եղան իմ կոչերս եւ յաճախ կրկնուած ճիգերս՝ գերման դեսպան Վանկէնհայմի հետա-քրքրութիւնը շարժելու ի նպաստ Հայոց: Անոր հետ բազմաթիւ տեսակցութեանս մէջ ջանացի ազդել վրան՝ այն գաղափարով թէ արար-աշխարհ Գերմանիան բարոյապէս պատասխանատու պիտի նկատէ իր դաշնակիցին գործած ոճիրներուն համար: Պնդեցի թէ նոյնիսկ տնտեսական տեսակէտով Գերմանիոյ օգուտը չէր որ Թուրքերը ոչնչացնէին երկրին աշխարհաշէն տարրերը, քանի որ ատիկա պիտի նշանակէր տնտեսական փճացումը Թուրք Պետութեան, ուստի եւ այն պարագային որ Գերմանիա Թուրքիոյ վարիչ տէրը դառնայ՝ դատարկ խեցի մը պիտի գտնէ: Եւ երբ տեսայ որ իմ փաստերս չէին արդիւնք մը ունէին, թելադրեցի կառավարութեանս թէ բաղձալի էր ճնշում մը ընել ի Պերլին՝ Արտաքին Գործոց Նախարարութեան վրայ, որպէսզի Պոլսոյ Գերման դեսպանին հրահանգներ ղրկուին՝ պնդելու որ խժդժութիւնք վերջ գտնեն: Միակ արդիւնքը եղաւ ասոր՝ գերման դեսպանին կողմէ Բարձրագոյն Դուռ տրուած Ծանուցագիր մը, բողոքող՝ Թուրքերու գործած արհաւիրքներուն դէմ: Այս Ծանուցագրին նպատակն էր գերման կառավարութիւնը պարզապէս ազատել ամէն պատասխանատուութենէ: Որեւէ գործնական արդիւնք չունեցաւ: Իմ միտքիս մէջ ամենադոյզն տարակոյս մը անգամ չկայ թէ Գերմանիա առջի՛ մէկ օրէն կրնային կասեցնել այս արհաւիրքները»:

Հումանն (Վիլհէլմ կայսեր անձնական գործակատար-պատուիրակ ի Պոլիս) ըսած է.– «Կեանքիս մեծ մասը Թուրքիա ապրած եմ եւ կը ճանչնամ Հայերը. գիտեմ նաեւ թէ անոնք եւ Թուրքերը միասին չեն կրնար ապրիլ այս երկրին մէջ. երկու ցեղերէն մին անհետանալու է. եւ չեմ դարմեր Թուրքերը որ անհետացնելու վրայ են Հայերը»:

•

ՎԱՆ

ՆԱՀԱՆԳԻՍ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ

Հիւսիսէն՝ Պայազիտ, արեւմուտքէն՝ Մուշ, հարաւէն Ճէզիրէի եւ Մուսուլի միջեւ՝ Քրդաստան, արեւելքէն՝ Ատրպատական: Ունի տառեխովը համբաւաւոր մեծ լիճ մը «Վանայ» կամ «Բզնունեաց Ծով» անուամբ, 80 մղոն երկայն եւ 40 մղոն լայն (1·200 քառ. մղոն): Վանայ արեւմտեան հիւսիսակողմն է հին Բզնունեաց մաս՝ Արծկէ (Ալճավազ կամ Ատիլճէվազ) քաղաքաւանը՝ զոր Տուղրիլ գրաւեց ԺԱ. դարուն. իր հիւսիսակողմն է Սիփան լեռը. Բերկրիի մուտքին եւ Պայազիտի հարաւակողմն Արճէշ (Արճիշակոմիտ), հին Բաջբերունեաց երկիրը, որու հիւսիսակողմն է Տիրամօր անուամբ «Մեծոփայ Վանք»ը. կայ նաեւ Ականց գիւղին դաշտին վրայ «Ս. Գէորգ» ուխտատեղին եւ աւերակ «Մաղալվանք»ը: Արճէշի հարաւակողմի ելքին է Բերկրի, հին Առբերանի գաւառին մէջ. դաշտածաւալ տարածութեան համար Բերկրոյ դաշտ ալ կոչուած է. գետին եզերքն է Պանտումահի պատմական բերդը. Ջուրին միւս կողմն է «Տէր Յուսկան Որդի Ս. Ստեփանոս» վիմափոր մենաստանը. իսկ քարալերան կատարն է «Արդելան Աստուածածին վանք»ը: Բերկրիի հարաւակողմը, Գարա-Զայի եզերք, լերանց ստորոտն է Գործոտ գիւղը:

Բերկրիի հարաւին ու Ծովուն արեւելքին կ'իյնայ բուն Վանը, մինչեւ Վարագ լեռը՝ երկու ժամուան լայնութեամբ, եւ շատ աւելի երկայն՝ հարաւէն հիւսիս, ձորաձեւ դաշտին՝ մինչեւ ծովու կողմը խոնարհումը: Ի հնումն Տոսպ գաւառ կը կոչուէր, ուստի եւ՝ «Տոսպայ ծով»ը կամ «Թոսպեան լիճ»ը: Ապալեր են շրջապարիսպ լեռները, բայց անոնց ստորոտները մշակուած: Շամիրամ թագուհին հրապուրուելով այդ տեսարանէն՝ իր ամարանոցը հոն կառոյց. այս պատճառաւ Վան Շամիրամակերտ ալ յորջորջուած է, իսկ ՎԱՆ անունը ստացած է՝ իր երկրորդ շինողէն, վերջին հայկազն թագաւոր Վահէի նախորդէն, Վանէն: Քաղաքը կէս փարսախ հեռու է ծովեզրէն, կրկին պարիսպով եւ խոր խրամով. գագաթն է համբաւաւոր «Վանայ բերդ»ը: 9–րդ դարուն վերջերը Գագիկ Արծրունի եւ հայրը՝ Դերենիկ, շէնցուցին քաղաքն ու բերդը՝ որուն ինչ-ինչ մասերը քանդել տուած է Լէնկթիմուր 1392–ին: Վանայ բերդն իր բազմամարդ մէջով-դուրսով շատ մանրամասն նկարագրած է Ալիշան իր «Հայոց Մեծաց Տեղագիր»ին մէջ:

(Շար. 20)

(Շար. Ա. էջէն)

ընտրութիւնը կը բեռցնէ Թաղային Խորհուրդներու ուսերուն: Այս կերպով ընտրուելիք Պատրիարքի մը համար դժուար պիտի ըլլայ ըսել թէ ան «ազգընտիր» Պատրիարք է:

Մնաց որ թեկնածուներու սահմանափակումը կը ստեղծէ այնքան նեղ շրջանակ մը, որ ներկայ իրականութիւններու մէջ միայն մէկ կամ երկու թեկնածու կը մընայ (Եպիսկոպոս), եւ այս պայմաններու մէջ, այդ թեկնածուներուն ալ պատրիարքական պաշտօն ընդունիլը հարցական կը դառնայ:

Նախաձեռնարկ Մարմինը Ապրիլ 23-ին ժողով գումարեց: Մեզի հասած տեղեկութիւններէն յայտնի կը դառնայ որ Յանձնախումբը որոշած է առարկել յիշեալ կանոնագրին դէմ եւ բացատրել թէ ինչպիսի դժուարութիւններ ծնունդ կ'առնեն, եթէ այդ կանոնագրին վրայ ընդունուի: Նախաձեռնարկ Մարմինը այս կապակցութեամբ պիտի պատրաստէ նոր դիմումնագիր մը, որ վաղը պիտի քըննարկուի ընդլայնուած ընդհանուր ժողովի մը մէջ:

«Ժումհուրիյէթ» այսօրուան իր թիւին մէջ կ'անդրադառնայ այս հարցին եւ կը գործածէ «Դժուարութիւններ Պատրիարքի ընտրութեան հարցին մէջ» խորագիրը:

**

Պարզ է որ այս հարցը խորապէս յուզած է Պոլսոյ հայկական բոլոր շրջանակները եւ այս առընչութեամբ խորհրդակցական կարեւոր ժողով մը գումարուած է, որու մանրամասնութիւնները կը քաղենք, «Մարմարա»ի Ապրիլ 30-ի թիւէն.–

**

Բամազանի տօնի նախընթաց օր, Զօրեքշաբթի երեկոյին Պատրիարքարանի մէջ Պատրիարքական Ընդհանուր Փոխանորդ Շահան Եպիսկոպոս Սվաճեանի հրաւէրով կայացաւ ընդարձակ ժողով մը, որուն հրաւիրուած էին համայնական մարմիններու ու Թաղային Խորհուրդներու լիազօր երկուական անդամներ, Կրօնական Ժողովի անդամներ եւ երկու թերթերու խմբագրապետները (ներկայ էր միայն «Մարմարա»ի խմբագրապետը):

Ժողովին նպատակն էր, ինչպէս ծանուցուած էր պատրիարքական ընտրութեան Նախաձեռնարկ մարմնին կողմէ, քննարկել պատրիարքական ընտրութեան մասին Ապահովութեան տնօրէնութեան միջնորդութեամբ Պոլսոյ կուսակալութենէն եկած հրահանգ-գիրը, որով Պետութիւնը կը ճշդէր թէ ի՛նչպէս պիտի կատարուի ընտրութիւնը:

Ներկաներուն թիւն ու անունները ճըշդուեցան, ապա ժողովը բացուեցաւ Շահան Եպիսկ.ի օրհնութեան խօսքերով: Անմիջապէս կազմուեցաւ դիւան մը որուն ատենապետ ընտրուեցաւ Տոքթ. Կարապետ Արման, իրեն օգնական ունենալով երկու փաստաբաններ՝ Սեդրակ Տավուտհանն ու Անդրանիկ Մուրատ Ճինկէօզը ինչպէս նաեւ երկու ատենադպիրներ՝ Տարօն ու Գրիգոր քահանայ հայրերը:

Տոքթ. Կարապետ Արման ըսաւ որ այս ժողովը պատմական կարեւոր ժողով մըն էր, որու ընթացքին խօսուածները պիտի արձանագրուէին կանոնաւոր կերպով ու պիտի պահուէին Պատրիարքարանի արխիւին մէջ: Ապա ան խօսք տուաւ Նախաձեռնարկ մարմնի ատենապետ՝ Պր. Սարգիս Ճինօղլուի որ կարդաց Պետական հրահանգին մասին Նախաձեռնարկ մարմնին մտածումները ներկայացնող տեղեկագիր մը:

Տեղեկագրին մէջ դիտել կը տրուէր, որ ստացուած պատասխանը շշմեցուցիչ էր եւ ան ոչ մէկ կերպով բաւարարութիւն կու տար մեր Եկեղեցւոյ աւանդութիւններուն:

Պր. Սարգիս Ճինօղլու յայտնեց թէ յանձնախումբը այս պատճառներով անընդունելի ու անգործադրելի կը գտնէր այս հրահանգը եւ կը մտածէր որ հարկ էր զայն ետ վերադարձնել, սրբագրութեան խնդրանքով:

Ապա արտայայտուեցաւ իրաւագէտ Անդրանիկ Ճինկէօզ, որ յայտնեց թէ այս հրահանգը օրէնսդրական եւ օրինական թերիներ ունէր իր մէջ: Ասկէ առաջ պատրիարքական ընտրութիւնները միշտ կատարուած են Նախարարաց Խորհուրդի ու Հանրապետութեան Նախագահին ստորագրութիւնները կրող որոշմնագիրներով, իսկ այս անգամ այդպիսի որոշմնագիր մը չկայ: Այս պատճառաւ անհրաժեշտութիւն կը ծագի հրահանգը վերադարձնելու, որպէսզի լեցուին այդ պարապութիւնները:

Տոքթ. Կարապետ Արման ապա յայտնեց թէ այս կերպով մեր առջեւ կը ներկայանային երեք ելքեր.– 1) Նոյնութեամբ ընդունիլ հրահանգը: 2) Նոյնութեամբ մերժել հրահանգը եւ 3) բարեփոխութիւններ խնդրել կարգ մը յօդուածներու համար: Տոքթ. Արման խնդրեց որ բոլոր մարմիններէ մէկական բանբեր իրենց ներկայացուցած մարմնին կարծիքը յայտնեն այս երեք լուծումներէն մէկուն մասին:

Այնուհետեւ մի առ մի խօսք առին ներկայացուցիչները եւ արտայայտեցին իրենց կարծիքը: Ջախջախիչ փոքրամասնութեան մէջ կը մնային նոյնութեամբ ընդունիլ փափաքողները, որոնց միջեւ էին Սկիւտարի Ս. Կարապետը, Ս. Փրկիչ Ազգային Հիւանդանոցը եւ Մայր Եկեղեցիի Թաղային Խորհուրդը, իսկ Կեդրոնականի խնամակալութիւնը կ'առաջարկէր հրահանգը ընդունիլ, պայմանաւ որ ընտրութեան թուականը փոխուի: Իսկ մարմիններուն մեծամասնութիւնը կ'առաջարկէր հրահանգը ետ վերադարձնել, վերատեսութեան խնդրանքով: Յատուկ կերպով խնդրոյ նիւթ դարձաւ նաեւ այն հարցումը, թէ Թաղային խորհուրդները որոնք արդէն ժողովուրդին կողմէ ընտրուած էին, չէի՞ն կրնար ընտրել նաեւ Պատրիարքը ընտրելիք պատուիրակները: Ոմանք կը խորհէին թէ անոնք այդպիսի իրաւասութիւն ունենալու էին: Ուրիշներ ալ վճռաբար կը ժխտէին եւ կը յիշեցնէին թէ Թաղային Խորհուրդները ընտրուած են իրենց թաղին եկեղեցին մատակարարելու համար, ոչ թէ Պատրիարք ընտրելու համար: Իրաւագէտ Սեդրակ Տավուտհան արդէն քիչ վերջ կը յիշեցնէր, թէ Վաքըֆներու Օրէնքը արդէն ճշդած է Թաղային Խորհուրդներու պարտականութիւնները, որոնց մէջ Պատրիարք ընտրելու իրաւասութիւն չկայ:

Թաղային Խորհուրդի անդամներէն վերջ Տոքթ. Կարապետ Արման կարծիքը հարցուց նաեւ Կրօնական Ժողովին: Այս մասին իր կարծիքը յայտնեց Կրօնական Ժողովի ատենապետ Մեսրոպ Եպիսկոպոս, որ նմանապէս կողմնակից եղաւ հրահանգը վերադարձնելու:

Տոքթ. Արման ապա հարցուց Ռոպէր Հատտէճեանին կարծիքը: Ռ. Հատտէճեան եւս յայտնեց թէ, ըստ իր կարծիքով, անընդունելի էր հրահանգին առաջին յօդուածը, որով պատրիարքական ընտրութիւնը կը դրուէր Թաղային Խորհուրդներու ուսերուն վրայ: Եկեղեցի մը մատակարարելը տարբեր գիտութիւն ու հասութիւն, պատրիարք մը ընտրելը տարբեր գիտութիւն ու հասունութիւն կը պահանջէ, ըսաւ «Մարմարա»ի խմբագրապետը եւ այն կարծիքը յայտնեց թէ տուհկա անպայման պէտք է փոխուի: Գալով թեկնածուներու մասին եղած սահմանափակումներուն, անոնք քիչ մը երկրորդական կը մնան, որքան ատեն որ կայ հինգերորդ յօդուած մը, որ կ'ըսէ թէ թեկնածուները պէտք է վայելեն Պետութեան վստահութիւնը: Որքան ատեն որ այս յօդուածը կայ, — որուն դէմ ոչ մէկը կ'ուզէ անշուշտ առարկել — միւս սահմանափակումները երկրորդական կը մնան:

Յակոբ Սվազլեան եւս խօսեցաւ «Ժամանակ»ի անունով և ան ըսաւ որ Պետութենէն եկած հրահանգը խոր հիասթափութիւն պատճառած էր, քանի որ երբեք այդպիսի բան մը չէր սպասեր:

Երբ բոլոր մարմինները իրենց կարծիքը յայտնած եղան, խօսք տրուեցաւ Շահան Եպիսկոպոսին որ իրաւամբ հարց տուաւ թէ ո՞վ պիտի կատարէ նոր դիմումը: Որպէսզի համայնքին փափաքը աւելի ուժեղ կերպով արտայայտուած ըլլայ, ան առաջարկեց որ բոլոր Թաղային Խորհուրդներն ալ իրենց ստորագրութիւնը դնեն դիմումնագրին տակ: Շահան Եպիսկոպոսի այս առաջարկը ճամբայ բացաւ թեր ու դէմ կարծիքներու եւ մթնոլորտը ատեն - ատեն ելեկտրականացաւ: Ընդհանրապէս բոլորը այն կարծիքը ունէին, թէ օրէնքը չէր թոյլատրեր որ Թաղային Խորհուրդները միանային ու հաւաքական դիմում կատարէին: Ոմանք ալ այն կարծիքը յայտնեցին թէ Նախաձեռնարկ մարմինը սխալ ըրած էր իր դիմումնագրին չկցելով մեր աւանդութիւններն ու բարքերը ցոլացնող կանոնագրութիւն մը: Նախաձեռնարկ մարմնի անդամները այս քննադատութենէն վիրաւորուեցան եւ ուզեցին հրաժարիլ: Բայց ներկաները դարձեալ վստահութիւն քուէարկեցին եւ անոնք մնացին իրենց պաշտօնին վրայ:

Կարծիքներու երկրորդ քուէարկութենէ մը վերջ, արդիւնքը հրապարակուեցաւ հետեւեալ կերպով.–

Հրահանգը նոյնութեամբ վերադարձընելու կողմնակից են 24 մարմիններ:

Հրահանգը նոյնութեամբ ընդունելու կողմնակից են 5 մարմիններ:

Կարգ մը յօդուածներու բարեփոխութիւնը խնդրելու կողմնակից են 2 մարմիններ:

**

Մայիս 3-ին ալ վերջնական ձեւ տրուած է այն բանաձեւին որ պիտի ղրկուի կառավարութեան եւ ուր կը պահանջուի որ նոր հրահանգ տրուի, որ համապատասխանէ ընտրուած պատրիարքներու ատեն կիրարկուած աւանդական դրութեան:

Այրի Տիկին Լօֆրադի Տիքիճեան,
Տիկին Սիլվիա Թորոսեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժերար Պատեմեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժաք Տըլաւալ եւ զաւակները
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝

ՊԱՐՈՅՐ ՏԻՔԻՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 30-ին, 83 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ, Չորեքշաբթի, Մայիս 2, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին:

Mme Dikidjian
84, Bld. du Montparnasse - 75014 Paris

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պաշտօնավարելու համար դիւանապետ մը կը փընտռուի:

Պաշտօնը կը պահանջէ հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներու քաջ հմտութիւն, գրասենեակի գործունէութեան որոշ փորձառութիւն և «informatique»ի որոշ վարժութիւն:

Թեկնածուներէն կը խնդրուի իրենց համառօտ կենսագրականը եւ վկայականներուն պատճէնը ուղարկել Կրօնական ընկերակցութեան հասցէին՝

ASSOCIATION CULTUELLE
DE L'EGLISE APOSTOLIQUE
ARMENIENNE
DE PARIS et R. P.
15, rue Jean Goujon, 75008 Paris

ԴԻՒԱՆ
Կրօնական Ընկերակցութեան
վարչութեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

• ՎԱԼԱՆՍ ԱՌԱՆՑ ԿՈԼԻ

Այս շաբթու վերջը, Վալանսի Հ.Մ.ը կը խաղայ Լը Փիւիի մէջ՝ որուն խումբին հետ հաւասար մնացած էր Նոյեմբերին՝ 2 – 2: Հաւասար եղած է նաեւ Հ.Մ.ին արդիւնքը անցեալ շաբաթ Մոնաքոյի դէմ, բայց առանց կոլի: Վալանս միշտ 5-րդ է դասաւորումին վրայ:

**

• 11-ՐԴ ՅԱՂԹԱՆԱԿ

Լիոն – Տեսինի Հ.Մ.Ը.Մ.ը, իր դաշտին վրայ, դժուարաւ յաղթած է Տիլոնի՝ 1 – 0: Այս՝ մրցաշրջանին իր 11-րդ յաղթանակն է որ իրեն կ'ապահովէ դասաւորումին երրորդ տեղը: Յառաջիկայ Կիրակի մրցում Մէնկէթի դէմ, Վենիսիէօյի մէջ:

Վալանսի Հ.Մ.ին պահեստին Վիէնի մէջ՝ 2 – 2. Հ.Մ.ը 4-րդ է եւ հաւանաբար պիտի մնայ այդ աստիճանին վրայ. կան տակաւին երկու մրցումներ: Յառաջիկայ Կիրակի, կը հիւրասիրէ Քոթ Շոտի խումբը:

Ուրիշ արդիւնքներ.–

Հ.Մ.Ը.Մ. Լ.–Տ. (2) – Սէն Պէլ	1 – 1
Վիէն Հ.Մ. – Մանիսիէօ	3 – 1

Վ. Մ.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ
Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, Մայիս 6-ին, Սէն – Ժեռոմի Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ մասնաւոր պատարագ եւ հոգեհանգըստեան պաշտօն կը կատարուի երջանկայիշատակ

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ-ի
– Կ. Պոլսոյ Հայոց Պատրիարք –

վախճանման քառասունքին առթիւ, եկեղեցւոյ Թաղականութեան կազմակերպութեամբ:

Յաւարտ պատարագի մատաղի բաշխում տեղի պիտի ունենայ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Յարութիւն Շիրվանեան 400 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Տիկին Փերուզ Կօշկակարեանի մահուան առթիւ:

**

Տիկին Անահիտ Զատիկեան 250 Ֆր. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆր. «Յառաջ»ին Պարոյր Տիքիճեանի մահուան առթիւ:

Ensemble de Danse Traditionnelle
d'Enfants d'Arménie

« ERZEROUM »
D' EREVAN

dans un programme exceptionnel de musiques, chants et danses
les Samedi 12 mai, 19 mai, 26 mai
à 15h. et 20 h 30
Mercredi 16 mai à 20 h 30
Jeudi 17 mai à 20 h 30
Dimanche 20, 27 mai à 15h.
au THEATRE DU JARDIN POUR L'ENFANCE ET LA JEUNESSE
Jardin d'Acclimatation (M° Sablons)
Réservation : 40. 67. 97. 86
40. 67. 93. 72 l'après midi
Prix des places : 75F., 50 F. et tarif réduit
—Réservation recommandée—

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Սէն – Ժեռոմի Զ. Շանթ մասնաճիւղի վարչութիւնը Մայիս 11, Ուրբաթ գիշեր ժամը 20-ին անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Թաղին Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ: Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ եւ ճշդապահ ըլլալ:

**

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պուրժ. Օտտոյի Լէոլա Սասունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամուհիները, Շաբաթ, Մայիս 12, կէսօրէ ետք ժամը 14.30-ին սովորական վայրը:

Կարեւոր օրակարգ:

Վ Ա Ղ Ը՝

«ՅԱՌԱՋ – ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (149) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.–

Հարցազրոյց՝
Լուտվիկ Բազիլի հետ · Ա. Թ.

Հ. Նազարեանց եւ կցորդ խնդիրներ
Վ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Աստուր, նոր տարազով
Գ.Ր. ՊԸԼՏԵԱՆ

L'inimaginable
F. MESTOUDJIAN

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 6

DIMANCHE
6 MAI
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 149

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

65րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.269 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 65e ANNÉE — No 17.269

ԱՍԱՏՈՒՐ
ՆՈՐ ՏԱՐԱԶՈՎ

Խառն ու խուռն, էջ առ էջ, յարատեւ հաւասարմութեամբ մը, ուր չեն ժըխտուած քմայք ու երեւակայութիւն՝ Ասատուր կը յօրինէ իրեն յատուկ, միշտ ճանաչելի, ընթեռնլի աշխարհ մը, պիտի ըսէի անթիւ փշուրներու, հատուածումներու, բեկորումներու, կազմալուծումներու ամբողջութիւն մը, անաւարտ, ինքն իրեն պակսող, բայց միշտ ալ ինքնարաւ:

Նախ՝ յորդում մը դժուար ճշդուող, տարրերու. մերթ մանր, իրենք իրենց վրայ փակուած ձեւեր, մերթ մահիկներ որ մահիկներ չեն, եւ կամ տակաւին աներծուածային տողեր, գրոյթներ, graphismeներ, որոնք կը յուշեն գաղտնագիտական թուղթ պատգամներ, կամ մագաղաթի կրկնագիրներ անընթեռնլի կամ կորուած իմաստէ. այլ խօսքով՝ լեզու՝ որ լեզու չէ. սանդուխներ որ ո՛չ մէկ տեղ

Գրեց՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊԼԹԵԱՆ

կը տանին կամ անիւներ, խծբծումներ, թիւեր որոնք ոչինչ կը հաշուեն (այս տեսական յղումը գրուածքին նոյնիսկ խաղանկարներուն մէջ ոչինչ ունի գրական, կը նշանակէ ոչինչ քան ինքզինք): Այդ բոլորը կարծես գայլին գոյութիւն չունեցող անցեալէ մը, կամ ըլլային մընացորդները հեռաւոր երկնաքարերու, տիեզերական ի՞նչ առաջին կամ չարունակուող պայթում մը թելադրող, որուն ձեղքերու ցանցերը կը նշմարենք տակաւին: Երբեմն հազիւ տեսանելի մարդ մը, մարդեր անհուն միջոցներու մէջ: Այս տարրերու ներկայութիւնը որոշապէս յեղաշրջական բնոյթ մը ունի, որ այնքան խիստ եղող գծանկարչական արուեստին, մեթոտին պիտի ըսէի, կու տայ նուաճուած ազատութեան մը տենդը:

Անտրամաբանական տարրեր՝ որոնք կը դառնան կազմաւորիչ: Անոնց խուժումին դէմ՝ ձեռքը կը տեղաւորէ յատակ, որոշ, ընդգծուած յատակներ, սեւ-ճերմակ աղիւսատախտակներ, շեղ քառակուսիներու անխախտելի կազմած մը, որոնց մէջ, հիմա, ահա նորը, կը մտնեն հիւսկէններ, քառակուսի, քեղիկոնային լաբիւրինթոսներ: Հին հակասութիւնը, այն որ կը կազմաւորէր Ասատուրի նախկին գործերը, դանդաղօրէն կը գանցուի, կը դառնայ աւելի տրամախոհական. հակասութեան եզրերէն մին՝ երկրաչափականը, մտածողականը, կը ներառնէ իր մէջ փշուրներու, մնացորդներու համատեղութիւնը, ոչ այնքան զայն զսպելու այլ անով փառաւորուելու համար: Շարժումը կը բխի ոչ միայն շարժումի մը պատկերացումէն, այլ հակասութեան մը, համադրութեան մը, մէկէ աւելի տարրերու ներքին պրկումէն:

Միւս զանցումը, թերեւս նոյնքան էական, բնանկարի խորտակումն է: Ասատուրի նախկին պաստառները, գրեթէ միշտ, կը յղուին հորիզոնի մը, որուն վրայ դիտող աչքը կը հանգչի: Վերը, վարը, ետեւն ու առջեւը, հիւսիսն ու հարաւը ուղենիշ են միջոցին մէջ եւ կը կազմեն անոր յենակէտը անհրաժեշտ: Նոր գծանկարներուն մէջ՝ անոնք տեղի կու տան համապատկերային, աւելի ճիշդ՝ վերնատեսային կառուցուածքի մը. իրարու վրայ բարդուած, իրարու համար թափանցիկ, շուքի բազմախիտ աստիճաններով յօրինուած մակարդակներ, զիրար կտրատող ու մկրատող յատակներ կը դիտուին վերէն, երբեմն բազմաթիւ տեղերէ նոյն ատեն: Մեր աչքը ապակեդրոնացած է այլեւս եւ չի գիտեր անգամ թէ ասիկա վերե՞լք մըն է խնկապէս թէ էջք մը: Ստոյգ է որ կալուածազրկուած ենք ճակատային տեսադաշտէն: Մեր մարմինը արձակուած է միջոցին մէջ, բեւեռուած դէպի մեզի առաջարկուած բաները, կարծես մենք ալ ըլլայինք տիեզերական մարմին մը: Ուրիշ տեղ ենք, տարբեր համաստեղութեան մը վրայ, ո՛չ հաղորդ, ո՛չ անհաղորդ, այլ պարզապէս նոյնին մնացորդները իր մէջ ընդունող: Սակայն ո՞վ, մենք, որ նոյն ատեն պաստառին մարդն ենք:

(Մոլորակնային օրագրութիւն մը՝ գըծանկարչութիւնը):

Նոյն ատեն ձեռքը, կամ աչքը, որ մեզ նետեց դուրս հարթութենէն, առճակատումէն՝ պարապ խորութեան մը մէջ, կ'արարէ թերեւս բան մը որ մեր մէջ է, վէրք մը որուն մէջ կը բնակինք շատոնց: Միակ ճանաչելի բաները, յետին պատկերները մարդիկն են, պզտիկ, թզուկ, անդէմ, կորսուած կամ գտնուած. կա՞ն թէ չկան: Ի՞նչ աղէտալի դէպք ցրուեր է զանոնք հո՛ս որ հոս չէ, կայքերու վրայ որոնք ո՛չ հաստատուն են ո՛չ անկայուն, այլ թեթեւ, վեր՝ կեդրոնաձիգի օրէնքէն: Ազատագրուած զուցէ հողէն եւ ինկած վերացումի մը շարժումին մէջ:

Վերացում, ո՛չ այնքան լիութեան մը համար, ուր ընկալենք մեզ ողողող գոյութիւն մը ուրիշ, տարբեր, բացարձակ, այլ վերացում մը որ կը խլէ մեզ էութենէն:

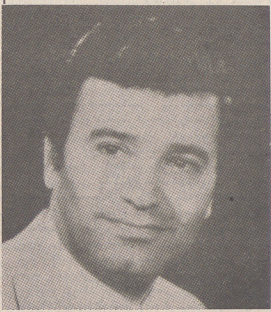
Վերացում ըսի, կրնայի ըսել հասունութիւն մը լոյսի, ստուերներու, «ոդեղէն նիւթի», ուր սեւէն ու ճերմակէն անդին գոյնը, գո՛յնն է որ կը կանչուի: Կարմրադեղ, հողային կամ ջրաներկէն բերուած այլազան գիծերով, ճանկուած, քերթուած, փորփրուած բիծերով կու գայ ան, ներքին, գրեթէ աննշմար ու խուլ շարժում մը կը մտցնէ հարթութեան կամ խորանարդին մէջ: Սակայն գոյնը չի լեցներ միջոցը, ձեւը, մակերեսը, ոչ ալ կը գարդանկարէ պաստառը, այլ կը նախագծէ, կը թելադրէ պարապներ: Գոյնը կայ որպէսզի թրթռացնէ ինչ որ չկայ կամ ճերմակը:

Երազի՞ աշխարհ, երազանքի՞, մոգականութեա՞ն, երեւակայութեա՞ն: Բնազանցակա՞ն, թէ գոյութենական: Ինչ որ կ'արարէ թերեւս բան մը որ մեր մէջ է, ունի անուն զեղեցկութեան ոչինչ կը ներկայացնէ, կա՛յ. պէտք ունի թերեւս քու խանդավառութեան կամ հիացումին, բայց ամէնէն աւելի քու ականջին:

Ամէն ինչ, հոս, դուրսն է, ամէն ինչ ներսը: Աւելի ճիշդ՝ գծող աչքը կը գտնուի իր խակական վայրին վրայ, նկարչութեան:

ASSADOUR, *Saga 90*, Galerie du Luxembourg, 5 - 9 Avril 90, Paris, Grand Palais.

«ՅԱՌԱՋ»ի
տեսակցութիւնները

ԵՐԱԺԻՇՏ
ԼՈՒՏՎԻԿ
ԲԱԶԻԼ ի
ՀԵՏ

ԿՈՐՍՈՒԱԾԻՆ ՅԱՒՈՎ, ՎԵՐԱԴԱՐՁՆԵԼՈՒ ՋԱՆՔՈՎ

«Թաթրա»յի յայտագիրներուն գրեթէ աւանդական դարձած «առաջին ունկընդրութիւն» բաժնին համար Ապրիլ 6-ի համերգին ընտրուած կտորը Լ. Բազիլի թիւ վեց քառանուագն էր, ձօնուած «Զիլինկիրեան քառեակ»ին: Նոյն քառեակը մեկնաբանեց գործը, ներկայութեան հեղինակին որ խանդավառ ծափերով բեմ հրաւիրուեցաւ: Օգտուելով փարիզեան անոր կարճատեւ այցելութենէն, փորձեցինք աւելի մօտէն ճանչնալ արուեստագէտը ու ծանօթացնել զայն. ճանչնալ՝ յատկապէս մեր երաժշտական այնքան դունաղէ՛ղ աշխարհին համեմատաբար անծանօթ մնացած երգահանի իր գործունէութիւնն ու հայ երաժշտութեան մասին մտածումները: Տխուր անդրադարձում մը կը բերէ ըսել թէ մեր իրականութեան համեմատաբար անծանօթ կամ քիչ ծանօթ դէմք մըն է Լ. Բազիլ եւ առաւելապէ՛ս իր գործը. սակայն —գնահատումը մէկդի— ե՞րբ զանգուածային մեր հետաքըրքրութեան սլաքը դարձած է մշակոյթ - ճաշակ համադրումին բեւեռին...:

Կեանքի ճամբաները Պարսկաստանէն Գերմանիա առաջնորդած են արուեստագէտը որ ներկայիս կ'ապրի Մինխ. անդամ է Գերմանիոյ երգահաններու Միութեան ու Ջութակի ուսուցիչ, ապրած քաղաքին մէկ երաժշտանոցին մէջ:

Հ.— Եթէ կ'ուզէք, սկսինք դասական դարձած կէտէ մը. ո՞ւրկէ կու գայ Լ. Բազիլ, որպէս մարդ, որպէս Հայ, որպէս երաժիշտ:

Պ.— Իմ նախահայրերս 1603 թուին պարսիկ Շահ Աբբասի բռնագաղթով եկել, հաստատուել են Պարսկաստան. ըստ տըւեալների, եղել են ազնուական տոհմից եւ հոգեւորական: Մեր ազգանունները Տէր Սուքիասեան, Տէր Բարսեղեան եղել են: Բոլորն էլ աշխատել են Ջուղայի վանքում եւ նաեւ Զարմահալի գաւառում. շատ բազմաթիւ են մեր ընտանիքի մէջ անուանի հայ մշակոյթի ծառաներ. յիշեմ Ալեքսի Տէր Սուքիասեանը՝ Հայաստանի մէջ իրաւաբանութեան փրոֆ., Աննա Բազիլը որ գրեց Հնդկահայերի գաղթերի մասին, իսկ մեծ պապս՝ Մաթէոս Տէր Բարսեղեան գրել է Ջուղայի եւ Հընդկաստանի Հայերի պատմութիւնը: Ուրեմն, այդ ընտանիքի զաւակը լինելով, հայ հոգեւոր երաժշտութիւնը շատ ընտանեկան երեւոյթ է ինձ համար: Յիշում եմ, բոլորը երգում էին մեր հոգեւորական երգերը:

Ես ծնուած եմ Համատան. փոքր հասակից յաճախել եմ պարսկական դպրոց. յետոյ, 42 թուին, երբ բացուեցին հայկ. դպրոցները, ես գնացի Թեհրանի Քուչէշ հայկ. դպրոցը: Ապա անցայ պետական երաժշտանոցը: 1949-ին գնացի Հըռոմ, ուսանեցի Ս. Չեչիլիա երաժշտանոցում: Աւարտել եմ ջութակի սենեկային երաժշտութեան եւ դասաւանդութեան ճիւղը:

Հ.— Ի՞նչպէս եղաւ որ որպէս երգահան, հայկական երաժշտութիւնը բոյն դրաւ ձեր ստեղծագործութեան մէջ:

Պ.— Այն տարիներին որ Հռոմում էի սովորում, կտրուած էի հայ երաժշտութիւնից, հրապուրուած եւրոպականով. գրեթէ այդ շրջանին հայկ. երաժշտութիւն չէի լսում, բացի այդ որ կիրակի օրերը կը գնայինք Լեւոնեանների մօտ, կը մասնակցէինք երգեցողութեան:

Մի օր, մի հետաքրքիր դէպք պատահեց. Լեւոնեան վարժարանից մէկ վարդապետ եկաւ մեզ մօտ. մենք՝ Ալֆոնս Յովհաննիսեանը, Վահէ Խոճայեանն ու ես միասին էինք ապրում. եկաւ մեզ մօտ եւ առաջին անգամ լինելով տարիներից յետոյ նորից լսեցի Կոմիտասի երաժշտութիւն: Լսեցի «Փեսին զովքը» երգչախըմբային երգը: Երկրորդ անգամ նորից լըսեցի ու այն ժամանակ ինձ համար մէկ բան պարզուեց. Պախ, Պեթհովէն հիանալի արուեստագէտներ էին, բայց իմ ճանապարհս Կոմիտասն էր, որովհետեւ ուղղակի այս երաժշտութիւնը արեանս մէջ զգացի եւ հարազատ:

Պարսկաստան վերադառնալուս միակ նպատակս էր իմ մէջ զարգացնել հայկ. երաժշտութիւնը: Այնտեղ առիթներ շատ կային. հասնելուս յաջորդ օրը գրեթէ «Արարատ» միութիւնը ինձ վերցրեց երգչախումբի ղեկավար: Ինձ համար ամենամեծ առիթն էր որ սովորեմ Կոմիտասի երաժշտութիւնը: Երգչախումբի համար արտագրում էի բոլոր ձայները, սովորում էի ոճարանական չեշտերը, երաժըշտական տուների դասաւորումները եւ նոյն ժամանակ աշխատում էինք մենա-

●▸

կատարների հետ: Այս աշխատանքը տեւեց հինգ տարի. հինգ տարուայ մէջ ունեցանք բազմաթիւ համերգներ. երգողները —32 հոգի— բոլորն ալ արհեստավարժներ էին:

Այդ ընթացքում սովորեցի նաեւ Սայեաթ Նովայի եւ այլ բազմաթիւ ժողովրդական երգեր. սկսեցի մօտենալ հայ գրականութեանը. Նարեկացի եւ աւելի ուշ շրջանի անուններ ուսումնասիրեցի: Առաջին աշխատանքներս արդէն հրատարակուեցին Պարսկաստան. հայկական ժողովրդական թեմաներով էին եւ Սայեաթ Նովայից հինգ երգ:

Առաջին փորձս կատարեցի երգի ու դաշնամուրի համար, բայց ծիծաղելի էր. ի՞նչպէս կարելի էր Ս. Նովան դաշնամուրի ընկերակցութեամբ տալ...:

Այդ հինգ տարուայ ընթացքում ունեցայ բարձր ապրումներ իմ երգչախումբի հետ, հայ երաժշտութիւնը տարածելու գործով. խումբի երգիչ – երգչուհիները եւ նրանց ընտանիքները քաջալերում էին ինձ, բայց ցաւօք սրտի, Պարսկահայութիւնը այս մեծ աշխատանքը չհասկացաւ. համերգները լինում էին մինչեւ 20 հոգով, երբ Թեհրան ունէր 140 հազար հայութիւն: Ստիպուած «Արարատ» Միութիւնից դուրս եկանք, որովհետեւ պահանջում էին աւելի թեթեւ երաժշտութիւն, մինչդեռ մեր ուղղութիւնն էր Կոմիտասը. հիմնեցինք «Հայ–երգ» հաստատութիւնը:

Իսկ 1965 թուին հաստատուեցի Միւնիխ:

Հ.— Այսօրուան երաժշտական աշխարհին մէջ տեղ կ'ուզէք տալ հայկ. երաժըշտութեան. կը գործածէք հայ մշակութային աւանդները ու ներկան. ի՞նչպէս կ'ընթանայ այս գործը:

Պ.— Երկու ձեւով եմ աշխատում. նախ՝ ուսմունք հայ երաժշտութեան. ուսմունքը (étude) մի կարճ երաժշտական վերլուծումն է. հիմնուած է հայ երգերի ոճարանական դրութիւնների վրայ, թէ ինչպէս կարելի է պարզ երգերը ներդաշնակել, խուսափելով արեւմտա – եւրոպական դպրոցի ներդաշնակումների թեքնիքից, որովհետեւ, արեւմտա – եւրոպական թեքնիքը որ սովորում ենք, չի համընկնում հայ երաժշտութեան: Այս ձեւի աւելի քան 200 ուսմունքներ ունեմ հայ ժողովրդական երաժշտութեան, հոգեւոր եւ աշուղային երաժշտութեան վրայ:

Երկրորդ ձեւի աշխատանքս ուղղակի իմ անհատական ստեղծագործութիւններն են որոնք արդիւնքն են ուսմունք հայ երաժշտութեան աշխատանքների:

Հ.— Հայ մշակոյթը ո՞րքանով կը դիւրացնէ ձեր գործը:

Պ.— Մի բան պարզ է. ինչպէս մէկ Հայ որ ուզում է իր լեզուն լաւ սովորի, դիմում է հին գրականութիւնից մինչեւ նորին, եւ լեզուն պարզւում է ամբողջականութեանը մէջ: Տեսնում ենք օրինակ որ երբ օտար բառեր, դարձուածքներ կան, կամ օտար լեզուով մտածուած է հայերէնը, որքան նեղացնում են կարդացողը:

Երաժշտութիւնը ինձ համար նոյնն է. մեղեդի չէ, մէկ լեզու է. նա գրական լեզուն է, այս երաժշտական: Ամէն ազգ որ ուզում է իր երաժշտական լեզուն իմանայ, պէտք է դիմի բոլոր իր աւանդական աղբիւրներին: Այսպէս են անում Եւրոպացիները:

Հ.— Ի՞նչ գործեր ունիք այս մարզին պատկանող:

Պ.— Շնորհալիի շարականների եւ երգերի ձայնագրութիւնները, Խորենացիի ծննդեան երգերի հրատարակութիւնը, որպէսզի Հայերը ծանօթանան իրենց ծննդեան երգերի. ասեմ որ ոչ մէկ Հայ ճանաչում է իր ծննդեան երգերը: Յետոյ, Մ. Մաշտոցի ապաշխարութեան երգերի մի մասը արդէն պատրաստ է հրատարակութեան համար:

Հ.— Ի՞նչ հետաքրքրութիւն արթնցուցած են այս բոլորը երաժշտական շրջանակներու մէջ:

Պ.— Ընդհանրապէս մեծ հետաքրքրութիւն կայ օտարականների մօտ. մեր «Մուզիքամ» երբեակի հետ նուագել ենք աւելի քան հարիւր համերգների. նաեւ հայկական ժողովրդական ուրիշ երգեր, դասական ձեւով մշակուած: Գերմանական թերթերի քննադատները բարձր են գնահատել այս երաժշտական շարժումը. մինչեւ իսկ «Սաարբրիւքէրցայթունկ» թերթը ասում էր. «այս երաժշտութիւնը մեզ բերում է նոր հորիզոններ, իր ինքնուրոյն ձեւի մէջ»:

Աշխարհահռչակ թրոմփէթիսթ Աուլֆ Շէրպաումը մեկնաբանեց Շնորհալուց հինգ երգեր, Հայլպրոնում եւ Միւնիխում: Շուտով էլ Չեխոսլովաքիայում կը կատարուեն այդ հինգ երգերը:

Հ.— Իսկ Հայաստանի՞ մէջ...

Պ.— Հայաստանում մինչեւ հիմա ձայնասփիւռի երկու հաղորդում է կատարուել, բայց ոչ մէկ համերգի հետաքրքրութիւն կայ:

Հ.— Համաշխարհային երաժշտութեան մէջ ի՞նչպէս կը տեսնէք հայկականին տեղը. Ա. Խաչատրեան բաւական ծանօթ անուն էր, կա՞ն այդ կարգի ուրիշներ:

Պ.— «Համաշխարհային» ասելը դժուար է, որովհետեւ այդպէս մի բան գոյութիւն չունի. գոյութիւն ունին արեւմտա – եւրոպական երաժշտութեան դեղագիտական սկզբունքներ. այդ է պատճառը որ շատ մը երաժշտութիւններ իրենց կարողութիւնը կորցնում են, ինչպէս՝ հայ երաժշտութիւնը դասւում է որպէս տխուր երաժշտութիւն, որովհետեւ իր մելիզմը, կառուցուածքը եւ բանաստեղծականութիւնը չի համընկնում արեւմտա – եւրոպական դպրոցի սկզբունքներին: Այս պատճառով, հայ երաժիշտների մեծ մասը գրաւած է եւրոպական երաժշտութեան ընդօրինակութիւնով. այսինքն՝ դպրոցական անարժէք աշխատանքներով: Մեր մէջ միակ մեծութիւնը Կոմիտաս վարդապետն էր որ այս բոլորը ժամանակին հասկացաւ. նա շատ պարզ էր արտայայտւում այս խնդիրների մասին. ասում էր «Հայը իր տան մէջ երգի, այս կողմերը չգայ». ապա նաեւ «նախ ստեղծենք մեր ոճը, յետոյ ստեղծագործենք»:

Կարելի է այսպէս ասած համաշխարհային երաժշտութեան ուրիշ ձեւով մօտենալ. այսինքն՝ երբ հայ երաժշտութիւնը հասնում է իր արտայայտութեան գագաթնակէտին: Այսպէսով է որ անգամ Արամ Խաչատրեանը հայ երաժիշտ չեմ համարում այն իմաստով որ ես եմ տեսնում: Ռուսական դպրոցով կովկասեան ժողովրդական երաժշտութեան գործ էր նրանը: Ոչ մի ժամանակ նրա աշխատանքի մէջ չենք տեսնում գոնէ հայկական այն երաժշտութիւնը որը իսկապէս գոյութիւն ունի: Իմ կարծիքով, համաշխարհային անուան յետեւից չգնանք. մեզի ամէնից մեծ վնասն է. նախ լրջօրէն կապուենք մեր աւանդական երաժշտութեան. փնտռենք այն որ մեր իրականութիւնն է եւ աշխատենք այդ ձեւի միջոցով հասնել գեղարուեստական բարձր մակարդակի ստեղծագործութիւնների: Այսինքն՝ շարունակենք Կոմիտասեան դիծը:

Այս չի նշանակում նեղմտութիւն, ազգայնամոլութիւն, այլ, դա իրականութիւն է ոչ թէ մեզ Հայերիս համար, այլ բոլոր ազգերի: Իտալացիները դիմեցին օփերայի եւ այլ աշխատանքների որոնք իրենց հարազատ էին. նրանք չունէին Պեթհովէնի նման մեծ սիմֆոնիներ: Որովհետեւ սխալ կը լինէր եթէ ստեղծագործէին գերմանական դպրոցի հիման վրայ. նոյնպէս Ֆրանսացիները. յաջողեցին երբ կարեւոր նկատեցին ազգային ուղին, ձախողեցին երբ ցանկացան գրել գերմանական դպրոցի հիման վրայ: Մենք, Հայերս մեր երաժշտութիւնը փճացնում ենք միջազգային այսպէս կոչուած գնահատականի համար: Օրինակ, մեր եկեղեցական երգերը կարիք չունեն երգէոնի: Մեր երգերը ոչ մի նուագարանի կարիքը չունեն: Հայը ուզում է չքեղ լինի, բայց չքեղը ազնուութեան մէջ է:

Հ.— Ի՞նչ կ'ըսէք հայ երաժշտութեան ներկայի կացութեան մասին:

Պ.— Որովհետեւ մի քանի դարու ընթացքում որ Հայաստանը պետականութիւնը կորցրել է, պատճառ է դարձել որ հայ երաժշտութիւնը կորցնի իր իրական ոճարանական խնդիրները: Խառնուել է թրքական երաժշտութեան հետ եւ այս երաժշտութիւնը —թրքական կամ կէս թրքական երաժշտութիւնը— Հայութեան կողմից ճանաչուած է որպէս հայկական երաժշտութիւն:

Բացի այդ, Հայութիւնը չէր ընդունում որ ինքը երաժշտութիւն ունի: Կոմիտաս վարդապետը անգամներ է կրկնել իր յօդուածներում որ Հայն էլ ունի իր ինքնուրոյն երաժշտութիւնը որ հարազատ է Հայի: Ի՞նչու էր այս մասին անդրադառնում, երբ ոչ մի ազգի երաժիշտ նման խօսք չի ասել. որովհետեւ Հայութիւնը միայն երգում կամ նուագում էր օտար երաժիշտներ. Ռուսահայերը դիմում էին ռուսական երաժշտութեան, Պոլսում՝ թրքականին: Բիչ գիւղերի մէջ դեռ գոյութիւն ունէին հայկական գեղեցիկ երգեր, որոնց հետ Հայութիւնը ոչ մէկ կապ կարող էր հաստատել:

Այսօր սխալ է հասկացուել թէ ինչո՞ւ Կոմիտասը կազմեց 200–300 հոգինոց խումբեր. նա մեծ ձայնի համար չէր, այլ՝ որպէսզի ամէն մի Հայ մի հայկական երգ սովորի: Իր մի նամակում նա գրում է. «Ինձ հարկաւոր է 36 հոգինոց մարզըւած երգչախումբ», որպէսզի կարողանայ իր երգերը գեղեցիկ մեկնաբանել:

Համայնավարութեան ժամանակաշրջանում ասուեց որ հայկական երաժշտութիւնը տխուր է, մինչ համայնավարութիւնը ուրախ եւ դրական մի երեւոյթ է, որով հայկական երաժշտութիւնը պէտք է փոխուի եւ աւելի ուրախ, զուարթ դառնայ. ստեղծուեցին բազմաթիւ անորակ երգեր, ինչպէս՝ Սաթեանի «Ես իմ անոյշ Հայաստանի»ն եւ ուրիշ բազմաթիւ նման երգեր որոնք փճացուցին մեր ժողովրդի ճաշակը եւ հասկացողութիւնը: Բացի այդ, մօտ 70 տարի հայ հոգեւոր երգերը, երաժշտութիւնը չերգուեցին մեր եկեղեցիների մէջ կամ համերգներում. նորից մենք կտրուեցինք մեր աւանդական հարստութիւնից: Շատ աշխատանքներ կան այս մարզում, բազմաթիւ հայ երաժիշտներ ցանկալի է որ մասնակցեն, որ մեր աւանդական երաժշտութիւնը վերադարձուի Հայութեան: Նախ հարկ է որ Հայաստանից սկսուի, Կոմիտասի երաժշտութիւնը նորից տարածուի ամէն քաղաք ու գիւղ, ոչ թէ մէկ անգամ, որպէս ձեռնարկութիւն: Որովհետեւ փորձառութիւնը ցոյց է տուել որ երգերը պէտք է աւելի շատ կրկնուեն, քան այն որ մտածւում է:

Սփիւռքի մէջ պարագան տարբեր է. կարելի է շատ աշխատանքներ կատարել, բայց այսօր այն Հայութիւնը որ այդ աշխատանքները քաջալերել չգիտէ, ցաւօք սրտի, թէ՛ Հայաստանում, թէ՛ Սփիւռքում սպասում է որ օտարները հայ երաժշտութիւնը մշակեն Հայութեան համար կամ տարածեն:

Հ.— Տարածելու գործին լծուած կազմակերպութիւն է «Քաբրա»ն. ի՞նչ կ'ըսէք անոր տարած գործունէութեան մասին:

Պ.— Բարձր մակարդակով, լաւ կազմակերպուած ելոյթներ են բայց կարիք ունեն մանաւանդ Փարիզի Հայութեան քաջալերանքին: Տարին մի քանի համերգներ դնալով կարելի է այս կազմակերպութեան աշխատանքը դեռ աւելի ամրացնել եւ զարգացնել:

Հ.— Ի՞նչ ծրագիրներ ունիք ապագային համար:

Պ.— Իմ ցանկութիւնս է կարելիին չափ, ինչքան իմ ժամանակը թոյլ է տալիս, հայ դասական երաժշտութիւնը վերադարձնել ուսմունք հայ երաժշտութեան շարքերի մէջ, որպէսզի ժամանակի ընթացքում Հայութիւնը ծանօթանայ իր երաժշտական հարստութեան որը եւրոպական երաժշտական արուեստի ուժեղ ճնշման ներքոյ կորցրել է իր գոյնը եւ ձեւը:

Երկրորդ, վերջացել են իմ 7–8–9 լարաւոր քառեակները եւ յոյս ունեմ որ նոր առիթներ ստեղծուեն այս գործերը ներկայացնելու:

Հ.— Մաղթենք որ շատ չուշանան այդ առիթները ու մանաւանդ չգան անպայման օտարներու ձեռքով: Շնորհակալութիւն:

Տեսակցեցաւ՝
Ա. Թ.

ՀՐԱՆՏ ՆԱԶԱՐԵԱՆՑ

Թէ ի՛նչ պիտի ըլլար գրականութեան պատմութիւնը եթէ մինչեւ օրս «կենդանի» մնալու սահմանուած դէմքերու կողքին չըլլար «սեւ աշխատանք»ի բեռը կրող, մերթ պատմութեան անցնելու, հաղուադէպօրէն յիշատակուելու կամ ի սպառ մոռցուելու ճակատագրուած փաղանգը անուններու, – դժուար է յստակ պատասխան տալ: Այսօր իսկ, բաւական տաղտկալի պիտի ըլլար եթէ մեր կողքէն անցնէին մեծերը միայն, մեզի ժամանակակիցները եւ անտեսելինք հսկայ բանակը թուղթ մրոտողներու, գրչակներու, երկրորդական հարթակի վրայ զբօնուողներ կամ նորափթիթ, թոթովախօս անուններ, որոնցմէ կարելի է սպասել ամէն ինչ կամ ոչինչ: Եթէ երբեմն երկրորդ կարգի անուններով զբաղիլը (դարձեալ պատմութեան սեւեռելով մեր հայեացքը) ժամանակի կորուստ է պարզապէս, ուրիշ առիթներով այդ աշխատանքը կրնայ հետաքրքրական արդիւնքներ տալ: Այս է, մեր կարծիքով, Հրանտ Նազարեանցի պարագան (1):

Տասնամեակներու քունէ մը ետք, Նազարեանցի կերպարը յարութիւն առաւ շնորհիւ Հ. Լեւոն Զէքիեանի կազմակերպած գիտաժողովին (Գոնվերանօ – Իտալիա, – 1987 Նոյեմբեր), որուն մասնակիցներէն Գրիգոր Պըլտեանի զեկուցման ամփոփումը հրատարակուեցաւ այնուհետեւ (2): Արդէն լոյս տեսած էր վերոյիշեալ գիտաժողովի մասնակից Մարա Ֆիլիփփոցիի ուսարտաճառը առանձին հատորով (3), փաստ մը դարձեալ իտալական շրջանակներու հետաքրքրութեան:

Նազարեանցի մասին հայերէնով ոչինչ գրուած է, իրաւացիօրէն կը նկատէր Գ. Պըլտեան իր յօդուածին մէջ, ուր փաստալից շարադրանքով եւ հմուտ վերլուծմամբ յաջողած էր վեր հանել այս մոռցուած գրողին կեանքին ու գործունէութեան բազմաթիւ ծալքեր, նաեւ՝ այլոց վերաբերող մանրամասնութիւններ, օրինակ՝ Կոստան Զարեանը, որուն 1910 - 1914 շրջանի մասին կարեւոր նորութիւններ երեւան եկան, եւ չմոռնանք, որ Զարեանի կենսագրութիւնը կիսատ-պատ մըն է տակաւին (4):

Հրանտ Նազարեանց ասուպային փայլ ունեցած է դարասկիզբի արեւմտահայ բանաստեղծութեան մէջ (5), բայց մէկ օրէն միւսը «մարեցաւ» Յակոբ Օշականի (որ այն ատեն դեռ Քիւֆէճեան էր) (6) «Հարթենք»ի առաջին նմոյշով, «Մեհեան»ի 1914 Յունուարի թիւին մէջ: Անկէ ետք Նազարեանց, որ նոյն թուականին Իտալիա հաստատուած էր արդէն, մեր գրականութեան լուսանցքին վրայ կ'ապրի, իր պատեանին մէջ կը քաշուի ու այլեւս աննկատ կ'անցնի, առաջին շրջանի աղմուկէն հեռու, հակառակ անոր որ շուրջ քառորդ դար եւս պիտի երեւէր հայ մամուլի մէջ, սակայն առանց գիրք հրատարակելու իր մայրենի լեզուով:

Բացատրելի՞ է արդեօք Նազարեանցի ելք ու մուտքի այս վիճակը, հայերէնէն իտալերէն ու հակառակը արձանագրուող այս դեգերումը: Ինչ ալ ըլլայ մեկնաբանութիւնը, յստակ է սակայն որ ատիկա չրաւեց գինքը փրկելու մոռացումէն: Օշականն էր միայն, որ դարձեալ իր անունը պիտի հոլովէր երեսուն տարի ետք, ապացուցանելով որ Նազարեանց կը սխալէր, երբ 1914–ի «Հարթենք»ի ետին կը կարծէր նշմարել Կ. Զարեանի ձեռքը: Գուցէ «Նաւը լերան վրայ»ի հեղինակը համաձայն ըլլար անոր (7), բայց դաղափարները զուտ օշականեան էին: Ահա.

«Կար ժամանակ, երբ Ենովք Արմէն ըրուած մէկը Արամազդն էր հայ գրականութեան եւ Հրանտ Նազարեանց անունով ուրիշ փարթամ սնոտիք մը՝ մեծ, աստեղահեւ բանաստեղծ: Բարի ուրեմն իրենց քունը՝ մոխրածածուկ իրենց փառքերուն անկնճիռ, անայց խաղաղութեամբ, ծոցին մէջը լայն մոռացումին, մտայլութեան արդար բաժինին, որոնցմէ պա՛հ

ԵՒ ԿՑՈՐԴ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

մը գիրենք անջատեց, ուրիշ կայքերու առաջնորդեց մեր յիմարութիւնը: Փառքն ալ բարոյական մը ունի հարկաւ, ու պատիժի սարիք մը: Աստուած ողորմի անոնց գլխուն, դժբախտութեան, բայց չփորձուի յարութիւն տալ անոնց գործին» (8):

Դամբանականի յատուկ վսեմութեամբ այս տողերով, Օշական հանդիսաւորապէս կը թաղէր 1900–10 թուականներուն ծնած ու մինչեւ Եղեռնի նախօրեակը իր գոյութիւնը երկարաձգած գրողներու շարքը, որոնք իրենց աղմուկով ու թուղթին յանձնածը անմիջապէս տպագրել տալու փութկոտութեամբ լեցուցած էին ամայացած գրական հրապարակը, փորձելով նոյնիսկ անկէ դուրս շպրտել (Ե. Արմէն) շրջանի ամէնէն վաւերական անունը՝ Միսաք Մեծարենցը: Սակայն Օշական չգոհացաւ այսքանով: Իր «Վիպաշարք»ի՝ «Համապատկեր»ի «Մուտք»ը կը գտնուէր, ու տասը հատորի ընթացքին բազմիցս պիտի անդրադառնար այս հարցին (9). –

«"Արեւելքի բոցեր" (Եդուարդ Գոլանճեան), "Խաչուած երազներ" (Հրանդ Նազարեանց), "Փանդիռ" (Լեւոն Խաճանեան) գործեր են, ուր կայծեր կը թրթռան այդ տաղանդէն, բայց խաւարչտին խոնաւութեան, անմարդկայնութեան մէջ միւս տարրերուն կը մարին, չկարողանալով կենսագործել անարդ կաւը, որ նախանիւթն է ամէն ստեղծումի, մարդու թէ արուեստի մարդերէն» (10):

Ու այսպէս, քանի մը այլ տեղեր:

Անշուշտ, դեղագիտական դաւանանքի սկզբունքներն էին զորս կը գործադրէր Օշական իր գրագատական աշխատանքով: Աշխատանք, որ ուսումնասիրողէն դեռ շատ ջանքեր պիտի խլէ, որպէսզի «(...) կարողանայ գտնել այն դիւային զօրեղութեան գաղտնիքը, որ սխալաշատ ու երբուն Օշականին դարձնում է հայ գրականութեան մեծագոյն քննադատը» (11): Սակայն, անձնական բնոյթի որոշ դըրդապատճառներ կարելի է նկատել հետեւեալ հաստատումին մէջ. –

«Այսպէս, Վահան Մալէզեանի մէջ բանաստեղծին ուսումնասիրութիւնը առիթ մըն է մէկ անգամէն դատելու այն տասնով, քանով քերթուածները, որոնք մինչեւ Մեծ Պատերազմը իրենց խրոխտ փառքերը պտըտցուցին մեր մուսայաստանին գալկահար ածուներուն մէջ ու իրենց խոշոր, երբեմն զարմանալի հռչակին հակառակ, ապահով մեռելութիւններ են այսօր (մէկէ աւելի են ողջերը անոնցմէ, հայ գրականութենէն յուսակտուր, օտարներու քերթութեան սպասարկու: Մերուժան Պարսամեանը մեր մէջ չգտած գնահատանքը տակաւին այսօր կը յամառի հետապնդել ֆրանսերէն քերթուածներով: Հրանդ Նազարեանց միջոցը յաղթած է մեծ բանաստեղծ մը յորջորջելու իտալական բանաստեղծութեան մէջ: Անշուշտ այս տրտմութիւնը հոս յիշելն իսկ տառապանք մըն է: Բայց միւս կողմէ մեծ նպաստ մըն է անոնց ըմբռնումէն: Բանաստեղծութիւնը 1900–ի այս մարդերը կը հասկնային փառքի, դարպասի ճամբայ)» (12):

Օշական ուղիղ 50 էջ կը տրամադրէ Մալէզեանին, բանաստեղծի մը, որ քննադատին իսկ խոստովանութեամբ «պտըտած է մեր գրականութեան շուրջը, երբեմն կարօտով լեցուն նայուածքներ արձակելով ցանկալի դրախտէն ներս» (13): Այդ էջերուն ընթերցումը, մեր կարծիքով, ոչինչով կ'արդարացնէ Օշականի պատճառաբանութիւնը՝ «վասնզի ունի կայութիւններ մեր գրական շրջափոխութիւնը լուսաւորող» (14): «Մարդ մը, դպայնութիւն մը, գեղեցկագիտութիւն մը» (15) երեւան բերելու այս փորձը ձախող է ըստ ամենայնի: Ենթակայական իր ողջ կշիռով, աւելի տեղին կը գտնենք այլ գրագատի մը բնորոշումը. «Մալէզեանի եւ Որբերեանի համար բանաստեղծութիւնը ուրիշ բան չէր եթէ ոչ մէկ մասը իրենց կեանքի քոնֆոռ–ին եւ տէքոռ–ին, պսակումը իրենց սալոնային կեանքին» (16):

Փառասիրական ինչ-ինչ պահեր ակներեւ են Նազարեանցի մօտ: Սակայն, մեզի կը թուի, որ անոնցմով բացատրել իր գրականութեան մերժումը (դեռ աւելին՝ «օտարներու քերթութեան սպասարկու»ի պիտակը) եւ զինքը դասել կասկածելի որակի քերթողներու շարքին՝ շատ ուղղափառ մեթոտ մը չէ: Հեռու մեր մտքէն՝ Նազարեանցի գրական դատի պաշտպանութեան որեւէ փորձ: Բայց կը կարծենք, որ Օշականի դատումը որոշ վերանայումի կարիք ունի: Մեր ձեռքը եղած հատուկենտ նմոյշներէն մեկնելով, կը մտածենք, որ Նազարեանցի գործը մեր գրականութեան պատմութեան (ու գրաքննադատութեան, ինչո՞ւ չէ) համար ուշագրաւ երեւոյթ է:

Մեր կարծիքը կը մեկնի նաեւ հայ գրականութեան միջազգային կապերու պատմութեան մէջ Նազարեանցի խաղացած դերէն: Դեր, որ չսահմանափակուեցաւ իտալական միջավայրով եւ որուն վրայ պիտի կեդրոնացնենք մեր ուշադրութիւնը:

Հազիւ ժամանած Իտալիա, Նազարեանց ձեռնամուխ կ'ըլլայ իր ստեղծագործութիւններուն թարգմանութեան. այնուհետեւ կը սկսին իտալական կողմի

Գրեց՝

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

մեկնաբանութիւններն ու արձագանգները: Թէոդիկի «Ամէնուն Տարեցոյց»ի 1915ի հատորին մէջ թարգմանաբար ներկայացուածը առաջին ազդանշանն է միայն, որուն պիտի հետեւին բազմաթիւ գնահատականներ եւս: Ըստ երեւոյթին, տասնըհինգ տարիներու ընթացքին կուտակուած բանաստեղծական ժողովածուները, վերլուծական հատորները եւ յօդուածները բաւական պատկառելի երեւոյթ պէտք է ըլլային, որպէսզի Նազարեանցի համբաւը գլէր անցնէր իտալական սահմանները եւ 1930–ին (17) հասնէր Սպանիա: Արդարեւ, այդ թուականին Պարչելոնայի «Սերվանթէս» հրատարակչատունը լոյս կ'ընծայէր «Լաւագոյն բանաստեղծներու (քնարական) լաւագոյն բանաստեղծութիւնները» մատենաշարը 5000 տպաքանակով: Հոն ընդգրկուած էին Շէյքսփիրի, Հայնէի, Վերլէնի, Հիւկոյի, Շելլիի եւ այլոց ծանրակշիռ անունները: Մատենաշարի 65 էջնոց 23–րդ հատորը նուիրուած էր Հրանդ Նազարեանցին (18):

Թարգմանութիւնը կատարած է Ալֆոնսօ Մասերաս՝ վստահաբար իտալերէնէ, թէեւ այս կէտը պարզուած չէ գիրքին մէջ. Ա. Մասերաս (1884 – 1939) կատալոներէն, սպաներէն ու ֆրանսերէն ստեղծագործող սպանացի բանաստեղծ ու վիպագիր է, երկար տարիներ ապրած է Ֆրանսա (ուր եւ մահացած է). ու ճամբորդած Իտալիա, Հիւսիսային Ամերիկա: Թարգմանած է Մոլիէռի ու Լէոփարտիի գործերը: Ուշադրութեան արժանի է այն փաստը, որ երկլեզուեան բանաստեղծ մը կը թարգմանուի ուրիշ երկլեզուեան (ծնունդով) բանաստեղծի մը կողմէ: Թերեւս գիրար ճանչցած են (առայժմ՝ վարկած միայն):

Սոյն հատորը (այսօր բոլորովին մոռցուած) հայ գրականութեան երկրորդ նմոյշն է սպաներէն՝ առանձին հատորի ձեւով: Առաջինը Ա. Իսահակեանի «Աբու Լալա Մահարի» վիպերգն է (19): Դատելով հրատարակչական նախաբանին մէջ կատարուած ազդէ մը («Սպանիոյ եւ Ամերիկայի մէջ անծանօթ մինչեւ հիմա») (20), կրնանք ենթադրել, որ Նազարեանցի գործերը նախապէս թարգմանուած չէին սպաներէնի: Ընտրուած 16 բանաստեղծութիւնները առնուած են «Խաչուած երազներ» ու «Վահագն» գիրքերէն, ինչպէս նաեւ «Հայելին» ու «Տիեզերական ողբերգութեան մեծ երգը» վիպերգներէն (21):

Իբրեւ ծննդեան թուական ցոյց կը տրուի 1880, Յունուար 8 (22): Շփոթ կը տիրէ այս հարցին կապակցութեամբ: Պայմանականօրէն կը մատնանշուի 1886–ը, որուն կը հետեւի Գր. Պըլտեանը: Կարօ Գէորգեան կը գրէ. «Իտալական Թրեքքանի համայնագիտարանի մէջ իբրեւ ծննդեան թուական արձանագրուած է 1880. կը նշանակէ, որ մեռած է 82 տարեկանին: Հայկական աղբիւրները տարիքը նշեցին 78: Այս բոլորի կարգին ուշագրաւ է մեր հրատարակած նկարին տակ իր իսկ ձեռքով գրուած 1907 թուականը: Եւ որովհետեւ նկարը հազիւ թէ 17–18 տարեկան ցոյց կու տայ զինքը, ապա ուրեմն ծննդեան թուականը պէտք է ըլլայ 1889 – 1890» (23): Ինչպէս պիտի տեսնենք, ըսպանալեզու աղբիւրները կը նշեն 1880–ը, բացառելով Հր. Թորոսեանը, որ կը գրէ 1885 (24): Ինչի՞ վերագրել 1880 – 1886 այս տատանումը (1889–90–ը կը մերժենք, որովհետեւ դիմագիծի փաստարկը շատ թոյլ է): Հարցը դեռ մութ է, բայց կը կարծենք որ լուծումը պիտի գայ Սկիւտարի եկեղեցւոյ տոմարներու ընթերցումով: Ի դէպ, այդ ձեւով էր որ 1952–ին լուծուեցաւ Պետրոս Դուրեանի ծննդեան տարեթիւի խնդիրը:

Նախաբանը կենսագրական ժլատ տեղեկութիւններ կու տայ, սակայն հարուստ է գնահատական (ընդհանրապէս՝ շռայլ) բաժինով: Հոն կը կարդանք. «Բայց եթէ փայլուն ու բեղուն եղած է իր գործունէութիւնը իբրեւ հայ ազգային դատի առաքեալ, իր բանաստեղծութիւններն ու վիպերգները՝ ներկայացուցչական մեծ արժէքով ներյայտ, իր ժողովուրդի ու ցեղի մեծ բանաստեղծներուն գլուխը կը դասեն զինքը: Իր երկրին քննադատները ո՛չ միայն Հայաստանի առաջնակարգ բանաստեղծը կը նկատեն Նազարեանցը, թէ՛ իր գործէն բխող խորհրդապաշտ ու հերոսական զգացումով եւ թէ իր հիանալի երաժշտականութեան ու ոգեկոչական ուժով, արուեստի իրագործման ձգտող զոյգ յատկանիշներ, ու նուաճած ըլլալով անհունը, բարձունքին կը հասնի» (25):

Մեկնաբանութիւնները աւելորդ են. յիշենք միայն, որ «իր երկրին քննադատները» 15 տարիներէ ի վեր քար լռութիւն կը պահէին «ժամանակակից մեծագոյն քնարերգներէն մէկուն» հանդէպ...

Հ. Սիմոն Երեմեանէն մէջբերում ընելէ ետք, նախաբանը կ'աւելցնէ. «Ուրիշ հայ գրողներ, ինչպէս բանաստեղծ Դանիէլ Վարուժան ու Ենովք Արմէն, ուսումնասիրած են իր սուր ու ինքզինքը պարտադրող զգացականութեամբ արուեստը» (26): Որքան մեզի յայտնի է, Վարուժան ոչինչ գրած է Նազարեանցի մասին: Թիւրիմացութի՞ւն է արդեօք, թէ գոյութիւն ունի այդպիսի գրութիւն (կամ ելոյթ), որ ցարդ հետազօտողներու տեսադաշտէն դուրս մնացած է: Միակ նիւթը, որ ենթադրաբար կրնայ համաձայն ըլլալ այս հաստատումին, Վարուժանի «Թրքահայ գրական նորագոյն շարժումը» ելոյթն է (1914) (27):

Կը խօսուի նաեւ Նազարեանցի իտալացի մեկնաբաններու եւ թարգմանիչներու մասին (Ճիան Փիէթրօ Լուչինի, Ճիովաննի Պորելլի, Ինոչենցօ Գափփա, Էնրիքօ Գարտիլէ, Մարիօ Գարէա, Ումպերթօ Ջանոթթի, Ֆերտինանտօ Ռուսօ, Մասսիմօ Գալլոնէ, Մարիօ Փիլօ, Ալֆրետօ Վիոլանթէ եւ Ջեզարինօ Ճիարտինի, այս վերջինէն կարծիք կը տրուի «Վահագն» գիրքի մասին) (28): Այս հարցը գուցէ արծարծուած է, սակայն կ'արժէ հարցնել. ո՞վքեր են այս մարդիկ: Նազարեանցի բարեկամներն ու բարեկամներու բարեկամնե՞րը, թէ անաչառ գրագատներ: Ի՞նչ կշիռ կը ներկայացնէր անոնց խօսքը: Ինչպէ՞ս բացատրել Նազարեանցի գտած ընդունելութիւնը Իտալիոյ մէջ. իր իսկական արժանիքնե՞րու շնորհիւ, թարգմանիչներու «միջնորդութեա՞մբ», թէ բարեկամական ցանցի գործունէութեամբ (29): Նազարեանց նոր բան կը բերէ՞ր իտալական բանաստեղծութեան: Վերջապէս, եթէ Նազարեանցի փառքը ամբողջութեամբ կեղծիք էր, ինչպէ՞ս բացատրել սպանական հրատարակչատան հետաքրքրութիւնը: Ահաւասիկ փունջ մը հարցադրումներ, որոնց պատասխանները դեռ չունինք:

Շատ հետաքրքրական է հետեւեալ դիտողութիւնը. «Իտալիայէն դուրս ալ ծանօթ է, քանի որ շարք մը քերթուածներ թարգմանուած են անգլերէնի, գերմաներէնի, ֆրանսերէնի եւ կատալոներէնի» (30): Նշենք, որ անգլերէն թարգմանութիւններու նորագոյն մատենագիտութիւն մը չի յիշեր Նազարեանցի որեւէ գործ (31): Ֆրանսերէնի պարագան յայտնի է (աւելցնենք 1928–ին հրատարակուած Նաւարեանի ծաղկաքաղը), գերմաներէնը մեր հասողութենէն դուրս կը մնայ, իսկ կատալոներէնը պէտք է Պարչելոնա տպուած ըլլայ (թերեւս նոյն Ա. Մասերասի կողմէ):

Զեղումնալից կարծիք մը եւս. «Նազարեանցը արեւելեան հոգիի բարդութիւնը առաւել ուժով ու հրապոյրով կը պարզէ մեզի «Տիեզերական ողբերգութեան մեծ երգը»ի մէջ, ուր այդ հոգին մեզի կը ներկայանայ արեւմտեան հոգին նուաճելու տենչանքով, տակաւին քունի մէջ՝ ոգեկան արժէքներու բնաջնջման հետեւանքով, արժէքներ, որոնք աւելի քան երբեք այսօր տիրական են Արեւելքի մէջ: Այդ վիպերգին մէջ Նազարեանց վեր կը հանէ Արեւելքը, ոգեկան մաքրութիւնը ընդդէմ խորհրդաւոր տիեզերքի ողբերգական ապաբարոյականութեան: Այդ երգը տիեզերական եղբայրութեան խորատեսակ Աւետարան կ'ուզէ դառնալ, ի մխիթարութիւն ճակատագրականօրէն սփռուած հաւաքական ոգիին. իրականին, քընարերգութեան արտասովոր ճիգ է, վերանորոգ ու փրկուած աշխարհի նոր արտայայտութեան: Եւ խաղաղ խղճի հոյակապ պայթումն է նաեւ, որ մեզ կը մղէ գեղեցիկի ու բացարձակի ըմբռնումին» (32): Շրջանի հոգեբանութիւնը կազմող ու մերթ ժամանակավրէպ դատողութիւններով շաղախուած այս կարծիքին կը յաջորդէ, իբրեւ եզրափակում, երկու էջնոց քաղուածք մը Նազարեանցին նուիրուած Մասերասի ուսումնասիրութենէն, որուն ճակատագիրը այլապէս անյայտ է (33):

Գալով թարգմանութեան, թէեւ բնագիրը չունինք համեմատութեան համար, սակայն կրնանք ըսել, թէ լեզուական առումով ճշգրիտ է, թէեւ տեղ-տեղ հնաոճ բառեր եւ արձակունակ շեշտեր կը ցցուին: «Հայկական» եզրերը (Վան, Անահիտ, Նարեկացի, Սօսեաց անտառ, Արաքս) բացատրուած չեն:

Նազարեանց սպաներէնով դարձեալ կ'երեւի 1943–ին, երբ այլեւս լիովին քաշուած էր հայ իրականութենէն: Մոնթէվիտէոյի մէջ կը հրատարակուի ուրուկուէյցի գրագիտուհի Խոսեֆինա Լերենա Ասեւետօ տէ Պլիքսէնի «Հայ բանաստեղծներու ծաղկաքաղ» ժողովածուն, տեղւոյն Հայկական Ուսմանց Կեդրոնի հրատարակութեամբ (34): Նազարեանցին տրամադրուած է չորս էջ (229 – 233): Կարճ կենսագրականը կ'ըսէ. «Խորհրդանշապաշտ ուժեղ բանաստեղծ Հրանտ Նազարեանց ծնած է Կ. Պոլիս 1880–ին: Պայքարունակ ու զգացական բանաստեղծ է: Գրած է երաժշտական, կենդանի ու ոգեկոչական կերպով: Ըսուած է իր մասին. «Արեւելքցի եւ արեւմուտքցի բանաստեղծ, նորագոյն եւ դասական, կրքոտ ու կարօտալից»: Իր գործը, որ շատ տարածուած է, ըստ էութեան ներկայացումի կարիք չունի, քանի որ իր հռչակը մեծ է թէ՛ օտարութեան եւ թէ հայրենիքի մէջ, գրած է "Խաչուած երազներ", "Վահագն", "Հայելին", "Տիեզերական ողբերգութեան երգը" (sic) եւ այլ ժողովածուներ»:

Այս առիթով ալ չափազանցութիւնը ակներեւ է: Թէ՛ Մասերաս եւ թէ Պլիքսէն, համոզումով թերեւս, իւրացուցած են իտալացի իրենց գրչեղբայրներուն տեսակէտները՝ երբեմն սեփականացնելով, երբեմն պատճէնաւորելով: Նազարեանցին ուղղուած այս ներբողեանները հեղինակին կը թուին, եթէ վերյիշենք որ «Հայրենիքի (իմա՛ Հայութեան) մէջ մեծ հռչակ» վայելող այս բանաստեղծը 1947–ին կը յայտնէր. «Ես մոռցած եմ հայերէն գրածներս: Կը պատկանիմ իտալական գրականութեան» (35)...

Պլիքսէն թարգմանած է Նազարեանցի երեք քերթուած՝ «Ֆաքիրի ձայնը», «Իրիկունը», «Զինկուլը»: Անոնցմէ առաջինը ներկայ է նաեւ Մասերասի գիրքին մէջ՝ «Ֆաքիրի խօսքեր» խորագրով, այս մէկը, առանց կատարեալ ըլլալու, Պլիքսէնի գործին համեմատութեամբ աւելի յաջող է (36): Առաջին քերթուածին աղբիւրը յայտնի չէ. միւս երկուքը առնուած են Նաւարեանի յիշեալ գիրքէն, որ, Պլիքսէնի իսկ խոստովանութեամբ, հիմնական սկզբնաղբիւր եղած է իր գործին համար (37): Հոս պէտք է նշել, որ սոյն թարգմանութիւնները դժբախտաբար համատարիմ չեն ո՛չ իսկ ֆրանսերէն «բնագրին»: Նմոյշ մը («Իրիկունը»). –

(Իրիկունը ոսկի լիճ Է արիւնի),
Ո՜վ տրտում քոյր, ո՜վ լացող քոյր,
որբիկ քոյր···
(Ուր մահակիր գանկի մը պէս իմ հոգիս)
Ո՜վ դժոխքիս եդեմաստուեր քրմուհի,
(վերջալոյսին արիւնին մէջ
կը սուզուի)···

Պլիքսէնի թարգմանութիւնը՝ բառացի հայացումով. –

«Իրիկունը ոսկեայ լիճ մըն է, արիւնով կարմիր: Ո՛վ տրտում քոյր, ո՛վ Նահատակ քոյր, հոգիիս պէս որբ քոյր,

ղանկի պէս տխուր: Դժոխքիս եղեմական քրմուհին ես: Խածի պէս վերջալոյսի արիւնին պէս կը սուզուիս» (38) (Նաւարեան հաւատարմօրէն կը վերարտադրէ բնագիրը. տե՛ս Գր. Պըլտեանի յօդուածը):

Նազարեանց դեռ պիտի երկարաձգէր հայ գրականութեան ներկայացուցչական դէմքի իր համբաւը, հիւրընկալուելով 1946-ի շուրջ Ֆերնանտօ Կոնզալէսի խմբագրութեամբ լոյս տեսած «Համաշխարհային գրականութեան հազար լաւագոյն բանաստեղծութիւնները» երկհատոր ժողովածուին մէջ, Մատրիտ տպուած (39): Շահազիզի, Իսահակեանի եւ Զարիֆեանի կողքին (Պլիքսէնի ժողովածուէն) տեղ տրուած է Նազարեանցի «Mater dolorosa» քերթուածին (Մասերասի թարգմանութիւնը):

Տակաւին, սպանական հեղինակաւոր «Սալվաթ» հանրագիտարանը (կը մէջբերենք 1954-ի վերհրատարակութենէն. Ա. տպագ.՝ 1943) կը գրէր այդ թուականներուն Նազարեանցի մասին. – «Հայ բանաստեղծ, ծնած 1880-ին: Շատ տարիներ տարագիր ապրած է Իտալիա, աշխատելով իր հայրենիքի վերականգնումին համար: Արդի մեծ քնարերգուներէն մէկն է, որ իր քերթուածներուն մէջ կ'ոգեկոչէ իր երկրի աւանդութիւններն ու յոյզերը: Իր բանաստեղծական չարքերն են «Խաչուած երազներ», «Վահագն», «Նաղիադէ» եւ «Ողբերգութեան երգը» (sic)» (40): Այս տեղեկութիւնները քաղուած են իտալական աղբիւրէ մը («Թրեքքանի» հանրագիտարա՞նը) ամենայն հաւանականութեամբ, որովհետեւ «Սալվաթ»ի մէջ յիշատակուած միւս հայ գրողները (Մխիթար, Ալիշան, Արշէն Բագրատունի, եւլն) իտալաբնակ են նաեւ:

Այնուհետեւ Նազարեանց «կ'անհետանայ», ինչպէս պիտի անհետանար հայ եւ իտալական գրականութիւններէն: Թարգմանութիւններու մեր փնտռտուքը (թէեւ ոչ-ամբողջական) արժանթինահայ մամուլին մէջ, մէկ արտատպումէն դուրս ուրիշ արդիւնք չտուաւ (41):

«Ծոցին մէջ լայն մոռացումին» ննջող Նազարեանցի պարագան ուշագրաւ է խակայէս: Աղմկալի մուտք հայ գրականութիւն, փառք, ջախջախիչ քննադատութիւն, լուսանցքայնացում, ապա՝ անհետացում: Փառաւոր մուտք իտալական գրականութիւն, դափնեպսակներ, ճանաչում արտասահմանի մէջ, ապա՝ ջնջում, թէեւ աստիճանական: Թէեւ իր գործը յարութիւն առնելու նախադրեալներ չունի, սակայն կ'արժէ «յայտնաբերել» մարդը, նկարագիրը եւ արուեստագէտը, որոնցմէ կարելի է նոր բացատրութիւններ քաղել:

Վ. Մ.

Պուէնոս-Այրէս, Փետրուար 1990

ԾԱՆՕԹԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Այս յօդուածին նախնական տարբերակին համար, տե՛ս «Նորք» (Երեւան), 8, 1989, 132–137: Վերականգնած ենք լեզուա-ոճական հարազատութիւնը, կատարելով նաեւ բազմաթիւ ուղղումներ եւ յաւելումներ:

(2) K. Beledian, *La carrière poétique de H. Nazariantz*, «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ», Փետրուար 6, 1988:

(3) Mara Filippozzi, *Cultura Armena in Italia, tra Ottocento e Novecento. La poesia di Hrand Nazariantz*, Padova, 1986.

(4) Մասամբ բացուած, շնորհիւ Արա Պալիօզեանի անգլերէն թարգմանութիւններուն կցուած յառաջաբաններուն ու ծանօթագրութիւններուն: Հետաքրքրական ըլլալու է հայրենի գրականագէտ Լեւոն Ներսիսեանի զեկուցումը՝ «Կոստան Զարեանը եւ Ունամունոն» (տեղեկատուութիւնը՝ «Բանբեր Երեւանի Համալսարանի», 3, 1985, 316. ադաւաղումի մը հետեւանքով «Նորք»ի մեր յօդուածին մէջ երեւցած է իբրեւ տպագիր յօդուած): Տե՛ս նաեւ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ», Փետրուար 4, 1990:

(5) Կ'արժէ նշել, որ 1908–09-ին Եղ. Գոլանճեան իրմէ տասը քերթուած թարգմանած է Պոլսոյ «La Patrie» թերթին մէջ (հմմտ. Ա. Նազիկեան, Յ. Խաչատրեան, Ա. Ցիցինեան, *Հայ գրականութիւնը օտար լեզուներով*, Երեւան, 1971 (181–182):

(6) Օշականի մասնագէտներուն թերեւս քիչ յայտնի է այն փաստը, որ իր գրական անունը ան կը պարտի Յովհաննէս Տէվէճեանի (Արմէն Սեւան) «կնքահայրութեան» (Արմէն Սեւան, Երգեր Բանտէն, Պուէնոս Այրէս, 1959, 227):

(7) Ի դէպ, 1929 Մարտ 11-ին Վենետիկէն Զարեան կը գրէ Չօպանեանին. «Դուք ինձանից նաեւ ուզած էիք տեղեկութիւններ «խորհուրդներ»ի մասին, թերթերի կարծիքը եւայլն. ես միշտ խուսափած եմ այդ կարծիքները հայերէն թարգմանել տալու, շուրջս աւելորդ ռէքլամ չանելու համար եւ Հ. Նազարեանցի ծիծաղելի դրութեան մէջ չընկնելու համար» (Եղիշէ Չարենցի Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարան, Ա. Չօպանեանի Ֆոնտ, Ա. բաժին, թիւ 2142):

(8) Յակոբ Օշական, *Համապատկեր արեւմտահայ գրականութեան*, Ա. հատոր, Երուսաղէմ, 1945, 23:

(9) Իր վիպական արտադրութեան մէջ նկատուած շրջանակաձեւ ըմբռնումը կարծես կը կրկնէ Օշական իր (պայմանականօրէն) ոչ-վիպական գործին մէջ: Տե՛ս, օրինակ, *«Արեւելահայ բանաստեղծութիւնը եւ էջմիածին»*, Անթիլիաս, 1948:

(10) Յակոբ Օշական, *Համապատկեր արեւմտահայ գրականութեան*, Թ. հատոր, Անթիլիաս, 1980, 10:

(11) Պարոյր Սեւակ, *Երկերի ժողովածու*, հատոր 5, Երեւան, 1974, 313:

(12) *Համապատկեր*, Թ. հատոր, 195:

(13) *Համապատկեր*, Թ. հատոր, 13:

(14) *Համապատկեր*, Թ. հատոր, 191:

(15) *Համապատկեր*, Թ. հատոր, 196:

(16) Գեղամ Ֆէնէրճեան, *Սփիւռքահայ բանաստեղծութեան հաւաքածոյ մը*, «Յառաջ – 60», Փարիզ, 1986, 325:

(17) Թուականը ճշդած ենք մեր միջոցներով, մատենաշարի այլ հատորներու զննումով: Անճիշդ է 1923 թուագրումը (Նազիկեան, Խաչատրեան, Ցիցինեան, *նչ. աշխ.*, 182), որ սխալմամբ ընկալած է անուանաթերթի հռոմէական թուանշաններով 23-ը (մատենաշարի թիւ) իբրեւ հրատարակութեան թուական:

(18) Nazariantz, trad. Alfonso Maseras, Barcelona, [s.a.], 63 p. (Las mejores poesias (liricas) de los mejores poetas. XXIII).

(19) Avedis Ysahaguian, *Abu Lala Mahari*, trad. del armenio por H. S. Agayan, Buenos Aires, 1929, 96 p.

(20) Nazariantz, *op. cit.*, 10-11.

(21) *Idem*, 8-9.

(22) *Idem*, 5.

(23) Կարօ Գէորգեան, *Ամէնուն տարեգիրքը*, ԺԱ. տարի, Պէյրութ, 1963, 763:

(24) H. Torossian, *Historia de la literatura armenia*, trad. Jorge Sarafian, Buenos Aires, 1959, 309.

(25) Nazariantz, *op. cit.*, 6.

(26) *Idem*, 7.

(27) Դանիէլ Վարուժան, *Երկերի լիակատար ժողովածու*, հ. 3, Երեւան, 1987, 488:

(28) Nazariantz, *op. cit.*, 7-9.

(29) Մօտաւորապէս այս եղած է Արմէն Լիւպէնի (Շ. Շահնուր) պարագան (Գր. Շահինեան, *Կենսագրութիւն եւ մատենագիտութիւն Շահան Շահնուրի*, Անթիլիաս, 1981, 128):

(30) Nazariantz, *op. cit.*, 8.

(31) Geoffrey Goshgarian.

(32) Nazariantz, *op. cit.*, 10.

(33) *Idem*, 11-12.

(34) Josefina Lerena Acevedo de Blixen, *Antologia de poetas armenios*, Montevideo, 1943.

(35) Անդրանիկ Ծառուկեան, *Հայ գրականութեան նահապետը*, «Նոր Կեանք» (Լոս Անճըլըս), Ապրիլ 11, 1985:

(36) Nazarianz, *op. cit.*, 40; Blixen, *op. cit.*, 231.

(37) Blixen, *op. cit.*, 15: Նոյն տեղը, Պլիքսէն կը յայտնէ, թէ ներկայացուած կտորներէն ոմանք սպաներէն չափածոյ թարգմանութիւններու արձակ փոխադրութիւններ են. կը մղուինք ենթադրելու, որ ան օգտագործած է Մասերասի թարգմանութիւնը (որուն ծանօթ է, իր իսկ խոստովանութեամբ):

(38) Առանց որեւէ բացատրութեան, Պլիքսէն թարգմանած է ամբողջ գիրքը արձակով:

(39) Fernando Gonzalez, *Las mil mejores poesias de la literatura universal*, t. II, Madrid, [s.f.]: Թուականը ճշդած ենք Փօլ Վալերիի մահուան թուականին (1945) հիման վրայ, նկատի առնելով որ նոյն տարին մահացած Անտա Նէկրին չէ յիշուած մահուան թուականով:

(40) Diccionario Enciclopedico Salvat, t. IX, Barcelona, 1954, 779.

(41) «Կանթառ» (Պուէնոս Այրէս), Յունուար–Դեկտեմբեր 1956, 49–51:

«L'Atalante», un film de Jean Vigo
«Héliogabale», un livre d'Antonin Artaud

L'INIMAGINABLE

Je nomme violence une audace
au repos amoureuse des périls.
Jean Genet

L'Histoire remontant du côté masculin aux origines de Jean Vigo reçoit dans le flanc une large

BLESSURE

car Miguel Vigo, le père, l'anarchiste qui se fait appeler Almereyda, anagramme dérisoire de «la mierda», meurt à trente-trois ans, assassiné ; Eugène Vigo, le grand-père, meurt à vingt ans de tuberculose ; Aimée Salles, la grand-mère, devient folle et est internée ; Emily Clero, la mère, n'élève pas son fils.

Et la blessure mène à la

REVOLTE

car Jean Vigo se marie avec Elisabeth Lozinska, il fait une fille et quatre films, il meurt de tuberculose à vingt-neuf ans, sa femme meurt à trente-trois ans.

Au delà de la révolte... leur fille Luce est orpheline à huit ans.

S'il règne autour de ce destin fatal un arrière-goût de tragédie, il y a toujours,

entre deux plans d'un film de Jean Vigo une violence inouïe : c'est dans les raccords que le mythe se déroule et y engouffre sa quête d'absolu.

Ici apparaît l'ombre d'Héliogabale : monté sur le trône à quatorze ans, assassiné à dix-huit, empereur dépravé de la Rome pourrissante du Troisième Siècle, il a dédié, comme Artaud son livre, les quatre dernières années de sa vie à l'a-

par
François MESTOUDJIAN

narchie et à la guerre pour ce monde. Mais il s'est comporté comme le vrai prêtre d'un culte unitaire, comme la personnification d'un dieu unique qui est le soleil.

ET L'ANARCHIE, AU POINT OU HELIOGABALE LA POUSSE, C'EST DE LA POESIE REALISEE

écrit Artaud. Avec un trouble certain et la crainte de détruire son rythme, on peut retourner cette phrase pour trouver : et la poésie, au point où Vigo l'étire, c'est de l'anarchie appliquée.

Si maintenant on colle, côte à côte, une photographie de Artaud et une de Vigo, se chevauchant légèrement de manière oblique, on sent dans le regard de l'un la folie avortée de l'autre.

Et tandis que chez Artaud le vertige naît de la répétition, de l'infime différence qui nous touche chaque fois qu'il peint le chaos, lorsque le rythme des mots engendre un lyrisme que nie leur sens;

Chez Vigo, c'est l'épure qui frappe, l'ellipse comme gouffre qui nous retourne notre imagination inerte, et nous pousse dans le plan suivant.

Mais toujours l'âme des héros supporte une violence qu'elle n'avait pas désirée.

Jean le batelier et Juliette la villageoise qui partent, à peine mariés, sur la péniche, pour la traversée des apparences dans leur parcours initiatique vers la formation du couple ; Juliette ira à la ville, séduite par un camelot ; le père Jules, vieillard enfant puisqu'il n'a pas de femme, la ramènera ; la question est éternelle.

Héliogabale, qui s'insurge pendant les quatre années de son règne contre l'anarchie polythéiste romaine et contre la monarchie romaine, mêle en lui les deux révoltes qui dirigent toute sa conduite, et qu'il dirige d'abord contre lui-même ; Héliogabale, né sur un berceau de sperme, mort sur un oreiller de sang, noir héros de notre monde, texte initiatique qui annonce, pour Le Clézio, à la fois le rite solaire des *Tarahumaras*, et le sacrifice de *Van Gogh le suicidé de la société*, puis la descente aux Enfers d'Artaud le Mômo.

Ce chiffre quatre, on le retrouve avec Vigo, puisqu'il réalise en quatre années, de 1930 à 1934, quatre films :

En 1930, *A propos de Nice*, documentaire manifeste qui, pour une rare fois dans l'histoire des avant-gardes, mêle esthétique et politique, la critique sociale dans le renouveau des formes ;

En 1931, *Jean Taris*, court-métrage alimentaire dont Vigo dit qu'il est très mauvais ;

En 1932, *Zéro de conduite*, moyen-métrage sur l'aliénation de l'enfance par la société bourgeoise, interdit par la censure;

En 1933-34, *l'Atalante*, que les distributeurs veulent dépouiller pendant que Vigo agonise, et appeler «Le Chaland qui passe».

Mais toujours l'âme des héros supporte une

VIOLENCE

qu'elle n'avait pas désirée. Des mouvements qui composent ces vies rapides et dévastatrices, chacun est simple, droit, net — mais dans la rencontre de ces traits en mouvement éclate alors l'orage, la foudre qui les tue ou nous tue.

Cependant, qu'est leur violence à côté de la nôtre qui est d'accepter la leur, de la vouloir pour nous, d'en discerner et d'en assumer les périls ?

Mais qu'est la nôtre, voulue et nécessaire, à côté de la violence qu'ils subissent comme une malédiction, montée d'un feu intérieur en même temps qu'une lumière extérieure qui les embrase et qui nous illumine ?

Ici, une photographie de Jean Genet qui écrivit ces phrases dans *Journal du voleur.*

Cette violence existe car les héros traversent des frontières : le couple entre la terre et l'eau ; Héliogabale dans le feu. Ce qu'Artaud dit de l'image quelle doit produire un choc, une onde nerveuse qui fasse naître la pensée, est vrai de chaque plan de Vigo.

Artaud a fait du chaos des mots.
Vigo a mis l'inimaginable en images.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 8
MARDI
8 MAI
1990

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

65ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.270 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 65e ANNÉE — No 17.270

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱԼԹԵԱՆ ԵՐԿՈՒ հանրապետութիւններէն՝ Լիթուանիայէ (Մարտ 11) եւ Էստոնիայէ (Մարտ 30) ետք Լատվիա եւս Մայիս 4-ին, գրեթէ միաձայնութեամբ քուէարկեց ի նպաստ անկախութեան։ Ցայտնի է որ Լիթուանիոյ կարուկ չրջադարձը ու անոր հետեւած չրջափակումը աւելի խոհեմ գործելակերպի մը մղած է Լատվիան. անկախութիւնը պիտի յաջորդէ անցքի չրջանի մը, որուն ընթացքին Լատվիացի ղեկավարները կը յուսային բանակցութիւններ վարել Մոսկուայի հետ։ Սակայն Կորպաչովի անմիջական հակազդեցութիւնը մեծ հաւանականութիւն չէ ձգած բանակցութիւններու. ան անկախութեան որոշումին յաջորդ օրն իսկ «հակասահմանադրական» որակած է զայն, չրջափակումի սպառնալիք ալ ներկայացնելով։ Լատվիոյ Խորհրդարանին նախագահը յայտնած է թէ նոր Սահմանադրութիւնը պիտի ընդունուի հանրաքուէէ մը ետք։ Այնպէս կը թուի որ անկախութեան հոլովոյթը դիւրին պիտի չըլլայ այս երկրին համար, քանի որ բնակչութեան 48%-ը Ռուսերէ կը բաղկանայ։ Պուշն ալ դէպի Մեքսիկա ճամբորդութեան ընթացքին անդրադարձած է Խորհրդային Միութեան հետ խզումի այս նոր ձեռնարկին ու զօրակցութիւն յայտնած Կորպաչովի։ Ան ըսած է թէ կը հասկնայ ու կ'արդարացնէ Լատվիոյ անկախութեան փափաքը, սակայն պէտք չէ վտանգել Կորպաչովի ձեռնարկած բարենորոգումները։

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ Մ. ՌՈՔԱՐ «Քրիստոնեայ բանուոր երիտասարդութեան» կիրակիի հաւաքին փակումի խօսք արտասանած է, չեչտելով թէ թոյլ պիտի չտայ որ ժողովուրդներու միջեւ ատելութեան զգացումներ տեղ գրաւեն. աւելցուցած է թէ այս նպատակին իրագործումին համար գիտակից է որ կրնայ վստահիլ երիտասարդութեան։

ՊՈՒՔՐԷՇԻ համալսարանին հրապարակին վրայ կատարուած 15 օրուան բողոքի ցոյցերէն ետք, Նախագահ Իլիէսքու յանձն առած է երկխօսութիւն ունենալ բողոքարկուներուն հետ։ Ինչպէս ծանօթ է, այս վերջինները մեծ տարբերութիւն մը չեն տեսներ տապալած մենատէրին ու իր միջեւ, պահանջելով որ Իլիէսքու հրաժարի ու երկիրը թեւակոխէ ժողովրդավարացումի իսկական չրջան մը։

ԳՈՒԹԼՈՒ ԵՒ ՍԱՐԿԸՆ ազատ արձակուեցան, Մայիս 4-ին, Անգարայի դատաւորներու որոշումով։ Համայնավար երկու թուրք պարագլուխները ձերբակալուած էին երկուուկէս տարի առաջ, երբ իրենց ոտքը Թրքական հողին վրայ կը դնէին։ Դատական հետապնդումը, սակայն կը շարունակուի։ Ժորժ Մարշէ հեռագրով մը իր ուրախութիւնը յայտնեց իր կուսակիցներուն, չեչտելով՝ «յաղթանակ»։ Երկու ղեկավարները «Հիւմանի-թէ»ին տրուած հարցազրոյցի մը ընթացքին յայտնած են թէ պիտի շարունակեն իրենց պայքարը, մինչեւ որ յաջողին օրինականացնել Թուրքիոյ համայնավար կուսակցութիւնը։

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ համաշխարհային ժողովը Մայիս 6-8 տեղի կ'ունենայ Պեռլինի մէջ։ Վայրի այս ընտրութիւնը նշանակալից կը նկատուի։ Համագումարը անշուշտ կ'ոգեկոչէ վեց միլիոն զոհերը, սակայն նաեւ հաշտութեան քայլ մը կը նշէ «նոր» Գերմանիոյ հետ։ Մինչ այս, Թատերագիր Պրեխթի շիրիմը որ կը գտնուի Արեւելեան Պեռլինի մէջ, թիրախ հանդիսացած է ցեղապաշտ արարքի մը. շիրմաքարին վրայ Շաբաթ առաւօտ տեսնուած է «խոզ հրեայ» արձանագրութիւնը։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ, Մայիս 25-ին, հանդիպում մը պիտի ունենայ Մոսկուայի մէջ Կորպաչովի հետ։ Նախորդ տեսակցութիւնը տեղի ունեցած էր Կիեւ, 1989, Դեկ. 6-ին։

ԳԱՐԱՄԱՆԼԻՍ, 83 տարեկան, Յունաստանի Հանրապետութեան նախագահ ընտրուեցաւ, քուէարկութեան բ. չրջա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՅԻՍ 8-ի Զինադադարի տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ (Չորեքշաբթի, Մայիս 9-ի թիւ)։ Մեր յաջորդ թիւը՝ Հինգշաբթի, Մայիս 10։

ՕԾՈՒՄ ՊՐԻՒՍԷԼԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ-ՄԱԳԴԱՂԻՆԱՑԻ ՀԱՅՑ. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՁԵՌԱՄԲ՝ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԵՒ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐՈՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.— «ՎԵՐՋՆԱԿԱՆԱՊԷՍ ՆՈՐ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍԿՍԱՆ ՄԵՐ ԶՈՅԳ ԱԹՈՌՆԵՐՈՒՆ ՄԻՋԵՒ»

Պելժիոյ հայ գաղութին համար, անկասկած պատմական օր մըն էր 1990, Մայիս 6-ը, երբ կ'իրականանար տասնեակ տարիներու երազ մը, զոր չտեսան համայնքին հիմնադիրները. անոնք, որոնք կոտորածներու վաղորդայնին կայք հաստատած էին այս երկրին մէջ։ Սակաւաթիւ հիմներու կողքին, կային, անշուշտ զաւակները, յաջորդող սերունդներ։ Եւ նոր եկածներ, ինչպէս նաեւ արեւմտեան Եւրոպայի մերձաւոր երկիրներու — Ֆրանսա, Հոլանտա, Իտալիա, Զուիցերիա, եւայլն, եւայլն, հայ գաղութներու ներկայացուցիչներ։ Նորակառոյց Եկեղեցին, ճարտարապետական յաջող կառոյց մըն է, իր պարզութեան մէջ իսկ տպաւորիչ, լուսաւոր, ուր հաւաքուած էին չուրջ 200 հոգի, մինչ դուրսն ալ բազմահարիւր ուրիշներ (ընդհանուր ձեւով մօտ՝ 1000 հոգի) արարողութեան կրցան հետեւիլ չնորհիւ բարձրախօսներու։ Կատարեալ ու կանոնաւոր գործադրութեան մը համար, Պելժիոյ հայ գաղութի պատասխանատուները ջանք չէին խնայած եւ որովհետեւ կարելի չէ բոլորին անունները տալ, ըսենք գոնէ որ փրոթոքոլի բծախնդիր կարգադրութիւնները կը պարտինք Պր. Խաչատուր Խմիրզեանի, որ պարտն ու պատշաճը տնօրինած էր սկիզբէն իսկ, այսինքն նախ Ամենայն Հայոց Վազգէն, ապա՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսներու ժամանումէն սկսեալ։

Ժամը 10.25, պատկառելի թափորով մուտք կը գործէին զոյգ Հայրապետները, չրջապատուած հոգեւորականներով, որոնց կարգին յիշենք. — Ներսէս Ծ. Վրդ. Բապուճեան, Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան, Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան, Սարգիս Քհնյ. Սարգիսեան (Միլանո), Ժիրայր Վրդ. Թաչճեան, Միւռոն Վրդ. Գուլքեան, Դաւիթ Եպիսկոպոս Սահակեան, Արապաճեան Եպիսկոպոս (էջմիածին) եւայլն, եւայլն։ Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցին կը ներկայացնէին Գրիգոր Եպիսկոպոս Կապրոյեան եւ Մանուէլ Վրդ. Պաթաքեան, Հայ Աւետարանական Եկեղեցին՝ վերապատուելի Ռ. Լեւոնեան։ Պատուոյ հիւրերու կարգին էին՝ պապական նուիրակ՝ Գերպ. Մորէթթի, Գերպ. Լիւք տը Հովր (յանուն Պելժիոյ կարդինալ – արքեպիսկոպոսին), Հայր Քումէյքըր (անկլիքան եկեղեցի), պատուելի Փաթրիսիա Ֆորսըվիլ, պատուելի Խափիոն (Պելժիոյ Աւետարանական Եկեղեցւոյ սինոդոս), Գեր. Ճոն Լէուիս (Պրիւսէլի անկլիքան եկեղեցի), Գերպ. Փանթէլէյմոն (յոյն օրթոտոքս մետրոպոլիտ), արաբներ եւ աշխարհականներու կարգին՝ զօրավար Պեհրին (Պօտուէն Թագաւորի ներկայացուցիչ), խորհրդային դեսպան՝ Ֆելիքս Բողտանոֆ, Իքսէլի քաղաքապետ՝ Ալ. Տէմիւիթէր, եւրոպական Խորհրդարանի կողմէ Էրնէսթ Կլին, Ժ. տը Լէնթաէքեր (Արդարութեան եւ Կրօնից Նախարարութեան կողմէ), Տիկին Ժաք Վանտըմէօլըպրիւք, եւայլն, եւայլն։

Պատարագը մատոյց Կաթողիկոսական պատուիրակ՝ Գիւտ Արք., երգեցողութիւնը կ'ապահովէր Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Կոմիտաս Գէորգեանի։

Տպաւորիչ էր, անշուշտ, մեր զոյգ Կաթողիկոսներու ներկայութիւնը Խորանին վրայ եւ սխալած չենք ըլլար, կը խորհինք, յայտնելով թէ առաջին անգամն է որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը կողք կողքի Օծումը կը կատարէին նորակառոյց եկեղեցւոյ մը, որ պիտի մկրտուէր գլխաւոր բարերարին՝ Պր. Խաչիկոֆի ողբացեալ կնոջ անունով՝ Մարիամ Մագդաղինացի։ Վազգէն Կաթողիկոսը կ'օծէր խորանը, Գարեգին Բ.՝ մկրտարանը, բայց ամբողջ օծման արարողութիւնը միասնաբար կը կատարուէր, մինչ Գիւտ Արք., առանձին առանձին կ'օծէր հիւսիսային, արեւմտեան, հարաւային, արեւելեան սիւները։

Արարողութեան աւարտին, Վազգէն Ա. կրկին Խորան կը բարձրանար եւ կը յայտնէր թէ Թռչնագիր գեղեցիկ գիրերով պատրաստուած ֆրանսերէն կոնդակ մը, ուղղուած Պելժիոյ արքային պիտի յանձնուէր իր ներկայացուցիչին, անոր ընթերցումէն ետք։ Ընթերցում, որ ողջունուեցաւ բուռն ծափահարութիւններով։

Ապա, Վազգէն Ա., իր խօսքն ուղղեց հաւաքուած բազմութեան, նախ իր մխիթարութիւնն ու շնորհակալութիւնը յայտնելով քոյր եկեղեցիներու եւ պետական ու քաղաքային ներկայացուցիչներուն։

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը յիշեց որ Մարտ 31-ին կ'օրհնէր, Երեւանի մէջ, հողը ուր պիտի բարձրանայ, յաջորդ տարիներուն, Մայր տաճարը նուիրուած Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակին։ Ան իր խօսքը սկսած էր եւ այսօր ալ նոյն ձեւով կը սկսէր, չարականի սա բառերով. — «Եկէք միասին չինենք լոյսի խորանը, քանզի, հայ ժողովուրդի հոգին դրոշմուած է Քրիստոսի Աւետարանին լոյսով։ Հայաստանի, որ այն ատեն պատմական Հայաստանն էր եւ ոչ այսօրուան փոքրիկ հողամասը, քրիստոնէացումը Հայ ժողովուրդին համար եղաւ իսկապէս՝ «Եղիցի լոյս»ը, քանի որ այդ լոյսին չնորհիւ է որ Ե. դարուն ունեցանք մեր այբուբենը, Աստուածաչունչը հայերէնի թարգմանուեցաւ եւ հայ մշակոյթը ծնունդ առաւ իր բոլոր երեսներով՝ ճարտարապետութիւն, քանդակագործութիւն, երաժշտութիւն, մանրանկարչութիւն եւ կերտուեցաւ ժողովուրդին բարոյական եւ ոգեկան նկարագիրը։

Ե. դարը, նշանակալից եղաւ նաեւ անով մեր պատմութեան մէջ, որ Հայերը, առաջինները եղան որ 451-ին, պայքար տարին Վարդանանց ճակատամարտով, յանուն Քրիստոսի եւ Հայրենիքի։ Ցատկանշական է որ ճիշդ նոյն տարին, եւ նոյն դարուն, արեւմուտքի մէջ, ոչ շատ հեռու Պելժիայէն, Շալոն – Սիւր – Մառնի եւ Թրուայի դաշտերուն մէջ, հռովմէացի զօրավար, Այէթիուս կը ջախջախէր Ատթիլայի բանակները, յանուն Քրիստոսի։ Եթէ չյաղթէր, հաւանաբար տարբեր պիտի ըլլար Եւրոպայի դիմագիծը։ Այս երկու պատերազմները այժմէական թելադրանք մը ունին այսօր՝ եկեղեցիները թէեւ տարբեր անուններու տակ են, բայց հարկ է անդրադառնալ որ էքիւմէնիք ոգիով, քրիստոնէութիւնը մէկ սիրտ, մէկ հոգի է եւ Հայաստանի ժողովուրդը կը խորհի որ համաքրիստոնէութեան ամրապնդումով, ինք ալ կը գտնէ իր արդարութեան եւ ազատութեան յաղթանակը»։

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կրկին չնորհակալութիւն յայտնեց գաղութին, Գիւտ Արքեպիսկոպոսին, որուն ժրաջան գործունէութեամբ ի գլուխ եկած էր այս ձեռնարկը, աւելցնելով թէ աւելի մանրամասնօրէն պիտի խօսուէր այս մասին իրիկուան ճաշին, կոնդակներու ընթերցումով եւ չքանչաններու յանձնումով։

Ժամը 12.30-ին, կ'աւարտէր այս յիշատակելի արարողութիւնը։

Նոյն իրիկունը, Փրեզիտան պանդոկին մէջ, ճաշ մը կը տրուէր ի պատիւ երկու Կաթողիկոսներուն, որուն ներկայ կ'ըլլար նաեւ Պելժիոյ կարդինալ – Արքեպիսկոպոսը։ Այս ճաշը, անկասկած, կոչուած է պատմական որակուելու գլխաւորաբար զոյգ Աթոռներու յարաբերութեանց տեսակէտէն։ Գարեգին Բ.ի ելոյթէն ետք, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին յայտարարութիւնները արտակարգ խանդավառութիւն մը ստեղծեցին։ Արդարեւ, յետադային թողլով մանրամասնութիւնները, ըսենք գոնէ թէ երբ Վազգէն Ա. իր յուզումը յայտնելով Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին արտայայտած մտքերուն եւ զգացումներուն համար, միասնաբար կատարուած այս օծումին առթիւ, չեչտեց թէ՝ «ինչ որ տեղի ունեցաւ այսօր, անջնջելի խորհուրդ մը կը ներկայացնէ։ Այլեւս չըկայ էջմիածնական, չկայ անթիլիասական եկեղի, կա՛յ միայն մէկ Հայաստանեայց Եկեղեցի եւ այս նոր յարաբերութիւնները որ սկսան վերջնականապէս մշտական գործակցութեան մը ուղին բացին» ներկաները յոտնկայս երկարատեւ ծափերով ողջունեցին այս խօսքերը։ Այլապէս յուզիչ էր պահը եւ Վազգէն Ա.ի խօսքերուն ու արտայայտութեան մէջ տպաւորիչ խորհուրդ մը կար։

Վազգէն Ա. եւ Գարեգին Բ. Մայիս 9-ին կը ժամանեն Փարիզ, անպաշտօն այցելութեամբ։

Ա. Մ.

× Ամբողջ արարողութեան ընթացքին ներկայ էին պելժիական հեռատեսիլը եւ ձայնասփիւռը, որոնք նոյն օրը կը սփռէին հատուածներ լրատուութեան յայտագրերու ընթացքին։

«ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ» ՈՒ ԵՐԿՈՒ ԿԱԹԻԼ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

«Գթութիւն» Հայկական Բարեգործական Միութեան պաշտօնաթերթը ութ մեծադիր էջերով, լոյս կը տեսնէ ամբողջովին դասական ուղղագրութեամբ: Առաջին էջի ճակատին խոշոր տառերով «Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց» մը հայաստանեան սովորական մամուլէն անմիջապէս կը զանազանէ «Լուսաւորիչ»ը: Մինչ առաջին էջին վրայ տեղ գրաւած է «Տէր կեցո՛ դու զՀայս» ազգային օրհներգութիւնը:

Յաջորդական էջերուն մէջ կը բացատրուի Զատիկին իմաստը, կրօնական պարտաւորութիւնները եւայլն: Տեղ տրուած է նաեւ Ս. Զատկի շարականին:

Հետաքրքրական հարցազրոյց մըն է քաղաքական նախկին բանտարկեալ Ազատ Արշակեանի հետ կատարուածը. ան 1965 Ապրիլ 24-ի ցոյցերէն ետք Պարոյր Հայրիկեանի հետ անդամներէն եղած է Ազգային Միացեալ Կուսակցութեան, «անկախութիւն ձեռք ձգելու համար բանակի սկզբունքով կազմակերպութիւն ստեղծելու նպատակով»:

1974-ին առաջին անգամ մը կը ձերբակալուի, եօթը տարի բանտարկութեան կը դատապարտուի: 1981-ին կրկին կը ձերբակալուի: Ազատ Արշակեան դատելով Հայաստանի ներկայ քաղաքական կեանքը, կ'ըսէ. – «բազմաթիւ կոչուածներ որ պիտի լինէին այս շարժման մէջ, մի կողմ են քաշուած: Խօսքս մտաւորականութեան մասին է: Մեր մտաւորականութիւնը կտրուած է ժողովրդից: ... Մեզ մօտ ընդհանրապէս որեւէ գծի վրայ չեն նրանք: ... Քաղաքական մտաւորականութիւն չունենք»:

«Գթութիւն» կազմակերպութեան գործունէութեան նուիրուած երկու էջերու կը յաջորդէ Հայաստանի Հանրապետութեան Խորհրդարանի անդամ, Դաշնակցական Կուսակցութեան գաղափարախօս՝ Վահան Նաւասարդեանէն էջ մը որ խորագրուած է՝ «Մեր քաղաքական տեսողութեան կէտը», առնուած՝ 1924-ին Գահիրէ հրատարակուած «Դաշնակցութեան անելիքը» գործէն: «Լուսաւորիչ»ի խմբագրութեան ընտրած հատուածը կը խօսի անկախութեան պայքարին մասին, «որ բաժին է ընկել բացառաբար Հ. Յ. Դաշնակցութեան» քանի որ «գրեթէ բոլոր քաղաքական խմբակցութիւնները խմբուել են անկախութեան հակառակ ճակատի վրայ, իսկ անկախութեան ճակատը թողել միայն Հ. Յ. Դաշնակցութեան»:

Այս բոլորէն ետք, երկու ոչ այնքան ուշագրաւ անկիւնի մէջ, հրապարակայնութեան փառաւոր արտայայտութիւններ ամփոփուած են, առաջինը կը կրէ «Բարունակ Կապուտիկեան եւ Սիլվա Կապուտիկեան» խորագիրը. կը մեկնի բանաստեղծուհիին հեռատեսիլի մէկ ելոյթէն: Ան յայտարարած է որ՝ «հայրը՝ Բարունակ Կապուտիկեանը, հայ ժողովրդին կտակել է միշտ լինել Ռուսաստանի հետ, միայն Ռուսաստանին վստահել»: Իսկ «Լուսաւորիչ» այս արտայայտութեան կը հակադրէ անոր ընկերոջ, Վանի դէպքերուն գործօն մասնակից՝ Խոսրով Թիւթիւնճեանի հետեւեալ տողերը. – «Բարունակ ոչ մէկ վստահութիւն ունէր արեւմտեան Պետութիւններու եւ ոչ ալ Ռուսաստանի միջամտութեան վրայ, արգիլելու հայ կոտորածներն ու հալածանքը: ... Ցարական միապետութեան համար բարենորոգումներու հարցը սոսկական զէնք մըն է, միջամտութեան՝ գրաւելու համար Հայկական բարձրաւանդակը, որպիսի նպատակի պատրուակ պիտի ծառայեն իր իսկ դրդումով, քրտական խռովութիւններ եւ կոտորածներ: ... Պէտք չէ խաբուիլ ռուս պետական գործիչներու հայասիրական ելոյթներէն»: Այսպէս, «Լուսաւորիչ» ի դերեւ հանելէ ետք Ս. Կապուտիկեանի քաղաքական ուղեգիծին վրայ հօրը նեցուկին ապաւինելու ջանքը, թիւը կը փակէ այլ մերկացումով մը. վերջին էջին վրայ անկիւն մը յատկացուած է պատմաբան Գալուստ Գալոյեանի գրիչի արտադրութենէն երկու պատմական պատառիկի. անոնք, հազար ճառախօսութենէ, յօդուածէ աւելի լաւ ու աւելի կարուկ կերպով կը մատնեն ժամանակին յարմարելու մարդ արարածին մեծ ճկունութիւնը. այս բոլորին մէջ թեթեւ բաւական խոտոր ներկայութիւն մըն է «պատմաբան» կոչումը, սակայն ոչինչ. եթէ ամէն բան առնէին իր տեղը գրաւած ըլլար ինչի՞ պիտի ծառայէր հրապարակայնութիւնը:

Ուրեմն, «Լուսաւորիչ» երկու սիւնակներու մէջ քով-քովի հրատարակած է Գալուստ Գալոյեանի Հայաստանի Հանրապետութեան մասին գրածներէն երկու պարբերութիւն, զաւկին իրեն վերագրած վկայութիւնը հերքող հօր օրինակէն ետք ինքնահերքումի օրինակ մըն ալ տալով: 1960-ին Գ. Գալոյեան հետեւեալը գրած է Հայաստանի Հանրապետութեան մասին. «Սէյմի ցրումից յետոյ Հայաստանի դաշնակցական տխրահռչակ «անկախ» կառավարութեան ստեղծումը նոր, անասելի չարիքներ բերեց հայ ժողովրդին: Բուրժուա — նացիոնալիստական դաշնակցութիւն — պարտիան իր ամբողջ քաղաքականութեամբ ծառայում էր իմպերիալիզմի շահերին, խաղաթղթի վրայ դնելով հայ ժողովրդի բախտը: ... Հայաստանում իշխանութիւնը զաւթեցին հայ ժողովրդի ոխերիմ թշնամիները՝ դաշնակները: ... Դաշնակների անփառունակ տիրապետութեան կարճատեւ ժամանակաշրջանում հայ ժողովուրդն ապրեց իր հազարամեայ պատմութեան ամենամռայլ օրերը»: («Մայիսեան հերոսական ապստամբութիւնը»):

Նոյն պատմաբանը 1990-ին ալ կը գրէ նոյն նիւթին մասին. «Օսմանեան զաւթիչների դէմ ժողովրդի տարած յաղթանակը հնարաւորութիւն տուեց իրականացնելու 1918 թուականի Մայիս 28-ի պատմական ակտը: 600 տարուայ ստրկութիւնից յետոյ հայ ժողովուրդը կարողացաւ Արեւելեան Հայաստանի փոքրիկ հողակտորում վերականգնել իր ազգային պետականութիւնը» («Հայոց զօրավարը»):

Երեւանեան փողոցներու անուանացանկով մը փակուած է «Լուսաւորիչ»ի Ապրիլի թիւը. հետեւեալները մէկ քանի նմոյշներ են միայն 96 անուններու այդ ցանկէն. Ֆուրմանովի, Չայկինայի, Նարիմանովի, Ազիզբեկովի, Թախարաշի, Լիբկնեխտի, Չկալովի, Գայդարի, Ծուլուկիձէի, Ջափարիձէի, Ծերեթելու, Միչուրինի, Խմելնիցկու...: Ու ցանկը որ ցոյց կուտայ թէ «ինչքան ողորմելի, քծնող, ստորաքարշ, օտարամոլ ու տգէտ են եղել եւ են Հայաստանի մայրաքաղաքի փողոցներն անուանակոչողները» կ'աւարտի բացագանչութեամբ մը. «վա՜յ մեզ...»:

«Լուսաւորիչ»ը որ կը հրատարակուի Ռաֆայէլ Իշխանեանի խմբագրութեամբ, հակառակ քիչ մը շեշտուած իր կրօնաբոյր հանգամանքին, առանձին կրնայ լման օրինակ ծառայել Հայաստանի հրապարակայնութեան օրերու ազատ մամուլին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՊԵԼԺԻԱՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Սրբախօսական պատումները կը յիշեն Ս. Մէրվէ անունով. եպիսկոպոս մը որ այցելած է Պելժիա, Թոնկր քաղաքը, Դ. դարուն. ան յետոյ անցած է Հոլանտա ու հոն վախճանած:

ԺԱ. դարուն ուրիշ հայ կրօնաւոր մը, Անտիոքի եպիսկոպոսը՝ Մակար որ եւրոպական զանազան քաղաքներու մէջ Աւետարանի քարոզչութիւն ըրած էր, 1011 թուականին Կանտ քաղաքը կը հասնի ու կը հաստատուի Ս. Պաւոնի աբբայարանին մէջ: Յաջորդ տարին ժանտախտի համաճարակ մը աւեր կը գործէ. Մակար մեծ նուիրումով հիւանդներ կը խնամէ ու կանխատեսում մըն ալ կը կատարէ. համաճարակը պիտի վերջ գտնէ երբ ինք եւս զոհուի: Կը վարակուի, կը մահանայ ու անմիջապէս տեղի կ'ունենայ նախատեսուած հրաշքը. համաճարակը կը դադրի: Հռոմ զինքը կը սրբացնէ 1067 թուականին. եկեղեցական տօնացոյցը անոր ոգեկոչումը կը նշէ Ապրիլ 10-ին. աճիւնները արծաթէ սրբատուփի մը մէջ ամփոփուած կը գտնուին Ս. Պաւոնի դամբարանը:

Այդ շրջանին ընկճուած էր հայկական թագաւորութիւնը որ Ասիայէն հասած սելճուքեան Թուրքերու արշաւանքին ենթարկուած է, ու Հայերը կեդրոնացած են Կիլիկիա, Փոքր Ասիոյ հարաւակողմը. իրենց հոն ժամանումը կը զուգադիպի խաչակիրներու առաջին արշաւանքին: Պելժ հեծելազօրքին ամէնէն ապահով ու վստահելի դաշնակիցը կը դառնան Հայերը, յատկապէս Կոտֆրուա տը Պուիյոնի եւ Պօտուէնի որոնք Երուսաղէմի առաջին թագաւորները կ'ըլլան: Նոյնիսկ այս վերջինը կ'ամուսնանայ հայ իշխանուհիի մը հետ: Երկու թագաւորներուն դամբարանները Երուսաղէմի գերեզմանատան հայկական բաժնին մէջ կը գտնուէին մինչեւ դար մը առաջ, երբ կրօնական համայնքներու միջեւ ծագած վէճերու պատճառով Յոյները զանոնք քանդեցին:

Այդ ժամանակէն ի վեր, հետզհետէ սերտացած են Հայերու եւ Պելժերու կապերը: Խաչակիրներու շնորհիւ հիմնուած Փոքր Հայքի Կիլիկիոյ Թագաւորութենէն զատ որ մինչեւ 1375 թուականը կը շարունակուի, ընդհանրապէս առեւտրականներ կուգան Պրիւժ քաղաքը որ պատմաբաններու կողմէ ոսկիի փեթակ կ'անուանուի: Կիլիկիոյ վերջին թագաւորը Լեւոն Զ. Լուսինեան անձամբ կ'այցելէ Պելժիա: Անոր աճիւնը Ֆրանսայի թագաւորներու կողքին, կը գտնուի Սէն - Տընիի Մայր տաճարին մէջ:

Հայ գործատէրեր 1340-ին կը սկսին հասնիլ Պրիւժ ուր 1358 – 1360 թուականներուն իրենց միութիւնը կը հիմնեն: Արեւելեան ապրանքներ (բամպակեղէն, համեմներ, բուրումներ եւայլն) կը փոխանակեն եւրոպական արտադրութեան հետ. իսկ ԺԵ. դարուն երբ Պրիւժ իր կարեւորութիւնը կը կորսնցնէ որպէս նաւահանգիստ, Հայերը կը հեռանան հոնկէ:

Պէտք է հասնիլ ԺԸ. դարուն, Պելժիոյ մէջ Հայու անունի մը հանդիպելու համար: Ան պարսկահայ Թովմաս Արք. Նուրիճանեանն է որ Ամսթերտամէն 1708-ին Անվերս կը հասնի յառաջացած տարիքին ու հիւանդ: Իր հոգատարութիւնը կը ստանձնէ Նոթր - Տամ Մայր տաճարին եպիսկոպոսապետարանը. քանի մը շաբաթ ետք կը վախճանի ու կը թաղուի նոյն տաճարին խորանին տակ: Կ'ըսուի թէ, ԺԷ. դարուն Պրիւսէլի մէջ հիմնուած Պոլանտիստ ընկերութիւնը որուն նպատակն է սրբախօսական աւանդավէպերու քննական ուսումնասիրութիւնը, դիմած է նոյն Թովմաս Արքեպիսկոպոսի վկայութեան: Արդէն, հայկական եկեղեցիին պատմութիւնը այդ շրջանէն Յիսուսեան հայրերու ուսումնասիրութիւններու մարզերէն մէկը կը դառնայ:

Միւս կողմէն, պելժ արեւելագէտները, յատկապէս ԺԹ. դարէն սկսեալ, հետզհետէ աւելի կը հետաքրքրուին հայերէնով ու հայ գրականութեամբ: Լուվէնի Կաթոլիկէ համալսարանը, ապա Պրիւսէլի ազատ համալսարանը հայագիտական ամպիոններ կը հաստատեն:

Պելժիոյ հայ գաղութին կազմաւորումը կը սկսի դարասկիզբին, բայց մանաւանդ Ա. աշխարհամարտի աւարտին: 1915-ի կոտորածներէն ետք, որոնց զոհերու թիւը մէկուկէս միլիոնի կը հասնի, վերապրողները կը ցրուին ամբողջ աշխարհի մէջ: Պելժիա ամէնէն հիւրընկալ երկիրներէն մէկը կ'ըլլայ, բայց մեծ թիւով Հայեր չեն հաստատուիր հոն. մինչեւ 1980 թուականը շուրջ հազար էր անոնց թիւը. բոլորն ալ համարկուած ու Պելժիոյ քաղաքացիներ էին: Գործի աշխարհին մէջ անոնք ունէին — եւ ունին — նախասիրութիւնը գորգի, ադամանդներու եւ ծխախոտի վաճառականութեան: Կարեւոր թիւ մը կը ներկայացնեն նաեւ մտաւորական ոլորտին պատկանողները, որոնք ազատ ասպարէզներու ձեռնարկած են, ինչպէս՝ բժշկութիւն, իրաւագիտութիւն, արուեստներ ու հետազօտողներ:

Շուրջ տասը տարիէ ի վեր Միջին-Արեւելքի, յատկապէս Իրանի ու Լիբանանի քաղաքական կացութիւնը ու Անատոլուի քրիստոնեայ փոքրամասնութիւններուն դէմ տարուած հալածանքը նոր արտահոսքի մը պատճառ եղան դէպի Եւրոպա ու Ամերիկա: Պելժիոյ հայ համայնքը եռապատկուեցաւ, թերեւս քառապատկուեցաւ: Ներկայիս մարդահամարի մը ձեռնարկուած է, ճշդելու համար հայ համայնքին ստոյգ թիւը:

Գաղութը ունի 30 հոգինոց ներկայացուցիչներու ժողով մը որ կ'ընտրուի չորս տարուան համար: Անոր գործադիր մարմինն է Պելժահայերու վարչութիւնը որ կը ջանայ միութիւնը պահպանել գաղութի անդամներուն միջեւ ու խուսափիլ քաղաքական բնոյթի ամէն տեսակ միջամտութենէ. ընդհակառակն, ջանք կը տարուի քաջալերելու արուեստի, մշակոյթի, հոգեւոր գործունէութիւնը: Գաղութը ունի տուն մը, ընկերային կեդրոն մը ու նորակառոյց եկեղեցի մը: Բազմաթիւ ընկերակցութիւններ ստեղծուած են որոնց իւրաքանչիւրը ունի իր յատուկ ծրագիրը: Ասոնց ամէնէն հինն է Պօղոս Նուպար Փաշայի հիմնադրամը. Պօղոս Նուպար 1924-ին Պելժիոյ համալսարանական հիմնարկին համաձայնութեամբ այս հիմնադրամը կը ստեղծէ նախ որպէսզի Միջին-Արեւելքէն հայ ուսանողներ ուսանելու գան Պելժիա. այսօր այս կրթաթոշակէն կ'օգտուին անոնք որոնք համալսարանի առաջին աստիճանի վկայականի մը տիրացած են արդէն ու կը փափաքին տոքթորայի աւարտաճառ մը պատրաստել: Որովհետեւ ամէն ժամանակներու մէջ Հայերը ծարաւը ունեցած են արեւմտեան մշակոյթին, առանց անջատուելու իրենց արմատներէն. անցեալին անոնք դարձած էին դէպի հելլէնական մշակոյթը, ներկայիս կ'ապրին եւրոպականացումի հոլովոյթ մը:

**

Պրիւսէլի Հայկական առաջին Եկեղեցիին օծումին (Մայիս 6-ին) առթիւ է, որ Պելժիոյ Հայերու վարչութիւնը կը հաղորդէր վերոյիշեալ տեղեկութիւնները:

ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՑԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան նախորդող շրջանին վաղանցուկ անկախ հանրապետութիւններ, պետութիւններ ու դրոշմաթուղթերու վարչութիւններ Ռուսիոյ մէջ իրարու կը յաջորդեն. դրոշմաթուղթերը տագնապալի այդ օրերուն վկաներն են ու Խորհրդային Միութեան ծագումին մէկ հայելին:

1914 Նոյեմբերին պատերազմը աւերներ կը գործէ երկրին մէջ. գթասրտութեան նպատակներով դրոշմաթուղթեր կը պատրաստուին որոնց եկամուտը կը յատկացուի պատերազմի որբերուն եւ այրիներուն:

1915-ի դրոշմաթուղթերը կը ցոլացնեն ցարական վարչաձեւին տնտեսական դժուարութիւնները. դրոշմաթուղթ-դրամներու գործածութիւնը կը սկսի. հրապարակին վրայ պղինձէ ու արծաթէ դրամ գրեթէ չէ մնացած. 1915 Հոկտեմբեր 11ին շրջանառութեան կը տրուին դրոշմաթուղթ-դրամները որոնք տպուած են հաստկէկ թուղթի վրայ եւ որոնց ետեւի կողմը նշուած է իրենց դրամական արժէքը: Մինչեւ 1917 անոնք իրարու կը յաջորդեն:

Ցարին մեկնումը, աժամեայ կառավարութիւնը, Ռուսիոյ խորհուրդներու ընկերվարական դաշնակցային հանրապետութիւնը, Խորհրդային Միութիւնը իրարու կը յաջորդեն, ինչպէս նաեւ դրոշմաթուղթերը:

Ազգերու ինքնորոշման իրաւունքին

մասին Լենինի յայտարարութիւնը անջատումի շարժում մը կը առեղծէ ու դրոշմաթուղթերն ալ կը կրեն երբեմն երեւակայական ազատութեան հետքեր :

Հայաստանի Հանրապետութիւնը հազիւ ժամանակ կ'ունենայ դրոշմաթուղթ տպել տալու, սակայն երկիրը կանուխէն գրաւելով, Փարիզի մէջ տպուած դրոշմաթուղթերը նոյնիսկ շրջանառութեան չեն մըտներ . . . :

Ուկրանիոյ մէջ ինքնավար եւ խորհրդային երկու հանրապետութիւններ հակառակորդ են իրարու. ազգային ու շրջանային երկու անջատ վարչութիւններ կան դրոշմաթուղթերուն համար :

Հարաւային Ռուսիոյ մէջ զանազան կառավարութիւններ կը ջանան իրենք զիրենք պարտադրել. կան Քուպանի, Տոնի, Խրիմի եւ զօրավար Տէնիքինի շրջանները. այս վերջինը 1918 Հոկտեմբեր 8-ին հակահամայնավար կամաւորներու բանակին հրամանատար կ'ըլլայ ու գրաւելով որոշ շրջաններ, 1919 Հոկտեմբերին կը սպառնայ Մոսկուայի : Հալածուելով Կարմիր բանակէն, հրամանատարութիւնը կը ձգէ զօրավար Րանկէլի որ վերջապէս կը պարպէ Սեպաստապոլը ու կը բռնէ Պոլսոյ ճամբան : Իրեն ընկերացող բազմաթիւ պաշտօնեաներ կ'ըլլան կեդրոնացման ճամբարները որոնք հաստատուած են Թուրքիոյ, նաեւ Սերպիոյ եւայլնի մէջ :

Սիպերիոյ մէջ հինգ իշխանութիւններ կը խառնուին դրոշմաթուղթի գործին. ծովակալ Քոլչաքի կառավարութիւնը Ռուսիոյ դրոշմաթուղթերը կը գործածէ մինչեւ որ Քոլչաք կը ձերբակալուի 1919 Դեկտեմբերին, ու հրացանազարկ կ'ըլլայ :

Անկէ ետք Սեմինով ինքզինք Սիպերիոյ ղեկավար կը յայտարարէ ու կը հաստատուի Չիթա քաղաքը մինչեւ որ ան կը գրաւուի Ծայրագոյն - Արեւելքի հանրապետութեան զօրքերուն կողմէ. այս հանրապետութիւնը կը ծառայէ մինչեւ 1922 Հոկտ. Վլատիվոստոկի մէջ, դիմակալելու համար ճափոնական ներկայութիւնը : Ու անմիջապէս որ Ճափոնցիները կը վտարուին, ժողովրդական այս հանրապետութիւնը 1923-ին Ռուսիոյ կը կցուի :

Մինչ այդ, յեղափոխական կոմիտէ մը իշխանութեան գլուխ կ'անցնի 1920-ին, Բլակովիշչենսկի մէջ. բարեբախտաբար, կան քանի մը դրոշմաթուղթեր որոնք կը վկայեն Ամուրի շրջանին յեղափոխական այս վարչաձեւին մասին :

Ճափոնցիները մինչեւ 1922 իրենց հակակշռին տակ պահուած գօտիին մէջ հակահամայնավար վարչութիւն մը կը հաստատեն որ կը տարածուի մինչեւ ծովեզերեայ գաւառները, եւ որմէ կան 1921 Յուլիսէն մինչեւ 1922 Հոկտեմբերի դրոշմաթուղթեր :

Եւ վերջապէս, ճերմակ Ռուսիան (Բելոռուսիան) կ'ունենայ իր դրոշմաթուղթերը. անոնք տպուած են 1920-ին, զօրավար Պուլաք - Պալախովիչի կողմէ սակայն չեն գործածուած երբեք :

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՓԼՈՎՏԻՒԻ «Երեւան» կազմակերպութեան ակումբին մէջ, Ապրիլ 13-ի երեկոյեան, տեղւոյն երիտասարդութիւնը խրախճանք մը կազմակերպած է ի պատիւ Յունաստանէն ժամանած 37 երիտասարդներէ բաղկացեալ խումբին : Յաջորդ օրը խումբը այցելած է տեղւոյն Սուրբ Գէորգ Եկեղեցին եւ փակուած հայկական դպրոցին շէնքը : Ապրիլ 15-ին, Սոֆիայի մէջ, Հ. Յ. Դ. Երիտասարդական Միութիւնը ուխտագնացութիւն մը կատարած է Քրիստափոր Միքայէլեանի շիրիմին : Խումբը ապա այցելած է ազգային գերեզմանատունը, ուր կը գտնուի Մեծ Եղեռնի յուշակոթողը : Հայ երիտասարդները այցելած են նաեւ Սոֆիայի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին եւ յետոյ մեկնած են դէպի Վիտոշ լեռը, ուր ռումբի պայթումի հետեւանքով զոհուած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադիր - ղեկավարը : Նոյն օրը՝ երեկոյեան, անոնք հանդիպում մը ունեցած են շրջանի երիտասարդական նորակազմ խմբակին, Սոֆիայի «Երեւան» ակումբին մէջ :

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Հայոց առաջնորդ Արամ Արք. Քէշիշեան Ապրիլ 4-էն 9, յաջորդաբար այցելած է Այնճար եւ Զահլէ, մօտէն տեղեակ ըլլալու այդ շրջաններուն մէջ ապաստանած հայ ընտանիքներու վիճակին : Առաջին երկու օրերուն առաջնորդը լայն տեղեկութիւններ առած է Այնճարի մէջ ապաստանած ընտանիքներու կատարուած օգնութեան մասին՝ այցելելով գիւղին հոգեւոր հովիւին, ակումբը, Լ.Օ.Խ.- դարմանատունը, ազգային «Յառաջ» վարժարանը եւայլն : Ուրբաթ առաւօտեան, Ս. Պօղոս Եկեղեցիին մէջ Արեւագալի արարողութեան նախագահելէ ետք, առաջնորդը մեկնած է Զահլէի ազգային «Պալըգճեան» վարժարանը. իսկ յետմիջօրէին՝ այցելած է շինութեան ընթացքի մէջ գտնուող Հ. Մ. Ը. Միութեան ակումբը, երեկոյեան՝ վարժարանին մէջ տեղի ունեցած ընդունելութեան ընթացքին, Արամ Արք. ներկաներուն ներկայացուցած է «Պալըգճեան»ի նոր տնօրէն հայր Վարուժանը եւ Զահլէի ու շրջակայքի հայութեան նոր հովիւը՝ Ներսէս քահանայ Ճերմակեան. Կիրակի, Ապրիլ 8-ին, առաջնորդը պատարագած ու քարոզած է Այնճարի Ս. Պօղոս Եկեղեցին մէջ, ու կէսօրէ ետք՝ նախագահած է Դոնրացէքի արարողութեան :

Յաջորդ օրը ան այցելած է Ազունիէի Ազգային բուժարանը, ապա՝ վերադարձած է Պուրճ Համուտի ազգային առաջնորդարանը :

Սոյն այցելութեան աւարտին տրուած են հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

1. — Ցարդ կատարուած պաշտօնական արձանագրութեան համաձայն Այնճար ապաստանած են 820 ընտանիք : Կան նաեւ մի քանի տասնեակ չարձանագրուած ընտանիքներ : Շուրջ 100 ընտանիքներ կը բնակին սրահներուն մէջ : Ոմանք տուն վարձած են, ուրիշներուն տուն տրամադրուած է : Որոշ ընտանիքներ ալ կը մնան իրենց ազգականներուն կամ բարեկամներուն մօտ :

Զահլէ ապաստանած են շուրջ 100 ընտանիք՝ առաւելաբար իրենց ազգականներուն մօտ : Կան նաեւ քանի մը տասնեակ ընտանիքներ, որոնք ապաստանած են Շթօրայի եւ շրջանի այլ գիւղերուն մէջ : Այս վերջինները առաւելաբար կը մնան պանդոկներու մէջ :

2. — Այնճար ապաստանած ընտանիքներէն շուրջ 150 աշակերտներ դպրոց կը յաճախեն : Կան նաեւ նոյնքան աշակերտներ, որոնք տեղի չգոյութեան պատճառաւ առանց դպրոցի մնացած են : Զահլէի մէջ 50 աշակերտներ կը յաճախեն «Պալըգճեան» վարժարան : Արամ Արք. առաջարկած է որ Այնճարի կամ Զահլէի մէջ դուրս մնացած աշակերտներուն յատուկ դասընթացքներ կազմակերպուին :

3. — Առաջնորդը գնահատած է ապաստանեալ ընտանիքներուն նկատմամբ ցուցաբերուող հոգածութիւնը : Ան միաժամանակ շեշտած է թէ այն ընտանիքները որոնք յարաբերաբար ապահով շրջաններէն եկած են, պէտք է վերադառնան իրենց տուները՝ տէր կանգնելու համար «մեր տուներուն ու թաղերուն» :

× Առաջնորդարանի դիւանը յայտնած է թէ Վիքթոր Շայթօ 20 հազար ամերիկեան տոլար նուիրած է տրամադրելու համար կարիքաւոր ընտանիքներու սննդաբաշխումին :

ՄՈՆՐԷԱԼԻ մէջ 24 ժամ իր կեցութեան ընթացքին, Ապրիլ 11, Հայաստանի փոխ նախագահ, Ակադեմիայի Թղթակից անդամ Ռաֆայէլ Ղազարեան հանդիպում մը ունեցած է հայ եւ օտար մամուլի ներկայացուցիչներու հետ : Նոյն օրը՝ կէսօրէ ետք ան հանդիպում մը ունեցած է Գանատահայոց Առաջնորդութեան, տեղւոյն Ռ.Ա.Կ-ի, Ս.Դ.Հ.Կ-ի եւ Հ.Բ.Ը.Մ.-ի ներկայացուցիչներուն հետ : Երեկոյեան, Մաք Կիլ համալսարանի «Լիքօք» շէնքի սրահին մէջ, ՀՀՇ-ի վարչականը խօսած է Հայաստանի ու Արցախի մէջ տիրող կացութեան մասին եւ խստօրէն քննադատած՝ կեդրոնական կառավարութիւնը : Ռ. Ղազարեան յաջորդ առաւօտ Լոս - Անճըլըս մեկնած է :

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Թէքէեան Մշակութային Միութեան կեդրոնին մէջ, Մարտ 23 եւ 24, տեղի ունեցած է ֆրանսահայ նկարիչներ՝ Ժանսէմի, Գառզուի, Ասատուրի, Կիւլի, Ժերանեանի եւ մոնրէալաբնակ արձանագործ՝ Եպիմէի ստեղծագործութիւններու ցուցահանդէսը : Վաճառուած են մեծ թիւով պաստառներ :

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ առաջնորդարանիստ Եկեղեցւոյ մէջ, Ապրիլ 3, կատարուած է Վազգէն Արք. Քէշիշեանի վերջին օծման արարողութիւնը, ի ներկայութեան աւելի քան հազար հոգիի : Օրուան պատարագիչը եղած է Արիս Եպիսկոպոս Շիրվանեան : Նոյն օրը, Թեմական Խորհուրդը, բացառիկ ժողովի մը ընթացքին, առաջնորդական տեղապահ ընտրած է Յովնան Ծ. Վրդ. Տէրտէրեանը, որ ցարդ Թորոնթոյի Ս. Յարութիւն Եկեղեցւոյ հովիւն էր :

ԿԻՊՐՈՍԻ Մելգոնեան կրթական հաստատութեան մարզական նորաշէն համալիրին մէջ տեղի ունեցած Հ. Բ. Ը. Միութեան ԺԳ. Նաւասարդեան Եռօրեայ խաղերը աւարտած են Ապրիլ 15-ին : Կիպրոսէն, Սուրիայէն, Լիբանանէն, Յորդանանէն, Եգիպտոսէն եւ Յունաստանէն տասնըմէկ արական եւ իգական խումբեր (500 հոգի) իրարու հետ մրցումներ ունեցած են պասքէթպոլի, վոլէյպոլի, թէնիսի ու փինկ փոնկի մէջ :

ՏԻԹՐՈՅԹԻ Մաք Կրէկոր կեդրոնին մէջ, Ապրիլ 4-ին, Ուէյն Պետական համալսարանի կազմակերպութեամբ, նըշուած են Հայոց ցեղասպանութիւնն ու Հրեաներու Ողջակէզը : Բացման խօսքով հանդէս եկած է համալսարանի հրէական ուսմանց կեդրոնի տնօրէնը՝ Ճէյքըպ Լասնըր : Խօսք առած են նաեւ վերատեսուչ Սթենֆորդ Ն. Քոհէն, վարչական տնօրէններէն Ռապըրթ Հ. Նաֆթալի ու վարչական ժողովի անդամ՝ տոքթ. Կերի Արթինեան : Օրուան բանախօսները եղած են Հ. Բ. Ը. Միութեան նախագահուհի՝ Լուիզ Սիմոն եւ Չեխոսլովաքիոյ Թերեզին կեդրոնացման ճամբարէն փրկուած, նիւեորքաբնակ քիմիագէտ՝ Ինկէ Աուրպախըր :

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵԱՐՈՒ Ծերակոյտի շէնքին մէջ Հայկական Համագումարի ղեկավարութիւնը հանդիպում մը ունեցած է ծերակուտական Էտուըրտ Քենըտիի հետ : Մոսկուայի մէջ վերջերս Նախագահ Կորպաչովի ու խորհրդային այլ պատասխանատուներու հետ հանդիպումներ ունեցած ծերակուտականը յայտնած է թէ Մոսկուան շահագրգռուած ու մտահոգ է Կովկասի իրադարձութիւններով եւ թոյլ պիտի չտայ հակահայկական բռնութիւններ : Համագումարի ներկայացուցիչները ծերակուտականէն խնդրած են որ Հայաստանի վերաշինութեան համար ամերիկեան օժանդակութեան յաւելեալ վարկեր ապահովէ 1991-ի պետական պիւտճէին մէջ ու նաեւ քննէ ամերիկեան զինուորական օդանաւերով օժանդակութիւն հասցնելու կարելիութիւնները : Հայկական Համագումարէն յայտնած են թէ Է. Քենըտի դրական կեցուածք մը ունեցած է Երեւանի մէջ ամերիկեան հիւպատոսարանի մը բացման գաղափարին :

ԳՈՂԳՈԹԱ
ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ
ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՈԴԻԿ

ՎԱՆ
ՆԱՀԱՆԳԻՍ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ

Վան ունի 8 եկեղեցի՝ որոնցմէ հնագոյնն է Ս. Պօղոս - Պետրոսը. Իսկ Ս. Էջմիածին կամ Ս. Նշան եկեղեցւոյն մէջ պահուած են Ս. Հոփսիմէի խաչերը : Քաղաքին արեւելեան կողմը կ'երկարին «Խըլսատան» կոչուած երկու ժամուան տարածութեամբ բարեջուր պարտէզներն ու այգիները. Զէմզէմ լերան մէջ Առբի գիւղը մօտ է ասոնց. կայ հոն «Մհերի դուռ»ը՝ բեւեռագիր արձանագրութեամբ :

Քաղաքին հիւսիսակողմը՝ կէս ժամ հեռու է Աւանն գիւղը, որմէ անդին ¢ Լէզք գիւղը (ըստ աւանդութեան՝ Արայ Գեղեցիկի ոսկորներուն լիզուած վայրը) : Մէկ ու կէս ժամ վերօք է Մարմէտ գիւղը, համանուն գետին եզրը (Գարա - Զայ), ձկնատեսակ տառեխի : Անկէ հինգ ժամ վերջ է Ամիւկ (Համկոյ Երկիր) պատմական վայրը՝ զոր Թ. դարուն Գագիկ ազատեց այլազգիներու ձեռքէն : Վանայ հիւսիսակողման ծայրը, Բերկրիի հարաւ դին է «Տիրամէր» վանքը, այսպէս կոչուած՝ ատենօք հոն պահուած ըլլալուն Ս. Աստուածածնայ գլխաշորը : Վանայ հարաւակողմը՝ նշանաւոր վայրեր են «Կարմիր վանք Աստուածածնի»ն, քաղաքէն մէկուկէս ժամ հեռու Խորդոմ անուամբ գետին շատ մօտիկ, որ Հայոց Ձորէն կ'երթայ ծով թափիլ : Դարձեալ դէպ հարաւ, քաղաքէն 6 մղոն հեռու է Արտամէտը, դաստակերտ Արտաշէս Բ.ի՝ որ «Ջարդ» կոչած է զայն, որուն անդաստաններէն կ'անցնի «Շամիրամայ Ջուր» առուակը : Խօշապ գետին եզրն են Անգղ գիւղն ու վանքը. գետին դէմի դին՝ Արտոս լերան ստորոտն է Գագիկէն կառուցուած «Սպիտակ վանք»ը :

Վանայ արեւելակողմն է Վարագ երկայնանիստ, կրկնակատար եւ ժեռուտ լեռը, որուն ցած յառաջակողմն է «Ներքին Վարագ», իսկ բարձր յետակողմն է «Վերին Վարագ». առաջնոյն ստորոտն է «Ս. Նշան Վանք»ը՝ Ս. Հոփսիմէի խաչը երկար դարեր հոն պահուած ըլլալուն : Գեղապատակ է տեսարանը, յարակից 7 եկեղեցիներով, որոնցմէ հնագոյններն, 2 հատ դատուած 5-էն, 981-ին շինուած են. ատոնցմէ մէկուն մէջ են գերեզմանները Սենեքերիմ Արծրունիի եւ Պետրոս Գետադարձի : Վանքին դուրսի դին են «Ուրբաթայրք» կոչուած Հոփսիմեանց ճգնարանները : Շուշան գիւղին մօտ կայ «Կարմրուոր Աստուածածին» վանքը :

Վանայ Ծովուն չորս կղզիներէն գլխաւորն է Աղթամար, անոր հարաւ - արեւելեան կողմը, ցամաքէն 1 ժամ հեռու. աւանի վերածուած է նախ Ռշտունեաց նահապետ Բարզանի կողմէ, որ Պաղեստինէն հոն փոխադրեց . . . (*). Թադէոս Առաքեալ մաքրեց, իսկ Գագիկ գեղազարդեց շէնքերով : «Ս. Խաչ» հոյակապ Եկեղեցին շինած է 912 - 921-ին նոյն թագաւորը, քարերը Բաղէշի Կոտոմ գիւղին մօտ՝ իր քանդած բերդէն բերել տալով : Այդ օրերէն սկսեալ մինչեւ . . . (**) կաթողիկոսանիստ եղած է վանքը : Առտէր անունով կղզեակը կը գտնուի Աղթամարի արեւմուտքը, ժամուկէս հեռու. Տիրամայրը հոդ երեւցած է Գրիգոր Նարեկացիի, անոր ընծայելով կուսածին Տէրը : Ծովուն պարանոցաձեւ մասին վարի դին է, Ս. Կարապետ Եկեղեցիով, Ժեռուտ Կտուցը, բնակավայրը միանձանց : Նոյն պարանոցին ծայրն է, Ս. Գէորգ Եկեղեցիով, Լիմ մենաստան կղզին. Մոկացի Ներսէս Վարդապետ 1622-ին հաստատեց անոր միաբանութիւնը. 1847-ին Լիմ յարձակում կրած է Պետրոսանի աւազակներէն :

Վանայ արեւելակողմը, Վարագայ լեռան անդիէն մինչեւ Պարսից սահման գտնուած վայրերն են. Հաշտակ լիճ (Աղի Ծովակ), համանուն Հայ գիւղով. ատոր եզրը դադար առած է Հայկ՝ Բէլի դէմ քալած ատեն : Այս կողմերը կը կոչուին ՀԱՅՈՑ ՁՈՐ, ընդարձակ ձորադաշտ՝ շրջապատուած երկայնաձիգ լեռներով. մէջէն կ'անցնի Հորդոմ գետը (Խօշապ). դաշտին ունի Հայ գիւղեր՝ որոնցմէ հնագոյնն է Աստուածաշէնը, դաստակերտ Հայկ Նահապետի՝ որ մօտերը կառոյց «Հայկաբերդ»ը. կ'երեւին դեռ ատոր աւերները : Նոյն ձորադաշտը կը գտնուին անշքացած մենաստաններ, ինչպէս «Խեքուց վանք», «Աբրահամ Խոստովանող» եւայլն :

(Շար. 21)

(*) Հեղինակը այստեղ բառ մը մոռցած է. ապահովաբար Բարզան Հրեաներ բերած ըլլայ հոն :

(**) Հոս եւս Թէոդիկ չէ ստուգած թուականը :

Ա. Գ.

(Շար. Ա. էջէն)

նին: Գարամանլիս նախագահ եղած է 1980–էն 1985 եւ խորհրդանշական դէմքն է յետ – գնդապետներու վարչակարգի, ժողովրդավարացման շրջանին:

ՊԱՊԸ Կիրակի յետմիջօրէին ութ օրուան այցելութեան մը համար ժամանած է Մեքսիքա: Ան առաջին անգամ նոյն երկիրը գտնուած էր 11 տարի առաջ:

ԵՐԵՔ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐ որոնք Փետ. 18–ին առանց արտօնութեան, փորձելով Բաքուէն Նախիջեւան անցնիլ ձերբակալուած էին ու հսկողութեան տակ կը գտնուէին, ազատ արձակուած են:

ԳՈԼՈՄՊԻԱՅԻ մէջ 12–17 թոն թմրեցուցիչ ձեռք անցած է, ինչ որ ծանր հարուած մը կը նկատուի մաքսանենգութեան ցանցին: Բախումներու ընթացքին երկու մաքսանենգ սպաննուած են, 17 հոգի ալ ձերբակալուած: Թմրեցուցիչի մեծաքանակ այս պահեստը յայտնաբերուած է անտառներու մէջ, ուրկէ յատուկ սաւառնակներով կը փոխադրուէր Միացեալ Նահանգներ:

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Փ. Ժոքս Կիրակի հեռատեսիլի 7/7 յայտագրին ընթացքին յայտնած է թէ Գոլոմպիայի թմրեցուցիչի մեքսանենգներու ցանցին պատկանող սաւառնակի մը մէջ 350 քկ. թմրեցուցիչ գտնուած է. սաւառնակը էջք կատարած է ֆրանսական Սէն – Մարթէն կղզին եւ ութ մաքսանենգ ձերբակալուած են:

ՍՂԵՐԴԻ ՈՒ ԿԱՐՍԻ շրջաններուն մէջ քիւրտ զինեալ մարտիկներ բախում ունեցած են ապահովութեան ուժերու հետ: 25 Քիւրտ սպաննուած է:

[illegible]

Մարսէյլի «Օքսիժէն» Միութիւնը, Մայիս 12–ին (ժամը 21-ին) եւ 13-ին (ժամը 15·30), Թէաթր տիւ Մուլէն, 47 Պուլվար Փերէն, Մարսէյլ 13, կը ներկայացնէ կատակերգութիւն մը, ի նպաստ Հայաստանի Մայիսեան դպրոցի աշակերտներուն:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES

15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

LES 2, 3 et 4 JUIN

RETENEZ

VOTRE WEEK-END DE PENTECOTE

AU CŒUR DE LA PROVENCE

AU VILLAGE VACANCES

DE *VAISON LA ROMAINE*

(près Orange)

Piscine — Tennis — Sauna — Spectacles — Musculation — Boulodrome — Aires de jeux — Ateliers Manuels

(Equipement haut de gamme - Classe grand confort)

Prix de participation :
(pension complète)
600 Frs. Adultes
450 Frs. Enfants 6-12ans
330 Frs. Enfants 2-6 ans

— Option autocar pour le voyage —

Renseignements et inscriptions :
à la Maison de la Culture Arménienne de Décines —
15, rue du 24 Avril 1915
Tél. : 78. 49. 42. 97.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սիրանոյշ Մանուկեանի ծննեալ՝ Ղուկասեանի մահուան առթիւ Սէն – Ժեռոմի Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Տէր եւ Տիկին Մանուկեան 200 Ֆր. Դըպրոցին, 200 Կապոյտ Խաչին եւ 200 Ֆր. Եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Խաչիկեան 100 Ֆր. Եկեղեցւոյ:

M. J.-P. FOUCHER
Député-Maire de Clamart

CROIX BLEUE
Section d'Issy-les-Moulineaux

L'ASSOCIATION DU 7 DECEMBRE 1988

présentent

LA TROUPE

"ERZEROUM"

CHANTS et DANSES

Vendredi 18 mai à 20 h 30

CENTRE CULTUREL JEAN ARP
22, avenue P. Vaillant-Couturier
Clamart

Réservations : 47. 36. 27. 14
46. 45. 37. 08

Prix des places : 70 Frs.

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԸ ԵՒ ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏԸ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՆԿԱՆՑ ԲՈՅՆԻՆ ՄԷՋ

Հ Ա Մ Բ Ա Ր Ձ Ո Ւ Մ
ՉՈՐՍ ՕՐ
Մայիս 24, 25, 26 եւ 27
Մեկնում Հինգշաբթի

Départ Jeudi matin

Հ Ո Գ Ե Գ Ա Լ Ո Ւ Ս Տ
ԵՐԵՔ ՕՐ
Յունիս 2, 3 եւ 4
Մեկնում Շաբաթ

Départ Samedi matin

Départ de l'autocar

CLAMART - Mairie	7 h 30
ISSY-LES-MOULINEAUX - Eglise arménienne	7 h 45
ALFORTVILLE - Place Carnot	8 h
PARIS - Gare Saint Lazare - 25, rue de Rome	8 h 45

Participation aux frais :
Voyage, séjour en pension complète et excursions
jusqu'au MONT SAINT MICHEL
Ascension 500 frs. Pentecôte 420 frs.

Աւանդական հիւրասիրութիւն, հայրենասիրական մթնոլորտ, օթոքարով ամէնօրեայ պտոյտներ Նորմանտիի տեսարժան վայրերը Մանշի ափերուն մինչեւ Մոն Սէն Միշէլ:

Ծախքերու մասնակցութիւն՝
Երթ ու դարձ, հիւրասիրութիւն եւ պտոյտներ

Համբարձում՝ *միմիայն* 500 Ֆր.

Հոգեգալուստ՝ *միմիայն* 420 Ֆր.

Սենեակները ապահովելու համար հեռաձայնել.–

Նաւասարդեան	39 85 36 53
Փոխանեան	43 37 90 69

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն – Ժեռոմի Ջ. Շանթ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է.– Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեան 400 Ֆր., Պ. Մանուկ Մանուկեան իր մօր մահուան առթիւ 200 Ֆր., Պ. Վարուժան Անտոնեան վահէ Մերտինեանի մահուան առթիւ 100 Ֆր., Նուպար Տէր-Մինասեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ Արթօ Տէր–Մինասեան 300 Ֆր., Սարգիս Քասմախեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փոնիի մահուան քառասունքին առթիւ Պ. Պերճ Կարապետեան 100 Ֆր., նոյն առթիւ Աղաւնի եւ Արա Կարապետեան 100 Ֆր., Արաքսի Մամալեանի քառասունքին առթիւ Պ. Վարուժան Անտոնեան 100 Ֆր.:

ՎՐԻՊԱԿ.-

Շաբաթ, Մայիս 4, «Յառաջ»ի Ա. էջը (Պատրիարքական ընտրութիւն) ա. սիւնակի, բ. պարբերութեան առաջին երկու տողերը պէտք է ըլլան.– «Այս կանոնագիրը կը տնօրինէ որ *պատրիարքական ընտրութիւնը* կատարուի» եւայլն:

ՀԱԼԷՊ

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Հալէպի Մխիթարեան Վարժարանի հիմնարկութեան յիսնամեակին առիթով, Սուրբ Ղազարու տպարանէն լոյս տեսած է Հալէպի վարժարանիս պատմութեան «Յուշամատեան»ի շքեղ հատոր մը՝ 540 էջով եւ հազարէ աւելի լուսանկարներով զարդարուն:

Յուշամատեանը կարելի է ստանալ հեռաձայնելով վանք (Իտալիա).–
(41) 52 – 60 – 104

Une Journée à BRUGES

La Croix Bleue (Section Chaville) organise le Dimanche 20 Mai «*Une Journée à Bruges (Belgique)*» aux prix de 360 Frs, comprenant le transport, le déjeuner (boissons non comprises), promenade en bateau sur les canaux.

Départ de Chaville à 6 heures;

Retour vers 22 heures.

Réservation par téléphone :

Mme Garabedian : 47. 50. 58. 49.
Mme Der Kaloustian : 47. 50. 64. 37.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պաշտօնավարելու համար դիւանապետ մը կը փնտռուի:

Պաշտօնը կը պահանջէ հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներու քաջ հմտութիւն, գրասենեակի գործունէութեան որոշ փորձառութիւն և «informatique»ի որոշ վարժութիւն:

Թեկնածուներէն կը խնդրուի իրենց համառօտ կենսագրականը եւ վկայականներուն պատճէնը ուղարկել Կրօնական ընկերակցութեան հասցէին՝

ASSOCIATION CULTUELLE DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE PARIS et R. P.
15, rue Jean Goujon, 75008 Paris

ԴԻՒԱՆ
Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչութեան

ԾՈՒՇԱԶԴՆԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Սէն – Ժեռոմի Ջ. Շանթ *մասնաճիւղի վարչութիւնը Մայիս 11, Ուրբաթ գիշեր ժամը 20–ին անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Թաղին Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ: Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ եւ ճշդապահ ըլլալ:*

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պուրկ. Օտտոյի Լէոլա Սասունի *մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամուհիները, Շաբաթ, Մայիս 12, կէսօրէ ետք ժամը 14·30–ին սովորական վայրը:*

Կարեւոր օրակարգ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

LE COLLEGE ARMENIEN TEBROTZASSERE
est heureux de vous accueillir à bord du «*Château Gaillard*»
Le Samedi 12 Mai à 20 heures
POUR

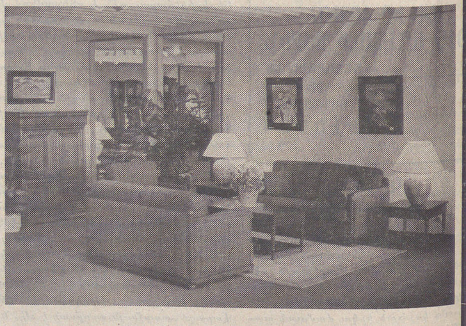
UNE CROISIERE SUR LA SEINE
AVEC
UN DINER DANSANT
(AMBIANCE ARMENIENNE)

Départ : Quai de Grenelle Paris 15e, face à l'Hôtel NIKKO.
Lever de l'ancre : 21 heures précises.

Prix : 400 Frs.
Tenue de soirée

Réservations en téléphonant : (1) 43. 81. 01. 72

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն"

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 10

JEUDI
10 MAI
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

65-ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.271 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 65e ANNÉE — No 17.271

ԵՐԵՒԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ ԱՆԱԽՈՐԺ ԴԷՊՔ ՄԸ

Ուրբաթ, Մայիս 5-ին, բաւական անախորժ դէպք մը պատահած է Երեւան, ուր ՀԱԲ-ի (Հայաստանի Ազգ. Բանակ) եւ Անկախութեան Բանակի, 80-էն 100 տղաք մինչեւ ատամները զինուած, ամբողջովին պաշարած են քաղաքային Կոմիտէի շէնքը (վար առած շէնքին Կարմիր դրօշը եւ եռագոյնը պարզած) ու պահանջած որ ստեղծուի անպայման բազմակուսակցական դրութիւն եւ մինչեւ վեց ամիս յետաձգուին երեսփոխանական ընտրութիւնները: Այս արարքը բաւական լուրջ լարուածութիւն ստեղծած է քաղաքին կեդրոնը (բազրամեանէն սկսեալ) եւ ժամեր տեւած է, քանի շրջագայիլ իսկ կարելի չէր: Ժամը իրիկուան 6-ի շուրջ է որ համաձայնութիւն մը գոյացած է, ու հանդարտութիւնը վերահաստատուած: Ըստ համաձայնութեան ներկայացուած պահանջները պիտի յանձնուին Գերագոյն Խորհուրդի յաջորդ նիստի քննարկման: Բիչ ետք, արդէն ՀՀՇ-ի հերթական միթինկը կար ու ելոյթ առնողները դէմ արտայայտուած են ընտրութիւններու յետաձգման, բայց առաջարկած որ Նորընտիր Գերագոյն Խորհուրդը հինգ տարուան համար չըլլայ, այլ՝ մէկուկէս – երկու տարուան համար միայն: Դէմ արտայայտուած են նաեւ զէնքի գործածութեան նման պարագաներու մէջ:

X Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութիւնը որ նիստ գումարած էր Երկուշաբթի (Մայիս 7) դիմումնագիր մը ղրկած է Մոսկուա, ուր կը պահանջուի որ Պարոյր Հայրիկեանի վերադարձուի իր քաղաքացիութիւնը եւ կասեցուի Հայաստանի զինուորական ծառայութեան կոչը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ կուսակցութիւնը իրաւարարի դերին մէջ էր, Չորեքշաբթի օր, եւ մինչեւ վերջին վայրկեանը (ժամը 17) Հիչքոքեան սըսփէնսով վճիռը չէր արձակեր: Այդ ժամուն, երբ նոյն պահուն Ազգային Ժողովի նիստը կը բացուէր, ինք կեդր. Կոմիտէի արտակարգ ժողով կը գումարէր ճշդելու համար թէ պիտի քըւէարկէ՞ ընդդիմութեան դատապարտումի բանաձեւը կառավարութեան դէմ (ներման օրէնքին դէմ): Իր դրական որոշումը մեծամասնութիւն կ'ապահովէ, ինչ որ կը նշանակէ թէ կառավարութիւնը պարտի իր հրաժարականը տալ: Բացարձակ մեծամասնութիւնը 289 ձայն է, համայնավարները 26 երեսփոխան ունին, ընդդիմութիւնը՝ 258: Ազգային Ժողովը չի լուծուիր եւ Հանրապետութեան Նախագահը, պարզապէս, նոր վարչապետ մը կը նշանակէ: Ոչինչ ապահով էր, սակայն, քանի ընդդիմութեան մէջ ալ քանի մը երեսփոխաններու քըւէարկութեան չմասնակցիլը կամ ձեռնպահ մնալը, կը փրկէ Ռոքարը:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ, Մայիս 8-ին, ծաղկեպսակ մը դրաւ Անծանօթ զինուորի շիրիմին, ոգեկոչելու համար Գերմանիոյ պարտութեան 45-ամեակը, շրջանի մը մէջ, ուր աւելի քան երբեք Գերմանիա յաղթական է եւ կը դառնայ աշխարհի երրորդ գերպետութիւնը:

ՄԻՇԷԼ ՌՈՔԱՐ Օրլէանի մէջ ոգեկոչեց Ժանն տ'Արքը, քաղաքապետը հուզելով որ իր քաղաքին ազատագրումը խորացուի ազգայնական փոքրամասնութեանց կողմէ (Լը Փէն): Նախարարապետը բաւական ցոյցերու բախեցաւ եւ քաղաքապետին ճառն ալ կարելի չէ եղած լսել:

ԽԱԺԱԿ ՎՐԴ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԱՌԱՋՆՈՐԴ
ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹԵՄԻՆ

Յաջորդելու համար Թորգոմ Արք.ին (այժմ՝ Պատրիարք Երուսաղէմի) Միացեալ – Նահանգներու արեւելեան թեմի առաջնորդ ընտրուած է Խաժակ վրդ. Պարսամեան: Միւս երկու թեկնածուներն էին՝ Ներսէս Արք. Պոզապալեան, դիւանապետ Մայր Աթոռի եւ Իրաքի Հայոց առաջնորդ Աւագ Արք. Ասատուրեան:

Նորընտիր առաջնորդը ծնած է Արաբկիր, 1951-ին, աւազանի անունով՝ Սարգիս: Ծնողքին հետ փոխադրուած է Պոլիս, ուր նախնական կրթութիւնը ստացած է Կէտիկփաշայի Մեսրոպեան վարժարանը, ուրկէ անցած է Ս. Խաչ Դպրեվանքը: 1967-ին դպրութեան աստիճան ստացած է եւ ընդունուած Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց Վարժարանը: Սարկաւագ ձեռնադրուած է 1967 Յուլիս 27-ին, հրջանաւարտ՝ 1971-ին եւ աբեղայ ձեռնադրուած ձեռամբ Եղիշէ Պատրիարքի: 1973-ին, դարձեալ Եղիշէ Արք.ի ձեռամբ քահանայ ձեռնադրուած է: Յետագային անցած է Ամերիկա եւ կը պաշտօնավարէր արեւելեան թեմի Առաջնորդարանը: Երկու տարի առաջ ալ Թորգոմ Արք.ի փոխանորդ ընտրուած էր:

⁂

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԸՆՉՈՒԹԵԱՄԲ

Պատրիարքական փոխանորդ Շահան Եպիսկ. Սվաճեան, Գրիգոր Քհնյ. Հօր ընկերակցութեամբ, Մայիս 7-ին անձամբ կուսակալութեան յանձնեց այն դիմումնագիրը, որով Պետութենէն՝ կը խնդրուի վերատեսութեան ենթարկել պատրիարքական ընտրութեան վերաբերեալ նոր հրահանգը:

Պի – Պի – Սի անգլիական ձայնասփիւռի թրքերէն բաժինը Մայիս 6-ի ժամը 10-ի հաղորդումին մէջ բաւական լայն տեղ յատկացուցած է այն նոր դժուարութեան որ ծագած է Թուրքիոյ Հայոց պատրիարքական ընտրութեան հարցին մէջ: Պի – Պի – Սիի թրքերէն բաժնի ըլբատուն ըսած է որ Պետութենէն եկած հրահանգը այն տպաւորութիւնը կը թողու, որ Պետութիւնը վերջ կուտայ աւանդական նախկին դրութիւններուն, միջամուխ կ'ըլլայ Հայոց պատրիարքական ընտրութեան եւ ճիդ կը վանէ որ նոր պատրիարքին համար կատարուի ոչ թէ ընտրութիւն, այլ նշանակում:

Յաջորդով կ'անդրադառնանք Կիւնէշի եւ Ճումհուրիյէթի յօդուածներուն, այս մասին:

LE GENOCIDE ARMENIEN

Լը Մոնտ, Մայիս 9-ի իր թիւին նամականիի բաժնին մէջ, հրատարակած է նամակ մը (հաւանաբար՝ հատուած մը) Ժերար Շալեանէ, ուր ան «ցաւով կը հաստատէ որ Լը Մոնտ ոչ մէկ տող յատկացուցած է ապրիլեան 75ամեակին: 1986-ին, կ'ըսէ Շալեան, ամերիկեան կառավարութիւնը ընդունեցաւ Միացեալ-Նահանգներու ճափոն համայնքին հանդէպ գործած յանցանքը Բ. աշխարհամարտի ընթացքին, Մոսկուա ճանչցաւ Քաթինի ջարդերը: Անատոլուի Հայութեան ամբողջութիւնը տեղահան եղաւ, Պոլսոյ իր ընտրանիին Փիզիքական բնաջընջումէն ետք... Թուրք Պետութիւնը ոչ միայն չճանչցաւ այդ զանգուածային ջարդը, այլեւ ցաւ իսկ չյայտնեց...»:

ՊՐԻՒՍԷԼ

ՃԱՇ Ի ՊԱՏԻՒ ԶՈՅԳ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐՈՒՆ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.

ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄՆ Է ՈՐ ԵՐԿՈՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐ ԽՈՐԱՆԻՆ ՎՐԱՅ Կ'ՕԾԵՆ ՄԷԿ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

21-ՐԴ ԴԱՐՈՒՆ, ԵՐԲ ԲԱՐՁՐԱՆԱՅ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԸ, ԵՍ ՀՈՆ ՊԻՏԻ ՉԸԼԼԱՄ, ԲԱՅՑ Կ'ՈՒԶԵՄ ՈՐ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ՀՈ՛Ն ԸԼԼԱՅ

Օծումէն ետք, ուրեմն, Մայիս 6-ի իրիկունը «Փրէզիտանը» պանդոկին մէջ ճաշ մը կը տրուէր ի պատիւ Ամենայն Հայոց եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսներուն: Բազմահարիւր Պելժահայերու հետ, հոն եկած էին, ինչպէս նշեցինք մեր առաջին թղթակցութեան մէջ, մերձաւոր երկիրներու հայ գաղութներու ներկայացուցիչներ թէ անհատներ, գլխաւորաբար Ֆրանսայէն, ապա նաեւ՝ Իտալիայէն, Զուիցերիայէն, Արեւմտեան Գերմանիայէն, Հոլանտայէն, Անգլիայէն եւայլն, եւայլն:

Ճաշի աւարտին խօսք առնելով, Գիտ Արք. շեշտեց թէ պատմութեան նոր էջ մըն է որ Պելժիոյ Հայերը եւ օրուան հիւրերը կը բանան: Գաղութը կ'իրականացնէ իր տարիներու երազը, գաղութ մը որ կազմուած է տարբեր միջավայրերէ եկած Հայերով ու դարձած մէկ ընտանիք, ներկայացնելով տիպար գաղութ մը: Այսօր, աւելցուց Կաթողիկոսական պատուիրակը խօսքն ուղղելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, Պելժիոյ Հայերը շնորհակալութիւն կը յայտնեն, շնորհակալութիւն բառը առնելով որպէս շնորհի ստացում մը:

Անոնք իրենց եկեղեցւոյ մէջ կը գտնեն Հայու նկարագիրը եւ կը հետապնդեն նաեւ այլ ծրագիր, որ յառաջիկային ունենան նաեւ դպրոց մը: Իր խօսքը վերջացնելով, Գիտ Արք. հրաւիրեց փաստաբանապետ՝ Էտուար Ժախեան որ ելոյթ ունենայ յանուն գաղութին:

Մէթր Ժախեան, որ մեր – եւրոպահայ գաղութի – առաջին պաթոնիէն է, ծանօթ դէմք մըն է իր գաղութէն դուրս ալ, թէ իր բանախօսութիւններով, թէ իր տարած աշխատանքով Հայութեան ի նպաստ: Զգալապէս յուզուած էր երբ, խօսքն ուղղելով Վազգէն Կաթողիկոսի, ցաւ կը յայտնէր, որ հայերէն պիտի չխօսէր, որովհետեւ վստահ էր որ այս իրիկուն, իր հայերէնը շատ աւելի սահուն պիտի ըլլար, բայց օտար հիւրերու ներկայութիւնը կը պարտադրէր որ Ֆրանսերէն արտայայտուի: Ու քանի մը խօսք արտասանելէ ետք Ֆլամաներէն, Մէթր Ժախեան կը սկսէր իր ելոյթը, ընթերցումովը հատուածի մը արտասանուած 1986 Նոյեմբեր 16-ին, երբ կը կատարուէր Պրիւսէլի այս եկեղեցւոյ հիմնարկէքի արարողութիւնը: Հոն կ'ըսուէր՝ «Հազուագիւտ են ժողովուրդները ինչպէս Հայ ժողովուրդը, որոնք կրցան օրինակելի ձեւով, կորստականը յաւիտենականի վերածել, աւելի հազուագիւտ են անոնք, որոնք իրեն նման յարութիւնը ճանչցան, սերտած ըլլալէ ետք հոգեվարքը: Իր անխախտ հաւատքն է, որ զինքը փրկեց»: Ու Մէթր Ժախեան ճշդելով թէ հատուածն էր իր իսկ արտասանած խօսքին, 1986-ին, կը ճշդէր որ անհամեստութեան համար չէր որ կը կրկնէր այդ խօսքերը, այլ պարզապէս որովհետեւ ինչ որ ըսած էր այն ատեն կը մնար իր խոր համոզումը՝ այսօր:

Մէթր Ժախեան, ապա, խօսքը կ'ուղղէր օրուան հիւրերուն, դորս կը գլխաւորէր Պելժիոյ Արքեպիսկոպոս՝ կարդինալ Տանէլս եւ մասնաւորաբար շեշտելով 2 Կաթողիկոսներու ներկայութիւնը, կ'ոգեկոչէր նաեւ Հայ ժողովուրդին եւ Պելժիոյ պատմական անցեալը, հասնելու համար այսօրուան, երբ Հայաստան կ'ապրի տագնապալի շրջան մը: Կ'ոգեկոչէր Ղարաբաղը, Սումգայիթը, Բաքու եւ անշուշտ՝ երկրաշարժը, ըսելու համար գլխաւորաբար, որ այս բոլորը պատճառ եղան, որ այլեւս չըլլան երկու Հայաստան, Խորհրդային Հայաստան եւ Սփիւռքի Հայաստանը, այլ միայն մէկ Հայաստան: Մէթր է. Ժախեան ապա, կարգով ողջունեց պատուոյ հիւրերը, շնորհակալութիւն յայտնելով, սկսելով խորհրդային դեսպանէն, ու շարունակելով Արդարութեան նախարարութեան ներկայացուցիչով (նաեւ Կրօնից նախարարութիւն է) եւ անոր ուշադրութեան յանձնելով որ պիտի կրկնէ նոյն դիմումը կառավարութեան, որպէսզի ճանչնայ Հայոց պաշտամունքը (culte) պաշտօնապէս: Շարունակելով շնորհակալութեան խօսքը, ողջունեց քաղաքապետը, Պր. Ժ. Վանտըմըլպրուքը, փրոֆ. Ռիկօն որ վճռական դեր խաղաց 1984-ին, ժողովուրդներու դատարանի նախաձեռնութեամբ: Շնորհակալութիւն նաեւ գլխաւոր բարերարին՝ Պր. Խաչիկոֆի, ողբացեալ Մելանթոն Ասլանեանի, ճարտարապետ՝ Հայկ Մարտիկեանի եւ ճարտարագէտներ՝ Գիւլիւլեանի եւ Ֆեթթելեանի, Այտա Ղազարեանի (Եկեղեցւոյ մէկ մանրանկարչութեան համար), շեշտելով թէ անկարելի է յիշել անունները բոլոր անոնց, որոնք 6 տարի է չարաչար աշխատեցան այս ձեռնարկին համար, բայց կարելի չէ չըսել թէ կարգ մը բաներ պիտի չիրագործուէին առանց Անրի Օղլեանի, յիշեց այլ գործակիցներ ալ, Ազգային վարչութեան նախագահը՝ փրոֆ. Ա. Մխիթարեան, որու կը յաջորդէ այժմ Նուպար Տէօվլէթեան, ոգեկոչեց Սերովբէ Արք., հուսկ՝ պնահատանքը յայտնեց Գիտ Արք.ի, նախքան այլ յիշատակներ ոգեկոչելը Գարեգին Կաթողիկոսէ, որու հետ միաժամանակ ուսանող էին Պելժիա:

Մէթր Ժախեան վերջին խօսքը ուղղելով Վազգէն Կաթողիկոսի վերյիշեց այն պատմական պահը զոր ապրեցաւ այսօր Պելժիոյ Հայ գաղութը:

Խօսքը տրուեցաւ կարդինալ Տանէլսի, որ սրամտութիւններով համեմեց իր ելոյթը: Նախ յիշեց որ յաճախ պատահած էր որ նստած ըլլայ Պապին քով, Մետրոպոլիտի մը քով, կարդինալներու քով, պատրիարքներու քով, բայց երբեք Կա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԻՆՉ ՈՐ ԳԱՂՏՆԻ ՉԷ

«Խորհրդային Հայաստան»ի Մարտ 13-ի թիւին մէջ հրատարակուած է Հայաստանի Ազատագրութեան Կոմիտէի նախագահ՝ Վ. Բաղամեանցի ու ԹԱՍ-ի եւ «Արմէնփրէս»ի թղթակիցներուն հետ կատարուած զրոյց մը: Խօսելէ ետք յանցագործութեան, կաշառակերութեան դէմ մղուող պայքարին մասին, զրոյցը կը շօշափէ արխիւային նորայայտ տուեալներու լոյսին տակ անցեալին բռնութեան ենթարկուած անմեղ մարդիկը արդարացնելու ուղղութեամբ կատարուող աշխատանքներու նիւթը. Բաղամեանց կը պատմէ Զարենցի թղթածրարէն յայտնուած տուեալներու մասին. վաւերագրերը կ'ըսեն թէ 1936 Նոյեմբեր 16-ին կատարուած առաջին հարցաքննութեան մը ընթացքին Զարենց կ'ըսէ թէ ինք գրողներու «Նոյեմբեր» միութեան կազմակերպիչն ու ղեկավարն է ու հակայեղափոխական աշխատանք չի կատարեր:

Նոյն ամսուան 29-ին լրացուցիչ մեղադրանք կը կատարուի թէ ըղբաղած է ազգային երկպառակութիւն բորբոքող քարոզչութեամբ: 1937 Յուլիս 27-ին կը ձերբակալուի, սակայն այդ շրջանի հարցաքննութեան արձանագրութիւնները չեն պահուած:

Զարենցի մասին Բաղամեանց կ'անդրադառնայ նաեւ 1955-ին զինուորական դատախազութեան կատարած պրպտումներուն. այն առեն կարելի եղած է գտնել դատական բժիշկներու 1937 Նոյեմբեր 28ի տեղեկագիրը Զարենցի դիազննութեան ու մահուան պատճառներու եզրակացութեան մասին: Հոն ըսուած է որ բանտարկեալը կը տառապէր կարգ մը լուրջ քրոնիկ հիւանդութիւններէ, որոնք հիմնած են իր մարմինը ու մահուան պատճառ դարձած:

Բաղամեանց դէմ կ'արտայայտուի նաեւ միակուսակցական համակարգին, ըսելով թէ կարելի չէ անփոփոխ պահել խորհրդային Սահմանադրութեան այս նիւթին վերաբերող թիւ 6 յօդուածը: Այդ յօդուածը կը մեղադրուի Բաղամեանցի կողմէ, որ «փափկակեաց է դարձրել կուսակցութեանը եւ նրան հեռացրել քաղաքական պայքար մղելու անհրաժեշտութիւնից»: Այսուհանդերձ, ՔԱ-Կէ-Պէ-ի Հայաստանի պարագլուխը համոզում կը յայտնէ որ համայնավար կուսակցութիւնը «կարեւորագոյն քաղաքական կազմակերպութիւն է եւ պէտք է ղեկավար դեր գրաւի, բայց միայն քաղաքական միջոցների, քաղաքական պայքարի շնորհիւ»:

Սփիւռքի Հայուն համար հաւանօրէն զրոյցին հետաքրքրութեան կեդրոնը կը կազմէ Բաղամեանցի արտայայտութեան վերջին մասը որ կը վերաբերի Սփիւռքին, հոն գործող քաղաքական կուսակցութիւններուն ու հայրենիքի կապերուն: Ըսելէ ետք թէ Սփիւռքեան զանազան կազմակերպութիւններու եւ կուսակցութիւններու հետ լայն երկխօսութիւնը կարելի դարձաւ խորհրդային եւ երկրին ժողովրդավարացման, վերակառուցման ներկայ շրջանին, կը շեշտէ թէ «Հայաստանում խորհրդային իշխանութեան հաստատման պահից հանրապետութիւնն աւանդաբար բարեկամական յարաբերութիւններ էր պահպանում Հնչակ եւ Ռամկավար կուսակցութիւնների հետ»:

Գալով Հ.Յ. Դաշնակցութեան, ապա խօսքի շրջանը անվերապահօրէն ըսել կու տայ Բաղամեանցի. «Դաշնակցութեան քաղաքական պլատֆորմը եւ հայրենական մեծ պատերազմի ժամանակ հակախորհրդային գործողութիւնները թոյլ չէին տալիս նախկինում որեւէ յարաբերութիւն ունենալ նրա հետ: Բայց այստեղ էլ մեզանում տեղի ունեցող կազդուրիչ գործընթացները եւ դէպի իրենց հայրենիքը դաշնակների բնական ձգտումը շատ բան փոխեցին»:

Յաջորդ տողերը կը բացատրեն «դէպի իրենց հայրենիքը դաշնակների բնական ձգտում»ները. այսպէս՝ «Դաշնակցութեան 24-րդ համագումարը որը տեղի ունեցաւ 1988 թուականի Օգոստոսին, առաջին անգամ որոշում ընդունեց եւ իր քաղաքական պլատֆորմում յայտարարեց, որ անվերապահօրէն պաշտպանում է Խորհրդային Միութիւնում իրականացւող վերակառուցումը, հրաժարւում է որեւէ բացասական գործունէութիւն իրականացնելուց ընդդէմ խորհրդային Միութեան եւ Հայաստանի՝ որպէս նրա անկապտելի մասի: Դաշնակները բացէ ի բաց յայտարարեցին որ իրենք կտրականապէս համաձայն չեն այն ամէն տեսակ գործողութիւնների հետ, որոնց նպատակն է Հայաստանը դուրս բերել խորհրդային Միութեան կազմից, հասկանալով նմանօրինակ քայլի աղետալի կործանարարութիւնը»:

ՔԱ-Կէ-Պէ-ի ղեկավարին բարենիշերուն արժանի կը դառնայ տակաւին յիշեալ կուսակցութիւնը այն պատճառով որ «Դաշնակցութեան բիւրոն հանդէս եկաւ հանրապետութեան զանազան հասարակական կազմակերպութիւնների եւ խմբերի գործունէութեան դէմ, որոնք վնաս են հասցնում ռուս ժողովրդի հետ Հայերի բարեկամութեանը եւ նրանց պատմական կապերին»:

Խորհրդային Միութեան տարածքին վըրայ ծաւալող ժողովրդավարութեան ու վերակառուցման շունչին տակ Հայաստանի ապահովութեան գլխաւոր պատասխանատուին կողմէ հայրենանուէր այս գործընթացին գնահատումը կ'աւարտի հետեւեալ նշումով. — «ամէն ինչ կախուած է այսօրուայ իրողութիւնները ճիշդ հասկանալուց, մեզ հետ անկեղծ ու ազնիւ երկխօսութիւն վարելու ցանկութիւնից»:

Շնորհիւ Բաղամեանցի հետ կատարուած այս զրոյցին, ընթերցողը առիթ կ'ունենայ ծանօթանալու վերակառուցումի արտասահմանեան յաջողութեան, մինչ հետզհետէ աւելի դժուար կը թուի ներքին ճակատէն զուգահեռ գնահատումի մը հայթայթումը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉՊԷՍ Կ'ԱՆՀԵՏԱՆԱՆ ԹԱԹԵՐԸ

«Յառաջ»ի Մարտ 3-ի թիւով հրատարակած էինք պատմական գիտութիւններու տոքթ. Վարդան Գրիգորեանի «Թալիշներու դառն ճակատագիր»ին նուիրուած յօդուածը, ուր խօսք կ'ըլլար նաեւ Թաթերու մասին: Պատմաբանը, դարձեալ «Երեկոյեան Երեւան»ի մէջ, Պարսիկ այս փոքրամասնութեան մասին երկար ուսումնասիրութիւն մը ստորագրած է: Ստորեւ ամփոփումը արեւմտահայերէն:

**

«Աւելի ու աւելի արագօրէն կ'ընթանայ Թաթերու բնական կամաւոր ձուլումի գործողութիւնը ազրպէջանական սոցիալիստական ազգին մէջ»:

Նման խօսքերով կը վերջանայ Գ. Կուլիեւի Թաթերուն նուիրուած աշխատութիւնը: Իսկապէս երանելի վիճակ կը սպասէ Թաթերուն, բայց այդ կամաւոր ձուլումին մասին յետոյ: Նախ թռուցիկ հայեացք մը նետենք Թաթերու անցեալ կեանքին, անոնց լեզուին ու սովորութեան վրայ:

Թաթերը իրանական ժողովուրդ են: Անոնց լեզուն կը պատկանի հնդեւրոպական ընտանիքի իրական ճիւղին եւ նոր պարսկերէնի բարբառներէն մէկն է: Թաթերու մեծամասնութիւնը Ազրպէջանի հանրապետութեան մէջ կ'ապրի՝ գլխաւորաբար Ապշերոնի թերակղզին վրայ եւ Ղուբայի ծովափնեայ շրջանը: Այս շրջանները ապրող Թաթերը յայտնի գորգագործներ են: Պարսկական աւանդութիւններով պատրաստուող անոնց գեղեցիկ գորգերը, ի նշան ձուլողներու նկատմամբ երախտապարտութեան ու սիրոյ, գործուելէն անմիջապէս յետոյ կը հռչակուին իբրեւ ազրպէջանական ժողովրդական արուեստի ստեղծագործութիւններ:

Թաթ բառը նախապէս ածական մըն էր, զոր Թուրքերը կու տային այն անձերուն, որոնք թրքերէն չէին գիտեր: Յայտնի պարսիկ մատենագիր Մահմուդ Քաշղարի մեկնաբանութեամբ Թաթ բառը կը նշանակէ Իրանցի կամ Պարսիկ: Օղուզ Թուրքերը (ԺԱ. դար) Պարսիկները Թաթ կ'անուանէին: Ըստ պարսկական հանրագիտարանի բնորոշումին, Թաթ կը նշանակէ պարսկական ցեղ, որ կ'ապրի Կովկասի մէջ:

Ուրեմն Թաթերու պատմութեան անդրադառնալու համար կը բաւէ ծանօթանալ Պարսից պատմութեան: Ինչ կը վերաբերի ուղղակի Կովկաս ապրող Թաթերու անցեալին, ապա մենք այդ մասին գրեթէ տեղեկութիւններ չունինք, քանի որ իրենց բախտակից Թալիշներուն պէս Թաթերու պատմութիւնն ալ լիովին անտեսուած է ու չէ ուսումնասիրուած: Թաթերու լեզուին մասին կան քանի մը չահեկան հետազօտութիւններ, որոնց մեծամասնութիւնը լոյս ընծայած է Մոսկուայի Հայկական Լազարեան ճեմարանի աշխատութիւններու մէջ:

Թաթերու թիւը ըստ 1926-ի մարդահամարին 28.443 էր, իսկ Ազրպէջանցիները առանց Նախիջեւանի՝ 1.241.758: Վերջիններս հիմա բաւական բազմացեր են եւ, ըստ իրենց, 7 միլիոնի հասած են, բայց ըստ էութեան 5 միլիոնի ալ չեն հասնիր քանի որ իրենց հաշուին արձանագրած են Ազրպէջանի տարածքին վրայ ապրող շատ ազգեր:

Պարզ է թէ Թաթերն ալ Ազրպէջանցիներուն պէս նոյն պայմաններու մէջ կ'ապրին, գրեթէ նոյն կերակուրները կ'ուտեն, նոյն խմիչքները կը խմեն, նոյնչափ աշխատավարձք կը ստանան, անոնք ալ մահմետական են եւ բազմազաւակութեան ջերմ սիրահարներ, բայց կը պարզուի որ փոխանակ աւելնալու կը պակսին: Եթէ 1926-ին 28.433 էր իրենց թիւը, ապա 1979-ին իջած է 8.800-ի: Հիմա կը խնդրեմ չզարմանալ, որովհետեւ մարդահամարի Ազրպէջանցի մասնագէտները բան մը չփոխեր են, ու իւրօրինակ թուաբանութիւն մը մէջտեղ եկեր է: Ըստ 1959-ի մարդահամարին Թաթերը կազմեր են 5900 հոգի: Կ'երեւի բան մը խառնուեր է, եւ Թաթերուն թիւը ծրագրուածէն ցած նշուեր է: Յետոյ ազգութիւններու քանակը որոշող վերին իշխանութիւնները կը գտնեն որ տղաքը քիչ մը համը հաներ են ու կը թելադրեն քիչ մը աւելցնել Թաթերու թիւը՝ յաջորդ մարդահամարին անպայման պակսեցնելու պայմանով: Կրկնենք այդ թիւերը.—

1926-ին – 28.443

1959-ին – 5900

1970-ին – 14.200

1979-ին – 8800

Կարծես թէ ամէն բան պարզ է, այսինքն՝ ամէն բան խառնուած է ինչպէս պէտք է: Բայց այդքանը չի բաւեր: Թըւաբանական նոր խնդիր մըն ալ կը հրամցուի:

Խորհրդային մեծ հանրագիտարանի Ա. հրատարակութեան (1946) 53-րդ հատորին մէջ կը կարդանք որ «Կովկասի մէջ Թաթերէն կը խօսի 150 հազար հոգի»: Ըստ մշակութային — կրօնական տարբերութիւններու հանրագիտարանը Թաթերը երեք խումբի բաժնած է.—

Ա.— Մահմետական Թաթեր՝ աւելի քան 100 հազար:
Բ.— Հայ Թաթեր՝ ընդամէնը երկու գիւղ Ազրպէջանի մէջ:
Գ.— Հրեայ Թաթեր՝ (այսպէս կոչուած լեռնային Հրեաներ):

Այս խառնաշփոթութեան իր մասնակցութիւնը կը բերէ վերոյիշեալ «մեծ թաթագէտ» Գ. Կուլիեւ: Ան Թաթերու տարբեր բաժանում մը կ'ընէ: Արտաքնապէս կարծես փոփոխութիւն չկայ, ան ալ Թաթերը երեք խումբի կը բաժնէ: Բայց եթէ վերի բաժանումը Թաթերէն խօսողներուն կը վերաբերէր, ապա այստեղ անոնք բաժնուած են ըստ դաւանանքի: Հոն Թաթերէն խօսող Հայերն ու Հրեաները կը դառնան Թաթեր, առաջիններուն կը տրուի հայ լուսաւորչական կրօնք, իսկ յաջորդներուն՝ յուդայական: Այլ խօսքով, Հայերը Հայեր չեն, այլ Թաթեր, զորս Հայերը քրիստոնեայ դարձուցեր են, ճիշդ նոյնն ալ կատարուած է Թաթախօս Հրեաներուն հետ, որոնք ալ դարձեր են յուդայական կրօնք դաւանող Թաթեր:

Ասոնք գիւտեր են, նոր խօսք թաթագիտութեան մէջ: Հոգ չէ թէ փաստարկուած, ապացուցուած չեն: Այդպէս կը ըստացուի որ Հայերը կրօնափոխ ըրեր են Թաթերը: Պարտադրեր են իրենց սովորութիւնները, արտաքին տեսքը եւ մէջտեղ եկեր է հետաքրքրական խառնուրդ մը՝ հայ-լուսաւորչական Թաթ: Նոյն տրամաբանութեամբ եթէ առաջնորդուինք, կրնանք ըսել որ այս ասպարէզին մէջ Հայերը ահռելի փորձառութիւն ունին, քանի որ ատենին կրցեր են կրօնափոխ ընել շատ ու շատ Թուրքեր, Ղփչաղներ, Լեհեր, Հունգարացիներ, Ռուսեր, Քիւրտեր, Վրացիներ եւայլն:

Ինչ կը վերաբերի Հրեաներուն, Թաթերը յաճախ լեռնային Հրեաներու հետ շըփոթելուն պատճառը դարձեալ լեզուն է: Եթէ ղեկավարուինք այդ սկզբունքով, աշխարհին վրայ ոչ մէկ Հրեայ կը մնայ: Նշուած յուդայական կրօնք դաւանող Թաթերը ոչ թէ Թաթեր են, այլ Թաթերէն խօսող Հրեաներ, որոնց գաղթը դէպի Իրան ու ապա դէպի Անդրկովկաս՝ տեղի ունեցած է Միջնադարուն:

**

Այժմ տեսնենք թէ Գ. Կուլիեւ ի՞նչպէս կը հիմնաւորէ Թաթերու ձուլումը Ազրպէջանցիներու մէջ: Հեղինակը «Կովկասի ժողովուրդներ» Բ. հատորին մէջ (Մոսկուա, 1962) կը ձգտի այդ ձուլումը հաստատել «փաստերով»: Ըստ իրեն Թաթերը շատ նման են Ազրպէջանցիներուն, հետեւաբար անոնք գրեթէ Ազրպէջանցի են: Օրինակները բազմաթիւ են:

«Թաթ բնակչութեան կերակուրը շատ չի տարբերիր ազրպէջանականէն» (էջ 185): Ահա ուժեղ փաստարկ մը: Կարծես հոն սննդամթերքի այնպիսի առատութիւն կայ որ Թաթերը կրնան իրենց ազգային սովորութիւններուն բնորոշ կերակուրներ ընտրել: Եթէ անոնց փոխարէն այդ շրջաններուն մէջ ապրէին Զուլուներ, Էսքիմոներ, կամ Մոզամբիկցի սեւամորթեր, նոյն կերակուրներն ալ անոնք պիտի ուտէին եւ Կուլիեւ իրաւունք պիտի ունենար դարձեալ նմանութիւններ գտնելու անոնց եւ Ազրպէջանցիներուն միջեւ:

«Նախայեղափոխական թաթական ընտանիքի մէջ, ինչպէս նաեւ Ազրպէջականին մէջ, բնորոշ է կրօնքի խիստ ազդեցութիւնը» (էջ 185): Իսկ ո՞ր նախայեղափոխական ընտանիքին մէջ խիստ չէ եղեր կրօնքի ազդեցութիւնը, երբ յատկապէս խօսքը մահմետական ժողովուրդներու մասին է:

«Թաթերու հանրային կեանքին մէջ, ինչպէս նաեւ Ազրպէջանցիներուն մօտ, այսօր ալ տարածուած են հիւրասիրութեան սովորութիւնները, յարգանք ծնողքի նկատմամբ...»: Դարձեալ գիւտ կ'ընէ Կուլիեւ: Նոյն տրամաբանութեամբ ան կ'ընդգծէ Թաթերու եւ Ազրպէջանցիներու միջեւ գոյութիւն ունեցող հարսանեկան, յուղարկաւորութեան եւ այլ ծէսերու նմանութիւններ:

Թաթերու ձուլումը արդարացնելու համար նման գիւտեր կ'ընեն նաեւ լեզուաբան Ա. Գրիւնբերգ եւ ուրիշներ:

Ահա, այսպիսի խախուտ հիմքերու վրայ փորձեր կ'ըլլան Կովկասի մէջ ապրող այդ Պարսիկները ներկայացնելու որպէս գիր ու մշակոյթ չունեցող ժողովուրդ, որուն «երջանկութիւնը» միայն եւ միայն թրքանալու մէջ է: Սակայն իրականութիւնը այն է որ Թաթերը չեն ձուլուիր, կա՛ն, կ'ապրի՛ն իրենց պապենական հողին վրայ, կը պահեն իրենց աւանդութիւնները, շատ բաներով կը տարբերին շրջակայ թրքալեզու բնակիչներէն, գիտե՛ն, չեն մոռցած իրենց մայրենի լեզուն՝ պարսկերէնը: Անոնց հոգեկան կապը չէ խզուած Իրանէն, ձայնասփիւռը եւ հեռատեսիլը կ'ապահովեն այդ կապը մայր հայրենիքին հետ:

Թալիշները եւ Լեզգիները դիմած են Խորհրդային Միութեան Համայնավար Կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէին, պահանջելով իրենց տալ ինքնավարութիւն: Չենք կասկածիր որ նոյնպիսի պահանջներով հանդէս կու գան նաեւ Կովկաս ապրող Պարսիկները, որոնք յայտնի են Թաթ անունով:

ԱՊՐԻԼ 75

— ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ —

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

ՍԵԼԱՆԻԿ

Հ. Յ. Դ. Յունաստանի Հայ Դատի յանձնախումբին կազմակերպութեամբ, Ապրիլ 18-ին «Վ. եւ Վ. Տէր-Զաքարեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսը լայն արձագանգ գտած է տեղւոյն եւ Աթէնքի լրատւամիջոցներուն մէջ:

× Ապրիլ 22-ին «Է. Մ. Սփուտոն» սրահը տեղի ունեցած քաղաքական ձեռնարկին նախագահած է Պատրիկ Մարուքեան: Ուղերձ մը կարդացուած է Հ. Յ. Դ. Երիտասարդական Միութեան կողմէ: Գեղարուեստական յայտագրով հանդէս եկած է Համազգայինի մասնաճիւղի «Կոմիտաս» երկսեռ երգչախումբը: Տեղի ունեցած է նաեւ կէրը սեղանի գրոյց մը, նիւթ ունենալով «Հայ Դատը միջազգային ներկայ իրականութեանց շրջագիծին մէջ»:

ԱԹԷՆՔ

Ապրիլ 22-ի առաւօտուն, Հայկական յուշակոթողի հրապարակին վրայ տեղի ունեցած յուշավարքին բացման խօսքը կատարած է Կարօ Աւագեան: Ներկայ եղած են նաեւ ծանօթ ախոյեան՝ Ռոպէր Խմմեան եւ իր մարզիչը:

Նոյն առաւօտ, Հայկական յուշակոթողի հրապարակին վրայ, երեք յարանուանութեանց հոգեւոր պետերու նախագահութեամբ տեղի ունեցած հոգեհանգստեան արարողութենէն ետք խօսք առած են Ազգային վարչութեան ատենապետ՝ Եղիա Ճամուղեան, Ազգային վարչութեան անդամ՝ Վարուժան Խլմասեան եւ Նէա Զմիւռնիի քաղաքապետ՝ Ս. Գեւլիվանիոտիս: Այնուհետեւ դափնեպսակներ զետեղած են հայկական յուշակոթողին առջեւ:

Ապրիլ 24-ի ցոյցին մասնակցած են 2 հազար հոգի: Մայրաքաղաքին պողոտաներով Թրքական դեսպանատուն յառաջացող Թափօրին Թոյլ չէ տրուած մօտենալ շէնքին: Ոստիկանութիւնը խոչընդոտած է հրամանին չենթարկուողները: Ցոյցի ցրումէն ետք Հ. Յ. Դ. Հայ Դատի Յանձնախումբը մամուլի ասուլիս մը կազմակերպած է իր գրասենեակին մէջ՝ միջադէպերուն կապակցութեամբ: Յաջորդ օրը յունական մամուլը լայնօրէն արձագանգած է ոստիկանութեան ու ցուցարարներու միջեւ բախումներուն:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

ՆԻՒ – ԵՈՐՔ

Էջմիածնական եւ Կիլիկեան Թեմական առաջնորդարաններուն կողմէ կազմակերպուած ոգեկոչման օրը, Ապրիլ 22, սկսած է առաջնորդանիստ (Էջմիածնական) Ս. Վարդան եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցած պատարագով ու հոգեհանգստեան արարողութեամբ: Պատարագած է Սան Ֆրանսիսքոյէն Արիս Եպիսկ. Շիրվանեան, քարոզած է Կիլիկեան Թեմի առաջնորդ Մեսրոպ Արք. Աշճեան: Բազմահազար անձերու Թափօրը -երեք կուսակցութիւններու, ինչպէս նաեւ եռագոյն եւ պետական դրօշներով, բազմաթիւ պաստառներով - եկեղեցական արարողութենէն ետք յառաջացած է դէպի Թայմզ Սքուէր, ուր տեղի ունեցած է երեք կուսակցութիւններու եւ բազմաթիւ այլ կազմակերպութիւններու գործակցութեամբ կազմակերպուած հանրահաւաքը (8 հազար հոգի): Ելոյթ ունեցած են Նիւ-Եորքի քաղաքապետ Տ. Տինքինզ, ծերակուտական Ա. Տ'Ամաթօ, գոնկրէսմէններ Թորիչելլի, Շուման, Ուէնզ, Ուայզ, Կրին, ինչպէս նաեւ Նիւ-Եորքի ընդհ. դատախազ Պ. Ապրահմզ, Մէնհէթընի դատախազ Ռ. Մորկընթաու (դեսպանին Թոռը), «Նէյշըն» շաբաթաթերթի խմբագիր Ք. Հիչընզ եւ ուրիշներ: Այս վերջինը՝ օրուան գլխաւոր բանախօսը, յատկապէս քննադատած է նախագահ Պուշը, որ իր ընտրապայքարին ընթացքին կատարած խոստումը դրժած է: Ցոյցին մասնակցած են նաեւ Կիպրացիներ ու Յոյներ՝ իրենց պաստառներով:

Շաբաթ, Ապրիլ 29-ին, Ազատութեան Արձանի կղզիին վրայ տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութեանց եզրափակումը՝ մասնաւոր գեղարուեստական յայտագրով:

ՄԵՍԵՉՈՒՍԵՑ

Նահանգատան ժողովասրահին մէջ, Ապրիլ 20-ի առաւօտուն, նշուած է Եղեռնի 75ամեակը: Ուաթըրթաունի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւին բացման աղօթքէն ետք, ելոյթ ունեցած են ներկայացուցչական Տան բանբեր՝ Ճորճ Գրվըրեան եւ նահանգապետ՝ Մ. Տուքաքիսի մայրը: Կարդացուած է նաեւ Պոսթընի Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ արքեպիսկոպոսին՝ Տիրանաւոր Պեռնըրտ Լօյի համակրական գիրը: Խօսք առած է նաեւ Հայաստանի փոխ-նախագահ «Ղարաբաղ Կոմիտէ»ի անդամ Ռաֆայէլ Ղազարեան: Հուսկ՝ ցուցադրուած է Մայքըլ Յակոբեանի «Ո՞ւր է իմ ժողովուրդը» վաւերագրական ժապաւէնը:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՆԻՒ – ՃԸՐԶԻԻ Ս. Վարդանանց Եկեղեցիի ներքնասրահին մէջ, Մարտ 24, հանդիսաւոր կերպով նշուած է «Հայրենիք» Թերթի 90-ամեակը: Տեղի ունեցած պատուասիրութենէն ետք բացման խօսքով հանդէս եկած է հանդիսավար Յարութիւն Մսըրլեան, Նիւ-Ճըրզիի «Յովնանեան» վարժարանի աշակերտներու արտասանութիւններուն յաջորդած է «Հայրենիք»ի օգնական խմբագիր Վաչէ Բրուտեանի խօսքը: Ելոյթ ունեցած է նաեւ անգլիատառ «Արմինըրն Ուիքլի» շաբաթաթերթի խմբագիր Անդրանիկ Գասպարեան: Վարդգէս Պապօղլեանի ղեկավարած Նիւ-Ճըրզիի Համազգայինի երգչախումբին ազգագրական երգերէն ետք ելոյթ ունեցած է գրագէտ Յակոբ Կարապենց: Ապա բեմադիր ու Թատերագիր Հրանդ Մարգարեան սահիկներու ցուցադրութեամբ ներկայացուցած է «Հայրենիք»ի 90-ամեայ ուղին: Աւարտին՝ կազմակերպիչ յանձնախումբը երկու յուշատախտակներ յանձնած է Վ. Բրուտեանի՝ ի յարգանս նախկին խմբագիր Մինաս Թէօլէօլեանի եւ այժմու խմբագիր՝ Գէորգ Տօնապետեանի, որոնք կամքէ անկախ պատճառներով ներկայ չէին կրցած ըլլալ:

ԹՈՐՈՆԹՕ Հայոց Պատրիարքարան այցելած է ատարիական Փրո – Օրիէնթ կրօնական կազմակերպութեան 25 անդամներէ բաղկացեալ պատուիրակութիւնը, Ապրիլ 19-ին: Պատրիարքարանի դահլիճին մէջ ունեցած իր ելոյթին ընթացքին, Մաքսիմիլիան Եպիսկոպոս շնորհաւորած է Զատիկը եւ իր ցաւը յայտնած՝ Շնորհք Պատրիարքի վախճանումին առթիւ: Պատրիարքական փոխանորդ Շահան Եպիսկոպոս Սվաճեան, իր կարգին, շնորհաւորած է հիւրերուն Զատիկը եւ շնորհակալութիւն յայտնած Շնորհք Պատրիարքի մասին արտասանուած խօսքերուն համար:

ԱՆՎԵՐՍԻ մէջ, Ապրիլ 30-ին, տեղի ունեցած է Սեւան Լարային Քառեակին համերգը: Ներկաները առիթն ունեցած են լսելու Կոմիտասէն եւ Միրզոյեանէն կտորներ: Հայկական մեղեդիներու լարային նրբութիւնը հմայած է մօտ երկու հարիւր հոգինոց բազմութիւնը: Սեւան Լարային Քառեակին մաս կը կազմէ Յովհ. Անաստասեան: Ձեռնարկը կազմակերպուած էր Հ. Ե. Մ. Կ.-ի (Հայ Երիտասարդաց Մշակութային Կեդրոն) կողմէ որ իր հիմնադրութենէն ի վեր (1989, Մայիս 26), իր հայակերտ նպաստը կը բերէ Անվերսի եւ Պելժիոյ հայ գաղութին: Ձեռնարկին հասոյթը տրամադրուած է Հ. Ե. Մ. Կ.-ի ծրագրած Անվերսի Հայ Տան գնման:

ԳԷՅՄՊՐԻՃ

Ս. Երրորդութիւն եկեղեցիին մէջ, Ապրիլ 23-ին տեղի ունեցած ոգեկոչումի արարողութեան ներկայ եղած է հոծ բազմութիւն մը: Խօսք առած են Տիրանաւոր Պեռնըրտ Լօ, նահանգային Տան բանբեր Ճորճ Գրվըրեան (որ դատապարտած է նախագահ Պուշի դիրքաւորումը) եւ Մամրէ Քհնյ. Գուզուեան:

ՊՈՍԹԸՆ

Ռ. Ա. Կուսակցութեան եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմակերպած հանրահաւաքը տեղի ունեցած է Ապրիլ 24-ի առաւօտուն, նահանգապետարանի բարձունքին վրայ: Օրուան հանդիսավար Կ. Արապեան կարդացած է նահանգապետ Մ. Տուքաքիսի համակրական գիրը, ապա խօսք առած են Ջարլզ Կարապետեան (Ռ. Ա. Կ.), Թաթուլ Սոնենց-Փափազեան (Հ. Յ. Դ.) եւ Ս. Յակոբ ու Ս. Ստեփանոս եկեղեցիներու հովիւները:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ

ԹԷՈԴԻԿ

ՎԱՆ

ՆԱՀԱՆԳԻՍ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ

Հայոց ձորի հարաւակողմն է ԽՕՇԱՊԻ վիճակը, համանուն գետին աջին, Քիւրտերէ գրաւուած, որոնց Բէկը կը նստէր ԺԹ. դարուն շինուած վերի «Մահմուտիէ» քարքարուտ բերդին մէջ, նեղելով Վանայ սահմանները, մինչեւ անոր նուաճումը Տաճիկներէն 1847-ին: Խօշապի հարաւ-գին կ'իյնայ Քարպահ վիճակը, ի հնումն Անձեւացեաց գաւառ, ուր էր Բարթողմէոս Առաքեալի կառուցած «Հոգւոց Վանք»ը (Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի):

Վանայ ծովուն հարաւակողմն են ՈՍՏԱՆ եւ ԳԱՒԱՇ, լեռներու երկար շարքով մը Մոկաց աշխարհէն զատուած: Արտոս լեռով կը ձեւանայ Ոստանի ձորը, ստորոտը «Զգար Աստուածածին վանք»ը՝ ուր փոխադրուած են Եղիշէ Թարգմանչին նշխարհք: Ռշտունեաց մայրաքաղաքն էր Ոստանը. Գագիկ հոն կառոյց արքունիք տաճարներ, հիմա բոլորն ալ քանդուեր, բացի բերդէն, տակն ալ սակաւաթիւ տուներ: Ոստանի արեւմտակողմն է «Քարադաշտ»ը կամ «Մանակերտ»ը, հրուանդանի մը վրայ, ուրկէ վար գլորեց Մանաճիհր Ռշտունի՝ Ս. Յակոբայ սարկաւագները: Աւոր արեւմտեան կողմը՝ ծովեզրը՝ պատմական վայրեր են Իլու գիւղը՝ Գագիկի շինած «Քառասուն Խորանք» եւ «Ս. Սիոն» աւերակ մենաստաններով, Փշաւանս, Տշող եւ Նարեկ. վերջինէն կէս ժամ հեռու է, ծովափին, Գրիգոր Նարեկացւոյ ճգնարան - քարայրը՝ մատուռով մը. իսկ համանուն գիւղը կը գտնուի այն մենաստանը, ուրուն մէջ փակուած՝ երկնակրօն սուրբը գրեց իր «Աղօթքի մատեան»ը: Հոն Թաղուած են իր արենակիցները ու Սանդուխտ կոյս: Մոխրաբերդ գիւղ: Կարմրակ Աստուածածին: Մօտը՝ «Լուսապտուղ Ս. Սահակ վանք», եւ աւոր մօտ «Ս. Թովմաս Առաքեալ»: Անոնց շուրջ, ծովուն հարաւակողմի միջավայրը, կը բարձրանայ Ընձաքիսար կամ Կապուտկող լեռը՝ որուն գագաթէն Ս. Յակոբ անիծեց Ռշտունեաց երկիրը, եւ որուն կողին կայ «Ս. Յակոբ» վանքը: Աւոր հարաւ դին է Բէլու գիւղը (նետահար Բէլի անուամբ): Ծովուն արեւմուտ – հարաւը՝ Սոփռ գիւղն ու »Ս. Կարապետ վանք»ը. Խարգիթ, ուր կայ Նարեկացիի հրաշագործ քարը. Թուխ՝ համանուն գետին եզերք որ «Կիւզէլ – Տէրէ» ալ կը կոչուի. լերանը մօտ՝ «Ս. Ցիպռիբուղտ» վանքը. Թուխ կամ Թուղխ որ Հողց կամ Խողծ ալ կը կոչուի՝ առենօք Աղձնեաց նահանգի վիճակ էր. Հոփսիմեանք պահ մը հողդաղար առին, եւ անոր Ջուրին եզերն էր որ Սմբատ Ա. 896-ին զարնուեցաւ Ահմէտ բռնաւորի զօրքերուն հետ:

Գաւաշի եւ Ոստանի հարաւակողմն է Մոկաց հին աշխարհը (ՄՈԿՍ), որուն բընական եւ անընական դիրքերն են լեռներ, ափափայք եւ քիւրտ բնակչութիւն. կը գտնուի Անոս լերան մուտքին՝ 60 Հայ եւ Քիւրտ գիւղերով: Մոկս քաղաքաւանի տուները ցրուած են քարալերան կոհակներուն վրայ եւ այն, գետին եզերք՝ որ լեռներէն Պոհդան կ'իջնէ: Մոկսի ժողովուրդը ուսայնանկ եւ ներկարար է: Մոկսի արեւելեան կողմն է Ապարանից գիւղը եւ «Ս. Խաչ վանք»ը զոր Ժ. դարուն կառոյց Մոկաց Ստեփաննոս Եպիսկոպոս: Նոյն գիւղէն էր ԺԶ. դարու բանաստեղծ Սիմէոն Վարդապետ:

Մոկսի ելքին՝ կայ ՇԱՏԱԽ վիճակը՝ համանուն քաղաքաւանով, զոր Քիւրտերը Շոխ կամ Տաք կը կոչեն, նշանակ Մոկաց Ջերմաձոր գաւառի. Տեղւոյս Հայերը վարպետ ոստայնանկ են: Շատախի լեռներէն կը բխին Տիգրիսի արեւելեան ակունքը: Այս երկրէն դուրս եկան Աղթամարայ կաթողիկոսներէն ոմանք:

Շատախի արեւելեան հարաւակողմն է Նորտուզ կամ Նօտըզ վիճակը, Հայ եւ Քիւրտ բնակչութեամբ:

Մոկսի արեւմտեան հարաւէն մինչեւ Բաղէշի եւ Քրդաստանի սահմանները՝ գտնուող վիճակներն են ԿԱՌԿԱՌ, ՊՕՀԴԱՆ, ԿԵՑԱՆ եւ ԽՍՊԵՐԴ (ՍՊԱՐԿԵՐՏ). վերջինոյս Լուար գիւղէն էր Աղթամարի Նիկողայոս ուսումնական Կաթողիկոսը՝ ԺԸ. դարուն:

Քրդաստանի (Կորդուաց աշխարհ) արեւելեան մասը ՀԷՔԵԱՐԻ կը կոչուի. լեռնախիտ բարձրաւանդակ մըն է՝ որուն մէջէն կ'ընթանայ Զապ գետը: Լեռնամէջ վայրերու մէջ, բացի Քիւրտերէն, հին դարերէ ի վեր բնակութիւն հաստատած էին Բաղդէացի եւ Ասորի Նեստորականք՝ Ճուլամերկ (Ջայլամար) գաւառի սահմաններուն շուրջ:

(Շար. 22)

(Շար. Ա. էջէն)

թղթկոտի մը, ուր մնաց երկուքի...: Յայտնելով թէ միացած կը զգայ Հայերուն հետ եւ կ'ուզէ գլխաւորաբար երեք բան ըսել մեզի. – Նախ՝ Եկեղեցի մը օծել, քարի հարց մը չէ, այլ վայրը, ուր կը գումարէ լոյսը հօր, որդւոյ եւ հոգին սրբոյ. այպ, հիացած կը մնայ եկեղեցւոյ եւ Մշակոյթի սերտ կապին վրայ, հուսկ հիացած կը մնայ հայ ժողովուրդի կորովին նկատմամբ եւ յուզումով կը յիշէ այն մեծ կոտորածը, որու 75–ամեակը ոգեկոչուեցաւ վերջերս: Հաւատք մը որ արիւն կ'արժէ, ուժով հաւատք մըն է, բայց երբեք պէտք չէ մոռնալ որ ոչ մէկ ուսպ Ուրբաթ կայ, առանց իրեն յաջորդող պատկուան Կիրակիին:

Գարեգին Բ., երկլեզու ելոյթ մը ունեցաւ, այսինքն հայերէն եւ ֆրանսերէն, յաջորդող հատուածներով, բայց ոչ անպայման միշտ նոյն բանը ըսելու համար: Ֆրանսերէնի բովանդակութիւնը կը վերաբերէր առաւելաբար օտարներուն, հայերէնը՝ մեզի, ու խօսքը ուղղեց նախ Ներկաներուն, հայերէն, չեշտելու համար.–

«Դուք այս օրը պատմական նկատեցիք, պատմական յայտարարեցիք, զայն նկատելով Պելժիոյ ձեր կեանքին շրջագծին մէջ միայն. ես ձեր այսօրուան արարքին կը նայիմ ուրիշ անկիւնէ, եւ կ'ըսեմ կրկնակ անգամ պատմական է այս, աւելի անդին տարածք մը ունենալով քան ինչ որ Պելժիոյ հայ գաղութին կեանքն է: Պատմական օր մըն է Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ եւ Հայ ժողովուրդին համար: Առաջին անգամն է պատմութեան մէջ, որ երկու Կաթողիկոսները կը ներկայանան Աստուծոյ առջեւ, խորանին վրայ, մէկ եկեղեցի օծելու համար: Ուրախ եմ, որ դուրս ելլելով դժոխքէ մը որ է Լիբանանը, կը գտնուիմ այս դրախտին մէջ: ... Երբ այս առաւօտ, կը դիտէի իմ սիրելի եղբայրը, որ կ'արտասանէր հոգեւոր ճառը, կը յիշէի դարերու մեր անցեալը եւ կը տեսնէի մարմնացումը Էջմիածնի, այս եկեղեցւոյ մէջ եւ ամբողջ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ մէջ, ճառագայթումն է Էջմիածնի, մեր Մայր Եկեղեցին» (բուռն ծափահարութիւններ): Ու Գարեգին Բ., շարունակեց խօսքն ուղղելով Վազգէն Կաթողիկոսի. – «Անհունօրէն, Վեհափառ եղբայր, անհունօրէն, սրտովին շնորհակալ եմ ձեզի որ ինծի այս օրը պարգեւեցիք» ու ապա՝ Պելժիոյ Հայերուն՝ «Շնորհակալ եմ ձեզի, դուք գիս հիւր ըրիք, ես տանտէր դարձայ»:

Գարեգին Բ. յիշեց իր անցեալի օրերը, Պելժիա, երբ դեռ երիտասարդ վարդապետ էր եւ հոս է որ իր առաջին պատարագը մատուցանած է: Անդրադառնալէ ետք (ֆրանսերէն անշուշտ) Պելժիոյ եւ Հայերու պատմական կապերուն, Գարեգին Բ. (հայերէն) յիշեց գաղութին հիմնադիրները, որոնց զաւակները այսօր, նոյն ոգիով կը ծառայեն, ինչ որ իրեն խորհիլ կու տայ թէ հոգին հայկազանց յաւիտենական է:

Յիշելէ ետք թէ նոր կ'ելլենք ապրիլեան ոգեկոչումներէ, չեշտեց թէ այդ չի նշանակեր որ միայն ջարդուած, աքսորի ժողովուրդ մըն ենք, այլ այսօր՝ ունինք Հայրենիք մը, Սփիւռք մը եւ այս երկուքին միջեւ կայ անբաժանելիութիւն մը: Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը իր խօսքը փակելու համար, յիշեց թէ արդարեւ, ինչպէս այնքան տեղին կերպով ըսուած էր կարդինալը, եկեղեցի մը՝ քար չէ, նիւթ չէ, ու այս առնչութեամբ պատմեց թէ ինչպէս Դ. դարուն Ագաթանգեղոս կը նկարագրէ Էջմիածնայ առաջին Եկեղեցւոյ կառուցումը, Գրիգոր Լուսաւորիչի գլխաւորութեամբ, երբ ինք ալ եւ միւսները քար կը կրէին, կը փորէին եւ մէկը արտօնութիւն առնելով Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչէն, գնաց եօթը ժայռ պոկեց Մասիսէն եւ դժուարաւ, բոլորին մասնակցութեամբ զանոնք բերին, այլ խօսքով մասնակցիլ պէտք է եւ գաղութին մասնակցութիւնով է, որ եկեղեցին եկեղեցի կը դառնայ, որովհետեւ մեր ըմբռնումով եկեղեցին կեանքն է եւ ոչ թէ շէնքը:

Վերջին մասով, Գարեգին Բ., բաղդատական մը ըրաւ Շիմէնի (Լը Սիտ) հօր սպանութեամբ դրուած պարտականութեան եւ մեր նահատակներու արեամբ գրուած պարտականութեան միջեւ, անդրադարձաւ Լիբանանի, չեշտելու համար թէ կուգայ ցաւատանջ երկրէ մը, բայց ոչ՝ յուսահատ ժողովուրդէ մը ու այս առթիւ մասնաւոր շնորհակալութիւն յայտնեց Վազգէն Ա.ի կոչին եւ 200 հազար տոլարի նուէրին համար, որ նոր ուժ եւ կորով բերաւ Լիբանահայութեան, ու վերջացուց արբայ Փիէրի խօսքով. – «Եթէ աղքատի մը ձեռքը բռնես, քու ձեռքդ ալ Աստուծոյ ձեռքին մէջ կ'առնուի»:

Գիտ Արք. յայտնեց թէ թէեւ շատեր ստարած են այս գործին յաջողութեան համար, բայց, այսօր, յատուկ կերպով եւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի շքանշանով, կը պարգեւատրուին Պ. Խաչիկօֆ, մէթր Խ. Ժախեան եւ Հայկ Մարտիկեան:

Հուսկ, խօսք կ'առնէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, որ անդրադառնալէ ետք օրուան պատմական բնոյթին, մանաւանդ առաւօտեան արարողութեամբ ու կրկին շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք բոլոր եկեղեցիներու ներկայացուցիչներուն, խորհրդային դեսպանին, գրեթէ մտերիմ խոստովանութեան մը ձեւով, կ'աւելցնէր թէ երբ կը լսէր Գարեգին Բ.ի խօսքերը, խորապէս յուզուած էր, քիչ մըն ալ կ'ըսէր՝ «նախանձեցայ, որովհետեւ իմ մտածումներս եւ զգացումներս յայտնեց, մեր Աթոռներու յարաբերութեան տեսակէտէն, ապացոյց մը եւս, որ առանց խորհրդակցելու, նոյնը կը մտածենք, նոյն ձեւով կը մտածենք: Այս նոր յարաբերութիւնները, որոնք սկսան վերջնականապէս մշտական գործակցութեան մը ճամբան բացին այս օծումով: Ինչքան դուք հաստատ ըլլաք Կիլիկեան Աթոռին վրայ, այնքան ես հաստատ կը զգամ Էջմիածնայ Աթոռին վրայ: Ինչ որ տեղի ունեցաւ անջնջելի խորհուրդ մը կը ներկայացնէ: Չկայ անթիլիասական, էջմիածնական եկեղեցի, կայ միայն մէկ Հայաստանեայց Եկեղեցի»: Ու Վազգէն Ա. ըսելով թէ 21-րդ դարուն, երբ պիտի բարձրանայ Երեւանի կեդրոնը, Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր տաճարը, ինք հոն պիտի չըլլայ, բայց կ'ուզէ որ Գարեգին Բ. հոն ըլլայ եւ մասնակցի օծումին:

Մեկնած պահուն, վերջին խօսք մըն ալ ըսաւ Վազգէն Ա., արձագանգելով սրբացաւ Հայու մը յայտնած մտահոգութեանց, թելադրելով որ, ըստ հայկական աւանդութեան, եկեղեցւոյ կողքին բարձրանայ դպրոց մը:

**
*

Անկասկած «պատմական» բան մը պատահեցաւ, Կիրակի, Մայիս 6–ին, Պրիւսէլ եւ այդ ոչ՝ միայն Հայաստանեայց Նոր Եկեղեցւոյ մը գոյութեամբ, որքան ալ մեր եկեղեցիները աղօթավայրէ աւելի եւ թերեւս, աղօթավայրէ առաջ, եղած են եւ կը մնան մեր «ազգավայրերը»:

Դեռ կանուխ է, հաւանաբար, խորհրդածելու համար արտայայտուած մտքերուն եւ (չ)արտայայտուած յետագայ ծրագրերու մասին: Կը մնայ սպասել, տեսնելու համար թէ վաղը պիտի ըլլա՞յ այնպէս, որ համոզուինք թէ այսօ՛ր ըսուած խօսքերը, խօսքերէ անդին ալ իմաստ մը ունէին:

Ա. Մ.

× Առաջին Թղթակցութեան մէջ (Մայիս 8) Թիւրիմացութեամբ կայ նաեւ Դաւիթ Եպիսկոպոսի անունը:

× Սփիւռքահայ մամուլէն ներկայ էր միայն «Յառաջ»:

ԼԻԶԲՈՆ.–

Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան Հայկական Բաժանմունքը խոր վշտով կը գուժէ իր երկարամեայ տնօրէնին՝

ԿՈՐԻՒՆ Մ. ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Երկուշաբթի, Մայիս 7–ին:

Ան 33 տարիէ ի վեր կը պաշտօնավարէր հիմնարկութեանս մօտ եւ իր պարտականութիւնները կատարած էր նուիրումով եւ ճենհասութեամբ:

Իր յիշատակը թարմ պիտի մնայ մեր գործունէութեանց տարեգրութեանց մէջ:

ԴԻՒԱՆ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՆ

1990, Մայիս 8

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տիկին Մարի Տօնապետեանի արկածալի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Տէվէճեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն, փոխան ծաղիկի, Կապոյտ Խաչի Անիէր – Պուա – Քոլոմպ – Արժանթէօյի մասնաճիւղին (տուռնալ «Յառաջ»էն):

ԾՈՒՆԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պուլ. Օտոյի Լէոյա Սասունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամուհիները, Շաբաթ, Մայիս 12, կէսօրէ ետք ժամը 14.30–ին սովորական վայրը:

Կարեւոր օրակարգ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Զատիկ Մուրատեան եւ զաւակները, Սիրանոյշ Մուրատեան, Ալիս Մուրատեան, Յարութիւն Ապտալեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան իրենց ծնողաց՝

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԵՒ ՄԱՐԻԱՄ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ, Կիրակի, Մայիս 13, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին:

Ի փոխարէն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Recherchons

Cherchons jeune fille pour la vente en confiserie, pour les communes de Montrouge ou Malakoff, même sans expérience.

Tél. 47 40 92 83
47 40 92 84

M. J.-P. FOUCHER
Député-Maire de Clamart

CROIX BLEUE
Section d'Issy-les-Moulineaux

L'ASSOCIATION DU 7 DECEMBRE
1988

présentent

LA TROUPE
"ERZEROUM"

CHANTS et DANSES

Vendredi 18 mai à 20 h 30

CENTRE CULTUREL JEAN ARP
22, avenue P. Vaillant-Couturier
Clamart

Réservations : 47. 36. 27. 14
46. 45. 37. 08

Prix des places : 70 Frs.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

UN SPECTACLE EXCEPTIONNEL

au THEATRE DU JARDIN D'ACCLIMATATION
(Me Sablons)

Ensemble de Danse Traditionnelle d'Enfants d'Arménie

«ERZEROUM»

D'EREVAN

le Samedi 12 mai
à 15 h. et à 20 h 30

Réservation : 40. 67. 97. 86
40. 67. 93. 72

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պաշտօնավարելու համար դիւանապետ մը կը փնտռուի:

Պաշտօնը կը պահանջէ հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներու քաջ հմտութիւն, գրասենեակի գործունէութեան որոշ փորձառութիւն և «informatique»ի որոշ վարժութիւն:

Թեկնածուներէն կը խնդրուի իրենց հակիրճ կենսագրականը եւ վկայականներուն պատճէնը ուղարկել Կրօնական ընկերակցութեան հասցէին՝

ASSOCIATION CULTUELLE
DE L'EGLISE APOSTOLIQUE
ARMENIENNE
DE PARIS et R. P.
15, rue Jean Goujon, 75008 Paris

ԴԻՒԱՆ
Կրօնական Ընկերակցութեան
Վարչութեան

ԾՈՒՆԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Սէն – Ժեռմէ Զ. Շանթ մասնաճիւղի վարչութիւնը Մայիս 11, Ուրբաթ գիշեր ժամը 20–ին անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Թաղին Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ: Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ եւ ճշդապահ ըլլալ:

COOPÉRATION ARMÉNIE

ASSOCIATION HUMANITAIRE ET CULTURELLE

vous convie à un repas - diaporama dans le cadre

du Restaurant «*La Goulue*», 17, quai Gabriel Péri
94340 JOINVILLE-LE-PONT

sur les bords de la Marne,

le vendredi 18 mai à 19 h 30

Pour mieux connaître ses actions en faveur des orphelins d'Arménie (distribution de colis nominatifs, parrainage...), pour échanger idées et expériences afin d'améliorer l'aide à ces enfants.

Participation : 250 frs. Enfants : 150 frs.

Réservation auprès de Janine Kapamadjian au : 43. 80. 62. 74 *le soir.*

LE COLLEGE ARMENIEN TEBROTZASSERE
est heureux de vous accueillir à bord du «*Château Gaillard*»
Le Samedi 12 Mai à 20 heures
POUR

UNE CROISIERE SUR LA SEINE
AVEC
UN DINER DANSANT
(AMBIANCE ARMENIENNE)

Départ : Quai de Grenelle Paris 15e, face à l'Hôtel NIKKO.
Lever de l'ancre : 21 heures précises.

Prix : 400 Frs.
Tenue de soirée
Réservations en téléphonant : (1) 43. 81. 01. 72

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 11
VENDREDI
11 MAI
1990

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար · 800 Ֆ · — Վեցամսեայ : 410 Ֆ ·
Արտասահման : Տար · 1·100 Ֆ · (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ · (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ ·

65ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.272
Fondateur SCHAVARGH MISSAKIAN
65e ANNEE — No 17.272

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

«ԿԻՒՆԷՇ»Ի ԵՒ «ՃՈՒՄՀՈՒՐԻՅԷԹ»Ի ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐԸ

Ստորեւ թուրք երկու թերթերու ուշագրաւ յօդուածները պատրիարքական ընտրութեան կապակցութեամբ երկուքն ալ որեւէ մեկնաբանութեան չեն կարօտիր: Եթէ «Կիւնէշ», պարզապէս, կ'արձագանգէ հայ համայնքին արդար վրդովումին, Ուղուր Մումճու շատ աւելի յանդուգն է եւ բառերը չի ծամծմեր «Ճումհուրիյէթ»ի Մայիս 6-ի թիւին մէջ: Նման ողջամիտ հրապարակագիրներ պատիւ կը բերեն իրենց ազգին:

**

«ԿԻՒՆԷՇ»

«Կիւնէշ» Թերթը Մայիս 5-ին լայն սիւնակներ կը յատկացնէ Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքութեան ընտրութեան նիւթին եւ կը գրէ որ Պատրիարքական ընտրութեան մէջ Պետութիւնը ճնշում ի գործ դնել սկսած է: Անստորագիր հրատարակուած լրատուութեան մէջ, կ'ըսուի որ հայ համայնքը «հակաժողովրդավար», «միջամտող» եւ «աւանդութիւններու ներհակ» որակած է Պետութեան կողմէ ընտրութիւններու մասին տրուած հրահանգը: Պատրիարքարանի ներկայացուցիչները Մայիս 7-ին իրիկունը Կուսակալութեան պիտի յանձնեն հրահանգին վերատեսութիւնը խնդրող դիմումնագիր մը: Պնդողներ կան, որ այս կանոնագրութիւնը պատրաստուած է որպէսզի կանխուի երկու թեկնածուներէն մէկուն, Մեսրոպ Եպիսկոպոսի Պատրիարք ընտրուիլը:

Թերթը կը յիշեցնէ թէ անցեալ օր համայնական մարմիններու ներկայացուցիչներուն մասնակցութեամբ ժողով մը գումարուած է, որու ընթացքին յայտնըուած են հետեւեալ տեսակէտները.—

● Թաղային Խորհուրդները ընտրուած են Թաղային գործերը մատակարարելու համար: Առանց տարբեր լիազօրութիւն մը չունին: Թաղային Խորհուրդներու կազմելիք ընտրական յանձնախումբով մը կարելի չէ ժողովրդավար ընտրութիւն մը ընել:

● Մերժուած է այն առաջարկը, թէ իւրաքանչիւր Թաղային Խորհուրդին նախագահէ այդ թաղին ամէնէն տարիքոտ հոգեւորականը: Յայտնի չէ թէ ինչ Թաքնուած է այս ուղղութեամբ Պետութենէն եկած առաջարկին տակ:

● Եթէ Պատրիարքի ընտրութիւնը կատարուի Թաղային Խորհուրդներու կազմելիք յանձնախումբին կողմէ, այն ատեն համայնքը մէկ կողմ քշուած պիտի ըլլայ: Այս ալ ներհակ է Հայ Եկեղեցւոյ սկզբունքներուն եւ աւանդութիւններուն:

● Կառավարութիւնը կը պահանջէ որ ընտրութենէն առաջ կուսակալութեան յանձնուի թեկնածուներուն ցանկը: Այս հրահանգին ալ նպատակը յստակ չէ:

● Ընտրութեան մը մէջ հիմնական կէտն է չարժիլ ոչ թէ որոշ շրջանակի մը, այլ ժողովուրդին կողմէ մեծամասնութեամբ ընտրուած մարդոց կարծիքով: Իսկ Պետութեան կողմէ հրահանգուած արտաւոր-տական ու անհիմն կանոնագիրը ներհակ է այս սկզբունքին:

● Թեկնածուներու ցանկին համար Պետութեան կողմէ Թուականի մը ճշդուած ըլլալը այն տպաւորութիւնը կը Թողու որ ընտրութիւնը պիտի կատարուի ոչ թէ ժողովրդավար ձեւով, այլ Պետութեան միջամտով:

● Թեկնածուներու յարմար ըլլալ կամ չըլլալուն մասին որոշում մը տալը Հայ Եկեղեցւոյ անձն է: Ընտրուելիք Պատրիարքը պիտի ներկայացնէ ոչ թէ Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը, այլ Հայաստանեայց Եկեղեցին: Աւանդութիւններու պաշտպանութիւնը ոչ թէ կառավարութեան, այլ համայնքին պարտականութիւնն է:

● Այն պայմանը, թէ թեկնածու հօրը կողմէ Թրքահպատակ պէտք է ըլլայ եւ տարիքն ալ 40 պէտք է ըլլայ, արդէն ամենայած մակարդակի կ'իջեցնէ ընտրելի թեկնածուներու թիւը: Երկրին մէջ միայն երկու «թեկնածու»ներ կան, մէկը 34 տարեկան Մեսրոպ Եպիսկոպոսն է, միւսն ալ 65 տարեկան Շահան Եպիսկոպոսը: Եթէ 40 տարեկանի սահման մը որոշուի, այն ատեն միակ թեկնածու մը կը մնայ:

● Եթէ Թուրքիոյ մէջ թեկնածու եպիսկոպոսներուն թիւը քիչ է, ատոր յանցանքը ոչ համայնքին է, ոչ ալ հոգեւոր ասպարէզի թեկնածուներու պակասը: Հոգելոյս Շնորհք Պատրիարք քանիցս Պետութեան դիմում կատարած է որպէսզի արտօնուի Դպրեվանքի մը բացումը: Մինչդեռ Թուրքիոյ մէջ ամէն տարի իմամ – հաթիպի դպրոցներ կը բացուին եւ Աստուածաբանական Փաքիւլթէներ կը հիմնուին: Հայկական ծագում ունեցող Թուրք հայրենակիցները, որոնք հոգեւոր ասպարէզի նուիրուիլ պիտի ուզեն, ո՞ւր պիտի կրթուին: Եթէ դուրսէն թեկնածու ալ չընդունուիր, ի՞նչ պէտք է ընէ Հայոց Պատրիարքարանը:

● Քրիստոնէական հիմնական մէկ սկզբունքին համաձայն, պատրիարքները, պապերը կամ կաթողիկոսները կ'ընտրուին եպիսկոպոսներու շարքերէն: Մինչդեռ պետական հրահանգին մէջ կը նշուի որ թեկնածուները կրնան ընտրուիլ հոգեւորականներու շարքէն: Այս պայմաններու մէջ դարաւոր աւանդութիւնները հիմնայատակ եղած կ'ըլլան եւ վաղը դպիր մը, քահանայ մը, մինչեւ իսկ մայրապետ մը կրնայ բազմիլ պատրիարքական գահուն վրայ, որպէս 83-րդ Պատրիարք:

«ՃՈՒՄՀՈՒՐԻՅԷԹ»

Ձեր մէջ կա՞յ մէկը որ գիտնայ թէ Թուրքիոյ մէջ ինչ է մեր հայ հայրենակիցներուն թիւը:

Ես չեմ գիտեր: Պետական վիճակագրական էնսթիթիւն այս մասին հրատարակութիւն չունի: Զանի, որովհետեւ 1985-էն վերջ «անջատողականութիւն» նկատուեր է փոքրամասնութիւններուն

(Շար·ը Դ· էջ)

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.Ի ՀԵՏ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԵՒ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐԸ ՓԱՐԻԶ ԺԱՄԱՆԵՑԻՆ

ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ ԷԻՆ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԿՈՂՄԷ

Չորեքշաբթի գիշեր, Մայիս 9-ին, Փարիզ ժամանեցին Ամենայն Հայոց եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսները, որոնք պիտի մնան քանի մը օր միայն: Կիրակի, Մայիս 13-ին Վազգէն Ա· եւ Գարեգին Բ· իրենց հայրական խօսքը կ'ըսեն եւ օրհնութիւնը կուտան ժողովուրդին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին: Պատարագը կը մատուցանէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ուղեկից՝ Անանիա Եպիսկոպոս Արապաճեան:

Պրիւսէլէն մեկնելէ առաջ, Երեքշաբթի, Մայիս 8-ին, Հայրապետները կ'ընդունուէին եւրոպական Խորհրդարանի նախագահին կողմէ: Հանդիպումին ներկայ կ'ըլլար նաեւ Էրնէսթ Կլին, պէլժ երեսփոխան, ծանօթ իր հայանպաստ գործունէութեան համար Խորհրդարանէն ներս:

Ամենայն Հայոց եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսները գլխ որպար հետեւեալ հարցերու վրայ կեդրոնացան: Նախ, խորին շնորհակալութիւն յայտնեցին այն օժանդակութեան համար, զոր Խորհրդարանը ընծայեց Հայաստանի, երկրաշարժին առթիւ, միաժամանակ իր ուշադրութեան առարկայ դարձնելով: Շնորհակալութիւն եւ գնահատանք արտայայտեցին 1987 Յունիս 18-ի բանաձեւին համար: Փափաք յայտնեցին, որ առիթով մը կարենան իրենց ձայնը հասցնել եւրոպական Խորհրդարանը: Նախագահը յայտնեց թէ բոլորովին համաձայն է, բաղձանքը պիտի փոխանցէ դիւանի մարմիններուն, որպէսզի կարելիութիւնը տնեզծուի: Հուսկ, Գարեգին Բ· անդրադարձաւ Լիբանանի, խնդրելով որ եւրոպական Խորհրդարանը իր եռանդամ յանձնախումբին միջոցաւ, աւելի գործօն դառնայ, Լիբանանի տագնապին լուծման ի խնդիր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ փրկեցին Ռոքարի կառավարութիւնը մետասաներորդ ժամուն: Արդարեւ, ժամը 21·55-ին է միայն, Չորեքշաբթի գիշեր, որ Անտրէ Լաժուանեի կարդաց Կեդր· Կոմիտէի բանաձեւը, որ կը մերժէր քուէարկել, աջին հետ, կառավարութիւնը դատապարտող բանաձեւը: Ինչպէս գրեցինք երէկ, ուղղակի հիչքեան օր մըն էր, զոր Համայնավար կուսակցութիւնը պարզեւեց Ռոքարի եւ որովհետեւ ընդդիմութեան այդ բանաձեւին դրդապատճառը Ներման օրէնքն էր, Հինգշաբթի առտու, երկու թերթեր, որոնք «ազգականական» մասնաւոր կապեր չունին («Քօթիտիէն տը Փարի», «Լիպերասիոն») բառ առ բառ նոյն խորագիրը դրած էին, առաջին էջը, «Համայնավար կուսակցութիւնը ներում չըշնորհեց Ռոքարի»: Ի վերջոյ, ուրեմն, բանաձեւը ստացաւ 262 ձայն միայն, համայնավարները ձեռնպահ մնացին: Համայնավարներու խաղը բնական էր· մէկ կողմէ չէր կրնար դատապարտել, առաջին անգամ ըլլալով, ձախ կառավարութիւն մը, բայց, եթէ սկիզբէն իսկ յայտնէր իր չէզոք դիրքը, փաստը տուած կ'ըլլար որ ոյժ չունի եւ բան մը չի ներկայացներ: Ուրեմն, հարկ էր, որ գոնէ երեւութապէս, «բան մը» ընէ, որպէսզի «բանի մը» տեղ անցնի եւ վաղը՝ «բաներ մը» կորզէ Ռոքարէն:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ, հրադադարի թիւն եւ Թնդանոթաձգութիւն չեն դադրիր, Աուն եւ Ժաաժա կը շարունակեն իրարու ասպարէզ կարդալ, ի հեճուկս ժողովուրդին: Մէկ օրուան մէջ, Մայիս 8-ին, կրկին 20 մեռեալ կար եւ 41 վիրաւոր, նախորդ գիշեր ալ՝ 11 մեռեալ եւ 21 վիրաւոր Յունուար 30-էն ի վեր, միջքրիստոնէական բախումներու հետեւանքով 972 մեռեալ եւ 2564 վիրաւոր կայ: Զօրավար Աուն նոր սպառնալիք մը կարդաց ծովային շրջափակում յայտարարելով «քրիստոնեայ գօտին» բացը եւ զգուշացուց անոնք որոնք կ'օգտագործեն այդ շրջանի նաւահանգիստները, Աուն, այս ձեւով, կ'ուզէ արգելք հանդիսանալ իր մրցակիցներուն պարենաւորման (զէնք եւ զինամթերք):

ԼՈՒԻՃԻ ՆՈՆՕ, իտալացի երաժիշտը, մեռաւ 66 տարեկանին: Շարքային համայնավար, «Նոնօ բոլորովին քաղաքական ըմբռնումն ունէր երաժշտութեան եւ ելեկտրա – լսողական միջոցները զորս կ'օգտագործէր գինքը վերածած էին մեծ մենակեացի մը» կը գրէ «Լիպերասիոն»: Զոհ գնաց խլիրդի:

ԼԻՏՈՒԱՆԻՈՅ նախարարապետը, Փարիզի մէջ, Հինգշաբթի օր կը տեսնուէր Նախագահ Միթերանի հետ: Նոյն օրը, «Լիպերասիոն» հարցազրոյց մը հրատարակած էր Լանտսպերկիսի հետ, ուր Նախագահը կ'ըսէ նախ հետեւեալը.— «Արեւելեան կողմը պատահած բոլոր փոփոխութիւններէն «պալթեան ազգ· վերածընունդն» է այն որ կը պահանջէ արեւմտեան ազգերու ամէնէն գործօն նեցուկը եւ դեռ կը սպասենք»: Ու հաւանաբար, դեռ շատ կը սպասեն: Լանտսպերկիս գիտել կուտայ որ· - «Մ· Կորպաչովի անձնական դիրքը չէ որ, այսօր, տագնապի մէջ է, Ստալինէն ժառանգ մնացած Խորհ· Միութեան կառոյցն իսկ է: Այդ կառոյցը պէտք է շուտ փոխուի: Բոլոր ճիգերը ուշացնելու համար այս փոփոխութիւնը, այդ ճիգերը Կորպաչովէն գան թէ Արեւմուտքի այն մարդոցմէ, որոնք իր մէջ կը տեսնեն նախախնամական մարդը, կրնան միայն աւելի ծանրակշիռ դարձընել կացութիւնը, պատրաստել ալ աւելի ահաւոր պայթում մը»:

ՔՐԻՍԹԻԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, նախկին առեւտրական դատարանին վճիռն իսկ, հրաժարեցաւ իր դատէն, Պետրոսեան հաստատութեան դէմ: Քանի մը ամիս առաջ է, որ Քրիսթիան Պետրոսեան խնդրոյ առարկայ կ'ընէր Քավիար Պետրոսեան հաստատութեան մատակարարումը ընտանիքին միւս անդամներուն կողմէ եւ կը պահանջէր դատական վարիչի մը նշանակումը քննելու համար կացութիւնը: Փետրուարին կը նշանակուէր քննիչ մը, որ իր տեղեկագիրը յանձնած էր եւ դատարանը իր վճիռը պիտի արձակէր Մայիս 9-ին: Բայց, նշանակուած վարիչին եզրակացութիւնները կը հաստատեն որ առողջ մատակարարութիւն մը կայ եւ ուրեմն հակառակորդ կողմը (ամբողջ ընտանիքը, այսինքն՝ Մուշեղ եւ Մելքոն Պետրոսեան եղբայրներու զաւակները) իրաւունք ունի: Ի տես այդ կարծիքին թէ՝ «Պետրոսեան խումբի ընկերութիւններու դրամական կացութիւնը առողջ է, իրենք ունին մատակարարման եւ տնօրէնութեան իրենց օրինաւոր օրգանները եւ ոչ մէկ հիմք կայ դատական քննիչի մը նշանակումին համար», Ք· Պետրոսեան նախընտրած է, հաւանաբար առաջքն առնել իրեն աննպաստ վճիռի մը:

ՅՈՒՇԱՏԱԿՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

ԹՈԽՄԱՆԳԷՕԼ

Հայաստանի մէջ, քանի մը անգամ առիթը պարտականութիւնը ունեցած եմ այցելելու Երեւանի գերեզմանատունը, որ կը գտնուէր քաղաքէն հեռու, Թոխմանգէօլ լճի եզրին:

Առաջին անգամ, 1963, Դեկտեմբեր 18–ին, հոն գացի փնտռելու համար շիրիմը զարմիկիս, Հրաչ Բողէեանի որ պատերազմի հետեւանքով լքուած եւ մոռցուած էր...: Հրաչ Բողէեան, զաւակն էր, բնիկ Մշեցի Սարգիս Էֆէնտի Բողէեանի, յաճախած Պոլսոյ Կեդրոնական Վարժարանը եւ յետագային գրկուած Ֆրանսա, Նանսիի Երկրագործական համալսարանը, իր ուսումը աւարտելու: Գեղեցիկ, հայրենասէր, երիտասարդ մըն էր, գաղափարապաշտ եւ անկեղծ համայնավար մը, որ հակառակ իր ծնողքին արգելքին, 1930–ական թուականներուն որոշեց մեկնիլ Հայաստան, ծառայելու իր Հայրենիքին:

Մէկ – երկու տարի Երեւանի համալսարանի մէջ դասախօսելէ յետոյ, ստալինեան մաքրագործումներու օրերուն, աքսորուած էր Սիպիր, ուր, 15 տարի տառապելէ յետոյ, հալած – մաշած վերադարձած էր, մեռնելու համար Երեւանի մէջ...: Ահա՛, այս տարաբախտ երիտասարդին յիշատակը յարգելու և իր քրոջ, Փարիզ գտնուող Ալիս Բողէեան – Վալանսիին խնդրանքը կատարելու համար, ուզեցի, անպայման, Երեւանէն մեկնելէս առաջ, այցելել իր գերեզմանին: Հայրենակիցներէս ոչ ոք գիտէր Հրաչ Բողէեանի մահուան ու թաղման ճշգրիտ թուականը: Կարծելով որ մեռելատան գրասենեակին մէջ անպայման արձանագրութիւն մը կը գտնուէր, կէսօրէ մը յետոյ, առաջնորդութեամբ ազնիւ ուսանողուհիի մը, Թըխալեղ Հրանոյշի, Երեւանէն, հանրակառքով ճամբայ ելանք դէպի Թոխմանգէօլ:

Գիտէի միայն, որ տարի մը առաջ Ամերիկայէն, Հրաչ Բողէեանի քրոջ աղջիկը, երգչուհի Շաքէ Շահպազեան, այցելած էր Հայաստան, երգահանդէս տուած, այս առիթով, իր մօրեղբօր շիրիմը փնտռած, գտած եւ նորոգած էր, ցանկապատ մը քաշել տուած եւ երկաթեայ խաչ մը զետեղած էր, հողակոյտին եւ վըրան գրած ննջեցեալին անունն ու մականունը: Երեկոյեան ժամը չորսն էր, երբ հասանք գերեզմանատունը: Հրապարակին վրայ, բազմութիւն մը խռնուած էր: Զարմացած հարցուցի ընկերուհիիս թէ, ինչո՞ւ հաւաքուած է ժողովուրդը: – «Յուղարկաւորութիւն կայ, մօրաքոյր» – Երեւանի մէջ, առհասարակ ժամը չորսէ ետեւները կը կատարեն թաղման արարողութիւնները, որովհետեւ, ժողովուրդը ցերեկին կ՚աշխատի եւ միայն երեկոները ազատ է: Երբեմն կը պատահի որ, նոյն օրուան մէջ եւ նոյն ժամուն, քանի մը յուղարկաւորութիւններ միասին կատարուին, ինչպէս այսօր...: Ծաղիկ գնելէ եւ քահանայ փնտռելէ առաջ, ես եւ Հրանոյշ գտնեցինք մեռելատան գրասենեակը, տըւինք ննջեցեալին անունն ու մականունը եւ խնդրեցինք որ մեզ ցոյց տան գերեզմանին տեղը: Պաշտօնեան իր կարգին հարցուց մեզի, Հրաչ Բողէեանի մահուան եւ թաղման թուականը...: Մեր ժխտական պատասխանին վրայ, քարտուղարը ըսաւ. – «Ի զո՞ւր էք եկել Տիկին, չէք կարող գտնել, պէտք էր նախօրօք դիմէիք Երեւանի գերեզմանատուներու կեդրոնական տեղեկատուութեան գրասենեակը, միայն անունով, անկարելի է գտնել»: Յուսահատութիւնը պատեց հոգիս,- «Ժամանակ չունիմ, երկու օրէն կը մեկնիմ Ֆրանսա» – ըսի նաեւ թէ, տարի մը առաջ նորոգուած էր շիրիմը, Ամերիկայէն եկող ազգականուհիի մը կողմէ: Տեսնելով յուզումս պաշտօնեաներէն մէկը ըսաւ.– «Է՛դ պարագային, Տիկին, մտէք գերեզմանատուն եւ հարցրէք գերեզմանափորներին, դուցէ նրանք գիտենան եւ յիշեն մի նորոգուած շիրիմ»: Շնորհակալութիւն յայտնելով, ընկերուհիիս հետ աճապարեցինք մտնել գերեզմանատուն...: Մուտքի դրան առջեւ նստած էին հայ եւ ռուս մուրացիկներ, որոնք ձեռքերը երկարած, ողորմութիւն կը խնդրէին:

Ընկերուհիս ըսաւ. – «Ականջ մի՛ կախէք, է՛դ Ռուսները սուտ մուրացիկներ են...»: – Ըսի թէ՝ «հոգ չէ, սուտ կամ իրաւ, Հրաչ Բողէեանի հոգւոյն համար կ՚ուզեմ ողորմութիւն տալ»: Երբ քանի մը մանէթ տուի, սեւազգեստ կնոջ մը, միւս մուրացիկները ոտքի ելան եւ սկսան աղաչել.– «Դե՛հ, մօրաքոյր մի՛ հաւատաք», կոչեց Հրանոյշ: Ես, չգիտնալով փոքրիկ գումարներ բաժնեցի բոլորին...: Հետզհետէ սկսանք յառաջանալ ընդարձակ գերեզմանատան խորը: Նշմարեցի քահանայ մը որ մեր առջեւէն կը քալէր. հարցուցի թէ՝ «քահանան առանձին ո՞ւր կ՚երթայ. կրօնական արարողութիւնը արգիլուած չէ՞»: «Ո՛չ, մօրաքոյր, ամէն ոք ազատ է քահանայով կամ առանց քահանայի թաղելու իր մեռելը», պատասխանեց Հրանոյշ: Արդ, ուշադրութեամբ սկսանք դիտել, ընդարձակ մեռելատան աջ ու ձախ կողմերը գտնուող շիրիմները եւ կարդալ արձանագրութիւնները...: Մի գուցէ հրաշքով հանդիպէինք տարաբախտ Հրաչի հողակոյտին: Գրեթէ կէս ժամ, ի զուր քալեցինք եւ փնտռեցինք: Ես, զարմացած կը դիտէի մէկը միւսէն շքեղ դամբարանները: Սպիտակ եւ սեւ մարմարիոնէ արձանները, թեւաւոր հրեշտակները, ծունկի եկած, մազերը փռած որդեկորոյս մայրերը, սիրահար զոյգերը, ոսկեզօծ արձանագրութիւնները...: Պահ մը ինքզինքս կարծեցի արձանագործի մը արհեստանոցը, կամ թանգարանի մը մէջ...: Կը խորհէի թէ, այսքան մեծածախս գումարներ ի՞նչպէս կրնար հայթայթել, մեր նորաստեղծ հայրենիքին մէջ ապրող համեստ ժողովուրդը: Այսպէս, դիտելով եւ ողորմիս տալով մեզ շրջապատող ննջեցեալներու հոգիներուն, կամաց – կամաց, հասանք գերեզմանատան վերի ծայրը. – «Ի զո՞ւր ենք փնտռում մօրաքո՛յր, մինչեւ լոյս էլ մնանք, չենք կարող գտնել...»: «Գոնէ խիղճս կը հանգստանայ, վերադարձիս կրնամ ըսել թէ, փնտռեցի եւ չգտայ: Հրանոյշ, սիրելիս, այժմ պէտք է գտնել գերեզմանափորները եւ անգամ մըն ալ անոնց հարցնել...» ըսի ճարահատ - «Նրանք այժմ նոր գերեզմանատան մէջ ըզբաղած են մեռել թաղելով, ուրեմն, գնա՛նք էս կողմ» – ըսաւ ընկերուհիս եւ բացատրեց թէ, հին գերեզմանատունը շատոնց լեցուած ըլլալով, քովի հողամասի վրայ սկսած են թաղել նոր մեռելները եւ հետզհետէ հեռանալով սքանչելի յուշարձաններէն, մտանք նոր հողամասը, ուր, ցեխոտ, խորտուբորտ ու քարոտ, անհրապոյր վայր մըն էր: Նախորդ գիշերը անձրեւ եկած էր եւ ճահիճներ կազմուած էին չորս դին: Մեր ոտքերը կը սահէին եւ դժուարաւ կը յառաջանայինք: Գրեթէ գերեզմանատան կէսը կտրած էինք, երբ հեռուէն լսեցինք նուագի ձայներ եւ նշմարեցինք երեք – չորս յուղարկաւոր խումբեր, որոնք շրջապատած նոր բացուած փոսերու եզրին դրուած իրենց սիրելիներուն դագաղները, թմբուկ կը զարնէին, զուռնայ կը փչէին, կ՚երգէին եւ օղիի գաւաթները իրարու զարնելով կենաց կը խմէին...: Ես, պահ մը շշմած կեցայ, աչքերուս չէի հաւատար: Ընկերուհիս հարցուցի թէ՝ «ի՞նչ է այս, Հրանոյշ, գերեզմանատան մէջ հարսնիք կայ...», – «ո՛չ, մօրաքոյր, աս շատ բնական երեւոյթ է մեզ մօտ ... Թաղման ժամանակ մենք կը նուագենք, կ՚երգենք եւ օղի կը խմենք, մեր մեռնող հարազատներու հոգիներուն համար...»:

Գիտէի թէ, ծննդավայրիս եւ հայկական միւս գաւառներուն մէջ, յուղարկաւորութեան օրը ննջեցեալներուն հոգիներուն համար հերեսայ կ՚եփէին եւ կը բաժնէին դրացիներուն եւ աղքատներուն, սակայն երբեք չէի լսած ու տեսած որ, դըհոլ – զուռնայ փչէին եւ օղի կոնծէին դագաղին առջեւ...: Այս անսովոր տեսարանը հայրենի հողին վրայ, դառնութեամբ լեցուց հոգիս...: Քիչ վերջ, տեսանք մեր փնտռած գերեզմանափորները, որոնք չատուոր էին, աւա՜ղ...: Իւրաքանչիւրը թիերը բռնած, կազմուպատրաստ կեցած էին, բաց գերեզմաններու գլխուն վերեւ, ըսպասելով այս ողբերգակատակերգական արարողութեան վերջաւորութեան: Տեսանք հեռուէն, որ, դագաղը իջեցուցին փոսին մէջ եւ գերեզմանափորները աճապարանքով սկսան քիչ մը հող եւ խոշոր քարերը մեծ աղմուկով մը տեղացնել դագաղին վրայ ... վերջ ի վերջոյ շիրիմը դարձաւ ոչ թէ հողակոյտ, այլ, քարակոյտ մը...: Վարձկան նուագողները կ՚ոգեւորուէին, եթէ ննջեցեալը հարուստ էր, իրենց ստացած դրամին համեմատ աւելի կամ պակաս եռանդով կը փչէին զուռնան, կը զարնէին թմբուկը եւ կը կոնծէին օղին ... հոգ չէ թէ մեռնողը երիտասարդ ըլլար թէ ծեր...: Վերջապէս, քաջութիւնս հաւաքելով մօտեցայ մէկ - երկու գերեզմանափորներու, հարցուցի թէ, արդեօ՞ք կը յիշեն եւ գիտեն, տարի մը առաջ նորոգուած Հրաչ Բողէեանի շիրիմին տեղը...: Թխահեր եւ առոյգ գերեզմանափորներէն մէկը հարցուց. – «Թաղման թուականը իմանում է՞ք Տիկին», – «ո՛չ, անունը միայն գիտեմ», – «Ա՛յ, Տիկին ջան, էս ծով գերեզմանատան մէջ, մենք ինչպէ՞ս իմանանք, ինքա՞ն գերեզման է նորոգուել ... ի զո՞ւր մի՛ փնտռէք, էս տեղ հարիւրէ աւելի գերեզմանափորներ կան, ո՞րմէկին հարցնէք», – ըսին խրատացիօրէն գերեզման փորող հայորդիները...: Այլեւս յոյսս կտրած Հրաչի շիրիմը գտնելէ, ես եւ Հրանոյշ, բռնեցինք վերադարձի ճամբան, ցատքելով լճացած ջրերու, քարակոյտերու եւ խառնշտներու վրայէն, հասանք բլրակին եւ հանդիպեցանք ուրիշ յուղարկաւորներու խումբի մը ... լսեցինք հառաչանքի եւ լաց ու կոծի ձայներ...: Մեր կամքէն անկախ կեցանք եւ մօտենալով, ներկայ եղանք սրտաճմլիկ տեսարանի մը...: Բազմութիւն մը շրջապատած էր փոսի մը եզրին դրուած դագաղը, որուն մէջ կը հանգչէր, հազիւ 30 տարեկան, երեսը բաց երիտասարդ մը, որուն գլուխը եւ ծնօտը սպիտակ լաչակով մը փաթթուած էր ... սպաւոր կիներէն մին, մայրը, գլխուն կը զարնէր, մազերը կը փետէր եւ գրկած զաւակը կ՚ողբար, կ՚ողբար եւ քարերը կը լացնէր...: Բոլոր կիները կ՚աշխատէին զսպել որդեկորոյս մայրը...: Բազմութիւնը ալի արցունք կը թափէր ... մենք անակնկալի եկած, խոր յուզումի մատնուած, քարացած, կեցած էինք, ճամբուն եզրին ... հայրենի անթառամ ծաղիկներով շրջապատուած էր դագաղը... եւ մեղմօրէն կը լսուէր, սրինգի մը ձայնը միայն...: Այդ բոպէին, նկատեցի որ, Հրանոյշ, հեռու, անկիւն մը քաշուած կը հեծկլտար...: Վերջէն պիտի իմանայի որ իր մէկ հատիկ եղբայրը, տարի մը առաջ, արկածի հետեւանքով մեռած ու թաղուած էր այս գերեզմանատան մէջ...: Ափսո՜ս, սակայն, ոչ նախորդ յուղարկաւորութիւններուն եւ ոչ ալ այս տարաբախտ երիտասարդին դագաղին վերեւ, չտեսայ ոչ մէկ քահանայ եւ աղօթքի մըրմունջ...: Փոխան բուրվառի եւ խունկի դուլաներու, կը լսուէր միայն թմբուկի եւ զուռնայի ու գլուխները օղիէն տաքցած երգիչներու խուպոտ ձայները...: Այլեւս չկարողանալով դիմանալ, Հրանոյշին թեւը մտած, հեռացանք այդ տըխուր վայրէն եւ Թոխմանգէօլի գերեզմանատունէն...:

Երկրորդ այցելութեանս Հայաստան, 1966–ին շնորհիւ Հրաչ Բողէեանի ազգական, նկարիչ՝ Հմայեակ Բողէեանի, վերջապէս կրցի գտնել շիրիմը զարմիկիս, քանի մը անգամ այցելել եւ ծաղիկներով զարդարեցի իր հողակոյտը: Ոչ շիրմաքար կար վրան, ոչ ալ յուշարձան. այլ՝ երկաթեայ ձողերով շրջապատուած եւ խաչ մը զետեղուած էր, ինչպէս նաեւ տարաբախտ երիտասարդին անունը եւ ծննդեան ու մահուան թուականները...:

Չորրորդ այցելութեանս Հայրենիք, 1971–ին, արդէն տարի մը առաջ մահացած էր Սողոմոն Տարօնցին որ հոգեկան եղբայր մը եղած էր ինծի համար: Խորապէս ազդուած, առաջին առթիւ գացի Բասեան փողոցի իր բնակարանը, ցաւակցութիւնս յայտնելու իր այրիին եւ զաւակներուն, բժիշկ Վարուժանին եւ Անահիտին, որոնք արդէն ամուսնացած եւ ընտանիք կազմած էին: Վարուժանէն խնդրեցի որ զիս առաջնորդէ Թօխմանգէօլի գերեզմանատունը, ուր թաղուած էր հայրը, Սողոմոն Տարօնցին: Վարուժան շատ զբաղած էր եւ ամէն օր կ՚այցելէր Երեւանի հիւանդանոցները: Բժիշկ Վարուժան, դեռ ինքնաշարժ չունէր: Ես, այդ օրերուն հիւրընկալուած էի նկարիչ՝ Հմայեակ Բողէեանի տունը. Հմայեակ որ ճանչցած էր Սողոմոն Տարօնցին եւ կը յարգէր անոր յիշատակը, յանձն առաւ միջոցի մը իր ինքնաշարժով մեզ առաջնորդել Թօխմանգէօլ:

Սողոմոն Տարօնցին թաղուած էր մտաւորականներու յատուկ հողամասի մը մէջ, դեռ դամբարանը չէր շինուած: Վարուժան, որ իր հօր արժանաւոր զաւակն էր, եւ կը պաշտէր զայն, ծրագրած էր իր անձնական միջոցներով գեղեցիկ յուշարձանով մը յաւերժացնելով անոր յիշատակը եւ այդ մասին խորհուրդներ կ՚ուզէր, արուեստագէտ, նկարիչ՝ Հմայեակ Բողէեանէն, որ ինքն ալ Տարօնցի եւ սրտակից, կ՚ուզէր բարոյապէս օգտակար ըլլալ անոր: Դամբարանին կառուցումը մեծածախս գումարի մը կը կարօտէր: Թէեւ Հայաստանի կառավարութիւնը մասամբ կը ստանձնէր հոգալ ծախքերը մահացած գրագէտներու շիրիմներուն: Այդ օրը, ծաղկեփունջ մը զետեղուեցաւ, արցունքով, սրտաբուխ աղօթք մը մրմնջեցի հոգեկան եղբօրս թարմ հողակոյտին եւ տխրութեամբ բաժնուեցանք բանաստեղծին շիրիմէն...:

Թօխմանգէօլի գերեզմանատունը այցելած եմ երրորդ եւ վերջին անգամ, 1974–ին, ընկերակցութեամբ՝ Սողոմոն Տարօնցիի կնոջ, Ռուզաննայի խոնարհելու համար նոր մահացած սասունցի երկու արժէքաւոր մտաւորականներու, Խաչիկ Դաշտենցի եւ Վաղարշակ Նորէնցի շիրիմներուն առջեւ...:

Հայաստանի բուրումնաւէտ վարդերու եւ մեխակներու փունջ մը գիրկս, նախ այցելեցինք իր ամուսնոյն, Սողոմոնի գերեզմանին, որուն վրայ կանգնած էր այժմ սպիտակ մարմարիոնէ գեղեցիկ յուշարձան մը: Ծաղկեփունջէն մաս մը դրի Տարօնցիի շիրմաքարէն եւ պահ մը իր այրիին հետ նստելով դամբանին եզրին, քարէ աստիճաններուն վրայ, ոգեկոչեցինք հայրենասէր բանաստեղծին յիշատակը...:

Յետոյ, Ռուզաննան զիս առաջնորդեց դէպի աջ, ուրիշ գերեզմանի մը մօտ, որուն խորը կը հանգչէր «Խոտեղան»ի հեղինակ, անմահ Խաչիկ Դաշտենցը, արտասուքով, վարդերու փունջ մը զետեղեցի իր համեստ շիրիմին, որուն գըլխուն վերեւ կարդացի սրտառուչ ձօն մը բանաստեղծ ուսանողուհիի մը կողմէ, ուղղուած վարպետին...: Յուզմամբ բաժնուեցայ դաշտավէտ գիւղի արժանաւոր զաւակ Խաչիկ Դաշտենցի գերեզմանէն, երթալ խոնարհելու Սասնոյ Շէնիք գիւղի մէկ ուրիշ տառապած գրագէտի մը, Վաղարշակ Նորէնցի թարմ հողակոյտին...: Մնացեալ ծաղիկներով զարդարեցի շիրիմը անբախտ գրագէտին, որ ստալինեան չարաշուք օրերուն, աքսորուած եւ երկար տարիներ չարչարուած էր Սիպիր եւ խորերը: Թէեւ կրցած էր տոկալ եւ վերադառնալ հայրենիք, սակայն քայքայուած էր իր առողջութիւնը: Շնորհիւ իր ազնիւ եւ հաւատարիմ կնոջ խնամքներուն, ապրեցաւ եւ ստեղծագործեց քանի մը տարի Երեւանի մէջ:

Մեր տխուր, բայց նուիրական պարտականութիւնը կատարած կը պատրաստուէինք դուրս ելլել գերեզմանատունէն: Ծաղկեփունջէն ձեռքս մնացած էր վարդի կոկոն մը միայն...: Մտադիր էի զայն դնել անծանօթ շիրիմի մը վրայ...: Ի յիշատակ օտար հողի վրայ հանգչող սիրելի հարազատներուս, երբ յանկարծ հեռուէն նշմարեցինք կին մը կեցած գերեզմանի մը առջեւ, որ կը խօսէր իր քով կեցած բանուորի մը հետ...: Մօտենալով, Ռուզաննան ճանչցաւ զայն, բարեւեցին եւ սկսաւ մտերմօրէն ռուսերէն խօսիլ անոր հետ...: Դեռ երիտասարդ, խարտեաշ, գեղեցիկ կին մըն էր: Ռուզաննան զիս ներկայացուց կնոջ եւ ցոյց տալով գերեզմանը ըսաւ. – «Արմենուհի ջան, է՛ս տեղ հանգչում է գրագէտ՝ Մկրտիչ Արմէնը, իսկ Տիկինը, նրա կինն է...»: Ես, յուզուած եւ անակնկալի եկած, անմիջապէս ձեռքս բռնած մէկ հատիկ վարդի կոկոնը, մեծ գոհունակութեամբ դրի գերեզմանին եւ սրտիս խորքէն աղօթք մը մրմնջեցի «Հեղնար Աղբիւր»ի տաղանդաւոր հեղինակին տառապած հոգւոյն համար...:

Մկրտիչ Արմէնի կինը, Ռուս էր, տեսնելով իմ յուզումը, աչքերը արցունքով լեցուեցան եւ շնորհակալութիւն յայտնեց մէկ հատիկ ... ծաղիկին համար: Սրտատէր կին մը կ՚երեւար. Մոսկուայէն եկած էր, իր սիրած ամուսնոյն գերեզմանը նորոգելու եւ յուշարձան մը կառուցանելու անոր յիշատակին:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵԽՈՆԵԱՆ

ՔԵՄՈՒԽՏԻ ԿԱՇԻՆ

Քեմուխտի կաշին ժամանակի ընթացքին կը քաշուի, ծուռը կը պլպլկնայ. կը նմանի մեր ազգին պատմութեան:

Դարերէ ի վեր Հայաստանի հողը կորսնցուց իր մեծ մասը. մեր ժողովուրդը ցրուեցաւ աշխարհի զանազան երկիրները ուր հետզհետէ կը կորսնցնէ իր լեզուն ու մշակոյթը: Այդ վայրերուն մէջ կը մնան գարաւոր եկեղեցիներու շէնքերը ոռոնք կը փաստեն անցեալի հայկական գոյութիւնը:

Հետաքրքրական օրինակ մըն է Հնդկաստանի հայ գաղութը: Անոր ապրած հոլովոյթը կարելի է բազմապատկել այլ օրինակներով: Հոն, Պոմպէյի եւ Կալկաթայի մէջ 1700ական թուականներէն ի վեր հայկական եկեղեցիներ կային. երկրորդ աշխարհամարտէն ետք հայ գաղութը փլլուն կեանք ունեցաւ հոն:

Սակայն որովհետեւ Հնդկաստան տնտեսական, կրօնական մարզերու մէջ Հայութեան շատ յարմար երկիր չէր, անոնք սկսան մեկնիլ գլխաւորաբար Ամերիկա եւ Աւստրալիա: Այսօր Կալկաթայի մէջ մնացած են շուրջ 170 Հայեր, իսկ Պոմպէյի մէջ միայն հինգ հոգի. ոչ թէ հինգ ընտանիք, այլ հինգ հոգի, որոնք հակառակ իրենց յառաջացած տարիքին, կը պայքարին իրենց ազգ. ստացուածքը պահելու: Իսկ կառավարութիւնը կը սպասէ որ անոնք եւս մահանան, որպէսզի իւրացնէ հայկական շէնքերն ու եկեղեցին:

Պոմպէյի Հայերը լաւատեղեակ են այս կացութեան: Գիտեն որ եթէ լուծում մը եղանակ մը չգտնուի, հնդիկ կառավարութիւնը իր նպատակին պիտի հասնի: Այս ուղղութեամբ լուրջ առաջարկներ ներկայացուցած են արդէն Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին որ անդրադառնայ այս հարցին: Հակառակ բազմաթիւ կրկնութիւններու, ոչ մէկ պատասխան տրուած է իրենց դիմումին. կը յուսահատին, կասկածելով որ իրենց հարստութիւնը արդեօք բաւարար չէ՞ ուշադրութիւն գրաւելու համար:

Ի՞նչ է իրենց գտած լուծումը. կ'առաջարկեն որ էջմիածին հայ գաղութին միջոցով ծախէ բոլոր շէնքերը ու Հայաստան փոխադրէ ձեռք բերուած գումարը: Եթէ ատիկա չընէ, արդէն ամէն բան կորսուած պիտի ըլլայ: Տեղին առաջարկ մըն է զոր շուտով պէտք է իրագործել. մինչդեռ տակաւին պատասխան չեն ստացած ու ժամանակը կ'անցնի, այդ հինգ հոգին կը տքնին մշակութային ու եկեղեցական ազգային ստացուածքը պաշտպանելու համար:

Եկեղեցին ո՞ւր է. արդեօք անոր տեղը իրենց կողքին չէ. այսքան անձնասէր կրնա՞յ ըլլալ, անտարբեր մնալու համար, երբ գիտենք որ յանուն հայկական գոյութեան, ո՛ւր ալ որ ապրին, Հայերը կը ստեղծեն մշակութային կեանք, դպրոցներ, եկեղեցի. իսկ մինչեւ ե՞րբ արդեօք եկեղեցականները անտարբեր եւ լուռ պիտի մնան անոնց մտահոգութիւններուն հանդէպ:

Այս դժուարին օրերուն երբ Հայութիւնը աշխարհի ամէն անկիւնէն «միութի՛ւն» կը գոռայ, երբ կը տեսնենք մեր հողը, ազգը որոնք կը կրճատուին քեմուխտի կաշիին պէս, արդեօ՞ք իրաւունք ունինք առանձին ձգելու Հայ մը որ կը պայքարի յանուն ազգային շահերու:

Հովիւը պարտաւոր է հոգալ իր հօտը. Կալկաթայի 5 Հայերն ալ կ'ուզեն վստահ ըլլալ որ Մայր Աթոռը աւելի երկար անտարբեր պիտի չմնայ իրենց յուսահատ կոչին դիմաց:

ԳԼԱՐԱ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ԱՊՐԻԼ 75

– ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ –

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

ԿԼԷՆՏԷՅԼ

Հայ ազգային երեք կուսակցութիւններու կազմակերպութեամբ, Ապրիլ 22-ին, Կլէնտէյլի Հայ Սքուլի մարզադաշտին մէջ տեղի ունեցած հանրահաւաքին ներկայ եղած է աւելի քան 5000 հոգի: Վահէ Եագուպեանի (Հ. Յ. Դ.) բացման խօսքէն ետք ելոյթ ունեցած են Կլէնտէյլի քաղաքապետ Լէրի Զարեան, Միացեալ Նահանգներու ներկայացուցիչներու Տան անդամ Քարլոս Մուրհէտ, Քալիֆորնիոյ ներկայացուցիչներու Տան անդամ Փաթ Նոլան, որ կարդացած է նահանգապետ Ճորճ Տէօքմէճեանի կողմէ ստորագրուած յայտարարագիրը, ըստ որուն 1990, Ապրիլ 24-ը կը հռչակուէր Հայոց ցեղասպանութեան զոհերու ոգեկոչման Օր: Խօսք առած են նաեւ Ս. Դ. Հ. կուսակցութեան կողմէ՝ Ժան Արոյեան, Ռ. Ա. կուսակցութեան կողմէ՝ Յակոբ Պօղոսեան, Հայաստանէն՝ ծանօթ դերասան Սօս Սարգսեան: Հանդիսութիւնը վերջ գտած է Արեւմտեան Ամերիկայի էջմիածնական եւ կիլիկեան թեմերու առաջնորդներու՝ Վաչէ Արք.ի ու Տաթեւ Արք.ի միացեալ աղօթքով:

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍ

Հ.Յ.Դ. Երիտասարդականի եւ «Շանթ» ուսանողական Միութեան կազմակերպութեամբ ցոյց մը տեղի ունեցած է Թրքական հիւպատոսարանին առջեւ, Ապրիլ 24-ին: Ոստիկանութեան հետ պատահած միջադէպերու հետեւանքով, մօտ 70 հոգի ձերբակալուած են բայց քանի մը ժամ յետոյ ազատ արձակուած են: Նոյն օրը, Ս. Պետրոս եկեղեցիին մէջ, երկու թեմերու առաջնորդներու մասնակցութեամբ միացեալ արարողութիւն մը կատարուած է:

ԳԱՆԱՏԱ

ՕԹԹԱՈՒԱ

Հայ Դատի Գանատայի յանձնախումբին կազմակերպած հանրահաւաքը տեղի ունեցած է գանատական Խորհրդարանի բարձունքին վրայ, Ապրիլ 24-ին, 3 հազար հոգիի մասնակցութեամբ: Խօսք առած են երեսփոխաններ եւ Հայ Դատի ներկայացուցիչ՝ Ժիրայր Պասմաճեան: Հուսկ՝ թողանցք կատարուած է դէպի Թրքական դեսպանատուն, ուր ելոյթ ունեցած են Հ. Յ. Դ. Գանատայի երիտասարդական ու պատանեկան Միութեանց ներկայացուցիչները:

ԹՈՐՈՆԹՕ

Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Ապրիլ 20-ի երեկոյեան, երեք յարանուանութեանց կազմակերպութեամբ նշուած է Եղեռնի 75ամեակը՝ ներկայութեամբ գաղութի հայկական բոլոր եկեղեցիներու հովիւներուն եւ շուրջ 1200 հոգիի:

Կիրակի, Ապրիլ 22-ին, Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցիին մէջ կատարուած է պատարագ ու հոգեհանգստեան պաշտօն՝ մասնակցութեամբ երեք յարանուանութեանց:

Նոյն օրը, «Ալեք Մանուկեան» մշակութային Կեդրոնին մէջ տեղի ունեցած է ոգեկոչման ձեռնարկը՝ կազմակերպութեամբ Ս. Դ. Հ. կուսակցութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Ռ. Ա. Կուսակցութեան:

ՎԱՆԳՈՒՎԸՐ

Կազմակերպութեամբ Եղեռնի ոգեկոչման միացեալ Յանձնախումբին, Ապրիլ 21-ին, Պրիթիշ Քոլումպիա Համալսարանի միջազգային Տան սրահին մէջ տեղի ունեցած է յուշի երեկոյթը: Խօսք առած են Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Ռ. Ա. Կուսակցութեան եւ Հայ Մշակութային Միութեան ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ դաշնակցային երեսփոխան Ս. Ռոպինսըն:

ՄՈՆՐԷԱԼ

Ապրիլ 22-ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ առաջնորդանիստ եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցած է միացեալ ոգեկոչում եւ պատարագ՝ մասնակցութեամբ Ս. Գր. Լուսաւորիչ (էջմ.), Ս. Յակոբ (կիլ.) եւ Հայ աւետարանական Եկեղեցիներուն:

Նոյն օրը, կէսօրէ ետք Մարի – Ռէն – տիւ – Մոնտ եկեղեցիին մէջ կատարուած է Եղեռնի նահատակներու յիշատակին հոգեհանգստեան պատարագ՝ կազմակերպութեամբ Տիրամայր Նարեկի հայ կաթողիկէ ժողովրդապետութեան:

ԳԷՄՊՐԻՃ

Ապրիլ 22-ին, Ս. Նշան եկեղեցիին մէջ մատուցուած պատարագէն յետոյ, Հայ Կեդրոնի մուտքին բարձրացած հերոսամարտերու յուշարձանին մօտ տեղի ունեցած է հոգեհանգստեան պաշտօն: Ապա Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, 400 հոգիի ներկայութեամբ ոգեկոչուած է Եղեռնի 75ամեակը:

ՀԱՄԻԼԹԸՆ ԵՒ Ս. ԳԱԹՐԻՆԶ

Հայ Դատի զոյգ յանձնախումբերուն կազմակերպութեամբ, ոգեկոչման հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է Ապրիլ 22-ին, Մաք – Մասթըր համալսարանին մէջ, 300 հոգիի ներկայութեամբ: Կազմակերպիչներէն զատ խօսք առնողներուն մէջ եղած են երեսփոխաններ, ինչպէս նաեւ Համիլթընի քաղաքապետը:

ԳՈՂԳՈԹԱ
ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ
ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՈԴԻԿ

ՎԱՆ

ՆԱՀԱՆԳԻՍ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ

Ծուլամերկի հիւսիս – արեւելակողմը, Պարսից Սալմաստի մուտքին, ԱՂԲԱԿ (Ալի - Պագ) վիճակն է, կրկին գաւառներ Կորդուաց եւ Վասպուրականի:

Խնուս ընդարձակ հովիտ է, հարաւէն ունենալով Խամուրբեր, Զեհնագ եւ Խամուր լեռները, նաեւ չահարեր, ազաջուր աղբիւրներ: Խնուս բերդաքաղաքը՝ հին Խնուն աւանն է: Դուպլայի հիւսիսակողմն է Կէօխու փոքրիկ վիճակը, Բասենի հարաւակողմը, ունի Ծուկրաշէն գիւղը:

Այս վիճակներուն ելքին է ՄԱՆԱԶԿԵՐՏ (ՄԷԼԱԶԿԵՐՏ) վիճակը, Պայազիտի Բէլէր - կէտուք լերանց հարաւէն. ունի հին Ապահունիք գաւառը, մասամբ ալ Հարքը: Հայկի որդի Մանուազ կառուցած է զայն, ուստի Մանաւազակերտ. աթոռն էր Ուրշտունի իշխաններու եւ եպիսկոպոսի. ԺԱ. դարուն Տուղրիլ զո՜ւր պաշարեց զայն. Ալփասլանէն գրաւուելով աւերուեցաւ: Քաղաքին արեւմուտքն է Օծին գիւղը, իսկ Գաթըրվին եւ Աշնար գիւղերը կը գտնուին հիւսիսակողմը. այս մասը կը կոչուի Թօբլու, շատ մը աւերակներով եւ կ'ենթադրուի ըլլալ Տուրուբերանի Դալառ գաւառը:

**

Արեւելեան կողմէ Պարսկաստանի սահմանակից, իր սրբավայրերով, բազմաթիւ վանքերով ու տաճարներով մեծահռչակ հայաշատ այս նահանգին ժողովրդեան ենթարկուած սարսափի, դիմադրութեան եւ գաղթի ահաւոր անցուդարձերուն վրայ արագ ակնարկ ձգելէ, Եղեռնի թատերավայր շրջանակներու, հրդեհի, աւարի ու ջարդի եւ ինչ ինչ եկեղեցականաց դրուագները (որոնց պատմագրութիւնը կը կարօտի ստոյգ հատորներու եւ որոնք դուռ բացին Թուրքին վրէժխնդրութեան պոռթկումին՝ բովանդակ Տաճկահայոց վրայ) համառօտակի արձանագրելէ առաջ, կարեւոր էր անշուշտ տեղեկանալ թէ 39.000 քառ. քիլոմեթր իր տարածութեան վրայ որքա՛ն Հայ բնակչութիւն ծաւալած կար՝ շրջապատուած հարեան Քիւրտերով, որոնց ցեղապետները՝ Թուրքէն գրգռուած՝ այնքան չարիք հասցուցին մերոնց եւ Նեստորականաց: Կը գտնենք ստորեւ 1913 Յուլիս 17-ի վիճակացոյց մը, զոր պատրաստած էր առաջնորդ Յովսէփ Եպիսկոպոս Սարաճեան՝ պատերազմի նախընթօրին վախճանեալ:

		Անձ	Պանդ.	Տուն	Ծանօթութիւն
Վան	Արարուց Թաղ	6393	466	1216	
	Նորաշէն Թաղ	5705	584	1008	
	Ցայնկոյների Թաղ	5498	478	1065	
	Ս. Յակոբի Թաղ	1791	133	327	
	Քաղաքամէջի Թաղ	2504	208	499	
	Հայկավանքի Թաղ	872	—	—	
		22823			
	Արծկէ (Ատիլճէվազ)	6066	143	836	Սքանչելագործի վանքով:
	Արճէշ	7462	2229	1111	Քաջբերունեաց գաւառին մէջ, մօտն է Մեծոփայ վանքը:
	Քաղաքի շրջակայ գիւղերը (Վարագ)	12385	940	1717	
	Լիմ Անապատի Թեմ	6494	237	956	25 եկեղեցի (12 աւերակ) եւ մէկ վանք: Ս. Բարթողիմէոսի վանքով:
Հէքքեարի	Աղբակ	3650	3507	390	
	Ծուլամերկ	450	186	72	
	Կէվէռ (Գեաւառ)	686	498	148	
	Բերկրի	2445	108	373	Հին վանքով:
	Ապագայ	1341	—	204	
	Նորտուզ եւ Խօշապ	3000	—	—	
	Կարճկան	7000	—	—	
	Սարայ	5000	—	—	
		78802 + 9717			88,519

Աղթ. Թեյեր	Կտուց Անապատ (11 եկեղ. և 3 վանքով)	6,000
	Հայոց ձոր	16,000
	Շատախ	10,000
	Գաւաշ	8,000
	Կարկառ(*) եւ Խիզան (11 եկեղեցիով)	4,000
	Մոկս	8,000
	Վանայ կուսակալութեան ընդհ. Հայոց թիւը	140,519

(*) Ստորին Կարկառի վանքերը՝ «Խնձորուտայ Ս. Գէորգ» եւ Ծկորայ «Երաշխաւոր Ս. Աստուածածին»:

(Շար. 23)

(Շար. Ա. էջէն)

մասին «բնակչութեան թիւի վիճակագրութիւն»ներ պատրաստելը:

Կը կարծուի որ Հայերուն թիւն է 55 – 60 հազար:

Հայկական նախակրթարաններու մէջ 4500 աշակերտներ կ՚ուսանին:

55–60 հազարնոց այս հայ բնակչութիւնը ներկայիս ունի հարց մը որուն չատ կարեւորութիւն կու տայ: Պատրիարքական ընտրութիւնը: Մինչեւ այսօր պատրիարքական ընտրութեան հարցին մէջ կիրարկուած է հետեւեալ դրութիւնը.

Ընտրութեան համար ամբողջ հայ համայնքը քուէ կը գործածէ. կ՚ընտրուի «պատգամաւորական ժողով» մը որ կը կազմուի մէկ հոգեւորականէ եւ 7 աշխարհականներէ: Ընտրուած հոգեւորական պատգամաւորները իրենց միջեւ կը կազմաւորեն կրօնական ընդհանուր ժողով մը: Այս ընդհանուր ժողովը հինգ հոգիէ բաղկացեալ թեկնածուական ցանկ մը կը պատրաստէ եւ «Կրօնական ժողով»ն ու «Ընտրութեան նախաձեռնարկ Մարմին»ն ալ վերջնական ձեւ մը կուտան թեկնածուներու այդ ցանկին: Պատգամաւորական ժողովի անդամները կրնան իրենց քուէները գործածել թեկնածուներու ցանկէն դուրս մնացած տարբեր թեկնածուներու մասին ալ:

Կը տեսնուի, որ պատրիարքական ընտրութեան մէջ երկու հանգրուաններով դրութիւն մը կը կիրարկուի: Հայ համայնքը իր քուէն կը գործածէ որպէս առաջին հանգրուանի ընտրող:

Կառավարութիւնը հիմա փոխել ուզեր է այս դրութիւնը: Ի՞նչ ըրեր է: Փոխանակ հայ համայնքը իբր առաջին ընտրող նկատելու, այդ պարտականութիւնը յանձներ է թաղային խորհուրդներուն: Այս կերպով եկեղեցապատկան կալուածներու մատակարարման համար ընտրուած մարդոց տուեր է պարտականութիւն մը որ իրենց լիազօրութենէն դուրս կը մնայ: Եւ հայ համայնքն ալ բացէ ի բաց զրկուեր է իր պատրիարքը ընտրելու իր ամէնէն բնական իրաւունքէն:

Թուրքիոյ մէջ դպրեվանքները, կրօնական դպրոցները փակուած են: Այս պատճառաւ կարելի չէ որ Թուրքիոյ մէջ ուսում ստացած ըլլայ այն հոգեւորականը, որ պատրիարքի թեկնածու պիտի դառնայ: Եպիսկոպոսները իրենց ուսումը կը ստանան արտասահմանի մէջ:

Կառավարութիւնը թեկնածուներուն մօտ կը փնտռէ նաեւ ի հօրէ թրքահպատակ ըլլալու եւ իրենց թրքահպատակութիւնը երբեք կորսնցուցած չըլլալու պայմաններն ալ: Այս պայմանները ակամայ կը սահմանափակեն թեկնածուներուն թիւը:

Կառավարութիւնը իր վերջին որոշմնագրով, թեկնածուներուն տարիքը 35–էն 40–ի կը բարձրացնէ: Այս որոշմնագրով ուրեմն պատրիարքը ոչ թէ կ՚ընտրուի, այլ կը նշանակուի, որովհետեւ միայն մէկ թեկնածու կայ որ լրացնէ այս պայմանները: Սիվաճեանը:

Ըստ մեր օրէնքներուն, երեսուն տարեկանը լրացուցած ամէն մարդ կրնայ երեսփոխան ընտրուիլ: Ուրեմն մինչ պէտք էր որ պատրիարքական թեկնածուներուն տարիքն ալ 35–էն 30–ի զեղչուէր, ընդհակառակն այդ տարիքը 35–էն 40–ի կը բարձրացուի:

Միւս թեկնածուին, Մութաֆեանին տարիքը 34 է: Այս կերպով չի կրնար մասնակցիլ ընտրութեան: Անդին միայն Սիվաճեանը կը մնայ: Ի՞նչ կը նշանակէ ասիկա: Ասիկա բացէ ի բաց կը նշանակէ ըսել. «Սիվաճեանը ընտրեցէք»:

Լաիք քաղաքական դրութիւնը կը տնօրինէ որ պետական ու կրօնական գործերը իրարմէ անջատուած ըլլան: Լաիք Պետութեան մը յատկանիշն է անկողմնակալ մնալ կրօնքներու եւ դաւանանքներու դիմաց:

Պետութիւնը չի կրնար կողմնակալ կեցուածք ցուցաբերել կրօնական գործերու միջամուխ ըլլալով: Չի կրնար ճշդել այնպիսի պայմաններ, որոնք միայն որոշ թեկնածուներու ընտրութեան ծառայեն:

Զգեցէք ուրեմն որ հայ համայնքը իր պատրիարքը ընտրէ իր բարքերուն եւ սովորութիւններուն համաձայն:

ՈՒՂՈՒՐ ՄՈՒՄՃՈՒ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի դպրոցի տարեվերջի հանդէսը Յունիս 23, շաբաթ երեկոյեան:

Տէր եւ Տիկին Վազգէն Սէրէնկիւլեան,
Տէր եւ Տիկին Գէորգ Մելքոնեան
եւ ընտանեկան համայն պարագաները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ՄԻՔԱՅԷԼ ԹԱՆԿԻՔԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Մէօհրիւպէ Քիթապճեան)

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 9-ին, 85 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երկուշաբթի, Մայիս 14, ժամը 10.30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին եւ թաղումը ժամը 11.45-ին Բաչանի Քոմինալ գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Վազգէն Սէրէնկիւլեանի եւ զաւակներուն:

M. J.-P. FOUCHER
Député-Maire de Clamart

CROIX BLEUE
Section d'Issy-les-Moulineaux

L'ASSOCIATION DU 7 DECEMBRE
1988

présentent

LA TROUPE
"ERZEROUM"

CHANTS et DANSES

Vendredi 18 mai à 20 h 30

CENTRE CULTUREL JEAN ARP
22, avenue P. Vaillant-Couturier
Clamart

Réservations : 47. 36. 27. 14
46. 45. 37. 08

Prix des places : 70 Frs.

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ միջոցաւ հետեւեալ նուէրները եղած են Տիկին Նաւարեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Ֆերնէյլեան 100 Ֆր. Կապոյտ Խաչի Սօսէ – Մայրիկ մասնաճիւղին, Թ. Վարդապետեան 100-ական Ֆր. Եկեղեցւոյ եւ Համազգայինի դպրոցին, Մարի Պէրպէրեան 100 Ֆր. քաղաքի Կապոյտ Խաչին, Տէր – Գասպարեան 200 եւ Լեւոն Տօլպաչեան 100 Ֆր. նոյն նպատակին, Տիկին Ն. Մելքոնեան 200, Կ. Կարապետեան 100, Տէր եւ Տիկին Ք. Օհաննէսեան 500 Եկեղեցւոյ (այս վերջինը նաեւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին), Տիկին Սաթենիկ Թիւթէլեան Կապոյտ Խաչի դպրոցին եւ Մշակոյթի Տան 1.000, Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբին 500, Համազգայինի դպրոցին եւ Նոր սերունդին 250-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մ. Ֆրանկիւլեան 200 Ֆր. Համազգայինի դպրոցին, Տիկին Էլիզ Յակոբեան 100 Ֆր. Եկեղեցիին, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Վարդանեան 100 Ֆր. Ս. Օ. Ս. – Արմենիի, Մ. Թիւթիւնճեան 100 Ֆր. Կապոյտ Խաչի քաղաքի մասնաճիւղին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆր. Ժ. Ք. Սարաֆեանէ Անտիս Տօնէլեանի մահուան առթիւ, 300 Ֆր. Տիկին Արփինէ Սերոբեանէ իր տագրոջ Արա Սերոբեանի յիշատակին:

ՏՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պուլ. Օտոյի Լէոլա Սասունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամուհիները, Շաբաթ, Մայիս 12, կէսօրէ ետք ժամը 14.30–ին սովորական վայրը:

Կարեւոր օրակարգ:

Դր. Պարգեւ Մերկէն եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Աւրինէ Խերոյեան,
Դր. Աւետիս Խերոյեան
Տիկին Մարի Ակայեան (ծն. Մերկէն)
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, զաւկին, քրոջ եւ հարսին՝

ՖԼՈՐԱՆՍ – ԺԱՆԷԹ ՄԵՐԿԷՆԻ
(Ծնեալ՝ Խերոյեան)

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 6–ին, 60 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երկուշաբթի, Մայիս 14, ժամը 15.30-ին Իսիի Ս. Մարիամ – Աստուածածին Եկեղեցին, 6 ավրնիւ Պուրկէն:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Այս տխուր առթիւ, Տիկին Մարի Ակայեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, ողբացեալին յիշատակին:

Une Journée à BRUGES

La Croix Bleue (Section Chaville) organise le Dimanche 20 Mai *«Une Journée à Bruges (Belgique)»* aux prix de 360 Frs, comprenant le transport, le déjeuner (boissons non comprises), promenade en bateau sur les canaux.

Départ de Chaville à 6 heures;

Retour vers 22 heures.

Réservation par téléphone :
Mme *Garabedian* : 47. 50. 58. 49.
Mme *Der Kaloustian* : 47. 50. 64. 37.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Պահճումեան (?) Սէյրանի թոռները, որոնք Հայաստան կ՚ապրին տեղեկութիւններ կը փնտռեն իրենց մեծ – հօր մասին, որ ծնած է Հայաստան 1893–ին եւ մեռած Փարիզ 1961 – 63-ի շուրջ, հասցէ էր 13 ռիւ տը լա Թուռ, Փարիզ 9-րդ, արհեստով կանանց նորաձեւութեամբ կը զբաղէր, իր զաւակները՝ Հարի Գրիգորեան մեռած է 1943–ին եւ Գուրգէն Գրիգորեան 1983-ին:

Որեւէ տեղեկութիւն ունեցողներէ լուր տալ

Mme Meri HOLZMANN-JAKOBACHVILI
Palais George V
31, avenue George V
06000 Nice
Téléphone : (16) 93 53 39 17

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սերենկիւլեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 1000 Ֆր. իր միօրեայ դպրոցին Տէր եւ Տիկին Ժան Փափազեանէ, իրենց մօր՝ Եռովա Գայիշեանի մահուան առթիւ: Նոյն առթիւ Տէր եւ Տիկին Մատոյեանէ 500 Ֆր. իրենց մօր՝ Եռովա Գայիշեանի յիշատակին:

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի Գրիգոր Պալեանի մահուան առթիւ. – Տիկին Մարգրիտ Գասպարեան 500 Ֆր., Պ. Կօլլէն 250 Ֆր.:

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Բաշանի «Հ. Իսահակեան» մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեանէ եւ զաւակներէն 500 ֆրանք, փոխան ծաղկեպսակի Գեղամ Անտոնեանի մահուան առթիւ:

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆր. Տիկին Լուսին Սամուրգաշեանէ իր մեծ – հօր՝ Մկրտիչ Սամուրգաշեանի մահուան առթիւ:

ACADEMIE INTERNATIONALE
DES SCIENCES ARARAT

CONFERENCE

sur le thème :

«Amnesty International et la Question arménienne»

Conférencier :

M. ALAIN FAURE
Président de la Section française d'Amnesty International

Le Lundi 21 mai

Salle de l'Eglise arménienne
339, avenue du Prado, Marseille 8^e^

— à 20 h ouverture de l'exposition photos
— à 20 h 45 Conférence.

— *Entrée Libre* —

ATELIERS
CLAVEL

Du 12 au 18 mai

Manifeste des Arts vivants
peinture, sculpture, photo, théâtre musique...

EXPRESSION ESPACE

CLAVEL 90

Parmi les peintres, la participation de
MARCARAM
ET
VATCHE

performances et spectacles
sam. 12 et dim. 13 mai de 14h à 23h.
expo du 12 au 17, de 14h à 20h.
Ateliers Clavel : 7, rue Clavel, Paris 19^e^

expo ven. 18 mai, de 11h à 14h30.
Vente par Me Morand de 15h à 18h.
Hotel Drouot : 9, rue Drouot Paris 9^e^
Tél. : 47. 34. 94. 94

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԸ
ԵՒ
ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏԸ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ՄԱՆԿԱՆՑ ՔՈՅՆԻՆ ՄԷՋ

Հ Ա Մ Բ Ա Ր Ձ Ո Ւ Մ
ՉՈՐՍ ՕՐ
Մայիս 24, 25, 26 եւ 27
Մեկնում Հինգշաբթի

Départ Jeudi matin

Հ Ո Գ Ե Գ Ա Լ Ո Ւ Ս Տ
ԵՐԵՔ ՕՐ
Յունիս 2, 3 եւ 4
Մեկնում Շաբաթ

Départ Samedi matin

Départ de l'autocar

CLAMART - Mairie	7 h 30
ISSY-LES-MOULINEAUX - Eglise arménienne	7 h 45
ALFORTVILLE - Place Carnot	8 h
PARIS - Gare Saint Lazare - 25, rue de Rome	8 h 45

Participation aux frais :
Voyage, séjour en pension complète et excursions
jusqu'au MONT SAINT MICHEL
Ascension 500 *frs. Pentecôte* 420 *frs.*

Աւանդական հիւրասիրութիւն, հայրենասիրական մթնոլորտ, օթոքարով ամէնօրեայ պտոյտներ Նորմանտիի տեսարժան վայրերը Մանշի ափերուն մինչեւ Մոն Սէն Միշէլ:

Տախքերու մասնակցութիւն՝
Երթ ու դարձ, հիւրասիրութիւն
եւ պտոյտներ

Համբարձում՝ միմիայն 500 Ֆր.
Հոգեգալուստ՝ միմիայն 420 Ֆր.

Սենեականները ապահովելու համար հեռաձայնել. –

Նաւասարդեան	39 85 36 53
Փոխանեան	43 37 90 69

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 12-13
SAMEDI-DIMANCHE
12-13 MAI
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

65ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.273 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 65e ANNÉE — No 17.273

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.Ի ՀԵՏ

Ինչպէս ծանօթ է, Պրիւսէլի Հայց. Առաքելական եկեղեցւոյ օծումէն ետք, Զորեքշաբթի օր, Մայիս 9ին Փարիզ ժամանեցին Ամենայն Հայոց եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսները:

Ընդառաջելով մեր դիմումին, Գարեգին Բ., Մայիս 9ին իսկ, տեսակցութիւն մը շնորհեց «Յառաջ»ի, տեսակցութիւն որուն բացառաբար կարեւոր բնոյթը, աւելորդ է հաւանաբար շեշտել, շրջանի մը մէջ, որ ամիսներէ ի վեր բոլորովին զրկուած ենք լիբանահայ լուրերէ, անկարելի ըլլալով որեւէ կապ հաստատել, մանաւանդ Յունուար 31-էն ի վեր: Այդ իսկ պատճառաւ, մեր հարցազրոյցը կեդրոնացաւ Լիբանանահայութեան վրայ եւ ինչպէս մեր ընթերցողները պիտի տեսնեն, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին տուած մանրամասն տեղեկութիւնները ամբողջական պատկերը կը պարզեն այն անվերջանալի ողբերգութեան, զոր կ'ապրի Լիբանանը:

**

Հ.- Վեհափառ Տէր,

Լիբանանի մէջ վերջին երեք ամիսներու կռիւները ի՞նչ չափով եւ ի՞նչ ձեւով ազդեցին Կիլիկեան Աթոռի Անթիլիասի Կաթողիկոսարանին վրայ:

Պ.- Առաջին հերթին, ըսեմ, որ կռիւները այս վերջին երեք ամիսներուն տեղի ունեցան «Պէյրութի Արեւելեան շրջան» կոչուած Թաղամասերուն եւ Քէսրուան կոչուած շրջանին մէջ: Կաթողիկոսարանը Արեւելեան շրջանին մէջ գտնուելով՝ ծանր վնասներու ենթարկուեցաւ: Հարիւրաւոր ռումբեր, եւ՝ ծա՛նր ռումբեր ինկան Անթիլիասի շրջակայքը: Բնականօրէն, —եւ դժբախտաբար— Կաթողիկոսարանի կամ Անթիլիասի մայրավանքը զերծ չմնաց ռմբակոծումներու քանդիչ եւ աւերիչ հետեւանքներէն: Ցարդ, 21 ռումբեր ինկան կաթողիկոսարանի շրջափակին մէջ: Մայրավանքի 8 շէնքերէն 5-ը ռումբեր ստացան տանիքներու վրայ, ուր ծակեր եւ ճեղքեր առաջացուցին: Ուրիշներ ինկան պատերու վրայ ոմանք թափանցելով կարգ մը սենեակներու մէջ պատճառելով քանդումներ, ոմանք ալ ինկան բակին մէջ: Բարեբախտաբար, եւ հազար փառք Աստուծոյ, Մայր տաճարը եւ շէնքերու արտաքին կառուցուածքը ծանր քանդումներէ զերծ մնացին: Իմ վրայ ամէնէն յուզիչ եւ հոգեկանօրէն ալեկոծող ազդեցութիւնը թողուց վերջին ռումբը, որ ինկաւ Ապրիլեան Նահատակներու նշխարացեալ, մասունքային ոսկորները պարունակող մատուռ-յուշարձանին վրայ, որուն արեւմտեան պատը ծակեցաւ. բարեբախտաբար Նահատակներու ոսկորներուն որեւէ վնաս չհասաւ: Եւ սա պատահեցաւ Ապրիլ 24-ի գիշերը, ժամը 12.30-ի ատենները: Մենք արդէն ցերեկին կատարեր էինք մեր պարտականութիւնը սուրբ պատարագ մատուցելով, հոգեհանգիստ կատարելով եւ պատգամ ուղղելով ժողովուրդին յուշարձան-մատուռին առջեւ:

Երկրորդ բարեբախտութիւն մը կը նկատեմ այն որ ոչ մէկ մարդկային զոհ ունեցանք, ոչ ալ վիրաւորեալի պարագայ: Բոլոր նախազգուշական միջոցները նկատի առած էինք եւ միաբաններ ու պաշտօնէութիւն ապաստան գտած էին գետնայարկ սենեակներու մէջ:

Երրորդ բարեբախտութիւն մը կը նկատեմ այն պարագան որ Կաթողիկոսարանի սիրտը եղող Դպրեվանքը Պիքֆայայի մէջ որեւէ վնաս չկրեց: Ուսանողութիւնը, 56 գիշերօթիկ սաներ, իրենց տեսչութեան անդամներուն հետ ապահով վիճակի մէջ մնացին — բնականօրէն համեմատական չափով —: Միայն մէկ ամիս հարկադրուեցան դասաւանդութիւնները դադրեցնել:

Հ.- Այս պայմաններու տակ ի՞նչպէս յառաջ կը տանիք Կաթողիկոսարանի գործունէութիւնը:

Պ.- Անհնարագրելիօրէն ծանր են պայմանները: Անապահովութեան պատճառով պաշտօնէութեան անդամներէն ոմանք չեն կրնար գործի գալ: Ոմանք, համեմատաբար հանդարտ օրերուն կուգան եւ մինչեւ կէսօր կ'աշխատին: Ամբողջ ժողովուրդին հետ մենք բոլորս Կաթողիկոսարանին մէջ կը բաժնենք կենցաղային պայմաններու անտանելիօրէն ծանր պարագաները: Այսպէս, կորսուած ենք ելեկտրականութեան, ջուրի եւ հաղորդակցութեան միջոցներու տարրական եւ սակայն այնքան անհրաժեշտ պայմաններէն: Բարեբախտաբար ունինք «ժէնէրաթէօր» որ օրուան մէջ որոշ ժամերու կ'աշխատցուի եւ մասամբ գոհացում կուտայ կենցաղի եւ գործի կարիքներուն:

Դուք գիտէք, որ ես անձնապէս եւ մեր Միաբանութիւնը որքան սերտօրէն կապուած ենք մշակութային, հրատարակչական գործին: Հոգեկանօրէն բաւարարուած կը զգանք որ մեր արդիական տպարանը կը շարունակէ գործել: Հասկ ամսագիրը կը տպուի: Մօտ ատենէն, յուսամ 1–2 ամիսէն լոյս կը տեսնէն Գաբրիէլ Վարուժան Հիմնադրամի հրատարակութեանց շարքին մէջ Մաթէոս Մամուրեանի, Լեւոն Շանթի եւ Մաթէոս Զարիֆեանի գործերը, որոնք լրիւ շարուած են արդէն:

Բնականօրէն հրապարակային ձեռնարկները դադրած են: Եկեղեցական արարողութիւնները կը կատարուին կանոնաւորութեամբ, առաւօտ եւ երեկոյ եւ Կիրակի օրեր: Հոգեկան ուրախութեան եւ խրախոյսի առիթ էր ինծի համար տեսնել ամբողջ Աւագ Շաբթուան եւ Զատկի տօնին առիթով հաւատացեալ ժողովուրդի խուռներամ բազմութեամբ ներկայութիւնը:

Արեւ-անձրեւի կեանք մըն է մեր կեանքը: Երբ արեւ կայ, այսինքն՝ հանդարտութեան պահեր, մարդիկ դուրս կուգան իրենց տուներէն եւ ապաստարաններէն. երբ անձրեւ կայ՝ կրակէ անձրեւ, մարդիկ կը փութան ապաստանարան:

Հ. — Ի՞նչ է վիճակը լիբանահայ ժողովուրդին:

Պ.— Չափազանց ծանր: Շատ դժուար է ինծի համար քանի մը խօսքերով այս տեսակցութեան ընթացքին ձեզի նկարագրել կամ պարզել այդ կեանքի պատկերը: Ես մէկ ըսեմ՝ դուք տասը հասկցէք: Ինչպէ՞ս կրնաք պատկերացնել ընտանիքներու կացութիւնը առանց ելեկտրականութեան, առանց լոյսի, առանց ջուրի, առանց հեռախօսային յարաբերութեան, առանց արտաքին յարաբերութեան...:

Գործերը եթէ ոչ ամբողջութեամբ, կը խորհիմ 90 տոկոսով կանգ առած են. գործաւորներ, պաշտօնեաներ մեծաւ մասամբ գործի չեն կրնար երթալ. շրջանէ-շրջան հաղորդակցութեան, ճամբորդութեան արգելքներ եւ վտանգներ կան:

Դպրոցները երեք ամիսէ ի վեր փակ կը մնան: Կրնաք երեւակայել երեխաներու եւ ծնողներու դժուարութիւնները...:

Սնունդի պակասը սկսած է ծանրօրէն ազդել ժողովուրդին վրայ: Ընտանիքներու նիւթական-տնտեսական կարելիութիւնները նուազագոյն աստիճանի են իջած:

Հիւանդութեան պարագաները շատցած են եւ բժշկական խնամքի եւ դեղօրայքի հայթայթումի կարելիութիւնները չափազանցօրէն նուազած:

«Ջո՞րն ասեմ...»:

Հ.- Ի՞նչ կը կատարուի ազգային պատասխանատու մարմիններու կողմէ ժողովուրդի այս ցաւերը դարմանելու համար:

Պ.- Լիբանանի Թեմի Ազգային-Եկեղեցական Իշխանութիւնը, Հայ Կաթողիկէ եւ Աւետարանական համայնքներու վերին մարմինները, բարեսիրական կազմակերպութիւնները, ինչպէս Հայ Օգնութեան Միութիւնը, Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութիւնը, Գարակէօզեան հաստատութիւնը, Ճինիշեան հիմնարկութիւնը, Հայ Կրթական եւ Բարեգործական Միութիւնը եւ այլ հաստատութիւններ իրենց գերագոյն կարելին ի գործ կը դնեն հասնելու համար ժողովուրդի կարիքներուն: Շարունակաբար Ազգային Առաջնորդարանի եւ միւս հաստատութեանց կողմէ սննդաբաշխութիւն կազմակերպուած է կարիքաւոր ընտանիքներու համար:

Մեկնելէս առաջ Ազգային Առաջնորդարանի կողմէ պատրաստուած տեղեկագիր մը ստացայ, որուն վիճակագրական տուեալները ճշդուած էին միջ-բարեսիրական հաստատութիւններու հետ երկար խորհրդակցութիւններէ ետք: Ըստ այդ տեղեկագրին՝ չորս հազար հայ ընտանիքներ կարիքն ունին սննդամթերքի: Ցարդ հազարաւոր ընտանիքներու արդէն քանի մը առիթներով սննդանիւթի հայթայթում տեղի ունեցաւ:

Նոյն օգնութեան աշխատանքը կատարուեցաւ, եւ կը շարունակէ կատարուիլ բժշկական, առողջապահական գետնի վրայ հիւանդանոցային եւ դեղօրայքի հայթայթման ստիպողականօրէն անհրաժեշտ մարզին մէջ:

Ուրախ եմ յայտնելու որ հայկական մեր վարժարաններու եւ ազգային կազմակերպութիւններու եւ հաստատութիւններու մէջ ծառայող ուսուցիչներու եւ պաշտօնեաներու ամսականները հայթայթուեցան Ազգային Առաջնորդարանի եւ այլ հաստատութեանց կողմէ:

Հ.- Մարդկային զոհեր ունեցա՞ւ Հայ համայնքը:

Պ.- Այո՛: Կը խորհիմ որ 25-էն 30-ի կը հասնի ռմբակոծումներու հետեւանքով մահացողներու թիւը: Այս կռիւներուն զոհ գացած մահացողներու ընդհանուր թիւը Լիբանանի ժողովուրդէն՝ 1000-ը կ'անցնի: Այս ընդհանուր պատկերին մէջ բարեբախտաբար մեծ չէ հայ զոհերու թիւը համեմատական ձեւով դիտուած: Մահացողներէն ոմանք չունեցան պատշաճ թաղում: Ոմանք փողոցի մէջ բացուած փոսերու մէջ ամփոփուեցան...: Բայց ծանր կռիւներու պատճառով, հոգեկան եւ ֆիզիքական անտանելի անձկութիւններու հետեւանքով բնական մահերու թիւը շատցաւ: Օր եղաւ, լաւ կը յիշեմ, որ թաղման երեք արարողութիւններ կատարուեցան Անթիլիասի Մայր տաճարին մէջ...:

Ինծի համար հիացումի առարկայ են այն երիտասարդ հայ տղաները, որոնք ռմբակոծումներու ծանր պահերուն, հայկական ակումբներէն, հայ ազգային քաղաքական կուսակցութեանց պատկանող ակումբներէն արիաբար, անձնուիրաբար կը հասնէին ժողովուրդի օգնութեան: Երիտասարդներ եղան որոնք իրենց այս պարտականութեան ճամբուն վրայ իրենց կեանքը զոհաբերեցին:

Հ. — Ի՞նչ են ներկայի կարիքները լիբանահայ գաղութին:

Պ.— Երկու տեսակ կարիքներ կան.

Առաջին.— *ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ կարիքներ: Գաղութի նիւթական միջոցները ալ գրեթէ ցամքած են: Սնունդի, դեղօրայքի, դպրոցներու եւ ազգային հաստատութիւններու պաշտօնեաներու ամսական վճարումներու կարիքները* ստիպողական, անմիջական *կարիքներն են առաջնահերթ կարիքները:*

Երկրորդ.— *Վերաշինութեան, վերանորոգումի կարիքները քանդուած կամ վնասուած դպրոցներու, եկեղեցիներու, ազգային հաստատութիւններու եւ անհատ ընտանիքներու բնակարաններու:*

Ես, ինչպէս գաղութի բոլոր պատասխանատուները, այժմ, ներկայիս, նախընտրութիւն կուտանք առաջին կարգի կամ տեսակի կարիքներուն: Ամէն ինչ պէտք է ընել որ մեր ժողովուրդի զաւակները չզրկուին կեանքի տարրական կարիքներէն: Հայ դպրոցին ու ազգին ծառայող անձինք պէտք չէ որ իրենք զիրենք լքուած զգան:

Հ.- Կ'իմանանք, որ շատ գաղթողներ կան: Ի՞նչ է իրական կացութիւնը այս մարզին մէջ:

Պ.— Նախ ըսեմ, որ երկու դասակարգի պէտք է վերածել այսպէս ըսուած գաղթողները:

— Անոնք որոնք ապաստանած են առժամաբար, կեանքի ապահովութեան պատճառով Պէյրութի արեւմտեան շրջաններուն, կամ Այնճարի, Զահլէի, Թրիփոլիի նման շրջաններու մէջ, որոնք համեմատաբար աւելի ապահով շրջաններ կը նկատուին ներկայիս: Նաեւ շատ ընտանիքներ կան, որոնք ապաստան գտած են Հալէպի կամ Դամասկոսի մէջ:

— Անոնք որոնք գացած են եւ կամ կ'երթան աւելի հեռու երկիրներ: Անոնց թիւը շատ քիչ է ներկայիս:

Կը խորհիմ, որ գաղթողներու թիւը առհասարակ չափազանցուած չափերով կը պատկերացուի: Ժողովուրդին բացարձակ մեծամասնութիւնը կը մնայ իր տեղը:

Հ.- Ի՞նչ կարելի է ընել զօրավիգ կանգնելու համար մեր ժողովուրդին Լիբանանի մէջ:

Կը խորհիմ որ առաջին եւ անմիջական ընելիքը ժողովուրդի ստիպողական կարիքներուն հասնիլն է նիւթական օժանդակութեամբ:

Այս տեսակէտէն, հոգեկանօրէն ինքզինքս խորապէս մխիթարուած եւ զօրացած կը զգամ իմ սրտակից հոգեւոր եղբօր՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին՝ Վազգէն Ա. Վեհափառի սքանչելի կեցուածքով եւ հայրախնամ վերաբերումով: Գիտէք, անշուշտ, որ Վեհափառ Հայրապետը կոչ ուղղեց, եւ՝ երկիցս, համայն հայութեան, ի Մայր Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի, զօրավիգ կանգնելու լիբանահայ գաղութին: Ոչ միայն կոչ ուղղեց, այլ մեծապէս թելադրական եւ ուսանելի օրինակը տուաւ Ս. Էջմիածնի կողմէ երկու հարիւր հազար տոլարի *մեծ գումար մը տրամադրելով Կիլիկեան Ս. Աթոռի միջոցաւ լիբանահայ իր սիրեցեալ ժողովուրդի զաւակներուն:*

Մենք ալ յատուկ կոչ ուղղեցինք ամբողջ Հայութեան:

Վերաշինութեան գործը յետագային կատարուելիք գործ է, երբ խաղաղութիւն եւ ապահովութիւն հաստատուին Լիբանանի մէջ: Ներկայիս, քիչ առաջուան նշածս կարիքներուն պէտք է յատկացուին արտասահմանէն գալիք բոլոր օժանդակութիւնները:

Հ. — Վերջին հարցում մը. ի՞նչ կը խորհիք Լիբանանի տագնապի լուծման գծով:

Պ. — Դժուար է այս հարցումին գոհացուցիչ պատասխան մը տալ այս օրերուն, երբ դեռ կռիւները կը շարունակուին:

Ես կը զգամ, դէպքերը վերլուծելով կ'անդրադառնամ, որ այս վերջին ամիսներու կռիւները երկար չեն կրնար տեւել: Ալ ժողովուրդը չի կրնար տանիլ ասկէ աւելի ծանր կացութիւն: Լիբանանի մէջ խաղաղութիւնը վերահաստատելու եւ երկրին միութիւնը եւ ամբողջականութիւնը վերստեղծելու ձգտող ներքին եւ արտաքին բոլոր ջանքերը պիտի հասնին դրական ելքի մը:

Լիբանանի մեր ժողովուրդը պիտի շարունակէ իր կեանքն ու գործունէութիւնը: Եւ դուք լաւ գիտէք, որ Սփիւռքի մէջ որքա՜ն մե՛ծ նշանակութիւն ունի Լիբանահայ գաղութի ամուր պահպանումը ազգակերտումի մեր ընդհանրական առաքելութեան մէջ:

Հաւատքով, յոյսով եւ լաւատեսութեամբ ես կը նայիմ ապագային:

Տեսակցեցաւ՝
Ա. Մ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԲ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂ ԱՆԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՏԻՐԷ

ԶՈՐՍ ՄԵՌԵԱԼ

Չորեքշաբթիէն Հինգշաբթի լուսնալիք գիշերը, ծանր բախումներ տեղի ունեցած են Արտաշատի շրջանը, զինեալ հակամարտ երկու խումբերու միջեւ: Ոչ ոք միջամտած է եւ չորս մեռեալ կայ,

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄՐԳԱՍՏԱՆՆԵՐՈՒ ՄՇԱԿՈՒՄԸ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հ. ԲԵԳԼԱՐԵԱՆ

Միջնադարեան Հայաստանի մէջ երկրագործութեան կարեւոր ճիւղերէն մէկն էր մրգաստաններու մշակումը: Այս մասին շատ վկայութիւններ կան մատենագրական աղբիւրներու մէջ: Այդ գործով զբաղիլը պատուաւոր գործ նկատուած է, տակաւին Մխիթար Գոշ իր յօդուածներէն մէկուն մէջ կը դատապարտէ այն մարդիկը որոնք չարամտօրէն պտղատու ծառեր կը կտրեն:

Տնկագործութիւնը որպէս ինքնուրոյն արհեստ, կը յիշուի Ե. դարէն իսկ: «Էգէպանութիւնը» համարուած է կտաւագործութեան, ջուլհակութեան եւ գինեծախութեան նման զբաղում:

Հետաքրքրական է որ միջնադարեան Հայաստանի մէջ մրգաստաններ տնկուած են ոչ միայն աւատապետական տուներու, վանական եղբայրութիւններու, այլեւ կարօտեալներու համար: Այս մասին ուշագրաւ վկայութիւններ պահպանուած են Ստեփաննոս Օրբէլեանի պատմութեան մէջ. ան կ'ըսէ որ Գնդեվանքը կառուցանող Սիւնեաց Սոփիա իշխանուհին վանքին կը նուիրէ երկու գիւղ. իսկ ձորին մէջ կը հրամայէ որ պտղատու ծառեր տնկուին որոնցմէ պիտի օգտուին վանականներն ու կարօտեալները:

Գրական աղբիւրները իրարմէ կը զանազանեն այգեստանը, բուրաստանը կամ ծաղկոցը. այս երկու վերջինները նոյն իմաստը արտայայտած են, պարտէզ, ծաղկանոց:

Մատենագիր աղբիւրներու եւ վիմագրութիւններու յիշատակումներէն մրգաստաններու երեք տեսակ կարելի է առանձնացնել. ձեռնատունկ, կորդ եւ նորք: Ձեռնատունկը սեփական ուժերով տնկուած եւ ոչ թէ գնուած մրգաստան է. նորք կը կոչուէին նոր տնկուած ծառաստանները. Նկատի ունենալով Հայաստանի մէջ այգեգործութեան զարգացման բարձր մակարդակը, պէտք է նշել որ նորքերը բաւական շատ էին: Ատիկա կը թելադրուէր նաեւ մրգաստանները անընդհատ նորոգելու անհրաժեշտութենէն:

Կորդերը ջրելու դրութենէ զուրկ ծառաստաններն էին. իսկ Հայաստանի կլիմայական պայմաններուն մէջ արդիւնաւէտ կրնար ըլլալ ոռոգելի երկրագործութիւնը: Չոր կլիման, անձրեւի անբաւարար քանակը, առանց ոռոգումի դրութեան մը անհնար կը դարձնէր զարգացած երկրագործութիւնը: Բազմաթիւ վկայութիւններ կան ջրանցքներ բանալու, ոռոգումի ցանցեր շինելու մասին: Հայաստանի ամէնէն հին առու ջրանցքները յայտնաբերուած են Արագածի եւ Գեղամայ լեռներու լանջերուն: Անոնք կը պատկանին նախնադարեան ժամանակներուն: Ջրանցքներու շինութիւնը բարձր զարգացման հասած է յատկապէս Ուրարտուի մէջ: Ջրանցքներու ցանցերը կը տարածուէին Վասպուրականի, Արածանիի հովտին, Արարատեան դաշտին, Ուրմիա լիճին աւազանին, Մակուի դաշտին մէջ եւ այլուր: Ջրտուքի հետաքրքրական նկարագրութիւն մը ունի Ագաթանգեղոս որ կարեւոր նկատելով ոռոգումը, կ'ըսէ թէ պէտք չէ չափը անցնիլ, այլապէս կարելի է փտեցնել ու ապականել բոյսերը: Ջրանցքաշինութեան վերաբերեալ հայկական թուականութեան առաջին արձանագրութիւնը կը վերաբերի 783 թուականին: Ան կը պատմէ Թալին գիւղին համար Սարկաւանի դաշտէն աղբիւրի ջուր բերելու մասին:

Ջրանցքաշինութեան մասին հարուստ նիւթեր կան հայկական աղբիւրներու մէջ: Յովհաննէս Դրասխանակերտցին կը յիշէ Սիմ լերան ստորոտէն բխող աղբիւր մը որ ցամքելով պատճառ դարձած է գիւղին պտղաբերութեան ապականումին ու փճացումին:

Ս. Բարխուդարեան միջնադարեան Հայաստանի ջրանցքները չորս տեսակի կը բաժնէ. արքունական, իշխանական-վանական, համայնական եւ անհատական:

Հայաստանի իւրաքանչիւր գիւղ եւ իւրաքանչիւր տնտեսութիւն ունէր ջուրի իր հերթը: Ասոր լաւագոյն ապացոյցը Կոտոյի շրջանին մէջ ճամբու մը վրայ պահպանուած խաչքարի մը արձանագրութիւնն է. ջուրի գործածութեան հերթին համար եղած են բազմաթիւ վէճեր, որոնք շատ անգամ արիւնայեղութեամբ աւարտած են: Այս մասին տեղեկութիւն կու տան Արուճի 867, եւ Ջրվէժի 1173 թուականի խաչքարերու արձանագրութիւնները:

Միջնադարեան Հայաստանի մէջ ջուրին զանձուող հարկ սահմանուած էր. ան կը կոչուէր «աբդան» կամ «աւդան»: Ըստ Ս. Բարխուդարեանի, այդ բառը կուգայ պարսկերէն «աւ» կամ «աբ» ձեւէն որ կը նշանակէ ջուր: Հետեւաբար «աբդան» կը նշանակէ ջրային, ջուրի համար տրուող վարձ կամ տուրք: Ան տարածուած էր ամբողջ Հայաստանի մէջ: Այս տուրքը կը զանձուէր ըստ օգտագործուած ջուրի քանակին: Ջուրի քանակը կը հաշուէին «բաժերաններ»ով ու ջուրին գործածուած օրերուն թիւով: Ջուրի քանակը միջնադարեան Հայաստանի մէջ կոչուած է նաեւ «բահի ջուր». այսինքն այնքան ջուր, որ կրնայ հոսիլ բահի մը խորութեամբ ու լայնքով բացուած ջրանցքէն:

Ուշագրաւ է որ «բահի ջուրը» այսօր եւս, որպէս ոռոգման ջուրի քանակի միաւոր, կը գործածուի Հայաստանի կարգ մը շրջաններուն մէջ:

Ինչպէս ցոյց կուտան վկայութիւնները, միջնադարեան Հայաստանի մէջ լաւ տիրապետած են մրգաստաններու վնաս պատճառող միջատներու տեսակներուն, անոնց դէմ մղուող պայքարին, ինչպէս նաեւ ծառերու բերքատուութիւնը բարձրացնելու մեթոտներուն եւ ձեւերուն:

Ներսէս Շնորհալի կ'այպանէ այն հոգեւորականները որոնք աղաչխարանքի ու աղօթքի փոխարէն այգեգործութեամբ կը զբաղին: Ան կը խօսի նաեւ ծառերու զանազան հիւանդութիւններուն եւ անոնց դարմաններուն մասին: Կը զանազանուին հիւանդութեան չորս տեսակներ. անբարէն մնասուիլը, ծաղկաթափը, անբաւարար խոնաւութենէ արեւակէզ ըլլալը եւ պտուղներու եւ բոյսերու նեխումը:

Ըստ աղբիւրներու, ծառը կարելի է պատուաստել երկու պարագայի մէջ. եթէ պտուղ չի տար, եւ եթէ պէտք է բարելաւել կամ փոխել պտուղին տեսակը: Պատուաստի երեք ձեւ յիշուած է.— 1) հողի մակերեսին, 2) անմիջապէս արմատին վրայ, 3) հողէն վեր, ճիւղի վրայ:

Մեզի հասած բազմաթիւ տեղեկութիւններ կը հաստատեն թէ քաղաքներն ու գիւղաքաղաքները, բերդերն ու ամրոցները, վանքերն ու եկեղեցիները շրջապատուած էին պտղատու ծառերով, բանջարանոցներով: Միջնադարեան քաղաքներու բնակչութեան մէկ մասին հիմնական զբաղումը հողագործութիւնն էր: Այսպէս՝ Ագաթանգեղոս խօսելով Տրդատ թագաւորի եւ Լիկանէ յոյնին փախուստին մասին, կը գրէ թէ անոնք կը պատսպարուէին քաղաքին դուռներուն մօտ գտնուող մրգաստաններու տուներուն մէջ: Իսկ Արիստակէս Լաստիվերցին կը պատմէ որ Վասիլ կայսրը բանակելով Հեր քաղաքին մօտ, կը հրամայէ կտրել ծառատունկերը. աւելցնէ է որ անոնք քաղաքէն դուրս կը գտնուէին: Սարգէտոին ալ Հիւսային ալ պատմելով Ալփասլանի 1064-ին դէպի Անի կատարած արշաւանքին մասին կը վկայէ. «Սուլթանը վրանը խփեց արտին մէջ: Ասոր վրայ, քաղաքէն արտերու ջրամատակարարումին հսկող քանի մը հեծեալ պաշտօնեաներ եկան եւ ուզեցին սուլթանին զինուորները արտերէն դուրս քշել: Այս տեսնելով, սուլթանին զինուորներէն խումբ մը անմիջապէս յարձակեցաւ անոնց վրայ»: Այս փաստը ուշագրաւ է ոչ միայն անով որ կը հաստատէ Անիի շուրջ արտերու եւ մրգաստաններու գոյութիւնը, այլեւ անով որ կը վկայէ անոնց ոռոգումին հսկելու մասին:

Կարելի է ենթադրել որ միջնադարեան Հայաստանի քաղաքները բացի միջնաբերդի ներքին պարտէզներէն, ունեցած են նաեւ արտաքին պարտէզներ: Թ. Թորամանեան արդարօրէն կը նշէ որ Անիի պարիսպներէն դուրս ամբողջ դաշտը ծածկուած էր ծառաստաններով ու մրգաստաններով: Կ'ենթադրուի որ քաղաքներու պտուղի եւ բանջարեղէնի ամէնօրեայ պահանջը կը գոհացնէին այդ այգիներն ու բանջարանոցները:

Մրգաստանները միջնադարեան Հայաստանի մէջ վաճառքի առարկաներ էին եւ տնտեսական նշանակութիւն ունեցած են:

Հետաքրքրական է որ արձանագրութիւններու մէջ պահպանուած են ոչ միայն մրգաստաններու, այլ նաեւ պարտիզպաններու նուիրատուութեան փաստեր: Կայ նաեւ այգիին հողով նուիրուած ըլլալու փաստը. ատիկա ենթադրել կուտայ որ մրգաստանը նուիրուած, գնուած կամ ծախուած է նաեւ առանց հողի: Այսինքն՝ առուծախի առարկայ եղած է ոչ միայն ծառաստանը, այլ նաեւ անոր ծառերն ու բերքն ալ:

Միջնադարեան հայ իրականութեան մէջ սովորութիւն եղած է նուիրել ոչ միայն ամբողջ այգին կամ անոր ամբողջ բերքը, այլ նաեւ բերքին կամ մրգաստանին ալ կէսը կամ քառորդ մասը:

(Ամփոփուած)

ԳԴԼԵԱՆԻ ՈՒ ԻՎԱՆՈՎԻ ՄԱՍԻՆ

Խորհրդային երկու դատաւորներ՝ Իվանովի ու Գդլեանի դէմ բացուած արշաւը տակաւին կը շարունակէ արձագանգներ արթնցնել: Անոնց հարցը փոթորկոտ վէճի մը պատճառ դարձաւ Գերագոյն Խորհուրդին մէջ: Անոնք որ երկար պրպտումներէ ետք բաւական ծանրակշիռ մերկացումներ ըրած էին Ուզբեկիստանի մաֆիային ներքին ծալքերուն մասին, այսօր իրենք թիրախ են ամբաստանութիւններու:

Պատասխանելով «Մոսկովեան Լուրեր» շաբաթաթերթին հարցումներուն, Գերագոյն Խորհուրդի անդամ Եուրի Ռիժով կ'ըսէ թէ հարցը քննելու համար կազմըուած յանձնախումբը իր կարծիքով, չի կրնար նպատակին հասնիլ. այսինքն՝ բացուել Գդլեանի ղեկավարած խմբակին գործունէութիւնը լուսաբանող փաստաթուղթերը: Չի կրնար, քանի որ ոչ ունեցած իշխանութիւնը, ոչ ալ օրինավիճակը յստակօրէն բանաձեւուած է: Ասոնց պէտք է աւելցնել յարատեւ ճնշումը որ անոր վրայ կը գործադրէ դատարանը. ուրեմն, Գերագոյն Խորհուրդին յղուած տեղեկանները անկողմնակալ չէին:

Ընդհանուր դատախազը Գերագոյն Խորհուրդէն համաձայնութիւն ուզած է երկու դատաւորները հանրային նախարարութենէն արտաքսելու եւ դատավարութեան մը նիւթ դարձնելու անոնց պարագան: Խորհրդարանը մերժած է այս փափաքը ու որոշ երեսփոխաններ բուռն յարձակում գործած են դատախազութեան վրայ, նոյնիսկ առաջարկելով վերաքննութեան ենթարկել անոր կազմը:

Շաբաթաթերթին նոյն թիւին մէջ կարճ հարցազրոյց մըն ալ տրուած է երկու վիճայարոյց անուններէն Գդլեանի հետ կատարուած: Ան կը խօսի հեռատեսիլէ այն յայտագրին մասին որուն ընթացքին ցոյց տրուած են հետաքննութեան ընթացքին տեսագրուած ժապաւէններ: Գդլեանի համաձայն այդ յայտագրին մէջ ո՛չ Կեդրոնական Կոմիտէին, ո՛չ արդարադատութեան, ո՛չ ալ ՔԱ-Կէ-Պէ-ի համար նոր բան կար. սակայն այդ հաղորդումը 18 ամիսէ ի վեր դիրենք պաշարած լռութեան պատը ջախջախեց: Տասնեակ հազար քաղաքցիներ տեսան թէ դատաւորներուն ուղղուած ամբաստանութիւնները հիմնուած էի՞ն թէ ոչ: Ասկէ ետք քիչ մը դժուար պիտի հաւատան անոնք թէ վերոյիշեալ դատաւորները Ուզբեկիստանի թշուառ գիւղացիներուն գանձերը գրաւած են: Երեք ժամուան հաղորդումը շեշտած է թէ ժամանակն է այլեւս որ մարդիկ իրենք որոշեն վերջնապէս թէ որո՛ւ պիտի վստահին: Դիտողներու մեծ մասը այսօր զօրավիգ կը կանգնի երկու դատաւորներուն:

Եթէ հեռատեսիլը շարունակէ տեղ տալ իրենց, քիչ թիւով անձեր կասկածի մէջ պիտի մնան. միւս կողմէ, Գդլեանի համար անակնկալ պիտի չըլլայ եթէ վարձկան ճառախօսներ շարունակեն իրենց փոսը փորել:

Ամբողջ իրականութեան տեղեակ դարձնելու համար հանրութիւնը, ժամերու հաղորդումներ պէտք է պատրաստուին: Պէտք է անոնք կարենան կէտ առ կէտ պարզել անցքերը: Յատկապէս, դատաւորները պէտք է բաւարար ժամանակ ունենան պէտք եղածը ըսելու:

Անշուշտ երկրորդական միջոց մըն է հեռատեսիլէն սպասել ամէն բան. եթէ երկրին մէջ հրապարակայնութիւնը իսկական համատարած բնոյթ մը ունեցած ըլլար, աւելի բնական պիտի ըլլար խորհրդարանական բաց ունկնդրութիւն մը: Հոն ներկայացուած պիտի ըլլային բոլոր հաւաստիքները ու առիթ պիտի տրուէր վաւերաթուղթերու ազատ քննութեան: Գդլեանի համաձայն, ժողովուրդը պէտք է կարելիութիւնը ունենայ ամէն բան տեսնելու, լսելու, հասկնալու: Հակառակ պարագային անխուսափելի է վստահութեան տագնապ մը եւ ոչ միայն իրենց հանդէպ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՄԱԿԱՆԱԽԱՂ

• ՀՐԱԶԴԱՆ ՄԻՇՏ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ՄԷՋ

Ֆութպոլէն եւ պասքեթպոլէն (խաղական) վերջ, մականախաղը – հոքէյ խոտի վրայ – երրորդ մարզաձեւն է՝ ուր Հայաստան ունի խումբ մը, Հրազդանը, Խորհրդային Միութեան բարձրագոյն դասակարգի ախոյենութեան մէջ:

Վեցերորդ անգամն է որ Հրազդան կը պայքարի այս դասակարգին մէջ՝ որուն մաս կը կազմեն 12 ակումբներ: Հայկական խումբը անցեալ մրցաշրջանին դասուած էր վեցերորդ:

Մրցումները սկսած են արդէն: Հրազդանի առաջին արդիւնքները՝ յաղթանակ մը, 1 – 0, Անդիժանի խումբին վրայ եւ պարտութիւն մը (2 – 1) Ալմա Աթայի առջեւ: Ալմա Աթա երկրին ախոյեանն է քանի մը տարիներէ ի վեր:

Հրազդանի մրցակիցներուն մէջն է նաեւ Բաքուի խումբը, ասոր հետ հանդիպումները տեղի կ'ունենան Ալմա Աթայի եւ Սվերտլովսքի մէջ:

ՍԵՂԱՆԻ ԹԵՆԻՍ

• ՎԻԼԷՕՐՊԱՆԻ ԽՈՒՄԲԸ ԱԽՈՅԵԱՆ

Վեց կէտերու առաւելութեամբ է որ Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տան խումբը շահած է իր խմբակին առաջնութիւնը եւ ստացած իրաւունք պայքարելու յառաջիկայ մրցաշրջանին Ռոնի երկրորդ դասակարգին մէջ: Կազմուած է երկրորդ խումբ մըն ալ, ան պիտի մասնակցի նահանգային երրորդ դասակարգի ախոյենութեան:

Տասնեակ մը երիտասարդներ, բոլորն ալ հայ, կը զբաղին, Մշակոյթի Տան մէջ, այս մարզաձեւով: Քաղաքապետութիւնը խոստացած է երկրորդ սրահ մը տրամադրել իրենց: Մաղթենք որ առաջին տարուան այս գնահատելի յաջողութիւնը անհետեւանք չմնայ:

ՔԷՆՏՕ

• ԱԼԷՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆ ՅԱՂՈՂ

Քէնտօ Ճափոնէն ներածուած մարզաձեւ մըն է, ինչպէս քարաթէ եւ ժիւտօ. տակաւին շատ տարածուած չէ Ֆրանսայի մէջ: Այսուհանդերձ, կը կազմակերպուին մրցաշարքեր: Ասոնցմէ մէկը տեղի ունեցաւ անցեալ շաբաթ Մարսէյլի մէջ, Ճափոնի հիւպատոսին հովանաւորութեամբ:

Յաղթած է տեղական Ֆիտոզան ակումբը: Ասոր խմբապետը կը կոչուի Ալէն Յակոբեան՝ որ հանդիսացած է նաեւ մըր մրցաշարքին լաւագոյն մարտիկը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

• ՊԱՏԻՒ ՄԱՄԲՐԷ ՍԷՄԵՐՃԵԱՆԻ

Տրոմ – Արտէշի ֆութպոլի շրջանակներուն մէջ, Մամբրէ Սեմերճեան ծանօթ եւ յարգուած դէմք մըն է: Հիմնադիրներէն մէկն է եղած Վալանսի Հ.Մ.-ին՝ որուն ծառայած է իբր նախագահ, իբր վարիչ, աւելի քան երկու տասնամեակ տարիներ:

Վերջերս Պր. Սեմերճեան ստացաւ Մարմնակրթանքի նախարարութեան ոսկի մէտալը, ձեռամբ Ֆրանսայի ֆութպոլի դաշնակցութեան նախագահ Ժան Ֆուրնէ-Ֆայարի, հաւաքոյթի մը ընթացքին՝ ուր ներկայ էին շրջանին մարզական կազմակերպութիւններուն գլխաւոր վարիչները:

Վ. Մ.

ՔԱԹՐԱ – ՓԱՐԻԶ

ԱԼ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ 70ԱՄԵԱԿՆ ՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Հայաստանի ծանօթ երգահաններէն Ալ. Յարութիւնեանի 70-րդ տարեդարձին ձօնուած էր «Քաթրա»յի վերջին նուագահանդէսը որ տեղի ունեցաւ Մայիս 4, Ուրբաթ իրիկուն: «Ձօնուած» բառը հոս պէտք է նկատի ունենալ ամենալայն իմաստով, քանի որ յայտագիրը կազմուած էր ամբողջովին անոր գործերով: Այդ գործերը կ'ընդգրկէին երգի ու նուագի բաժինները: Ու այս բոլորին որպէս լաւագոյն մեկնաբան յարմար դատուած էր բեմը յանձնել Հայաստանցի արուեստագէտներու:

Նուագահանդէսը սկսաւ Կոմիտասի ձօնուած կտորով մը. Հայաստանի սենեակի նուագախումբը կը ղեկավարէր Ռուբէն Ահարոնեան, իսկ դաշնակի բաժինը կը նուագէր ինք՝ օրուան մեծարեալը:

Առաջին բաժնին Բ. մասը յատկացուած էր երգին: «Քաթրա»յի ծրագրած համերգը որպէս երգչուհի պիտի ունենար Լուսինէ Զաքարեանը, ու քիչ չէր թիւը այն անձերուն որոնք այս անունին գրեթէ առասպելականացած հմայքէն տարուած փութացած էին «Կավօ» սրահը: Սակայն, առողջական պատճառներով անոր բացակայութիւնը դարմանելու գործը յանձնուած էր Ցաւմիկ Հացագործեանին: Երեւանի Օփերային այս արուեստագիտուհին իր ուշագրաւ ձայնով հաճելի անակնկալ մը եղաւ բոլոր անոնց համար որոնք զինք չէին ճանչնար: Բոլորովին պատահական այս կարգադրութիւնը, արժէքաւոր նոր անուն մը ճանչնալու առիթ ըլլալէ զատ, շատերու մտքին մէջ զարկ տուաւ այն մտածումին թէ Հայաստանէն հրաւիրուած արուեստագէտներու ընտրութիւնը լրջօրէն պէտք է կեդրոնանայ նոր անուններու վրայ, փոխանակ որ կրկին ու կրկին անգամներ նոյն դէմքերը հրաւիրուին ու նոյն տեսակի գործեր ներկայացուին ներկաներու:

Ցաւմիկ Հացագործեան երգեց «Հայաստան», «Արշալոյս հրեշտակներ», «Օրօրոցային» «Մ. Նովա» օփերայէն հատուած մը, ու ժողովրդական երգեր: Իրեն եւս կ'ընկերանար Ալ. Յարութիւնեան: Ցաւմիկ Հացագործեանի մե՛ղք որ առիթը չտրուեցաւ իր արուեստը արժեւորելու դասական կտորով մըն ալ: Անոր յատկացուած համեմատաբար կարճատեւ բաժինը անմոռանալի պիտի մնայ «Տըլէ Եաման»ով:

Նուագահանդէսին առաջին բաժինը աւարտեցաւ «Սիմֆոնիէթթա»յով:

Երկրորդ բաժինը կը բաղկանար Յարութիւնեանի հայկական հին երգերու ռափսոտիով. Ռուբէն Ահարոնեանի ղեկավարած նոյն նուագախումբին դաշնակի բաժնով կ'ընկերանար երգահանը: Իսկ յայտագրին առաջին ունկնդրութեան բաժինը ունէր Յարութիւնեանի ջութակի քոնչերթոն (1989). Ռուբէն Ահարոնեան թէ՛ կը ղեկավարէր նուագախումբը եւ թէ կը նուագէր մենակատարի բաժինը: Անոր ինքնավստահ ու տպաւորիչ մեկնաբանութիւնը, միացած՝ Հայաստանի սենեակի նուագախումբին կատարելութեան, արժանացաւ խանդավառ ու երկարատեւ ծափերու:

Հակառակ հայկականութեամբ յագեցած յայտագրին, սպասում մը կը յամենար ունկնդիրներու մօտ. կարծէք աւելի բան մը, տարբեր բան մըն ալ կ'ակնկալէին: Արդարեւ, Մայիս 4-ի համերգը ձօնուած էր Ալ. Յարութիւնեանի ու յայտագիրը կազմուած էր անոր գործերով, սակայն 70-ամեակ մը տօնելու գաղափարը անուղղակի արդիւնքով մը, օրուան խանդավառութեան գնահատումի ու հիացումի կեդրոնը զետեղեց Հայաստանի սենեակի նուագախումբին ու անոր երիտասարդ ղեկավար Ռ. Ահարոնեանի արուեստին վրայ. իսկ սպասումը այդ որակի նուագախումբէ մը ու ինչպէս նաեւ Ցաւմիկ Հացագործեանէն, տարբեր մարզի կտորներու եւս ունկնդրութեան մէջ կը կայանար. եւրոպական դասական երաժշտութենէն կտորներ, օրինակի համար, որոնք առիթ պիտի տային մեր հաճոյքն ու գնահատանքը զետեղելու աւելի լայն շրջանակով տուեալներու վրայ, քան հայկական աւանդական մեղեդիներէ մեկնած արդիական երաժշտութիւնը միայն:

Մայիս 4-ի երեկոյեան համար վերոյիշեալ նուագախումբն ու ջութակահար — ղեկավար Ռուբէն Ահարոնեանը Փարիզ հրաւիրելով, երգահան արուեստագէտի մը 70-ամեակը տօնելէ շատ աւելի կարեւոր առաքելութիւն մը կատարեց «Քաթրա»: Միջազգային բեմերու ճամբան նման ձեռնարկներով կարելի է բանալ մեր արուեստագէտներուն, որոնք ունին ամէնէն կարեւորը՝ որակը: Սակայն, ինչպէս յայտնեց Գ. Համբարձումեան իր բացման խօսքին մէջ, դիւրին չէ սահմանափակ միջոցներով շարունակել նման գործ մը որուն յաջողութիւնը կապուած է մէկէ աւելի ազդակներու: Եւ եթէ «Քաթրա»յի գործունէութիւնը չհասնի աւելի լայն շրջանակներու հետաքրքրութեան, այդ բեռը մինչեւ ներկայի հանդրուանը հասցուցած սակաւաթիւ անձերու զոհողութիւնն ալ կրնայ յոգնիլ. այդ պարագային մեղք չըլլա՞ր Ռուբէն Ահարոնեաններու կամ Հայաստանի սենեակի նուագախումբին նման խումբերու, որոնց դիմաց այսօրուան կիսաբաց դուռը բանալ աւելի դժուար պիտի ըլլայ վաղը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱՊՐԻԼ 75

– ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ –

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՄԱՅԻՍ 4)

ԽՐԻՄ

Ապրիլ 24-ին Սիմֆերոպոլ քաղաքին մէջ նշուած է Եղեռնի 75-ամեակը եւ յուշաքար մը դրուած է հոն, ուր պիտի բարձրանայ Հայոց ցեղասպանութեան զոհերուն նուիրուած յուշարձան խաչքարը: Խրիմի «Լոյս» մշակութային ընկերութեան վարչութեան նախագահ Անուշաւան Դանիէլեանի բացման խօսքով սկսած հանրահաւաքին ելոյթ ունեցած են ռուսական, ուկրանական, Խրիմի թաթարական, հրէական, Կրիմչակներու Կարաիմներու եւ վրացական ազգային ընկերութիւններու ներկայացուցիչները:

Նոյն օրը հանրահաւաքներ տեղի ունեցած են Սեւաստոպոլ, Եալթա, Թէոդոսիա, Եւպատորիա եւ Կերչ քաղաքներու հայկական ընկերութիւններու կազմակերպութեամբ:

ԲՈԳԴԱՆՈՎԿԱ

Վրաստանի Բոգդանովկայի շրջանի Սաթխա գիւղի Հայութիւնը եւս նշած է ցեղասպանութեան տարելիցը: Ախալքալաք – Թիֆլիս ճամբուն վրայ գտնուող գիւղին յուշարձանախումբին տեղադրուած է Ադրբեջանի մէջ զոհուած Հայերուն յիշատակը յաւերժացնող յուշաքար մը, որուն հանդիսաւոր բացումին ներկայ եղած են տարբեր շրջաններէ ժամանած Հայեր, Վրացիներ, Ռուսեր:

2500 բնակչութիւն ունեցող Սաթխայի գիւղական խորհուրդի գործադիր Կոմիտէի նախագահ՝ Ռազմիկ Վարդանեանի բացման խօսքէն յետոյ ելոյթ ունեցողները՝ հայերէնի եւ գրականութեան ուսուցիչ Ա. Խոյեան, Բոգդանովկայի շրջանային Կոմիտէի Ա. քարտուղար Ի. Բալիաշվիլի եւ միւսները դատապարտած են Հայերու ցեղասպանութիւնը:

ՌԻԳԱ

Լատվիոյ մայրաքաղաք Ռիգայի մէջ, Ապրիլ 24-ին ու 25-ին, տեղի ունեցած են Եղեռնի 75-ամեակին նուիրուած գրական – երաժշտական երեկոյթներ: Զոհերուն յիշատակին հնչած են եկեղեցական երգեր, ժողովրդական երաժշտութիւն, Կոմիտասի, Առնօ Բաբաջանեանի ստեղծագործութիւնները:

Քաղաքին կեդրոնական հրապարակներէն մէկուն վրայ տեղադրուած է Հայաստան պատրաստուած երկու մեթրնոց խաչքար մը:

ԻՐԱՆ

Ապրիլ 23-ի երեկոյեան կրօնական արարողութենէն յետոյ, Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ բակը գտնուող Եղեռնի զոհերուն նուիրուած յուշարձանին ծաղիկներ զետեղած են շուրջ 10 հազար Հայեր: Խօսք առած են Թեմի առաջնորդ՝ Արտակ Արք. Մանուկեան, հիւսիսային Իրանահայութեան պատգամաւոր Վարդան Վարդանեան ու Թեմական խորհուրդի ատենապետ Արամայիս Ներսիսեան:

Ապրիլ 24-ին, 60 հազար Հայեր մասնակցած են Եղեռնի 75-ամեակին առթիւ կազմակերպուած բողոքի ցոյցին: Սուրբ Սարգիս Եկեղեցիին մէջ կատարուած հոգեհանգստեան արարողութենէն ու Արտակ Արք. Մանուկեանի խօսքէն ետք՝ «Մահ Թուրքիոյ Ֆաշիստ Պետութեան», «Հայկական է Արցախը, յաղթական է Արցախը» ու այլ լոզունգներ արտայայտող պաստառներով խուռներամ բազմութիւնը ուղղուած է դէպի ՄԱԿ-ի գրասենեակը: Հրապարակին վրայ նախապէս տեղադրուած ամպիոնէն կարդացուած է ցոյցին բանաձեւը, զոր պատուիրակութիւն մը յանձնած է ՄԱԿ-ի ներկայացուցիչին:

Իրանահայ ամենափոքր քաղաքներն ու գիւղերն ոգեկոչումի անդամ անմասն չեն մնացած Եղեռնի ձեռնարկներէն: Վեց հազար հոգի մասնակցած է Նոր Ջուղայի քայլարշաւին, եօթը հարիւր հոգի՝ Արաքի մէջ: Թաւրիզ, Ուրմիա եւ այլուր տեղի ունեցած հանրահաւաքներուն մասնակցած են հազարաւոր Հայեր:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ ԹԷՈԴԻԿ

ՎԱՆ

ՆԱՀԱՆԳԻՍ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ

Իսկ հետեւեալը նորագոյն վիճակագիր մըն է Վանայ կուսակալութեան Հայ ժողովուրդին, 18 գաւառի բաժնուած եւ անձնիւրին Հայ գիւղերուն գլխաւորները միայն յիշատակուած, մեծամասնութեամբ իրենց ժամով ու ժամուրով: Պատրաստուած Ա–Դ Օ-ի կողմէ:

	Տուն	Անձ
1. ՎԱՆ–ՏՈՍՊ (Վանը՝ 4230 տուն, իր 20 արուարձաններով՝ որոնցմէ գլխաւորներն են Աւանց՝ 339 տուն, Լէզք՝ 192, Շահպաղի՝ 167, Սխգեա՝ 104, Շուշանց՝ 80, Գուբուպաշ՝ 108, Կենդանանց՝ 49, Բերդակ՝ 56, Ծուրստան՝ 80, Արտամէտ՝ 130, Դարման՝ 68, Ոսկեփակ՝ 45)	4230	22,470
	1592	9,614
2. ԹԻՄԱՐ (40 գիւղերով՝ որոնցմէ գլխաւորներն են Կիւսնեց՝ 138 տուն, Տրլաշէն՝ 95, Ծակտար՝ 38, Ամենաշատ՝ 40, Անանվանք՝ 50, Մարմէտ՝ 153, Ճանիկ՝ 100, Նորշէն՝ 45, Ատեռ՝ 71, Փիրկարիպ՝ 57, Գոմս՝ 53, Դարաբէկ՝ 37, Սօսրաթ՝ 42, Նորովանց՝ 37, Խժիշկ՝ 132, Ամուկ՝ 40, Էրեբին՝ 151, Քէօչան՝ 111, Խաւենց՝ 106, Ալիւր՝ 343, Աստուածածին՝ 63, Բողանց՝ 71, Աւերակի՝ 187, Զիկրաշէն՝ 76)	2525	15,411
3. ԲԵՐԿՐԻ (41 գիւղերով՝ որոնցմէ գլխաւորներն են Խաչան՝ 60 տուն, Քեաքաբիկ՝ 51, Անգիւզակ՝ 59, Գործուք՝ 128, Պստիկ գիւղ՝ 74, Բերկրի՝ 25)	734	5,152
4. ԱՐՃԷՇ (51 գիւղերով՝ որոնցմէ գլխաւորներն են Ականց՝ 304 տուն, Բլուրմակ՝ 90, Օրօրան՝ 36, Ցասբոնակ՝ 31, Սըսկուն՝ 84, Արծուաքերի վանք՝ 20, Կտրած Քար՝ 32, Ասրափ՝ 56, Գանձակ՝ 26, Շիւտկեահ՝ 38, Ծայծակ՝ 34, Քօգեր՝ 60, Գրագոմ՝ 50, Արմիզոն՝ 26)	1303	10,313
5. ԱԼՋԱՒԱԶ կամ ԱՏԻԼՃԷՎԱԶ (Արծկէ՝ 80 տուն) (22 գիւղերով՝ որոնցմէ գլխաւորներն են Առին՝ 117 տուն, Նորշէն՝ 34, Զիրաքլու՝ 45, Սիփաններ՝ 100, Փէշնագոմեր՝ 32, Խոռանց՝ 47, Նորշնչուղ՝ 48, Կոներ՝ 56, Գարաքէշիշ՝ 40, Արքայ՝ 33, Առնջկոյս՝ 55)	810	5,889
6. ՀԱՅՈՑ ՁՈՐ (30 գիւղերով՝ որոնցմէ գլխաւորներն են Նոր գեղ՝ 88 տուն, Առեղ՝ 26, Հընդաստան՝ 37, Ուրթուկ՝ 42, Խէք՝ 34, Աստուածաշէն՝ 48, Արատենց՝ 40, Անկշանց՝ 67, Էրէմէրու՝ 82, Կզզի՝ 44, Խոսպ՝ 52, Հիրն՝ 30, Գըզըլ–Թաշ՝ 51, Քերծ՝ 104, Պլթենց՝ 65, Խարականց՝ 36, Կեմ՝ 100, Անգղ՝ 108, Մաշտակ՝ 64, Իշխանի գոմ՝ 70, Քէօշկ՝ 40, Խորգոմ՝ 65)	1383	8,482
7. ԳԱՒԱՇ (24 գիւղերով՝ որոնցմէ գլխաւորներն են Աթանանց՝ 65 տուն, Սպիտակ վանք՝ 18, Ցիլի՝ 28, Պատականց՝ 75, Տշող՝ 50, Հիբին՝ 41, Փշաւանց՝ 60, Պախուանց՝ 42, Հաքբերդ՝ 42, Նարեկ՝ 123, Փայխներ՝ 100, Մոխրաբերդ՝ 103, Նոր գիւղ՝ 87, Ընձակ՝ 34, Բէլու՝ 77, Թիմար՝ 27, Վառենց՝ 31, Գանձակ՝ 60, Նանիկանց՝ 35)	1190	6,913

(Շար. 24)

(Շար. Ա. էջէն)

որոնց մէջ մէկ երախայ, այլ խօսքով սկսած ենք գիրար սպաննել, ինչ որ հետեւանք է, անշուշտ, անխչխանութեան:

Բաւական ատեն է արդէն, որ մտահոգիչ լուրեր կը հասնին այս ուղղութեամբ, բոլոր զինեալ տարրերը ֆետալական բնոյթ չունենալով:

Արտաշատի մէջ պատահածը մեծ լարուածութիւն յառաջ բերած է, մանաւանդ, ի տես գոյութիւն ունեցող —գոնէ անունով— «իշխանութեանց» կրաւորական դիրքին:

Բացայայտ է նաեւ որ հոս–հոն նմանօրինակ միջադէպեր հետեւանք են զրրդութեանց, որոնց նպատակն է, յետաձգել տալ Մայիս 20–ի ընտրութիւնները: Մենք ալ նման «ծուղակներ» իյնալու միշտ առակ ենք եւ այս գնացքով, վերջին խնդացողն ալ անշուշտ, մենք պիտի չըլլանք...

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖԱՐՖԱՆԹՐԱՅԻ հրէական գերեզմանատան 34 գերեզմաններու սրբապղծութիւնը վրդովումէ անդին չարժումի մը ծնունդ տուաւ Հինգշաբթի իրիկունէ սկսեալ: Հանրապետութեան նախագահի ինքնաբուխ այցելութիւն մը կատարեց մեծ ռաբունապետին, զայրոյթի յայտարարութենէ մը զատ, ներքին նախարար Ժոքս անմիջապէս Ֆարփանթրա փութաց, Ազգ. Ժողովի նախագահը, Նոյնէլ մրցանակի դափնեկիր՝ Էլի Վիէզէլ, կարդինալ Լիւսթիժէ, Ժաք Շիրաք, Ժորժ Մառշէ, Միշէլ Ռոքար, Վալերի Ժիսքար–տ'Էսթէն եւլն. եւլն. դատապարտումի խիստ յայտարարութիւններ ըրին, մինչ Ֆոփընհակընի մէջ, Ժ. Մ. Լը Փէն «զըրդուելի արարք» որակելով հանդէ՛րձ, զըրդութիւն մը եւ «կազմակերպուած» արարք մը կը նկատէ, քանի որ այդ սրբապղծութիւնները կատարուած են այն գիշերը, երբ ինք կ'արտայայտուէր հեռատեսիլէն և զուգադիպութիւնը քիչ մը «խոշոր» կը գտնէ: Այս խօսքերն ալ նոր վրդովում մը յառաջ կը բերեն, քանի որ կատարուածին մէջ «ստորագրութիւն» մը կը տեսնուի: Պարզ է որ ցեղապաշտութեան դէմ չափազանցուած ձեւով պայքար տանիլն ալ կրնայ հակառակ հետեւանք ունենալ, ինչպէս դիտել կուտար լրագրող մը, Ուրբաթ առտու: Աւելորդ է ըսել, թէ Մայիս 11–ի բոլոր օրաթերթերը իրենց խմբագրականներէն զատ, առնուազն 2–3, երբեմն աւելի էջեր նուիրած են: Շաբաթավերջին իսկ ցոյցեր նախատեսուած են եւ Կիրակի խոկումի հաւաքոյթ մը Ֆարփանթրա, ուր պիտի երթան նաեւ բազմաթիւ քաղաքական դէմքեր: Վըրդովումին տարողութիւնը կը բացատրուի նաեւ վայրին խորհրդանշական բնոյթին պատճառաւ, քանի որ Վօքլիւզի այդ քաղաքը ֆրանսական հրէականութեան օրրանը կը նկատուի:

ԼԻՏՈՒԽԱՆԻՈՅ նախարարապետը՝ Տիկին Պրունսկիէնէ դոհ է Միթերանի հետ ունեցած իր տեսակցութենէն եւ համաձայն է որ գործադրուի ֆրանքեւգերմանական բեմանիւթը: Ֆիկառօ–ի տուած իր տեսակցութեան մէջ ալ, կ'ըսէ թէ արտասահմանի օգնութիւնը ցարդ աւելի վերացական է եւ ընդհանրապէս, այն տըպաւորութիւնը ունի որ հետեւանք է Կորպաչովի եւ Խորհ. Միութեան իրենց վերլուծումին եւ Լիտուանիոյ անբաւարար ծանօթութեան:

ՖՐԱՆՍԱ, Առողջապահութեան իր նախարարին բերնով, մերժեց մասնակցիլ Սան – Ֆրանսիսքոյի միջազգային ժողովին ՍԻՏԱյի շուրջ: Այս մերժումով Ֆրանսա կ'ուզէ բողոքել Միացեալ – Նահանգներու խտրական դիրքին դէմ ՍԻՏԱ–յէ վարակուած հիւանդներու նկատմամբ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

● ՆՈՐ ԱՆՈՒՆՆԵՐ

Այս մարզաձեւին մէջ, հայ տղաք, մանաւանդ Լենինականցիներ, յաճախ կը յաղթեն: Նոր սերունդ մը կը մարզուի ներկայիս: Խորհ. Միութեան պատանեկան ախոյենութեանց ընթացքին, Հրաչ Կարապետեան (44 քկ.), Կարէն Իքիթեան (75), Արշակ Մանուկեան (82,5) եւ Արա Վարդանեան (90 քկ.) շահած են առաջին մրցանակ:

ԺԻՒՏՕ

● ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ ԴԵՐ–ԱԽՈՅԵԱՆ

Ֆրանսայի առաջնութեան մրցումներուն մէջ, ֆառէ դասակարգ, Գրիգորեան (60 քկ.) պարտուած է աւարտականին միայն եւ ստացած երկրորդ մրցանակ: Գրիգորեան կը պատկանի Փուասիի ակումբին:

ՍԱՄՓՕ

● ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԱԽՈՅԵԱՆ ՄԸ

Ֆռունզէ քաղաքին մէջ, Խորհ. Միութեան երիտասարդական ախոյենութեանց ընթացքին, Վարդան Ոսկանեան (52 քկ.) առաջին մրցանակ շահած է: 18 տարեկան է միայն:

ՖՈՒԹՊՈԼ

● ՎԵՐՋԱԿԷՏԸ ՄՕՏ Է

Վալանսի Հ. Մ.ը իր նախավերջին մրցումը պիտի կատարէ այս շաբթու վերջը, հիւրասիրելով Ֆանեըի խումբը՝ որուն կրնայ յաղթել, թէեւ երթի մրցման պարտուած էր՝ 1–0. պարտութիւն, անցեալ շաբաթ ալ, Լը Փիւիի մէջ՝ 4 – 0: Անակնկալ՝ մանաւանդ կոլերու քանակը: Հ. Մ.ը կ'իջնէ դասաւորումին 7–րդ աստիճանին վրայ:

Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն – Տէսին կը խաղար առաջատարին դաշտին վրայ՝ Մէնկէթ: Պարտուած է՝ 1 – 0, հակառակ որ դաշտին վրայ, առաւելութիւնը իրը եղած է: Այս շաբթուան աւարտին, վերջին խաղ, Մաքօ – էմի դէմ, Սավուայի մէջ: Վալանսի պահեստին ալ վերջակէտը կը դնէ խաղալով Շասըլէյի դէմ, Լիոնի մօտ:

Անցեալ Կիրակի, Վալանս յաղթած է Ֆոթ – Շոտի՝ 3 – 1. հայանուն երկու ակումբներն ալ, շրջանային պատուոյ դասակարգի այս ախոյենութեան մէջ, ի վերջոյ պիտի մնան, հաւանաբար, դասաւորումին 5–րդ աստիճանին վրայ:

Ուրիշ արդիւնքներ՝

Սէն Ֆլէր – Հ.Մ.Ը.Մ. Լ.Տ. (2)	2 – 2
Վիէն Հ.Մ. – Միզէրիէօ (2)	1 – 1
Հ.Մ.Ը.Մ. Լ. Տ. ֆառէ – Շամպէրի	1 – 0
Վալանս Հ.Մ. մինիմ – Անըրմաս	6 – 1

● ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆ

Զախող խաղ մը Օլ. Մարսէյլի (3) դէմ, կը զրկէ Հ.Մ.Ը.Մ. Արծիւը վերելքի իրաւունքէն: Արծիւ պարտուած է՝ 4 – 2. կը գրաւէ 5–րդ տեղը վերջնական դասաւորումին վրայ: Վարիչներուն կը մնայ պատրաստել յառաջիկայ մրցաշրջանը...

Նոյնը կարելի է ըսել Սէն Թ'Անթուանի Հ. Մ.–ին համար՝ որ, քանի մը շաբաթներէ ի վեր արդէն, կորսնցուցած է իր տեղը լիկի բարձրագոյն դասակարգին մէջ: Կիրակի օր, իր դաշտին վրայ, Կրասի խումբին դէմ, կրած է մրցաշրջանին իր 12–րդ պարտութիւնը՝ 2 – 0. յառաջիկայ Կիրակի՝ Փոր–տը–Պուք — Սէն Թ'Անթուան:

Ուրիշ արդիւնքներ. –

Արծիւ (2) – Կաւոտ	3 – 0
Սէն Թ'Անթուան – Մադփասէ	0 – 3
Պիւրէլ – Սէն Թ'Անթուան ֆառէ	0 – 1

Վ. Մ.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Յ. Յակոբեան եւ զաւակները՝ Ժիրայր Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Յակոբեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժենար – Սեդա Կէյ եւ զաւակը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց կնոջ, մօր, մեծ – մօր՝

ՇԱՔԷ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Յովհաննէսեան)

մահուան տարելիցին առթիւ, Կիրակի, Մայիս 13, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մըկրտիչ Եկեղեցին:

Առ ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section « A g n o u n i »

d'Asnières, Bois-Colombes, Argenteuil

vous invite à une

MINI CROISIERE SUR LA SEINE

à bord du *«Vert Galant»*

le Lundi 4 Juin

Départ du Pont Neuf à 9 h 30

Retour vers 18 h.

● Prix : 300 Frs.

Réservations par téléphone :

39. 81. 33. 62
34. 17. 46. 63 — *Places limitées* —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ
ՓԱՐԻԶ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ
ԵՒ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ

ներկայութեամբ՝

Կիրակի, Մայիս 13–ին

պատարագ կը մատուցուի, ձեռամբ՝

Բաքուի նախկին առաջնորդ՝
ԱՆԱՆԻԱ ԵՊԻՍԿ. ԱՐԱՊԱՃԵԱՆ–ի

M. J.-P. FOUCHER
Député-Maire de Clamart

CROIX BLEUE
Section d'Issy-les-Moulineaux

L'ASSOCIATION DU 7 DECEMBRE 1988

présentent

LA TROUPE
"ERZEROUM"
CHANTS et DANSES

Vendredi 18 mai à 20 h 30

CENTRE CULTUREL JEAN ARP
22, avenue P. Vaillant-Couturier
Clamart

Réservations : 47. 36. 27. 14
46. 45. 37. 08

Prix des places : 70 Frs.

Une Journée
à BRUGES

La Croix Bleue (Section Chaville) organise le Dimanche 20 Mai*«Une Journée à Bruges (Belgique)»* aux prix de 360 Frs, comprenant le transport, le déjeuner (boissons non comprises), promenade en bateau sur les canaux.

Départ de Chaville à 6 heures;
Retour vers 22 heures.

Réservation par téléphone :
Mme Garabedian : 47. 50. 58. 49.
Mme Der Kaloustian : 47. 50. 64. 37.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի դպրոցի տարեվերջի հանդէսը Յունիս 23, շաբաթ երեկոյեան:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 300 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Հրանդ Սամուրգաշեանէ Մկրտիչ Սամուրգաշեանի մահուան առթիւ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ Ե.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՓԵՐԱՆ

Կը դասախօսէ՝
ԱՐՄԷՆ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

Հատուածներու ունկնդրութիւն

Կիրակի, Մայիս 20, ժամը 17ին
Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Ալեք Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles, Paris 17e

— Մուտքը ազատ է —

U. G. A. B. - Marseille
organise à
MANTEYER (Gap)
dans les Hautes-Alpes,
un Séjour pour Enfants de 6-13 ans
DU 9 AU 29 JUILLET
— (Places limitées) —

— Cherchons moniteurs - monitrices, ayant diplôme *Bafa*.

Pour tous renseignements contacter à Marseille
Mme Karajian ou *Mme Stepanian*
au (16) 91. 80. 26. 74 au (16) 91. 79. 30. 34

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 15
MARDI
15 MAI
1990

ՅԱՌԱՋ

LE NUMERO : 4,00 F

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47.70.86.60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

65րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.274 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 65e ANNÉE — No 17.274

ՀԱՅՑ. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԱՄԱՐ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԺԱՄԵՐ ՍԷՆԻ ԱՓԻՆ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

«ՄԵՐ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԷՋ ՄԸ ԲԱՑՈՒԵՑԱՒ ԵՒ ԱՅԴ ՈԳԻՈՎ ՊԻՏԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆՔ ԳՈՐԾԱԿՑԻԼ»

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.

«ԱՅԼԵՒՍ ԵՍ ՇԱՏ ՊԻՏԻ ՉԽՕՍԻՄ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՒ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ, ԹՈՂ ԱՆՈՆՔ ԽՕՍԻՆ ՄԵՐ ԱՆՁԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԵՒ ԳՈՐԾԵՆ»

Մայիս 6–էն ետք, այս անգամ Փարիզի մէջ է, որ Մայիս 13–ին, Հայաստանեայց Եկեղեցին պատմական ժամեր ապրեցաւ Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ կամարներուն տակ, այն պահէն իսկ, ժամը 10·50–ին, երբ հանդիսաւոր մուտք գործեցին Ամենայն Հայոց եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսները:

Խուռներամ բազմութիւն մը, որու մէկ մասը դուրսը մնաց, ներկայ եղաւ արարողութեան, որ բացառիկ տարողութիւն մը կը գտնէր զոյգ Հայրապետներու ներկայութեամբ – առաջին անգամ ըլլալով այս եկեղեցւոյ մէջ – եւ ալ աւելի պիտի իմաստաւորուէր աւելի ետք, Վազգէն Կաթողիկոսի եւ Գարեգին Կաթողիկոսի խօսքերով:

Պատարագը մատոյց Բաքուի Հայոց նախկին առաջնորդ՝ Անանիա Եպիսկոպոս Արապաճեան, որու աւարտին, Կաթողիկոսական պատուիրակ՝ Գիւտ Արք. քանի մը խօսքերով մատնանշեց օրուան բացառիկ հանդամանքը, երբ նոյն ատեն, նոյն տաճարին մէջ կը գտնուէին Ամենայն Հայոց եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսները ու հրաւիրեց Վազգէն Հայրապետը որ իր խօսքը ըսէ ժողովուրդին:

Կը թուի որ այս վերջին շրջանի խրախուսիչ դէպքերը, ինչ կը վերաբերի երկու Աթոռներու պատմութեան նոր էջերուն, նոր կորով մը եւ աւիւն շնորհած են մեր ծերունազարդ Հայրապետին, եւ ան, մէկդի դրած վերջին օրերու իր յոգնեցուցիչ ժամանակացոյցը, բացառիկ խանդով եւ ոգեւորութեամբ կ'արտայայտուէր:

Բնաբան առնելով մեր պատարագին խօսքերը՝ «Խաղաղութեան ձայնն հնչեցաւ», Վազգէն Ա. շեշտեց անոնց այնքան իմաստալից արտայայտութիւնը, գաղափարը՝ Եկեղեցւոյ միութեան եւ մէկութեան: Եկեղեցին առնելով ոչ թէ որպէս շէնք, այլ հաւատացեալներու միութիւն: «Մենք, շարունակեց Վազգէն Ա., քրիստոնեաներ ենք եւ իբր այդ, ուխտ մը ունինք Աստուծոյ հետ, բայց նաեւ մեր մէջ, այդ ուխտով մենք մեր մէջ կը միանանք եւ այդպէսով կը դառնանք մէկ անձ, մէկ եկեղեցի»: Ու Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ծանրացաւ Էջմիածնի եւ Անթիլիասի յարաբերութիւններու կանոնաւորացման, բնականոնացման եւ սերտացման վրայ: Այս իրողութիւնը հռչակուեցաւ Պրիւքսէլ, ըսաւ Վազգէն Ա.՝ «երբ հրաւիրեցի Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը եւ ուրախ եմ որ հրաւէրս ընդունեցաւ եւ միասին օծեցինք Ս. Մարիամ Մագդաղինէ Եկեղեցին, հոգեւոր խանդավառութեան եւ մխիթարութեան մթնոլորտի մը մէջ: Մեր նորագոյն պատմութեան մէկ նոր էջը բացուեցաւ եւ այդ ոգիով պիտի շարունակենք գործակցիլ, այլեւս զինակիցներ ենք եւ ժամանակն էր որ այդ էջը բացուէր»: Հայրապետը յայտնեց թէ այս կը սպասէր շատոնց Հայաստանի ժողովուրդն ալ եւ՝ «մենք եղանք արտայայտիչը մեր ժողովուրդին բաղձանքներուն: Կան դեռ անորոշ հարցեր, դժգոհութիւններ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսէն, բայց անոնք տեղական երեւոյթներ են, որոնք բացատրելի են եւ հասկնալի: Կ'ակնարկեմ Միացեալ – Նահանգներու, ուր Թեմեր ունին երկու Աթոռներն ալ: Հոն կացութիւնը բարդ է, բայց տեղական բնոյթ ունի. մերը՝ տեւական է եւ վերջնական: Կը մնայ որ մենք ձեռք ձեռքի տանք, միասնաբար աշխատինք, որպէսզի տեղական մակարդակի վրայ, թեմական մակարդակի վրայ, այդ մտահոգութիւնները վերանան, յատականան եւ մեր եկեղեցին դառնայ մէկ հոգի, մէկ նպատակ հետապնդող: Ես լաւատես եմ այս ուղղութեամբ: Եւ կը խորհիմ թէ, որոշ պայմաններու մէջ, որոշ թեմերու մէջ, մենք կը մօտենանք աշխատանքի բաժանումի ոգիով, ըմբռնումով: Ամէն ինչ աւելի պայծառացաւ Պրիւքսէլի Եկեղեցւոյ օծումով»:

Ապա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը անդրադարձաւ այլ հարցերու, որոնց շուրջ խորհրդակցած են երկու Հայրապետները՝ Հայաստանի մէջ արցախեան դատը եւ Լիբանանի կացութիւնը: Յիշեց այն այցելութիւնը զոր տուած են միասնաբար Պրիւքսէլ, եւրոպական Խորհրդարանի նախագահին, ուր շեշտած են թէ Հայոց ցեղասպանութիւնը պէտք է արժանանայ այլեւս ընդհանուր ճանաչումի, Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան ճամբով: Նաեւ այցելած են խորհրդային դեսպանին, ընդունուած, Շաբաթ օր, Մայիս 12-ին, Ներքին Նախարար՝ Ժոքսի կողմէ, որու հետ խօսած են ցեղասպանութեան, Արցախի արդար դատի մասին եւ յայտնած նաեւ Հայոց վիշտը ի լուր Քարփանթրայի անմարդկային արարքին, «որ անհասկնալի է ինծի համար, ըսաւ Վազգէն Ա., Ֆրանսայի նման երկրի մը մէջ, բայց կը զգամ թէ ի՛նչ կը նշանակէ, Բաքուի ամբողջ հայ գերեզմանները քարուքանդ եղան»:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, ապա, նկարագրեց կրօնական այն զարթօնքը որ կայ այսօր Հայաստանի մէջ, ուր հեռատեսիլը կանոնաւոր հաղորդումներ կ'ընէ եւ ուր, խորհրդանշական ձեւով, բոլոր համերգներուն բացումը կը կատարուի «Հայր Մեր»ով: Ժողովուրդը աւելի քան երբեք փարած է Աստուծոյ ու պատմեց երկու դրուագներ, հայ երիտասարդ երկու հոգեւորականներու Միքայէլ Վարդապետի, որ չէր ուզեր Էջմիածին մնալ, որպէսզի կարենայ մօտէն ծառայել ժողովուրդին ու այսօր Սպիտակ է եւ աւելի առաջ Վահան Արեղայի, որ Բաքուի բանտէն նոր ազատած, համարձակ ու յախուռն, զոհ կ'երթար ռումբի մը պայթումին (Նոյեմբեր 1989–ին):

Անդրադառնալով ի մասնաւորի Արցախի, Վազգէն Ա. ըսաւ թէ ինչ որ կը կատարուի, ինչ արդիւնքի ալ հասնի, գաղափարական պայքար է, որ պատիւ կը կը բերէ մեր ժողովուրդին: Ու նման ոգիով տոգորուած ժողովուրդ մը պէտք է հասնի իր նպատակին եւ պիտի հասնի: Ու Վազգէն Ա. փակեց իր խօսքերը նոյն բնաբանով՝ խաղաղութեան ձայնն հնչեցաւ: Իր այս այցելութեան առթիւ ալ նուէր մը յանձնեց Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Եկեղեցւոյ:

Գիւտ Արք. հրաւիրեց Գարեգին Բ.ը որ իր խօսքը ըսէ ժողովուրդին:

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը յայտնեց թէ «նման ոգելից քարոզէ մը ետք, երկրորդ քարոզ մը տալը մեղք գործել է: Վեհափառ Հայրապետը այնպիսի բառերով արտայայտուեցաւ, որ կարծես մեր սրտերուն մէջ եղած բոլոր զգացումները հաւաքեց ու ծաղկեփունջի մը վերածեց» ու շարունակեց ըսելով թէ կ'ուզէ միայն քանի մը բառ աւելցնել, որովհետեւ մէկ պատարագին երկու քարոզ տալը անընական է, բայց այնքան ալ բնական չէ որ մէկ պատարագի երկու Կաթողիկոս ըլլայ: «Ես շատ պիտի չխօսիմ այլեւս, ըսաւ Գարեգին Բ. միութեան եւ միասնականութեան մասին, թող անոնք խօսին մեր անձերուն մէջ եւ գործեն: Մենք շատ կը խօսինք արժէքներու մասին, եկեղեցիի մասին, թող անոնք մեզմէ խօսին» ու յիշեց Յիսուսի խօսքը, երբ կ'ըսէր թերեւս ինծի չհաւատաք, բայց գործիս հաւատացէ՛ք:

Կիլիկիոյ Կաթողիկոսն ալ անդրադարձաւ Վազգէն Կաթողիկոսի հետ ունեցած իրենց խորհրդակցութեանց՝ Հայաստան ու Լիբանան, յայտնելով թէ միասնաբար կոչ մըն ալ պիտի ընեն Փարիզէն: Քանի մը խօսք ալ ըրաւ ֆրանսերէն, յատկապէս ուղղուած Արտաքին Նախարարութեան ներկայացուցիչին: Ոգեկոչելով Ապրիլեան 75–ամեակը, յիշեց 1916–ին Անաթոլ Ֆրանսի արտասանած խօսքերը Սորպոնի բեմէն, երբ հաստատելով հանդերձ թէ Հայաստան կը շիջի, ճիշդ է, բայց, ան կը վերածնի: Շնորհակալութիւն, Ֆրանսայի, շեշտեց Գարեգին Բ. որ հասկցած է հայ ժողովուրդին փիլիսոփայութիւնը՝ վերապրում, վերածնունդ ու գնահատեց Հանրապետութեան Նախագահը, որ իմաստութիւնն ունեցաւ եւ միաժամանակ ողջմտութիւնը հաստատելու թէ ցեղասպանութիւնը պատմական իրողութիւն մըն է:

Փարիզը, որ լոյսի քաղաք է, շարունակեց Կաթողիկոսը, հայերէն, թացաւ նաեւ լոյսի ճամբան, որ ծնունդ առած էր հինգ տարի առաջ, երկու Կաթողիկոսներու մէկ հանդիպումով, ոչ հրապարակային, նաեւ Փարիզ:

Ու Գարեգին Բ. զգալապէս յուզուած, իր խօսքն ուղղելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, ըսաւ թէ խորհրդանշական ձեւով նուէր մը կ'ընէ իրեն ու ձեռքն առնելով փոքրիկ զորգը, զոր բերած էր, ըսաւ՝ «Վեհափառ Տէր, այսօր ձեր ոտքերուն ներքեւ է Արարատեան արծիւը, կը մաղթեմ որ օր մըն ալ Վասպուրականի արծիւը փռուի ձեր ոտքերուն ներքեւ, բայց այսօր, բերած եմ ես ձեզի Կիլիկեան արծիւը, որպէսզի զգաք Կիլիկիոյ Աթոռին սէրը» ու մաղթեց թէ ի մօտոյ երբ Լիբանանի կացութիւնը հանդարտի, Վազգէն Ա. առաջին հիւրը ըլլայ հոն եւ բազմի կիլիկեան Աթոռին գահին վրայ (բուռն ծափահարութիւններ):

Նոր էջ մը մեր նորագոյն պատմութեան մէջ, պատմական օր, պատմական ժամեր բանաձեւեր են զորս այնքան լսած ենք, ամէնէն հասարակ առիթներով – որովհետեւ մեզի ամէնէն աւելի կը պակսի չափի զգացումը – որ երբ անգամ մը համար իսկապէս տեղին կը գործածուին, ցաւ կը զգանք, որ ինչո՞ւ այդքան մաշեցուցինք այդ բառերը, երբ տեղը չէր:

Արդարեւ Պրիւքսէլէն Փարիզ պատմական ժամեր ապրեցանք եւ հաւանաբար ոչ միայն Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ համար, այլեւ անկէ անդին: Փարիզի մէջ նաեւ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը մատը դրաւ բուն վէրքին վրայ, որուն անունն է՝ Միացեալ – Նահանգներ: Հոն, երկու Աթոռներն ալ ունին իրենց Թեմերը եւ պարզ է, հարցը կը կնճռոտի: Բայց, տեղւոյն մարմինները պէտք է ողջմտութիւնն ունենան մէկ կողմ դնելու բանկալային իրենց ճղճիմ հաշիւները, նկատի ունենալով միայն Հայութեան ընդհանուր շահերը: Շրջանի մը մէջ, երբ Հայաստանի ժողովուրդը ճգնաժամային օրեր կ'ապրի, երբ Սփիւռքը մէկ կողմ ձգած է իր բուն հոգերը զանազան ճակատներու վրայ, իսկապէս մեղք պիտի ըլլար, որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ձայնը չլսուէր ու այս ամբողջը, վաղը օդը ցնդէր:

Երեսուն տարիներու ժամավաճառութենէ ետք, ժամն է որ վերջ գտնէ այս անհամ տաղնապը, որ սպառեց Սփիւռքը: Կ'ուզենք հաւատալ ատոր, հակառակ Պոսթընի «Պայքար»ի Մայիս 12–ի մէկ հապճեպ խմբագրականին («Մինչեւ ո՞ւր կ'երկարին Տանն Կիլիկիոյ Աթոռին ոտքերը») որ լաւատեսութեան պիտի չմղէր մեզ այդ ուղղութեամբ, եթէ դեռ չյուսայինք որ կան մարդիկ, որոնք պիտի գիտակցին թէ ժամն է այլեւս զանազանելու կարեւորը՝ անկարեւորէն:

Ա. Մ.

«Վազգէն Ա., Ժոքսի մօտ» խորագրին տակ, «Քոթիտիէն տը Փարի» կ'արձագանգէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի այցելութեան Ներքին Նախարարին: Խօսակցութիւնները կը վերաբերէին, ըստ Գիւտ Արք.ի, կը գրէ թերթը Հայաստանի եւ Լիբանանի Հայերու դժուար կացութեան: Մօտ 20 տողնոց լուրին մէջ, ոչ մէկ ակնարկութիւն կայ Գարեգին Բ.ի ներկայութեան:

ՀԱԿԱՀՐԷՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ԱՄԲՈՂՋ ՖՐԱՆՍԱՆ ՄԷԿ ՃԱԿԱՏ

Քարփանթրայի հրէական գերեզմանատան սրբապղծութենէն ետք, Ֆրանսայի ամբողջ քաղաքական եւ կրօնական աշխարհը եւ մետիաները իրենց չարաթափերջը յատկացուցին այս արարքին դրսեւորած բուն դրդապատճառին եւ գլխաւորաբար ծանրացան Լը Փէնի վրայ: Ընդհ. ձեւով, այլեւս բացայայտ է թէ ջանք չի խնայուիր զօրացնելու համար Լը Փէնը, թէկուզ այսպէս «անուղղակի» ձեւով, ի հեճուկս, անշուշտ, բուն աջին, այսինքն՝ խորհրդարանական ընդդիմութեան:

Քարփանթրայի գերեզմանատան ոճիրը խոր վրդովում առեղծած է եւ մինչեւ Երկուշաբթի, քննութիւնը դեռ արդիւնք չէր տուած: Քանի մը հարցաքննութիւններ խուլամական շրջանակներու մէջ, ոչ մէկ հետեւանք ունեցան:

Կիրակի օր, կառավարութեան չորս անդամներ կը շրջապատէին ռաբունապետ՝ Սիթրիւքը եւ 10 հազար հոգիներ այն արարողութեան ընթացքին, որ տեղի ունեցաւ գերեզմանատան մէջ: Կիրակի օր, նաեւ, կառավարութիւնը արգիլած էր, Փարիզի մէջ, միապետականներու եւ ազգայնականներու մէկ ցոյցը, Ժաննը տ'Արքի նուիրուած, որպէսզի անհամ միջադէպեր չպատահին: Սիոնական երիտասարդներ սակայն ցոյց մը ըրին Սէն -

(Շար.ը Դ. էջ)

ԿԱՐԵՒՈՐ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԻ ՄԸ ՈՒ ԱՆՈՐ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

«Խորհրդային Հայաստան»ի Ապրիլ 25-ի թիւին մէջ «Շատ կարեւոր մի փաստաթուղթ» խորագրով հրատարակուած է 1965 Յունիս թուակիր նամակ մը: Երկար նամակ մըն է ան, որուն ամէն մէկ տողէն դառնութիւն ու զայրացած ցաւ մը կը բխի: Կայ սակայն արդարութեան հանդէպ հաւատք ու սրբագրութեան մը յոյսն ալ: Հոն կը պատմուի թէ արգասաբեր հողի կտոր մը ինչպէս բնիկ ժողովուրդին համար բանտ ու դժոխք կը դառնան – կամ կը ջանան դարձնել – երբ այդ ժողովուրդին ղեկավարութիւնը կը յանձնուի անոր միայն թշնամական գիծով առընչուած տարրի մը:

Այդ ղեկավարութիւնը երեւակայելի, աներեւակայելի ամէն բան կ'ընէ ջնջելու համար շրջանին հայկականութիւնը. իւրաքանչիւր ապրող սկսած, մինչեւ ամենայետին քարը որ այս դրոշմը կը կրէ, տասնամեակներով թիրախ կը դառնան անհետացնելու, ուրացումի հետեւողական քաղաքականութեան:

Դժուար չէ կռահել թէ խօսքը Արցախի մասին է. հայաբնակ ու հայապատկան այն հողակտորին որ տնտեսական, մշակութային եւ այլ ամէն կարգի դրկումներու հետ ապրեցաւ հաւանաբար ամէնէն ատելին. տրիկա մայր երկրէն՝ Հայաստանի հետ իր միջեւ բարձրացած արհեստական պատնէշն էր: 1965-ին խմբագրուած նամակը հետեւեալը կ'ըսէ այս մասին. – «Ղարաբաղցի Հայերն իրաւունք չունենք լսելու իրենց մայր ժողովրդի ռադիոձայնը: Երեւանի թատերական ու համերգային լաւագոյն կոլեկտիւները հիւրախաղերով պարբերաբար հանդէս են գալիս Բաքւում, Կիրովաբադում եւ Ադրբեջանի միւս քաղաքներում: Դա համարւում է բարեկամութիւն: Սակայն նրանց թոյլ չի տրւում գալ Ղարաբաղ՝ իրենց արիւնակից եղբայրների մօտ: Սա եւս բարեկամութիւն է համարւում»:

Շարունակելով թուումը Ադրբեջանի ղեկավարութեան անտեսումի, խոչընդոտներու հետեւողական քաղաքականութեան պտուղներուն, նամակագիրները կ'եզրափակեն մէկ խօսքով. – «Այս բոլորը հասցրել են նրան, որ այժմ «ինքնավար» ածականը մարզի կողքին հնչում է որպէս չար կատակ»:

Պատմական կամայական ու սխալ կարգադրութիւններու համառօտ անդրադարձումէ մը ետք 13 նամակագիրները հետեւեալ տողերով կ'աւարտեն իրենց նամակ – դիմումը. «Դիմելով ձեզ, մենք համոզուած ենք որ Խորհրդային Միութեան համայնավար կուսակցութեան Կենտրոնը եւ խորհրդային կառավարութիւնը որոնք միշտ եւ ամէնուրեք պաշտպանում են բոլոր ազգերի շահերը, անյապաղ իրենց բարի ուշադրութիւնը կը դարձնեն ղարաբաղցի Հայերի օրինական ձայնին եւ մարզը կը վերամիացնեն Հայաստանին»:

Քառորդ դար անցած է այս դիմումէն ի վեր. Թերթը նամակին կցած է Բաղրատ Ուլուբաբեանի հակիրճ մէկ ծանօթութիւն – նախաբանը. Հոն, գրուած է որ այդ շրջանին Ղարաբաղի Գրողներու Միութեան մարզային բաժանմունքի պատասխանատու քարտուղարն էր, նամակը ստորագրողն ու զայն Մոսկուա տանողը, կ'ըսէ թէ այս նամակին ու Երեւանէն, Ղարաբաղէն կեդրոն հասած բազմաթիւ դիմումներու շնորհիւ 1966 Օգոստոս 8-ին Խորհրդային Միութեան Համայնավար կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէին քարտուղարութիւնը յատուկ որոշումով Ադրբեջանի ու Հայաստանի այն ատենուան ղեկավարներուն կը յանձնարարէր հարցը քննարկել ու Կեդրոնական Կոմիտէին ներկայացնել իրենց առաջարկները, Լեռնային Ղարաբաղը Հայաստանին վերադարձնելու նպատակով:

«Սակայն այսքանից անմիջապէս յետոյ ոտքի ելաւ Ադրբեջանի ղեկավարութիւնը եւ քաղաքական շանտաժի ու ազգամիջեան կոտորածի սպառնալիքով կասեցրեց հիմնահարցի յետագայ որեւէ քննարկում»: Այսքանով չի դադրիր սակայն Ադրբեջանի ղեկավարութիւնը. 13 «անհնազանդ ստորագրողներ»ուն դէմ ալ հալածանքի ու բռնութիւններու դաժան միջոցառումներ կը գործադրուին: Կարճ ժամանակի մէջ անոնք կ'ենթարկուին կուսակցական պատիժներու, կը զրկուին մարզին մէջ աշխատելու կարելիութենէն: Սակայն, ինչպէս կը նշէ Բ. Ուլուբաբեան, հակառակ այս բոլորին, շարժումը կը շարունակէ ապրիլ, ծաւալիլ ու հասնիլ 1988-ի փետրուարեան համաժողովրդական պոռթկումին:

Գալով մնացեալ 12 ստորագրութիւններուն, հոն կը կարդանք հետեւեալ անունները. Սերգէյ Շաքարեան - Ստեփանակերտի քաղաքային խորհուրդի գործադիր Կոմիտէի նախագահ, Լազր Գասպարեան - «Խորհրդային Ղարաբաղ» թերթին խմբագիր, Գրիգոր Ստեփանեան - մարզային ռատիոյի աւագ խմբագիր, Արամ Բարայեան — Ստեփանակերտի թիւ 2 խորհրդատնտեսութեան տնօրէն, Արսէն Մուքանեան - Սօսի «Շահումեան» կոլտնտեսութեան նախագահ ու Ադրբեջանի Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխան, Գուրգէն Գաբրիէլեան – Մշակոյթի մարզային վարչութեան պետ, Բողդան Ջանեան - բանաստեղծ, Միքայէլ Կոզդանեան – դերասան, Արկադի Մանուչարեան – Ստեփանակերտի թիւ 59 շինվարչութեան պետ, Ալպէօ Սէյրանեան – Ստեփանակերտի ելեկտրաթեքնիքական գործատան տնօրէն, Մաքսիմ Յովհաննիսեան – Ստեփանակերտի ռատիոյի աւագ խմբագիր, Սերգէյ Գրիգորեան – թիւ 59 շինվարչութեան գլխաւոր ճարտարագէտ:

Քառորդ դար ետք, այսօր կրկնուող պարագաները – ընդվզում, դժգոհութիւն, բողոք, դիմումներ, հալածանք - զարմանալի հետեւողականութիւն մը կը մատնեն. այնքան քիչ են տարբերութիւնները: Նոյնիմաստ դիմումներ նման եզրակացութիւններու յանգեցան. հարցի վերաքննարկում, համաձայնութեան եզրերու որոնում, եւլն.: Տարբերութիւնը տեսանք հոն ուր Ադրբեջանի ղեկավարութեան 1965-ի ազգամիջեան կոտորածի սպառնալիքը գործնականի վերածուեցաւ: «Հալածանքի ու բռնութիւնների դաժան միջոցառում»ներն ալ քառորդ դարու ստումով մը հոս ներկայ են նորէն. կը բաւէ յիշել որ 13 անուններու ցանկէն նոյն Արկադի Մանուչարովը աւելի քան տարիէ մը ի վեր Մոսկուայի մէկ բանտը կը գտնուի, որովհետեւ որպէս Արցախի երեսփոխան, յամառած է պատմական սխալին սրբագրութեան պահանջին վրայ. Գուրգէն Գաբրիէլեանը որ մարզին Գրողներու Միութեան յարգարժան դէմքերէն մէկն է, նոյնպէս ձերբակալուած է Ապրիլի 26-էն ի վեր, Ապրիլ 24-ի յուշահանդէսին «ազգային թշնամանքի հրաւէր կարդալ»ու մեղադրանքով. Մաքսիմ Յովհաննիսեանը որ «Խորհրդային Ղարաբաղ»ի գլխաւոր խմբագրի պաշտօնը կը վարէ, խմբագրական կազմին հետ համախորհուրդ, մինչեւ իսկ թերթը չհրատարակելու քայլին դիմեց, զինուորական հրամանատարութեան ընդվզեցնող գրաքննութեան ու անհեթեթ հրահանգներուն դէմ բողոքելու համար:

Նմանութիւններու այս համատարած պատկերին մէջ կ'արժէ յիշել թերեւս տարբերութեան այլ պարագայ մը եւս. 1965-ին, երբ վերոյիշեալ նամակը կը խմբագրուէր ու կը յանձնուէր պատկան իշխանութեան, Խորհրդային Միութիւնը կ'ընթանար 1920-ական թուականներուն լարուած զսպանակով. մինչդեռ այսօր բացուած է վերակառուցումի ու հրապարակայնութեան բարեբեր շրջանը որ ամէնէն աւելի կը յատկանշուի «անցեալի սխալները սրբագրելու» առաքելութեամբ. առայժմ յաջողութեամբ աւարտած է այդ սխալները մատնանշելու, պախարակելու խօսքի ազատութեան առաջին հանգամանքը, ու գործնական քայլերու համար կը սպասուի յաջորդական փուլերու...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

EquiLibre:
une chance pour l'Arménie

Un mois après le terrible tremblement de terre du 7 décembre 1988, dans une Arménie frappée par tant de deuils, de souffrances, dans Erevan révoltée par la présence des chars russes, arrivent deux camions venant de France, emplis de vivres et de médicaments, deux camions qui soulèvent, alors, un immense espoir parmi la population désespérée....

— Alain Michel, ces deux camions étaient ceux d'EquiLibre, association dont vous êtes le fondateur-directeur?

— Oui ! dès que nous avons appris la nouvelle du tremblement de terre en Arménie, je me suis précipité au centre SOS Arménie, à l'église arménienne de Lyon et je leur ai proposé d'acheminer vers Leninakan deux camions de vivres, vêtements et médicaments destinés à la Pologne, ceci avec l'accord des Polonais.

— A la Pologne ?

— C'est pour venir en aide à la Pologne que j'ai créé, il y a 5 ans, avec un ami Pascal Loulmet, une association loi 1901. Et depuis cette date, nos camions acheminent en Pologne les marchandises et médicaments collectés dans toute la France.

— La Pologne, puis dès janvier 1989, l'Arménie ... A Noël 1989, vos semi-remorques ont été les premiers à pénétrer à Timisoara ... Il y a aussi l'Afrique avec deux antennes, l'une au Mali, l'autre au Niger ... EquiLibre est devenu une entreprise humantiaire.

— En effet, l'association EquiLibre fonctionne comme une véritable entreprise avec 54 salariés permanents auxquels il faut ajouter de nombreux bénévoles, avec une flotte de poids lourds en location, un fichier et une comptabilité informatisés, une régie vidéo ...

— A Lyon ?

— Oui, depuis fin 1989, notre nouvelle base logistique (7000 m²) est située à Gerland, 14 bis, bld. de l'Artillerie. Nous avons un magasin, 97, avenue de Saxe, Lyon, où nous vendons produits artisanaux de Pologne, de Roumanie, d'Afrique, du «Café pour l'Arménie», des vins ... (1).

— EquiLibre dispose aussi d'antennes à Paris, Toulouse, Narbonne, Grenoble, Reims, très prochainement à Marseille, Nîmes, Toulon, Angers.

— En quoi consiste votre action ?

— A acheminer des vivres, du matériel de première nécessité en Pologne, en Arménie, au Sahel, et depuis près d'un an, en Roumanie.

— A vous entendre, on croirait que ces voyages en Arménie sont sans difficultés.

— Pas du tout. Chaque voyage requiert toute une longue préparation, il faut, chaque fois, demander les visas, les attendre souvent longtemps, il faut affronter les passages en douane, les intempéries, les dangers de la route, 10 à 15 jours à l'aller autant au retour.

— Le blocus par l'Azerbaïdjan ?

— Le blocus ne nous a pas arrêtés, car nous sommes toujours passés par l'Azerbaïdjan sauf lors d'un voyage de février où nous sommes passés par la Géorgie. Nous évitons la Géorgie car ses routes nous font prendre des risques plus importants que le passage par l'Azerbaïdjan.

— A part le transport, vous menez des actions spéciales : ce sont des actes de charité ?

— J'aappellerai cela plutôt des actions de solidarité, car chacune de ces opérations implique une participation de la population bénéficiaire, fusse-t-elle symbolique. Nous essayons de pratiquer l'échange plutôt que l'assistanat pur. Ainsi, en Pologne et en Arménie comme en Afrique, les produits que nous apportons sont symboliquements payés par des objets d'artisanat local que nous revendons dans notre magasin, par correspondance et dans nos antennes régionales.

C'est dans le même esprit, visant à préserver la dignité des gens et à gommer l'idée de charité, que nous avons lancé des actions commerciales

— Telle que «Café pour l'Arménie» !

— Oui. Et je crois particulièrement à l'opération «Café pour l'Arménie», car il s'agit d'un produit de consommation courante, capable de fidéliser une clientèle militante. Or, sur chaque kilo vendu 100 F., nous gagnons 30 F. Ce bénéfice nous permettra de financer des maisons préfabriquées dont vous voyez ici la maquette, des maisons pour lArménie. Ce sont des maisons d'habitation de 100 m², 5 pièces avec une grande terrasse, terminées en pierre et non pas des logements provisoires. Elles sont évidemment antisismiques et garanties 60 ans. Elles sont fabriquées par les Etablissements SETH de Paris.

— L'Arménie à reconstruire semble être l'un de vos principaux objectifs ?

— Entre autres. J'ai été très sensibilisé par l'Arménie et là, comme ailleurs, nous voulons travailler dans la durée. Notre objectif est de participer à la reconstruction en fournissant 50 maisons à Lernabad, village détruit à 100%, puis en implantant sur place une unité de fabrication capable d'en construire dans un premier temps 450 autres. Alors que 250.000 logements ont été détruits, 12.000 maisons seulement ont été programmées.

— Dans l'immédiat, vous continuez d'acheminer des marchandises en aide à l'Arménie ?

— Nous transportons tous les mois, 25 à 50 tonnes de marchandises en moyenne; un voyage peut comporter 2, 6, jusqu'à 11 semi-remorques, un semi-remorque emporte 25 tonnes. Le plus grand tonnage de marchandises arrivé en Arménie l'a été par les camions EquiLibre.

Au moment du drame des réfugiés de Bakou, tous les pays de la diaspora, y compris les Etats-Unis, ont affrété des avions pour envoyer des secours aux milliers de réfugiés et demandé les visas. Quant à nous, nous avons fait partir 2 camions (50 tonnes de marchandises), ils sont arrivés le 25 janvier, soit 10 jours avant le 1er avion. J'étais sur place à Erevan pour les accueillir et les camions sont allés ensuite, directement, vers les réfugiés.

— Allez-vous souvent en Arménie ?

— Chaque mois et ce, pour plusieurs raisons :
la 1ère : afin de maintenir les contacts avec notre équipe de permanents qui travaille là-bas à l'année et qui loge dans la première des maisons EquiLibre dont je viens de vous parler.

Cette maison est installée au cœur de la zone sinistrée à Nalband. Elle abrite un centre d'accueil et une pharmacie. Grâce au travail d'un pharmacien diplômé de France, elle sert de relais médical intermédiaire entre la campagne et les hôpitaux : les gens viennent des villages des alentours avec, parfois, de gros problèmes tels que des fractures, des brûlures graves, pour lesquels ils n'iront pas àl'hôpital; ils viennent plus facilement à notre relais médical; nous leur donnons les médicaments appropriés et si c'est grave, nous les trans-

portons à l'hôpital car le centre a une voiture. Dès que possible, nous aurons une ambulance.

— La maison, les 7 permanents, le relais médical, les médicaments, la voiture sont payés par qui ?

— Par EquiLibre ... Et c'est là où nous avons besoin d'être aidés financièrement. Nous ne pouvons arrêter le fonctionnement de ce centre et pensons même à en installer d'autres.

— A part ce centre médical, avez-vous commencé à installer d'autres maisons «EquiLibre» pour y loger des sinistrés ?

— Oui, 2 à Lernabad.

C'est la vente du «Café pour l'Arménie» qui doit, à terme, financer la poursuite de ce programme. Chaque maison revient à 120.000 Frs. plus le transport et l'installation.

— D'autres raisons pour aller en Arménie ?

— Maintenir les contacts avec les officiels. Faire le point des besoins réels des sinistrés du tremblement auxquels sont venus s'ajouter des milliers de réfugiés d'Azerbaïdjan, avec Micheline Favrel - Aslanian, la responsable d'EquiLibre en Arménie, qui les accueillie et constitue des dossiers que nous étudions sérieusement.

Je pars demain (mardi 8 mai) pour Erevan afin de faire sur place le point des actions que nous menons depuis 16 mois et pour formaliser les engagements pris pour les années à venir avec nos différents partenaires.

— Vous voyagez sans cesse de France vers les pays à qui vous venez en aide, et dans le cas qui nous intéresse, en Arménie : vous établissez un pont aérien spirituel et affectif entre EquiLibre de France et EquiLibre et ses permanents en Arménie, de même que vos camions marqués du sigle EquiLibre : le soleil, symbole de chaleur et de rayonnement établissent un véritable pont routier de vivres et matériel entre la France et l'Arménie. Ces camions doivent être connus et attendus ?

— Oui, avec impatience ! Quand ils arrivent dans les zones sinistrées, ils sont accueillis avec enthousiasme. Par leur régularité, ils représentent un énorme soutien pour la population qui nous dit chaque fois : «Revenez, même vides, nous avons besoin de vous voir, vous nous aidez à vivre».

— Et vous y retournez !

— Oui. Je savais que je m'engageais à cela quand j'ai fondé EquiLibre : à partir du moment où l'on a pris conscience que l'on pouvait sauver des vies, on en devient responsable, il n'est alors plus possible de ne rien faire. Lorsque l'on sait que les gens vivent dans le dénuement le plus complet, que l'on a ressenti leur détresse au plus profond de soi, si l'on se retournait comme si de rien n'était, on serait alors coupable de non-assistance à personne, à peuple en danger.

Nous y retournons donc, que ce soit en Pologne, en Roumanie ou en Arménie..., dans tous ces pays en détresse dont parle Javier Perez de Cuellar, Secrétaire Gal. de l'O.N.U., s'adressant aux pays riches dont nous faisons partie : «Vous ne pouvez jouir pleinement de votre abondance si vous êtes assis sur une partie du monde en détresse. A quoi bon proclamer notre adhésion aux droits de l'homme si nous permettons que des êtres humains meurent de faim». (La Croix, 1-3-90).

— Vous menez une croisade contre la misère, la famine, une croisade pour les droits de l'homme, la justice, la solidarité?

— Oui, en essayant d'être le plus concret possible. Mais il y a plus que cela pour l'Arménie : j'ai été empoigné par ce pays. Quand j'arrive en Arménie, j'ai réellement l'impression d'être chez moi, j'ai la conviction de bien comprendre ce que les gens disent, tant leur accueil est chaleureux, une relation s'est établie entre eux et moi. J'ai besoin d'aller les voir pour renouveler mon énergie, pour me motiver et constater si ce qu'on fait là-bas est utile.

Je me sens concerné complètement par ce qui s'y passe, souvent plus que dans les autres pays où je me rends aussi, et c'est justement parce que je me sens tellement proche des Arméniens que je suis fréquemment révolté contre de nombreux Arméniens de la diaspora.

— Pourquoi ?

— La diaspora nous écrase, nous paralyse. Je voudrais demander aux Arméniens : «pourquoi ne voulez-vous pas participer à nos actions? Ensemble, nous pourrions faire 100 fois plus. Et 100 fois plus, cela changerait radicalement la situation de tous les sinistrés et de tous les réfugiés. Je vous donne un exemple : si 100.000 Arméniens achetaient chacun 10 kg. de café par an, soit pour le consommer, soit pour le vendre autour de lui, dans son entreprise, dans son commerce, le bénéfice dégagé permettrait entre autre de refaire complètement un village de 50 maisons, l'école française de Leninakan, d'installer 10 pharmacies, centres de soins (qui assureraient 100.00 consultations par an), de leur fournir les médicaments et de payer les frais de gestion d'une année, de créer et d'animer des centres d'animation pour enfants. Cela donne une idée de l'extraordinaire puissance d'action des gens quand ils se réunissent.

— Avez-vous d'autres projets ?

— Oui : l'achat et l'installation d'une bulle gonflable transportable, chauffée qui permettra de ne pas interrompre le travail de construction des maisons en hiver.

Nous sommes en train de créer des ateliers et coopératives d'artisanat (tapis, broderies, poterie) qui seront vendus par l'intermédiaire de notre catalogue de vente par correspondance et dans les centrales d'achat de la CEE, permettant ainsi de faire découvrir une culture, un peuple vivant et travaillant.

Nous avons en cours un projet pour Karabagh. En novembre 89, nous avons signé des accords avec Mgr. Mardirossian et le député Dadamian pour monter des conserveries de viande, fruits et légumes; le projet est à l'étude.

— Les projets pour venir en aide à l'Arménie sont nombreux, cela nécessiterait une coordination à haut niveau.

— Nous sommes prêts à participer à la coordination de toutes les actions de solidarité, que ce soit celle des Arméniens de Grenoble, de Toulouse ou d'ailleurs ... A partir du moment où l'on connaît les problèmes pour les avoir affrontés depuis 6 ans, que l'on dispose d'une bonne logistique, qu'est-ce qui nous empêcherait de travailler ensemble et en confiance ?

— Justement, qu'est-ce qui vous empêche de le faire ?

— Le manque de confiance, la peur et l'absence d'interlocuteur responsable dans les communautés arméniennes. A chaque projet soumis, on nous répond : «on va réfléchir, on va faire une réunion...» Le temps passe, et personne ne veut s'investir dans un projet. Je suis souvent presque découragé. J'ai l'impression qu'on a tourné la page sur les sinistrés et réfugiés d'Arménie.

Et pourtant, croyez-moi : ces gens croient en la diaspora, vous êtes leur seul espoir, ils pensent que vous faites tout pour leur venir en aide; ils ne sont pas passifs, résignés, découragés, ils nous donnent des leçons de courage; en Arménie, les gens veulent vivre et non mourir. C'est pourquoi il faut que l'on fasse tout pour la paix, tout pour les sortir de leur détresse.

— En résumé, vous demandez aux Arméniens de vous soutenir, de vous faire confiance !

Je vais vous donner un autre exemple de l'incompréhension qui règne entre nous : je rencontre d'énormes difficultés auprès des organismes qui envoient des marchandises collectées pour l'Arménie et qui s'étonnent d'avoir à payer le transport, qui me demandent de les transporter gratuitement.

Un transport par camion (20 à 25 tonnes) coûte 55.000 Frs. : cela couvre la location, l'assurance du véhicule, l'essence, le salaire du chauffeur; ce prix de revient ne prend nullement en compte les frais que représentent le fonctionnement d'EquiLibre, la location des bureaux, les frais de téléphone, les salaires, les charges salariales, etc...

Je dois chaque fois justifier ces frais de transport, parfois en vain.

Et pourtant l'intégralité de l'argent récolté en 88, en 89, donné par toute la population française, a été confiée à des organisations qui ont pris la responsabilité et l'engagement de l'utiliser immédiatement afin de soulager la misère et la détresse des sinistrés, en aucun cas, de placer cet argent au chaud dans les banques alors que les enfants en Arménie vont bientôt passer leur troisième hiver dans le froid. Et depuis décembre 88, combien d'enfants, de vieillards auraient été sauvés avec une meilleure alimentation, un chauffage, de meilleurs soins et conditions de vie, combien d'hommes, de femmes auraient repris espoir et goût à la vie si on leur avait apporté ce qu'ils attendent toujours de nous.

C'est qu'il faut à tout prix réaliser, tout de suite, car l'urgence existe toujours cruellement, et les projets à moyen et long terme ne doivent en aucun cas faire oublier que c'est cette urgence qui est prioritaire en Arménie.

— Les minorités sont attachées à leur spécificité, certes ! Mais je ne crois pas que la souffrance en soit une! Arborer sans cesse l'image d'un peuple martyr, s'y complaire, en faire son image de marque, sa propriété, vouloir garder le monopole des actions entreprises pour lui venir en aide et décourager les autres... je pense que tout cela est très négatif et même suicidaire ! Les malheurs de l'Arménie ne concernent pas seulement la diaspora mais l'humanité entière. La mission de la diaspora c'est d'être le levain dans la pâte : chaque communauté arménienne dispersée dans un pays doit collaborer de tout cœur avec les institutions et les entreprises de ce pays afin de venir en aide à la Mère-Patrie. Cette action mutuelle qui a débuté au moment du séisme doit se poursuivre pendant des dizaines d'années.

L'entraide internationale qui s'est développée en décembre 88 a été quelque chose d'extraordinaire: cela devrait contribuer à guérir notre mémoire douloureuse, notre méfiance séculaire (le plus souvent justifiée), notre esprit de division, notre incapacité à prendre des décisions, des engagements. Cela devrait nous aider à nous ouvrir aux autres, à les accueillir en amis : la main tendue vers nous ne cache pas toujours un poignard.

La Croix-Rouge, le Secours Catholique et d'autres organisations caritatives sont nées de la prise de conscience d'un homme : Henri Dunant, le Père Jean Rhodain ... et leur champ d'action s'est étendu sur de nombreux pays d'Europe, d'Afrique, d'Amérique... aux prix de difficultés apparemment insurmontables.

EquiLibre est né aussi de la prise de conscience d'une homme devant la souffrance et le nom choisi pour son entreprise symbolise le défi qu'il s'est fixé : dans une marche en avant dynamique et prudente, l'équilibre est bien une ligne de crête difficile à suivre mais qu'il faut à tout prix maintenir.

EquiLibre d'Alain Michel est bien une entreprise humanitaire d'avant-garde où un bouillonnement d'idées généreuses d'entraide, de partage, de solidarité sont concrétisées par une équipe de personnes compétentes ayant des moyens techniques efficaces. Depuis 17 mois, cette entreprise consacre 70% de son énergie et de sa trésorerie à l'Arménie. Elle est donc une chance pour l'Arménie et pour nous qui voulons l'aider et comme toutes les chances, nous devons la saisir avant qu'il ne soit trop tard : EquiLibre ne peut continuer seul son action pour l'Arménie. Il nous faut impérativement et de toute urgence collaborer.

Alain Michel, le mot de la fin ?

— Je ne voudrais pas que mes paroles soient mal interprétées. Mais mieux que des paroles, je vous invite tous à «la journée Portes Ouvertes» qui aura lieu ici à Gerland, le 19 mai; vous y découvrirez d'autres raisons de nous croire et de nous aider (2).

Un beau sourire conclut l'entretien; on y sent la force tranquille d'un homme sensible et généreux, prêt à mener tous les combats pour que les hommes de tous les pays vivent heureux et en paix.

— A vous Alain Michel et à toute l'équipe d'EquiLibre, merci et bon vent vers l'Arménie !

Propos recueillis
par
Saténig GOSTANIAN

Lyon, le 7 mai 1990

(1) *EquiLibre — 97, avenue de Saxe — B.P. 91 — 69397 Lyon cedex 3.*

(2) *Journée Portes Ouvertes — Samedi 19 mai de 10 à 19 heures dans les nouveaux locaux d'EquiLibre — 14 bis, boulevard du Parc de l'Artillerie — 69007 Lyon. Journée ouverte à tous et consacrée à la découverte du monde de l'humanitaire. Sous forme d'exposition : présentation des actions et programmes de développement en France, en Pologne, en Afrique, en Arménie et en Roumanie; projections continues de diapos et vidéos réalisées par les antennes d'EquiLibre à l'étranger: expositions des toiles réalisées après les événements en Roumanie par les élèves de l'Ecole des Beaux Arts de Bucarest...*

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԻԿԻ

«ՅԻՇԱՏԱԿՆ ԱՐԴԱՐՈՑ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՄԲ ԵՂԻՑԻ»

Սովորութիւն է գրել մարդոց մասին, որոնք ազգային ասպարէզ նետուած են, եղած են միութեանց նախագահ, հանրային գործիչ: Այս բոլորէն ոչ մէկուն կը պատկանէր այն ազնիւ եւ համեստ տիկինը, որ հողին յանձնեցինք, ընկերակցութեամբ իր ընտանեկան պարագաներուն եւ քանի մը հայրենակիցներու, Չորեքշաբթի, Մայիս 2-ի պայծառ կէսօրէ մը վերջ:

Նորվան Եպիսկոպոսը կատարեց թաղման կարգը եւ խօսեցաւ դամբանական մը, որուն թերեւս պիտի չարժանանային վերը յիշուած մակդիրները կրող շատ մը անձնաւորութիւններ:

Սրբազանը յանուն Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կղերական դասուն եւ Ազգային Միութեան վարչութեան յայտնեց իր խորին ցաւակցութիւնները, ի տես Լիոնի Հայութեան ամէնէն հին անդամներէն մէկուն կորուստին, որ արժանի էր ազգային թաղման, որ ամէն Կիրակի ու տօնական օրերու առանց բացառութեան ներկայ էր «Առաւօտ Լուսոյին» եկեղեցւոյ կամարներուն տակ. պինդ կառչած եկեղեցւոյ եւ ազգային աւանդութիւններուն, ազգանուէր տիպար մը, որ իր մտածումները կ'արտայայտէր գործով քան խօսքով, որովհետեւ համատացած էր որ խօսքը առանց գործի մեռեալ տառ է: Ան կը նմանէր Աւետարանի աղքատ այրիին, որ ամբողջ իր ունեցածը կը դնէր եկեղեցւոյ պնակին մէջ: Սրբազանը կը վերջացնէր իր դամբանականը հարց տալով՝ արդեօ՞ք ուրիշներ պիտի գոցէին անոր ձգած բացը:

Իսկապէս այս բոլոր գնահատանքներուն արժանի էր Տիկին Գոհարիկ Ոսկերիչեանը, ծնած՝ Մալաթիա, որ կ'ապրէր առանձին, շատ տարիներ առաջ կորսնցուցած ըլլալով իր ամուսինը: Ոչ մէկ միութեան մաս չէր կազմեր այս տիպար Հայուհին. բայց եթէ միութեան անդամ ըլլալ կը նշանակէ բարոյապէս եւ նիւթապէս օգնել այդ միութեան, անկասկած Տիկին Գոհարիկը անդամ էր մեր շրջանի բոլոր միութիւններուն անխտիր. որովհետեւ ան չէր զլանար իր ներկայութիւնը ոչ մէկ ձեռնարկի որ կը կատարուէր ցերեկ օրով, որովհետեւ իր յառաջացած տարիքը՝ 80, չէր ներեր ուշ ատեն դուրս ելլելու: Ան իր քսակը լայն կը բանար բոլորին՝ եկեղեցի, դպրոց, օգնութեան միութիւններ, թերթ, ռատիօ, մէկ խօսքով ուր որ տալ պէտք էր:

Ոչ եւս է Տիկին Գոհարիկը: Անակընկալ մահը խլեց զայն ու մեզ զրկեց իր հաճելի ներկայութենէն եւ անոյշ ժպիտէն:

Գ. Կ.

Լիոն, Մայիս 4, 1990

(Շար. Ա. էջէն)

Թ'Օկլիաթէնի հրապարակը, բախումներու ալ առիթ տալով։

Բարփանթրա մնաց քաղաքի վերած-ուած էր, վաղ առաւօտէն եւ քառորդ ժամ ալ լռութիւն պահուեցաւ ամէն կողմ ի յարգանս արարողութեան։ Գաղաթնա-կէտը, սակայն, տեղի կ'ունենար Երկու-շաբթի, Մայիս 14-ին, ժամը 18·30-էն սկսեալ, երբ ընդառաջելով Ֆրանսայի հրէական կազմակերպութեանց ներկայա-ցուցչական Խորհուրդին կոչին, քաղաքա-կան բոլոր հոսանքները (բացի Ազգային Ճակատէն) կ'որոշէին մասնակցիլ այն լուռ եւ հսկայ ցոյցին, որ պիտի երկարէր Բեփիւպլիքէն Պաստիյ։

**

Իսրայէլի մէջ ալ նման սրբապղծու-թիւններ տեղի ունեցած են եւ հոս բացէ ի բաց կ'ըսուի թէ «Հրէական զրդառու-թիւններ են»։ 250 շիրիմներ Հայֆայի հրէական գերեզմանատան մէջ սրբապղծ-ծուած են եւ ոստիկանութիւնը (որ խարա-յէլեան է) չի բացառեր որ Հրեաներու գործ ըլլայ թէ' գերեզմաններու արարք-ները եւ թէ' հակահրեայ լոզունգները, եբրայերէն գրուած եւ որոնք կոչ կ'ընեն Իսրայէլի Արաբներուն որ ջարդեն Հրե-աները։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱԼԹԵԱՆ երեք Հանրապետութիւնները միացեալ ճակատ մը կազմեցին, նոր կեանք տալով «Պալթիկի Խորհուրդ»ին, որ գոյութիւն ունէր 1940-էն առաջ, երբ դեռ, բռնի, չէին կցուած Խորհրդային Միութեան։ Տալլինի մէջ է, որ Ռուսել (Էսթոնիա), Կորբունովս (Լատվիա) եւ Լանտսպերկիս (Լիթուանիա) «Համա-գործութեան եւ գործակցութեան յայտա-րարութիւն» մը ստորագրեցին հասարա-կաց դիրք մը ճշդելու համար Մոսկուայի նկատմամբ։

ՌՈՒՄԱՆԻԱ չի յաջողիր ինքզինքը գտա-նել, ոչ ալ սուտերէն դուրս ելլել Դեկ-տեմբերէն ի վեր, Թիմիշոարայէն եաք, նաեւ Զաուչեսկուի մասին։ Հիմա ալ կ'ըսուի թէ բռնատէրը չէ գնդակահար-ուած, այլ չարչարանքի տակ մեռած, սրտի տագնապէ։ Զինուորականները փորձեր են խոստովանիլ տալ արտասահ-մանի դրամական իր հաշիւներուն թիւե-րը...։ Միւս կողմէ, Իլիէչկու վերջնա-գիր մը տուաւ ընդդիմադիր տարրերուն, որոնք երեք շաբաթէ կը գրաւեն Համալը-սարանին հրապարակը, որպէսզի պար-պեն։ Շուրջ վեց տասնեակ ամերիկացի դէտեր պիտի հսկեն քուէարկութեան կա-նոնաւորութեան։

ԿԱՐԻ ԳԱՍՊԱՐՈՎ, ճատրակի ախոյեա-նը, որոշեր է արմատական – դեմոկրատ կուսակցութիւն մը հիմնել, Մոսկուայի մէջ, Մայիս 27-ին, որովհետեւ կ'ըսէ պէտք է չինարար ձեւով դէմ դնել Համայ-նավարութեան։ Կորբաչովի մասին ալ կարծիքը փոխած է ու կը յայտարարէ թէ «Ան երբեք պիտի չմիանայ դեմոկրատ ու-ժերուն, ապարաչիկ մըն է եւ միշտ պիտի ըլլայ»։ Անցեալին, Գասպարով Կորբաչովը կը պաշտպանէր եւ հրաւէր կը կարդար Հայերուն որ հանդարտին (երբ Ազերիներու հետ կռիւներ կային)։ Ժա-մանակը, հաւանաբար, ցոյց տայ Գաս-պարովի որ քաղաքականութիւնը ճատրակ չէ (թերեւս ... փոքր)։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ Ե.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՓԵՐԱՆ

Կը դասախօսէ՝
ԱՐՄԷՆ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

Հատուածներու ունկնդրութիւն

Կիրակի, Մայիս 20, ժամը 17ին
Հ·Բ·Ը·Մ·-ի Ալեք Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles, Paris 17e

— Մուտքը ազատ է —

S.O.S. LIBAN

— Aidons nos frères du Liban à survivre
— Partageons notre bien-être
— Tendons leur la main

Adressez vous dons au Conseil d'Administration de la *Croix Bleue des Arméniens de France* :

17, rue Bleue — 75009 Paris

Vos dons seront transmis à la *Croix de Secours Arménienne du Liban.*

Une Journée à BRUGES

La Croix Bleue (Section Chaville) organise le Dimanche 20 Mai«*Une Journée à Bruges (Belgique)*» aux prix de 360 Frs, comprenant le transport, le déjeuner (boissons non comprises), promenade en bateau sur les canaux.

Départ de Chaville à 6 heures;
Retour vers 22 heures.
Réservation par téléphone :
Mme *Garabedian : 47. 50. 58. 49.*
Mme *Der Kaloustian : 47. 50. 64. 37.*

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
— MARSEILLE —
LES 19 ET 20 MAI
l'U.G.A.B. - Marseille
a l'honneur de recevoir

à l'occasion de l'inauguration de SON

NOUVEAU SIEGE

Mme *LOUISE MANOOGIAN-SIMON*
et vous invite à participer aux manifestations suivantes

- SAMEDI 19 MAI — 19 heures
COCKTAIL D'INAUGURATION AU SIEGE
327, boulevard Michelet

- DIMANCHE 20 MAI — 10 heures 30
MESSE DE REQUIEM
en l'église arménienne apostolique Serpotz Tarkmantchatz

— 12 heures 30
APERITIF
Hôtel Palm Beach Concorde

— 13 heures
DEBUT DU REPAS

Le nombre de places étant limité, il est conseillé de réserver en téléphonant au : — 91. 76. 10. 17 —

A TOUS CEUX QUI DESIRENT ASSISTER A LA SOIREE DE

l'U.M.A.F.

Vendredi 18 mai à 21 heures
au YAN'S CLUB
5, avenue Reille, Paris 14e

nous avons le plaisir d'annocer la présence de
Zory BALAYAN
DEPUTE DU KARABAGH

qui nous parlera de la situation actuelle.

Réservation :
45 - 89 - 20 - 48

U. M. A. F.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «*Agnouni*»
d'Asnières, Bois-Colombes, Argenteuil

vous invite à une

MINI CROISIERE SUR LA SEINE

à bord du «*Vert Galant*»

le Lundi 4 Juin

Départ du Pont Neuf à 9 h 30
Retour vers 18 h.

- Prix : 300 Frs.

Réservations par téléphone :

39. 81. 33. 62
34. 17. 46. 63 — *Places limitées* —

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris 5e

CONFÉRENCE

Le Centre Culturel Saint-Mesrob reçoit
M. CHRISTIAN DEDEYAN
à l'occasion de la parution de son roman historique
«*Le Passeur du Karabagh*»

Il nous entretiendra sur le sujet :
«A LA RECHERCHE D'UN PASSE»
le Jeudi 17 Mai
à 20 heures 45

au Centre Saint-Mesrob
10 bis, rue Thouin, Paris 5e

UN SPECTACLE A NE PAS MANQUER

au THEATRE DU JARDIN D'ACCLIMATATION
(Mº Sablons)

Ensemble de Danse Traditionnelle d'Enfants d'Arménie

«ERZEROUM»
D'EREVAN

les Mercredi 16 et Jeudi 17 mai
à 20 heures 30

Réservation : 40. 67. 97. 86
40. 67. 93. 72

M. J.-P. FOUCHER
Député-Maire de Clamart
CROIX BLEUE
Section d'Issy-les-Moulineaux
L'ASSOCIATION DU 7 DECEMBRE 1988

présentent

LA TROUPE "ERZEROUM"

CHANTS et DANSES

Vendredi 18 mai à 20 h 30

CENTRE CULTUREL JEAN ARP
22, avenue P. Vaillant-Couturier
Clamart

Réservations : 47. 36. 27. 14
46. 45. 37. 08

Prix des places : 70 Frs.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ազատուհի Սէփէրեանի (ծնեալ՝ Թահ-մազեան) մահուան առթիւ՝ Սէն-Ժեռմէի Ս. Սահակ-Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ թա-ղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նը-ւիրատուութիւնները. – Ոքբացեալին զա-ւակները, Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Ռօժէ Սէ-փէրեան, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Սէփէր-եան, Տէր եւ Տիկին Ռօմանքա (ծնեալ Սէփէրեան) եկեղեցւոյ պայծառութեան 300-ական Ֆր., Պր. Գէորգ Քիւրտօղլան-եան, Այրի Տիկին Քիւրտօղլեանեան, Տէր եւ Տիկին Ռօպէր Ժամկոչեան, Տալաքի-փէեան ընտանիք 100-ական Ֆր; Մինա-եան ընտանիք 50 Ֆր.։

Տէր եւ Տիկին Ռօժէ եւ Միրէյ Փօճի քառասունքին հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան Եկե-ղեցւոյ 100 եւ Կապոյտ Խաչին 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Զիչէքեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թումլուեան, Պետրոս Զի-չէքեան, Տէր եւ Տիկին Վարդան Հաճի-Վարդանեան 100ական, Ֆր., Տէր և Տիկին Ժիւլիէն Հ. Մ. Ը. Մ.-ին 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռընէ Տէր-Կարապետեան Հ. Մ. Ը. Մ.-ին 150 Ֆր.։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 16

MERCREDI
16 MAI
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

65ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.275 Fondateur SCHAVARGH MISSAKIAN 65e ANNÉE — No 17.275

ՀԱԿԱՇՐՀԵՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՋԱՆԳՈՒԱԾԱՅԻՆ ՅՈՅՑ ՄԻԹԵՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

80 հազար ըստ ոստիկանութեան, 200 հազար ըստ կազմակերպիչներուն, այս էր ցոյցին մասնակցողներու թիւը, Երկուշաբթի իրիկուն: Առաջին անգամ ըլլալով, ցուցարարներու մէջ էր, Հանրապետութեան նախագահը, ինչ որ աննախընթաց դէպք մըն է: 45 տարի առաջ, Փարիզի ազատագրումին առթիւ է որ Հանրապետութեան նախագահը փողոց իջած էր ժողովուրդի կողքին եւ անկէ ի վեր՝ երբեք:

Քիչեր միայն կը համարձակէին ըսել, Երեքշաբթի առտու թէ Պետութեան ղեկավարին տեղը չէր, եթէ նոյնիսկ հասկնալի էր մարդուն արդար ընդվզումները: Պարզ է որ հոն էին նաեւ քաղաքական եւ կրօնական պատասխանատուները՝ Ժաք Շիրաք, Միշէլ Ռոքար, Լիոթար, ծերանսւոր Տըքուրթիւ, Ժորժ Մաշէ եւն. եւն.: Ոմանք նոյնիսկ գլխին աստղ մը դրած են համակրութեան իբրեւ արտայայտութիւն: Մինչ բազմութիւնը խռնուած էր միշտ Ռեփուպլիքէն Պասթիյ, Փարիզի մեծ սինակոկը արարողութիւն մը տեղի կ՛ունենար ժամը 20.40-ի շուրջ, որ 40 վայրկեան կը տեւէր: Մեծ ռաբունապետը՝ Սիթրուք շնորհակալութիւն կը յայտնէր Ֆրանսայի ժողովուրդին: Հոս ալ ներկայ կ՛ըլլային բազմաթիւ քաղաքական դէմքեր: Ցոյցի ընթացքին սիոնապաշտ երիտասարդներ քարուքանդ ըրած են սրճարան մը, ուր նոր նացիականներ հաւաքուած էին երկու շաբաթ առաջ եւ ազգայնապաշտ լոզունգներ բացագանչած են, բայց Պէթարը «ծայրայեղ» Հրեաներու կարգ ու կանոնի յատուկ սպասարկութիւնը կրցած է հանդարտեցնել:

X Կաթողիկէ բազմաթիւ շիրիմներ սրբապղծուած են Ֆրանսա եւ արտասահման: Լիմէ (Իվըլին) 40 գերեզման, Վեռոնա, երկու գերեզմանատուն՝ շուրջ 12 շիրիմ, Նոկառոլէ Ռոքքա եւ քառասուն ուրիշներ՝ Սան Ծէնօ տի Քոլոնեոլա: Վարշաւայի մէջ 187 շիրիմներ սրբապղծուած են Վէժերուօ գիւղին քրիստոնեայ գերեզմանատան մէջ:

X Հայֆայի գերեզմանատան 250 հրեական շիրիմները սրբապղծողը անհատապարակշիռ Հրեայ մըն է եղեր, որ ծերրակալուեր է: «Մեսիան եմ» յայտարարեր է...:

X Ցոյցը, նոյն ժամուն ուղղակի սփռուեցաւ հեռատեսիլի ֆրանսական կայաններէն:

X Ցոյցին կը մասնակցէին նաեւ խումբ մը հայ երիտասարդներ, պաստառով մը՝ «Հայերը՝ զօրավիգ Հրեայ ժողովուրդին»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿՈՐԲԱՉՈՎ հրովարտակով մը դատապարտեց Լատվիան եւ Էսթոնիան, «չեղեալ եւ անհիմն» որակելով անկախութեան իրենց հռչակումը: Այս ձեւով Կրեմլինը այլեւս տարբերութիւն չի դներ պալթեան երեք Հանրապետութիւններուն միջեւ եւ կրնայ ուրեմն տարածել իր շրջափակումը:

ԹՈՒՐՔ ՓՐՈՖԷՍՈՐ ՄԸ, 1986-ԻՆ ԻՍԿ, ՀԱՅ ԴԱՏԻ ԼՈՒԾՈՒՄԸ ԳՏԵՐ Է...

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՄԷՋ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ՄԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

«Ճումհուրիյէթ»ի մէջ, Մուսթաֆա Էքմէքճի վերհրատարակեր է թուրք փրոֆէսէորի մը մէկ յօդուածը, ուր գտնըւեր է հայկական հարցին լուծումը: Շատ պարզ է: Կարդացէ՛ք եւ ճաշակեցէ՛ք, խորհրդածութեան չի կարօտիր:

«Ճումհուրիյէթ»ի յայտնի քրոնիկագիր Մուսթաֆա Էքմէքճի Ապրիլ 29-ի իր թիւին մէջ ստորագրած էր «Հայկական Հարցի համար լուծո՞ւմ մը» խորագրեալ յօդուածի մը առաջին մասը, ուր կը յիշէր այս կապակցութեամբ վերջին տարիներու ընթացքին պատահած ինչ ինչ դէպքեր, մասնաւորաբար Մարսէյլի յուշարձանի բացման առթիւ այդ շրջանի Փարիզի Աւագ Դեսպան Հասան Էսատ Ըշըքի ցոյց տուած դիրքորոշումները, որ մինչեւ իսկ քննադատուած էր կարգ մը թուրք շրջանակներու կողմէ: Յօդուածագիրը այդ յօդուածին մէջ կը գրէր որ Հայկական Հարցի մասին առնուազն լուծում մը առաջարկած էր փրոֆէսէօր Սինա Աքշին եւ կը խոստանար այդ մասին խօսիլ երկրորդ յօդուածի մը մէջ: Այդ երկրորդ յօդուածը հրատարակուած է «Ճումհուրիյէթ»ի Մայիս 1-ի թիւին մէջ, «Յուշարձան բոլոր անոնց համար որոնք մեռած են Անատոլուի մէջ» խորագրին ներքեւ:

Փրոֆէսէօր Սինա Աքշին 1986-ին «Թիւրքիշ Րէվյիւ Քուարթըրլի Տայճըսթ» պարբերաթերթին մէջ գրած էր յօդուած մը ուր սապէս կ՛ըսէր.

«Հայերը իրենց միջեւ շատ բան կը պատմեն Իսլամներու կողմէ Հայերու դէմ գործուած վայրագութիւններուն մասին: Հաւանաբար այս պատմութիւններուն մեծ մասը անիրական է: Ոմանք ալ շատ չափազանցուած են: Բայց ինծի այնպէս կը թուի թէ ոմանք ալ հաւանաբար ճիշդ են եւ անոնց մէջ կան դէպքեր, որոնց համար ցաւ պէտք է զգալ: Միայն թէ մահմետականներն ալ իրենց միջեւ հայկ. վայրագութեան առընչութեամբ շատ բան կը պատմեն: Հոս ալ կարելի է ըսել որ մէկ մասը անիրական, մէկ մասը չափազանցեալ, բայց մէկ մասն ալ ցաւալիօրէն ճիշդ ըլլալու են: (Շատ յաճախ Հայերն իսկ կը ձանձրանան զիրենք միշտ իբրեւ զոհ ցոյց տալէ իրենց պատմութիւններէն եւ կը սկսին պատմել իրենց հերոսական պայքարներուն մասին, պատմելով նաեւ թէ ինչպէս սպաննած են մահմետականները): Ինչ մեղք որ չկան Հայ կամ Հայերու կողմնակից գրողներ, որոնք ընդունին այս համաչափութիւնը: Տեղահանութեան ընթացքին մեծ թիւով Հայեր մեռան, բայց 1914 եւ 1923 թուականներու միջեւ, 2,5 միլիոն ալ անատոլուցի մահմետական մեռաւ: Անվիճելի է թէ անոնց մէկ մասն ալ սպաննուած է Հայերու կողմէ: Եւ անշուշտ սա ալ ճիշդ է, որ ինչ որ ալ քաշած ըլլան, Անատոլուի այն մահմետականները որոնք կրցած են վերապրիլ, մնացած են իրենց հայրենիքին մէջ: Մինչդեռ Հայ վերապրողները, հակառակ անոր որ վերադառնալու կարելիութիւն առեղծուեցաւ անոնց համար, ընդհանրապէս չօգտուեցան այդ կարելիութենէն: Այս տեսակէտէ երկու կողմերու միջեւ համաչափութիւն չկայ: Այդ պատճառաւ ալ Հայերու վիճակը թերեւս աւելի ողբալի է եւ շատ աւելի արժանի է մեր զգացականութիւնը հրաւիրելու: Թուրքերը, որոնք գիտեն թէ հարիւր – հազարաւոր Պալքանեան մահմետականներ սուրէ եւ կրակէ խոյս տալով ապաստանած են Թուրքիոյ եւ Անատոլուի մէջ եւ լքած են իրենց հայրենիքները, շատ լաւ հասկնալու են Հայերու նոյն ցաւը:

Նպատակ չունիմ արհամարհել ոեւէ մէկուն մանաւանդ Հայերու տառապանքը: Բայց ինծի այնպէս կը թուի թէ հայկական հարցը պէտք է լուծում մը գտնէ: Եւ միակ իրապաշտ ու մարդասիրական լուծումը կրնայ ըլլալ այն, թէ Թուրքերն ու Հայերը, հանրային կարծիքի առջեւ, կ՛ընդունին որ փոխադարձաբար իրարու դէմ ոճրլում գործած են: Կը հաւատամ որ Հայերը մասնաւոր կերպով խոստովանած են որ Թուրքերուն ոճրլում գործած են, բայց անոնք հաւանաբար կը պնդեն թէ իրենց դէմ գործուած ոճրլումը աւելի ծանր է իրենց մեզի դէմ գործած ոճրլումէն: Ասիկա հարց մըն է որուն վրայ կարելի է եւ պէտք է վիճիլ: Բայց կը վախնամ որ որեւէ արդիւնք չի տար այդ բանավէճը: Որովհետեւ մանրամասնութիւններ կը պակսին եւ հարցը զգացական հարց մըն է: Բայց եթէ Անատոլուի մէջ յուշարձան մը կառուցուի բոլոր անոնց համար որոնք, ինչ ազգի կամ ցեղի ալ պատկանին, մեռած են Համաշխարհային Ա. պատերազմի ընթացքին եւ անոր յաջորդող օրերուն, եւ եթէ Թուրք եւ Հայ ժողովուրդներու ներկայացուցիչները հոն ծաղկեպսակ մը զետեղեն, այսպիսի շարժում մը կրնայ լուծում մը բերել: Կը կարծեմ եւ կը յուսամ որ Թուրքերն ու Թուրքիոյ Հայերը կրնային ընել այնպիսի բան մը:

Բայց Խորհրդային Հայերը, աշխարհի զանազան կողմերը տեղաւորուած Հայերը, Եւրոպայի Հայերը կ՛ընէի՞ն այսպիսի բան մը: Ինծի այնպէս կը թուի թէ այդ Հայերը իրենք զիրենք այնպիսի վիճակի մը մատնած են որ դիւրութեամբ չեն կրնար ընդունիլ ատիկա:

Ուրեմն, Փրոֆէսէօր Սինա Աքշին կ՛առաջարկէ որ Անատոլուի մէջ մեռածներուն համար յուշարձան մը բացուի: Թուրքերն ու Հայերը ծաղկեպսակ պիտի զետեղեն այս յուշարձանին առջեւ: Փրոֆէսէօր Սինա Աքշինին սապէս հարցուցի.

Ի՞նչ կ՛ըլլայ եթէ այդ յուշարձանը բանանք միայն հայ եւ թուրք մեռեալներու համար եւ ոչ թէ Համաշխարհային պատերազմի ընթացքին մեռածներու համար, որովհետեւ երկրորդը չափէն աւելի լայն շրջանակ մը ունի: Եւ այն ատեն մեծութիւնն ալ մեր քով մնացած կ՛ըլլայ:

— Հարկաւ, կարելի է մտածել այդ մասին: Եւ այդ յուշարձանը կարելի է կոչել «Թուրք – Հայ Յուշարձան»:

— Ասիկա դիջողութիւն մը չէ: Լուծում մըն է: Տեսէք, մարդ կը սպաննեն: Ասիկա տեսակ մը պատերազմ է: Սխա՞լ է:

— Հարկաւ: Այսինքն, իրականութեան մէջ, եղբայր, եթէ ըրած ենք, ըրինք ըսենք: Գերմանները վեց միլիոն Հրեայ ջարդեցին, «ըրինք» ըսին եւ գործին մէջէն ելան: Ասիկա փրկութիւն մըն է: Միայն թէ պէտք է դէմ դնենք սա «ցեղասպանութիւն» բառին: Բայց եթէ փաստըւի որ ցեղասպանութիւն գործած ենք, ի՞նչ ընենք, այդ ալ կ՛ընդունինք: Բայց մինչեւ որ չփաստուի, ինչո՞ւ ընդունինք: Մարդ պարապ տեղ յանցանք չի ստանձներ: Հայերը մեր կողմէ մեծ թիւով մարդ ջարդեր են, այս ալ անվիճելի է:

«LA LIBRE BELGIQUE»

ՎԱԶԳԷՆ Ա.Ի ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՊԵԼՃԻԱ

Պրիւսէլի կաթոլիկէ օրաթերթը (ընկերային – քրիստոնեայ) Մայիս 14-ի իր թիւին ամբողջ երկրորդ էջը նուիրած էր Վազգէն Կաթողիկոսի Պելժիա այցելութեան եւ այդ առընչութեամբ հրատարակած նաեւ այլ գրութիւններ, նուիրուած Հայերու եւ Պելժիոյ երկկողմանի կապերուն, ռոման արուեստին նախակարապետին, այսինքն՝ Հայկ. եկեղեցական ճարտարապետութեան, Հայց. Եկեղեցւոյ (հարցազրոյցով մը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հետ): Քանի մը լուսանկարներ ալ կ՛ամբողջացնեն այս շահեկան էջը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ԻՏԱԼԱՑԻ ԼԵՌՆԱԳՆԱՑՆԵՐՈՒ

Վերոնայի մէջ, Կիրակի, Մայիս 13-ին, կը մեծարուէին 350.000 լեռնագնացներ: Անոնց մէջ էին նաեւ իտալացի այն լեռնագնացները որոնք երկրաշարժի առաջին օրերուն իսկ փութացած էին Հայաստան եւ փրկարար հսկայ աշխատանք տարած Սպիտակ: Այս պատճառով խումբ մը Հայեր (յանուն Հայ Դատի Յանձնախումբին) ուզած են շնորհակալութիւն յայտնել եւ պաստառով մը, ուր գրուած էր՝ «Հայ ժողովուրդը շնորհակալ է ձեզի եւ Իտալիոյ», իրենց մասնակցութիւնը բերած են: Վարչապետ Անտրէոթթի ընդունած է հինգ հոգինոց պատուիրակութիւն մը, որու մաս կը կազմէին՝ Ա. Պեզիկեան, Սուքիասեան, Գասպարեան, Պօրնեան եւ Այվազեան:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՄԱՅԻՍ 2 / 11)

Լ. ՓԱՒԱՌՈԹԹԻ
Կ՛ԵՐԳԷ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Հայաստանի երկրաշարժի աղէտեալներու օգնութեան ֆոնտ կը յանձնուի Մայիս 3-ին, Մոսկուայի «Պալշօյ» թատրոնին մէջ տրուած համերգէն գոյացած գումարը: Հոն ելոյթ ունեցած է Միլանոյի «Լա Սքալա» օփերայի հռչակաւոր մեներգիչ Լուչիանօ Փաւառոթթի, որ փափաք յայտնած էր մասնակցելու բարեսիրական այդ համերգին:

Միխայիլ Կորպաչովի ու Ռայիսա Կորպաչովայի, ինչպէս նաեւ Մոսկուայի Իտալիոյ դեսպանին ներկայ եղած համերգին ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած են Խորհրդային Միութեան Մշակոյթի նախարարն ու Էմիլիա – Ռոմանիա շրջանի նախագահը, նշելով որ նմանօրինակ ձեռնարկումները մարդկային համակամութեան լաւագոյն օրինակ են:

Լ. Փաւառոթթի բարեսիրական համերգ մը եւս կու տայ Լուժնիկիի մարզապալատին մէջ Էմիլիա – Ռոմանիոյ «Արթուրօ Թոսքանինի» սէնֆոնիք նուագախումբին հետ:

**

Վ. ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ
ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Հայաստանի Ա. քարտուղար՝ Վլատիմիր Մովսիսեան այցելած է Լենինական ու Սպիտակ, հանդիպումներ ունեցած է

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԻ ՎԻՃԱԿՆ ՈՒ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

(ԱՆՑԵԱԼՆ ԱՐԴԷՆ ԱՆՑԵԱԼ Է, ՄՏԱԾԵՆՔ ԱՊԱԳԱՅԻ ՄԱՍԻՆ)

Այսօր, երբ մեր երկրում, թէկուզեւ մեծ դժուարութիւններով, ծաւալւում է վերակառուցման, դեմոկրատացման ու հրապարակայնութեան գործընթացը, խորհրդային իւրաքանչիւր սրտացաւ քաղաքացի պարտաւոր է սթափ հայեացք գցել իր գործունէութեան ու աշխատանքային ոլորտի վրայ՝ բացայայտելու համար առկայ թերութիւնները, ցոյց տալու դրանց վերացման ուղիներն ու հնարաւորութիւնները: Ուստի, իբրեւ հայագէտ, ցանկանում եմ խօսել հայագիտութեան ներկայ վիճակի ու հրատապ խնդիրների մասին, յուսալով, որ դա կարող է ինչ-որ չափով նպաստել նրա յետագայ զարգացմանը:

Բնաւ նպատակ չունենալով թերագնահատելու որեւէ այլ գիտութեան կարեւորութիւնն ու անհրաժեշտութիւնը, սխալուած չեմ լինի, եթէ ասեմ, որ ինչպէս միշտ, առաւել եւ այսօր ու վաղը մեր ժողովրդի համար ամենակենսական նշանակութիւն ունեցող գիտաճիւղը եղել է, կայ եւ կը մնայ հայագիտութիւնը: Դրանում բոլորս՝ գիտնական թէ ոչ գիտնական, հայագէտ թէ ոչ հայագէտ, համոզուեցինք յատկապէս վերջին մէկ ու կէս տարում: Իսկ ի՞նչ վիճակ է տիրում այսօր այդ ասպարէզում: Թող ներեն ինձ բոլոր հայագէտներն ու յատկապէս հայագիտութեան բնագաւառի տնօրէնները, եթէ ասեմ, որ այստեղ տասնամեակներ շարունակ իշխել ու դեռ շարունակում են իշխել տարերայնութիւնն ու տնայնագործութիւնը, անհոգութիւնն ու անտարբերութիւնը:

Արդեօք այդ մասին չի՞ վկայում թէկուզ այն փաստը, որ թէեւ հայագիտութեամբ զբաղւում են գիտական եւ ուսումնական շատ հաստատութիւններում, բայց չունենք դրանց աշխատանքը կոորդինացնող որեւէ մարմին: Աւելին, չունենք նոյնիսկ Հանրապետութիւնում, Միութեան մէջ եւ արտասահմանում հայագիտութեամբ զբաղուող գիտնականների մասին տեղեկատու ցուցակ, որը կարող է մեծապէս նպաստել այդ ուժերի կոորդինացմանը:

Ճիշդ է, ինչպէս նախկինում, այնպէս էլ այժմ ունեցել ենք եւ ունենք ականաւոր հայագէտներ, հայագիտական կարեւոր նուաճումներ ու ձեռքբերումներ, բայց այդ ամէնի հետ մէկտեղ ունեցել ենք նաեւ լուրջ կորուստներ, սխալներ, բացթողումներ ու վրիպումներ, որոնք կարող էին եւ չլինել կամ հասցուել նուազագոյնի, եթէ հայագիտութիւնը զարգանար նախօրօք մշակուած, գիտականօրէն հիմնաւորուած հեռագնայ ծրագրով: Ժխտել սա, նշանակում է առանձին փարթամ ծառերի յետեւում չտեսնել չորացող ու մացառուտի վերածուող անտառը: Գիտեմ, որ իմ այս խօսքերից կարող են դժգոհել հայագէտներից ոմանք, իսկ հայագիտութեան բնագաւառի տնօրէններից շատերը նոյնիսկ կը զայրանան ու կը փորձեն բերել հակառակն ապացուցող փաստարկներ, բայց դրանով պարզապէս կը հաստատեն, որ չեն ուզում տեսնել կամ եթէ տեսնում են, չեն ուզում խոստովանել դառն ճշմարտութիւնը:

Որ, իրօք, հայագիտութիւնը մինչեւ այժմ զարգացել է առանց վաղօրօք մշակուած ծրագրի, այսինքն՝ տարերայնօրէն ու տնայնագործական եղանակով, կարող եմ բերել մի շարք փաստարկներ ու ապացոյցներ, բայց նոյնիսկ մէկն էլ բաւական է դրանում համոզուելու համար: Յիշենք թէկուզ այն փաստը, որ երբ անցեալ տարուայ փետրուարեան օրերից յետոյ անհրաժեշտութիւն զգացուեց Ղարաբաղի մասին գիտական մի տեղեկանք կազմելու, թէ՛ գիտական եւ թէ կուսակցական ու պետական ղեկավար մարմինները մի պահ շփոթուեցին, որովհետեւ նոր միայն հասկացան, որ այդ ասպարէզում գրեթէ ոչինչ չի արուել: Ի հարկէ, իբրեւ օրուայ հրամայական, մեծ ջանքերի գնով կազմուեց «Լեռնային Ղարաբաղ» ռուսերէն պատմական տեղեկանքը, որը յաղթահարելով բազմաթիւ արգելքներ ու խոչընդոտներ, որոշակի դեր խաղաց Ղարաբաղի մասին մոռացուած ու աղաւաղուած պատմական ճշմարտութիւնը վերականգնելու գործում: Իսկ ո՞վ էր մեղաւորը: Ի հարկէ, առաջին հերթին մենք ինքներս: Ինչո՞ւ մինչ այդ Հայաստանի Գիտութիւնների Ակադեմիայի, Երեւանի պետական Համալսարանի եւ Հանրապետութեան միւս գիտական ու ոչ գիտական համապատասխան հաստատութիւնները չէին զբաղուել Պատմական Հայաստանի այդ կարեւորագոյն հատուածի քաղաքական, տնտեսական մշակութային կեանքի, աշխարհագրական ու բնակլիմայական պայմանների, ազգաբնակչութեան տեղաշարժերի եւ այլ հարցերի ուսումնասիրութեամբ: Պատասխանը պարզ է. որովհետեւ տասնամեակներ շարունակ հայագիտութեան հանդէպ դրսեւորուել է անհոգութիւն ու անտարբերութիւն: Մինչդեռ այդ նոյն տարիներին մեր հարեւանները ծրագրուած կերպով իրենց հանրապետական ու միութենական, գիտական ու ոչ գիտական մամուլը հեղեղել էին Ղարաբաղի (եւ ոչ միայն Ղարաբաղի) մասին սուտ ու յօդ տեսութիւններով ու չինծու կարծիքներով՝ ղեկավարուելով այն սկզբունքով, որ եթէ կան սուտ ասողներ, կը գտնուեն նաեւ դրանց լսողներ ու հաւատացողներ: Այսօր համոզւում ենք, որ ցաւօք, գտնուել են այդ սուտերին գաւատացողներ եւ այն էլ՝ շատերը: Մեր խորին համոզմամբ իրերն այլ ընթացք կ'ունենային, եթէ Ադրբեջանում երկար ժամանակ պետականօրէն մշակուած ու իրագործուած հայահալած քաղաքականութեանը ժամանակին հակադրուէր հայապաշտպան քաղաքականութիւն, իսկ հակագիտական տեսութիւններին ու կարծիքներին՝ զուտ գիտական ճշմարտութիւն: Դառն է, բայց պէտք է խոստովանել, որ մենք ոչ միայն դա չենք արել, այլեւ մեր գիտական, կուսակցական ու պետական համապատասխան մարմինները իրենց աւելորդ վախուորածութեան եւ յատկապէս անտարբերութեան ու անհոգութեան պատճառով յաճախ նպաստել են այդ սուտերի անարգել տարածմանը: Բերեմ երկու օրինակ: Հաւանաբար շատերն են յիշում, որ դեռեւս 60-ական թուականներին, երբ տխրահռչակ Զիա Բունիաթովը չէր հասցրել պատրաստել սուտասան-գիտնականների իր ստուար բանակը, բաւական լուրջ հակահարուած ստացաւ նախ՝ ականաւոր հայագէտ Աշոտ Մնացականեանի, ապա՝ նրա եւ հանճարեղ բանաստեղծ Պարոյր Սեւակի կողմից: Իսկ ի՞նչ վերաբերմունքի արժանացան Զիա Բունիաթովը Ադրբեջանում, իսկ Ա. Մնացականեանն ու Պ. Սեւակը՝ մեզանում: Ըստ էութեան, տրամագծօրէն հակառակ: Եթէ Բունիաթովը, որ մեծ մեղք ունի այս բոլոր իրադարձութիւնների գաղափարական նախապատրաստման գործում եւ դեռ շարունակում է չիկացնել առանց այն էլ լարուած մթնոլորտը, մինչեւ օրս վայելում է Ադրբեջանի կոմկուսի ու պետութեան յատուկ հովանաւորութիւնը, ապա, ցաւօք, արդէն հանգուցեալ, Ա. Մնացականեանին ու Պ. Սեւակին բաժին ընկան միայն դառնութիւնն ու հալածանքը: Մի կողմ թողնելով այն հանգամանքը, թէ ինչ մեծ դժուարութիւններով ու քաշքշուկներով կրճատումներով ու փոփոխութիւններով տպագրուեց Բունիաթովի սուտարածաւալ գրքի մասին նրանց գրախօսականը, ասենք միայն թէ ինչ տեղի ունեցաւ դրանից յետոյ: Տարիներ անց, երբ նոյն հարցերի մասին զրուցում էինք Ա. Մնացականեանի հետ, նա դառնութեամբ յիշեց, որ իրենց գրախօսութիւն-յօդուածը լոյս տեսնելուց (1967 թ.) յետոյ Հայաստանի Կենտկոմի այն ժամանակուայ գաղափարական գծով քարտուղարի նախաձեռնութեամբ կազմուել էր երեք ակադեմիկոսներից բաղկացած յանձնաժողով իր եւ Պ. Սեւակի դէմ պատասխան-յօդուածով հանդէս գալու, այսինքն՝ թիկունքից խփելու նպատակով: Բարեբախտաբար ինչ-ինչ ճանապարհով բացայայտուել ու կանխուել էր այդ սոտր դաւադրութիւնը, բայց եւ այնպէս այդ գիտնականների հոգում այն տհաճ նստուածք էր տուել եւ դրանից յետոյ նրանցից ոչ մէկը այլեւս այդ բնոյթի գրեթէ ոչինչ չգրեց...

Հայ մշակոյթի հանդէպ կատարուող ոտնձգութիւններից մէկին հակահարուած տալու նպատակով 1969 թ. գրել էի ռուսերէն մի ծաւալուն յօդուած, որը պէտք է լոյս տեսներ «Բանբեր Երեւանի Համալսարանի» հանդէսի նոյն թուականի թիւ 2-ում: Այն արդէն պատրաստ էր տպագրութեան, երբ խմբագրութիւնից յայտնեցին, որ Հայաստանի Կենտկոմի ագիտացիայի եւ պրոպագանդայի բաժինն արգելել է տպագրել: Սխալուած եղայ դիմելու նախ՝ բաժնի վարիչի տեղակալին, իսկ ապա՝ վարիչին: Առաջինը, որ յետոյ դարձաւ նոյն բաժնի վարիչ, իսկ ապա՝ գաղափարական գծով քարտուղար, ինձ ընդունեց շատ սիրալիր եւ ասաց, որ թէեւ ինքը յօդուածի մէջ վտանգաւոր ոչինչ չի տեսնում, բացի լեզուական մի քանի փոքրիկ անճշգութիւններից, սակայն չի կարող թոյլ տալ տպագրել: Իմ այն հարցին, թէ մի՞թէ ձեր անձը եւ աթոռն անհամեմատելի են իրար հետ, նա շատ հանգիստ պատասխանեց. «Ընկեր Միրզոյեա՛ն, ինչպէս ցանկանում էք, այնպէս էլ մտածէք»: Ես, ի հարկէ, խիստ դառնացած ու յուսահատ դիմեցի բաժնի վարիչին, կարծելով, թէ գոնէ նա մի բան կ'անի: Սա էլ, որ բարձրագոյն կրթութեամբ պատմաբան էր, բայց մինչ այդ կարողացել էր ի թիւս այլեւայլ բարձր պաշտօնների լինել Հայաստանի մթերումների մինիստր, Հայաստանի կենտկոմի գիւղատնտեսութեան ու կուսմարմինների բաժինների վարիչ, այնուհետեւ դարձաւ Հայաստանի մսեղէնի եւ կաթնեղէնի արդիւնաբերութեան մինիստր, մէկժամեայ բանավէճից յետոյ, չկարողանալով տալ քիչ թէ շատ գոհացուցիչ պատասխան, սոխպուած եղաւ կարուկ թոնով ասարտել. «Ընկեր Միրզոյեա՛ն, դուք գիտնական էք, խելք ունէք, իսկ ես քաղաքական գործիչ եմ, ուժ ունեմ, արի կռուենք, տեսնենք՝ ով կը յաղթի»: Նման անհաւասար ու անհեթեթ կռւում չտեսնելով յաղթանակի եւ ոչ մի հնարաւորութիւն, պատասխանեցի. «Եթէ քաղաքական գործչին խելք պէտք չէ, ցտեսութիւն...»: Քիչ է ասել դառնացած ու հիասթափուած, այլ պարզապէս, կողոպտուած ու յուսալքուած, ես նրանց թողեցի ինչպէս յօդուածիս խմորատիպ օրինակը, այնպէս էլ այն տպագրուած տեսնելու յոյսն ու ցանկութիւնը: Կարծես այդ ամէնը դեռ քիչ էր, համալսարան վերադառնալու ճանապարհին ստացայ ոչ պակաս ծանր նոր հարուած. հանդիպեցի ծանօթներիցս մէկին, որի ստորագրութեամբ «Սովետական Հայաստան» օրաթերթում լոյս էր տեսել մի յօդուած: Սովորական զրոյցի ընթացքում, չգիտեմ ինչու, հարցրեցի. «Չէ՛ որ դու այդ թեմայով չես զբաղւում, ինչպէ՞ս ես յօդուած գրել»: Նա, որից սպասում էի ինչ-որ լուրջ պատասխան, առանց յապաղելու վրայ բերեց. «50 ռուբլիս լինի, ինչի մասին ասեմ կը գրեմ»: Դէ ե՛կ, հայագէտ, ու մի խենթացիր... Եւ ինչպէ՞ս չխենթանայի, եթէ ոչ միայն «50 կոպեկ» չէի ստացել, այլեւ արդէն 150 ռուբլի ծախսել էի յօդուածիս թարգմանութեան ու մեքենագրութեան համար...

Որոշ ժամանակ անց Հայաստանի Գիտութիւնների Ակադեմիայի տարեկան ժողովում Մ. Մաշտոցի անուան Մատենադարանի տնօրէն Լ. Խաչիկեանը, բարեբախտաբար, իր բողոքի ձայնն էր բարձրացրել հայագիտութեան հանդէպ գործադրուող բռնութիւնների ու կամայականութիւնների դէմ եւ նշել էր իմ յօդուածի օրինակը: Եւ ահա վերոյիշեալ քարտուղարը գիտութեան ու բուհերի բաժնի վարիչի միջոցով ինձ կանչեց Հայաստանի կենտկոմ: Յօդուածս կարդաց նախ՝ բաժնի վարիչը, իսկ ապա քարտուղարը եւ համատեղ որոշեցին թոյլատրել տպագրութեան, եթէ նոյն այդ բողոքող գիտնականները տան դրական կարծիք: Սկսուեց տառապանքների մի նոր ուղի, որը թէեւ հեշտ չէր, բայց եւ անյաղթահարելի էլ չէր: Յօդուածս կարդացին ու դրական կամ բանաւոր կարծիք տուեցին Լ. Խաչիկեանը, Ս. Արեւշատեանը, Մ. Ներսիսեանը, Էդ. Ջրբաշեանը, Հ. Գաբրիէլեանը, Լմ. Պիվազեանը եւ ուրիշներ: Ի վերջոյ այն լոյս տեսաւ մէկ տարի ուշացումով, բայց եւ այնպէս ես գոհ էի, որովհետեւ մխիթարւում էի այն մտքով, որ կարող էր եւ ընդհանրապէս լոյս չտեսնել... Արդեօք նման դժուարայաղթ կամ անյաղթ արգելքներն ու խոչընդոտները չե՞ն, որ հայագէտներից շատերին ստիպել են երես թեքելու մեր ժողովրդի պատմութեան ու մշակոյթի բազմաթիւ կնճռոտ պրոբլեմներից եւ զբաղուելու համեմատաբար հեշտ ու «անշառ» հարցերով:

... Ես առայժմ խօսեցի հայագիտութեանը անմխիթար վիճակին հասցնող պատճառներից միայն երկուսի մասին, բայց սխալ կը լինէր կարծել, թէ չկան այլ պատճառներ: Ցաւօք, կան եւ այն էլ՝ բաւական շատ ու զօրաւոր: Գաղտնիք չէ, որ սկսած 60-ական թուականներից, մեր երկրում խիստ թանկացել են կենսապայմանները: Դրանից տուժել են մտաւորականները, այդ թւում եւ դասախօսներն ու գիտնականները: Չէ՛ որ մինչեւ 60-ական թուականների սկիզբը վերջիններս ստանում էին համեմատաբար բարձր աշխատավարձ: Մինչդեռ անցած 20-25 տարիներին մի քանի անգամ թանկացել են լայն սպառման ապրանքների գները, ի հարկէ, բարձրացել է նաեւ որոշ խաւերի աշխատավարձը, իսկ դասախօսների ու գիտնականների անուանական աշխատավարձը մնացել է նոյնը, ասել է թէ մի քանի անգամ իջել է իրական աշխատավարձը: Այդ վիճակից դուրս գալու համար երիտասարդ գիտնականներից ու դասախօսներից շատերը լրջօրէն գիտութեամբ զբաղուելու փոխարէն սկսում են զբաղուել մասնաւոր ուսուցչութեամբ, կատարել պայմանագրային լրացուցիչ աշխատանքներ եւ այլն, որը մեծապէս վնասում է նրանց մասնագիտական առաջընթացին: Սա, ի հարկէ, վնասում է բոլոր գիտաճիւղերին, բայց առաջին հերթին՝ հէնց հայագիտութեանը, որովհետեւ ի տարբերութիւն շատ այլ մասնագիտութիւնների, հայագիտութիւնը պահանջում է լրացուցիչ աշխատանք, ասենք, լեզուներ սովորելու համար, մինչդեռ չկարողանալով իր մասնագիտութեանը յատկացնել թէկուզ նուազագոյն եռանդ ու աշխատաժամանակ, նա աւելի է յետ մնում, քան միւս մասնագէտները:

Հայագիտութեանը ծանր հարուած է հասցնում նաեւ գիտական աստիճաններ հայցելու ներկայ կարգը: Ինչպէս յայտնի է, նախկինում գիտական աստիճան հայցելու համար հայցուորից գրեթէ ոչ մի լրացուցիչ ծախս չէր պահանջւում, որովհետեւ դիսերտացիաները գրւում ու պաշտպանւում էին մայրենի լեզուով: Ներկայիս տարեց հայագէտներից շատերը կարող են յիշել, որ ժամանակին իրենք դոկտորական դիսերտացիա պաշտպանելու համար ռուսերէն չէին գրել նոյնիսկ աւտո-ռեֆերատ: Մինչդեռ այժմ անգամ թեկնածուական դիսերտացիա պաշտպանողը ռուսերէ՛ն պէտք է գրի ոչ միայն աւտոռեֆերատը, այլեւ դիսերտացիան եւ նրան վերաբերող բոլոր փաստաթղթերը, որոնք իրենց ծաւալով երբեմն լինում են դիսերտացիայի չափ կամ նոյնիսկ աւելի: Իսկ այդ ամէնը պահանջում է նիւթական մեծ ծախսեր: Անշուշտ, այդ հանգամանքը բացասաբար է անդրադառնում նաեւ միւս գիտութիւնների վրայ, բայց ամէնից ծանր հարուածը հասցնում է հայագիտութեանը: Չէ՛ որ եթէ ֆիզիկոսը, մաթեմատիկոսը եւ ուրիշ շատ այլ մասնագէտներ թեկնածուական կամ դոկտորական դիսերտացիա պաշտպանելու համար կարիք չեն զգում ծաւալուն աշխատութիւններ գրելու, ապա հայագէտները չեն կարող խուսափել: Բացի այդ, եթէ միւս մասնագէտները կարող են լեզուի ընտրութեան հարցում անհամեմատ ազատ զգալ իրենց, ապա նոյնը չի կարող անել հայագէտը, որովհետեւ հայագիտութիւնը կարող է եւ պէտք է զարգանայ առաջին հերթին հայերէն: Վերջապէս, եթէ միւս մասնագիտութիւնների գծով հնարաւոր է դիսերտացիա պաշտպանել նաեւ Միութեան այլ քաղաքներում, մինչդեռ հայագիտութեան գծով դա, ինքնըստինքեան հասկանալի է, պէտք է արուի գերազանցապէս Երեւանում: Իսկ եթէ այստեղ չկայ համապատասխան գիտական խորհուրդ, ապա հայագէտը, չհաշուած առանձին բացառութիւններ, ըստ էութեան, զրկւում է գիտական աստիճան հայցելու հնարաւորութիւնից, հետեւաբար՝ եւ իրաւունքից: Այս եւ մի շարք այլ պատճառներով այսօր մեր Հանրապետութիւնը, եթէ գիտութեան թեկնածուների ու դոկտորների «համախառն» արտադրութեամբ թերեւս կարող է դեռ առաջաւոր դիրքերում լինել, ապա միանգամայն այլ է պատկերը հայագիտութեան մարզում: Բաւական է ասել, որ ներկայում հայագիտութեան գծով դոկտորական դիսերտացիաներ պաշտպանողների միջին տարիքը բարձր է 50-ից, պաշտպանածներինը՝ 60-ից, իսկ կան մասնագիտութիւններ, որոնք ունեն 1-2 կամ ընդհանրապէս ոչ մի դոկտոր: Ան-

ԱՊՐԻԼ 75

— ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ —

ԱՐԺԱՆԹԻՆ

Ապրիլեան ոգեկոչումը սկսած է Ապրիլ 23-ի երեկոյեան։ Աւելի քան 500 հոգիի ներկայ գտնուած «Վերադարձ դէպի Արարատ» ժապաւէնի ցուցադրութենէն ետք, Պուէնոս – Այրէսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր տաճարին մէջ տեղի ունեցած է աւանդական հոկումի արարողութիւնը։ Յաջորդ առաւօտ, հոգեհանգստեան պատարագէն ետք, Եղեռնի զոհերուն յուշարձանին առջեւ ծաղիկներու զետեղման արարողութեան ընթացքին խօսք առած է «Շարժում» շաբաթաթերթի խմբագիր՝ Սամօ Սարգիսեան։ Կէսօրէ ետք, աւելի քան երեք հազար հոգիէ բաղկացեալ թափօրը քալած է դէպի Թրքական դեսպանատուն, ուր ելոյթ ունեցած են համայնքին ներկայացուցիչները եւ բազմաթիւ քաղաքական դէմքեր։ Հանդիսութեանց լայնօրէն արձագանգած է մամուլը. թերթերէն մէկը հարցազրոյց մը տարած է Հայաստանի ակադեմական՝ Գէորգ Եմինեանի հետ, որ այցելութեամբ մը հոն կը գտնուի։

ՈՒՐՈՒԿՈՒԷՅ

Մոնթէվիտէոյի Հայ Մշակոյթի Կեդրոնը տեղի ունեցած ոգեկոչման հանդիսութեան իր մասնակցութիւնը բերած է նախագահ՝ Լուիս Ալպէրթօ Լաքալլէ։

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ

Սուրբ Աստուածածին եւ Սուրբ Խաչ Եկեղեցիներու կողմէ ստեղծուած միացեալ յանձնախումբի մը կողմէ Եղեռնի 75-ամեակի ոգեկոչման առթիւ կազմակերպուած են հոգեճաշ եւ եկեղեցական արարողութիւն, ինչպէս նաեւ տեսակցութիւններ ծերակուտականներու հետ եւ «Միացեալ Մեթոտիստ» Եկեղեցւոյ մէջ միջեկեղեցական յատուկ նշում։ Թրքական դեսպանատան առջեւ տեղի ունեցած ցոյցին մասնակցած է մօտ հազար հոգի։ Դեսպանատունը չէ ընդունած վերապրողներու կողմէ ներկայացուած պահանջագիրը։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

Ապրիլ 24-ին, Հին քաղաքին մէջ տեղի ունեցած քայլարշաւին մասնակցած են շուրջ 300 հոգի, գլխաւորութեամբ՝ Թորգոմ Պատրիարքի։ Եղեռնի տարելիցին օրը փակ եղած են քաղաքին բոլոր հայկական առեւտրական հաստատութիւնները։ Ամբողջ շաբթուան ընթացքին եկեղեցական արարողութիւններով եւ այլ ձեռնարկներով նշուած է ցեղասպանութեան 75-ամեակը։

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

ՊՈՒՐԿԱԶ

Ս. Խաչ Եկեղեցին մէջ Մոմիկ Վրդ. Սարգիսեանի կատարած հոգեհանգստեան պաշտօնէն ետք, Ապրիլ 24, «Երեւան»ի ակումբին մէջ նշուած է Եղեռնի 75-ամեակը։ Ձեկուցումով հանդէս եկած է «Երեւան»ի մասնաճիւղին նախագահ Պետրոս Տատուրեան։ Գեղարուեստական բաժինէ մը ետք, Է. Քալփաքճեան կարդացած է Պուրկազի Հայութեան յայտարարութիւնը, ուղղուած Խորհրդային Միութեան Նախագահ Մ. Կորպաչովի, որով Գերագոյն Խորհուրդէն կը պահանջուի ճանչնալ 1915-ի ցեղասպանութիւնը։

ՍԹԱՐԱ ԶԱԿՈՐԱ

«Երեւան» կազմակերպութեան ակումբին մէջ ոգեկոչուած է Եղեռնի զոհերուն յիշատակը։ Բանախօսած է Մանուկ Տոլմայեան, շաբաթօրեայ դպրոցին սաները հանդէս եկած են արտասանութիւններով։

ՍԼԻՎԷՆ

Հայոց հին գերեզմանատան մատուռին առջեւ ոգեկոչուած է Եղեռնի զոհերուն յիշատակը։ Սգահանդէսին բանախօսած է Գէորգ Աբրահամեան, ապա կատարուած են տոհմիկ երգեր։

ՌՈՒՍԷ

Մեծ Եղեռնի յուշարձանին առջեւ՝ Ս. Աստուածածին Եկեղեցիին բակը, սգահանդէսին բացումը կատարած է «Երեւան»ի տեղական վարչութեան նախագահ՝ Եփրեմ Ձիլֆեան։ Բանաստեղծ Յովհան Պարսկունիի բանախօսութեան յաջորդած է արտասանութիւններու բաժին մը։ Յուսկ՝ հանդէս եկած է «Կոմիտաս» երգչախումբը։

մխիթարական է Հայաստանի Գիտութիւնների Ակադեմիայի ակադեմիկոսների ու թղթակից – անդամների (ցաւօք, չունենք եւ վաղուց չենք էլ ունեցել Խորհրդային Միութեան Գիտութիւնների Ակադեմիայի թէկուզ մէկ հայագէտ թղթակից – անդամ) տարիքային վիճակը։ Մեր մօտաւոր հաշուումներով այսօր չունենք 60-ից պակաս տարիք ունեցող թէկուզ մէկ հայագէտ ակադեմիկոս կամ թղթակից անդամ, մինչդեռ ներկայիս հայագէտ ակադեմիկոսներից ու թղթակից – անդամներից շատերը այդ բարձունքները նուաճել են 45 – 55 տարեկան, իսկ ոմանք աւելի վաղ հասակում։ Առանձնապէս տարօրինակ է այն փաստը, որ այսօր ունենք հայագէտ եւ հասարակագէտ, միասին վերցրած, 14 ակադեմիկոս (որոնցից 7-ի տարիքը բարձր է 75-ից) եւ ընդամէնը՝ 10 թղթակից – անդամ։ Եթէ հաշուի առնենք, որ վերջին 10-ից մէկը գրող է, իսկ միւսը՝ նկարիչ, ապա կը ստացուի, որ թղթակից – անդամների թիւը մօտաւորապէս երկու պակաս է ակադեմիկոսներից։ Մինչդեռ թէ՛ ըստ ընտրութիւնների կարգի եւ թէ ըստ բնութեան ու բանականութեան՝ այդ թըւերի յարաբերակցութիւնը պէտք է լինէր գոնէ հակառակը, որպէսզի ընտրութիւնների ժամանակ ակադեմիկոսական թափուր տեղի համար կարողանային յաւակնել առնուազն երկու կամ աւելի թըղթակից – անդամներ։

...Վերջապէս, հայագիտութեան զարգացմանը մեծապէս վնասում է նաեւ դասական եւ ժամանակակից օտար լեզուների չիմացութիւնը։ Փաստօրէն ոչ բուհում, եւ առաջինհէ ըթին համալսարանում, եւ ոչ էլ Գիտութիւնների Ակադեմիայի համակարգում ապագայ հայագէտները հնարաւորութիւն չունեն լըջօրէն ուսումնասիրելու հին յունարէն, լատիներէն, ասորերէն, պարսկերէն, արաբերէն, թուրքերէն, վրացերէն եւ այլ լեզուներ, առանց որոնց այսօր դժուար է պատկերացնել իսկական հայագիտութիւնը։ Աւելին, անգամ մայրենի գրաբարի հանդէպ չկայ անհրաժեշտ վերաբերմունք ու հոգատարութիւն, վերջին տարիներին նկատւում է համալսարանում գրաբարի ուսուցմանը յատկացուող դասաժամերի կրճատման միտում։

Անշուշտ, կարելի է նշել հայագիտութեան զարգացմանը խանգարող այլ պատճառներ ու գործօններ եւս, բայց, կարծում եմ, այսքանն էլ բաւական է համոզուելու, որ, իրօք, այսօր, թէկուզեւ մեծ ուշացումով, այն կարիք ունի պետական լուրջ ուշադրութեան ու հոգատարութեան։ Իսկ թէ ինչպէ՞ս եւ ի՛նչ միջոցներով պէտք է իրականացնել դա, միանգամայն այլ հարց է, որի մասին պէտք է մտածել ոչ թէ առանձին եւ այն էլ խօսքով, այլ համատեղ ու գործնականօրէն։ Ուստի, իբրեւ առաջնահերթ քայլ, անհրաժեշտ է մօտ ապագայում պետական մակարդակով հրաւիրել հայագէտների համագումար կամ համաժողով, որտեղ ամենայն լրջութեամբ կը բացայայտուեն հայագիտութեան մարզում գոյութիւն ունեցող թերութիւններն ու բացթողումները եւ ցոյց կը տրուեն դրանց վերացման ուղիները։ Անցեալն արդէն անցել է, մտածենք ապագայի մասին, քանի դեռ ուժ ու հնարաւորութիւն ունենք։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ
Փիլիսոփայական
գիտութիւնների դոկտոր,
պրոֆեսոր

ՕԳՆԵ՞Լ ԿՈՐԲԱՉՈՎԻՆ

Ոչ միայն աննախընթաց, այլեւ աներեւակայելի էր ինչ որ պատահեցաւ Մայիս 1-ին Մոսկուայի Կարմիր Հրապարակին վրայ. պաշտօնական տողանցքէն ետք մեծածաւալ բազմութիւնը հակակորպաչովեան լոզունգներով ու բացագանչութիւններով ստիպեց երկրին նախագահը որ լքէ պաշտօնական ամպիոնը ու հեռանայ։ Ո՞վքեր էին անոնք որոնք ցարական դրօշներով ու խաչուած Յիսուսով ողողեցին հրապարակը բոլորովին անսպասելի տեսարան մը պարզելով։

Խորհրդային Միութեան ծանօթ մասնագէտ Հելէն Քառէր տ'Անքոս կը պատասխանէ թէ ոչ գրգռիչներ էին անոնք, ոչ ալ խեղկատակներ. անպաշտօն շարժումներու մէջ խմբուած մարդիկ էին որոնք հարազատ պատկերը կը ներկայացնէին 100 ազգերէ բաղկացած այս երկրին։ Հոն էին ազգայնական – քրիստոնեաները, մենատիրականները, Լիթուանացիները, գործադուլի յանձնախումբը, ազատ արհմիութիւնները եւայլն։

Մայիս 1-ի ցոյցին ամէնէն ծանրակշիռ պարագան այն էր որ դժգոհութեան արտայայտութիւնները թիրախ առած էին Կորպաչովը։ Առենէ մը ի վեր ան կը խուսափէր արդէն դժգոհ բազմութիւններէ որոնք նախ չէին կրցած արտայայտուիլ նախագահական ընտրութեան ընթացքին, ապա յուսախաբ մնացած էին տնտեսական յեղաշրջումին յետքայլով։ Սակայն անշուշտ տնտեսական մարզէն ծագած դժգոհութիւնը չէր շարժումին պատճառը. խնդրոյ առարկայ էր ընկերութիւն մը որ կը դիմէր ամէն բանէ առաջ դէպի իր վերածնունդը։ Այս քայլը աւելի ուշ առին անոնք, քան Արեւելեան Եւրոպան. սակայն շատ խոր է այսօր շարժումը ու տպաւորիչ. չէին կրնար լաւագոյն այլ միջոց մը գտնել, քան սպառնալ դրութեան, Կարմիր Հրապարակին վրայ իսկ։

Հելէն Քառէր տ'Անքոս կը շարունակէ վերլուծել կացութիւնը, պատասխանելով իրեն ուղղուած հարցումներու։ Ի՞նչ կը բերէ յաջորդ հանգրուանը...։ Կարելի չէ հիմնապէս անտեսել սեղմումի նոր շրջան մը. սակայն միջոցնե՞րը...։ Զօրքը հոկայական հարցեր ունի. սպաներու դէմ գործածուած ոճիրները օրէ օր կ'աւելնան. իսկ այս վերջինները իրենք իրենց հարց կուտան թէ ո՞րն է իրենց դերը։

Երկրորդ վարկած մը ներկայ կացութեան շարունակութեան հաւանականութիւնն է. այսինքն՝ ղեկավար դասուն ու բնակչութեան միջեւ անջրպետը աւելի պիտի մեծնայ ու անվստահութիւնը աւելի ծաւալի։

Բացուածը անխուսափելի, նախայեղափոխական հանգրուան մըն է ուր Կորպաչովի քաղաքական արհեստավարժութիւնը այլեւս բանի մը չի ծառայեր։ Իշխանութիւնը կորսնցուցած է հեղինակութիւնը ու ոչ ոք կը հնազանդի այլեւս, ոչ ալ կը հետաքրքրուի թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ վերը։

Կարեւոր կէտ մըն ալ այն է որ կորսըւած է վստահութիւնը. Կորպաչով չի կըրնար զոհողութիւններ պարտադրել մարդոց, որոնք իրեն չեն հաւատար այլեւս։ Ու Կարմիր Հրապարակին վրայ անոր կոնակը դառնալով հեռանալը, կը խորհրդանշէր իշխանութեան տկարացումը։

Արեւմուտքի դիւանագէտները կը սորսափին այն գաղափարէն թէ Կորպաչով կըրնայ փոխարինուիլ մառեշալներու կառավարութեամբ մը, սակայն մառեշալներ չկան այլեւս. եւ Աֆղանիստանի հրամանատարները չեն որ պետական հարուած մը պիտի կատարեն կայսրութեան մը մէջ, որ քայքայումի ընթացքին մէջ է արդէն։

Աւոր փոխարէն նոր անուններ կրնան յայտնուիլ, ինչպէս օրինակ Լիթուանիոյ մէջ։ Սակայն պէտք չէ մոռնալ որ ներկան կը յատկանշուի որպէս նախայեղափոխական շրջան. ամէն բան քայքայումի մէջ է ու անորոշութիւնը ընդհանուր, ամէն բան կարելի է։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ապրիլ 26-ին, «Արարատ» միջազգային ակադեմիան Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցիին սրահին մէջ կազմակերպած էր ժամանակակից հայ բանաստեղծութեան երեկոյթ մը, որուն առիթ եղած էր բանաստեղծ, գրականագէտ Արտեմ Յարութիւնեանի ներկայութիւնը։ Ներկայ էին նաեւ փրոֆէսէօր՝ Ժեռար Տէտէեան, Մոնփըլիէ համալսարանի պատուակալ նախագահ՝ փրոֆ. Փիէռ Վիթու, «Սիւտ» գրական թերթի տնօրէն Իվ Պրուսար, Էքսի համալսարանի հայերէնի դասախօս՝ Ռոպէր Տէր - Մերկերեան։

«Արարատ» Ակադեմիայէն, Էքսի համալսարանի դասախօս՝ Ժագ Գալուստեանի բացման խօսքէն ետք փրոֆէսէօր՝ Ժեռար Տէտէեան ներկայացուց Ա. Յարութիւնեանը որպէս բանաստեղծ, որպէս մասնագէտ ամերիկեան ու ֆրանսական գրականութիւններու, սակայն նաեւ որպէս Ղարաբաղի զաւակ։

Ան ծնած է Ստեփանակերտ. հրատարակած է ամերիկեան բանաստեղծութեան (1945 – 1970) ծաղկաքաղ մը եւ մասնակցած ֆրանսական բանաստեղծութեան ծաղկաքաղի մըն ալ պատրաստութեան. թարգմանութիւններ կատարած է Ճէյմս Ճոյսէ, Ռ. Շառէ, Պոնֆուայէ, Ժաքոթէէ։ Իսկ իր բանաստեղծութիւնները հաւաքուած են զանազան հատորներու մէջ, որոնց վերջինը խորագրուած է «Շեմ»։

Ա. Յարութիւնեան հայ ժամանակակից բանաստեղծութիւնը բաժնեց երեք շրջանի.

Ա.— Պրոլետարական շրջանը (1920 – 1939), որուն տիրական դէմքերը եղան Չարենց ու Բակունց։ Բարեբախտաբար ստալինեան հալածանքները չյաջողեցան արմատախիլ ընել բանաստեղծական վերելքը։

Բ.— Հայրենասիրական գրականութեան շրջանը (մինչեւ 1960), որ շարունակուեցաւ մինչեւ Պարոյր Սեւակի յայտնուիլը հայ գրականութեան մէջ։

Գ.— Ներկայ փուլը որ ծաղկուն շրջան մըն է Հենրիկ Էդոյեանով, Յովհաննէս Գրիգորեանով, Արմէն Մարտիրոսեանով, Արեւշատ Աւագեանով ու դրաքննադատ Թոփչեան եղբայրներով։

Արդի բանաստեղծները ձերբազատած են ընկերվարական իրապաշտութենէն ու կը յարաբերեն աշխարհին հետ։ Սահմաններ չկան բանաստեղծներու համար որոնք մեծ ընտանիք մը կը կազմեն։

Արտասանելէ ետք իր եւ նոյնպէս դարաւոր քերթող իր հօրը տողերէն, Ա. Յարութիւնեան պատասխանեց ներկաներու բազմաթիւ հարցումներուն։ Ան շեշտեց թէ ներկայի հայ բանաստեղծութիւնը նմանութեան եզրեր ունի ֆրանսականին հետ, թէ բանաստեղծը պէտք է իր ժողովուրդին լեզուով «խօսի», այլապէս անմատչելի պիտի մնայ։ Ա. Յարութիւնեան ըսաւ թէ Հայաստան Վացլաւ Հաւէլ մը չունի, այսուհանդերձ երկու վաւերական գրողներ՝ Վանօ Սիրադեղեան ու Կարէն Սիմոնեան յարած են քաղաքական կեանքին։

Ա. Յարութիւնեան չմոռցաւ ըսելու թէ Ֆրանսայի բազմաթիւ երգիչ – բանաստեղծներ թարգմանուած էին հայերէնի, ինչպէս՝ Պորիս Վիան, Ժագ Պրէլ, Ժորժ Պրասէնս, Ազնաւուր եւայլն։

Դասախօսութեան աւարտին կատարուեցաւ պատուասիրութիւն մը, ուր ներկայ էին նաեւ Երեւանէն երկու ուրիշ փրոֆէսէօրներ՝ աշխարհագէտ – պատմագէտ՝ Բաբգէն Յարութիւնեան, ու կենսաբան – բնապահպան Եդուարդ Եավրուեան։

ԺԱՔ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

(Շար. Ա. էջէն)

ընակչութեան հետ: Ան գտնուած է նաեւ Կրասնոսելսկի շրջանը՝ Ատրպէյճանի տարածքով շրջապատուած Արծուաշէն գիւղը, Ատրպէյճանէն փախած Հայերու բնակած Թոխլուջա եւ այլ գիւղեր: Այս վերջինը շուտով կը ստանայ Սեւանաձոր անունը:

Ա. քարտուղարը գտնուած է դժուար օրեր ապրող Մեղրիի շրջանը, ուր տարիներու անհեռատես քաղաքականութեան հետեւանքով լքի պարպուած է 22 գիւղ, կը շարունակէ երիտասարդութեան հոսքը դէպի քաղաք: Այս խնդիրներուն աւելցած է ազգամիջեան յարաբերութիւններու խնդիրը, որ առանձնապէս սուր բընոյթ առած է այստեղ: Մեղրեցիները շատ կը յուզէ Երեւանի եւ Հայաստանի միւս շրջաններուն հետ փոխադրամիջոցի հարցը: Շրջափակման հետեւանքով անոնք յաճախ կը զրկուին զիրենք կեդրոնին կապող Նախիջեւանի երկաթուղիէն օգտուելու կարելիութենէն: Իսկ բարձր լեռներու մէջ տեղաւորուած օդակայանը միայն թռաններ ընդունելու ի վիճակի է: Վ. Մովսիսեան յայտնած է որ այդ օդակայանը պիտի ընդարձակուի: Մեծ գումարներով վերակառուցուելիք օդակայանը ապագային կրնայ ընդունիլ ոչ միայն թռաններ, այլեւ «Եաք» օդանաւներ:

ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան որոշմամբ Նախարարաց Խորհուրդի նախագահի Ա. տեղակալ նշանակուած է Միխայիլ Գրիգորեան: 1942-ին Հայաստանի Կալինինոյի շրջանը ծնած նոր փոխ-վարչապետը վերջին տարիներուն աշխատած է որպէս կեդրոնական Կոմիտէի բաժնի վարիչ:

Շաւարշ Ալեքսանեան նշանակուած է Գիւղատնտեսական արդիւնաբերութեան պետական Կոմիտէի նախագահ: Շ. Ալեքսանեան 1973-էն 1990 եղած է Ախուրեանի, Ապարանի եւ դարձեալ Ախուրեանի շրջաններու Ա. քարտուղար:

ԱՐՑԱԽԻ ՆԻՒԹԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդին կողմէ կազմուած Արցախի նիւթական օգնութեան Յանձնախումբին գլխաւոր խընդիրը Արցախի (ինչպէս նաեւ մարզին սահմանակից հայաբնակ շրջաններու ու գիւղերու) կառավարման մարմիններուն ընկերային ու տնտեսական աջակցութիւն ցոյց տալն է: Երեսփոխաններէ, շահագրգիռ մարմիններու ներկայացուցիչներէ կազմուած յանձնախումբը կը գլխաւորէ Հայաստանի Ելմտական Նախարարը:

Նիւթական օգնութիւնը կ'իրագործուի ԼՂԻՄ-ի մարզային Խորհուրդի եւ Արցախին սահմանակից հայաբնակ շրջաններու եւ գիւղերու երեսփոխանական խորհուրդներու պահանջագրերուն համաձայն:

ՄՈՍԿՈՒԱՆ ԿԱՐՁԱԳԱՆԳԷ

Ապրիլ 25-ի «Իզվեստիա» եւ «Պրաւդա» օրաթերթերը արձագանգած են հարիւր հազարաւոր Հայերու դէպի Ծիծեռնակաբերդ կատարած երթին: Երկու թղթակիցներն ալ (Ս. Բաբլումեան, Ա. Սարգսեան) անդրադարձած են Հայաստանի Գիտութեանց Ակադեմիային մէջ, Ապրիլ 17-էն 20 տեղի ունեցած «Հայերու ցեղասպանութիւնը՝ պատմութիւն, տեսութիւն, քաղաքական պատասխանատուութիւն» միջազգային գիտական խորհրդաժողովին: «Պրաւդա»ի թղթակից Ա. Սարգսեան յիշած է նաեւ թէ խորհրդաժողովին մասնակիցները Խորհ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Ա. Լուկեանովի դիմումնագիր մը ղրկած են, ուր նշուած է թէ իրենք «դատապարտած են օսմանեան Թուրքիոյ մէջ Հայոց ցեղասպանութիւնը իբրեւ յանցագործութիւն ընդդէմ մարդկութեան» եւ փափաք յայտնած են որ Խորհ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդը հարցը քննարկէ ու դատապարտէ Հայոց ցեղասպանութիւնը:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Պր. Նշան Միքայէլեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Տիկին Գոհարիկ Տայիկեանի (Մարսէյլ):

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris 5e

CONFÉRENCE

Le Centre Culturel Saint-Mesrob reçoit
M. CHRISTIAN DEDEYAN
à l'occasion de la parution de son roman historique
«Le Passeur du Karabagh»
Il nous entretiendra sur le sujet :
«A LA RECHERCHE D'UN PASSE»
le Jeudi 17 Mai
à 20 heures 45
au Centre Saint-Mesrob
10 bis, rue Thouin, Paris 5e

S.O.S. LIBAN

— Aidons nos frères du Liban à survivre
— Partageons notre bien-être
— Tendons leur la main

Adressez vous dons au Conseil d'Administration de la *Croix Bleue des Arméniens de France* :

17, rue Bleue — 75009 Paris

Vos dons seront transmis à la *Croix de Secours Arménienne du Liban.*

Une Journée à BRUGES

La Croix Bleue (Section Chaville) organise le Dimanche 20 Mai«*Une Journée à Bruges (Belgique)*» aux prix de 360 Frs, comprenant le transport, le déjeuner (boissons non comprises), promenade en bateau sur les canaux.

Départ de Chaville à 6 heures;

Retour vers 22 heures.

Réservation par téléphone :

M*me* *Garabedian* : 47. 50. 58. 49.
M*me* *Der Kaloustian* : 47. 50. 64. 37.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին ստացած է՝ Զարդար Պօյաճեանի մահուան առիթով փոխան ծաղկի հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Գարաճեան եւ Նազգաշեան ընտանիք 1000 Ֆր., Տիկին Զարուհի Թոթոյեան 200 Ֆր., Օր. Շաքէ Գալայճեան 200 Ֆր., ինչպէս նաեւ Տիկին Եւնովա Գայիշեանի մահուան առիթով՝ Պր. Արամ Մուրատեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սօմանեան 350 Ֆր., Պր. Զաւէն Կիւլեան 500 Ֆր.:

ORGANISATION TERRE ET CULTURE
ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

LANCE SES
CAMPAGNES D'ÉTÉ 1990
ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՈՒՂԵԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
en ARMÉNIE

- GOGARAN (Région Nord — Près de SPITAK)
 Construction d'une maison d'habitation située près de l'Ecole Maternelle (Chantier 1989)
- VARDAHOVIT (Région de YEGHEGNATZOR)
 Remise en état d'un bâtiment destiné à servir de réfectoire aux réfugiés rassemblés dans le secteur
- MEGHRI (Région Sud du ZANGUEZOUR)
 Réhabilitation d'habitations arméniennes
- AMBERD (Région de BURAGAN)
 Poursuite des travaux de fouilles commencés durant la Campagne 1989.

A KESSAB (SYRIE DU NORD)
Poursuite de l'ensemble du programme conduit sur toute la Région de KESSAB
— *Réhabilitation de maisons traditionnelles au centre de* KESSAB
— *Restauration et construction d'Edifices*
— *Aménagement de terres agricoles*
— *Exploration et Documentation*

PROGRAMME D'INFORMATION

PARIS
Le 22 Mai à 20 h 30
U.G.A.B. — 118, rue de Courcelles, Paris 17e

GRENOBLE
Le 18 Mai à 20 h 30
HOM Croix Bleue — St. Martin d'Heres

Pour tous renseignements et inscriptions demander votre dossier de candidature au Siège de l'Organisation :
16, rue N. D. de Lorette, 75009 Paris
Tél. : (1) 43. 68. 53. 38 — Fax. : (1) 43. 68. 25. 72

UN SPECTACLE A NE PAS MANQUER

au THEATRE DU JARDIN D'ACCLIMATATION
(Mº Sablons)

Ensemble de Danse Traditionnelle d'Enfants d'Arménie

«ERZEROUM» D'EREVAN

les Mercredi 16 et Jeudi 17 mai
à 20 heures 30

Réservation : 40. 67. 97. 86
40. 67. 93. 72

M. J.-P. FOUCHER
Député-Maire de Clamart
CROIX BLEUE
Section d'Issy-les-Moulineaux
L'ASSOCIATION DU 7 DECEMBRE 1988
présentent

LA TROUPE
"ERZEROUM"
CHANTS et DANSES

Vendredi 18 mai à 20 h 30

CENTRE CULTUREL JEAN ARP
22, avenue P. Vaillant-Couturier
Clamart

Réservations : 47. 36. 27. 14
46. 45. 37. 08

Prix des places : 70 Frs.

A TOUS CEUX QUI DESIRENT
ASSISTER A LA SOIREE DE

l'U.M.A.F.

Vendredi 18 mai à 21 heures
au YAN'S CLUB
5, avenue Reille, Paris 14e

nous avons le plaisir d'annoncer la présence de

Zory BALAYAN
DEPUTE DU KARABAGH

qui nous parlera de la situation actuelle.

Réservation :
45 - 89 - 20 - 48

U. M. A. F.

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Նորիկ Անանաքեանի մահուան քառասունքին առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Վահան Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Պերնարտ 150-ական փրանք, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Անանաքեան, Պր. Մկրտիչ Անանաքեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Սարգիսեան 100-ական փրանք, Գրիգոր Փիլիկեանի յիշատակին՝ Տիկին Վերգին եւ Սօնիա Փիլիկեան 150 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 17

JEUDI
17 MAI
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

65ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.276 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 65e ANNÉE — No 17.276

ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐ ԵՐԵՔ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ Հ. Բ. Ը. Մ.

Ո՞վ առաջինը ունեցած էր այս հանդիպումին գաղափարը, յայտնի չեղաւ: Բայց, անկեղծօրէն, խոստովանինք թէ ոչ անհրաժեշտութիւնը զգացինք, ոչ ալ իմաստը հասկցանք:

Մետասաներորդ ժամուն, Երկուշաբթի առտու, Մայիս 14-ին, հեռաձայնով կը հրաւիրուէին խումբ մը «առանձնաշնորհեալներ» ներկայ ըլլալու ընդունելութեան մը ի պատիւ զոյգ Կաթողիկոսներուն եւ որու նախաձեռնարկ էին Հ. Բ. Ը. Միութիւնը եւ երեք կուսակցութիւնները: Ծայրը ծայրին եղած այս հրաւէրին պատճառը թերեւս այն էր, որ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը կը մեկնէր յաջորդ առտուն: Շատ լաւ: Այդ պարագային, աւելի յարմար չէ՞ր որ Փարիզի Եկեղեցւոյ վարչութիւնը փոխանակ Մայիս 16-ին Չորեքշաբթի օր ընդունելութիւն մը կազմակերպելու միայն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ի պատիւ, կանխէր այդ ընդունելութիւնը առիթ տալով գաղութին հանդիպում մը ունենալու զոյգ Կաթողիկոսներուն հետ աւելի լայն շրջագծի մը մէջ, քանի որ — ուզուի կամ չուզուի — այս օրերու գլխաւոր երեւոյթն է զոյգ Աթոռներու տագնապին հանդիսաւոր թաղումը, Անցինք:

Ուրեմն, Մայիս 14-ին, ժամը 20-ի մօտ, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Փարիզի Մշակութային Ալեք Մանուկեան կեդրոնը ժամանեցին Ամենայն Հայոց եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսները, ընկերակցութեամբ Գիւտ Արքեպիսկոպոսի, Անանիա Եպիսկոպոսի, Ժիրայր Վարդապետի, Բարգէն Վարդապետի եւ Լիբանանի Խորհրդարանի անդամ՝ Մէթր Խաչիկ Պապիկեանի:

Յանուն Հ. Բ. Ը. Մ.-ի, Պ. Լ. Քէպապճեան բարի գալուստի քանի մը խօսք արտասանեց, շեշտելով թէ բացառիկ պատիւ է Հ. Բ. Ը. Մ.-ի համար ընդունիլ երկու գերագոյն պետերու այցելութիւնը իր յարկին տակ, շնորհակալութիւն յայտնելով որ Պրիւքսէլի Եկեղեցւոյ օծումէն ետք, Հայրապետները կրցած են ժամանակ տրամադրել երեք աւանդական կուսակցութիւններուն՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւն, Ս. Դ. Հնչակեան եւ Ռ. Ա. Կուսակցութիւն: Պր. Քէպապճեան ընդգծեց թէ 1988 Փետրուարէն ի վեր Ազգ. Զարթօնքի նոր էջ մը բացուած է, Ղարաբաղի միացման հարցով ու հրաւիրեց Պր. Յակոբ Գասպարճեանը, որ փոխանցէ ՌԱԿ-ի խօսքը:

Ջատագովելով փառատօնային մթնոլորտը, Պր. Գասպարճեան շեշտեց վեհաշուք, իմաստալից, սքանչելի երեւոյթը, որ պարզուած էր Պրիւքսէլէն ետք՝ Փարիզի Եկեղեցւոյ մէջ, տարիներու բղկտեալ պատկերէն ետք երկու աթոռներու միջեւ, ու այն բերկրանքը զոր Գարեգին Բ. գագաթնակէտին հասցուցած էր Ամենայն Հայոց Հայրապետին ոտքերուն տակ փռելով կիլիկեան արծիւը: Գեղեցիկ խօսքերը, ըսաւ յոյս կը ներշնչեն, հարկ է խօսքերը գործի վերածել:

Հանրի Փափազեան յայտնեց թէ իրմէ խնդրուած էր ֆրանսերէն արտայայտուիլ (որո՞ւ կողմէ եւ ինչո՞ւ) ինչ որ անախորժ էր, բայց սփիւռքեան կացութեան ստեղծած կրկնակ մշակոյթի հետեւանք էր: Յանուն Հ.Յ.Դ.-ի գոհունակութիւն յայտնեց որ կարելի եղած էր միաժամանակ ողջունել երկու Հայրապետները, ինչ որ, քիչ մը, պատմական դէպք մըն էր: Շեշտեց թէ կ'ապրինք Ղարաբաղի հարցը, որու Դաշնակցութիւնը զօրավիգ է երկու պատճառներով: Նախ ազգերու ինքնորոշման իրաւունքը, ապա՝ Ղարաբաղի կցման հարցը կ'արձանագրուի կուսակցութեան ծրագիր — կանոնագրին մէջ, ամբողջական Հայաստանի կերտումով:

Պատրիկ Կէնճեան, յանուն Հնչակեան կուսակցութեան, յայտնեց թէ մեր պատմութիւնը կը վկայէ որ մեր հոգեւորականները ստանձնած են նաեւ քաղաքական առաքելութիւն մը եւս հոգեւորականին կողքին ու անձնական յուշ մը պատմեց պատկերացնելու միտումով մեր Ապրիլը, Մայիսը եւ Նոյեմբերը: Յուշը կը վերաբերէր 1952-ին իր ներկայացուցած մէկ մեմուարին, երբ դատական կազմի 3 անդամներէն մէկը՝ փրոֆ. Ռու դիտել տուած էր իրեն թէ անտեսած էր կարեւոր կէտ մը fոնֆլիններու պարագային, այն է որ պէտք է նկատի առնել դատի մը ոչ թէ արդարութիւնը, այլ՝ աշխարհաքաղաքական ուժը եւ յարաբերութեանց հարցը. օրինակ, այսօր՝ Ազրպէյճան — Հայաստան, Ազրպէյճան — Արցախ, Հայաստան — Մոսկուա եւայլն, եւայլն: Շեշտը դրաւ նաեւ խորհրդային Սահմանադրութեան փոփոխութեան հարցի վրայ, ըսելու համար թէ պէտք է համբերել հոն՝ ուր համբերութիւնը ողջմտութիւն է:

Բեմ հրաւիրուեցան երկու Կաթողիկոսները, որոնք բազմեցան կողք կողքի եւ առաջին առթիւ խօսք առաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

Յայտնեց թէ անակնկալ կացութեան մը մէջ կը գտնուի դէմ յանդիման քաղաքական հարցերու, քանի որ աւելցուց.— «Մենք քաղաքական գործիչներ չենք: Ճիշդ է, մենք ալ կ'ապրինք տագնապները մեր հոգեւորականի մակարդակին վրայ» ու պատմեց թէ անցեալ Նոյեմբերին, ՀՀՇ-ի համագումարէն ետք ընդունած էր խումբ մը պատգամաւորներ, մօտ 200 հոգի եւ այն ատեն ալ անոնց ըսած էր թէ Եկեղեցին ոչ մէկ կուսակցութեան կամ հոսանքի հետ է, այլ՝ բոլորին: Այս կը նշանակէ թէ Եկեղեցին հոն է ուր են ազգին գերագոյն շահերը եւ Եկեղեցին պէտք է դառնայ հոսանքները միատարրող, որպէսզի ուժ ունենալու հանգամանքը ստանայ: 1918-էն ետք, երբ 1920-ական թուականներուն, Հայաստան անկախութիւնը կորսնցուց դառնալով Խորհրդային Միութեան անդամ, նոր շրջան մը սկսաւ եւ կուսակցութիւնները քանի մը տարի դրին իրենց դիրքը ճշդելու համար խորհրդային Հայաստանի նկատմամբ: Այդ առնչութեամբ, Վազգէն Ա. յիշեց թէ առաւելապէս ծանօթ էր Հ.Յ.Դ.-ի դիրքորոշման հարցին, քանի ինք Պուքրէշ էր եւ Յ. Ճ. Սիրունիէն լսած էր մանրամասնութիւններ: Այժմ, պէտք է որ երեք կուսակցութիւններն ալ վերափոխեն իրենց մօտեցումը եւ իրենց խօսքը հասցնեն Հայաստանի ժողովուրդին: Հայաստանը, շեշտեց Կաթողիկոսը, վտանգի տակ է եւ այդ տեսանկիւնէն Ղարաբաղը կցորդ — անէքս — հարց է, ըսել չէ թէ Արցախի հարցը չկայ, կա՛յ անշուշտ, բայց առաջ՝ կայ Հայաստանը: Մեր ժողովուրդը տագնապեցնող հարցերէն մէկը, շարունակեց Վազգէն Ա., դուրս հանեցինք (Էջմիածին — Անթիլիաս) եւ վերջնականապէս· վերադարձի ճամբայ չունինք: Դեռ կան տեղական հարցեր, որոնք գուցէ կը լուծուին աստիճանաբար՝ «կը մնանք մէկ Եկեղեցի, ի Հայաստան եւ ի Սփիւռս աշխարհի»: Արտասահմանի մէջ, ամէն մէկը պէտք է ճշդէ իր դիրքը ոչ թէ խօսքով, այլ՝ գործով: Բոլոր հարցերը, այսօր, կապուած են Հայաստանի հետ: «Յոռետես չեմ, շեշտեց Վազգէն Ա., բայց՝ մտահոգ»:

Վերջին խօսքը կը պատկանէր Գարեգին Բ.-ի, որ իր ձայնը միացնելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ձայնին, ըսաւ թէ այս մթնոլորտին մէջ, կ'ուզէ հացի եւ աղի պէս իր խօսքը բաժնել ներկաներուն հետ: Պահ մը, ըսաւ, անդրադառնալով թէ աշխարհ փոփոխական է եւ ոչ՝ կայուն, ստաթիք, հարց տուաւ՝ «ո՞ւր էինք, ո՞ւր ենք», մատնանշելու համար մանաւանդ վերջին շրջանի վերիվայրումները՝ արեւելեան Եւրոպա, Խորհ. Միութիւն, Մանտելա եւլն եւլն. յիշեց, երբ տարիներ առաջ, Նիւ-Եորքի մէջ, ապրիլեան ոգեկոչումի մը եկած էր Մորկընթաուի թոռնուհին, ու խօսք առնելով, շեշտած թէ պատմութիւնը աննախատեսելի է: Ո՞վ կրնար երեւակայել Մաօ — Նիքսըն հանդիպումը եւ նման բազմաթիւ դէպքեր: Մենք ալ, չէինք՝ ինչ որ ենք: Երկու իրողութիւններ կան: Այս Հայաստանը՝ մեր հայրենիքն է, ու յիշելով տարիներ առաջ Վազգէն Ա.ի մէկ հաստատումը թէ Սփիւռքը մնայուն է, աւելցուց թէ Սփիւռքը պէտք է զօրաւոր ըլլայ ու նաեւ հո՛ն, մեր կեանքն ու գործը պէտք է տանինք դէպի հայրենիք: Արտաքին ճակատի վրայ, պէտք է թափանցենք միջազգային միջավայրերու մէջ, ոչ թէ գոհանանք ցոյց ընելէ Ապրիլ 24-է Ապրիլ 24 եւ մեմորանտում մը տուած դուռները բախելէ: Պէտք է արդիւնաւէտ աշխատանք տանինք: Եթէ Արցախի հարցը ձգձգուեցաւ, թերեւս պատճառն այն էր որ չունէինք եւ չունինք հարկ եղած մարդիկը Մոսկուա: Քաղաքականութեան մէջ, մասնաւորը պէտք է ընդգրկուի ամբողջութեան մէջ եւ ոչ թէ անոր տեղը բռնէ: Հուսկ, Գարեգին Բ. եզրակացուց թէ այսօր հրամայական է՝ հայրենիք կերտել եւ ժողովուրդ պատրաստել:

Հիւրասիրութիւն մը յաջորդեց այս ելոյթներուն ու քիչ ետք արդէն, Կաթողիկոսները մեկնեցան:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, երբ իր խօսքի սկիզբին յայտնեց թէ անակնկալ կացութեան մը առջեւ կը գտնուի, քանի որ իրենք քաղաքական գործիչներ չեն, մատնանշած եղաւ արդէն այս աւելորդ հաւաքոյթին աննպատակ բնոյթը: Միայն մէ՛կ պարագայի այս հանդիպումը կը բացատրուէր, կ'իմաստաւորուէր եւ ուրեմն՝ կ'արդարացուէր: Եթէ կուսակցութեանց բանբերները մեզի պարզէին իրենց դիրքը օրուան հարցին մասին, այսինքն՝ Էջմիածին — Անթիլիաս տագնապին վերջնական լուծումին եւ ըսէին թէ ի՞նչ ձեւով պիտի օժանդակեն կամ (չ)խանգարեն ինչ որ կը կատարուի, քանի որ գաղտնիք չէ թէ այդ ցաւոտ հարցին երեք տասնամեակներէ ի վեր քաշքշուելուն մէջ, իրենց որոշ բացասական դերը ունեցան նաեւ մեր աւանդական կուսակցութիւնները: Այս տեսանկիւնէն դիտելով, ըսենք թէ միայն Պ. Յ. Գասպարճեանը նիւթին մէջ էր:

Ա. Մ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻՇԷԼ ՌՈՔԱՐ տեղի տուաւ ընդդիմութեան եւ Մայիս 29-ին յետաձգեց գաղթականութեան նուիրուած «կլոր սեղան»ը, որ տեղի պիտի ունենար Մայիս 16-ին եւ որու մերժած էր մասնակցիլ աջը (առանց Լը Փէնի աջը): Լիպերասիոն, այս առթիւ, կը խորագրէր թէ «Ռոքար անկիւնները կը կլորցնէ», ինչ որ սակայն բաւական դժուար գործ է երբ հարցը «կլոր սեղան»ի կը վերաբերի: Կառավարութիւնը, ընկերվարական գործադիր բիւրոյին որոշումով իսկ բարձի թողի կ'ընէր գաղթողներու քուէարկութեան հարցը, որպէսզի ընդդիմութիւնը մասնակցի խորհրդակցութեանց:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ Թահիթի հասաւ կարճ այցելութեան մը առթիւ: Փափէթէի քաղաքապետը, որ չարձանագրուած երեսփոխան մըն է, մերժած էր նախապէս բարի գալուստի իր ելոյթին սեւագրութիւնը Ելիզէի հաւանութեան ենթարկել: Նախագահին կ'ընկերանան կինը եւ տասը նախարարներ:

ԱՆԴՐԷՅ ԿԻՐԻԼԵՆԿՕ, որ 1962-էն 1982 մաս կազմած է Խորհ. Միութեան պոլիտպիւրոյին, մեռաւ առջի օր 84 տարեկանին: Մտերիմ գործակիցը եղած է Բրեժնեւի եւ կ'ըսուի թէ ինք է որ Խրուշչովը կանչած է արգիլելու համար անոր որ յուշերը գրէ: Այդ է որ սրտի առաջին տագնապ մը պատճառած էր Խրուշչովի:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ Աուն եւ Ժաաժա նոր ձեւի կռիւներու ձեռնարկած են, որոնց գլխաւոր առաւելութիւնը հոն է որ մահացու չէ: Ամէն իրիկուն, իւրաքանչիւր կողմ հակառակորդին դէմ «քլիփ» մը կը ներկայացնէ հեռատեսիլէն, մէկը միւսը վարկաբեկելու համար: «Կատաղի» է քլիփներու պատերազմը, ամէն իրիկուն Լիպընիզ պրոտէասթինկ Քորփորէյշընի վրայ, Ջօր. Ժաաժա ինքզինքը ներկայացնելէ ետք, սփռել կու տայ ողբերգական պատկերներ՝ մանուկներու թաղում, ծնողքին արցունքոտ դէմքերը, վիրաւորներու փոխադրութիւն, կրակ փսխող թնդանօթներ եւլն. եւլն.: Նոյն ժամուն, Քանալ 5-ի վրայ, Աունի յայտագիրը կը սկսի հռչակաւոր Ֆէյրուզի երգով, ան ժողովրդական եղանակի մը վրայ կ'առաջարկէ «Թուղթ կարել եւ փորձել մարդու վերածել»: Ֆիլմը կը յայտնէ նաեւ թէ Ժաաժա ինքզինքը տապքէն տուած է, որ լիբանանեան աւանդական պար մըն է:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Քրիսթի'ըի մէջ աճուրդով ծախուած է Վան Կոկի մէկ ծանօթ գործը՝ «Տոքթ. Կաշէի դիմանկարը», 457 միլիոն Ֆրանքի, ինչ որ մրցանիշ մըն է, ոչ միայն Վան Կոկի գործերուն այլեւ աճուրդով ծախուած որեւէ պաստառի համար:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 53-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Մայիս 11-ին «Հրազդան» մարզադաշտը տեղի ունեցած «Արարատ» — «Դնեպր» խաղը աւարտած է 2 — 2 արդիւնքով: «Արարատ»ին կոլերը նշանակած են Սարգիս Յովհաննիսեան ու Բարգէն Մելիքեան:

Ա. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

«Հրազդան» մարզադաշտին մէջ Աբովեանի «Կոտայք»ի ու Լենինգրադի «Զէնիթ»ի միջեւ տեղի ունեցած խաղը աւարտած է 0— 0 արդիւնքով: Ախոյենութեան մասնակցող 20 ակումբներուն մէջ, «Կոտայք»ը այժմ 10-րդ տեղը կը գրաւէ:

«Կոտայք»ի հաշուին 3 — 0 յաղթանակ արձանագրուած է Բաքուի «Նեֆթչի»ի դէմ տեղի չունեցած հանդիպումին համար: Դարձի խաղերուն նոյն ձեւով յաղթանակը պիտի տրուի Բաքուեցիներուն: Ընդառաջելով երկու Հանրապետութիւններուն մարզական կազմակերպութեանց դիմումին, խորհ. Ֆութպոլի Դաշնակցութիւնը այս որոշումին յանգած է:

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ ՄԱՍԻՆ Ա. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Գրեց՝
Հ. ԼԵՒՈՆ ԶԷՔԻԵԱՆ

Մեծ Եղեռնի 75-ամեակի ոգեկոչման հաւաքական ելոյթներուն միջեւ անկասկած եզակի տեղ մը կը գրաւէ միջազգային Ա. գիտաժողովը, որ տեղի ունեցաւ Երեւանի մէջ, Ծիծեռնակաբերդի շուքին ներքեւ, տասնինը երկիրներէ ժամանած գիտնականներու մասնակցութեամբ: Նշանակալից երեւոյթ՝ որ անմիջականօրէն կ'առնչի Հայրենի կառավարութեան «պատմական» որոշումին՝ ճանչնալու Ապրիլ 24-ը իբր համազգային սուգի օր, իբր խորհրդանշային թուական՝ հայ ժողովուրդի դէմ գործադրուած ահաւոր ցեղասպանութեան ապրող յիշատակին պաշտօնական արտայայտութեան:

Հայրենի կառավարութեան տէր կանգնիլը Եղեռնի ողբերգական ժառանգութեան, թէեւ յապաղած՝ բայց եւ այնպէս անփոխարինելի նշանակութիւն մը կը ստանձնէ հայ ժողովուրդի դատին եւ քաղաքական ճակատագրին նկատմամբ: Չափազանցութիւն պիտի չըլլայ, կը խորհիմ, եթէ զայն որակենք անկիւնադարձային հանգրուան մը: Այս քաղաքական անկիւնադարձի ծիրին մէջ կը զետեղուի լրիւ նաեւ Եղեռնի գիտաժողովը:

Այդ հաւաքը, սակայն, անկիւնադարձային հանգամանք մը պարզեց յատկապէս Եղեռնի բնութագրումին, իմացման, ընկալման եւ ժողովուրդի կեանքին մէջ անոր վճռակող դիրքին ու դերին վերաբերեալ հարցերու նկատմամբ:

Գիտաժողովի պաշտօնական բացումը տեղի ունեցաւ Ակադեմիայի աւագ դահլիճին մէջ, որ բոլորովին լեցուած էր Հայրենի մտաւորականութեան ընտրանիով, մասնակցութեամբ պետական եւ ակադեմական բարձրագոյն հեղինակութիւններուն:

Բացման խօսքը ուղղեց Ակադեմիայի նախագահ Վիկտոր Համբարձումեան, որմէ վերջ կարգաւ բեմ բարձրացան առաջին երեք զեկուցողները՝ ակադեմիկոս Փրոֆ. Մկրտիչ Ներսիսեան, խմբագրապետ Պատմաբանասիրական Հանդէսի, Փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան՝ Հայոց Պատմութեան ամպիոնի վարիչ Գալիֆորնիայի Լոս Անճըլըսի Համալսարանին եւ նորընտիր արտասահմանեան անդամ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի, եւ Տոքթ. Թեսա Հոֆման՝ Պեռլինի Հայոց ցեղասպանութեան վաւերագրումի կեդրոնէն: Անշուշտ յուզումի խոր ըմբոշխնում մը պէտք է վայելած ըլլայ, ի տես պարզուած տեսարանին, Փրոֆ. Մ. Ներսիսեան՝ որ հայրենի իրականութեան մէջ ռահվիրայ մը հանդիսացած էր, շնորհիւ իր գիտական բարձր հեղինակութեան, Եղեռնի եւ ցեղասպանութեան ուսումնասիրութիւններու, այնպիսի տարիներու ընթացքին՝ երբ նոյնիսկ գիտական բարձր հեղինակութիւնը բաւական չէր, առանց քաղաքացիական արիութեան, խօսելու որոշ նիւթերու շուրջ: Երեք զեկուցողներն ալ կատարեցին ընդհանուր ուրուագրում մը, զանազան տեսանկիւններէ դիտուած, միջազգային գիտական եւ քաղաքական ասպարէզներու կողմէ Եղեռնի իբր ցեղասպանութիւն ճանաչման յառաջընթացի փուլերուն ու ներկայ իրավիճակին մասին:

Հարկ է գոհունակութեամբ արձանագրել՝ թէ ինչ կը վերաբերի գիտութեան ասպարէզին, Եղեռնը այսօր կը վայելէ արդէն միջազգային լայն ճանաչում մը, որու լաւագոյն վկայութիւնն էր ներկայութիւնը Երեւանի մէջ՝ ցեղասպանութեան հարցին շուրջ աշխարհի լաւագոյն մասնագէտներէն ոմանց: Այսպէս, Միացեալ Նահանգներէն՝ Ռապըրթ Մելսըն, Ռոճըր Սմիթ, Սիպիլ Միլթըն՝ տնօրէնուհին Ուաշինկթընի մէջ կառուցուող Ողջակիզման Թանգարանին. Գանատայէն՝ Ֆրանք Չոք, Իսրայէլէն՝ Իսրայէլ Չառնի, Գերմանիայէն՝ Հայնց Արէլս, Խոնթ–Ալբրէխտ Ֆոն Ռէնեսսէ, առանց նկատի առնելու անոնք՝ որոնք առաւելապէս Հայոց Եղեռնով կը զբաղին իբր գլխաւոր մասնագիտութիւն: Գաղափար մը կազմելու համար սոյն եւ նման անձերու ոչ միայն գիտական, այլ եւ քաղաքացիական մակարդակին մասին, բաւ է յիշել մէկ պարագայ՝ որու նշանակութիւնը, մեր կարծիքով, շատ անդին կ'երթայ մասնական դէպքի մը տարողութենէն: Կ'ակնարկենք Իսրայէլ Չառնիի արարքին, որ արտակարգ յամառութեամբ եւ ոչ նուազ յանդգնութեամբ, դիմագրաւելով մէկ կողմէ Իսրայէլի Արտաքին Գործոց Նախարարութեան պետական ընդդիմութիւնը, գրգռուած՝ Թուրքիոյ սպառնալիքներէն Պոլսոյ հրեայ համայնքին վրայ հնարաւոր հակադարձութիւններու, մինչեւ իսկ ջարդի վարկածը չանտեսող, միւս կողմէ Էլի Վիզելի նման համաշխարհային չափանիշով բարոյական հեղինակութեան մը անայլեայլ վարանումները, յաջողած էր 1982-ին Երուսաղէմի մէջ կայացած Ողջակիզման Ա. միջազգային գիտաժողովին բաւական ընդարձակ տեղ յատկացնել Հայոց ցեղասպանութեան, հրաւիրելով տասներկու հայ զեկուցողներ:

Ինչ որ բուն գիտական ասպարէզին նկատմամբ՝ կարելի չէ դժբախտաբար նոյնութեամբ կրկնել, երբ խնդրոյ առարկայ են Եղեռնի մասին քաղաքական շրջանակներու մէջ որդեգրուած կեցուածքները առ հասարակ, թէպէտեւ այս մարզին մէջ ալ արձանագրուեցան վերջին տասնամեակի ընթացքին յատկապէս՝ ուշագրաւ նուաճումներ, որոնք եւս աւելի նշանակալից կը դառնան՝ երբ համեմատութեան դրուին այս ուղղութեամբ կատարուած ջանքերը աշխարհացրիւ փոքրածու Սփիւռքի մը կողմէ՝ Եղեռնի ուրացումը անձնուրաց Թուրք պետականութեան ամէնի հնարաւորութիւններուն եւ աշխարհագրաքաղաքական անբաղդատելի դիրքին հետ: Այս խրոզութեան յարակից հարցերը կազմեցին Փրոֆ. Ռ. Յովհաննէսեանի զեկուցման ծանրութեան կորիզը:

Ըսի թէ գիտաժողովը անկիւնադարձային բեւեռ մը նշեց հայ ցեղասպանութեան գիտական ուսումնասիրութեան ուղղութեամբ: Կրնանք աւելի բացորոշել այս կէտը՝ զայն բնութագրելով իբր անդրագանցումը նման հետազօտութիւններու մէջ պատմագիտական մերձեցումին ցարդ տիրապետող, մանաւանդ թէ գրեթէ մենատիրող հանգամանքին:

Նախ իսկոյն ճշդեմ, որ պատմագիտական մերձեցումը ոչ միայն բացակայ չէր ժողովէն, այլ ունեցաւ նաեւ իր շատ արժանաւոր եւ արժանահաւատ ներկայութիւնը: Նկատի առած տեղւոյս սեղմութիւնը՝ պիտի ուզէի անմիջապէս յիշել գոնէ մէկը այդ կարգի զեկուցումներէն, որ եկաւ անգամ մը եւս փաստել՝ թէ ինչ կը նշանակէ եւ ինչպիսի՛ արդիւնքներու կրնայ յանգիլ բովանդակ կեանքի մը անսակարկ նուիրումը գիտութեան, որ այս պարագային միաժամանակ գերազանցօրէն ազգային ծառայութիւն մը կը դառնայ: Խօսքս կը վերաբերի Փրոֆ. Վահագն Տատրեանի զեկուցումին, որ իբր նիւթ ունէր Թուրք զինուորականութեան դերը Եղեռնին մէջ: Փրոֆ. Տատրեան տիրաբար ներկայացուց իր նիւթը, ոչ միայն դիւանագրական կոյս աղբիւրներու լայն կիրառումով, այլ նաեւ անգամ մը եւս ցուցաբերելով համադրական ընդգրկումի բարձր կարողութիւն մը: Յուզիչ էր մանաւանդ մուտքը, զոր կատարեց իր զեկուցումին, յայտնելով իր երջանկութիւնը՝ կարենալ հուսկ հայերէն դասախօսելու Մայր Հայրենիքի մէջ, ինք՝ որ պարտադրուած էր միշտ օտար լեզուով դասաւանդելու եւ հիմա առաջին անգամ կը 'թեւակոխէր մայր հողը: Այս խօսքերը դիմաւորուեցան բուռն ծափերով:

Պատմագիտական մերձեցումի կողքին, ժողովը երեւան բերաւ նաեւ բազմաթիւ այլ կարգի ու տիպի հայեցակէտեր, որոնք դէթ մասամբ, թերեւս մեծ մասամբ, նորութիւններ կը նշեն մեր եղեռնագիտութեան ընդգրկումին մէջ, եթէ կարելի է նման եզր մը կիրարկել: Յիշեմ նախ արդէն բաւականաչափ աւանդ ներկայացնող ուղղութիւն մը. Եղեռնի առաջարկած իրաւաբանական հարցերը, մասնաւորապէս միջազգային իրաւաբանութեան տեսադաշտէն: Փրոֆ. Շաւարշ Թորիկեան, ռահվիրաներէն մէկը սոյն մարզի մշակումին, թէեւ հրաւիրուած՝ բայց չէր կարողացած ժամանել: Համանիւթ զեկուցումներէն յիշենք եգիպտացի հայագէտ եւ մանաւանդ հայասէր Փրոֆ. Հաֆէզ Ֆուատ Հասանի ելոյթը՝ «Ցեղասպանութեան պատասխանատուութիւնը» հարցադրութեամբ: Ինչպէս ծանօթ է մեր մամուլէն, Փրոֆ. Հասան հեղինակն է արաբերէն լեզուով հայ ժողովուրդի ընդարձակ պատմութեան մը. եւ իր իսկ խոստովանութեամբ Եղեռնի ծանօթութեան առթած ցնցումէն յառաջացած է իր մէջ հայ ժողովուրդին եւ անոր պատմութեան հանդէպ հետաքրքրութիւնը:

Եղեռնի գիտական հետազօտութեան նկատմամբ գուցէ առաւելագոյն նորութիւնները նշեցին, ժամանակագրական կարգով ալ իբր մերձաւորագոյնները, ցեղասպանութեան մարդաբանական, ընկերաբանական, հոգեբանական, նոյնիսկ փիլիսոփայական ու նման ներքին, մարդկային բնութագրում մը պարզող երեսակներուն վերաբերեալ զեկուցումները, որոնք միանգամայն գիտական լրիւ օրինականացում մը ստացան ժողովէն: Եղեռնի յիշողութեան փոխանցումին, առթած տրաւմային, ուրացումի հոգեբանութեան, իւրաքանչիւր ցեղասպանութեան ուրոյն նկարագրին եւ Հայոց ցեղասպանութիւնը առանձնացնող տուեալներու զատորոշումին նուիրուած զեկուցումները լարուած հետաքրքրութեան առարկայ դարձան ունկնդիր հանրութեան կողմէ: Այս նիւթերով զբաղեցան գլխաւորապէս Ամերիկայէն, Գերմանիայէն եւ Իտալիայէն ժամանած զեկուցողները:

Լսուեցան նաեւ զեկուցումներ քանի մը տարիներէ ի վեր մասնաւորապէս Ամերիկայի մէջ յառաջ տարուող աշխատանքներու՝ յիշողութեան փաստագրումին ուղղութեամբ: Գոհունակութեամբ ողջունելի էր ջանքը տեղադրելու զանոնք սոսկ փաստագրականէն անդին՝ հոգեբանական – մտածողական շրջագծի մը մէջ: Մեծապէս դրական երեւոյթ է որ նման աշխատանք սկսած է նաեւ Գերմանիա, Պոխումի Համալսարանին կից հիմնուած հայկական ինստիտուտի ծիրին մէջ գիտական ամուր մեթոտաբանութեամբ, թէեւ որոշ առանձնայատկութիւններով Ամերիկայի մէջ տարուող աշխատանքին բաղդատմամբ: Ջերմօրէն փափաքելի պիտի ըլլայ՝ որ Սփիւռքի բոլոր անկիւններուն մէջ սկսուի ծրագրուած ու մեթոտիք կերպով հաւաքել վերապրած եւ դեռ ապրող վերջին շառաւիղներու վկայութիւնները, որոնք ղրկուին Ամերիկայի կամ Գերմանիոյ յիշեալ կեդրոնները գիտականօրէն դասաւորուելու, արժեւորուելու եւ պահպանուելու համար:

Աննկատ չմնացին նաեւ Եղեռնի գաղափարախօսական ներփակումները: Այս ուղղութեամբ ուշագրաւ հանդիսացաւ, նաեւ իր ճշգրիտ զանազանութեան համար ընդմէջ համաթուրանականութեան եւ համաթրքութեան, Ռուս Վ. Նադյին – Ռաեւսկիի զեկուցումը, որ դժբախտաբար միակ Ռուսն էր ներկայ՝ գիտաժողովին:

Հուսկ արցախեան հարցին առիթով հայ ժողովուրդի կրած նոր կոտորածներն ալ թերի չմնացին պատշաճ քննութեան առարկայ դառնալէ: Այս ուղղութեամբ ուշագրաւ էր յատկապէս Փրոֆ. Յակոբ Յակոբեանի ելոյթը Սումգայիթի եւ վերջին երկու տարիներու ընթացքին իրարու յաջորդող սպանդներու ցեղասպանային բնոյթի մասին: Այստեղ կը ծագի, կը խորհինք, կարեւոր խնդիր մը: Կասկած չկայ թէ այս նոր կոտորածներն ալ կը մտնեն ցեղասպանութեան միջազգային իրաւունքին կողմէ հաստատուած սահմաններու ծիրին մէջ: Ուստի եւ անհրաժեշտութիւնը բծախնդիր եւ անվեհեր աշխատանքի՝ որպէսզի, յիշատակը չհինցած, գտնեն պատշաճ դատակնիքը ու հատուցումը: Սակայն կայ նաեւ նկատառութեան ուրիշ կարեւոր կէտ մը ցեղասպանութեան եզրը, քաղաքականօրէն եւ միջազգային իրաւունքի գետնին վրայ շատ ուժեղ եւ ազդեցիկ, բայց եւ այնպէս բաւական տարտամ եզր մըն է՝ որ կրնայ պատշաճիլ ինչպէս երեք միլիոն, նոյնպէս եւ քանի մը հազար մարդու կոտորածին, բովանդակ ժողովուրդի մը բնաջնջման կամ արմատախլումին, ինչպէս որեւէ էթնիկ միաւորի մը՝ նաեւ տեղական հանգամանքով, նաեւ մասնակի ջարդին: Այս կացութեան մէջ անհրաժեշտութիւնը՝ մշակելու տեսութիւն մը, որ լրիւ արտայայտէ մեր ժողովուրդի պատմութեան, ինչպէս եւ ներկայ կեանքին ու գոյատեւման պայքարին մէջ Մեծ Եղեռնին, իբր ցեղասպանութիւն եւ աղէտ, բոլորովին եզակի հանգամանքը: Սոյն հարցի հետազօտութեան նուիրուած էր յատկապէս այս տողերը ստորագրողին զեկուցումը:

Ուշագրաւ եւ խրախուսիչ երեւոյթ էր երիտասարդ, խոստմնալից գիտաշխատողներու մասնակցութիւնը, թէ՛ հայ եւ թէ օտար: Կազմակերպութիւնը, թերեւս ոչ միշտ անխուսափելի՝ թերիներով հանդերձ, գոհացուցիչ կարելի է որակել, նկատի առած մանաւանդ համեմատաբար շատ նեղ ժամանակի ընթացքին կատարուած պատրաստութիւնը: Այս վեցերորդ գիտաժողովն էր, որու անձնապէս մասնակցելու բախտը կ'ունենայի Հայրենիքի մէջ. գիտաժողովներ՝ կազմակերպուած Ակադեմիայի այլեւայլ ինստիտուտներու կողմէ: Բաղձալի պիտի ըլլար՝ որ նման պարագաներու մէջ Հայրենի հաստատութիւնները առաւելաբար գործակցէին իրարու հետ, աւելի լայն չափերով փոխանցելով իրարու իւրաքանչիւրին փորձառութիւնները: Սփիւռքահայ անձնաւորութիւններու հետ խորհրդակցութիւններու դրական երեւոյթին ալ, որոնք տեղի ունեցան ըլլա՛յ ժողովէն առաջ, ըլլա՛յ ժողովի ընթացքին, կարելի է թերեւս աւելի համակարգեալ հանգամանք մը տալ: Ամերիկայի, Գանատայի, Գերմանիոյ, Իսրայէլի, արաբական աշխարհի առաւել կամ նուազ փայլուն ներկայութեան առընթեր, զգալի էր բացակայութիւնը կամ գրեթէ՝ Ռուսաստանի, Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Իտալիոյ նման միջազգային կարեւորութիւն վայելող երկիրներու, թուելու համար միայն մեծագոյնները: Պակաս մը՝ որ հաւանօրէն միայն նուազագոյն չափերով կախում ունէր պատրաստութեան ժամանակի սղութենէն եւ որ մեր առջեւ կը դնէ բաւական սուր եզրերով անհրաժեշտութիւնը նոր թափով լծուելու, ըլլա՛յ Հայրենիքի, ըլլա՛յ Սփիւռքի մէջ, հանրային կարծիք, գիտական ու քաղաքական շրջանակ, տնտեսական շահագրգռութիւն ստեղծելու գործին:

Գիտաժողովի պաշտօնական փակումը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 20-ին, Ուրբաթ, կէսօրէ վերջ, Ակադեմիայի աւագ դահլիճին մէջ, բացման միեւնոյն հանդիսաւորութեամբ: Բայց ինչ որ կը խորհիմ թէ պէտք է իբր բուն եզրայանգիչ փակումը նկատել՝ Շաբաթ առաւօտեան նիստն էր, զեկուցաբերներու մեծ մասին մասնակցութեամբ, ուր քննուեցան ձեռք բերուած արդիւնքները եւ մերձաւոր ապագայի ծրագիրները: Կարեւորագոյն առաջարկը, որ կատարուեցաւ եւ որ նոյն առաւօտ իսկ գտաւ հաւանութիւնը Կուսակցութեան առաջին քարտուղար Մովսիսեանի, մնայուն կեդրոնի մը ստեղծումն էր տեւականացնելու եւ յառաջացնելու համար սկսուած աշխատանքը: Յիշենք նաեւ առաջարկը՝ որոնելու ձեւերը միջազգային մամուլի հետ շատ աւելի լայն չափերով շփման, որու նկատմամբ ալ մեր համեմատական տկարութիւնը այս առիթով անգամ մը եւս շօշափելի դարձաւ:

Մասնակցողներու խումբ մը դժբախտաբար կէս թողուց այս նիստը՝ փութալու համար Առաջին Քարտուղարի հետ հանդիպման: Դժբախտաբար, կ'ըսեմ, քանի որ անկարելի չէր անշուշտ՝ ժամանակներու քիչ մը աւելի ճշգրիտ հաշիւով՝ խուսափիլ նման խաչաձեւումներէ: Լաւ պիտի ըլլար նաեւ ամբողջ խումբին միասնաբար ներկայացումը Առաջին Քարտուղարին, եւ ո՛չ թէ մէկդի թողլով փոքրամասնութիւն մը՝ թերեւս տհաճ խտրականութեան մը տպաւորութիւնը գործելով: Առաջին Քարտուղարին հետ հանդիպումը տեւեց աւելի քան երկու ժամ, որու ընթացքին ան հանգամանօրէն եւ առանց որեւէ «դիւանագիտական» ծեքծեքումի պատասխանեց իրեն ուղղուած բոլոր հարցումներուն:

Կիրակի առաւօտ խումբը ուղղուեցաւ Էջմիածին, ուր նախ ընդունուեցաւ Վե-

հափառ Հայրապետին կողմէ, որ ուղղեց սրտառուչ պատգամ մը: Այս մասնակցեցանք Ս. Պատարագին, որմէ ետք՝ յետ միջօրէի առաջին ժամերուն՝ անցանք Սարդարապատ:

Հասա. վերջապէս Ապրիլ 24-ի առաւօտը: Ժամը 9-ին նախագահ Վ. Համբարձումեանի առաջնորդութեամբ խումբը բարձրացաւ Ծիծեռնակաբերդ: Արդէն սկսեր էր ժողովուրդի թափօրը, բայց տակաւին ոչ այն յորդահոսան չափերով՝ որոնք քանի մը ժամ վերջ մարդկային անծայրածիր, բայց լուռ եւ անգոր ալեակներով վէտվէտող ծովու մը պիտի վերածէին բլուրին ամբողջ տարածքը: Դժբախտաբար խումբը, մանաւանդ օտար մասնակցողները չկրցան երկար մնալ Ծիծեռնակաբերդի վրայ եւ ըմբոշխնել մինչեւ խորը այդ հոգեպարար անկրկնելի տեսարանը իր ամէնէն խիտ պահերուն, քանի որ շուտով մեկնելու էին դէպի Սպիտակ: Այս պարագային ալ կարելի էր թերեւս աւելի յարմար կարգադրութիւն մը կատարել:

Ինչպէս ծանօթ է, ժողովրդական թափօրին ամէնէն տպաւորիչ կողմերէն մէկն է՝ լուռ եւ հեռուոտն ընթացքը, որ յանկարծ այլայլեցաւ խումբ մը ինքնաշարժներու, տասի չափ, սրընթաց, փոշեհան արշաւէն: Եկեղեցականներու, տիրացուներու, Հոգեւոր Խորհուրդի անդամներու շարասիւնն էր: Եթէ բոլորովին հասկնալի եւ պատշաճ է Վեհափառի կառքին, «վեհափառ» ընթացքով մը Ծիծեռնակաբերդ բարձրացումը, անկեղծօրէն վարանոտ մնացի այդ ձեւով կատարուած տողանցքին ի տես:

Ծիծեռնակաբերդ բարձրացեր էի առաջին անգամ 1978-ի Սեպտեմբերին առողջապահ մէկ գիշերը, Հայ Արուեստի Միջազգային Բ. Սիմպոզիոմի օրերուն՝ գիտաժողովի մասնակցող խումբին հետ: Այնքան խորասոյզ ապրում մը ընկլուզեր էր զիս, որ չայլայլելու համար՝ այդ առաջին այցելութեան յիշողութենէ աւելի կեանք դարձած թրթռացումները, խուսափեր էի կրկին բարձրանալէ: Այդ ապրումները՝ գրաւոր արտայայտութեան մը անձնական հնարաւորութիւններուն չափով յանձներ էի նաեւ թուղթին, «Հայ Ընտանիք» թերթի սիւնակներուն վրայ: Բայց այս անգամ ներքին անսպասելի կարիք մը կը մղէր զիս կրկին բարձրանալու, ժողովուրդին հետ, ժողովուրդին հետ, մեծնոյն խուլ խռովքով: Այսօր յեղնուուն այդ տողերը՝ սկսեր էի Թումանեանի Հոգեհանգիստին կոչով եւ թողեր՝ ամէն Հայու սրտին աղօթքով. Տէ՛ր, կեցո՛ Դու զՀայս: Նոյնը պիտի կրկնեմ նաեւ այսօր, բայց աւելի վստահ, աւելի յուզուած, աւելի լաւատես, յետ տեսնելու Ծիծեռնակաբերդի հրաշքը:

Հ. Լ. Զ.

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՍԻ

ԱՊՐԻԼ 25-Ի ԵՐԿԱՐ ԹՂԹԱՏՈՒՄԸ

Ամէն Հայու համար Ապրիլ 25-ը օտար մամուլի յատուկ հանդէսի օր է: Ան՝ յիրաւի կը փնտռէ իր գործունէութիւններուն, յոյզերուն ու յոյսերուն արձագանգը այդ օրուան օրաթերթերուն մէջ, որոնց էջերը կերպարանափոխուած ըլլան կարծես, հայազգի վաւերական տոմարի մը:

Արդարեւ խոստմնալից էր այս եօթանասունհինգամեակի տարելիցը, եւ հիմնական տուեալներ կ'ակնալուէին յատկապէս Լը Մոնտ օրաթերթէն, տրուած ըլլալով հայ ժողովուրդին յառաջընթացը յիսնամեակէն ի վեր, նամանաւանդ այս վերջին երկու տարիներու անկիւնադարձերուն նկատմամբ:

Երկար թղթատումէ մը վերջ դժուար հաւատալի էր որ իրապէս ոչ մէկ տող կար Հայութեան վերաբերեալ. ոչ պատմական ակնարկ, ոչ իսկ նախորդ օրուընէ խաղաղ ու միօրինական ցոյցերէ արձագանգ:

Մոռցուածին տխրութիւնը հետզհետէ ըմբոստացողի բարկութեան զգացումի մը կը վերածուէր յուսախաբ ընթերցողի սրտին մէջ, այնքան շատ ու ակներեւ էին Ապրիլ 24-ը ոգեկոչող կամ յիշեցնող ճիշդ այդ օրուան թերթին տուած լուրերուն ղանազան նիւթերը, աւելի զգալի եւ անընդունելի դարձնելով անոր բացակայութիւնը:

Իրօք ի՞նչպէս գրել Կորպաչովի եւ Պուշի փոխյարաբերութիւններուն մասին առանց նշելու Հայաստանի իրավիճակը եւ Միացեալ Նահանգներու Նախագահին արտասանած Ապրիլ 20-ի յայտարարութիւնը հայկական հարցին մասին (տե՛ս «Յառաջ», Մայիս 4):

Ի՞նչպէս լայն բացատրութիւններ տալ Լիթուանիոյ քաղաքական կռիւներու մասին առանց յիշատակելու Հայաստանը եւ իր մղած ազատագրական պայքարը նոր ցեղասպանութեան մը ենթարկուելու գնով:

Ի՞նչպէս Հոլոքոսթի մասին երկու յօդուած հրատարակել անոր դատական կամ պաշտօնական պաշտպանութեան եւ մնասի հատուցման վերաբերեալ առանց անդրադառնալու հայ ազգին կրած չարչարանքներուն:

Մեքենայաբար նոյն օրաթերթին հետեւեալ օրուան թիւը կը գնեմ: Երկրորդ էջին վրայ տպուած յօդուածին վերնագրին մաս կազմող ցեղասպանութիւն բառը խկոյն ուշադրութիւնս կը գրաւէ... Ափսոս: Խօսքը չինծու դէպքի մը մասին է, որը այնուհանդերձ իրական ցեղասպանութեան մը բնոյթ չահեցաւ չնորհիւ մամուլի եւ հեռատեսիլի աղմուկին եւ ղանազանութիւն չգնելուն:

Երկու բառով (եւ առանց բառախաղի)՝ զուլում աշխարհ:

ՍԱՐԳԻՍ ՊԱԼԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Փլաս տէ զ'Առ 1200 տեղնոց «Մէզօն Նէօվ» սրահը նեղ եկած է հանդիսատեսներուն, որոնք եկած էին ներկայ ըլլալու Եղեռնի 75-ամեակի նշումին: Երեք հայկ. կուսակցութիւններուն կազմակերպութեամբ, Ապրիլ 29-ին տեղի ունեցած ոգեկոչումին խօսք առած են նահանգային կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներ, երեսփոխաններ: Օրուան գլխաւոր բանախօսը՝ մէթր Հայդուկ Շամլեան դատապարտած է ամբողջ աշխարհի մեղսակից լռութիւնը: Խօսք առած է նաեւ հանդիսութեան նախագահը՝ Շառլ Ազնաւուր, որ շեշտը դրած է համագործակցութեան անհրաժեշտութեան վրայ, ըլլայ հայրենիքի օգնութեան թէ Սփիւռքի կառոյցներու հզօրացման համար: Մէջ ընդ մէջ գործադրուող գեղարուեստական յայտագրով ելոյթ ունեցած են Սոնա Վարդանեան եւ Սամուէլ Աբրահամեան՝ ներկայացնելով Խաչատուրեանի «Սպարտակ» պալէէն հատուած մը, Իմուզիչի սենեկային նուագախումբը կատարած է Ալան Յովհաննէսի «Երրորդ հայկական ռափսոտի»ն, ապա ընկերակցած է սոփրանօ Գոլէթ Պոքիի, որ երգած է Շուպերթի «Սերենատ»ը եւ Կոմիտասի «Անտունի»ն: Մեներգներով հանդէս եկած են նաեւ Տիգրան Ղորղորեան եւ Արթօ Մուշէնտիսեան:

⁂

ՔԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ Ծերակոյտը Ապրիլ 13-ի իր նիստին կարեւոր մէկ մասը յատկացուցած է ցեղասպանութեան 75-ամեակին եւ Սումգայիթի, Կիրովականի, Պաքուի մէջ զոհուած Հայերուն յիշատակին: Ծերակուտականները առիթ ունեցած են Ղարաբաղի վերջին դէպքերուն մասին զեկուցում մը լսելու խորհրդային երեսփոխան Սօս Սարգսեանի կողմէ: Հայրենի դերասանը բացատրած է Արցախի Հայութեան տագնապալի կացութիւնը:

⁂

ՍՈՖԻԱՅԻ Հայոց Եկեղեցիին մէջ, Ապրիլ 22-ին, Մեսրոպ աւագ քահանայ Պէնլեան պատարագած ու մէկուկէս միլիոն նահատակներու հոգեհանգստեան պաշտօն կատարած է: «Զուարթնոց» քառաձայն երգչախումբին կատարմամբ հնչած է Ալ. Յարութիւնեանի «Սրա՛ Տէր» շարականը. նոյն ժամերուն՝ երիտասարդական «Անդրանիկ Օզանեան» մասնաճիւղին ստուար խումբ մը Քրիստափոր Միքայէլեանի կիսանդրիին ծաղիկներ դրած, երգով ու արտասանութեամբ յարգած է անոր յիշատակը: Յաջորդ օրը՝ «Երեւան» կազմակերպութեան ակումբին մէջ առաջին անգամ ըլլալով ցուցադրուած է չուէտական «Վերադարձ դէպի Արարատ» ժապաւէնը: Ապա՝ բացման խօսքով հանդէս եկած է «Երեւան»ի Սոֆիայի մասնաճիւղի վարձութեան նախագահ՝ Փրոֆ. Պօղոս Մեսրոպ: Գեղարուեստական բաժինով հանդէս եկած են յաջորդաբար «Երեւան» եւ «Զուարթնոց» երգչախումբերը, ելոյթ ունեցած են նաեւ հրապարակագիր Յակոբ Մելքոնեան, Տոքթ. Քոնսթանթին Փոփթոտորով:

⁂

ՓԼՈՎՏԻՒԻ «Երեւան» կազմակերպութեան մշակոյթի տան սրահը Մարտ 30-ին տեղի ունեցած ձեռնարկին մասնակցած են մօտ 60 Տայքին-Կարահիսարցիներ եւ անոնց զաւակները՝ Փլովտիւէն ու Սոֆիայէն: Զօր. Անդրանիկի ծննդեան 125-ամեակին նուիրուած հաւաքոյթին ընթացքին ընտրուած է եօթը հոգինոց յանձնախումբ մը, որուն նպատակն է ի մի հաւաքել Տայքին – Կարահիսարցիներն ու անոնց շառաւիղները, ինչպէս նաեւ վերականգնել մինչեւ 1950 գոյութիւն ունեցող Տայքին-Կարահիսարցիներու «Թագմիկ» հայրենակցական միութիւնը:

ԳՈՂԳՈԹԱ
ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ
ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՈԴԻԿ

ՎԱՆ
ՆԱՀԱՆԳԻՍ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ

	Տուն	Անձ
8. ԿԱՐՃԿԱՆ (27 գիւղերով՝ որոնցմէ գլխաւորներն են Փրխուս՝ 3 տուն, Կանճառս՝ 27, Խումս՝ 30, Կարփ՝ 25, Կենդրանց՝ 32, Վանիկ՝ 40, Օղուանց՝ 57, Կուք՝ 45, Ուրանց՝ 96, Սորբ՝ 40, Եղէգիս՝ 69, Գոմս՝ 60, Առանց՝ 25, Խարճիթ կամ Խարգիթ՝ 30, Խընձորգին՝ 50, Պաշուանք՝ 25)	840	6,178
9. ԱՐՃԱԿ (180 տուն) (21 գիւղերով՝ որոնցմէ գլխաւորներն են Խառակոնիս՝ 230 տուն, Գըզըլճա՝ 65, Նաբաթ՝ 25, Մխկներ՝ 48, Զօպան Օղլու՝ 26, Սեւան՝ 67, Զառանց՝ 37, Լիմ՝ 22, Մանդան՝ 60, Հասփրստան՝ 22, Շամշատին՝ 70, Հազարա՝ 45, Տաղվէրան՝ 37)	1013	6,679
10. ՍԱՐԱՅ (5 գիւղերով, որք են Սաթմանց՝ 30 տուն, Ախոռիկ՝ 50, Աւզարիկ՝ 11, Հասան Թամրան՝ 27)	118	826
11. ԽՕՇԱՊ (12 գիւղերով՝ որոնցմէ գլխաւորներն են Սալախանա՝ 28 տուն, Քոէլ՝ 70, Հուրթուկ՝ 52, Կանգուառ՝ 32, Կասր՝ 30)	252	1,746
12. ՇԱՏԱԽ (219 տուն) (50 գիւղերով՝ որոնցմէ գլխաւորներն են Սիւտիկին եւ Գոմեր միասին՝ 66 տուն, Ծիծանց՝ 25, Ճրնուկ՝ 25, Ցինենց՝ 21, Կաղպի՝ 66, Կանէթ՝ 92, Արմշատ՝ 64, Սարկէթ՝ 20, Առեղ՝ 28, Շիդան՝ 42, Կաղազիս՝ 30, նաեւ «Մզրէն»ներու շարք մը)	999	6,721
13. ՄՈԿՍ (48 գիւղերով՝ որոնցմէ գլխաւորներն են Ծափանց՝ 25 տուն, Հաղին՝ 45, Սորս՝ 26, Բուլենց՝ 25, Գենկանց՝ 32, Կայթանց՝ 31, Առինչ՝ 30, Անծղանց՝ Դաշտի՝ Աբրահամենց՝ Քաղաքի թաղերը՝ 108)	721	4,459
14. ԿԱՐԿԱՌ (19 գիւղերով՝ որոնցմէ գլխաւորներն են Թացու՝ 64 տուն, Եղէգիս՝ 56, Բերկրի՝ 25, Խնձորուտ՝ 20, Ցարկենց՝ 30, Որիզ՝ 27, Ծոկու՝ 21, Խրորտենց՝ 45, Կինի՝ 20, Ցաղթ՝ 26)	420	3,038
15. ԱՂԲԱԿ (19 գիւղերով՝ որոնցմէ գլխաւորներն են Պաշգալէ՝ 200 տուն, Ս. Բարթողիմէոս՝ 40, Հասպստան՝ 45, Երընգան՝ 27, Սորան՝ 24, Ալաս՝ 35)	482	3,505
16. ՆՈՐՏՈՒԶ (11 գիւղերով՝ որոնցմէ գլխաւորներն են Փիրքադալան՝ 35 տուն, Կողան՝ 20, Հօսթայեան՝ 27, Դիմ՝ 32, Վերին եւ Ներքին Սքիւնս՝ 54, Շամանս՝ 45, Մաքօշք՝ 17)	257	1,767
17. ՃՈՒԼԱՄԵՐԿ (5 գիւղերով՝ որք են Փական՝ 39, Խալիլան՝ 22, Սերման՝ Խանաս՝ Փիրան՝ 12)	73	534
18. ԳԵԱՒԱՌ (2 գիւղերով՝ որք են Դիզա՝ 200 տուն եւ Կարպէլ՝ 80)	280	1,680
Ընդհ. գումար՝	19,222	121,377

Այս 18 գաւառներէն կ'անջատենք ԱՂԹԱՄԱՐը որ այնքան ընդարձակ է իր թեմերով եւ որ Վանայ Ծովու կղզիներէն հռչակաւորն է, ունենալով պարսպապատ վանք, ժեռուտ եւ անառիկ դիրք, եւ «Ս. Խաչ» խաչաձեւ հոյակերտ տաճար: Արեւմտակողմը կ'իյնայ Առտէր կղզին, իսկ հիւսիս – արեւելք՝ 18 մղոն հեռու՝ Կտուցը:

(Շար. 25)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կօշկակարեան, Սարճեան, Էյնաւ եւ Պուխս ընտանիքները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղիկով, փոխան ծաղիկի նուէրով թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին՝

ՏԻԿԻՆ ՓԵՐՈՒԶ ԿՕՇԿԱԿԱՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ :

Centre International de Vacances pour les Jeunes Arméniens

SUR

NICE — COTE D'AZUR

ETE 1990

Cette année et pour la première fois le Centre de Vacances accueillera dans le Complexe Barsamian à Nice, du 4 Août au 17 Août, des jeunes filles et garçons arméniens de 18 à 25 ans, de la diaspora et de l'Arménie.

Activités nautiques, sportives, culturelles, animations, visites dans la région Nice - Côte d'Azur par des moniteurs spécialisés.

Participation aux frais : 2500 FF. (tout compris sauf le billet d'avion)

Pour tous renseignements, s'adresser à Mme Ayda Tanikyan : 93 - 44 - 44 - 03

COMPLEXE BARSAMIAN

281, Bld. de la Madeleine 06000 NICE

FRANCE

Fax : 93 - 29 - 01 - 91.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յարութեան տօնին առթիւ, Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները սըրտաբուխ հետեւեալ նուէրները. -

Պր. Արամ Մարգարեան 200, Տիկին Մալլամեան - Սալաթէլեան 300 Ֆր., Պր. Ֆելիքս Ալայեան 1000, Տիկին Զապէլ Յակոբեան 200, Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Չիլինկիրեան 150, Պր. Անմանեան 5000, Պր. Դանիէլ Շահինեան 1000, Պր. Այտընեան 200, Պր. Մ. Կիւլպէկեան 200, Պր. Կարապետ Չինթիրօղլու 500, Տէր եւ Տիկին Բէշիշօղլանեան 100, Տիկին Յասմիկ Քոմպաճեան 100, Պր. Ջավուշեան 100, Ժալ Էմիրալեան 100, Պր. Ռուբէն Գրիգորեան 500, Տիկին Անահիտ Սանոսեան 200, Տէր եւ Տիկին Խաչատուրեան 100, Օր. Սիլվէթ Յակոբեան 500, Պր. Արթիւր Գույումճեան 500, Պր. Յակոբ Կէվրէկեան 500, Պր. Շառլ Վօսկէ 500, Պր. Հանրի Սարաֆեան 100, Տիկին Գայեանէ Գարոյեան 200, Տիկին Էլիզապէթ Գոչեան 100, Պր. Արթիւր Միւթէվվէլեան 400, Պր. Կոմիտաս Գէորգեան 200, Պր. Ա. Խաչատուրեան 100 Ֆր.

M. J.-P. FOUCHER

Député-Maire de Clamart

CROIX BLEUE

Section d'Issy-les-Moulineaux

L'ASSOCIATION DU 7 DECEMBRE 1988

présentent

LA TROUPE

"ERZEROUM"

CHANTS et DANSES

Vendredi 18 mai à 20 h 30

Centre Culturel Jean Arp

22, avenue P. Vaillant-Couturier

Clamart

Réservations : 47. 36. 27. 14

46. 45. 37. 08

Prix des places : 70 Frs.

ՂՕԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Արշալոյս Նուրեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Նուրեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, կիրակի, Մայիս 20-ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ - հօր՝

ԱԼԵՔՍԱՆ ՆՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

**

Այս տխուր առթիւ, իր ամուսնոյն յիշատակին՝ Տիկին Ա. Նուրեան 300-ական ֆրանք կը նուիրէ. - Կապոյտ Խաչի Հայաստանի Ֆոնտին, Կարմիր Խաչին, Աղքատախնամին, Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին, Ռատիօ ԱՅԲ-ին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին :

**

Նոյն առթիւ, իրենց հօր յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեան 300 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կոնէսի հանգստեան տան պարտէզներուն մէջ՝

ՅՈՒԼԻՍ 8-ԻՆ

LES ANCIENS COMBATTANTS ET RESISTANTS ARMENIENS DE FRANCE

vous invitent à participer

à la soirée commémorative de la

Bataille de SARDARABAD

le Lundi 21 Mai à 21 heures

à l'U.G.A.B. - 118, rue de Courcelles Paris 17e

Prendront la parole :

Docteur ROUBEN SAHAGUIAN

d'Erevan

SERGE AFANASYAN, *Historien*

— ENTREE LIBRE —

S.O.S. LIBAN

— Aidons nos frères du Liban à survivre

— Partageons notre bien-être

— Tendons leur la main

· Adressez vous dons au Conseil d'Administration de la *Croix Bleue des Arméniens de France :*

17, rue Bleue — 75009 Paris

Vos dons seront transmis à la *Croix de Secours Arménienne du Liban.*

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ Ը.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՓԵՐԱՆ

Կը դասախօսէ՝

ԱՐՄԷՆ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

Հատուածներու ունկնդրութիւն

Կիրակի, Մայիս 20, ժամը 17ին

Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Ալեք Մանուկեան սրահը

118, rue de Courcelles, Paris 17e

— Մուտքը ազատ է —

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

— Marseille —

LES 19 ET 20 MAI

l'U.G.A.B. - Marseille

a l'honneur de recevoir

à l'occasion

de l'inauguration de

SON

NOUVEAU SIEGE

Mme *LOUISE MANOOGIAN-SIMON*

et vous invite à participer

aux manifestations suivantes

- SAMEDI 19 MAI — 19 heures
 COCKTAIL D'INAUGURATION AU SIEGE
 327, boulevard Michelet
- DIMANCHE 20 MAI — 10 heures 30
 MESSE DE REQUIEM
 en l'église arménienne apostolique Serpotz Tarkmantchatz

— 12 heures 30

APERITIF

Hôtel Palm Beach Concorde

— 13 heures

DEBUT DU REPAS

Le nombre de places étant limité, il est conseillé de réserver en téléphonant au : — 91. 76. 10. 17 —

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Նուպար Դուլխեան փոխան ծաղիկի 300 Ֆր. կը նուիրեն Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին Տիկին Մարի Տօնապետեանի արկածալի մահուան առթիւ :

(Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Ամառնային արձակուրդներու համար Հայ Կարմիր Խաչի Նորմանտիի ծովեզերեայ Մանկանց Բոյնի բացումը տեղի պիտի ունենայ՝

ՅՈՒԼԻՍ 7-ԻՆ

ամէն տարիքի հայրենակիցներու համար :

Մանուկները կ'ընդունուին միայն ընկերակցութեամբ իրենց ծնողքներուն : Ամանդական հիւրասիրութիւն :

Սենեակները ապահովելու եւ մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել.-

ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ. - 39 85 36 53

Իսկ Յուլիս 6-էն վերջ.-

ՄԱՆԿԱՆՑ ԲՈՅՆ .- 16-31 21 77 63

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES

15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

LES 2, 3 et 4 JUIN

RETENEZ

VOTRE WEEK-END DE PENTECOTE

AU CŒUR

DE LA PROVENCE

AU VILLAGE VACANCES

DE *VAISON LA ROMAINE*

(près Orange)

Piscine — Tennis — Sauna — Spectacles — Musculation — Boulodrome — Aires de jeux — Ateliers Manuels

(Equipement haut de gamme - Classe grand confort)

Prix de participation :

(pension complète)

600 Frs. Adultes

450 Frs. Enfants 6-12ans

330 Frs. Enfants 2-6 ans

— *Option autocar pour le voyage* —

Renseignements et inscriptions :

à la Maison de la Culture Arménienne de Décines —

15, rue du 24 Avril 1915

Tél. : 78. 49. 42. 97.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Պելֆոնթէնի Օդափոխութեան կայանի դիմումները կը սկսին Շաբաթ, Ապրիլ 28-էն (ամէն շաբաթ) ժամը 15-էն 17, ընկերուհիներ Ա. Քարանֆիլեանի եւ Ա. Թաշճեանի մօտ, ներկայացնելով անուն, մականուն, ծննդեան թուական եւ կատարելով վճարումը Փարիզի մասնաճիւղին :

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris

Commission Paritaire : No 55935

SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 18

VENDREDI
18 MAI
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

65ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.277 Fondateur SCHAVARGH MISSAKIAN 65e ANNÉE — No 17.277

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ ՌՈՔԱՐ 60 յոբելեան քննիչ ղրկած է Քարփանթրա որպէսզի երեւան հանուին հրէական գերեզմանատան սրբապղծութեան հեղինակները: Չորեքշաբթի օր, Լօրան Ֆապիուս մէկ վայրկեան լռութիւն պահել տուաւ Ազգային Ժողովի նիստին: Լիոնի մէջ, Ժան-Մուլէն համալսարանի նախագահը Ազգային Կրթութեան նախարարին դիմում մը կատարեց, որպէսզի պաշտօնանկ ըլլայ փրոֆէսէօր Պերնար Նոթէն, որպէս «վերաքննապաշտ» եւ հակասեմական: Դրդապատճառը ծանօթ է, քաղաքապետ Միշէլ Նուար մերժած էր նոր չէնքեր տրամադրել Լիոն 3 համալսարանին, նման դասատուներու գոյութեան պատճառաւ: Միշտ այս հարցերուն կապակցութեամբ, ուսուցչուհի մը բուռն յարձակումի ենթարկուած է Ռուայանի իր բնակարանը, որովհետեւ այս նիւթին մասին խօսած էր աշակերտներուն, նախորդ օրը:

«ՍԵՒ ԵՄ, ՀՐԵԱՅ ԵՒ ՄԻԱԿԱՆԻ» կը յայտարարէր Սէմի Տէյվիս Ճըլ. (Սէմմի Տէյվիս Ճոնիըր), որ մեռաւ 64 տարեկանին, կոկորդի խլիրդէ: Իր կեանքին մէջ, ծնունդով միայն սեւ էր, հրէութեան փարած էր եւ դաւանափոխ եղած պարզապէս որպէս ցեղապաշտութեան թշնամի, աչքին մէկն ալ կորսնցուցած էր կառքի արկածի մը հետեւանքով: Սէմի Տէյվիս մեծատաղանդ արուեստագէտ մըն էր՝ երգիչ, պարող, դերասան:

ՊՈԼՍՈՅ օդակայանը ձերբակալուած է Օսման Սադալըղ, Թուրքիոյ Համայնավար Միացած Կուսակցութեան փոխ-քարտուղարը, որ տարիներ ետք Թուրքիա կը վերադառնար:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ Օրթոտոքս Պատրիարքը՝ Դիոդորոս Սթրադպուրկ ընդունուած է եւրոպական Խորհրդարանի, Ցանձնախումբին եւ Խորհուրդին նախագահներուն կողմէ: Ընկերակցութեամբ յոյն-օրթոտոքս բարձրաստիճան կրօնականներու, Պատրիարքը խնդրած է որ համակամութեան գործողութիւններ կատարուին բողոքելու համար Սէն-Ժան ապատանարանի գրաւման դէմ հրեայ գաղթողներու կողմէ:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԲՈՂՈՔԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄՕՏ

Մայիս 15-ին, Վազգէն Կաթողիկոս այցելութիւն մը տուաւ Ֆրանսայի Բողոքական Դաշնակցութեան, ուր զինքը ընդունեցաւ Դաշնակցութեան նախագահը՝ պատուելի Ժաք Սթիուարթ: Այս այցելութիւնը պատմական կը նկատուի այն առումով, որ առաջին անգամն է որ Հայոց Կաթողիկոսը կ'այցելէ Ֆրանսական բողոքականութեան կեդրոնը:

Բարի գալուստի խօսքերէ ետք, պատուելի Սթիուարթ յիշեց թէ վերջերս «Հայաստան մասնաճիւղ» մը ստեղծուած է Դաշնակցութեան ծոցը եւ անոր կողքին «Ֆրանսա-Հայաստան Բողոքական Համակամութիւն» ընկերակցութիւն մը, որու նախագահն է պատուելի Սամուէլ Սահակեան, հովիւ Ֆրանսայի ռեֆորմէ եկեղեցւոյ:

Խօսք առնելով, պատուելի Սահակեան ոգեկոչեց բարեկամութեան եւ համակամութեան հին կապերը, որոնք գոյութիւն ունեցած են Ֆրանսայի բողոքականներու եւ հայ ժողովուրդին միջեւ, մանաւանդ 1895-ի ջարդերէն եւ 1915-ի ցեղասպանութենէն ետք եւ այս առնչութեամբ ոգեկոչեց պատուելի Լէյփիւ Տումերկի դերը Բողոքականներու եւ Ֆրանսացիներու մօտ, անոնց խիղճը արթնցնելու համար ի լուր հայ ժողովուրդի տառապանքին, ինք է որ - գործակցութեամբ Ֆր. Մաքլէրի - պատրաստեց «Հաւատք եւ կեանք» պարբերականի 200 էջնոց թիւ մը՝ խորագրուած «Հայաստանը, ջարդերը եւ Արեւելքի հարցը»: Պատուելի Սահակեան յիշեց նաեւ պատուելիներ՝ Քրաֆթ-Պոնար եւ Փօլ Պէրոն ու նախքան նորաստեղծ (Սոլիտառիթէ փրոթէսթանթ Ֆրանս — Արմենի) միութեան ծրագիրը պարզելը, ծանրացաւ այն կէտերուն վրայ - չորս - որոնք կը մօտեցնեն հայ ժողովուրդը - իր հաւատքին եւ պատմութեան մէջ - Ֆրանսայի բողոքական համայնքին: Գալով վերոյիշեալ միութեան, ան երկու ծրագիր ունի. - Առաջինը՝ համաժողովի մը գումարումն է, Փարիզ, յառաջիկայ գարնան՝ պատմութեան, աստուածաբանութեան, Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ կեանքին մասին: Ժողովին պիտի նախագահէ Գիւտ Արք., սերտ գործակցութեամբ պատուելի Սթիուարթի: Երկրորդը, որու մասին արդէն խօսած են Վազգէն Կաթողիկոսի եւ Ներսէս Արք. Պօզապալեանի հետ, կը վերաբերի աստուածաբանական սերտ գործակցութեան, Ֆրանսայի Բողոքական Դաշնակցութեան եւ Էջմիածնի Դպրեվանքին միջեւ:

Պատուելի Սահակեանի խօսքերէն ետք, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը շնորհակալութիւն յայտնեց բողոքական բոլոր եկեղեցիներու, եւ ի մասնաւորի Ֆրանսայի, բերած օժանդակութեան համար երկրաշարժի վաղորդայնին եւ խօսեցաւ հայ ժողովուրդի ներկայ կրօնական զարթօնքին մասին:

ԿՈՉ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

Փառք կուտանք Աստուծոյ, որ անգամ մըն եւս Մեզի շնորհեց կարելիութիւնը անձամբ հանդիպելու Եւրոպայի մէջ, ի Պրիւսէլ եւ ի Փարիզ, եւ եղբայրական սիրոյ ու սրտակցութեան զգացումներով վերստին մտերմական խօսակցութիւններ ունենալու մեր Ս. Եկեղեցւոյ և ազգի ներկայի կացութեան և հիմնական նշանակութեան և ընդհանրական բնոյթ ունեցող իրադարձութիւններու եւ հարցերու մասին:

Մեր խօսակցութեանց շրջագծին մէջ, կարեւոր տեղ ունեցաւ Լիբանանի մէջ տիրող տագնապալից եւ խռովեալ կացութիւնը, որ զինական բուռն բախումներու հետեւանքով այնքան ողբերգական եւ տառապալից վիճակ է ստեղծած, մանաւանդ վերջին երեք ամիսներու ընթացքին, Լիբանանահայ մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ:

Անցնող Փետրուար եւ Մարտ ամիսներուն, Մենք առանձնաբար կոչեր ուղղեցինք արդէն թէ Մայր Հայրենիքի եւ թէ արտասահմանի մեր ժողովուրդի բոլոր զաւակներուն, օգնութեան հասնելու իրենց լիբանանահայ եղբայրներուն եւ քոյրերուն:

Մեր հանդիպումի եւ խօսակցութեան այս օրերուն, Պրիւսէլի եւ Փարիզի մէջ, մօտէն հետեւեցանք Լիբանանի մէջ շարունակուող կռիւներուն եւ իրադարձութիւններուն: Մանրամասնօրէն անդրադարձանք մեր ժողովուրդի կրած հոգեկան նեղութիւններուն, նիւթական քանդումներուն եւ առօրեայ կեանքի եւ ապրուստի տարապայմանօրէն ծանր կարիքներուն:

Լիբանանի Հայութեան առողջ եւ տոկուն պահպանումը մեծ նշանակութիւն ունի համայն Հայութեան կեանքին մէջ, թէ Մայր Հայրենիքի եւ թէ արտասահմանի համար: Լիբանանի մեր ժողովուրդի ազգային-եկեղեցական, կրթական, մշակութային, ընկերային, տնտեսական կեանքի զօրացումը իր իւրայատուկ դերը ունի ազգապահպանումի մեր ընդհանրական առաքելութեան մէջ: Հարկ է ամէն ճիգ ի գործ դնել եւ ամէն զոհողութիւն յանձն առնել որպէսզի Լիբանանահայութեան կեանքը զերծ մնայ կազմալուծումի եւ տկարացման վտանգէն:

Լայնօրէն քննարկելէ ետք ներկայի կացութեան մէջ յառաջացած բազմատեսակ կարիքները, մենք առաջնահերթ կը նկատենք հազարաւոր Հայ ընտանիքներու անողական անմիջական պէտքերը, առողջապահական կարիքները - դեղօրայք եւ հիւանդանոցային խնամատարութիւն-, հայկական վարժարաններու եւ ազգային-համայնքային, մշակութային, երիտասարդական, ընկերային կազմակերպութիւններու եւ հաստատութիւններու տոկուն պահպանումը եւ անոնց ծառայող կրթական մշակներու՝ հարիւրաւոր հայ ուսուցիչներու եւ ուսուցչուհիներու եւ այլ ազգային սպասաւորներու կեցութեան պայմաններու հայթայթումը:

Այս բոլորը կը կարօտին միլիոնաւոր տոլարներու հասնող գումարներու, որոնք շատ վեր կը մնան լիբանանահայ գաղութի կարողութեան սահմաններէն, մանաւանդ անցնող երեք ամիսներու մաշեցուցիչ եւ սպառիչ վիճակներէն ետք: Հարկ է որ Հայաստանի եւ Սփիւռքի, յատկապէս Եւրոպայի, Ամերիկայի Միացեալ-Նահանգներու, Քանատայի, Հարաւային Ամերիկայի, Միջին-Արեւելքի եւ այլ երկիրներու հայ համայնքները անյապաղ կերպով եւ նախանձախնդիր ոգիով փութան հասնիլ լիբանանահայ ժողովուրդի զօրակցութեան:

Ուստի, ներկայիս Հայրապետական միացեալ խօսքով կոչ կ'ուղղենք մեր բոլոր Թեմերու Ազգային-Եկեղեցական իշխանութեանց եւ բոլոր բարեսիրական կազմակերպութեանց ու բարեսէր եւ հայրենասէր անհատ ազգայիններուն՝

ա.- Անմիջական փութով, առանց սպասելու Լիբանանի կացութեան վերջնական խաղաղացումին կամ Լիբանանի տագնապի քաղաքական լուծումին, իրենց նիւթական-դրամական լայն աջակցութիւնը ընծայելու, որպէսզի Լիբանանի մեր ժողովուրդը զուրկ չմնայ կեանքի տարրական միջոցներէն, ինքզինք չզգայ առանձին եւ լքուած եւ չմատնուի յուսահատութեան եւ ցրւումի փորձութեան:

Այս ուղղութեամբ տրամադրուած բոլոր օժանդակութիւնները պիտի յատկացուին վերեւ նշուածստիպողական եւ անյետաձգելի կարիքներուն եւ ոչ թէ վերակառուցման կամ վերաշինութեան յատուկ նպատակներու:

բ.- Կը յանձնարարենք որ նուիրատուութիւնները անմիջականօրէն յանձնուին Թեմերու հոգեւոր պատասխանատուներուն եւ Թեմական-ազգային եկեղեցական իշխանութեանց, որոնք, յետ արձանագրութեան, հաւաքուած գումարները անմիջապէս պիտի ուղարկեն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան, յատկացուելու համար Լիբանանի Հայ Ազգային-Եկեղեցական իշխանութեան միջոցաւ, եւ գործակցութեամբը բարեսիրական հաստատութեանց, ժողովուրդի կենսական կարիքներուն:

Վստահ ենք որ մեր ժողովուրդը զգալով բացառիկ եւ համազգայնօրէն կենսական այս զօրակցութեան անհրաժեշտութիւնը, սիրով պիտի ընդառաջէ մեր հայրական յորդորներուն եւ յանձնարարութեան:

Կ'աղօթենք առ Բարձրեալն Աստուած որ շուտով վերջ գտնեն կռիւները Լիբանանի մէջ, վերստին հնչէ խաղաղութեան ձայնը, վերստեղծուի Լիբանանի միութիւնը բոլոր համայնքներու ներդաշնակ գոյակցութեամբ եւ համերաշխ գործակցութեամբ եւ մեր ժողովուրդը վերագտնէ իր բնականոն կեանքի պայմանները եւ լծուի իր վերականգնումի աշխատանքին:

Ողջ լերուք, զօրացեալք ի Հոգւոյն Սրբոյ եւ յաւէտ Օրհնեալ ի Մէնջ:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՄԱՅԻՍ 8 - 15)

ԼՈՒՐԵՐ ԱՐՑԱԽԷՆ

Հադրութի Շրջանային Կոմիտէն լիակատար նիստի մը ընթացքին քննարկած է «Հայոց լեզուի գործառնութեան ուղղութեամբ շրջանային կուսակցական կազմակերպութեան խնդիրները»:

Լիակատար նիստը նոր ուղիներ նշած է շրջանի դպրոցներուն, հիմնարկ-ձեռնարկութիւններուն, բոլոր տնտեսութիւններու մէջ հայերէնի գործածութիւնը բարձրացնելու, աշխատանքի գործավարութիւնը հայերէն լեզուով տանելու, մանկապարտէզներուն եւ դպրոցներուն մէջ մայրենի լեզուի ուսուցումը աւելի կազմակերպուած կերպով իրագործելու համար:

**

Արդէն չորս ամիս է որ փակ են Արցախի մշակութային բոլոր սրահներուն դռները: «Սաֆոնովեան ռէժիմ»ը ծանր կղպանքներ դրած է այդ դռներուն: Երկու տարիէն աւելի է որ Ստեփանակերտի «Վահրամ Փափազեան» հայկական պետական Թատրոնի թատերախումբին թոյլ չի տրուիր հանդէս գալ իր հարազատ բեմահարթակին վրայ:

Երբ Ստեփանակերտի մշակոյթի Տան «Արցախ» էստրատային համոյթը դիմեց զօր. Սաֆոնովի՝ խնդրելով թոյլ տալ համերգներով հանդէս գալ մարզին գիւղերուն մէջ, մերժուեցաւ:

Մարզին բնակչութիւնը զրկուած է տեղական ձայն-հեռատեսիլի հաղորդումներէն: Օրական քանի մը անգամ արտակարգ վիճակի ձայնասփիւռը կը կրկնէ զինուորական հրամանատարին հաղորդումները՝ կազմկոմիտէին պատրաստած քարոզիչ եւ ահաբեկող նիւթերը:

**

ՃԱՏՐԱԿ

Թորոնթօ տեղի ունեցած ճատրակի միջազգային մրցաշարքին գլխաւոր մրցանակը տարած է Երեւանցի Ռաֆայէլ Վահանեան: Ան ութ յաղթանակ ու երեք հաւասարութիւն արձանագրած է:

**

128 հոգիի մասնակցած Աւստրիոյ միջազգային մրցաշարքը աւարտած է սովետական Լեւոն Մ... Միքայէլ Եայլեանի յաղթանակով:

ՀԱՄԵՐԳԻ ԱԻԱՐՏԻՆ...

Ինչպէս ըսել որ չկորսուի ամենայետին նշոյլն իսկ այդ հզօր տպաւորութեան:

Եւ ուրախ երաժշտութեան կողքին ուրկէ՞ կուգան բախել սրտիդ այլազան աշխոյժ հնչիւններ՝ նախ հեռուէն զօրեղ՝ պայթուցիկ, որ տակաւ առ տակաւ կը լռեն ուժահատ:

Ուրկէ՞ ծնունդ կ՚առնէ թախիծը՝ համերգէն ետք: Անզօրութեան ի զուցէ բարդոյթը հոգեկան:

Ինչու տրտմիլ երբ կը զգաս թէ անվիճելիօրէն այս մէկը՝ ութսունըչորրորդը Թատրոյի բոլոր եղանակներուն անկիւնաքարերէն մին է անկասկած: Կէս գիշերին երբ նուագը դադրած է ու յամրաքայլ կը բաժնուիս սրահէն մտովին կ՚ըմբոշխնես դժուար երեւակայելի կատարողական արժէքը նուագախումբի մը զոր առաջին անգամ կը լսես:

Ան ունի բոլոր երաժշտական մասնայատկութիւնները կարենալ զգացնելու համար դժուարահաճ երաժշտասէրը: Քննադատը: Երաժշտագէտը: Արարչագործ լոյսէն չէ կարելի դուրս պրծիլ: Բարձրագոյն որակը ինքնին միշտ կը պարտադրէ:

Հայաստանի Սենեակային Նուագախումբը ունի ա՛յդ որակը: Հիանալիօրէն մարզուած մենակատարներէ բաղկացած նուագախումբ՝ որ ունի խորունկ երաժշտական հասկացողութիւն ու կատարողական վերին արուեստ: Առաջնորդ ղեկավարներու հոգատարութիւնը վայելեր է: Զարեհ Սահակեան, Ռուբէն Ահարոնեան:

Սեղմ կշռոյթ, գեղեցիկ փարթամ հնչողութիւն, շեշտերը տեղին զետեղելու նրբին ինքնահսկողութիւն, նախադասութեան տեսողութիւնը բնորոշող զանազան թէմպերու յստակ արտայայտութիւն ու վերջապէս ճշգրտութիւնը մեկնաբանուած գործին՝ կուգան ապահովել նուագախումբին անսասան յաջողութիւնը:

Այս կարգի աղամանդեայ գանձի մը անծանօթ մնալը արեւմտեան աշխարհին զարմանալի է:

Ո՛չ մէկ ձայնապնակ, ո՛չ մէկ համերգ: Աններելի բանութիւն: Կրնա՞յ այդ ուղղութեամբ Սփիւռքը օգտակար ըլլա՞լ: Անզօր եմ ճշդելու Սփիւռք – Հայրենիք մշակութային կապերու անբաւարարութեան բուն պատճառը:

Գիտեմ սակայն թէ կան կորսուած քսան տարիներ այս տղոց համար որոնք մեր լաւագոյն դեսպաններն են:

Լաւագոյնը ներկայացնել լաւագոյն կերպով: Անօգուտ է՞: Ամօթը կը զգամ անզօրութեանս: Եւ չունիմ դարմանը: Ու կարելի չէ զայն զանել մինակ:

Բարեբախտ առիթով մըն էր որ զինք ունեցանք: Եւ եթէ Ալեքսանդր Յարութիւնեան չըրլորէր իր եօթանասուն տարիները, Փարիզ կրնար դեռ եւս սպասել այս գիշերուան:

Նշանակելի գիշեր ինքնուրոյն յայտագրով ուր տրուեցաւ հայ անուանի երգահանին զանազան երկերը, դիմագիծը բնորոշելով անոր ընդհանուր գործին: Ստուար ու բազմախիտ:

Նշել Սիմֆոնիէթան նախ՝ ամենայաջող տեսակարար գործերէն մին: Համերգի լաւագոյն պահերէն էին:

Յետոյ եօթը մեղեդիները ուր Յասմիկ Հայրապետեան դիտցաւ անցնիլ եօթը տրամադրութիւններէ, մերթ ընդ մերթ զուարթ, վեհ, խորաթափանց, տխուր թէ ծիծաղաշարժ: Մեղեդիները երգուեցան նոյն ինքնավստահ հոգեվիճակով ու լայնածաւալ քնարերգակ սոփրանոյին որ հասած է որոշ բարձունքի:

Անկասկած կրկին հրաւիրուելու արժանի արուեստագիտուհի մը: Ալեքսանդր Յարութիւնեան կատարի դաշնակահար է միանգամայն: Նամանաւանդ իր գործերու մեկնաբանութեան ընթացքին: Նուագախումբին ընկերակցութեամբ խանդավառօրէն նուագեց իր հայ հին երգերու թէմաներուն վրայ հիւսուած Ռափսոտին:

Գալով Ջութակի քոնչերթոյին որուն առաջին ունկնդրութիւնն էր Ֆրանսայի մէջ, Ահարոնեանի կողմէ տրուեցաւ պարզութեամբ եւ նոյն ատեն յափշտակիչ գրաւչութեամբ: Յստակօրէն: Երգուած մեղեդիի մը նման:

Զօնուած Ռուբէն Ահարոնեանի, այս գեղեցիկ քոնչէրթոն պէտք է ունենայ լուսաւոր ուղի երբ լայնօրէն ծանօթացուի:

Զուսպ, հնչեղ, ճշգրիտ՝ Ահարոնեանի արուեստը զմայլելի է: Կարծես երազած ըլլար Հայֆեցի աջ՝ Օյսթրախի ձախ ձեռքը: Առաջինին աշխեցուցիչ ճշգրիտ կերպընկալ նուագը՝ երկրորդին լայնածաւալ շունչը:

Արուեստագէտ որ գիտէ մշտնջենապէս բարձրացնել քեզ իր մօտ, վերելքով մը հանդարտ, առանց միտքը խանգարող շլացման: Ճպոտ որ կը հմայէ առանց աղմուկի:

Առաջին նօթերէն նշմարելի էին գեղեցիկ հնչականութիւնը, մեղեդիին ընդլուած ուղիղ ճանապարհը թեթեւ թէ ծանր արտայայտութեան մէջ, գիտակից նուրբ ականջի մը ապահոված անսխալ ճշգրտութիւնը:

Ամուր գեղարուեստական հասկացողութեան մը առթած ոգեւորումը հաղորդական, անխախտ ճպոտին պարգեւած վստահութեամբ, կուգար լրացնել երկնային փայլով մը քօղարկուած այս ճըպոտին թողած տպաւորութիւնը:

Հազուագիւտ է գտնել ընդոծին արտակարգ տաղանդ, երաժշտական լաւ դպրոց, կատարողական վերին բարձրութիւն եւ ճաշակ մեկտեղուած:

Աւելին՝ կը զգաս իր մօտ երրորդութեան մը կնիքը՝ ուր ձեռք – միտք – հոգի միալար կը թրթռան:

Հո՛ս, այս գիշեր՝ Սալ Կավօ՝ 1990, Մայիս 4, Ուրբաթ՝ Ալեքսանդր Յարութիւնեան, Հայաստանի Սենեակային Նուագախումբը եւ Ռուբէն Ահարոնեան ներկայացան մեզի իրենց լաւագոյնը տալով:

Իսկ մե՛նք:

Կարծես աղեղը լաւ պրկուած չէ:

Ու մեր փայտէ նետերն ալ չեն յաջողիր հասնիլ թիրախին:

Սրտիս թախիծը:

Առանց որ փշուրն իսկ կորսուի ուրախութեանս ոգեկան ուժին:

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Փարիզ, Մայիս 5

Սուրիահայ նամականի

ԱՊՐԻԼԵԱՆ 75-ԱՄԵԱԿԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Հայկական ցեղասպանութեան 75-րդ տարելիցը հայութեան պահանջատիրական կամքը արտայայտող հաւաքներով, յուշահանդէսներով ու կրօնական արարողութիւններով նշուեցաւ Հալէպի մէջ:

Ոգեկոչական հանդիսութիւնները բացիլը տուին Կիրակի, Ապրիլ 22-ին, Մէյտան թաղամասի, Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ մէջ մատուցուած պատարագով, որու աւարտին հոգեհանգստեան մասնաւոր արարողութիւն մը կատարուեցաւ Մարաշի Աղէտին (1920) զոհ գացած հայորդիներու յիշատակին: Այնուհետեւ, եկեղեցւոյ ու անոր կից գտնուող Ազգային Մեսրոպեան Վարժարանի շրջափակին մէջ բացումը կատարուեցաւ Մարաշի ինքնապաշտպանութեան 70-ամեակը արժեւորող մարմարեայ յուշաքար - պատուանդանի մը, ձեռամբ՝ Բերիոյ Թեմի Հայոց առաջնորդ Սուրէն Արք. Գաթարոյեանի ու Միացեալ – Նահանգներէն յատկապէս հրաւիրուած՝ Մարաշի Հայր. Միութեան Կեդր. Վարչութեան ատենապետ եւ «Գերմանիկ» պաշտօնաթերթի խմբագիր Պր. Անդրանիկ Փօլատեանի:

Հայ ժողովուրդի գոյութիւնն ու անոր վերածնունդը խորհրդանշող այս յուշաքարը նախաձեռնութիւնն է հալէպաբնակ Մարաշցիներու:

ՄԻՋ – ՅԱՐԱՆՈՒԱՆԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՀԱՆԴԷՍ

Հալէպի հայ երեք համայնքները, տարիներէ ի վեր այլեւս աւանդական դարձած սովորութեան հաւատարիմ, Ապրիլ 23-ի երեկոյեան, Հայ Աւետ. Էմմանուէլ Եկեղեցւոյ մէջ կայացած յուշահանդէսով մը միասնաբար ոգեկոչեցին Եղեռնի 75-րդ տարելիցը:

Վեր. Սողոմոն Քիլաղպեանի բացման խօսքէն ետք, յաջորդաբար ելոյթ ունեցան ու խօսական պատգամներ արտասանեցին Բերիոյ Թեմի առաջնորդ՝ Սուրէն Արք. Գաթարոյեան, Կաթողիկէ Հայոց առաջնորդ՝ Պետրոս Արք. Մրէայթեան եւ Հայ Աւետ. համայնքի պետ՝ Վեր. Պարգեւ Աբարդեան: Օրուան բանախօսը, Պէյրութի Հայկազեան Գոլէճէն՝ Տոքթ. Երուանդ Քասունի, ակնարկ մը նետելով 50-ամեակէն աստին Հայ Դատի կտրած ճանապարհին վրայ, իրապաշտ ու առարկայական վերլուծումով մը դիտել տուաւ, թէ անոր արդար լուծման միակ ու գլխաւոր երաշխիքը Հայկական Միացեալ Մարմնի մը չսատափոյթ գոյառումն է:

Աւետ. Համայնքի երգչախումբը իր երգերով ու Շուշիկ Մելքոնեան «Անլռելի Զանգակատուն»էն հատուածի մը արտասանութեամբ՝ համալրեցին յայտագիրը:

Յուշահանդէսը վերջ գտաւ ժողովուրդին կողմէ միաբերան երգուած «Կիլիկիա» յաղթերգով:

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Երեքշաբթի, Ապրիլ 24-ի առաւօտուն, ազգային գերեզմանատան մատրան առջեւ տեղի ունեցաւ բացօթեայ պատարագ, ի ներկայութեան հազարաւոր Հայերու:

Պատարագը մատոյց եւ հոգեշունչ պատգամ մը փոխանցեց Նորայր Ծ. Վրդ. Աշըգեան: Հուսկ, առաջնորդ Սուրէն Արք.ի նախագահութեամբ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան յատուկ արարողութիւն, Մեծ Եղեռնի զոհ մէկուկէս միլիոն հայ նահատակներու հոգիներուն համար:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՀԱՒԱՔ

Նոյն օրը, երեկոյեան, Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ, փակ Խորանի դիմաց, կայացաւ հայկական ցեղասպանութեան 75-ամեակի ոգեկոչման միացեալ հաւաք մը, կազմակերպութեամբ հայկական բոլոր մշակութային միութեանց եւ հովանաւորութեամբ հայ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր պետերուն:

Հաւաքը կազմակերպող միացեալ յանձնախումբին անունով բացման խօսքը արտասանեց Տիկին Նուարդ Տարագճեան:

Այնուհետեւ, խօսք առին երեք բանախօսներ, որոնք ներկայացուցին Հայ Դատի այժմէական ըմբռնումն ու անոր հետապնդման միացեալ կամքը: Էլի Սուսանի (Թէքէեան Մշակութային Միութիւն), Գրիգոր Տունկեան (Համազգային Մշակ. Ընկերակցութիւն) եւ Յակոբ Աղայեան (Ն. Ս. Մշակ. Միութիւն) թարգմանը հանդիսացան համայն հայութեան պահանջատէրի կամքին, անգամ մը եւս յայտարարելու համար՝ թէ չենք մոռցած ու չենք կրնար մոռնալ 75 տարի առաջ տեղի ունեցած հայասպանութեան ոճիրը, մեր պատմական ու անվիճելի հայրենիքին բռնագրաւումն ու այդ հողերէն բռնի կերպով մեր հեռացած ըլլալը: Ելոյթ ունեցաւ նաեւ պատմաբան Գէորգ Ղարիբջանեան, Երեւանէն, որ առաւելաբար շեշտը դրաւ Հայրենիք – Սփիւռք միասնական պայքարին վրայ:

Պաշտօնական այս հաւաքին ներկայ եղան շուրջ 3000 հայորդիներ, որոնց մէկ մասը բանախօսութեանց հետեւեցաւ եկեղեցւոյ շրջափակը զետեղուած պատկերասփիւռին միջոցով:

Հաւաքի փակման իր խօսքին մէջ, առաջնորդ Սուրէն Արք. Գաթարոյեան ընդգծեց, թէ մեր նահատակներու յիշատակին ոգեկոչման առիթով՝ հայ ժողովուրդը նոր կամքով ու նոր տեսիլքով կը վերանորոգէ Հայաստանն ու բռնագրաւեալ հողերը չմոռնալու եւ անոնց համար պահանջատիրական պայքարի երթը շարունակելու իր ուխտը: Ան դիտել տուաւ, որ այս պայքարը պիտի արժեւորէ մեր ժողովուրդին յառաջիկայ օրերու էջերը:

Գործադրուեցաւ նաեւ գեղարուեստական յայտագիր մը, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերին «Զուարթնոց» եւ «Սպենդիարեան» երգչախումբերը:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Հալէպ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ 14-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). –

Ամէն տարի, Մայիսի սկիզբն է որ կը տօնախմբուի Հայ Մշակոյթի Տան հիմնադրութեան տարեդարձը հացկերոյթով մը: Այս անգամ տեղի ունեցաւ Մայիս 5-ին, պատուոյ նախագահութեամբ՝ Տէր եւ Տիկին Գլօտ Մինասեանի:

Բոլոր սեղանները գրաւուած էին: Եկեղեցականներ՝ Նշան Ծ. Վարդապետ Գարաքէհեան, Գարեգին Վրդ. Պեքճեան, Եղիշէ Ա. Քհնյ. Փանոսեան, Շահան Ա. Քհնյ. Տէտէեան, բազմաթիւ միութիւններու եւ հաստատութիւններու ներկայացուցիչներ, հաւատարիմներ եւ այլ անձեր եկած էին քաջալերելու Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը, անոր կատարած դերը գաղութէն ներս եւ վայելելու հայկական հաճելի երեկոյթ մը:

Հացկերոյթը սկսաւ Գարեգին Վրդ. Պեքճեանի սեղանօրհնութեամբ:

Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան անունով Կարօ Յովսէփեան բնորոշեց տարեկան այս ժամադրութեան իմաստը գաղութին հետ, աւելցնելով թէ 14 տարիէ ի վեր այս Տունը կը մնայ կանգուն եւ կը գործէ ի սպաս գաղութին, մեր մշակոյթին ու ազգային արժէքներուն շնորհիւ ժողովուրդին բարոյական եւ նիւթական զոհողութիւններուն: Առանց չեզոքի կը պահէ իր ինքնուրոյն դիմագիծը, այսինքն համագաղութային կոչումը, միշտ խուսափելով կազմակերպութեան մը նեղ սահմաններուն մէջ մնալու եւ շարունակեց՝ «Այս հաստատութիւնը ինքնանպատակ ձեռնարկ մը չէ, այլ միջոց մը ի սպաս հաւաքական շահերուն»: Կարօ Յովսէփեան յայտնեց վարչութեան ջերմ շնորհակալութիւնները բոլորին եւ ապա ներկայացուց օրուան պատուոյ նախագահը՝ Գլօտ Մինասեան: Երիտասարդ մը որ իր սեփական ջանքերով, իր արժանիքներով արձանագրած է յաջողութիւններ եւ հասած է ընկերային բարձր եւ պատուաբեր դիրքի մը: Երիտասարդ մը որուն մէջ միշտ ուժեղ եղած է ազգային զիծը: Գլօտ Մինասեան երկար տարիներ որպէս Ֆութպոլ խաղացող կրած է Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ. – Արծիւ Մարզական Միութեան գոյները եւ այժմ իր նախաձեռնութեամբ կազմուած է նեցուկ մարմին մը օգնութեան հասնելու համար հայ ակումբին բոլոր կարիքներուն: Գլօտ Մինասեան շրջապատուած էր Հ.Մ.Ը.Մ. – Արծիւի վարչութեան անդամներէն, բարեկամներէն եւ խաղացողներէն:

Սահակ Մեսրոպ երգչախումբի շնորհալի մենակատարներէն Տիկին Եւա Արթինեան մեներգեց՝ «Լեռներ հայրենի», «Կռունկ», իսկ Սիմոն Աւտոյեան անգամ մը եւս պանծացուց Վասպուրականը իր «Տըլէ Եաման»ով:

Շահան Ա. Քահանայ Տէտէեան որ Հայ Մշակոյթի Տան առաջին քարը օրհնած է 15 տարի առաջ, վերյիշեց երէցներուն յիշատակը, անոնք որոնք եղան հիմնադիրները եւ սիւները այս հաստատութեան եւ իր գոհունակութիւնը յայտնեց որ երիտասարդները հաւատարմութեամբ կը շարունակեն գործը: Բացատրեց մշակոյթին զանազան երեւոյթներն ու արտայայտութիւնները եւ ծանրացաւ մշակոյթի կարեւորութեան վրայ որպէս ազդակ մեր ինքնութեան: Շահան Ա. Քահանայ Տէտէեան շնորհաւորեց Մշակոյթի Տան 14-րդ տարեդարձը, ուրախութիւն յայտնեց որ երիտասարդ դէմքեր լեցուցած են այսօր սրահը, եւ մաղթեց ուժ եւ կարողութիւն վարչութեան անդամներուն:

Երէցկին Եղիսաբէթ Տէտէեան իր ջերմ ձայնով ուրախացուց ներկաները երկու մեներգներով՝ «Ինչ որ տուի կը դարձնեմ ձեզի» եւ «Հերոսներու երգ»ը:

Օրուան պատուոյ նախագահը՝ Գլօտ Մինասեան խօսք առնելով ըսաւ թէ այն պատիւը որ կ՚ըլլայ այսօր իրեն կը բաժնէ Հ. Մ. Ը. Մ. – Արծիւ Մարզական Միութեան անդամներուն հետ որ ներկայ են այս երեկոյթին: Խօսեցաւ հայկական ոգիի կարեւորութեան վրայ մեր բոլոր միութիւններէն ներս, եւ իր յարգանքը յայտնեց բոլոր անոնց որոնք կը ծառա-

ԼԻՈՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ
ՄՈՎՍԷՍ ՊՉԱՔՃԵԱՆԻ ՆՈՐ ՎԷՊԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Երկու տարիներէ ի վեր Լիոնի Հայ Տիկնանց Միութեան մշակութային յանձնախումբը կը ղեկավարէ Տիկին Մարինէթ Փօյաճեան: Տարուան ընթացքին յանձնախումբը զանազան ձեռնարկներ կ'ունենայ՝ համերգներ, ցուցահանդէսներ, գրական եւ գեղարուեստական երեկոյթներ եւայլն: Շաբաթ, Ապրիլ 21-ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ հանդիսութեանց դահլիճին մէջ, յանձնախումբին հրաւէրով կոկիկ բազմութիւն մը հաւաքուած էր փարիզաբնակ ծանօթ մտաւորական՝ Մովսէս Պչաքճեանի շուրջ «Ծիծեռնակները պիտի չսարսափին խըրտուիլակներէն» վէպին հրատարակութեան առթիւ: Գաղութին, զոնէ գրասէր հատուածը, չէր կրնար անշուշտ չմասնակցիլ այս հանդիպումին որուն կը նախագահէր Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան:

Երեկոյթին սկիզբին նախ խօսք կ'առնէր Նորվան Եպիսկոպոս, ներկայացնելու համար հեղինակը: Իսահակ քահանայ Չէքիմեան կը կարդար վէպէն քանի մը հատուածներ: Հուսկ Տիկին Նորա Պարութճեան (վերջինս Նիկողոս Սարաֆեանին նուիրուած թէզ մը կը պատրաստէ). վարպետօրէն գործը ներկայացուց բաղդատականներ կատարելով հեղինակին եւ հերոսին միջեւ՝ Ժիրայր, Մովսէս Պչաքճեանին պէս, կը ծանօթանայ մայրաքաղաքին թաղամասներուն եւ նոյն ձեւով կը ճաշակէ «աքսորեալի» կեանքին դառն պայմանները: Բայց Ժիրայր երբեք ու երբեք չի յուսահատիր եւ չի հրաժարիր իր անցեալէն, իր արմատներէն ... Մովսէս Պչաքճեան նոյնպէս: Թեման ծանր է եւ լուրջ, սակայն Մովսէս Պչաքճեան միշտ կը փորձէ – եւ կը յաջողի – իր պատմուածքներուն տալ լաւատես եւ զուարթ գունաւորում մը: Յուսահատութիւնը կը վերածէ յոյսի - այսինքն կեանքի, գրական խմորով, հաւանական եւ սպասուած ողբերգութիւնը՝ գրեթէ կատակերգութեան:

Նորա Պարութճեանին ներկայացուցած մեկնաբանութեան կը յաջորդէր հատուածներու ընթերցումի նոր պահ մը այս անգամ Տիրուհի Մարկոսեանի կողմէ:

Վերջին խօսք առնողը կ'ըլլար Ալֆորվիլի Հայ Մշակութային Տան տնօրէնուհի՝ Յասմիկ Գեւոնեան: Ֆրանսերէն լեզուով կը ներկայացնէր հեղինակը եւ իր գրական «արտադրութիւնը» եւ անկէ յետոյ կը կարդար Մովսէս Պչաքճեանին գրչէն եւ իր կողմէն թարգմանուած «Հայկական ոգին»» հատուածը:

Հանդիպումը վերջ գտաւ հեղինակին ելոյթով եւ Նորվան Եպիսկոպոսի փակման խօսքով:

ԿՈՐԻՒՆ

րեն այս ոգիի հարազատ պահպանումին եւ յաւերժութեան:

Գառնիկ Թուրաշ ներկաներուն հրամցուց մեներգ մը՝ «Դու անմեղ ես, քո աչերն են մեղաւոր»: Կրկին, Եւա Արթինեան երգեց երկու մեղեդիներ մէկը ըլլալով «Ղարաբաղի Եղնիկը»:

Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան նախագահը Ալեքսան Պապայեան նախ կարդաց շնորհաւորութեան գիր մը ուղղուած Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեանի կողմէ որ մեկնած էր Պրիւքսել եւ ապա ընդգծեց թէ չինելը միշտ հեշտ է, բայց ապրեցնելը եւ նպատակին ծառայել տալը՝ դժուար: Շնորհաւորեց եւ վեր առաւ վաստակը բոլոր անոնց որոնք երէկէն ցայսօր հաստատ եւ ամուր պահեցին այս հաստատութիւնը եւ իրենց նուիրումով, աշխատանքով ծառայեցին հայ լեզուին, գիրին, հայկական արժէքներու տարածման: Ա. Պապայեան դիտել տուաւ ներկաներուն որ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը ձեռնարկած է վերանորոգութեան կարգ մը աշխատանքներու եւ այդ նպատակաւ նուիրեց 10 հազար ֆրանք Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան կողմէ: Յաջորդեցին այլ ինքնաբուխ նուէրներ որոնց ընդհանուր գումարը բարձրացաւ 60 հազար ութ հարիւր ֆրանքի (ցանկը կուտանք առանձին):

Գարեգին Վարդապետ Պեքճեան Նոր օրերու հերոսութիւն որակեց այն բոլոր աշխատանքները որ կ'ըլլան մեր գաղութներէն ներս, ազգային, մշակութային կամ ընկերային բնագաւառներու մէջ: Մշակոյթի Տան վարչութեան անդամները, ըստ վարդապետը, մէկ - մէկ «հերոսներ» են որոնք ծառայութիւն կը բերեն հայ ժողովուրդին եւ հայ մշակոյթին, մասնակցելով մեր գոյապայքարին: Շնորհաւորեց երիտասարդ ուժերու երեւումը եւ յատկապէս Գլօտ Մինասեանի նախագահութիւնը: Գարեգին Վարդապետ Պեքճեան Սրբոց Թարգմանչաց Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ անունով մաղթեց յարատեւութիւն եւ յաջողութիւն, գնահատեց կատարուած ջանքերը:

Երեկոյթը շարունակուեցաւ հայկական եւ եւրոպական պարերով:

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը կը թեւակոխէ իր հիմնադրութեան 15-րդ տարին: Վարչութիւնը ունի գեղեցիկ եւ «մեծ» ծրագիրներ: Առիթը կ'ունենանք յաջորդաբար գրելու այդ մասին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ Ծերակոյտի փոքրամասնութեան պետ Ռապըրթ Տոլ կրցած է բարեփոխութիւն մը ներմուծել Ծերակոյտի բանաձեւերէն մէկուն մէջ, որուն հիման վրայ ամերիկեան կառավարութիւնը 5 միլիոն տոլար յատկացում մը եւս պիտի կատարէ Հայաստանի երկրաշարժի աղէտեալներու օժանդակութեան համար իր ստեղծած յատուկ ֆոնտին: Նախատեսուած նոր գումարը տրամադրելի պիտի ըլլայ մինչեւ 1990, Սեպտեմբեր 30, պայմանաւ որ ան գործածուի մարդասիրական նպատակներու համար, ինչպիսին են՝ բժշկական, դաստիարակչական եւ այլ ապրանքներու Հայաստան առաքումը:

ՍԱՆԹԱ ԱՆԱՅԻ Հայ Օգնութեան Միութեան «Սեւան» մասնաճիւղի շաբաթօրեայ վարժարանը, Եղեռնի 75-ամեակին առթիւ, Ապրիլ 21-ին ձեռնարկ մը կազմակերպած է: Տնօրէնուհի Արմիկ Ալահայտայեանի բացման խօսքէն ետք, Հ.Օ.Մ.-ի կողմէն՝ Վարդուհի Ֆիլհանէսեան օրուան իմաստը փոխանցած է աշակերտութեան: «Ամէնքը հոս չեն» ցեղասպանութեան մասին վաւերագրական տեսերիզին ցուցադրութենէն զատ, խմբերգերով հանդէս եկած է վարժարանի աշակերտութիւնը:

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ Արժանթինահայ Մշակութային Միութեան սրահին մէջ, Ապրիլ 17-ի երեկոյեան, Հայաստանի ակադեմական փրոֆէսէօր Գէորգ Բրուտեանց մամուլի ասուլիս մը տուած է: Ներկայացնելով հայրենի ներկայ իրավիճակի էական երեսները, ակադեմականը ըսած է որ սունկի պէս աճող բազմաթիւ կազմակերպութիւնները կը ջլատեն Հայաստանի քաղաքական կեանքը: Ասուլիսէն ետք տեղի ունեցած ընդունելութեան մասնակցած է նաեւ Խորհրդային Միութեան փոխ – հիւպատոս՝ Յարութիւն Վերմիշեան:

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ վերաքննիչ 9-րդ դատարանի շէնքին մէջ, Ապրիլ 7, Հայ Իրաւաբաններու Միութեան կազմակերպած «մասնագիտութեան օր»ուան ներկայ գտնուած են աւելի քան հայ իրաւաբանութեան 25 ուսանողներ: Ելոյթ ունեցած են իրաւաբանութեան մարզին մէջ տարիներու փորձառութիւն շահած աւելի քան 15 մասնագէտներ:

ԷՆՍԻՆՈՅԻ Ֆերահեան վարժարանի

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 23-ի գիշերը հսկում կատարուեցաւ Նահատակաց Յուշարձանին մօտ, ի յարգանս մեր նահատակներուն: Յաջորդ առաւօտուն հոգեհանգստեան ձայնաւոր պատարագ մատուցուեցաւ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, ներկայութեամբ պաշտօնական անձնաւորութիւններու, երեք համայնքներու հովուապետներուն եւ հաւատացեալ ժողովուրդին:

Նոյն օրը կէսօրէն ետք Շան տը Մարս հրապարակին վրայ հաւաքին խօսք առաւ նախ Վալանսի Հայ Ազգային Միութեան նախագահը՝ Տոքթ. Մ. Գոհարեան. ան ոգեկոչեց ապրիլեան նահատակները, ապա՝ մեր նոր զոհերը:

Իրեն յաջորդեցին զանազան կազմակերպութիւններէ պատասխանատուներ, շեշտելով հայ դատի պայքարին շարունակուող բնոյթը:

Յետոյ պաստառներով ու հայկական դրօշակներով տողանցք մը տեղի ունեցաւ մինչեւ Նահատակներու Յուշարձանը ուր ծաղիկներ զետեղուեցան: Հոն ալ խօսք առաւ վերապատուելի Ժիրայր Լեւոնեան, պատահած աղէտը չմոռնալու, մեր բողոքի ձայնը լսելի դարձնելու հրամայականին մասին:

Ոգեկոչումի օրը աւարտեցաւ Մ.Տ.Ժ. սրահին մէջ տեղի ունեցած հանդէսով ուր ներկայ էին Ավինեոնէն եւ Կրընոպլէն ալ բազմաթիւ Հայեր:

«Ալեքսեան» սրահին մէջ, Ապրիլ 21-ին տեղի ունեցած է Հ.Յ. Դաշնակցութեան «Շանթ» Երիտասարդական Միութեան կազմակերպած Եղեռնի 75-ամեակի նըշման հսկումի հանդիսութիւնը: Աւելի քան վեց հարիւր հոգիի ներկայ եղած հանդիսութեան խօսք առած են հայրենի դերասան՝ Սօս Սարգսեան եւ «Ասպարէզ» օրաթերթի տնօրէն՝ Ժան Գոստղեան: Գործադրուած է նաեւ գեղարուեստական յայտագիր մը՝ արտասանութիւններով ու խմբերգերով:

ՖՐԵԶՆՈՅԻ «Ուիլեըմ Սարոյեան» թատերասրահին մէջ, Ապրիլ 24-ին տեղի ունեցած երեկոյթի մը ընթացքին ելոյթ ունեցած է անգլիացի պատմաբան Քրիստոֆըր Ուոքըր: Նոյն օրը՝ կէսօրէ ետք, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, «Հայաստան Ազգի մը գոյատեւումը» գիրքին հեղինակը յստակ տարբերութիւն դրած է ջարդի ու ցեղասպանութեան միջեւ ու շեշտած՝ թէ Հայոց ցեղասպանութիւնը նախապատրաստուած էր իր բոլոր մանրամասնութիւններով:

ԳՈՂԳՈԹԱ
ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՈԴԻԿ

ՎԱՆ
ՆԱՀԱՆԳԻՍ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ

Գագիկ Արծրունի գլխաւոր զարդարողը եղած է Աղթամարի: Թեմերը՝ ՀԱՅՈՑ-ՁՈՐ (Երուանդունիք), ԳԱՒԱՇ-ԿԱՐՃԿԱՆ (Ռշտունիք), ՇԱՏԱԽ (Ջերմաձոր), ՆՈՐՏՈՒԶ (Անձեւացիք), ՄՈԿՍ, ԽԻԶԱՆ եւայլն: — Աղէտի տարին, Ս. Խաչի ամբողջ միաբանութիւնը նահատակուած է՝ կռիւներու ընթացքին: Յիշենք տարաբախտ

Պօղոս Վրդ. Կարապետեան.– Ծն. 1848-ին եւ ձեռնադրուած 1869-ին:

Իսկ Աղթամարի հազարաւոր հայ բընակչութեան քաշածները նկարած ենք անցողակի՝ Աղբակի գլխուն մէջ, Կանաչեան Վարդապետի կենսագրական գիծերով:

Քրիստոսի 921 թուականէն սկսեալ Աղթամարի կաթողիկոսութիւնը 1895-ին Տիրոյեան Խաչատուր Կաթողիկոսի մահուամբ դադրած է, մինչեւ աղէտալի տարին պարբերաբար կառավարուելով տեղապահներէ: Անոնցմէ վերջինն էր

Յովսէփ Եպիսկ. Խոստեղեան.– Ծն. Նարեկ 1834-ին, վարդապետ ձեռնադրըուած 1864-ին: 1915 տարւոյ Յուլիսի ըսկիզբը վախճանեցաւ Լիմ Անապատ վանքին մէջ: Գաւառի նահատակ քահանաներէն շատերը ձեռնադրած էր:

Ահա՛ այն տախտակը որ կը ներկայացնէ ԱՂԹԱՄԱՐԱՅ ԱԹՈՌԱՅ թեմօրէից Հայ եւ Քիւրտ գիւղերուն, տնաց ու բընակչութեան բաղդատական մարդահամարը, 1914-ին կազմուած:

	Հայ գիւղ	Քիւրտ գիւղ	Խառն	Հայ տուն	Հայ անձ	Քիւրտ տուն	Քիւրտ անձ	Թուրք տուն	Թուրք անձ
ՀԱՅՈՑ ՁՈՐ (Երուանդունիք)	24	4	7	1687	10164	485	2662	420	2400
ՇԱՏԱԽ (Ջերմաձոր)	30	57	20	989	6560	1286	5858		
ՄՈԿՍ (Մոկք)	35	28	11	715	4417	781	4419		
ԳԱՒԱՇ (Ռշտունիք)	18	20	6	1156	6668	1238	6661		
ԿԱՐՃԿԱՆ (Ռշտունիք)	22	56	2	837	6134	1279	6689		
ԿԱՐԿԱՌ (Մոկաց եւ Կարճկանի մէջ)	16	11	2	417	2996	178	996		
ՄԱՐՄՏԱՆՔ (Ս. Խաչ վանք, 11 հայ գիւղերով)	15	14	—	255	1820	223	1234		
ԽԻԶԱՆ (Գզեխ գաւառ)	16	22	12	407	2746	1489	8694		
ՍՊԱՐԿԵՐՏ (15 եկեղեցի եւ 3 վանք. Շեբենից Ս. Գէորգ (վանահայրը՝ քահանայ), Բաղինեց Ս. Աստուածածին (վանահայրը՝ աշխարհական) եւ Կեղիս Ս. Կիրակոս (ամայի)	26	26	2	356	2770	423	2436		
	202	238	62	6819	44295	7382	39659	420	2400

(Շար. 26)

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հինգշաբթի, Մայիս 24, պատարագ Քրիստոսի Համբարձման Տօնին առթիւ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄԱԿԱՐ ՔԱՀԱՆԱՅ ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Արարողութեանց կը նախագահէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Ժամերգութեան ժամը՝ 8·30:
Պատարագ ժամը՝ 10·30:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի Մայիս 24, տօն է Համբարձման:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔԱՀԱՆԱՅ ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ
Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Մայիս 24, Հինգշաբթի, Քրիստոսի Համբարձման Տօնին առթիւ պատարագ կը մատուցուի Սէն - Ժերոմի Ս. Սահակ — Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ:

Պատարագը կը սկսի ժամը՝ 10–ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Մարսէյլէն՝ Պր. Պօղոս Թորոսեան իր կնոջ՝ Սանդուխտ Թորոսեանի (ծնեալ՝ Տէտէեան) մահուան առթիւ 500 Ֆր. կը նուիրէ փոխան ծաղկեպսակի «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

Տիկին Մարի Տօնապետեանի մահուան առթիւ, Պր. Վարդգէս Տակոեան 500 Ֆրանք կը նուիրէ Ս.Օ.Ս – Լիբանանի (Կապոյտ Խաչ) (ստանալ «Յառաջ»էն:

U. G. A. B.
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

11, Square Alboni — 75016 Paris

Le quorom requis n'étant pas atteint lors de l'Assemblée Générale Extraordinaire du 15 mai 1990, les membres de l'Association sont convoqués à une nouvelle Assemblée Générale Extraordinaire qui se tiendra au Centre Culturel Alex Manoogian: 118, rue de Courcelles 75017 Paris

le Jeudi 30 Mai à 20 heures

à l'effet de délibérer sur l'ordre du jour suivant :

«Adjonction aux statuts d'un nouvel article en conformité de la loi du 6 Mai 1988 et du décret du 13 Juin 1966».

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ ԵՒ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ՀՈԳԵԳԱԼՍՏԵԱՆ ՏՕՆԻՆ՝
ՅՈՒՆԻՍ 2 – 3ԻՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
339, avenue du Prado

Պոլսոյ Ս. Խաչ Դպրեվանքի Երբոպա բնակող նախկին սաները այս տարի իրենց Միութեան տարեկան հանդիպումն ու ընդհանուր ժողովը կը կազմակերպեն Մարսէյլի մէջ, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, Հոգեգալստեան տօնին առթիւ: Յայտագիրը հետեւեալն է. –

Յունիս 2. – Ընդհանուր ժողով Մայր Եկեղեցւոյ Ա. Զրբաշեան սրահին մէջ, ժամը՝ 20·30–էն սկսեալ:

ՕՐԱԿԱՐԳ. – Տեղեկագիր 1989 եւ 1990 թուականներու գործունէութեան:
— Խորհրդակցութիւններ:
— Ընտրութիւն նոր վարչութեան:

Յունիս 3. – Պատարագ եւ Հոհեղանգիստ Հոգեգալուստի տօնին առթիւ: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԵՔՃԵԱՆ: Պատարագէն ետք կը կատարուի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն Դպրեվանքի զոյգ վախճանեալ վանահայրերու՝ ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ–ի եւ ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ–ի հոգիներուն ի հանգիստ, նաեւ մահացած բոլոր նախկին սաներու, ուսուցիչներու, խնամակալներու եւ բարերարներու հոգիներուն:

Նոյն օրը կէսօրին տեղի կ'ունենայ տարեկան ճաշ Մայր Եկեղեցւոյ Ա. Զրբաշեան սրահին մէջ, որուն մասնակցելու կը հրաւիրուին բոլոր փափաքողները:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
— *Sections Marseille* —

GALA EXCEPTIONNEL

par

l'Ensemble de Danses traditionnelles

"ERZEROUM"
d'ARMENIE

le Jeudi 31 Mai à 20 h 30
au THEATRE DU GYPTIS
136, rue Loubon — 13003 Marseille

— *Renseignements et réservations auprès des membres de la Croix Bleue.*
— *Permanence de 18h à 20h à la M.A.J.C. 12 - 14, rue Saint-Bazile 13001 Marseille*

LES ANCIENS COMBATTANTS ET RESISTANTS ARMENIENS DE FRANCE

vous invitent à participer à la soirée commémorative de la

Bataille de SARDARABAD

le Lundi 21 Mai à 21 heures
à l'U.G.A.B. - 118, rue de Courcelles Paris 17e

Prendront la parole :
Docteur ROUBEN SAHAGUIAN *d'Erevan*
SERGE AFANASYAN, *Historien*

— ENTREE LIBRE —

ACADEMIE INTERNATIONALE DES SCIENCES ARARAT

CONFERENCE
sur le thème :

«Amnesty International et la Question arménienne»

Conférencier :
M. ALAIN FAURE
Président de la Section française d'Amnesty International

Le Lundi 21 mai
Salle de l'Eglise arménienne
339, avenue du Prado, Marseille 8e
— à 20 h ouverture de l'exposition photos
— à 20 h 45 Conférence.

— Entrée Libre —

ASCENSION

LA CROIX BLEUE ARMENIENNE
ET
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
vous invitent à la Fête de
L'ASCENSION
(HAMPARTZOUM)
selon la traditoin arménienne
le Jeudi 24 mai à partir de 15 heures
à la Salle des Fêtes de Décines
— Tirage des *vidjags* (tirage au sort) —
Fête animée par
l'Orchestre ANI
● Buffet arménien
— Entrée libre —
Renseignements au : 78. 49. 42. 97

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ
ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
Կոնէսի հանգստեան տան պարտէզներուն մէջ՝
ՅՈՒԼԻՍ 8–ԻՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ Ե.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՓԵՐԱՆ

Կը դասախօսէ՝
ԱՐՄԷՆ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

Հատուածներու ունկնդրութիւն

Կիրակի, Մայիս 20, ժամը 17ին
Հ·Բ·Ը·Մ·–ի Ալեք Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles, Paris 17e

— Մուտքը ազատ է —

U. G. A. B. - Marseille
organise à
MANTEYER (Gap)
dans les Hautes-Alpes,

un Séjour pour Enfants de 6-13 ans

DU 9 AU 29 JUILLET
— (Places limitées) —

— Cherchons moniteurs - monitrices, ayant diplôme *Bafa.*

Pour tous renseignements contacter à Marseille
Mme Karajian au (16) 91. 80. 26. 74 *ou* *Mme Stepanian* au (16) 91. 79. 30. 34

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
— MARSEILLE —
LES 19 ET 20 MAI
l'U.G.A.B. - Marseille
a l'honneur de recevoir

à l'occasion de l'inauguration de
SON
NOUVEAU SIEGE

Mme *LOUISE MANOOGIAN-SIMON*
et vous invite à participer
aux manifestations suivantes

● SAMEDI 19 MAI — 19 heures
COCKTAIL D'INAUGURATION AU SIEGE
327, boulevard Michelet

● DIMANCHE 20 MAI — 10 heures 30
MESSE DE REQUIEM
en l'église arménienne apostolique Serpotz Tarkmantchatz

— 12 heures 30
APERITIF
Hôtel Palm Beach Concorde

— 13 heures
DEBUT DU REPAS

Le nombre de places étant limité, il est conseillé de réserver en téléphonant au : — 91. 76. 10. 17 —

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 19-20
SAMEDI-DIMANCHE
19-20 MAI
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

65ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.278
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
65e ANNEE — No 17.278

RESOLUTION DU PARLEMENT EUROPEEN POUR LA LIBERATION D'ARCADY MANOUTCHAROV

Le Parlement européen

A. considérant l'arrestation illégale d'Arcady Manoutcharov, président du «Krounk», mouvement pour la défense des droits culturels et politiques des Arméniens de la région autonome du Haut-Karabagh, le 28 novembre 1988,

B. considérant qu'une accusation de corruption a été montée de toutes pièces de façon à pouvoir inculper l'intéressé, à une époque où les Arméniens demandaient le rattachement du Haut - Karabagh (région autonome placée, malgré la volonté majoritaire de sa population, sous l'administration de l'Azerbaïdjan) à la République d'Arménei,

C. considérant que son arrestation a précédé celle, le 10 décembre 1988, des membres du Comité Karabagh, arrêtés deux jours après le tremblement de terre qui a frappé l'Arménie,

D. considérant que si les membres du Comité Karabagh ont été remis en liberté le 30 mai 1989, Arcady Manoutcharov continue à être maintenu en détention préventive et qu'il est actuellement interné à la prison Boutyrki, à Moscou,

E. considérant que les tribunaux de Biélorussie, qui ont eu à le juger, ont à cinq reprises refusé de rendre un jugement, considérant que les motifs d'accusation étaient insuffisants,

F. rappelant qu'Arcady Manoutcharov a été élu au Soviet Suprême d'Arménie en août 1989 et qu'il devrait, de ce fait, jouir pleinement de son immunité parlementaire,

G. considérant que le dossier est actuellement entre les mains de la Cour Suprême de l'URSS et que l'intéressé se trouve à la prison Boutyrki, à Moscou,

1. déplore la violation flagrante des droits de l'homme et l'atteinte à la démocratie ainsi perpétrées à l'encontre d'un député incarcéré en dépit de son immunité parlementaire et empêché, de ce fait, de remplir ses fonctions;

2. demande par conséquent qu'Arcady Manoutcharov soit remis immédiatement en liberté et qu'il jouisse d'un procès équitable, pour autant que le Soviet Suprême d'Arménie décide de lever son immunité parlementaire;

3. rappelle que tout accusé a droit à un jugement équitable et qu'il est inadmissible qu'une accusation de corruption soit forgée de toute pièce pour maintenir un citoyen en détention en raison, en fait, de ses opinions politiques;

4. souligne que l'U.R.S.S., qui cherche à se rapprocher de la Communauté européenne et du Conseil de l'Europe, devrait d'ores et déjà s'inspirer des principes contenus dans la Convention européenne des droits de l'homme;

5. charge son président de transmettre la présente résolutoin à la Commission, au Conseil, aux Ministres des Affaires étrangères réunis dans le cadre de la CPE ainsi qu'au président du Soviet Suprême de l'U.R.S.S. et à celui du Soviet Suprême de la République d'Arménie.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը, Հինգշաբթի օր, որոշում մը տուած է, որ կ՚արգիլէ ինքնապաշտպանութեան այն բոլոր խմբակները, որոնք պաշտօնապէս արձանագրուած չեն կառավարութեան մօտ:

ԻՍՐԱՅԷԼ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ կը սերտացնեն իրենց յարաբերութիւնները եւ հաւանական է որ ի մօտոյ դիւանագիտական լրիւ յարաբերութիւններ հաստատուին: 1980-ին, երբ պաշտօնապէս կը կցուէր արեւելեան Երուսաղէմը, Թուրքիա, որ անդամ է «Իսլամական Ժողովի Կազմա - կերպութեան» ետ կանչած էր իր դեսպանը, վերջերս սակայն առեւտրական եւ զբօսաշրջական փոխանակութիւնները աւելցած են եւ Թուրք դիւանագէտներն ալ սկսած են բացատրել դժգոհ Ցորդանանցիներուն, թէ ինչո՛ւ ջուր կը հայթայթեն Իսրայէլի (250 միլիոն խորանարդ մեթր տարեկան): «Ֆիկառօ»ի Երուսաղէմի թղթակիցը կ՚ըսէ թէ (Մայիս 18).- «Անգարա պատճառներ ունի գոհ ըլլալէ Իսրայէլէ: Այսպէս Երուսաղէմի հաշտաբար դիրքը Հայերու ցեղասպանութեան առթիւ (մէկուկէս միլիոն 1915-ի եւ 1923-ի միջեւ)»: Արդարեւ, յիշենք այս առնչութեամբ որ իսրայելեան հեռատեսիլը, կառավարական արգելքի հետեւանքով, չներկայացուց «Հայկական ցեղասպանութիւն» ֆիլմը եւ այդ պատճառով, Ապրիլ 7-ին շուրջ 100 հայ երիտասարդներ բողոքի ցոյց մը ըրած էին Երուսաղէմի հեռատեսիլի կայանի շէնքին առջեւ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ Թիւրքմենիստանի Հանրապետութեան մէկ պատուիրակութիւնը Պարսկաստան ժամանած է Մազանտերանի գաւառի իշխանութեանց հետ առեւտրական բանակցութիւններ վարելու համար, ինչ որ նախընթաց չունի:

ՊԱՐՍԻԿ 90 ազատական դէմքեր նամակով մը Նախագահ Ռաֆսանճանիի, կը ձաղկեն երկրին մէջ տիրող բռնատիրութիւնը եւ կը պահանջեն որ վերահաստատուին Սահմանադրութեամբ երաշխաւորուած ազատութիւնները:

ՎԱՆ ԿՈԿԷՆ ԵՏՔ, Ռընուառն է որ մրցանիշ մը կոտրեց աճուրդով վաճառքի մը ընթացքին, Նիւ - Եորք: Տպաւորապաշտ դպրոցի ամէնէն յատկանշական գործերէն մէկը՝ «Lը Մուլէն տը լա կալէթ» 432 միլիոն ֆրանքի ծախուեցաւ (տուքթ. Կաշէի դիմանկարը, առջի օր, նաեւ Նիւ - Եորք 457 միլիոնի հասած էր): Կրկին ճափոն ցուցասրահ մըն է, հաւանաբար նոյնը, գնորդը:

ԷՕԶԱԼ ԵՒ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Փոլիթիք էնթերնասիոնալ» պարբերականի գարնան թիւը (47) հրատարակած է հարցազրոյց մը Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահին՝ Էօզալի հետ:

Հարցազրոյցը վարած է Էլէն տա Քոսթա եւ շօշափած է բազմաթիւ հարցեր, որոնց կարգին՝ Հայոց ցեղասպանութիւնը: Էօզալ կ՚ըսէ. - «Ինչ կը վերաբերի մեզի, ցեղասպանութիւն չկայ, այլ՝ քաղաքական դաւադրութիւն...»:

Կ՚անդրադառնանք առանձին, քանի կ՚ակնարկուի նաեւ Ատրպէյճանի:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

● ՎԵՐՋԻՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Ֆրանսայի երրորդ դասակարգի ախոյենութեան ի հաշիւ, Վալանսի Հ. Մ.ը,

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Չորեքշաբթի իրիկուն, Մայիս 16-ին ժամը 18.30-ին, Սերքըլ Էնթէրալիէի մէջ, շուրջ հարիւր հրաւիրեալներու առջեւ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ասուլիս մը տուաւ, ծանրանալով առաւելաբար եկեղեցական հարցերու եւ Հայաստանի ու խորհրդային այլ շրջաններու մէջ տեղի ունեցող կրօնական զարթօնքին վրայ:

Նախքան իր խօսիլը, Գիտ Արք. քանի մը խօսքով բացումը կատարեց, մատնանշելով թէ այսօր տարբեր նկարագիր մը կը զգենու եկեղեցին, նոր հանգրուաններ կը բացուին ու հրաւիրեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը որ տեղեկութիւններ տայ:

Կաթողիկոսը յայտնեց թէ Փարիզ իր ներկայութիւնը պաշտօնական բնոյթ չունէր, հոս կը գտնուէր զուտ անհատական պատճառներով, բայց այնպէս եղաւ որ ի վերջոյ կէս պաշտօնական դարձաւ: Ինք երկու տարի է չէր շարժած Էջմիածնէն եւ ներկայիս ալ չէր ուզած արտասահման երթալ, երկրին վիճակին պատճառաւ կ՚ուզէր միշտ ներկայ ըլլալ ու հիմա ալ անհամբեր էր վերադառնալու:

Բուն նիւթին անցնելէ առաջ, Վազգէն Ա. ուզեց փոխանցել իր մտահոգութիւնները եւ մտածումները հայ կեանքի ներկայ վիճակին մասին: Շեշտեց թէ Հայաստանն է հիմնական հարցը եւ նոր կացութիւնը պէտք է ճիշդ հասկցուի: Սփիւռքի պատասխանատուները — կուսակցութիւններ, կազմակերպութիւններ, մամուլ — պէտք է վերաքննութեան ենթարկեն իրենց դիրքը: Կաթողիկոսը կ՚ուզէր, ինչպէս ըսաւ, աւելի լաւ բանաձեւումով ներկայացնել ինչ որ ըսած էր Երկուշաբթի իրիկուն («Յառաջ», Մայիս 17) ու կրկնեց թէ ներկայիս մեր հարցը ոչ միայն Ղարաբաղն է, այլեւ՝ ամբողջ Հայաստանի ճակատագիրը: Յիշեց Քաջազնունիի խօսքը՝ «Դաշնակցութիւնը անելիք չունի» շեշտելու համար, թէ այն ատեն այդ խօսքը կը վերաբերէր ոչ միայն Հ.Յ.Դ.-ի այլեւ բոլոր կուսակցութիւններուն, քանի որ պարտադրաբար անոնք հեռու մնացին, բայց հիմա որ, անտարակոյս, բազմակուսակցական դրութիւնը պիտի կիրարկուի, կուսակցութիւնները «նոր անելիք պիտի ունենան»: Պայման չէ, անշուշտ որ նոյնը մտածեն, միատեսակ մտածեն, բայց կարեւոր է որ ճիշդ ճամբան գտնուի Հայրենիքի ապագային համար ու Կաթողիկոսը շեշտեց թէ վճռական պահուն պէտք է միասին ըլլան ու մէջբերեց գերմանական բանաձեւում մը՝ անջատ քալել, միատեղ հարուածել:

Անցնելով եկեղեցական հարցերուն, Վազգէն Ա. երկարօրէն պարզեց ինչ որ կը կատարուի այսօր Հայաստան եւ հայրենակ այլ շրջանները: Խօսեցաւ գոյութիւն ունեցող վանքերու եւ եկեղեցիներու նորոգութեան մասին, մանաւանդ նոր վերադարձուած վանքերու եւ եկեղեցիներու: Շեշտեց հոգեւորականներու թիւին նուազումը եւ մեծ կարիքը, այսօր 80 ժառանգաւորի հասած է թիւը բայց այդ իսկ անբաւարար է եւ այդ պատճառով ստիպուած են ետ կանչել արտասահման ղրկուած հոգեւորականները ու կը վերադառնան նաեւ Միացեալ - Նահանգներէն, Եւրոպայէն, նոյնիսկ ետ կանչած են Արժանթինէն Գրիգորիս Եպիսկոպոսը: Այս մասին խօսած է նաեւ Գարեգին Բ.ի հետ, որպէսզի Կիլիկեան Աթոռը վարդապետներ տրամադրէ: Ապա, տուաւ տեղեկութիւններ ներկայիս գործող եկեղեցիներու մասին: Լենինգրադի երկու եկեղեցիներէն մէկը վերադարձուած է (գերեզմանատան եկեղեցին) եւ ի մօտոյ կը վերադարձուի նաեւ կեդրոնը գտնուող եկեղեցին, որ բարձրացած է Լազարեանցներու բարերարութեամբ: Յաւով անդրադարձաւ Վրաստանի, ուր միայն չորս եկեղեցի կը գործէ (2 Թիֆլիս մէկ Ախալցխա, մէկ՝ Ախալքալաք) եւ ուր լուրջ դժուարութիւններ կան, քանի որ բազմաթիւ հայկական եկեղեցիներ չեն վերադարձուիր այն շինծու պատճառաբանութեամբ թէ անոնք հայկական չեն, այլ ժամանակին հարուստ Հայեր գնած են Վրացիներէն: Վրաստանի մէջ, այսօր աւելի քան կէս միլիոն հայ կայ:

Վազգէն Ա. անդրադարձաւ նաեւ Ատրպէյճանի եւ Ղարաբաղի կացութեան: Այսօր, գրեթէ հայ չէ մնացած Ատրպէյճան, ուր պատահած դէպքերը ծանօթ են արդէն, Բաքուի Եկեղեցիին դէմ եղած յարձակումը (ինչպէս ըսինք, Կաթողիկոսին կ՚ընկերանայ Անանիա Եպիսկոպոս, Բաքուի Հայոց նախկին առաջնորդը, որ շատ ծանր օրեր ապրած է եւ հազիւ փրկած իր կեանքը ու Էջմիածին անցած): Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը յիշեց նաեւ Ղարաբաղի ներկայ կացութիւնը (Գանձասարի եւ Ամարասի) ու Պարգեւ Եպիսկոպոսի գործունէութիւնը («Յառաջ» Փետրուար 16-ին լոյս ընծայեց տեսակցութիւն մը Պարգեւ Եպիսկոպոսի հետ, երբ Փարիզ էր, ուր լայնօրէն տրուած են բոլոր մանրամասնութիւնները):

Վազգէն Ա. շեշտեց թէ նոր եկեղեցիներու պահանջ կայ, կրօնական արտակարգ զարթնում ու ակնարկեց համալսարաններու մէջ դասաւանդութեանց հաստատման, բայց իր մտահոգութիւնը յայտնեց նաեւ բազմաթիւ աղանդներու ստեղծման առթիւ, որոնք, անշուշտ անընդունելի են Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ համար եւ դեռ այդ աղանդներէն զատ կան նաեւ կռապաշտներ, որոնք հաւաքուած են Գառնիի տաճարին շուրջ (հեթանոսական) ու հոն կատարած արարողութիւն մը վերջերս, մեկնելով այն տեսակէտէն թէ Հայ ժողովուրդին բոլոր դժբախտութիւններուն պատճառը քրիստոնէութիւնն է, որ տարածուած է զայն:

Կաթողիկոսը ըսաւ նաեւ թէ, ըստ աւանդութեան, եօթը տարին անգամ մը Միւռոնօրհնութիւն կը կատարուի եւ ուրեմն այս տարի պէտք է կատարուի եւ հրաւիրած է Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը որ ներկայ ըլլայ: «Շատ կարեւոր է, շեշտեց Վազգէն Ա., խորհրդանշական ձեւով Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին ներկայութիւնը հոգքիս»:

Վազգէն Ա. անդրադարձաւ նաեւ Էջմիածնայ տպարանի, որ հիմնովին պիտի արդիականանայ (նկարաչար եւ օֆսէթ): Նախատեսուած գումարն է մէկ միլիոն տոլար, որու 40%-ը յանձն առած է Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդը: Այս առնչութեամբ յիշեց նաեւ անոր եւ ընդհանրապէս քոյր եկեղեցիներու լայն օժանդակութիւնը երկրաշարժի վաղորդայնին: Զանց կ՚առնենք, ընդհանուր ձեւով, մանրամասնութիւնները, քանի «Յառաջ» լայնօրէն արձագանգած է ատենին:

Քանի մը հարցումներ եղան ներկաներուն կողմէ, ապա ընդունելութեամբ մը փակուեցաւ այս մեկուսի հանդիպումը: Նախընտրելի չէ՞ր որ գոնէ անգամ մը, հրապարակային հանդիպում մը ըլլար Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հետ, քան այս հրաւէրներու դրութիւնը (չենք ալ գիտեր թէ ի՞նչ քրիթէրի վրայ կ՚ըլլան, միայն այն տպաւորութիւնն ունեցանք թէ սահմանափակուած է փարիզեան շրջանի եկեղեցիներուն, կազմակերպութեանց, մամուլին եւ թերեւս քանի մը առանձնաշնորհեալներու) որովհետեւ թերեւս այս շրջանակէն դուրս կան սրտցաւ մարդիկ, որոնք աւելի կը հետաքրքրուին եւ կը մտահոգուին արծարծուած հարցերով քան ներկաները:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Մայր Աթոռ կը վերադառնայ, Շաբաթ, Մայիս 19-ին:

Ա. Մ.

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

ԵԹԷ ՏՐՈՒԷՐ...

Ճիշդ տարի մը առաջ, 1989, Մայիս 20, Շաբաթ առաւօտ, Փարիզի մէջ ուր հաստատուած էր վերջին տարիներուն, իր մահկանացուն կնքեց գրագէտ – հրապարակագիր, «Նայիրի» ամսաթերթի (յետագային՝ շաբաթաթերթ) հիմնադիր–խմբագիր՝ Անդրանիկ Ծառուկեան:

Ապրիլեան սերունդ, ան իր հատորին խորագրովն իսկ տուած էր ամբողջ սերունդի մը ողբերգութիւնը՝ «Մանկութիւն չունեցող մարդիկ»:

Ինչպէս յաճախ կը պատահի հրապարակագիրներուն, իր պարագային ալ, գրագէտը տուժեց ի նպաստ խմբագրին, ու իր անունը աւելի կը յիշուի, ցայսօր, «Նայիրի»ով որ երկար շրջան մը իւրայատուկ դեր խաղաց, ոչ միայն Պէյրութ, ուր կը հրատարակուէր, այլեւ մեր Սփիւռքի տարածքին, քանի ան ազատ բեմը եղաւ մեր ազգային մտահոգութիւններուն:

Հեռու իր հարազատ մթնոլորտէն, որ Լիբանանն էր, ան շարունակեց ապրիլ իր ժողովուրդին ցաւերը, ապերախտ ու համայնակուլ քաղաքի մը մէջ, որ է Փարիզը: Արցախեան հարցը, ապա՝ երկրաշարժը ծանր հարուածներ եղան իր քայքայուած առողջութեան եւ ի վերջոյ՝ մահը յաղթեց:

Եւ որովհետեւ կը խորհինք թէ նախընտրելի է որ իրենց գործը խօսի իրենց մասին, քան՝ մենք, ստորեւ «Մանկութիւն չունեցող մարդիկ» հատորին յառաջաբանը. –

«ՅԱՌԱՋ»

– Եթէ ըսուէր, հոգեվարքի վերջին պահուդ, թէ օր մը եւս կը շնորհուի քեզի այս աշխարհին մէջ, անցուցած կեանքիդ ո՞ր օրը կ'ուզէիր ապրիլ կրկին, է՛յ իմաստուն բարեկամ: Ո՞ր գեղեցիկ օրը անվերադարձ օրերուդ՝ պիտի ուզէիր որ ետ գար ժամանակին խորերէն: Առաջին սիրոյդ առաջին թրթի՞ռը արդեօք, գերագոյն պսակո՞ւմը յաղթանակիդ, երբ փառքերդ դափնիի վերածուեցաւ արժանաւոր ճակատիդ շուրջ ... Ո՞ր օրդ պիտի ուզէիր որ ետ գար, երջանիկ օրերով հաւատացող ո՛վ երջանիկ մարդ, երբ մայրամուտ է արդէն եւ հորիզոնիդ վրայ մութ ստուերները կ'իջնեն...

– Եթէ տրուէր, օ՛ եթէ տրուէր վերապրիլ օր մը կեանքէս, երազի գոյն աչքերով այն քնքոյշ էակը չէր, որ պիտի ուզէի գտնել կրկին, յաղթանակի գինովութիւնս չէր, ներշնչումի մեծ պահս չէր, վայելքի եւ երջանկութեան գիշերներս չէին, առագաստի իրիկունս չէր եւ առաջին զաւկիս առաջին ճիչը չէր ... Եթէ տրուէր օ՛, եթէ տրուէր մահուան առջեւ օ՛ր մը եւս ապրելու կեանք, պիտի ուզէի, որ գար ինծի, մանկութի՛ւնս...

Ինծմէ առաջ մէկը ըրա՞ծ է այս հարցումը, մէկը տուա՞ծ է այս պատասխանը: Բայց ես գիտեմ, թէ երկրագունդի մարդոց երեք քառորդը իր մանկութիւնը կը փնտռէ եւ միւս քառորդը դեռ մանկութիւն կ'երազէ: Ես գիտեմ, թէ բոլոր սրտերը կառչած են իրենց մանկութեան ու բոլոր աչքերը գաղտնի արցունքով ու խանդաղատանքով կը նային ժամանակին մէջ կորսուած մանուկի մը ետեւէն:

Բայց գիտեմ նաեւ, թէ աշխարհի անկիւններուն մէջ մոռացուած բազմութիւն մը կայ, տասնեակ մը հազար ինծի պէս որբացած տղաք, որոնք աշխարհի ամէնէն դժբախտ մարդիկը եղան ու պիտի մնան այդպէս, որովհետեւ մանկութիւն չունեցան: Գիտեմ, թէ անուն չունեցող բան մը եղաւ մեր մանկութիւնը, թշուառութեան ու տառապանքի դժոխային խառնուրդ մը, որուն յիշատակն իսկ, տարիներ ետք, դեռ կը պահէ մեր սրտերը կարծր ու հոգիները խանձուած:

Մանկութիւն չունեցանք, որովհետեւ հայ էինք ու որբ էինք: Մանկութի՞ւն էր կիսամերկ, բոպիկ ու թշուառ մեր գոյութիւնը սալաքարերուն վրայ, ցուրտին, ու անձրեւին մէջ, մանկութի՞ւն էր զրկանքը, անօթութիւնը, արցունքը, անտարբերութիւնը օտարին ու դաժանութիւնը հարազատին...

Մանկութի՞ւն էր օրդ, հէ՛յ պզտիկ Պետրոս, երբ ամէն գիշեր զարհուրանքի ճիչերովդ կ'արթնցնէիր ամբողջ որբանոցը ու կ'աղաղակէիր «եկա՛ն, եկա՛ն»՝ որովհետեւ աչքերովդ տեսած էիր մայրիկիդ ու մեծ եղբօրդ մորթուիլը «մեծ ծառին տակէն անցնող ջուրին քով», ու տեսարանը ամէն գիշեր կը յառնէր մղձաւանջներով լեցուն քունդ ու — «եկա՛ն, եկա՛ն»...

Մանկութի՞ւն էր աչքերուդ մէջ տեսաբար ծփացող մութ մշուշը փուռերուն առջեւ, ռունգերուդ ագահ բացխփումը տաք հացերուն բոյրին դէմ, լեղի լորձունքը չոր կոկորդիդ մէջ, հէ՛յ Կակուլ Սրթին, որ 6 տարեկանիդ գիտէիր արդէն գողութեան բոլոր ձեւերը եւ մուրացկանութեան դըժուար արուեստին բոլոր նրբութիւնները...

Մանկութի՞ւն եղաւ օրդ, զուռ մազերով Սիսա՛կ, երբ խանութին առջեւ դըրուած բաց պարկէն կոյտ մը սրմաւը առիր փախար բայց կո՛ւտ մը անգամ չկրցար տանիլ, որովհետեւ խանութպանը հասաւ ետեւէդ ու երեք հարուածներով ջախջախեց սրունքդ կշիռքին երկաթ թեւով: Կաղ մնացիր, բայց սրմաւը չկերար: Շալկած տարին քեզ եւ մինչեւ լոյս «մայրի՛կ - մայրի՛կ» կանչեցիր...

Հազար էինք, հազարներ էինք, չէնք մը, չէնքեր, ամբողջ թաղ մը ու մեր թաղը քաղաքին վէրքն էր:

Տրջուած էր կեանքը մեզի համար, ըրջուած էր ճակատագիրը, հրջուած էին օրերը իրենց իմաստէն ու անունէն: Քրիստոնեայ մանուկներ էինք, բայց Կիրակին չէր որ կը սպասէինք, այլ Շաբաթին: Կիրակին որեւէ օր մըն էր միւս օրերուն պէս ու հացը մասը մը աւելի չէր այդ օրը, եւ ոչ ալ արեւը քիչ մը աւելի տաք: Բայց Շաբաթը Հրեաներուն Կիրակին էր ու մենք հարիւրներով կը թափէինք հրէական թաղամասին նեղ փողոցներուն մէջ ու կը սպասէինք ժամերո՛վ ժամերով, անձրեւին տակ, բոպիկ, դողահար: Կը սպասէինք յամառ, աներկիւղ, աներես: Ասեղէ շինուած օրօրոցներու պատմութիւնը, իրենց խմորին համար մորթած քրիստոնեայ մանուկներուն արիւնը, Հրեաներուն վերագրուած չարչարանքի բոլոր առասպելները արգելք չէին, որ սպասէինք գոց դռներուն առջեւ եւ աղօթէինք որ դռները բացուին, ներս կանչուինք ճրագը վառելու կամ կրակարանին մոխիրը խառնելու, որպէսզի կտոր մը հաց տան, բուռ մը չամիչ կամ դդումի կուտ...

Կեանքը այսպէս էր մեր մանկութեան օրերուն ու այդ կեանքը մերն էր:

Ես կը կանչե՞մ մանկութիւնդ, Խլըռտ Աբրահամ, որ շողգամի մը համար մէկ աչքդ վրայ տուիր ու երեք ամիս անթացուպով քալեցիր: Աչքիդ հանդիպած քարէն չէիր կրնար խուսափիլ գուցէ, բայց պարտէզին պատէն ցատքելդ անճարակութեան գլուխ – գործոց մըն էր ու բընական էր որ այդպէս սուղ վճարէիր:

Զտեսա՞ր մեր փախուստը, երբ կը չուլլուէինք պատէն վեր եւ միւս կողմը իջնելու համար ամբողջ հասակով կը կախուէինք վար, նուազեցնելով տարածութիւնը ու մեր հասակին չափ զեղչելով պատին բարձրութենէն: Դուն ելար պատին վրայ ու ցատքեցիր մէկէն, իբրեւ թէ ջուր ըլլար տակը: Կոտրած ծունկիդ պատասխանատուն դուն ես, բայց մեղք եղաւ աչքիդ: Պարտիզպանը այնքան չար մէկը չէր, բայց քարը նետած էր անգամ մը ու չէր կրնար ետ դարձնել: Ապակիէ աչք մը տուին յետոյ քեզի ու վայելեցիր հիւանդանոցին բարիքները լման երկու շաբաթ, բայց կ'ուզե՞ս որ ետ դառնան այն օրերը...

Որբ չէինք միայն: Որբութեան տըրտում ու խորշակահար դիմակը չկար մեր դէմքին վրայ: Բարութեան եւ գուրգուրանքի պակասը չէինք զգար: Հաւաքական դիմագիծ մըն էր մերինը, բիրտ, դաժան, չար: Կ'ատէինք մարդիկը, կ'ատէինք իրար: Սուտը, կեղծիքը, խարդախութիւնը մեր զէնքերն էին: Բնական օրէնք էր ծեծել տկարը, ծեծուիլ զօրաւորէն: Ափի մը մեծութեամբ հացի կտորի մը համար կրնայինք գզուըտիլ, խածնել, արիւնել: Սէրը անըմբռնելի բառ մըն էր, ընկերասիրութիւնը մեզի անծանօթ զգացում մը: Հացն էր ընկերը, բարեկամը, սէրը:

Բարձիս տակէն հացը գողցողը ո՞վ էր, ամսեղո՛ւկ Թորոս: Եկար, ինծմէ աւելի ցաւեցար, Ենովքին վրայ կասկածեցար, առաջարկեցիր որ երթանք միասին ծեծենք Ենովքը: Գացինք, ծեծեցինք: Բայց երեսուն տարի ետքն ալ ահա ձայն մը կ'ըսէ ներսէս, թէ ծեծը ուտողը Ենովքը եղաւ թէեւ, հացս ուտողը դո՛ւն էիր սակայն: Գիտե՞ս թէ ինչ չարիք գործեցիր այդ անխիղճ արարքովդ, անզգա՛մ Թորոս: Ամբողջ օր մը անօթի մնալուս հաշիւը չէ որ կը պահանջեմ քեզմէ, այսքան տարի ետք: Անարդար կերպով Ենովքին երեսը ճանկելս չէ, որ խղճի խայթ կուտայ ինծի: Ի վերջոյ արդարութեան պէս բանի մը կրնամ նմանցնել ըմթացքս, ըսընդելով, թէ իրաւունք ունէի գողցուած հացիս համար ամէն ինչ ընելու: Բայց այդ օրէն ի վեր դէշ փիլիսոփայութիւն մը բոյն դրաւ մէջս եւ աճելով ու ամրանալով, դարձաւ նեղացուցիչ ունակութիւն մը: Քեզմէ սորվեցայ, թէ բա՛ն մըն ալ պէտք չէ պահել, քանի որ Ենովք մը կամ Թորոս մը կրնան գողնալ: Դրամին արժէքը, սեփականութեան կշիռը երբեք չգիտցայ, ու սովորութիւն ըրի վաղուան մասին չմտածել: Ու պատահեցաւ, որ երբ դրամ ունենամ, անմիջապէս ծախսեմ կամ ընկերոջ մը գիրքը տպեմ, եւ իմ գիրքս տպելու առեն թուղթի համար ուրիշներէն դրամ փոխ առնեմ: Ահա թէ ինչ չարիք գործեցիր բարձիս տակէն հացս գողնալով, գո՛ղ Թորոս...

Ո՞ւր ես, ո՞ւր մնացիր: Կրցա՞ր իրականացնել մեծ երազդ, որուն շքեղ պատկերը գծեցիր աչքերուս առջեւ, երբ Ենովքին հաշիւը մաքրեցինք ու նստանք խոտերուն վրայ, ես՝ անօթի ու տխուր, դուն՝ պերճախօս եւ խանդավառ. — Մեծնալ՝ դրամ շահիլ. դրամ շահիլ՝ հաց գնել. հսկայ տաշտ մը ճերմակ հաց պահել տանդ մէջ, եւ ուտել մինչեւ իրիկուն, ուտել մինչեւ առաւօտ, ու Ենովքին՝ — «Գո՛ղ շուն» — ա՛յսչափ չտալ: Ցուցամատիդ ու բթամատիդ եղունգներուն միացած կէտն էր Ենովքին ըլլալիք բաժինդ: Ի՞նչ եղաւ քո՛ւ բաժինդ կեանքէն ... Ո՞ւր ես, Թորոս, ո՞ւր է Ենովքը, ո՞ւր են միւսները, կ'ապրի՞ն թէ մեռան, ճերմա՞կ է իրենց հացը թէ սեւ, կո՞ւշտ կը պառկին թէ անօթի...

Լեւոն մը տեսայ Միլանոյի մէջ, Տուօմոյի հրապարակին վրայ: Միզարանին սանդուխներուն տակ կօշիկ կը ներկէր. ճանչցաւ զիս ու տուաւ անունս: Ես չյիշեցի իր դէմքը, բայց պատմածներէն որոշ էր, թէ մեզմէ էր: Օրը տասը ժամ կօշիկ կը ներկէր ու շահածին կէսը տեղւոյն վարձ կուտար: Ցաւակ կերպով յայտնեց՝ թէ իր ներկայ դիրքը –միզարանին սանդուխներուն տակ...– պիտի չուզէր փոխել որբանոցի ձրի հացին հետ...

Վեց զոյգ կօշիկ ներկելու չափ դրամ տուի իրեն եւ ուրիշ թաղ մը գացի ճաշելու, վախնալով որ կրնայ պահ մը ծակէն դուրս ելլել ու տեսնել զիս Տուօմոյի շքեղ ճաշարանին մէջ...

Ուրիշ մը հանդիպեցայ Փարիզ: Իսկոյն ճանչցանք իրար: Մեր սենեակը, վերջին շարքին ամէնէն ծայրը պառկող Յակոբը: Հարուստ էր, զաւակներ ունէր եւ Ֆրանսացի աղուոր կին մը: Հայերէնը դէշ կը խօսէր ու Ֆրանսերէնը աւելի դէշ: Իր բազմաթիւ մօն վիէօ*–ներով արտայայտուած հիմնական միտքը այն էր, որ երբ պատերազմը ծագի դարձեալ – «Կը տեսնե՛ս,* մօն վիէօ, *անպայմա՛ն պիտի պայթի պատերազմը եւ ինչե՛ր պիտի ըլլան. կէս քիլօ սուրճը տասը հազար Ֆրանքի ծախելս գիտեմ» — եւ ռումբերը սկսին տեղալ, «Երանի՛ թէ ամէնէն խոշորը իյնայ մեր որբանոցին վրայ»...*

Ամէն տեղ են անոնք, մանկութիւն չունեցող ընկերներս: Մեծահարուստներ կան անոնց մէջ, թշուառներ, արուեստագէտներ, յաջողածներ, վրիպածներ: Կեանքը գաղտնիք չունի այլեւս անոնց համար, օրերը պատրանք չունին, երջանկութիւնը հմայք չունի, որովհետեւ մանկութիւն չունին:

Մորթուած է անոնց անմեղութիւնը կանուխէն, ցամքած է անոնց զգացումներուն յորդ աղբիւրը հեռաւոր օր մը, պաղ դժոխքի մը յատակը: Կ'երթան, կուգան, կը վայելեն՝ բայց կորսուած, խաթարուած բան մը կայ անոնց մէջ, անտեսանելի խարանի մը հետքը՝ անոնց մռայլ ճակատներուն վրայ:

Որբեր են: Հայ որբեր: Այն մարդիկը երկրագունդի մարդոց մէջ, որոնք կ'ատեն իրենց մանկութիւնը...

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ՝

ԻՄ ՆԱԽՆԻՔՆԵՐՈՒՍ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Սուրբ Ղազարի տպարանէն, Վենետիկ, լոյս տեսաւ համառօտ Հայոց պատմութիւն մը, որ յատկապէս գրուած է պատանիներուն համար:

Հայերէնի թարգմանութիւնն է, կատարուած Կոմիտաս Վարդապետ Մանուկեանի կողմէ, «Histoire de mes ancêtres» *գիրքին, հրատարակուած* 1977*–ին:* «Յառաջ» *գրախօսական մը նուիրած էր* 1977 *Դեկտեմբեր 6–ի թիւին մէջ:*

Հատոր մը գրուած օտարութեան մէջ ապրող փոքրիկներուն համար, որոնք լեզուի դժուարութեան հետեւանքով, հայկական դպրոցի չգոյութեամբ կամ այլ պատճառներով բախտը չէին ունեցած սորվելու իրենց նախնեաց պատմութիւնը: Եւ այսպէս, յաջորդաբար, գիրքը Ֆրանսերէնէ թարգմանուեցաւ իտալերէնի, անգլերէնի, սպաներէնի, գերմաներէնի եւ փորթուկալերէնի: Ուստի, հրատարակութիւն մը որ այժմ գոյութիւն ունի եօթը լեզուներով, վերջինը ըլլալով հայերէնը:

Այս նոր հրատարակութիւնը իր գունաւոր կողքով, իւրաքանչիւր էջի վրայ գունաւոր նկարով եւ կարճ, պարզ գլխաւոր բնագիրներով նոյն բովանդակութիւնը կը ներկայացնէ: Միայն, այժմէականութեան հետ քալելու մտահոգութեամբ աւելցուած են երկու էջ նուիրուած Ղարաբաղին, «Ղարաբաղը մերն է» *խորագրով եւ գունաւոր քարտէսով մը: Նոյնպէս, որպէս յաւելուած, կան երեք քերթուածներ՝ Յ. Շիրազի «Ղարաբաղի ողբը», Պ. Սեւակի «Քիչ ենք, բայց Հայ ենք», եւ Ժ. Յակոբեանի «Մէ՛կ ենք մենք...»:*

Այս գիրքը համայնապատկեր մըն է ուր կը տողանցեն մեր պատմութեան առասպելական դէմքերը՝ Հայկ եւ Բէլ: Հզօր ու աշխարհակալ թագաւորները՝ Արտաշէս Ա., Մեծն Տիգրան եւ Տրդատ Գ., հրաշագործ հանճարները՝ Գրիգոր Լուսաւորիչ, Մեսրոպ Մաշտոց. քաջարի զօրավարները Մամիկոնեան Տոհմի՝ Վարդան եւ Վահան ճարտարապետական եւ մշակութային կոթողները՝ Աղթամարի Ս. Խաչ տաճարը, Անին, Ռուբինեանց թագաւորները՝ Լեւոն մեծագործ եւ նաեւ Շնորհալի եւ Լամբրոնացի. երկրի ազատագրութեան մարտիկները՝ Դաւիթ Բեկէն, Մխիթար Սպարապետէն, Զէյթունի, Սասունի, Վանի քաջերը եւ Անդրանիկ: Ինչպէս նաեւ ճակատագրական դէպքերը՝ Աւարայրէն Սարդարապատ, Մայիս 28, Նոյեմբեր 29 եւ Հայրենիքն ու Սփիւռքը, առանց մոռնալու 1915 *Ապրիլ 24–ը եւ Մորկենթաու մէկ նախադասութիւնը՝* «Չեմ կարծեր նախընթաց բարբարոս դարերը ներկայացնեն աւելի զարհուրելի տեսարաններ, քան ինչ որ հիմա Թուրքիոյ մէկ ծայրէն միւսը տեղի կ'ունենան»: *Եւ դեռ այլ անուններ, դէպքեր եւ թուականներ, որոնք կը հիւսեն փառքը, վեհութիւնն ու յաւերժութիւնը հայ ժողովուրդին: Եւ հեղինակը իւրաքանչիւր հէքեաթ, պատմուածք, անդրադարձ ներկայացուցած է առաւելագոյն կերպով գեղեցկացած: Հեղինակը իւրաքանչիւր էջին վրայ ցանած է հունտեր որպէսզի պատանին ողջունէ «Փոքր Ածուն» միշտ նոր գարուններու գեղեցիկ ծաղիկներով:*

«ԻՄ ՆԱԽՆԻՔՆԵՐՈՒՍ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ» գրքին հայերէնի այս թարգմանութիւնը կը գործածէ դիւրին եւ հաճելի լեզու մը, լի մանկական, երեւակայութիւնը խանդավառող պատկերներով:

«ԻՄ ՆԱԽՆԻՔՆԵՐՈՒՍ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ» գրքին նպատակն է ե՛ւ սորվեցնել, հայերէնով հայ ազգին պատմութիւնը, ե՛ւ պատանիներուն սրտերուն մէջ կանգնեցնել փոքրիկ խորան մը Հայրենիքի համար:

«ԻՄ ՆԱԽՆԻՔՆԵՐՈՒՍ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ» հայ մանուկին միտքը դաստիարակող եւ անոր հայու ոգին աւելի արծարծող գիրք մըն է, կ'ըսէ իր նախաբանին մէջ՝ Կոմիտաս Վարդապետ Մանուկեան:

Անկասկած, Հայոց պատմութեան գիրք մը որ իր տեղը պէտք է գտնէ հայկական դպրոցներու եւ հայերէնի դասընթացքներու մէջ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Գերմանահայ նամականի

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ՄԻՒՆՀԱՅՄԻ ԲՈՂՈՔԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻՆ ՄԷՋ

Ինչպէս 1985–ին եւ 1987–ին, այս տարի ալ Միւնհայմի բողոքական Ակադեմիան հայկական հարցերու նուիրուած գիտաժողով մը կազմակերպեց՝ Ապրիլ 27 / 29 թուականներուն «Եղեռնէն 75 տարիներ վերջ» նշանաբանին տակ։

Գիտաժողովին բացումը կատարեց ակադեմիայէն տոքթ. Եուսթ եւ խօսքը տուաւ առաջին բանախօսին՝ փրոֆէսօր Հ. Կոլթցին։ Շատերուն ծանօթ անուն մը, որ իբրեւ հմուտ պրպտող եւ մասնագէտ մեծ մարդասէր Յովհաննէս Լեփսիուսի արդար համբաւ մը կը վայելէ Հալլէյի համալսարանին մէջ եւ անկէ դուրս։ Ան ներկայիս պաշտօնի բերմամբ կ'աշխատի Ժընեւի մէջ գործող Եւրոպայի Եկեղեցիներու Խորհուրդին մօտ։ Իր բանախօսութեան մէջ, որ աւելի քնարական եւ փիլիսոփայական շեշտեր կը կրէր, ան ծանրացաւ «յիշողութիւն» բառին իմաստին վրայ, պարզելով անոր թէ՛ անցեալին եւ թէ՛ ապագային ուղղուած ըլլալու հանգամանքը։ Հարցումներու բաժնին մէջ ան ծանրացաւ պատմական առանձին երեւոյթներու վրայ, յատկապէս նշելով Էրնսթ Եքհի պարագան, գլխաւոր հակառակորդը Յովհաննէս Լեփսիուսի, հիմնադիր անդամը Թուրքեւգերման Միութեան եւ Գերման եւ Օսմանեան Կայսրութիւններու սերտ փոխյարաբերութեան խրախուսիչներէն մին, թերեւս եռանդագոյն քարոզիչը այդ մօտեցման։ Պատերազմէն վերջ խոկ կը մնայ նոյն դիրքերուն վրայ, աւելի վերջ Հիթլեր կ'ուզէ օգտուիլ իր ծառայութիւններէն, բայց ան կը նախընտրէ պաշտել Անգլիա, հոն իսկ չեշտելով Թուրքիոյ ի նպաստ քաղաքականութեան մը անհրաժեշտութիւնը։ Բ. աշխարհամարտէն վերջ Եքհ Միացեալ–Նահանգներ կ'անցնի եւ հոն կը շարունակէ նոյն քաղաքականութիւնը, որ լայնօրէն կը նպաստաւորուի զարգացող Պաղ Պատերազմի մթնոլորտէն։ Հոն կը հիմնէ՝ ինչպէս շատ աւելի առաջ Պէրլինի մէջ Միջին Արեւելքի հարցերով զբաղող ակադեմիա մը։ Հետաքրքրական մանրամասնութիւն մը. Պէրլինի վերոյիշեալ ակադեմիային աշխատակիցներէն մին եղած է Արեւմտեան Գերմանիոյ առաջին նախագահը՝ Թէօտոր Հոյս, որուն կինը խառնուածին Հայուհի մըն էր։

Շաբաթ օրուան առաջին բանախօսը՝ Տոքթ. Միհրան Տապաղ նիւթ ընտրած էր ընդհանուր առմամբ Սփիւռքը, մանաւանդ հայկական Սփիւռքը։ Սփիւռքի դարաւորին զարգացման պատմականը ընելէ վերջ, ան յատկապէս ծանրացաւ մեր Սփիւռքին առանձնայատկութիւններուն վրայ, լայն տեղեկութիւններ տալով անոր կազմակերպչական կառոյցին մասին, սկսելով նախկին «միլլեթ»ի համակարգէն, գալով մինչեւ մեր օրերը՝ յատկապէս Արեւմուտքի մէջ։ Ըստ Տոքթ. Մ. Տապաղի, Հայերը կազմակերպչական տեսակէտէ Արեւմուտքի պայմաններէն լաւագոյնս չեն օգտուիր։ Բանախօսութեան յաջորդող հարցումներու բաժնին մէջ յատկապէս յիշատակուեցաւ մեր եկեղեցիին պարագան, ներկաներու կողմէ ներկայացուեցան անոր այստեղի պայմաններուն լաւագոյնս չհամակերպելու պատճառներուն վերաբերեալ կարգ մը վարկածներ, որոնցմէ մէկը միջավայրի փոփոխութիւնն՝ Արեւելքի համեմատաբար կրօնասէր ընկերութիւններէն Արեւմուտքի աւելի աշխարհիկ ընկերութիւնները գալն էր, իսկ երկրորդը Հայ ժողովուրդին վերջին 150 տարիներու ընթացքին աշխարհական մտաւորականութիւն մը կազմած ըլլալն էր, որով եկեղեցին կը դադրէր մտաւորականութեան միակ օրրանը ըլլալէ։ Օրուան երկրորդ ելոյթը ունեցաւ Տոքթ. Բ. Քանդեան խօսելով Հայրենիք – Սփիւռք յարաբերութիւններուն մասին, ըրաւ հին եւ նոր շրջանի սփիւռքներուն պատմականը, չեշտելով յատկապէս յետեղեռնեան Սփիւռքին առանձնայատկութիւնները, որ զայն անհամեմատելի կը դարձնէր անցեալի Սփիւռքներուն հետ։ Աւելի վերջը բանախօսը ներկայացուց երկու զանգուածներու փոխյարաբերութիւններուն հոլովոյթը՝ 20–ականներէն մինչեւ մեր օրերը։ Կարծիքներու փոխանակութեան ընթացքին արծարծուեցան Խորհրդային Միութեան ներքին զարգացումներու լոյսին տակ թէ՛ Հայրենիք – Սփիւռք եւ թէ՛ Հայաստան – մերձակայ ժողովուրդներ յարաբերութիւններու հաւանական հեռանկարներուն մասին հարցեր։

Յերեկուան ճաշէն վերջ հարցերու մօտեցման տարբեր եղանակ մը կիրարկուեցաւ. փոխանակ բանախօսութիւններու, կազմուեցան չորս նիւթերու նուիրուած (Եկեղեցիին դերը, երիտասարդական հարցեր, մայրենիի դասաւանդութիւն, կազմակերպչական հարցեր) յանձնախումբեր։ Յաւարտ այս վերջիններուն աշխատանքին իւրաքանչիւրին ձեռք ձգած արդիւնքները ներկայացուեցան բոլոր մասնակիցներուն։

Գիտաժողովին վերջին օրը սկսաւ հոգեհանգստով մը, որուն յաջորդեց երեսփոխան տոքթ. Տ. Շփերլինկի (ԷՍ – Փէ – Տէ) ելոյթը։ Այս վերջինը նոյն ատեն ատենապետն է Հէսսըն նահանգի «Խորհրդային Միութեան հետ բարեկամութեան զարգացման միութեան», որ գործօն դեր խաղացած է և դեռ կը շարունակէ խաղալ Հէսսընի և Խորհ. Հայաստանի յարաբերութիւններուն մէջ։ Հակառակ բոլոր դրական զարգացումներուն երկու կողմերուն միջեւ պայմանագիր մը ցարդ չէ ստորագրուած։ Նախատեսուած էր Փետրուար 1990-ը, բայց Հայաստանի ծանօթ դէպքերու բերմամբ վարչապետ Մարգարեանց չէ ուզած գալ Գերմանիա։ Ըստ Շփերլինկի խիստ կարեւոր է այդ պայմանագիրը, տրուած ըլլալով որ «առանց անոր բան մը չի քալեր»։ Չի քալեր մանաւանդ նիւթականը, իսկ ստորագրուելու պարագային գերմանական կողմէ արդէն իսկ տրամադրուող գումարները պիտի բարձրանան տասնապատիկի, այսինքն միլիոններու (այս բոլորը գերմանական մարք, անշուշտ)։ Հայկական կողմին ընելիքը յստակ է եւ պէտք չունի որեւէ մեկնութեան։

Ներկայիս արդէն իսկ կը մշակուին քանի մը ձեռնարկներ. 1990 Մայիս 7 / 11 թուականներուն Ֆրանքֆուրթի համալսարանին մէջ տեղի կ'ունենար Հայաստանի շրջապատային հարցերուն նուիրուած գիտաժողով մը, որուն կը մասնակցէին հայ եւ գերմանացի գիտնականներ, գործիչներ։ Հետաքրքրական է որ Ֆրանքֆուրթի առեւտրական դրասենեակն ալ կը բերէր իր մասնակցութիւնը այս ժողովին։ Տարի մը վերջ այս հանդիպումը պիտի շարունակուի, այս անգամ Հայաստանի մէջ։ Երկրաշարժէն վնասուած կառոյցներու պարագային, որոնց ծախքերը կը ստանձնէին գերման կազմակերպութիւններու կողմէ (Կարմիր Խաչ եւայլն), նախատեսուած էր կարգ մը բաներ տեղւոյն վրայ շինել տալ տեղացի մասնագէտներու եւ բանուորներու կողմէ։ Մինչ այդ կացութիւնը փոխուած է. հայկական կողմը խնդրած է որ ամէն ինչ դուրսէն բերուի, այսինքն կիրարկուի նախաշինուած շէնքերու եղանակը։ Իբրեւ պատճառ առաջ քշուած է հետեւեալը. ներկայ պայմաններուն տակ հայկական կողմը ի վիճակի չէ երկրաշարժի դիմացկուն շէնքեր կառուցանել։ Այնպէս որ հաւաքուած հսկայ գումարներուն մէկ մասը ստիպողաբար կը տրամադրուի փոխադրութեան ծախքերուն, բան մը որ շատ սուղ է։ Հաւանաբար նախօրօք մշակուած ծրագիրները որոշ չափով կրճատումի պիտի ենթարկուին, եթէ ուրիշ դրամական աղբիւրներ չգտնուին։ Երեսփոխան Շփերլինկ յատկապէս չեշտեց Գերմանիոյ մէջ հայ մասնագէտներ պատրաստելու կարեւորութիւնը, որպէսզի անոնք լաւագոյնս կարենան օգտակար հանդիսանալ իրենց երկրին տնտեսական վերելքին, բան մը որ արդէն որոշ չափով կ'իրականացուի։ Ան առաջնահերթ կարեւորութիւն տուաւ Վրաստանի վրայէն Հայաստան տանող ճամբու մը շինութեան, որպէսզի Հայաստան ազատի շրջափակումէն եւ բնականոն կերպով զարգացնէ իր տնտեսութիւնը։ Արտաշխարհի, օրինակ Գերմանիոյ հետ տնտեսական յարաբերութիւններու մշակումը կը պահանջէ անկաշկանդ փոխադրութիւն աղբիւրներու, ընդգծեց Շփերլինկ։ Ըստ իրեն նման ծրագիր մը միայն Եւրոպայի Հասարակաց Շուկան եւ Միացեալ – Նահանգները միասնաբար կրնան իրականացնել եւ լուրջ նախապատրաստական աշխատանք պէտք է տարուի այդ ուղղութեամբ։ Բանախօսը ընդգծեց Բողոքական Եկեղեցիին գերմանեւհայ կապերու զարգացման ոլորտին մէջ, խաղալիք մեծ դերին և կարելիութիւններուն մասին։ Որպէսզի նման կապեր գոյանան ու զարգանան, լաւ կ'ըլլար, եթէ հայաստանեան եկեղեցին՝ ինչպէս շատ մը ոչ – բողոքական համայնքներ մասնակցէր պարբերաբար կազմակերպուող «Բողոքական եկեղեցական օր»ին (այդ «օրը»» » իրականութեան մէջ կը տեւէ լման շաբաթ մը), ըսաւ Տոքթ. Շփերլինկ, ես Կաթողիկոսը երկու անգամ հրաւիրած եմ այդ օրերուն, չարունակեց ան։ Այս հանդիպումներուն ներկայ եղած է նաեւ Մեսրոպ Եպիսկոպոս (Վիէննա), խոստացած է հետաքրքրուիլ այս հարցով եւ եղած է ... ոչինչ։ 1991–ին՝ այս անգամ Ռուհրի շրջանը յաջորդ՝ հերթական «Բողոքական եկեղեցական օր»ը տեղի պիտի ունենայ։ Գիտենք որ ամէն գաղութ Շնորհք եւ կամ Թորգոմ Արքեպիսկոպոս մը ունենալու բախտաւորութիւնը չունի։ Բայց Մեսրոպ Եպիսկոպոսէն եւ Գերմանիոյ մէջ գործող երկու հոգեւորականներէն մարդ կրնայ սպասել գոնէ նուազագոյնը, տէր կանգնիլ հայաստանեան եկեղեցիին շահերուն։ Յուսամ որ այդ ըլլայ գոնէ 1991–ին, երբ կը ներկայացուին, այդ ալ երրորդ անգամ ըլլալով, նման առիթներ...։

Վերջին ելոյթը տրամադրուած էր երիտասարդութեան, որուն երեք ներկայացուցիչները նախ խօսեցան իրենց գլխաւոր հարցերուն՝ Գերմանիոյ մէջ ծնած տղոց հետ կապեր հաստատելու, երիտասարդական հաւաքոյթներու, աշխատանքի արհեստական մօտեցման կարեւորութեան, պատրաստուած աշխատակից–ներու անհրաժեշտութեան, հասարակութեան հետ աւելի սերտ կապեր հաստատելու կարելիութեան մասին։ Պէտք է ըսել որ մանաւանդ երիտասարդական հաւաքոյթներու պարագային արդէն բաւական աշխատանք կը տարուի, յատկապէս Քէօլնի եւ Պէռլինի մէջ, 2 գաղութներ, որոնք իրենց սեփական հաւաքատեղիները ունին։ Շօշափուած հարցերու շուրջ տեղի ունեցաւ կարծիքներու փոխանակութիւն, ներկաներու կողմէ եղան գործնական առաջարկներ։

Ր. ՔԷՊԱՊՃԵԱՆ

[illegible]

ՏԱՐԲԵԱՆ

Նկարիչ Տարբեանի պաստառներու ցուցահանդէսը տեղի կ'ունենայ Փարիզի «Նաւար» (*) ցուցասրահը. մինչեւ Մայիս 25 կարելի է դիտել արուեստագէտին զանազան շրջաններու գործերը։ Ցուցահանդէսին համառօտ ակնարկով մը անդրադարձած է նաեւ «Ֆիկառօ»։

(*) 3, rue de Cirque, Paris 8e

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ

ԹԷՈԴԻԿ

ՎԱՆ

ՆԱՀԱՆԳԻՍ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ

Ըստ հայ հոգեւոր իշխանութեան, Խիզան գաւառն Աղթամարայ վիճակ գոլով, ունի 6 ստորաբաժանում. – Ստորին Կարկառ, Շէնաձոր, Սպարկերտ, Մարմտանք, Նգար եւ Խորոբս։

Բացի Մարմտանքէն՝ կան նաեւ Նգար (Բատտ եւ Սօրի գիւղերով՝ 27 տուն) Ս. Աստուածածնին աւերակ վանքով։ Իսկ «Գաւառներ» կոչուած գաւառակին (7 հատ՝ 98 տուն հայ գիւղերով) մէջ կան 2 վանքեր. «Եօթն Խորան Ս. Աստուածածին» եւ «Ս. Գամաղիէլ», վերջինս ամայի։ Խորոբս գաւառակը (60 տուն՝ Շէն եւ Խարիթ գիւղերով) ունի վանքեր ու տաճարներ։ Շէնաձոր գաւառակն ալ (17 հատ՝ 200 տուն հայ գիւղերով) ունի 11 եկեղեցի եւ «Ս. Խաչ» վանքը, վանահայրով։

Իսկ ըստ Թուրք կառավարութեան, Խիզան Բաղէշի «գայմագամ»ութիւններէն մին է, կազմուած՝ Սպարկերտ, Նամրան եւ Բուն Խիզան գիւղախումբերէն (Միւտիրիէթ)։ Ունի 80–է աւելի հայաբնակ գիւղեր, ինչպէս Գարասու, Դորոց, Բրանց, Խոփ, Փալասար, Կիկու, Սափ, Ս. Խաչ, Թափէ եւայլն։ Ուստի Խիզանը զանց ըրինք յիշատակել Բաղէշի նահանգին մէջ։

⁂

ՎԱՆ՝ ՍԱՐՍԱՓԻ ՕՐԵՐՈՒՆ

Այս ցուցակներէն եւ ծանօթութիւններէն վերջ, անցնինք այն գուլումներուն որոնք ամիսներ տեւեցին եւ փութացուցին քանդումը Վասպուրական աշխարհի Հայ Օճախին։

Ռուսական Ա. նահանջէն յետոյ, սահմանագլուխի ժողովուրդը (Սարայի շրջան) ենթարկուեցաւ ամէն կերպ խժդժութեանց, հետեւանք՝ թրքական պարտութեան։ Ատոնք իրենց կարգին անցողակի յիշուած ըլլալով, դառնանք Վանայ դէպքերուն որոնք 1915–ի գարնանամուտին տեղի կ'ունենան շրջակաները (Բէլու, Աթանան, Կարկառ, Ատիլճէվազ, Թիմար եւայլն) եւ որոնց մասին նահանգին մէբուս Վռամեան եւ ուրիշներ դիմում կը կատարեն ատոնց ամէնուն պատասխանատու եւ հրահանգիչ՝ կուսակալ Ճէվտէթի (*) (Էնվէրի քեռայր)։ Կեդրոնն իր կարգին՝ յիշեալէն թելադրուած՝ արձակած էր Հայերը բնաջնջելու հրամանը։ Ատոր գործադրութիւնը Վանէն պիտի սկսէր, բազմաթիւ Հայութեամբ այդ արծուեբոյն քաղաքէն, որուն 2/5–ը կը կազմէր Թուրք բնակչութիւնը։ Զօրակոչի օրերուն, բոլոր ունեւոր դասակարգը կողոպտուած էր արդէն «Թէքեալի–Ֆաթը Հարպիյէ»ի կողմէ, մինչ անլուր բռնութեամբ կը շարունակուէին զօրահաւաքում եւ կեղեքում շրջակայ վայրերուն մէջ։ Հայոց կողմէ գերագոյն ճիգեր կը թափուէին՝ առիթ չտալու համար նոր դէպքերու որոնք կրնային մեծ համեմատութիւններ առնել, խորհուրդ կը տրուէր մանաւանդ ժողովուրդին՝ վրէժխնդիր չըլլալ հրկիզեալ ու ջարդուած գիւղերու մասին։ Ճէվտէթ 3 հազար զօրք կը պահանջէ քաղքի Հայութենէն։ Մաս մը զօրքի, մնացորդին համար ալ «պէտէլ»ի բանաւոր առաջարկը նոր մաղձ կը կուտակէ նենգախոհ կուսակալին ներսիդին, որ ապստամբութիւն կը նկատէ Հայոց ընթացքը։ Շատախի մէջ մասնակի սպանութիւնք, առեւանգում եւ այլն ծայր տուած են եւ Հայեր անձկութեան մատնուած։ Կուսակալը հաշտարարի դերով դէպի աղէտավայր ճամբայ կը հանէ Իշխանը՝ կովկասահայ Նիկ. Մանուէլեան եւ Ապրիլ 3–ին երեք ընկերներով սպանել կուտայ զայն Հիրճ (**) գիւղը։

(Շար. 27)

(*) Ճէվտէթ փաշա Վանի կուսակալ ըլլալէ առաջ՝ Հէքեարիի կառավարիչն էր եւ վերջին ամիսներուն՝ Պաշգալէի ջարդերը կազմակերպող պետական ոճրագործը, որ հետը Վան փոխադրեց երկու հազար սուինաւորներու բանակ մը՝ լեռնային ու դաշտային թնդանօթներով։ Քաղաքը լեցուած էր արդէն Քիւրտ հեծեալ եւ հետիոտն հերոսներով եւ աշիրէթներով։ Վան հասնելէն քանի մը օր վերջ, պահանջեց որ ամբողջ Հայ երիտասարդութիւնը, 18 – 45 տարու, թուրք բանակը մտնէ իբրեւ *ամէլէ*։ Ազգային Առաջնորդարանը, Վռամեան եւ Արամ ջանացին որ հայ տղերքը զինուորագրուին իբրեւ իրական զինուոր, զէնքով. Ճէվտէթ չընդունեց։ Փորձեր եղան *պէտէլ*ով մէկ մասը փրկել։

(**) Հիրճ (Հայոց Ձոր գաւառին գիւղերէն մին, 30 տուն Հայ եւ 40 տուն Քիւրտ բնակչութեամբ). հոդ էր որ Իշխան եւ իր 3 ընկերները Ճէվտէթի դաւադրութեամբ Քէրիմ Օղլու Ռաշիտի տան մէջ գիշերանց՝ 12 չէթէներէ սպաննուեցան։ Իսկ Վանայ կռիւներու ընթացքին՝ Հիրճի 46 Հայ էրիկ մարդիկը նոյն Ռաշիտի տունին առանձնացնելով կոտորած են, ապա մնացեալ բնակչութիւնը՝ գիւղերու մէջ ու դուրսը, ըստ գրաւոր վկայութեան Դաշնակցական Յովսէփ Խլղաթեանի (գրական ծածկանունով՝ Գեղջուկ), որ Ապրիլ 6–ին ինկաւ հոն՝ պատնէշի վրայ։

Նորդուզէն եւ Խօշապէն հազարաւոր հեծեալ եւ հետեւակ զինեալ Քիւրտեր նոյն օրերուն բռնած էին Հայոց Ձորի Հայ գիւղերուն բոլոր ճամբաները, առաջնորդութեամբ Գրաւցի Շաքիրի որդի Լէզկիրի։

(Շար. Ա. էջէն)

իր համակիրներուն առջեւ, յաղթած է Թանեըլ՝ 4 – 3. հայանուն ակումբին վերջին մրցակիցը պիտի ըլլայ Վալորեսի խումբը՝ որ խմբակին հասանական ախոյեանն է եւ յառակնորդ՝ անցնելու արհեստավարժներու երկրորդ բաժանումին մէջ: Վալանսի դասաւորումը ներկայիս՝ 6–րդ:

Հ.Մ.Ը.Մ. Լիոն–Տէսին եւ Վալանս (2) աւարտած են իրենց մրցաշարքը Ռոն – Ալփ լիկի շրջանային պատուոյ դասակարգին մէջ: Լիոն – Տէսին յաղթած է Էմի մէջ, շնորհիւ Թահմիզեանի մէկ կոլին՝ 1 – 0. Վալանս, Շատըլէի մէջ, պարտըւած է՝ 3 – 2. երկուքն ալ, ի վերջոյ, կը գրաւեն, իւրաքանչիւրը իր խմբակին մէջ, դասաւորումին 4–րդ տեղերը:

Ուրիշ արդիւնքներ. –

Հ.Մ.Ը.Մ. Լիոն–Տէսին –

էքս–լէ–Պէն քառէ 7– 0

Փ.Թ.Թ. Լիոն – Վալանս Հ.Մ. մինիմ 0 – 3

Անցեալ շաբաթ վերջացած են նաեւ Ռոնի նահանգային առաջնութիւնները: Հ.Մ.Ը.Մ. Լիոն–Տէսին (2), բարձրագոյն դասակարգին մէջ, 7–րդ է, դասակարգ մը վար, Վիէնի Հ.Մ.ը 6–րդ է: Համեստ գիրքեր, ինչպէս մեր բոլոր գլխաւոր ակումբներուն վերջնական արդիւնքները: Բոլորն ալ ձախողեցան այս տարի վերելքի իրենց ճիգերուն մէջ:

Նոյնիսկ մէկը անկում ունեցաւ՝ Սէն Թ'Անթուանի Հ. Մ.–ը՝ որ պիտի լքէ Միջերկրականի լիկին պատուոյ դասակարգը: Այսպէսով, յառաջիկայ մրցաշրջանին ոչ մէկ փրանսահայ ակումբ պիտի ըլլայ լիկի բարձրագոյն դասակարգին մէջ: Շատոնց է որ չէր պատահած այդ:

Անցեալ Կիրակի, Սէն Թ'Անթուան պարտուած է Փոր–տը–Պուքի մէջ՝ 3 – 1: Վերջացած է նաեւ լիկի քառէ մրցաշարքը: Սէն Թ'Անթուան կը դասուի 7–րդ: Կիրակի, պարտուած է Նիսէն՝ 1 – 0:

Այս Կիրակի, Մայիս 20–ին, Սէն Թ'Անթուանի առաջին խումբը իր վերջին մրցումը կ'ընէ Փիւժէլի դէմ, իր դաշտին վրայ:

Վ. Մ.

NE MANQUEZ PAS LES DERNIERS SPECTACLES

au Theatre du Jardin d'Acclimatation (M° Sablons)

Ensemble de Danse Traditionnelle d'Enfants d'Arménie

«ERZEROUM»

D'EREVAN

Samedi 19 mai 15h et 20 h 30
Dimanche 20 mai à 15h
Samedi 26 mai à 15h et 20 h 30
Dimanche 27 mai à 15h

Réservation : 40. 67. 97. 86
40. 67. 93. 72

U.G.A.B.

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

11, Square Alboni — 75016 Paris

Le quorom requis n'étant pas atteint lors de l'Assemblée Générale Extraordinaire du 15 mai 1990, les membres de l'Association sont convoqués à une nouvelle Assemblée Générale Extraordinaire qui se tiendra au Centre Culturel Alex Manoogian: 118, rue de Courcelles 75017 Paris le Jeudi 30 Mai à 20 heures à l'effet de délibérer sur l'ordre du jour suivant :

«Adjonction aux statuts d'un nouvel article en conformité de la loi du 6 Mai 1988 et du décret du 13 Juin 1966».

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

AUDITION ANNUELLE DE MUSIQUE

des Elèves de la M.C.A.

Piano — Violon — Guitare

Samedi 26 mai à 15 heures

Sous la présidence de M. ONNIG SURMELIAN
Professeur de Violon
Diplômé de l'Académie de Vienne (Autriche)
Professeur au Conservatoire National du LIBAN
et à l'Académie des Beaux-Arts de BEYROUTH

— Entrée libre —

La M. C. A. présente l'A. P. A.-F.

EXPOSITION DE PEINTURE

«TROIS COULEURS - QUATRIÈME DIMENSION»

— Première exposition d'un travail collectif —

avec les artistes suivants :
Asilva — Ganantchian P. — Ghazerian H. — Gorene M. S. — Jirka — Kazan K. (sculpture) — Kazandjian J. — Laroche S. — Mildonian G. — Nakchi — Nersessian G. — Samuelian P. (photos) — Toucas — Terzian

Vernissage Vendredi 25 mai à 19h suivi d'un Debat

L'exposition sera ouverte : du Vendredi 25mai au Lundi 4 Juin

— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43 - 76 - 55 - 89

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հինգշաբթի, Մայիս 24, պատարագ Քրիստոսի Համբարձման Տօնին առթիւ:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄԱԿԱՐ ՔԱՀԱՆԱՅ ՆԱՃԱՐԵԱՆ
Արարողութեանց կը նախագահէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Ժամերգութիւն ժամը՝ 8.30:
Պատարագ ժամը՝ 10.30:

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի Մայիս 24, տօն է Համբարձման:
Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔԱՀԱՆԱՅ ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ
Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

Մայիս 24, Հինգշաբթի, Քրիստոսի Համբարձման Տօնին առթիւ պատարագ կը մատուցուի Սէն - Ժեռոմի Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ:
Պատարագը կը սկսի ժամը՝ 10–ին:

ACADEMIE INTERNATIONALE DES SCIENCES ARARAT

CONFERENCE

sur le thème :
«Amnesty International et la Question arménienne»

Conférencier :
M. ALAIN FAURE
Président de la Section française d'Amnesty International

Le Lundi 21 mai
Salle de l'Eglise arménienne
339, avenue du Prado, Marseille 8e
— à 20 h ouverture de l'exposition photos
— à 20 h 45 Conférence.

— Entrée Libre —

U. G. A. B. - Marseille

organise à

MANTEYER (Gap)

dans les Hautes-Alpes,

un Séjour pour Enfants de 6-13 ans

DU 9 AU 29 JUILLET

— (Places limitées) —

— Cherchons moniteurs - monitrices, ayant diplôme *Bafa.*

Pour tous renseignements contacter à Marseille
Mme Karajian au (16) 91. 80. 26. 74 *ou* *Mme Stepanian* au (16) 91. 79. 30. 34

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Բժիշկներու Միութեան (UMAF)
Ճաշ — պարահանդէսը
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 17—ԻՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ
ԴՈՃՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
Կոնէսի հանգստեան տան պարտէզներուն մէջ՝
ՅՈՒԼԻՍ 8–ԻՆ

ASCENSION

LA CROIX BLEUE ARMENIENNE
ET
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
vous invitent à la Fête de
L'ASCENSION (HAMPARTZOUM)
selon la traditoin arménienne
le Jeudi 24 mai à partir de 15 heures
à la Salle des Fêtes de Décines
— Tirage des vidjags (tirage au sort) —
Fête animée par
l'Orchestre ANI
● Buffet arménien
— Entrée libre —
Renseignements au : 78. 49. 42. 97

LES ANCIENS COMBATTANTS ET RESISTANTS ARMENIENS DE FRANCE

vous invitent à participer à la soirée commémorative de la

Bataille de SARDARABAD

le Lundi 21 Mai à 21 heures
à l'U.G.A.B. - 118, rue de Courcelles Paris 17e

Prendront la parole :
Docteur ROUBEN SAHAGUIAN
d'Erevan
SERGE AFANASYAN, *Historien*

— ENTREE LIBRE —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
— Sections Marseille —

GALA EXCEPTIONNEL

par

l'Ensemble de Danses traditionnelles

"ERZEROUM"

d'ARMENIE

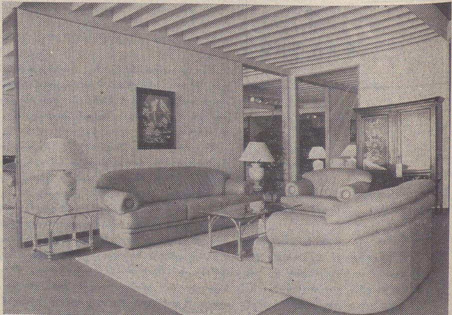
le Jeudi 31 Mai à 20 h 30
au Theatre du Gyptis
136, rue Loubon — 13003 Marseille

— *Renseignements et réservations auprès des membres de la Croix Bleue.*
— *Permanence de 18h à 20h à la M.A.J.C. 12-14, rue Saint-Bazile 13001 Marseille*

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 1000 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Լեւոն Սարգիսեանէ, Տիկին Ա. Աւետիսեանէ եւ Տիկին Քրիստինէ Աւետիսեանէ Տիկին Արտեմիս Օսկանեանի մահուան առթիւ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 22

MARDI
22 MAI
1990

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

65ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.279 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 65e ANNÉE — No 17.279

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՉ ՄԻԱՅՆ ՊՂԾՈՒԱԾ ԳԵՐԵԶՄԱՆՆԵՐ

Գրած էինք անկէ առաջ թէ «Երեկոյեան Երեւան» օրաթերթը պարբերաբար կը հիւրընկալէր «Խորհրդային Ղարաբաղ»էն դուրս մնացած գրութիւններ: Ապրիլ 30-ի «Երեկոյեան Երեւան»ի արցախեան էջին մէջ տեղ գրաւած է «Ո՞վ է պատասխան տալու» խորագրուած տեղեկատու յօդուած մը, ստորագրուած՝ Ջամալ Թադեւոսեանի կողմէ: Ան պատմական եւ մշակութային յուշարձաններու պահպանութեան Արցախի «Արցախ» բաժանմունքին փոխ նախագահն է:

Ջ. Թադեւոսեանի տողերը մեր պատմութեան ու նաեւ ներկային մէջ ո՛վ գիտէ քանիերորդ անգամ ըլլալով կը պատմեն հայկական տաճարներու, յուշակոթող–ներու եւ գերեզմաններու քանդումին, սրբապղծումին մասին. Հոն կ'ըսուի.– «Վերջին երկու տարուայ ընթացքում Շուշիի հայկական հին եւ նոր գերեզմանոցները պղծուել – աւերուել են: Ազգայնամոլները հրկիզել են Ղազանչեցոց վերականգնուող եկեղեցին, ոչնչացրել են Խորհրդային Միութեան կրկնակի հերոս Ն. Ստեփանեանի, պետական ու հասարակական գործիչներ Յ. Թեւոսեանի եւ Գ. Աւագեանի յուշարձանները: Ի դէպ, 50-ական թուականներին նման ճակատագիր են ունեցել եւ ԺԹ. դարում կառուցուած հայկական 20 բնակելի ու հասարակական շէնքեր, որոնք ունէին էթնիկա-մշակութային մեծ արժէք»:

Պղծուած – քանդուած գերեզմաններ եւ մասամբ նորին. ու ասիկա մինչեւ հոս, ըսելու համար «երէկ» մը. երէկուան ներկայութիւն մը: Կա՛յ սակայն աւելին. քանդումի նոյն գործը կը շարունակուի այսօր եւս, այս անգամ սեւեռած ոչ թէ անցեալին, այլ՝ ապագային: Ջ. Թադեւոսեան կը շարունակէ.– «Սոյն տարուայ Մարտ ամսին, Թուրքերի կողմից դեռ 1920 թուականի հայկական ջարդի ժամանակ կործանուած հայկական Ղայբալիշէն գիւղում, որ գտնւում է Կրկժանից ընդամէնը երեք քմ. հեռաւորութեան վրայ՝ հարաւ – արեւելեան մասում, Ուզբեկստանից փախած մեսխեթցի Թուրքերին տեղաւորելու նպատակով կառուցում են բնակելի տներ: Կառուցում են նաեւ հայկական յուշարձանների, սրբատաշ քարերի հաշուին»:

Մեր թշնամին չի գոհանար մեր հողէն մեր հետքը ջնջելու արարքով. չի բաւեր անոր «անոնք չկային ու չկան» ըսել. անտոր ապացոյցը ունենալ: Ան մտադրած է նաեւ կարենալ ըսել ճակատաբաց. «մե՛նք էինք ու մենք ենք հոս բնիկը, տեղացին»: Մնացեալը ինքնին կը հետեւի. «ի՞նչ հողային պահանջ. որո՞ւն ապրանքին տէրանալ կ'ուզէք պարոններ...»:

Ջ. Թադեւոսեան Ատրպէջանցիներու այս արարքները մատնանշելէ ետք, բոլորովին աւելորդ պարբերութեամբ մը ու այլեւս անընդունելի լաւատեսութեամբ մը կ'աւարտէ տողերը. ան նախ կ'ըսէ.– «այս աւերումների մասին քաջատեղեակ է պարետութիւնը (Արցախի), քաջատեղեակ են համապատասխան պարեկային կէտերը, սակայն ոչինչ չի ձեռնարկւում բարբարոսութիւնը կանխելու համար»: Ապա կը վերջացնէ գրելով.– «Կարծում ենք, որ վաղ թէ ուշ կը գայ այն օրը, երբ այս ամէնի համար պատասխան կը տան ոչ միայն մեր յուշարձանների աւերողները, այլեւ արտակարգ դրութեան շրջանի պարետը»:

Ջ. Թադեւոսեան երբ այս տողերը կը գրէր, չէր կրնար երեւակայել թէ աշխարհի ուրիշ մէկ անկիւնին մէջ գերեզմաններու նման սրբապղծում մը, որ պարզ ատելութեան հետեւանք էր ամէնէն չարը ու չունէր իր վկայածին հանգամանքներէն մէկը կամ միւսը, ի՛նչ հակազդեցութիւններու տեղի տուաւ. Հակազդեցութիւններ, որոնք յաւելեալ, սրբապղծուած գերեզմաններու տիրոջմէն տարբեր զանգուածէ մը եկան:

Ջ. Թադեւոսեան չգիտցաւ ու հաւանաբար պիտի չգիտնայ ալ, թէ Քարփանթրըայի սրբապղծուած գերեզմաններուն տէրերը ո՛չ պարետային միջամտութիւն յուսացին, ոչ ալ քանդողներուն համար արդար պատիժի յոյս յայտնեցին:

Հոս չէ՞ արդեօք քանդումներուն բուն տարբերութիւնը:

Ա. Թ.

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Այս խորագիրով ու «Հայ եկեղեցական ընտրութեան պետական միջամտութիւն» ենթախորագիրով «Իքիպինէ Տօղրու» շաբաթաթերթը կ'անդրադառնայ Պոլսոյ Պատրիարքին ընտրութեան հարցին: Արձանագրելէ ետք Ներքին Գործոց նախարարութեան առաջարկած նոր որոշմնագիրին, թերթը կուտայ Պոլսոյ կուսակալին հետեւեալ բացատրութիւնը. «Ներքին Գործոց նախարարութիւնը պատրաստեց, Նախարարաց Խորհուրդը վաւերացուց, ես ալ պաշտօնապէս ներկայացուցի իրենց»:

Շաբաթաթերթը ապա համառօտ ակնարկով մը կ'անդրադառնայ «Ազգային Սահմանադրութեան», 1961-ի բարեփոխումներուն, ուր օրինակ, պատրիարքական Աթոռին ներկայացուցիչին համար Թրքահպատակ ըլլալու, կամ Պետութեան վստահութիւնը վայելելու պարտաւորութիւններ չկային: Այսպէս, Շնորհք Պատրիարք որ 1961-ին ընտրուեցաւ, նախապէս վտարուած էր Թրքական քաղաքացիութենէն:

«Իքիպինէ Տօղրու» կ'ըսէ թէ ընտրութեան համար հինգ եպիսկոպոսներէ բաղկացած թեկնածուներու ցանկ մը անհրաժեշտ է, մինչ նոր որոշմնագիրը բաւարար կը նկատէ թեկնածուին կրօնաւորի հանգամանքը. այսինքն՝ ի հարկին պարզ քահանայ մըն ալ կրնայ Պատրիարք ըլլալ:

Հինգ եպիսկոպոսներու ցանկը այսօր անկարելի է պատրաստել, քանի որ Թուրքիոյ մէջ 1967-ին փակուած է Դպրեվանքին Ընծայարանի բաժինը. կրօնաւոր պատրաստելու ոչ մէկ հաստատութիւն կայ: Մնացած եպիսկոպոսներն ալ կամ զրկուած են Թուրքիոյ քաղաքացիութեան իրաւունքէն, կամ արտասահմանի մէջ կ'ապրին: Ասոնցմէ մէկն է Գարեգին Եպիսկոպոս Գազանճեան:

Նոր որոշմնագիրին նուազագոյն 40 տարեկանի սահմանափակումը, թեկնածու ներկայացնելէ կ'արգիլէ Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մութաֆեանը: Մինչեւ նախապէս նուազագոյն տարիքը 35 էր ու այս վերջինը տասը օր ետք այդ տարիքը պիտի ունենայ:

Շաբաթաթերթը տալէ ետք Թուրքիոյ հայկական գործօն եկեղեցիներուն թիւը – Պոլիս ու գաւառներու մէջ–, կուտայ ընտրութեան նախկին ու ներկայի պայմանները: Յօդուածը կ'աւարտի պոլսահայ գաղութին մէջ տարածուած այն տեսակէտով որ Թուրք կառավարութիւնը այս նոր որոշմնագիրով դժուարութիւն կը յարուցանէ, որպէս հակազդեցութիւն Միացեալ – Նահանգներու Նախագահին հայանպաստ արտայայտութիւններուն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ՓՈՔՐ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀՀՇ-էն ԸՆՏՐՈՒԱԾ ԵՆ.–

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ – ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, ՌԱՖԱՅԷԼ ՂԱԶԱՐԵԱՆ, ԲԱԲԳԷՆ ԱՐԱՐՔՑԵԱՆ, ԽԱՉԻԿ ՍՏԱՄԲՈԼՑԵԱՆ, ՎԱՆՕ ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆ, ԿՏՐԻՃ ՍԱՐԴԱՐԵԱՆ, ՌՈՊԷՐ ՔՈՉԱՐԵԱՆ, ՌԱՖԱՅԷԼ ՊԱՊԱՅԵԱՆ

Բ. ԵՒ Գ. ՇՐՋԱՆՆԵՐ ԵՐԿՈՒ ՇԱԲԱԹԷՆ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ԱՄԻՍԷՆ

ՂԱՐԱԲԱՂ ՔՈՒԷԱՐԿԵՑ

Ինչպէս ծանօթ է, Մայիս 20-ին, Հայաստանի մէջ տեղի կ'ունենային երեսփոխանական ընտրութիւններ, նորոգելու համար Գերագոյն Խորհուրդի կազմը, բաղկացած 260 անդամներէ:

Երկուշաբթի առտու Երեւանէն հեռաձայնով առած մեր տեղեկութիւնները մասնակի բնոյթ ունէին անշուշտ: Հարկ է քանի մը օր սպասել այս առաջին շրջանի ամբողջական արդիւնքներուն ծանօթանալու համար:

Առաջին առթիւ, ամէնէն յատկանշական երեւոյթն է քուէարկութեան մասնակցողներուն փոքր տոկոսը: Ասիկա, անկասկած, դրական չէ, քանի որ առաջին ազատ ընտրութիւններն էին, որոնք կը կատարուէին Հայաստան եւ ասիկա ոչ մէկ ձեւով չէ խանդավառած ժողովուրդը: Այս անտարբերութիւնը կարենալ բացատրելու համար, չի բաւեր հաստատել թէ մամուլով, ձայնասփիւռով կամ հեռատեսիլով ընտրապայքար չտարուեցաւ, թէ իշխանութիւնները որեւէ ձեւով չքաջալերեցին ժողովուրդը: Հարկ է աւելի հեռու փնտռել, բայց հոս ալ դժուար է եւ նոյնիսկ սխալ՝ կարծիք յայտնել հեռուէն: Կը թուի սակայն թէ Հայաստանի ժողովուրդը, գոնէ ինչ կը վերաբերի Երեւանի, ապագայ իր ճակատագրով իսկ չի հետաքրքրուիր, մինչ նոր դիմագիծով Գերագոյն Խորհուրդ մը, սկզբունքով գոնէ, պէտք է կարենայ բաներ մը փոխել: Ուրեմն խորհի՞լ թէ թերահաւատութիւնը, դառնութիւնը այնքան արմատ առած են, որ ժողովուրդը յոյս ալ չունի թէ մարդ փոխելով, բան մը կը փոխուի...:

Կիրակի օր, ուրեմն, Երեւանի (մեր տեղեկութիւնները առայժմ միայն Երեւանի կը վերաբերին) 85 ընտրական շրջաններէն (օկրուգ) աւելի քան 40-ի մէջ ընտրութիւն չէ եղած, այսինքն քուէարկողներու կէսն իսկ (50%) չէ մասնակցած: Ուրեմն, այդ շրջաններուն մէջ, նոր ընտրութիւններ պէտք է ըլլան երկու ամիսէն: Իսկ այն շրջաններուն մէջ, ուր քուէարկողներու առնուազն 50%-ը մասնակցած է, բայց ոչ ոք ընտրուած, որովհետեւ ոչ ոք բացարձակ մեծամասնութիւն ձեռք ձգած է (կէսէն մէկ աւելի), նոր քուէարկութիւն մը կը կատարուի երկու շաբաթէն:

ՀՀՇ-ի թեկնածուներէն առաջին արդիւնքներու համաձայն ընտրուած են (բոլորն ալ, անշուշտ, Երեւանէն).–

Վազգէն Մանուկեան (որու դէմ թեկնածու էր Գարեգին Եպիսկ.), Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, Ռաֆայէլ Ղազարեան, Բաբգէն Արարքցեան (որու դէմ էր շրջանի քաղկոմի Ա. քարտուղարը), Խաչիկ Ստամբոլցեան (իր ալ դէմ էր շրջանի Ա. քարտուղարը), Վանօ Սիրադեղեան, Կըտրիճ Սարդարեան, Ռոպէր Քոչարեան, Ռաֆայէլ Պապայեան: Պարտուած է Տէր Յուսիկ:

ՀՀՇ-ի այլ թեկնածուներէն, այս շրջանին չեն ընտրուած Սամուէլ Գէորգեան (բայց ձայներու զգալի առաւելութիւն ունի իր մրցակիցներէն՝ Լենդրուշ Խուրշուդեանի վրայ), Դաւիթ Վարդանեան, Համբարձում Գալստեան: Ընտրութիւն չէ եղած նաեւ 33-րդ ընտրաշրջանը ուր ՀՀՇ-ի թեկնածու Երջանիկ Աբգարեանի դէմ կար Զօրի Բալայեան. նաեւ 20-րդ շրջանը Յակոբ Սանասարեան: Հոս 9 թեկնածուներ կային եւ իններորդ դիրքի վրայ կը հանդի Սիլվա Կապուտիկեան: Ընդհանուր ձեւով այս շրջանին ՀՀՇ-ի թեկնածուներէն ընտրուած են 22 հոգի:

Կանոնաւոր կերպով ընտրութիւն եղած է Ղարաբաղ, ժողովուրդին 95%-ի մասնակցութեամբ, ինչ որ Ղարաբաղցիներուն փառաւոր պատասխանն է Բաքուի, որ Ապրիլ 22-ին կարգ մը «որոշում»ներ տուած էր: Այսպէս Գերագոյն Խորհուրդը գիւղի վիճակէն հանած էր Խոջալուն եւ Կրկժանը եւ վերածած էր քաղաքի եւ քաղաքատիպ աւանի: Ապա յայտարարած էր թէ Ղարաբաղի մէջ, Մայիս 20-ին ընտրութիւններ կատարելու որոշումը բոլորովին ապօրինի է եւ թէ ով որ փորձէ կատարել այդ ընտրութիւնները պիտի պատժուի («Յառաջ», Ապրիլ 26): Ուրեմն, Ղարաբաղի ժողովուրդին 95%-ը պէտք է պատժուի:

× Մայիս 19-ի «Խորհրդային Հայաստան» օրաթերթը առաւելաբար նուիրուած է հակա – ՀՀՇ ընտրապայքարի մը: «Բաց Նամակ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի» Սիլվա Կապուտիկեան, ապա հայ դատի նուիրուած յօդուածով մը, զոր ստորագրած է Լենդրուշ Խուրշուդեան, ուր «դաւաճան», «նէօ-բոլշեւիկ» եւ այլ ածականներ չեն պակսիր:

× Կարելի չէ չնկատել թէ, այս մեր ընտրութիւնները ոչ մէկ ձեւով կը հետաքրքրեն այլեւս արեւմտեան մետիաները, ուր արձագանգ իսկ չկայ: Չենք անդրադառնար Փիէր Վերլիւիգի գրութեան (Քոթիտիէն, Մայիս 19), որ լուր չէ, այլ՝ խորհրդածութիւններ:

Էր երբեմն, 1988 փետրուարեան օրերուն, որ սիւնակներ կը գրաւէինք: Այսօր, այլեւս ոչ ոք կը հետաքրքրենք:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ամէնէն սեւ օրերէն մէկն էր Կիրակի, Մայիս 20-ը, գլխաւորաբար Պաղեստինցիներուն համար: Առտուն կանուխ, Իսրայէլցի երիտասարդ զինուոր մը կը կեցնէ աշխատանքի գացող Պաղեստինցիներու հանրակառք մը, ինքնութիւն ճշդելու պատրուակով: Բանուորները կը ներկայացնեն իրենց անձնագրերը ու յանկարծ Իսրայէլցին կրակ կը բանայ, տեղն ու տեղը կը սպաննէ 8 բանուոր եւ 15 ուրիշներ ալ կը վիրաւորէ: Հակազդեցութիւնը անմիջական է

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՃՈՒԵՑԱՐԴԱՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ա.

Պր. Սօս Սարգսեանի, մտաւորական, դերասան ու Խորհրդային Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի անդամ, մեր քաղաքը, Սան-Ֆրանսիսքօ այցելին առթիւ, յարմար է քանի մը ճշդումներ կատարել՝ Սփիւռքի եւ Հայաստանի ներկայ կացութեանց մասին: Սփիւռքեան փորձերը Ցեղասպանութեան ու Հայ Դատի հետապնդումի ու Հայաստանի օգնութիւն հասցնելու ճիգին կապուած, Արցախի տագնապը, երկրաշարժը, պաշարումը եւ անդադրում բախումները Ազրպէյճանցիներու հետ, պետութեան երկդիմի կեցուածքը եւ դեռ անթերեւակայելի դժուարութիւնները որոնք կ'ուրուագծուին փոշիով եւ աղմուկով լեցուած մեր ուղեղներուն բեմին՝ անհրաժեշտ կը դարձնեն որոշ խստապահանջութիւն: Ատենն է յստակ, անկեղծ խօսքին որ հասկնանք թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ մեր շուրջը, ուր հասած է եւ ուր կ'երթայ ազգը:

Պր. Սարգսեան յուսադրիչ ու լաւատես խօսքեր ըսաւ մեզի ու հոս, հիմա կ'առնենք քանի մը յայտարարութիւն իր իսկ բերնէն:

— Մենք (յոգնակի այս դերանունը իր մէջ կ'առնէ իրեն ընկերացող՝ Պր. Յովիկ Հախվերդեանն ալ որ Հայաստանցի Փիլմ-բեմադիր է) եկած ենք ձեր մէջ ու մեր հոս, Սփիւռք գտնուիլը բացառիկ պատեհութիւն մըն է: Սփիւռքը ինքզինքը գտած է, ուժ է այսօր: Անդին՝ Հայաստանն ալ գտած է իր ազատ ձայնը ի վերջոյ ու կը փնտռէ իր ապագան: Ճակատագրական պահ է այս հայութեան համար ու պէտք է միասին կերտենք զայն...: Հայաստանի քաղաքական վիճակը խառնակ է, բայց յեղափոխութեան ժամանակ այդպէս կ'ըլլայ:

«Սփիւռքը ինքզինքը գտած է, ուժ է այսօր»: Իմաստալից, պատասխանատու յայտարարութիւն է այս մտաւորական ու պետական մարդու մը կողմէ որ հազիւ շաբաթ մըն է որ մեր մէջ կը գտնուի ու վստահօրէն շատ քիչ բան գիտէ մեր մասին: Հաւանաբար շատ քիչ հարցում հարցուցած է (վերջերս, Հաննա Արենդ կը գրէր՝ «totalitarian regimes are characterized by the atomization of society and an enforced destruction of all bonds of community among individuals».

Մարդկային կապերէն ամէնէն զօրաւորներէն է հարցում հարցնելը, հետաքրքրուիլը, մտքի կապեր հաստատելը մարդէ մարդ: Հայաստանէն հոս եկողներուն առաջին պարտականութիւնն է «սորվիլ հարցում հարցնել»: Կը հասկընանք իրենց վիճակը, սակայն եթէ իրապէս կ'ուզեն ազգային միութիւն կամ միասնութիւն ստեղծել՝ պէտք է կամաց-կամաց փոխուին, աւելի բաց ու անկեղծ ըլլան, վերագտնեն մարդկային քանի մը հիմնական արժանիքներ որոնք, ինչպէս կը գրէ Արենդ համայնատիրական վարչակարգը քանդած է իրենց մէջ): Ամէն պարագայի, եթէ Պր. Սարգսեան սրտի բուխ ու ջինջ խօսք է որ կ'ընէ՝ ապա ուրեմն ի՞նչ փոխուեցաւ առաջուան վրայ՝ երբ համայնավարներու բռնատիրութեան օրով Սփիւռք կուգային ու հայրենասիրական տաք խօսքերով, քերթուածներով ու երգերով կը քնացնէին մեզի՝ առանց երբեք ճշմարտութեան խօսքը ընելու: Ամբողջ սերունդներ, Կապուտիկեանէն մինչեւ Ազնաւուրեան, Սահեան ու Դաւոյեան եկան մեր քով ու, կամայ թէ ակամայ, զմայլելի «անճշդութիւններ» պատմեցին մեզի, առնուազն ծածկեցին ահաւոր ճշմարտութիւնը Հայաստանի մասին, մեր ջիղերն ու խանդավառութիւնը ոտքի հանեցին, մեր հայրենաբաղձութիւնը շահագործեցին՝ հաւանաբար մեր քիթին ալ խնդալով, մեզ իրար դէմ հանեցին, հսկայական վարկ շահեցան ու մեկնեցան: Մէկ հոգի, դեղի համար, չգտնուեցաւ որ քաջութիւնը ունենար ճշմարտութիւնը ըսելու Հայաստանի իրականութեան մասին: Բեկլար Նաւասարդեանի անձնասպանութիւնը հաւանաբար ազդանըշան մըն էր մեզի՝ համայնավար վարչակարգի ներքին ահարկու, աններելի հակասութիւններու մասին, անոր անմարդկային դիմագծին մասին՝ մօտէն, մէջէն ու հոգիէն գիտուած՝ ահազանգ մըն էր հայրենասիրութեան անունով գործուած ոճիրներու մասին՝ բայց մենք դուրսը, ուրիշ մեկնաբանութիւն ունէինք Լենին հրապարակի գիւղին մասին ... Սոլժենիցինը, Պաստէրնաքը, Սինիավսքին եւ ուրիշներ խորհրդային դժոխքին վարագոյրը տեղ-տեղ բացին որ տեսնենք ճշմարտութիւնը բայց մենք չկրցանք հաւատալ մեր կարդացածին: Պետական գործիչներ կամ ալ բարեմիտ մտաւորականներ էին, անկասկած, որոնք հիմա է որ այդ չարաչահումին սուղ գինը կը վճարեն, ո՞վ գիտէ: Ու մարդ կը մտածէ այդ միամիտ ողբացեալ Գառնիկ Ադդարեանի նման անտաղանդ բանաստեղծ բայց մաքուր, հաւատաւոր համայնավարի մասին որու իտէալիզմը Երեւան նստած թանձրակաշի, անխիղճ ու անհոգի գլուանակալ եւ արհեստավարժ կուսակցականներ շահագործեցին ու վատնեցին դաժան անողդացութեամբ: Ուրիշ զոհ մը՝ Պոլսեցի արձակագիր՝ Գեղամ Սեւանը: Որմէ՞ հաշիւ պահանջելու է հիմա մեր այդ բարեկամներու էջ-նահատակ երթալուն համար (ամէնէն խելացին նորէն Արփաւ Ալիքեանն է փրթեր որ հեռաւոր Մոսկուայի մը անելին խորը ապրեցաւ, հեռու Հայաստանի ղեկավարութեան բարոյական տիղմէն ու կրցաւ հոգի ու տաղանդ մաքուր պահել՝ յանուն գրականութեան ու խղճի ազատութեան):

Ու հարց կուտանք — ի՞նչ կը նշանակէ «ինքզինքը գտած է», այսինքն ասկէ առաջ ի՞նչ էր որ Սփիւռքը, եւ Պր. Սարգսեան կը կարծէ թէ Սփիւռքի ինքնութիւնը միայն Հայաստանի եղերական դէպքերո՞ւն հետ կապուած է ու մինչեւ 1988 հանրային պարտէ՞զ մըն էր կամ բացօթեայ շուկա՞յ մըն էր ան: Աստուած վկայ մենք ալ պիտի ուզէինք որ Սփիւռքը ինքզինքը գտած ըլլար եւ ուժի վերածուած ըլլար՝ սակայն ցաւով կը հաստատենք որ ոչ մէկը ոչ ալ միւսը շիտակ է: Պր. Սարգսեան գիտէ՞ թէ չի գիտեր այս պարզ ճշմարտութիւնը — պատասխանը չունինք: Ու հիմա, Պր. Սարգսեան մեզ, Սփիւռքն է որ կը գովէ, փոխանակ Հայաստանը գովելու: Մեզի ինչի՞ տեղ կը դնեն Հայաստանցիք, չենք տեսներ դիւանագիտական ու հոգեբանական խաղը որ կը խաղան մեր գլխուն՝ մեզ քնացնելով որ չանդրադառնանք կացութեան իրական բնոյթին: Միակ արդարացումը այս տարականոն վարմունքին՝ իրենց անսրբագրելի ռոմանթիքականութիւնն ու զգացականութիւնն է, այսինքն զուտ հայկականութիւնը...: Եւ հիմա սակայն ինչպէս հաւատանք իրեն երբ կ'ըսէ թէ «այսօր Հայաստանը գտած է իր ազատ ձայնը»: Այնպէս որ, մտիկ ըրէք, Պր. Սարգսեան, լաւ մտիկ ըրէք յարգալի Սփիւռքցիի մը խօսքը: Ոչ ռազմական ուժ, ոչ դրամ եւ ոչ թիւ, ոչ սքանչելի խօսքեր եւ ոչ ալ նիւթական հսկայ Ներդրում ու նոյնիսկ հերոսական մաքառում վատոգի Ազրպէյճանցիներուն դէմ կը փրկեն մեզ ու ձեզ ահաւոր կացութենէն — միայն ճշմարտութիւնը ու զայն մեր ժողովուրդին ըսելու ատակ մարդիկը:

«Հայաստանի վիճակը խառնակ է, բայց յեղափոխութեան ժամանակ այդպէս կ'ըլլայ» կ'ըսէ Պր. Սարգսեան: Մոդական բառ է «յեղափոխութիւնը», մանաւանդ Դաշնակցական զանգուածին համար որ կը հաւատայ ընկերվարական գաղափարաբանութեան եւ յեղափոխութեան եւ անոնց յաջողութեան հետ կապուած արդարութեան եւ հաւասարութեան յոյսերուն: Աստուած տայ որ Հայաստան պատրաստ ըլլայ յեղափոխութեան, սակայն վախնանք այդ բառն ալ նոյն անպատասխանատու կերպով կը գործածուի Պր. Սարգսեանի կողմէ (Համայնավար կուսակցութեան եւ վարչակարգին զոհերէն հաշուելու է նաեւ հայերէն լեզուն՝ որուն ոչ միայն ուղղագրութիւնը աղճատեցին համայնավարները այլ բառերուն լրջութիւնն ու խօսքին վարկը, լեզուին վստահելիութիւնը քայքայեցին, այնքան ահարկու սուտեր բանաձեւեցին այդ լեզուով...): «Յեղափոխութիւն» կը նշանակէ զանգուածներու եւ գաղափարներու կազմակերպումը ղեկավարութեան մը կողմէ՝ որ ընկերային ու քաղաքական որոշ ծրագիր մը կը հետապնդէ: Արդ, Հայաստան այսօր քաոսային կացութիւն մը կը ապրէ, ըստ Պր. Սարգսեանի: Ուրե՞մն — եղած չեղածը խառնաշփոթ, անիշխանական վիճակ մըն է, ուր շատ յայտնի չէ թէ ո՞վ է իշխանութեան գլուխը — Պետութի՞ւնը, Համայնավար կուսակցութի՞ւնը, Հայ Համազգային Շարժումի ղեկավարութի՞ւնը, անանուն, անդիմագիծ բազմութի՞ւնը...: Ուստի կարելի չէ խօսիլ «յեղափոխական» կացութեան մը մասին:

Այս պայմաններուն տակ, շատ ալ շիտակ չէ ըսել թէ «Հայաստանը գտած է իր ազատ ձայնը ի վերջոյ ու կը փնտռէ իր ապագան»: Քաոսը ճիշդ այն վիճակն է ուր բացարձակապէս գոյութիւն չունի ազատութիւնը: Ազատութիւնը միայն կարգ ու կանոնին մէջ կրնայ գոյութիւն ունենալ: Ինչ կը վերաբերի «ապագան փնտռելուն»՝ մեզի կը թուի թէ շատ շիտակ գաղափար է ու Պր. Սարգսեանի մտածումներուն ազնուագոյնը՝ որու շուրջ ամէն Հայ կրնայ հաւաքուիլ հաւասար իրաւունքներով: «Հասարակաց ապագայի որոնումը» մեր ազգին էն կարեւոր օրակարգն է որուն հասնելէ առաջ սակայն պէտք է ընդունուի Սփիւռքի իրայատուկ, անկախ ինքնութիւնը, անոր վաւերականութիւնը եւ սոսկական արժէքը: Եւ մանաւանդ՝ անոր տագնապներուն եւ արժանիքներուն ուրոյն նկարագիրը:

(Շար. 1)

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄՆԵՐՈՒ ՆԱԽԱՀԱՅՐԸ

Ընդհանրապէս Սէն Վէնսան տը Փօլ կը վերագրուի ԺԷ. դարուն պատերազմի թշուառութիւնը դարմանելու համար գթութեան գործեր կազմակերպելու առաջնութիւնը: Սակայն այդ գործունէութիւնը սկսած է Փոռ-Ռուայալի աբբայարանը: Ողորմածութեան նպատակը մարդոց մարմնական տառապանքը մեղմելէ աւելի, Քրիստոսի զօրակցութիւն յայտնել էր: Տալ թշուառներու, կը նշանակէր գործել յանուն հաւատքի, այսինքն՝ ապահովել իր փրկութիւնը:

Սակայն գթութեան այն գործը որ կը կատարուի Փոռ-Ռուայալի կողմէ, Ֆրոնտի (*) շրջանին, հիմնապէս կը տարբերէր աւանդական այս ձեւէն:

Ճիշդ է որ քաղաքացիական պատերազմները ամէնէն անգութներն էին, սակայն բոլորէն ահաւորն էր Ֆրոնտը: Երբեք բնակայինները այդքան թալանած, հըրկիզած, բռնաբարած չէին: Ժողովուրդը սովահար ու կիսամերկ կ'ապաստանէր անտառներու մէջ, հոն խոտերով ու կենդանիներու դիակներով կը սնանէր: Մահերը տասնեակ հազարաւոր թիւերով կը հաշուէին: Հացահատիկները, բերքը, հունձքը, անասունները, հողամշակութեան գործիքները, ամէն բան գողցուած, փճացած էր: Գիւղերը ամայացած էին:

Աւելորդ է ըսել որ զինուորներու խըժդուժութենէն փրկուողները զոհը կը դառնային բազմաթիւ համաճարակներու, որոնք յաճախ իրենց մահուան պատճառ կ'ըլլային: Երբ բախտը կ'ունենային ճամբաներու վրայ չմեռնելու, իրենց կը սպասէր հիւանդանոցի անկողին մը, ուր 8 — 10 հոգիի միջեւ տեղ մը պէտք է ճարէր իրեն:

Այս պայմաններուն մէջ էր որ Փոռ — Ռուայալ սկսաւ թշուառներուն օժանդակելու գործունէութիւնը: 1648-ի Փարիզի շրջափակումը շուտով սովահարներու բանակ մը ստեղծեց. այլեւս կարելի չէր կեղծ ու իսկական թշուառները զանազանել: Պէտք էր օգնութեան հասնիլ բոլորին:

Գլխաւոր դերը կը կատարէ Շառլ Մ. տը Պէնիէօ անուն մէկը որ տեսնելով երկրին անմխիթար վիճակը, կ'որոշէ իր երկու ընկերներով զբաղիլ գթութեան գործով: Անոնք կը սկսին հրատարակել շրջաբերական մը որ «Յարաբերութիւններ» կը կոչուի: Հոն տեղ կը տրուի նըւիրատուներու անուններուն, աւետարաններէ հատուածներու որոնք կը խօսին ողորմածութեան, ու անով մեղքերու քաւութեան մասին. հոն կը ներկայացուին նոյնիսկ ճաշատեսակներ որոնց շնորհիւ համեստ գումարներով կարելի կ'ըլլայ մեծ թիւով աղքատներ կերակրել:

«Յարաբերութիւն»ներու հրատարակումը կը սկսի 1655 Սեպտեմբերին ու կը շարունակուի մինչեւ 1655 Դեկտեմբեր. կը ցրուին շուրջ 4 հազար օրինակ: Յաջողութիւնը մեծ կ'ըլլայ. կը տեսնուին մարդիկ, որոնք մինչ այդ երբեք չէին հետաքրքրուած իրենց նմաններով ու կը վերածուին մարդասիրութեան առաքեալներու:

Պէնիէօ տեսնելով պատերազմի զոհերուն մասին իր գործնական յորդորներուն արձանագրած յաջողութիւնը, 1651-ին երկու հատորով գիրք մը կը հրատարակէ որուն խորագիրն է «Քրիստոնէական եւ եկեղեցական ողորմութիւնը»:

Իր մարդասիրական արարքը սակայն կը փոխարինուի ապերախտութեան գերագոյն ցոյցով մը. Լուդովիկոս ԺԴ. կը հետաքրքրուի իրմով միմիայն աքսորելու համար: Ժանսէնիսթները կասկածելի կը նկատուէին. ասկէ զատ, Ֆուքէ աբբան որ նամակներու քննութեամբ կը զբաղէր, Լոնտոնէն Պէնիէօի ղրկուած նամակ մը ձեռք անցուցած էր ուր կ'ըսուէր թէ Անգլիոյ Թագաւորը խնդրոյ առարկայ հարցով պիտի հետաքրքրուի. «Խնդրոյ առարկայ» հարցը իռլանտացի կաթողիկէներէն գրաւուած ստացուածքը վերադարձնելու կը վերաբերէր. սակայն մեկնաբանուեցաւ որպէս փախստական Ռէց կարդինալին առնչուած գործ մը: Աքսորի որոշումը գայթակղութեան մը պատճառ կ'ըլլայ, ու օր մըն ալ չորս հարիւր կառքերով մարդիկ կու գան Փոռ-Ռուայալ իրեն հրաժեշտ տալու: Ինք շատ ազդուած չի թուիր. «մարդ ամէն տեղ կրնայ ինքզինքը լաւ զգալ, երբ փնտռածը Աստուածն է. ամէն տեղ կարելի է ընկեր ունենալ երբ մարդ կը սիրէ գիրքերն ու աղօթքը» կը գրէ իր բարեկամներէն մէկուն:

Այսուհանդերձ, 1662 Յուլիսին թագաւորը կ'արտօնէ որ վերադառնայ. բայց երբ հրամանը աքսորավայր կը հասնի, վեց ժամէ ի վեր ան մահացած է արդէն:

Տխուր է մտածումը, թէ յետագայ ժամանակն ալ ի նպաստ իրեն չէ գործած. այսօր ո՞վ կը ճանչնայ Պէնիէօ անունը. ինչպէս կը գրէր Սէնթ-Պէօվ, «արդարին աքսորը վերջ գտած չէ»:

(*) Ըմբոստական շարժում ծիրանաւոր Մազարէնի դէմ, երբ Լուտովիկոս ԺԴ. դեռ անչափահաս էր (1648 — 1652):

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — («Յառաջ»). —

Պոլսահայ Մշակութային Միութիւնը տարուէ-տարի կ'ամրացնէ իր արմատները գաղութէն ներս, իր անդամներու թիւին կանոնաւոր յաւելումով եւ իր գործունէութիւններով: Տօնածառ, տարեկան յիշատակի օր՝ հոգեհանգիստով եւ հոգեճաշով, այժմէականութեան հետ առնչուած ձեռնարկներ, ինչպէս վերջերս Շնորհք Արքեպիսկոպոս Գալուստեանի մահուան քառասունքի հանդիսութիւն, մասնակցութիւն համազգային բնոյթ կրող շարժումներուն եւ ձեռնարկներուն եւ մանաւանդ արտասանութեան մրցոյթը:

Մայիս 13-ին, Սահակ-Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնի Ա. Զրրաշեան սրահին մէջ է որ տեղի ունեցաւ 5-րդ հանդիպումը, մասնակցութեամբ Մարսէյլի եւ շրջակայքի եօթը հայկական հաստատութիւններու պատկանող 31 աշակերտներու: Երկու ամէնօրեայ դպրոց՝ Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Վարժարանը եւ Համազգային Դպրոցը, ու 5 միօրեայ հայերէնի դասընթացքներու՝ Աբովեան, Սէն-Ժերոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ Ե-

կեդեցի, Անի Մշակութային Կեդրոն, կարտանի Հայերու Բարեկամական, Էքս - Ան - Փրովանսի Հայ Մշակութային Միութիւն:

Ձեռնարկը բացաւ Պոլսահայ Մշակութային Միութեան նախագահը՝ Հրաչ Խաչէն: Շեշտեց Միութեան նպատակը՝ ծառայել հայ մշակոյթին եւ գրականութեան, սատարել հայ ժողովուրդի գոյատեւման պայքարին: Բացատրեց Մրցահանդէսին կարեւորութիւնը՝ հայ պատանիներին մէջ սրել լեզուին եւ գրականութեան սէրը, ճաշակը, հետաքրքրութիւնը: Վեր առաւ արժանիքները Միութեան անդամներէն՝ Անի Յովսէփեանին եւ Գառնիկ Թուրաշին որպէս կազմակերպիչ յանձնախումբի ժրաջան եւ ձեռնհաս անդամները: Եւ հուսկ, Հրաչ Խաչէն շնորհակալութիւն յայտնեց մասնակցողներուն, ներկաներուն, հիւրընկալողներուն եւ փափաք յայտնեց որ յաջորդ տարին աւելի մեծ թիւով հաստատութիններ մասնակցին եւ ձեռնարկը տարածուի Հարաւային Ֆրանսայի միւս նահանգներուն եւս:

Արտասանութեան այս մրցահանդէսը վարեց՝ Անի Յովսէփեան:

Իւրաքանչիւր մակարդակին, ըստ տարիքին, առաջարկուած էր հինգ քերթուած որոնցմէ մէկը ընտրելի: Այսպէս 5-էն 8 տարեկաններուն՝ «Գարուն» եւ «Գրիչ» Յովհաննէս Թումանեանէ, «Ամիսներու Թագուհին» եւ «Գարուն» Հ. Հայրապետեանէ եւ «Իմ Հայաստան» Գ. Սարեանէն: Ութէն տասը տարեկաններուն՝ «Փիսիկին գանգատը» եւ «Տերեւաթափ» Յովհաննէս Թումանեանէ, «Երբ այն օրերուն երախայ էիր» Համաստեղէն, «Երգ Հայրենիքի մասին» Ս. Կապուտիկեանէ, եւ «Այր - Բէն - Գիմ - Դա» Ա. Տատրեանէ: 10-էն 12 տարեկաններուն՝ «Հայ ժողովուրդին» Հ. Սահեանէ, «Երկիրը հոն» Վ. Թէքէեանէ, «Խօսք մօր համար» Մ. Մարգարեանէ, «Առաւօտ» Հ. Յովհաննէսեանէ եւ «Երգ պանդուխտ հայ մանուկին» Վ. Վահեանէ: Իսկ 12-էն 16 տարեկաններուն՝ «Յաւերժական» ու «Խօսք ընդ Աստուծոյ» Հ. Գալֆայեանէ, «Մօր սիրտը» Ա. Իսահակեանէ, «Անդաստան» Դ. Վարուժանէ եւ «Հայ ժողովուրդին» Հ. Սահեանէ:

Աշակերտները յաջորդաբար բեմ ելան, ելոյթ ունեցան եւ երբեմն յաջող, երբեմն գոհացուցիչ, երբեմն վարանոտ: Ոմանք արդէն վարժ արտասանելու, համարձակ, ապրումով լեցուն, ուրիշներ երկչոտ, նուազ վստահ, բայց ամէն պարագային բոլորն ալ գնահատելի: Գնահատելի իրենց մասնակցութեան համար, իրենց կատարած ջանքերուն համար: Թէեւ եղաւ դասաւորում մը, քանի մրցոյթ մըն էր, սակայն տեւական յաղթողը եղաւ՝ լեզուն հայկական որ ապրեցաւ պատանիներու շրթներուն վրայ, ու տեւական տիրողը երաւ՝ ոգին Հայկազեան որ սաւառնեցաւ պատանիներու սրտերուն մէջ:

Իւրաքանչիւր խումբի երեք առաջինները ստացան ոսկիէ, արծաթէ եւ պրոնզէ մետալ. միւս մասնակցողները ձեռքերնին պարապ չմեկնեցան այլ ունեցան փոքրիկ յուշանուէր մը: Իսկ հաստատութիւններուն յանձնուեցաւ մէկական բաժակ:

Քաջալերելու համար մրցանակ ստացողները կուտանք դատակազմին որոշումները: Կրտսերներէն վարձատրուեցան Հովիկ Մանդիչեան (Համազգային դպրոց), Ալիս Սիմոնեան (Հայ Քոյրերու վարժարան), Կրեկորի Գրիգորեան (Արովեան) եւ Անոյշ Կէվիքեան (Անի մշակութային կեդրոն): Բ. Խումբէն ստացան մետալներ՝ Աննա Մարկոսեան (Համազգային դպրոց), Ալէն Մալճեան (Հայ Քոյրերու վարժարան) եւ Ազատուհի Վէզեան (Արովեան): 10-էն 12 տարեկաններէն՝ Վահէ Ռոսթու (Էքս - Ան - Փրովանսի Հայ Մշակութային Միութիւն), Վարդուհի Եալէճ (Արովեան) եւ Արման Այազ (Համազգային դպրոց): Իսկ մեծերէն առաջին ելան եւ առաւելագոյն նիշով՝ Հիլտա Թուրաչ (Արովեան) եւ Դանիէլ Պանոյեան (Համազգային), իսկ 3-րդ տեղը գրաւեց՝ Յովհաննէս Վէզեան (Արովեան):

Փակման խօսքը արտասանեց Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան շնորհաւորելով բոլոր մասնակցողները, գնահատելով Պոլսահայ Մշակութային Միութիւնը իր գեղեցիկ նախաձեռնութեան համար որ որակեց ովասիս մը պատանիներուն բերած թարմ տունչով:

Պոլսահայ Մշակութային Միութիւնը նուէրով մը գնահատեց ու վարձատրեց իր երկու անդամներուն՝ Անի Յովսէփեանի եւ Գառնիկ Թուրաշի կատարած աշխատանքը, այս համակրելի եւ ազգօգուտ ձեռնարկի կազմակերպութեան եւ յաջողութեան համար:

Վերջին կէտ մը: Սրահը լեցուն էր: Ինչ որ քաջալերական է: Սակայն, լեցուած էր յատկապէս մասնակցող աշակերտներով եւ իրենց ծնողքներով, հաստատութիւններու պատասխանատուներով եւ ուսուցիչ - ուսուցչուհիներով, միութեան անդամներով: Կ'արժէ որ այս նախաձեռնութիւնը աւելի լայն ընդունելութիւն գտնէ: Շատ - շատեր կը ճառեն ու կը գրեն լեզուի կարեւորութեան մասին, սակայն անոնցմէ շատ քիչերը ներկայ կ'ըլլան ու կը քաջալերեն ջանքերը որ կը կատարուին այս ուղղութեամբ: Արտասանութեան մրցոյթ մը լեզու է իր ամբողջական իմաստին մէջ, քանի հոն կայ գիր, գրականութիւն, բանաստեղծութիւն եւ գեղարուեստական ճաշակ:

**

Պոլսահայ Մշակութային Միութեան Տիկնանց Յանձնախումբը ճոխ պիւֆէով մը հիւրասիրեց ներկաները:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Նամակ Խմբագրութեան

ԽՄԲ. - Ստորեւ կը հրատարակենք, Շահէ Արքեպիսկոպոս Աճէմեանի նամակը, թէեւ հոն կատարուած «ճշդումը» կամ «պատասխանի իրաւունքը» «Յառաջ»ի չի վերաբերիր, այլ՝ «Մոնտ»ի, հակառակ թերթին թղթակցին տուած հաւաստիացումներուն: Մնաց որ, նոյն թերթը, այլ առիթով մը (Երուսաղէմի պատրիարքական ընտրութիւն) դեռ շատ աւելի ծանր ակնարկութիւններ բրած էր Շահէ Արք.-ի հասցէին, յակառէ անուանէ, մինչ «Յառաջ»ի մէջ ոչ մէկ անուն տրուած էր.-

**

Երուսաղէմ, 1990, Մայիս 8

Պատուարժան խմբագրութիւն
«Յառաջ» օրաթերթին
Փարիզ

Երուսաղէմի ծանօթներէս մին ուշադրութեանս յանձնեց գրութիւն մը որ լոյս տեսած է թերթիդ 65-րդ տարուան 17.258 թիւին առաջին էջին վրայ: Վերնագիրն է՝

ԵՐՈՒՍԱՂԷ՜Մ, ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ
ՌԱԲԲԻՆ, ՅՈՒՆԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԵՒ
ՀԱՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԸ
..ՆԱԵՒ ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆ ՏՈՒ

Գրութիւնը կը վերաբերի պանդոկի մը, որ անցաւ հրեայ ենթավարձակալներու ձեռքը, Երուսաղէմի մէջ: Այնտեղ գրուած է թէ «հոսփիսը գնած են հայ եպիսկոպոսէ մը, որու անունը չի տար «Մոնտ»ի թղթակիցը...»:

Կը խնդրեմ որ թերթիդ նոյն էջին երրորդ սիւնակին մէջ ընէք ճշդում մը եւ սրբագրէք ձեր տուած սխալ տեղեկութիւնը: Խնդրոյ առարկայ «հոսփիս»ը կը պատկանի Յունաց Պատրիարքութեան: Ան վարձու տրուած էր Մաթոսեան ընտանիքին 1928-էն ի վեր: Մարտիրոս Մաթոսեան զայն վարձու տուաւ ընկերութեան մը եւ մեկնեցաւ Երուսաղէմէն: Այժմ հարցը կը գտնուի դատարաններուն առջեւ որոշելու համար թէ Մաթոսեանը իրաւունք ունէ՞ր թէ ոչ վարձակալի իր իրաւունքը ծախելու ուրիշին:

Հետեւաբար Հայ Եպիսկոպոսի հարց չկայ բնաւ, ինչպէս դուք կամայ կամ ակամայ սպրդեցուցած էք վերնագրին եւ յօդուածին մէջ:

«Լը Մոնտ» թերթի տեղւոյս թղթակիցէն ստուգեցի ճշմարտութիւնը: Ան հաստատեց թէ ինք յիշեալ գործառնութիւնը վերագրած չէ՛ հայ եպիսկոպոսի մը, այլ՝ ընդհակառակն, թէ ան, իր յօդուածին մէջ, յիշած է Մաթոսեանին անունը յստակ կերպով:

Սպասելով ներկայ գրութեանս հրատարակութեան:

Աղօթարար՝
ՇԱՀԷ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ԱՃԷՄԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՁԱՅՆԱՏԵՐԵՐՈՎ

Այսպէս խորագրուած է Փարիզի «Հայկական հետազօտութեան ու վաւերագրումի կեդրոն»ին կազմակերպած եօրեան որ տեղի կ'ունենայ Մայիս 28 - Յունիս 2 «Ժողովրդական աւանդութիւններու եւ արուեստներու Թանգարան»ին մէջ: Ձեռնարկը կը վայելէ հովանաւորութիւնը Ֆրանսայի ու Հայաստանի Մշակոյթի նախարարներուն. իսկ անոր իրագործումին համար իր մասնակցութիւնը կը բերէ վերոյիշեալ նախարարութեններ ու Թանգարանէն զատ, Գ. Կիւլպէնկեան հիմնարկը:

Հայկական երաժշտութեան յատկացուած եօրեան կ'ընդգրկէ ցուցահանդէս մը, դասախօսութիւններու շարք մը եւ երաժշտահանդէսներ: Անոնցմով, այս երաժշտութեան զանազան մարզերը՝ կրօնական, ժողովրդական, դասական, նիւթ պիտի ըլլան դասախօսութիւններու, սալիքներու եւ անշուշտ գործնական ներկայացումով մը, երաժշտահանդէսներու:

Այս առթիւ, ջանք չէ խնայուած մէկտեղելու իւրաքանչիւր մարզի քաջատեղեակ անունները, Հայաստանէն ու Արեւմուտքէն. այսպէս՝ հետաքրքրուողներ առիթը պիտի ունենան ունկնդրելու Լենինականէն ժողովրդական արուեստագէտ Մկրտիչ Մալխասեանը, Երեւանի օփերայէն՝ Արաքս Մանսուրեանը, Գայեանէ եկեղեցիին երգեցիկ խումբը, Երեւանի քառեակը եւայլն:

Աւելի հարուստ է դասախօսութիւններու շարքը. ան կը մեկնի հայկական ժողովրդական երաժշտութեան շրջանէն, հասնելու համար Ժթ. դարու բազմաձայն երաժշտութեան հանդրուանին: Այս շարքին մասնակցութիւն կը բերեն Լուտվիկ Բագլի, Կարպիս Ափրիկեանի, Օննիկ Սիւրմէլեանի, Երեւանէն՝ Արթիւր Շահնազարեանի, Պետրոս Ալահայտոյեանի Տիգրան Մանսուրեանի նման հայ արուեստագէտներէ զատ, եւրոպացի մասնագէտներ ալ, ինչպէս՝ Փօլ Մէֆանօ, Լօրան Պայլ, Ժաք Շայլիէ եւայլն: Երաժշտութեան մարզի այս անձնաւորութիւններէն զատ մասնակցութիւն կը բերեն նաեւ պատմագէտ՝ Անահիտ Տէր - Մինասեան, գրողներ՝ Մարկ. Նշանեան, Գրիգոր Պըլտեան:

Ցուցահանդէս մըն ալ կը պատրաստուի որ պիտի ընկերանայ այս եօրեային. հոն պիտի ներկայացուին հայկական երաժշտութեան վերաբերեալ ցուցատախտակներ, ժապաւէններ ու իրեր:

Այս ցուցահանդէսը, ինչպէս նաեւ երաժշտահանդէսներն ու դասախօսական երեկոյթներ տեղի կ'ունենան «Ժողովրդական աւանդութիւններու եւ արուեստներու Թանգարան»ին 350 հոգինոց սրահին մէջ:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու եւ տեղ ապահովելու համար պէտք է դիմել նախաձեռնարկ կազմակերպութեան՝

CRDA
36, rue de Trévise, 75009 Paris
tél. 42 46 05 58

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ ԹԷՈԴԻԿ

ՎԱՆ

ՎԱՆ՝ ՍԱՐՍԱՓԻ ՕՐԵՐՈՒՆ

Ասոր կը յաջորդէ Վռամեանի կանչուիլը պաշտօնատուն, հոնկէ գիշերանց հանուելով տարաբախտ երեսփոխանն ու անձնուէր գործիչը կը տարուի Աւանց գիւղը (որուն բնակիչները տեսած են նաեւ Դըրուին ու անհետիլը): Վռամեան ընդհսկողութեամբ կը փոխադրուի Բաղէշ եւ տեղւոյն կուսակալ Ապտիւլխալլագի հրամանաւ խժաբար կը սպաննուի քաղքէն դուրս:

Առաջնորդական տեղապահ՝ Եզնիկ Վարդապետ Ներկարարեան.— Ծն. 1870, վարդապետ ձեռնադրուած 1888-ին, միաբան եւ նախկին Կաթողիկոսի Փոխանորդ Աղթամարի, քաղքին երեւելիներէն Ճիտէճեանի եւ Թէրզիպաշեանի հետ կը դիմէ Ճէվտէթի եւ սոսկումով հասու կ'ըլլայ եղելութեան:

Երկու կարկառուն դէմքերու՝ Իշխանի եւ Վռամեանի անհետացման գոյժը կը տարածուի ժողովուրդին մէջ: Տարբերը լարուած են իրարու դէմ. Ճէվտէթի միտքը՝ մէկ Հայ չթողուլ փ ողջ: Ու կը սկսի գոյութեան կռիւը՝ տարապայման կերպով ուժգին: Մահի'կն էր նորէն որ կը ցցուէր խաչին յանդիման:

Դանիէլ Վարդապետ Ջատոյեան ալ ծն. (1868, վարդապետ ձեռնադրուած 1893-ին), որ պատահմամբ քաղաք եկած էր՝ չի կրնար մեկնիլ:

Ապրիլ 7-ի առտուն Շուշանց գիւղէն Այգեստան իջնող քանի մը Հայուհիներ յարձակում կը կրեն օդ — նութիւն փութացող երկու ազգակիցներ կ'իյնան գնդակահար: Ու կրակը կը սկսի Թուրք խրամներէն օրն ի բուն. Թընդանօթն իսկ լուռ չի մնար բերդին գագաթէն: Քիչուոր մարտիկներ իրենց սակաւաթիւ զէնքերով ու կապարներով 28 օր անընդհատ կը ստիպուին մղել հերոսամարտ մը՝ ի փրկութիւն իրենց կեանքին, պատւին եւ օճախին: Հարկ է սրտապնդել մահուան դէմ ոգորող այդ բուռ մը քաջերը. վանայ քահանայից դասն ահա՛ Ղեւոնդեանց հանգոյն կը դեգերին անոնց մէջ եւ իրենց հոգեբուխ ա-

ղօթքներով Բարձեալէն կոչով կը հայցեն կռուող այդ բազուկներուն համար:

Շրջականերէն գաղթականութեան հոսանքներ մէկ կողմէն լեղապատառ կը լեցուին քաղաք, յակաստանի մնալու խոլ շտապով: Ատոնց անունդին հարցն ալ կար: Նախօրօք բանտը գտնուող Հնչակեան հինգ գործիչներ (Արտ. Սօլագեան, Կրպ. Տանթէեան, Ասօ, Արր. Բրուտեան եւ Հայկակ Երէմիչեան) տեղնիտեղը կը մորթուին, մինչ մերձակայ գիւղեր կը մատնուին հուրի եւ սուրի: Թոհուբոհի այդ օրերուն, Վալին թուղթ կը տեղացնէ Եզնիկ Վարդապետի, որ կռիւը դադար առնէ: Իր նենգամէտ գաղափարներուն գիտակ՝ վարիչ ուժեր բնական էր որ անհետեւանք ձգէին ամէն լուր եւ հրահանգ որ այդ դեւէն կը բխէին: Մահու եւ կենաց միջեւ տարուբերումը կը տեւէ մինչեւ Մայիս 3, երբ Թուրքերը կը փախչին եւ երեք օր վերջ Ռուս բանակը Հայ կամաւորներու հետ կը մտնէ Վան: Արամ Մանուկեան նահանգապետ կը կարգուի եւ Վասպուրական աշխարհ դերութեան լուծը թօթափած՝ կը սկսի եռեւեփիլ Հայութեամբ: (Թէ մեր ազգին ոքա՞ն սուղի նստաւ բռնադոյն հարկի մը բերմամբ ստեղծուած այդ անկախութիւնը՝ դառն է անդրադառնալ: Իթթիհատի Պոլսոյ օճախը գեհէն դարձած էր յանկարծ, ամենածախ բոցով մը բոլոր Հայութիւնը լափլիզելու պատրաստ: Ու բրա՛ւ ալ): Հայկական կառավարութիւնը եօթանասնօրեայ անկախ գոյավիճակ մը հագիւ բոլորած, Ռուս բանակը հրաման կը ստանար նահանջել: Պատուհասն այդ

վայրկեանին կը սկսէր արդէն: Վանեցիք 1915 Յուլիս 19-ին գաղթականութեան ցուպը ձեռք կ'առնեն ու կը դիմեն Կովկաս: Եղերակա՞ն է անոնց ուղեւորութիւնը. ճամբան շատեր կ'իյնան անսուաղ ու ուժասպառ: Միմիայն Էջմիածնայ եւ Վաղարշապատ գիւղի մէջ տարափոխիկ հիւանդութիւններէ մահացող այդ գաղթականներուն թիւը 8.126 եղած է Յուլիս 28-էն մինչեւ Դեկտեմբեր 8:

Քիչ բան գիտենք դեռ տարագնաց Հայութեան այդ կարաւաններուն շարքէն՝ եկեղեցական դռներու մասին: Մեր տեղեկութիւնները քաղած ենք Զինադադարէն վերջ Պոլիս եկողներէ, Հայկ Աճէմեանի «Թիւրքահայ Աղէտը» գրքոյկէն, Ա.-Դ.Օ.-ի ստուար գործէն եւ մանաւանդ Եղեռնի տարին Ապրակի առաջնորդ Վահրամ Վրդ. Կանաչեանէ, որ այժմ մայրաքաղաքս կը գտնուի:

(Շար. 28)

(Շար. Ա. էջէն)

գրաւեալ հողամասերուն մէջ, ուր Պաղեստինցիք փողոց կ'իջնեն ցոյցի, հոս ալ իսրայէլեան բանակը կը կրակէ 7 մեռեալ եւ 500 վիրաւոր կայ: Արաֆաթ կոչ կ'ընէ Ցիոնապի եւ աշխարհի. կը փափաքի որ Հապարակայ Շուկան բացէ ի բաց դատապարտէ այս ջարդը, կոչ կ'ընէ որ բոլոր կառավարութիւնները ստանձնեն իրենց պատասխանատուութիւնները եւ «վար առնեն Իսրայէլի մահարեր ձեռքը»:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ մէջ, 44 տարի է, առաջին անգամ ըլլալով Ռումանացիք ազատ ընտրութիւններ կը վայելէին ու խանդավառութիւնը եւ խունկրամ մասնակցութիւնը այնքան մեծ ծաւալ առած էր, որ քուէարկութեան գրասենեակները ժամը 23-ին ալ չկրցան փակել եւ բաց մնացին ամբողջ գիշերը: Ռումանացիք պէտք է ընտրէին մէկ նախագահ, 387 երեսփոխան եւ 119 ծերակուտական: Մօտ հազար դէտեր Ռումանիա փութացած էին, հսկելու համար քուէարկութեան կանոնաւորութեան: Հաւանական էր արդէն եւ Երկուշաբթի առտու կը հաստատուէր որ նախագահական երեք թեկնածուներէն, ան որ կը գլխաւորէ Ազգ. Փրկութեան Ճակատը՝ Իոն Իլիէսկու ընտրուած է ձայներու աւելի քան 80%-ով: Իր երկու մրցակիցներուն գլխաւոր թերութիւնը կը նկատուէր իրենց «աքսորեալ»ի հանգամանքը, այսինքն տասնամեակներէ ի վեր Արեւմուտք կ'ապրէին, մինչ Իլիէսկու տեղւոյն վրայ էր եւ ծանօթ իր ժողովուրդին հոգերուն եւ ցաւերուն: Այնուամենայնիւ, շատ են անոնք որոնք խարդախութեան մասին կը խօսին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 53-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

◆

« ԱՐԱՐԱՏ »
ՅԱՂԹԱԿԱՆ

«Արարատ»ի հաճելի մէկ անակնկալը եւս: Վերջերս երեւանցի մարզիկները Մոսկուայի մէջ պարտութեան մատնած էին ախոյենութեան առաջատարներէն ԲԿՄԱ-ն: Մայիս 15-ին ալ «Արարատ» դարձեալ յաղթանակ կը տանէր Մոսկուայի մէջ, այս անգամ տեղւոյն «Դինամօ»ին դէմ, որ առաջին տեղը կը գրաւէր: Խաղին արդիւնքն է 2 - 1: Կէտերը նշանակած են Բ. Մելիքեան ու Վ. Աղասեան:

11 հանդիպումներէ ետք, «Արարատ» դասաւորման 7-րդ տեղը կը գրաւէ: Իտալիոյ մէջ տեղի ունենալիք Աշխարհի Բաժակի խաղերուն խորհրդային հաւաքականին մասնակցութեան պատճառով, մինչեւ Յուլիս 11 ախոյենութեան խաղերը կը դադրին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
— Sections Marseille —

GALA EXCEPTIONNEL

par

l'Ensemble de Danses traditionnelles

"ERZEROUM"
d'ARMENIE

le Jeudi 31 Mai à 20 h 30

au THEATRE DU GYPTIS
136, rue Loubon — 13003 Marseille

— Renseignements et réservations auprès des membres de la Croix Bleue.
— Permanence de 18h à 20h à la M.A.J.C.
12-14, rue Saint-Bazile
13001 Marseille

ԿՐԸՆՈՊԼԸ. –

Այրի Տիկին Մարիամ Մանուկեան,
Տէր եւ Տիկին Արտաւազդ Մանուկեան եւ զաւակները՝ Անի եւ Սիլվի,
Տէր եւ Տիկին Պօղոս Տէր - Կարապետեան,
Տէր եւ Տիկին Մանուկ Մանուկեան եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Ժագ Տէր - Կարապետեան եւ աղջիկը,
Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Գարալլեքեան եւ աղջիկը

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ՊԵՏՐՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ-ի

մահը, որ պատահեցաւ 86 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Մայիս 22, ժամը 10.45-ին՝

Eglise Saint - Bruno
Grenoble

«ՅԱՌԱՋ».- Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Մանուկեանի եւ զաւակներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պաննեօյ - Քաշանի «Հ. Իսահակեան» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Վազգէն Սէրէնկիւլեանի եւ զաւակներուն, իրենց մօր՝ Այրի Տիկին Մէօհրիպէ Թանկիքեանի մահուան առթիւ:

Սոյն տխուր առթիւ մասնաճիւղս ստացած է 500 Ֆր. Տիկին Վարդուհի Գարաօղլանեանէ, փոխան ծաղկեպսակի:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

AUDITION ANNUELLE DE MUSIQUE

des Elèves de la M.C.A.

PIANO — VIOLON — GUITARE

Samedi 26 mai à 15 heures

Sous la présidence de
M. ONNIG SURMELIAN
Professeur de Violon
Diplômé de l'Académie de Vienne
(Autriche)
Professeur au Conservatoire National
du LIBAN
et à l'Académie des Beaux-Arts
de BEYROUTH

— Entrée libre —

La M. C. A. présente
l'A. P. A. F.

EXPOSITION DE PEINTURE

«TROIS COULEURS - QUATRIÈME DIMENSION»

— Première exposition d'un travail collectif —
avec les artistes suivants :
Asilva — Ganantchian P. — Ghazerian H. — Gorene M. S. — Jirka — Kazan K. (sculpture) — Kazandjian J. — Laroche S. — Mildonian G. — Nakchi — Nersessian G. — Samuelian P. (photos) — Toucas — Terzian

Vernissage Vendredi 25 mai à 19h
suivi d'un DEBAT

L'exposition sera ouverte :
du Vendredi 25mai au Lundi 4 Juin

— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43 - 76 - 55 - 89

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պր. Գրիգոր Պօյաճեան իր կնոջ՝ Փերուզ Պօյաճեանի (ծնեալ՝ Գարապօղոսեան) մահուան քառասունքին առթիւ եւ իր թոռան՝ Էտկար - Գարեգին Պօյաճեանի մահուան Գ. տարելիցին 500 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

U. G. A. B.
UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
11, Square Alboni — 75016 Paris

Le quorom requis n'étant pas atteint lors de l'Assemblée Générale Extraordinaire du 15 mai 1990, les membres de l'Association sont convoqués à une nouvelle Assemblée Générale Extraordinaire qui se tiendra au Centre Culturel Alex Manoogian: 118,rue de Courcelles
75017 Paris

le Jeudi 30 Mai à 20 heures

à l'effet de délibérer sur l'ordre du jour suivant :

«Adjonction aux statuts d'un nouvel article en conformité de la loi du 6 Mai 1988 et du décret du 13 Juin 1966».

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՔԷՐՄԷՍ
Սրբոց Թարգմանչաց
Մայր Եկեղեցւոյ
339, avenue du Prado

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբը Յունիս 9 եւ 10 Թուականներուն կազմակերպած է Քէրմէս մը ի նպաստ եկեղեցւոյ պայծառութեան: Ան տեղի պիտի ունենայ Եկեղեցւոյ Մշակոյթի Տան սրահներուն մէջ:

Այցելուները կրնան առաւօտեան ժամը 9-էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 19 այցելել զայն առանց ընդմիջումի:

ASCENSION

LA CROIX BLEUE ARMENIENNE
ET
LA MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE DECINES
vous invitent à la Fête de
L'ASCENSION
(HAMPARTZOUM)
selon la traditoin arménienne
le Jeudi 24 mai à partir de 15 heures
à la Salle des Fêtes de Décines
— Tirage des *vidjags* (tirage au sort) —
Fête animée par
l'Orchestre ANI
● *Buffet arménien*
— Entrée libre —
Renseignements au : 78. 49. 42. 97

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Հինգշաբթի, Մայիս 24, Քրիստոսի Համբարձման տօնն է: Այս օրը յատկացուած է նաեւ Հայ մանուկներու Հաղորդութեան:

Այս առթիւ, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10.15-ին. հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Փարիզի եւ Շրջանի դպրոցներու բոլոր աշակերտներն ու Հաղորդութեան համար պատրաստուած մանուկները, երիտասարդներն ու ծնողները կը հրաւիրուին մասնակցելու պատարագին եւ Սուրբ Հաղորդութեան:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի Մայիս 24, տօն է Համբարձման:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔԱՀԱՆԱՅ ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հինգշաբթի, Մայիս 24, պատարագ Քրիստոսի Համբարձման Տօնին առթիւ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄԱԿԱՐ ՔԱՀԱՆԱՅ ՆԱՃԱՐԵԱՆ
Արարողութեանց կը նախագահէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Ժամերգութիւն ժամը՝ 8.30:
Պատարագ ժամը՝ 10.30:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը բոլոր դպրոցական եւ ոչ դպրոցական երախաները կը հրաւիրէ իրենց ծնողաց հետ, առանց խտրութեան Սուրբ Հաղորդութեան, Մայիս 24, Հինգշաբթի, կէսօրէ առաջ ժամը 10.30-ին Համբարձման տօնին առթիւ:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ
Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Մայիս 24, Հինգշաբթի, Քրիստոսի Համբարձման Տօնին առթիւ պատարագ կը մատուցուի Սէն - Ժեռոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ:

Պատարագը կը սկսի ժամը՝ 10-ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Սէն - Թ'Անթուանի Սուրբ Թադէոս Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները. — Սանդուխտ Թորոսեանի (ծնեալ՝ Տէտէեան) մահուան առթիւ՝ Պր. Պօղոս Թորոսեան 1000 Ֆր. Եկեղեցիին, 500 Ֆր. Կապոյտ Խաչին, Թորոսեան եղբայրներ եւ քոյրեր 200 Ֆր. Եկեղեցիին, Սուքիասեան ընտանիք 200 Ֆր., Պր. Հայկազ Գալիքեան 100 Ֆր.:

RENCONTRE EXCEPTIONNELLE
entre la France et l'Arménie
avec de nombreuses personnalités de la musique venues d'Arménie

Partitions d'Arménie

CONCERTS — EXPOSITIONS — CONFERENCES

organisées par le CRDA
au Musée National des Arts et Traditions Populaires
6, avenue Mahatma Gandhi, 75116 Paris
du 28 mai au 2 juin

avec le concours de :
Ministère de la Culture et de la Communication,
Musée National des Arts et Traditions Populaires
et la participation de la Société Centrotel.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 23

MERCREDI
23 MAI
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

65ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.280 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 65e ANNÉE — No 17.280

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.Ի ՆԻՒ-ԵՈՐՔ ԺԱՄԱՆՈՒՄԸ

Նիւ - Եորքի Առաջնորդարանը կը հաղորդէ .-

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս, Գարեգին Բ· Նիւ - Եորք ժամանեց Հինգշաբթի, Մայիս 17-ի, կէսօրէ ետք ժամը 1·15-ին, միամսեայ հովուապետական այցելութեան մը համար, որու ընթացքին օծումը պիտի կատարէ նորակերտ երեք եկեղեցիներու Նիւ - Եորքի, Շիքակոյի եւ Թորոնթոյի մէջ:

Օդակայանին մէջ Հայրապետը դիմաւորուեցաւ Թեմիս Առաջնորդ՝ Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս Աշճեանի, հոգեւորականաց դասուն, Ազգային Վարչութեան անդամներուն, ազգային զանազան մարմիններու ներկայացուցիչներուն, ՄԱԿ-ի մօտ Լիբանանի դեսպան Տոքթ· Խալիլ Մըքաուիի, եւ Միտըլ Իսթ Էրլայնզի տնօրէն՝ Էլի Մաղաուիի կողմէ:

Գրիթինէ Էրուէյգ օդանաւային ընկերութեան հիւրասրահին մէջ ստանդական հաց ու աղի օրհնութենէն ետք, հովուապետական այցելութեան կազմակերպիչ յանձնախումբի ատենապետ՝ Պր· Մայքըլ Ցարութիւնեան բարի գալուստի խօսք ուղղեց: Գարեգին Բ· Հայրապետը ողջոյնի իր խօսքին մէջ նախ ուրախութիւն յայտնեց այս այցելութեան համար եւ անդրադարձաւ վերջին չարթուան ընթացքին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս՝ Վազգէն Ա· Հայրապետին հետ իր ունեցած հանդիպումներուն Պրիւսէլի եւ Փարիզի մէջ:

Նոյն երեկոյեան ժամը 8-ին, Հայրապետը առաջնորդուեցաւ Ս· Լուսաւորիչ Մայր Եկեղեցի ուր հրաշափառ արարողութեամբ դիմաւորուեցաւ հաւատացեալներու բազմութեան կողմէ: Ներկայ էին կարդինալ Օքանըրի ներկայացուցիչ՝ Մըքարթի Եպիսկոպոս, Եթովպիական եկեղեցւոյ ներկայացուցիչ՝ Փաւլոս Եպիսկոպոս, Յոյն ուղղափառ համայնքի Առաջնորդ՝ Եաքովոս Արքեպիսկոպոսի ներկայացուցիչ Ճէրմանոս Վարդապետ, ՄԱԿ-ի մօտ Լիբանանի դեսպան Խալիլ Մըքաուի եւ Լիբանանի ընդհանուր հիւպատոս Վիքթոր Պիթար:

Եկեղեցական թափորով Հայրապետը առաջնորդուեցաւ Մայր տաճար ուր Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս բարի գալուստի խօսք մը ուղղեց, որմէ ետք Հայրապետը իր ողջոյնի խօսքը ուղղեց ներկայ հաւատացեալ ժողովուրդին: Անդրադառնալով նորակառոյց երեք եկեղեցիներուն: Գարեգին Բ· ըսաւ.- «Այս Եկեղեցիները կը պատկանին բոլոր Հայերուն: Անոնք չեն պատկանիր միայն այս կամ այն Հայուն, այլ բոլոր Հայերուն»:

Անդրադառնալով իր անցեալ այցելութեան, ոգեկոչեց Ամենայն Հայոց Հայրապետին՝ Վազգէն Ա· Կաթողիկոսի խօսքերը արտասանուած Ս· Լուսաւորիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Փետրուար 1989-ին: Ապա ըսաւ «Հայ ժողովուրդը այս օրերուն կը դիմագրաւէ շատ բախտորոշ կացութիւններ; Պէտք է միանալ ճակատով դիմագրաւենք այդ կացութիւնները եթէ դրական արդիւնքներու կը սպասենք»: Ապա կոչ ուղղեց ժողովուրդին միացեալ ճիգերով դիմագրաւելու Հայաստանի եւ Լիբանանի մեր ժողովուրդի աղէտալի կացութիւնը եւ օգնութեան ձեռք երկարելու անոնց:

Ուրբաթ, Մայիս 18-ի առաւօտեան, ընկերակցութեամբ Մեսրոպ Արքեպիսկոպոսի, Եփրեմ Եպիսկոպոսի եւ կարգ մը այլ միաբան թէ քահանայ Հայրերու, Հայրապետը ներկայ եղաւ կրօնական արարողութեան մը Սէյնթ Փաթրիք Տաճարին մէջ ծիրանաւոր Օքանըրի հետ միասին:

Կարդինալ Օքանըր բարի գալուստի խօսք մը ուղղեց Գարեգին Բ·-ի, զայն ներկայացնելով որպէս էքիւմէնիզմի, Լիբանանեան հարցի բարւօք լուծման անվըհատ ախոյեան:

Կրօնական արարողութենէն ետք Հայրապետը եւ իր շքախումբը նախաճաշի հիւրը եղան կարդինալին: Ներկայ էին Մէտէյին — Գոլոմպիայի կարդինալ Լոփէզ Թրուճիլօ, Մերձաւոր - Արեւելքի Կաթողիկէ Օժանդակութեան Հիմնարկի Տնօրէն՝ Գերպ· Ռոպըրթ Սթըրն, Լեհաստանի Վլօքլավէք քաղաքի եպիսկոպոս՝ Հէնրիք Մուզինսքի եւ Նիւ - Եորքի Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ միջ - եկեղեցական յարաբերութեանց տնօրէն՝ Պրատըր Ուիլիամ Մարթին:

Խօսակցութեան նիւթ դարձան զանազան հարցեր, յատկապէս Լիբանանի կապուած օժանդակութեան ծրագիրներ: Գարեգին Բ· շեշտեց թէ Ամերիկայի Միացեալ - Նահանգները պէտք չէ Լիբանանը զոհեն քաղաքական այլ շահերու համար: «Քրիստոնէական ներկայութիւնը Լիբանանի մէջ կարեւոր է ոչ միայն Լիբանանի այլեւ ամբողջ Միջին - Արեւելքի համար»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ընտրութիւններու կանոնաւորութեան մասին տարակարծութիւնները եւ մանաւա՛նդ թերահաւատութիւնը մեծ են: Նոյնիսկ Փարիզի Ռումանիոյ դեսպանը կը կասկածի, ինչ որ բաւական տարօրինակ երեւոյթ է, բայց թիմիշուարայէն ի վեր Ռումանիայէն եկող ոչինչ կրնայ զարմացնել: Իլիէսկուի ընտրութիւնը կատարուած է գրեթէ ձայներու 90% ինչ որ աւելի փլէպիսիթի բընոյթ ունի եւ դէշ յիշատակներ կ'ոգեկոչէ: Ազգային փրկութեան ճակատն ալ ձայներու 70% կը խլէ ժողովին եւ Ծերակոյտին մէջ:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ գրաւեալ հողերու մէջ, մթնոլորտը բնականօրէն շատ լարուած է եւ ինթիֆատան (քարամարտ) աւելի սաստկացած է եւ շրջագծէն ալ դուրս ելած: Ամմանի մէջ, Ֆրանսացի զբօսաշրջիկներու հանրակառք մը յարձակման ենթարկուած է եւ 9 վիրաւոր կայ: Հիւսէյն Թագաւորը այցելած է վիրաւորներուն հիւանդանոցը, կ'ըսուի թէ փոխ - վրէժի մէկ արարքն էր Արաբի մը որ ազգական կորսնցուցած է խարայէլացիի յարձակման հետեւանքով: Յարձակում գործուած է նաեւ ամերիկեան Մարլըթ պանդոկին վրայ, հակամերիկեան լոզունգներով, ապա՝ ցուցարարները դիմած են ամերիկեան դեսպանատուն:

ՊՈԼՍՈՅ էլ - Ալ-ի օդանաւային ընկերութեան գրասենեակը թեթեւ ուժականութեամբ ռումբ մը պայթած է: Զոհ չկայ:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՔԱՆՆԻ փառատօնը փակուեցաւ Երկուշաբթի իրիկուն, Մայիս 21-ին: «Ոսկի պարգեւը» շնորհուեցաւ ամերիկացի Տէյվիտ Լինչի «Սէյլըր եւ Լուլա» ժապաւէնին, ինչ որ միաձայնութիւն չստեղծեց սրահին մէջ, երբ յայտարարուեցաւ: Սուլոցները չպակսեցան, ֆիլմը լաւագոյնը չըլլալով եւ դռեհիկ ալ տեսարաններ, այսինքն՝ հաստ ֆիլմ մըն է: Այր լաւագոյն դերասանի մրցանակը ոչ մէկ տարակարծութիւն ստեղծեց, Ժերար Տըփարտիէօյի Սիրանօն չարաթներէ ի վեր ամբողջ Ֆրանսան խանդավառած էր: Կին լաւագոյն դերասանուհին նկատուեցաւ լեհական ժապաւէնի՝ Քրիսթինա Ժանտա, բեմադրութեան մրցանակին արժանացաւ խորհրդային շարժարուեստագէտ՝ Պաւէլ Լունկին՝ թաքսի պլուզի համար: Շատ կը խօսուի նաեւ անոր մասին, որ ոչ մէկ մրցանակ առաւ՝ Կոտար, որու «Նուվէլ Վակը», ըստ երեւոյթին «չըստացուեց»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ, 97 ենթասպայ, եւ 17 սպայ ջնջուած են օդային բանակի շարքերէն, որովհետեւ սերտ կապեր ունէին ծայրայեղ աջ կրօնամոլ կազմակերպութիւններու հետ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՏԷՐ ՄԻ՛ ՓՆՏՌԷՔ, ԿԱՐՍԸ ՏԷՐ ՈՒՆԻ

«Թէրճիւման» օրաթերթը կրկին կ'անդրադառնայ Թուրքիոյ արեւելեան շրջաններէն դէպի արեւմուտք ու արտասահման կատարուած մեծ գաղթերուն, որոնց հետեւանքով մտահոգիչ նուազում մը կ'արձանագրէ գլխաւորաբար Կարս, Էրզրում, Արթվին քաղաքներու բնակչութիւնը:

Գաղթի ամէնէն չեշտուած օրինակը կու տայ Կարսը· վերջին հինգ տարուան ընթացքին աւելի քան 80 հազար հոգի լքած է քաղաքը, կեդրոնական մասին մէջ փողոցներ կան որոնք բոլորովին ամայացած են· ով որ կրցած է ծախած է կալուածները, ով որ չէ կրցած, եղածին պէս ձգած ու մեկնած է: «Երբ կը շրջինք ամայի փողոցներուն մէջ, մեր ականջները կը լսեն անցեալի կենսախայտ ձայներուն արձագանգը ու կը սարսռանք» կ'ըսէ «Թէրճիւման»ի թղթակիցը:

Թերթերը լեցուն են ծախու կալուածներու յայտարարութիւններով· պատասխանատու մը կ'ըսէ· «եթէ այս ընթացքը կասեցնող միջոցառումներու չդիմենք, ժամանակ մը ետք Կարս պիտի վերածուի քաղաքի մը ուր ուրուականներ կ'ապրին»: Ծրագրուած միջոցառումներուն մէջ կան հետեւեալները· կազմուող խորհրդակաչարը Կարսէն անցնելու, աւարտել չաքարի գործատան ձգձգուած շինութիւնը, Նախիջեւանի ու Իրանի հետ առեւտուրի համար սահմանային անցքերու բացում, Կարսի մէջ համալսարանի մը հաստատում, անասնաբուծութեան արդիականացում եւայլն: Այս բոլորը թուելէ ետք քաղաքապետը կ'եզրակացնէ .- «գիտնանք թէ Կարսը տէր ունի թէ ոչ· գիտնանք եթէ իսկական տէրեր չունի: Երեսփոխան, վարչական, բոլորս հրաժարինք ու ժողովուրդին լսելի դարձնենք այս անտէր անտիրական վիճակը»:

Կարսի բնակչութեան թիւը որ 1950-ին 800 հազար էր, այսօր իջած է 700 հազարի· նախ պետութեան, ապա Կարսեցիներու կողմէ լքուած է քաղաքը· հոն ոչ շարժանկարի սրահ, ոչ թատրոն կայ· կարգ մը պանդոկներու ճաշարաններն ալ ուր կարելի է ճաշել, ժամը 22-ին կը փակուին:

Շրջանը աքսորավայր կը նկատուի· ոչ մէկ պաշտօնեայ կ'ուզէ հոն մնալ:

Կարսէն ետք թերթը կ'անդրադառնայ Արթվինի պարագային, որ շատ տարբեր չէ առաջինէն: 1980-ական թուականներու 228·977 հոգինոց բնակչութիւնը 11·56% նուազումով մը 1985ին իջած էր 226·338ի: Նոր կառոյցներու տրամադրելի վայր չկայ ու շրջանի երկրաբանական կազմութիւնը ատակ չէ բարձրայարկ շէնքերու կառուցումին: Բնակչութեան նման, կանգ առած է նաեւ քաղաքին զարգացումը:

Գաղթի գօտի է նաեւ Էրզրումը· կառավարութեան անտարբերութեան ու յատկացումներու ձգձգումին պատճառով աշխատանքի մարզը հետզհետէ նեղցած է· հողամշակութիւնը չի քաջալերուիր ու հարկերու ծանրութեան տակ ընկճուած զանգուածը կը գաղթէ դէպի շրջաններ ուր կեանքի պայմանները աւելի դիւրին կը կարծէ:

Միայն 1989-ի ընթացքին աշխատանքի պատճառով 54 հազար 444 հոգի գաղթած է Էրզրումէն: Կարսէն, Աղրըէն ու Էրզրումէն գաղթողներու տարեկան միջինը շուրջ 100 հազար է: Արեւելեան քաղաքներու մէջ շուրջ 100 վարժարան փակուած է, աշակերտի չգոյութեան պատճառով:

Միշտ որպէս գլխաւոր պատճառ ցոյց կը տրուի հանրապետական աշխատավայրերու փակումը, ինչ որ ծանր հարուած մը եղած է շրջանի տնտեսութեան: Կանոնաւոր կերպով կը նուազի եկամուտի աստիճանը, ինչ որ ժխտական ազդեցութիւն կը գործէ հարկերու հաւաքումին վրայ, այլ խօսքով՝ շրջանը օրէ օր կ'աղքատանայ:

Մէհմէտ Ալի Պիրանտ նոյն էջին մէջ հրատարակուած ակնարկով մը կ'անդրադառնայ երեւոյթին, յիշելով թէ Բիւզանդիոն ու անկէ ետք Օսմանեան կայսրութիւնն ալ միշտ անտեսած են Անատոլուի արեւելեան շրջանը· իսկ այսօր Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը եթէ չանտեսեր իսկ, պէտք եղած հետաքրքրութիւնը ցոյց չի տար վերոյիշեալ գօտիին:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՄԱՅԻՍ 12/19)

ՄԱՀ՝ ՇԱՀԷ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

Երեւանի մէջ իր մահկանացուն կնքած է Շահէ Տատուրեան՝ Հայաստանի հեռատեսիլի եւ ձայնասփիւռի պետական կոմիտէի աւագ աշխատող, նախագահի փոխ տեղակալ:

Ծնած էր 1911-ին Կիւրին, աքսորէն ետք, ընտանիքին հետ անցած էր Եգիպտոս, Լիբանան եւ Պէյրութի որբանոցէն ետք, յաճախած էր Ազգ· վարժարանը, ապա ֆրանսական լիսէն: 1923-էն իսկ Շահէ Տատուրեան եղած է շրջանի —Սուրիա-Լիբանան— համայնավար կուսակցութեան մօտ ներկայացուցիչը Սուրիոյ-Լիբանանի երիտասարդական Միութեան, յետագային նաեւ անդամ էր կեդր· կոմիտէի:

Բ· Աշխարհամարտի նախօրեակին, Շահէ Տատուրեան Փարիզ կը հաստատուէր ուր եւս կը տանէր կուսակցական բեղուն գործունէութիւն: Փարիզի մէջ, առաւելաբար հրապարակագրութեամբ զբաղած է: 1944 – 47 եղած է Փարիզի «Ժողովուրդի Ձայն» օրաթերթի խմբագիր: 1947-ին Հայաստան ներգաղթած էր:

⁂

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԷՐԸ

Իտալական «ԷՆԻ» պետական ընկերութեան մաս կազմող «ԻՆՍՕ» շինարարական ընկերութեան մասնագէտները Լենինականի մէջ հայ գործակիցներու հետ ձեռնարկած են բազմարուժարանի մը շինութեան:

Օրական 370 հոգիի համար նախատեսուած բազմարուժարանը մինչեւ տարեվերջ լրիւ պատրաստ կ'ըլլայ: Այս նոր կառոյցին համար իտալական ընկերութիւնը շուրջ հինգ միլիոն տոլար կը ծախսէ:

⁂

«ԳԷՈՐԳ ՉԱՒՈՒՇ» ՊՈՂՈՏԱՅ

Երեւանի Մաշտոց շրջանի պողոտաներէն մէկը Գէորգ Չաւուշի անունով մըկրտելու հանդիսաւոր արարողութիւնը տեղի ունեցած է Շաբաթ, Մայիս 12-ին: Բազմայարկ շէնքերէն մէկուն փակցըւած է Գէորգ Չաւուշի մեծադիր նկարը: Ներկայ եղած են տեղւոյն, ինչպէս նաեւ Թալինի շրջանի Աշնակ ու Սասունաշէն.

(Շար·ը Դ· էջ)

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅՈՒԵՑԱՐԴԱՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Բ.

Մեր վերջին գրութիւնը կ՚ընդունէր որպէս հիմ այն պարզ սկզբունքը թէ հայ ժողովուրդի մէկ ու անբաժանելի ըլլալու ճշմարտութիւնը չէ արգիլած որ պատմական դէպքերու բերումով՝ անոր երկու հատուածները տարբեր հոգեբանութեամբ եւ աշխարհահայեացքներով զարգանան: Պր. Սարգսեանի հոս այցը յարմար պատեհութիւնը նկատեցինք՝ քիչ մը յստակութիւն բերելու այդ տարբերութեան հետեւանքներուն վրայ (շատ աւելի հանգամանաւոր եւ բացատրողական էջերու համար ընթերցողը կը յղենք Արշակ Չօպանեանի մէկ գրութեան՝ «Ռուսահայեր ու Թրքահայեր» տպուած իր «Անահիտին մէջ, 1899, էջ 317):

Անտեղի չենք գտներ աւելցնել հիմա պզտիկ ցանկ մը այն տագնապներուն կամ օրակարգային հարցերուն՝ որոնց յաճախանքին մէջ պիտի ապրինք հաւանաբար մինչեւ գալիք դար եւ որոնց լուծումին ամէն պարկեշտ եւ արի Հայ պիտի տրամադրէ իր միտքն ու ջիղերը: Դիւրութեան համար, զանոնք երկուքի բաժնած ենք: Երրորդ յօդուած մը պիտի փորձէ ներկայացնել մետալին միւս երեսը, այսինքն այն յարաբերաբար նոր, յուսադրիչ երեւոյթները որոնցմէ ուժ պիտի քաղէ մեր ժողովուրդը: Այնպէս որ երկու երեսներու համադրումէն միայն կարելի պիտի ըլլայ ճշմարիտ գաղափար մը կազմել մեր ազգի կացութեան մասին:

Անկասկած որ նման ցանկեր ոչ ամբողջական կրնան ըլլալ ոչ ալ անսխալ կամ անթերի: Հոս կը ներկայացունենք լոկ մտքերու յստակացման համար ու ընթերցողներու լայնամտութեան կ՚ապաւինինք որ զանոնք ընկալեն այն մաքուր սրտով որով կը տրուին անոնք:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏԱԳՆԱՊՆԵՐԸ ԵՒ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ — ԱՊՐԻԼ 1990

1.– Արցախի հարցին քաղաքական, մարդկային կամ ռազմական լուծումի մը տաժանագին փնտռտուքը եւ ազգային արժանապատուութեան ու հայրենիքի սրբութեանց պաշտպանութեան համար մղուելիք կռիւը:

2.– Հայաստանի պաշարումին վերջ տալու եւ ապագային նման արարք մը անհնար դարձնելու հարցը:

3.– Երկրաշարժի թողած աւերածութեան վերակառուցումը – մարդկային ու տնտեսական իմաստով – եւ գաղթական ու վերաշինութեան աշխատանքի անատակ բազմահազար Հայերու հարցը:

4.– Երկիրը կառավարող ձեռնհաս եւ վստահելի ղեկավարութեան բացակայութիւնը եւ այդ պակասը լեցնելու խնդիրը:

5.– Ազգայնական, ժողովրդային, քաղաքական ու հակահամայնավար նոր խմբաւորումներու անհամերաշխ վիճակը ու ժողովրդավար կառոյցներ հաստատելու անհրաժեշտութիւնը եւ դժուարութիւնները:

6.– Կենսոլորտի ապականումին ներկայացուցած սոսկ վտանգը:

7.– 70 տարի բռնատիրութեան հետեւանքով Երկրին մէջ տիրող բարքերու որոշ այլասերումին ստեղծած տագնապը եւ անմիջական մաքրագործումի անհրաժեշտութիւնը:

8.– Երկրի արդիւնաբերական ու արհեստական կառոյցներու արդիականացումը:

9.– Հայերէն լեզուի ուղղագրութեան, գործածութեան ու կրթական դրութեան տագնապը:

10.– Սփիւռքի հետ նոր ու երկուստեք համաձայնութեամբ կնքուած կապեր ստեղծելու հարցը:

11.– Մտաւորականութեան ներքին ջլատիչ հակամարտութիւններու (սերունդներու պայքար, պահպանողական ու յառաջդիմաց դասակարգերու պայքար, ինչպէս եւ պայքար ընդդէմ աւանդապահ ու բռածոյացած դիւանակալութեան Nomenklatura) տագնապը:

12.– Համայնավար վարչակարգի ըստեղծած բարոյալքիչ վատառողջ կլիմային, չահագործումի եւ շինարարութեան մէջ ղեղծարարութեան պատասխանատուներուն հաշուեյարդարը:

13.– Հայաստանէն դուրս արտագաղթը եւ գիւղերու աստիճանական պարպումը դէպի քաղաքները:

14.– Հայաստանի քաղաքական անորոշ վիճակը եւ իր ապագայ կապերը դրացի երկիրներու եւ Ռուսիոյ հետ:

15.– Հայաստանի բերելիք մասնակցութիւնը Արեւմտահայաստանի ազատագրութեան համար մղուող պայքարին մէջ եւ իր նախապատրաստական քայլերը՝ Փան – Թուրանական շարժումին հետ անխուսափելի բախումին պարագային:

16.– Եօթանասուն տարիներու ամբողջ մշակոյթին արտադրութեան (գրականութիւն, պատմութիւն, գրական – քննադատութիւն, Հայաստանի Համայնագիտարան եւայլն) հիմնայատակ վերանայում եւ վերստին արժեւորում՝ Մարքսիզմ – Լենինիզմ գաղափարաբանութեան չափանիշերու սնանկութեան հետեւանքով:

17.– Սեւ – ցանկի վրայ անցած Արեւմըտահայ եւ Սփիւռքահայ մշակոյթի մարդոց եւ անոնց գործերու արժէքին, վարկին ու դիրքին վերահաստատումը:

18.– Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ իրաւունքներուն եւ հեղինակութեան վերա – հաստատումը:

19.– Հայաստանի եւ ներքին Սփիւռքի յարաբերութիւններու առողջացում եւ ամրապնդում:

20.– Հազար դժուարութիւն ընել որ Հայաստանը, համայնավար, պետականացած ու կեդրոնացեալ տնտեսական դրութենէն ազատելով՝ չիյնայ դրամատիրական, ազատ – մրցակցական ու սպառողական տնտեսական նոյնքան այլասերիչ դրութեան մը մագիլներուն մէջ:

21.– Նոր հոգեբանութեամբ վերաբերիլ Սփիւռքի Հայութեան հանդէպ, մոռնալ հին ու նուաստացուցիչ արժեւորումները եւ դուրս գալ այցելել Սփիւռքը՝ գլխաւորաբար զայն ճանչնալու, հասկնալու եւ անկէ բան մը սորվելու նպատակով:

22.– Մէկ ազգ եւ մէկ հայրենիք խնդիրը, Հայաստանը եւ Հայութիւնը 21-րդ դարուն, անոնց տեղը, մշակութային ուղղութիւնը ու կոչումը մարդկութեան մէջ:

(Շար. 2)

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՒԵՐԺԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ

1989 Դեկտեմբեր 29-ի կէսօրին մեծ բազմութիւն մը հաւաքուած էր Փրակայի դղեակին առջեւ. մարդիկ կը սպասէին որ ընդունուին Մայր տաճարը ուր 40 տարիէ ի վեր առաջին անգամ գոհաբանական արարողութիւն մը տեղի պիտի ունենայ Վացլաւ Հաւէլի հանրապետութեան նախագահ ընտրութեան առթիւ: Ան՝ այլախոհն ու քաղաքական բանտարկեալը, Պետութեան ղեկավար ընտրուեցաւ՝ գրեթէ ամբողջութեամբ համայնավարներէ բաղկացած ժողովի մը կողմէ: Ազգային դրօշակները՝ կապոյտ, ճերմակ եւ կարմիր, հպարտօրէն կը ծածանէին օդին մէջ: «Ծնունդի հէքեաթ մըն է ասիկա» կը գոչէր ուսանող մը:

Երկու օր ետք, Դեկտեմբեր 31-ի կէս գիշերին, ուրախութեան պոռթկում մը դղրդեց հին քաղաքը, 1980-ի մռայլ շրջանին աւարտն ու 1990-ի յուսալի գալուստը ողջունելով:

Պոհեմիայի պատմութեան ծանօթները գիտեն թէ այս շրջանը Եւրոպայի սիրտն էր Հապսպուրկեան տիրապետութենէն առաջ: Սակայն խորհրդածութեան նիւթ կ՚ընծայէ նաեւ 1918-ի չեխ հանրապետութիւնը:

ԺԴ. դարու կիսուն Արեւմուտքը դժբախտութիւններու շրջան մը կ՚ապրի. Հարիւր տարուան պատերազմները սկսած են Ֆրանսայի ու Անգլիոյ միջեւ, պապերը Հռոմէն հեռացած ու հաստատուած են Ավինեոն, իսկ ամէնէն սարսափելին այն է թէ ժանտախտը բազմաթիւ երկիրներու բնակչութիւնը կը հնձէ:

Պոհեմիայի գահին վրայ, 1306-էն ըսկըսեալ, կը գտնուէր Լիւքսէմպուրկեան ընտանիքը. անոր գահակալներէն Շառլ Դ. Փրական կայսերական իսկական մայրաքաղաքի մը վերածել կ՚ուզէ: Դղեակին բարձունքին վրայ, ուր կրօնքն ու քաղաքականութիւնը առաջին օրէն իսկ միացած են, կը սկսի հոյակապ մայր տաճարի մը շինութիւնը:

Երբ Վէնէսլաս Դ. հօրը կը յաջորդէ, 1378-ին, մայրաքաղաքը 50 հազար բնակիչ ունի: Բազմաթիւ շինութիւններ ընթացքի մէջ են. չեխ նկարչութիւնը կը հասնի առաւելագոյն բիւրեղացումի մը:

Նոյն շրջանին, համալսարանին տեսուչը Ժան Հիւս Եկեղեցին կ՚ամբաստանէ չեչտուած պերմանասիրութեամբ մը: 1415-ին, նոր կայսրը Քոսթանցայի տիեզերական ժողովին առջեւ որպէս ըմբոստ կը ներկայացնէ տեսուչը որ ողջակիզումի կը դատապարտուի, սակայն առավ ոչինչ կը կարգադրուի. անոր կողմնակիցները «ճշմարտութիւնը պիտի յաղթանակէ» արձանագրութիւններով կը տողանցեն մայրաքաղաքին մէջ:

Այդ շրջանին այն տպաւորութիւնը կը ստեղծուի որ չեխական անկախութիւն մը կը ձեւաւորուի, սակայն միայն երեւակայական բան մըն է ասիկա: Ընդհակառակն, Հունգարիոյ Մաթիաս Քորվէնի շրջանին Պոհեմիան կ՚ենթարկուի լեհական ու լիտուանական հովանաւորութեան:

Փրակայի մայր տաճարին շինութիւնը կ՚ընդհատուի, մինչ Վիէննայի մէջ կը բարձրանայ Սէն Թէթիէն տաճարը, որ ցոյց կուտայ հապսպուրկեան տոհմին զօրութիւնը:

ԺԶ. դարուն երբ Եւրոպայի մեծ մասը կրօնական պառակտումներու բեմ կը հանդիսանայ, Փրակա համեմատաբար խաղաղ շրջան մը կը բոլորէ:

Յետոյ, 1619-ին երբ Մաթիաս կը մահանայ, չեխ ազնուական դասակարգը կը մերժէ Ֆերտինանտ Բ.ը որպէս Պոհեմիայի Թագաւոր ճանչնալ: Կ՚ընտրեն Ֆերտինանտ Ե.ը որ Անգլիոյ Ժաք Ա. Թագաւորին աղջկան հետ ամուսնացած բողոքական մըն է: Սակայն երկար չի տեւեր անոր գահակալութիւնը, կայսերական բանակը կը ջախջախէ ըմբոստ կողմնակիցները ու կը գլխատէ ազնուականները: Ամէն անոնք որոնք կը մերժեն կաթողիկէ դաւանանքը, կ՚աքսորուին: Յիսուսեանները մշակութային կեանքի տէրն ու տիրականը կը դառնան: Փրակա Եւրոպայի ամէնէն գեղեցիկ քաղաքներէն մէկը կ՚ըլլայ:

Փրակայի պատկերը կը չեչտուի Մարի – Թերէզի գահակալութեան շրջանին, 1740 — 1780: Ռոքոքոն իր տեղը կը ձգէ նոր դասականութեան: Սակայն հակառակ իր շքեղութեան, գաւառական կեդրոն մըն է Փրական միայն 80 հազար բընակիչներով: Այդ շրջանին Պեռլին ու Վիէննա 200 հազարական բնակիչ ունին. Թիւ մը որուն 1914-ին պիտի հասնի Փրական: Հետզհետէ աւելի կը չեչտուի գերմանականացումը, յատկապէս 1815-էն ետք: Երբ Ֆրանսուա – Ժոզէֆ գահ կը բարձրանայ փոփոխութիւնները անխուսափելի կը թուին. Շատ մը ազգակներ այդ տպաւորութիւնը կը ստեղծեն. Պոհեմիայի արագօրէն ճարտարարուեստականացումը, ազգային շարժումի մը ըստեղծումը ուր պատմաբան Փալաքիի կը միանայ երգահան Սմեթանա:

Աւստրօ-հունգարական ներկայութիւնը թերեւս կրնար Կեդրոնական Եւրոպայի դաշնակցութեան մը կազմակերպութեան նախաքայլը ըլլալ: 1919-ի բանակցողները երբեմն կը մեղադրուին Հապսպուրկեան կայսրութիւնը քանդելու փութկոտութեամբ. սակայն Փրակայի տեսակէտը այն էր որ անկախ Չեխոսլովաքիա մը միայն կրնար ընդունելի միակ բանը ըլլալ Ա. աշխարհամարտին աւարտին:

Մազարիք նոր Պետութեան Ա. նախագահը կ՚ըլլայ: Այդ պաշտօնին վրայ կը մնայ մինչեւ 1935, երբ 85 տարեկան է: Յստակ են նոր պետութեան ընտրած ուղղութիւնները. խորհրդարանական ժողովրդավարութիւն, Փարիզի ու Լոնտոնի հետ առանձնաշնորհեալ կապեր, ազատ տնտեսութիւն ու ազգային մշակոյթի վերելք: 1920-ական թուականներուն ամէն բան լաւ կ՚ընթանայ. Չեխոսլովաքիա բարձր կենսամակարդակի մը կը հասնի, Փրական կը զարգանայ, կը դառնայ կեդրոնական Եւրոպայի Փարիզը:

Սակայն հետզհետէ հարցեր կը յայտնուին. տնտեսական տագնապը կը հրահրէ Չեխերու եւ Սլովաքներու միջեւ գոյութիւն ունեցող պրկումը. յատկապէս Պոհեմիա հաւաքուած երեք միլիոն Գերմանները ինքնավարութիւն կը պահանջեն: Անոնք մանաւանդ 1933-էն ետք քաջալերանք կը գտնեն Հիթլէրի կողմէ, երբ Փրակա կը սկսի ապաստան ընծայել փախստական հրեայ մտաւորականներու:

Փոթորիկը կը պայթի 1938-ին Նախագահ Է. Պէնէշի գլխուն, որ ի զուր ջանացած է իր երկիրը միացման կէտ մը դարձնել Խորհրդային Միութեան եւ արեւմըտեան ժողովրդավարութիւններուն միջեւ: 1938-ին կը հրաժարի երբ Միւնիխի ժողովը Գերմանիոյ կը յանձնէ Սիւտէթներու հողամասը: Փրակա կը գրաւուի 1939-ին երկիրը կը թալանուի բայց քանդումները մեծ չափերու չեն հասնիր: Յետոյ 1945-ին խորհրդային զօրքը «կ՚ազատագրէ» մայրաքաղաքը. անոնց այդ արարքը ժողովրդական մեծ խանդավառութիւն կը ստեղծէ: 1948-ին մեծ ցոյցերէ ետք երկրին ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը յանձնուի Համայնավար կուսակցութեան: Հոն հողերու հաւաքականացումը շատ մեծ հարցեր չի ստեղծեր, սակայն ճարտարարուեստի մարզին մէջ տարբեր կ՚ըլլայ պատկերը. ծանր ճարտարարուեստին նախընտրութիւնը հարուած մը կ՚ըլլայ երկրին փոխանցումի շրջանի ճարտարարուեստին որ արդէն հասած է արտածումի փուլին:

1968-ի գարունը սկսած է տնտեսական կայունութեան ուղղուած քննադատականներով: Սակայն երբ հասած է քաղաքական ժողովրդավարացումի պահանջին, Մոսկուա ու իր դաշնակիցները որոշած են միջամտել: Ու սկսած է «բնականոնացում»ի երկարատեւ շրջան մը:

Ծամբաներու ցանկը բաւական է, մըթերքներու բաւարար ապահովութիւն մը կայ, սակայն իշխանութիւնը յամառօրէն կը խուսափի արտաքին ազդեցութիւններէ ու դէպի արտասահման բազմամարդ ճամբորդութիւններէ: Կուսակցութիւնը ուշադիր հսկողութիւն սահմանած է հանրային կարծիքին վրայ: Այնքան որ, 1989-ին, երբ Պեռլինի Պատը կը քանդուի, լուրջ դէտեր կան որոնք խռովութիւններ անհաւանական կը նկատեն Փրակայի մէջ:

Անոնք նկատի առած չեն սակայն երիտասարդութիւնը: Լիսէականներն ու ուսանողները արուեստագէտներու եւ մտաւորականներու հետ, անհամբեր են միանալու Արեւելեան Եւրոպայի մեծ փոփոխութիւններուն: Նոյեմբեր 17-ի ցոյցին բիրտ միջամտութիւնը կ՚արագացնէ դէպքերը, 1 միլիոն 200 հազար բնակիչով մայրաքաղաքին մէջ հարիւր – հազարաւորներու բազմութիւնը ամէն երեկոյեան

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԿԵՍԱՐԱՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կեսարացիներու տարեկան աւանդական Մամլաուլթիւնը տեղի ունեցաւ Մայիս 6, կիրակի, Հ. Բ. Ը. Միութեան Ա. Մանուկեան սրահին մէջ. օրուան նախագահ Յ. Վէզիրեան շրջապատուած էր պատմաբան Ռուբէն Սահակեանով ու կնոջմէն: Բացման ու ողջոյնի խօսք արտասանեց Տիրան Ոսկերիչեան. իսկ Միսաք Կիւլպէնկեան խօսելով օրուան հիւրին՝ Ռուբէն Սահակեանի մասին, ըսաւ թէ ան 9 տարի առաջ քարտուղարն էր Փարիզի խորհրդային դեսպանատան. ներկայիս հոս կը գտնուի շարք մը ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար:

Կեսարիոյ Հայրենակցական Միութիւնը օգտուելով անոր ներկայութենէն, խնդրած էր որ դասախօսէ պատմական Մաժակի եւ շրջանի երեսուն հայաբնակ քաղաքներուն եւ գիւղերուն մասին: Ան ներկայացուց Ծամնդաւը, Թոմարզան, Էֆքերէն, Կեմէրէկը, Էքրէքը: Շեշտեց թէ աւելի զարգացած տեսք ունէին, աւելի արգասաբեր ու հարուստ էին հայկական գիւղերը, քան՝ թրքականները:

Օրուան խանդավառութիւնը աւելցնող ազդակներ եղան Բիւզանդ Ֆընտրքեանի եւ Յովհաննէս Տէմիրճեանի կիթառի նուագներն ու երգերը. իսկ Տիկին Հ. Վէզիրեանի ու Կառավարեանի արտասանութիւնները արժանացան ներկաներու երկարատեւ ծափերուն:

Յ. ՎԷԶԻՐԵԱՆ

փողոց կ'ելնէ, պահանջելով իր ղեկավարներուն մեկնումը: «Հաւէլ դէպի դղեակ» արձանագրուած թռուցիկներ տեղ կը գրաւեն բոլոր ցուցափեղկերուն վրայ: Ժամանակակից պատմութեան նախադաշական այս նուազագոյն ծախք պատճառած ընդրապայքարը մեծ յաղթանակով մը կ'աւարտի:

«Թուականը փոփոխական, մտածումը մնայուն է» կ'ըսեն թռուցիկներ ուր ներկայացուած են Մազարիք ու Հաւէլ որոնք իրարու ձեռք կը սեղմեն Փրակեան համայնապատկերի մը վրայ: Վերեւը գետեղուած է Ա. Հանրապետութեան զինանշանն ու «Ճշմարտութիւնը պիտի յաղթանակէ»» արձանագրութիւնը:

Այսօր, կազմակերպելէ ետք ժողովրդավար ընտրութիւններ, մեծ հաւանականութեամբ Չեխոսլովաքիա կրկին պիտի դառնայ Եւրոպայի քաղաքական կեանքին ուշադրաւ մէկ կէտը: Սակայն ամէն բան չի կրնար միայն անցեալէն ներշնչուած մնալ. այսօր երկիրը պէտք ունի նաեւ ուժականութեան եւ երեւակայութեան:

ՀՈՂԻՎՐՏՈՒՔ

ՍԱՆԴՈՒԽՏ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԸՆԿԵՐՈՒՀԻԻՍ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կիրակի, Մայիս 13, Մարսէյլի Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ մէջ քառասունքի հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Կապոյտ Խաչի մեր ընկերուհիին՝ Սանդուխտ Թորոսեանի (ծնեալ՝ Տէտէեան) հոգւոյն համար: Ողբացեալին յիշատակը յարգող ընկերները եւ բարեկամները եկած էին իրենց աղօթքը եւ յարգանքը մատուցանելու:

Ողբացեալը ծնած էր 1907-ին Սեբաստիոյ մէկ գիւղը: Տարագրութեան ատեն կորսնցնելով իր ընտանիքին անդամները՝ որբ մնացած էր: Վերջապէս 1925-ին կը հասնի Ֆրանսայի այս հիւրընկալ քաղաքը՝ Մարսէյլ: Բախտը կ'ունենայ ամուսնանալու իր երկրացի Պր. Պօղոս Թորոսեանին հետ: Այս ամուսնութենէն կ'ունենան երեք մանչ եւ երեք աղջիկներ: «Պէտք է բազմացնենք հայ ժողովուրդը, մէկուկէս միլիոն նահատակներուն տեղ, որպէսզի անոնց հոգիները հանգիստ ըլլան, թէ՛ հայ ժողովուրդը պիտի գոյատեւէ յաւիտեան ամէն տեղ եւ իր դատը պիտի պաշտպանէ», կ'ըսէր մեզի: Եղած էր իրբեւ տիպար մայր մը, եւ նոյն ատեն գործօն մասնակցութիւնը բերած էր Կապոյտ Խաչի Սէն-Թ'Անթուանի մասնաճիւղին մէջ երկար տարիներ: 1983-ին դժբախտութիւնը ունեցաւ կորսնցնելու իր որդին՝ Բարգէն-Սիւնին, ինչ որ մեծ ցաւ պատճառեց իրեն եւ ամբողջ ընտանիքին, անշուշտ:

Ինը ամիսներէ ի վեր անդամալոյծ էր: Մահուընէն շաբաթ մը առաջ, դարձեալ քովը այցելութեան գացած էի: Ուրախ էր, որովհետեւ Թաղիս հոգեւոր հովիւը այցելութեան ընթացքին իրեն հաղորդութիւն տուած էր:

Քառասուն օրեր առաջ, աչքերը կը փակէր առ յաւէտ խոր սուգի մատնելով՝ իր ամուսինը եւ զաւակները եւ թոռները, ինչպէս նաեւ իր ընկերուհիները: Սիրելի Սանդուխտ, սիրելի ընկերուհիս, դուն որ այնքան կը սիրէիր «Յառաջ» օրաթերթը, քու հոգեհատորիդ պէս, եւ կը փափաքէիր որ ամէն Հայ կարդար զայն. ահաւասիկ այս քանի մը տողերը քու մասիդ՝ քու սիրած թերթիդ մէջ, անթառամ ծաղկեփունջ մը ըլլայ քու թարմ յիշատակիդ:

Յիշատակդ արդարոց օրհնութեամբ եղիցի:

ԸՆԿԵՐՈՒՀԻ ՄԸ

ԾՈՂՈՒԹԷ ԾՈՂՈՒԹ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ «Նէյշընըլ Արքայվզ» կեդրոնին մէջ, Ապրիլ 17-ին տեղի ունեցած հրապարակային ասուլիսի մը ընթացքին, Սիւզըն Պլէր ներկայացուցած է Հայոց ցեղասպանութեան վերաբերող իր խմբագրած գիրքը՝ «Սպանդանոց նահանգը» խորագրեալ: Հետազօտող Սիւզըն Պլէր յայտնած է թէ ամերիկեան Գոնկրէսի արխիւներուն մէջ ըրած իր պրպտումներուն արդիւնքը հանդիսացող, Ա. աշխարհամարտի օրերուն Խարբերդի ամերիկացի հիւպատոս Լէսլի Տէյվիսի անտիպ վկայութիւնները կը հաստատեն ցեղասպանութեան կանխամտածուած ըլլալու հանգամանքը: Հրատարակիչ Արիստիդ Քարացաս յայտնած է թէ Դեկտեմբերէն ի վեր ցարդ վաճառուած է եօթը հազար օրինակ:

**

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ կեդրոնը ներկայացընող քառանդամ պատուիրակութիւն մը, Ապրիլ 28-ին, հանդիպում մը ունեցած է այցելութեամբ հոն գտնուող Կիպրոսի Հանրապետութեան Նախագահ Ե. Վասիլիուի հետ, Գանատայի Հայութեան երախտագիտութիւնը յայտնելու համար Կիպրոսի Խորհրդարանի Ապրիլ 19-ին Եղեռնի 75-ամեակին առթիւ տուած որոշումին առնչութեամբ: Պատուիրակութիւնը բաղկացած էր Հայ Դատի Յանձնախումբին անդամներէ:

**

ԹԵՀՐԱՆԻ «Իրանշահր» հրատարակչատունը, Ապրիլ 29ին, հրապարակ հանած է գերմանացի դիւանագէտ՝ Վիլհելմ Լիթէնի յուշերուն պարսկերէն հրատարակութեան առաջին օրինակները: Թաւրիզի այն ատենուան գերմանացի հիւպատոս Լիթէն, իր ճամբորդութիւններուն ընթացքին ականատես եղած է 1915-ի կոտորածներուն: 1919-ին գերմաներէն լեզուով հրատարակած մօտ 500 էջնոց գիրքին 55 էջը յատկացուած է Մեծ Եղեռնին: «Իրանեան մեզրալուսին» խորագիրը կրող բնագրին թարգմանութիւնը կատարած է տոքթ. Փարուզ Սադրի՝ զայն վերանուանելով «Լիթէնի յուշերը»:

**

ՊՈԼՍՈՅ «Քէնթէրներ» թատերասրահին մէջ, Մայիս 2-ի երեկոյեան, Մարալ երգի-պարի համոյթը բեմադրած է «Արշին Մալ Ալան» հայկական օփերէթը: Տասներեք հոգիէ բաղկացեալ երգչախումբէն եւ տասնըչորս հոգիէ բաղկացեալ պարախումբէն զատ, քուլիսին մէջ դեր ստանձնած են բազմաթիւ երիտասարդներ (բեմադիր, պարուսոյց եւայլն), երգերը նուագած է Հրանդ Ծիլմէճեան: Յուսկ բանքը արտասանած է Պատրիարքական ընդհանուր փոխանորդ՝ Շահան Եպիսկոպոս Սվաճեան:

Լրատու տեղեկատուք

ՏՈՆ ՔԻՇՈԹ

Յունիս 7-էն 15, Փարիզի Հէպէրթօ թատրոնին մէջ պիտի ներկայացուի Նարէկ Տուրեանի երաժշտական թատերախաղը՝ Տոն Քիշոթ, քաղուած Միխայիլ Բուլկաքովի նոյնանուն թատերգութենէն:

Այս նպատակաւ Երեւանէն Փարիզ կը ժամանէ պատանի հանդիսատեսի թատրոնի խումբը՝ 16 դերասան-երգիչ, 6 երաժիշտ եւ 3 թեքնիսիէն:

Սերվանթէսի անունին հետ անմահացած այս երաժշտախաղին Նարէկ Տուրեանի կողքին, իրենց մասնակցութիւնը բերած են Շուշան Զրրաշեան (գեղատեսիլ եւ բեմայարդարում), Արմէն Սեւակ (պարադրութիւն), Ալէն Շօքար (լոյսեր):

Այս Տոն Քիշոթը բեմադրուեցաւ Երեւան 1989-ի գարնան վերջերը, այսինքն՝ երկրաշարժէն վեց ամիս ետք փաստելու համար ապրելու կամքը Խորհրդային Միութեան փոքրագոյն Հանրապետութեան: Այս առթիւ, յայտագրին համար գրած իր ներածականին մէջ, Ռուբէն Մելիք կարճ պարբերութեամբ մը կը ներկայացնէ Տոն Քիշոթի միտ բանին...

«Երբ դէպի հողմաղացներու նուաճումը, ինչպէս բոլոր ժամանակներուն ուրիշներ նետուած են երկինքի նուաճումին, ահա այն մնայուն շարժումը որուն մէջ Տոն Քիշոթը ինծի կը թուի մարմնացնել ոչ այնքան միթ-իք կամ երեւակայական անձնաւորութիւն մը, որ դարձաւ գրականութեան, քննադատութեան, համալսարանի կամ գծապատկերի տիպոյն որսը, որքան ոչ բացառիկ անձ մը, ուր հասարակ մահկանացուն կրնայ ինքն իրեն ճանչնալ ու գտնել, ուր որ ալ ըլլայ երկրային տիեզերականութեան մէջ»: Գեղեցիկ յայտագիր մը, որու կողքը կը պատկանի Գառզուի, մանրամասն կուտայ այս ներկայացման ամբողջական պատկերը: Երեւանէն ետք, քանի մը շաբաթէն, Փարիզի Հայութիւնն ալ պիտի կարենայ ճաշակել այս գործը եւ կարծիք կազմել:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ

ԹԷՈԴԻԿ

ՎԱՆ

ՎԱՆ՝ ՍԱՐՍԱՓԻ ՕՐԵՐՈՒՆ

Քաղաքին տասնեւհինգ քահանաները թէեւ պատեհութիւնն ունեցան ջարդէն զերծ մնալու, բայց նահանգի մէջոցին եւ անկէ վերջ փիզիքական խոնջէնքներու եւ հոգեկան տանջանքներու չառկալով՝ իրենցմէ տասը վախճանեցան երկարատեւ հոգեվարքներու մէջ տարաժամօրէն: Յիշենք Երեւանի եւ Էջմիածնայ մէջ վախճանողներէն՝

Մեսրոպ Ա. Քահանայ Ճանիկեան. — Աշխարհական անունով Հայրապետ, ուսուցիչ, 1885-ին քահանայ ձեռնադրուած, հեղինակ՝ «Հայրիկ, քո հայրենիք Վասպուրական մեր աշխարհ» ձօներգին: Խըրիմեանի աշակերտ, առաջնորդական տեղապահ, Երեւանի մէջ վախճանած 1915 տարւոյ Օգոստոսի սկիզբը:

Յուսիկ Քհնյ. Փէհրիզեան:

Ղեւոնդ Քհնյ. Սաֆրաստեան. — Նախկին ուսուցիչ եւ ներհուն հոգեւորական:

Խորէն Քհնյ. Տէր-Կարապետեան. — 55 տարու, խղճամիտ եւ համեստաբարոյ: Երեքն ալ տարիներէ հետէ անդամ Վանայ Կրօնական Ժողովի: Տ. Խորէն վախճանած է Վան, գաղթէն դարձին:

**

Հայակեր Թուրք քաղաքականութեան սադրած սեւ ծրագիրն ա՛յն աստիճան լաւ կազմակերպուած էր, որ մէկ մղոն հեռաւորութիւն ունեցող Հայ գիւղեր տեղեկութիւն չունէին իրարու ճակատագրէ: Ճէվտէթ, երբ թէ միայն Վանով զբաղած պահուն, ամբողջ նահանգին բնաջնջումի գործը հաւունցուցած էր, նախապէս լուր դրկելով Քիւրտ ցեղապետներու՝ պատրաստ ըլլալ իրենց մարդերով. նո՛յն իրրաքանիչը նաեւ անձնիր կառավարիչի: Այնուամենայնիւ, ամէն բան թէեւ գաղտնիք նկատուած, ինչ ինչ շրջաններու մէջ գտնուեցան բարեկամ ցեղապետներ որ մերկացուցին զայն: Իբրեւ թէ բաւական չըլլային հայասպան կոտորածները Վասպուրական աշխարհի մէջ ողջոյն, Օսմանեան բանակին մէջ հաւատարմօրէն ծառայող Հայորդի մըն ալ կ'անցնէր սուրէ, Պոլսեցի տոքթ. Միքէլ Գարակէօզեանը, Վանայ մէջ, պաշտօնին գլուխը:

Ինչ որ պատահեցաւ սրինով, ուերով եւ զաւերով, այս մեծատարած նահանգին զանազան մարդերուն մէջ, անկարելի է ճշդիւ նկարագրել, եւ մի առ մի թուել աղէտակոծ եկեղեցականութիւնը:

Հատուկտոր դրուագներ առհա Մեծ Եղեռնէն, չեշտած ըլլալու համար մանաւանդ այն արհաւիրքը զոր իրենց հօտին հետ ապրեցան այնքա՛ն վարդապետներ եւ քահանաներ:

1. — ՎԱՆԱՅ ԱՐՈՒԱՐՋԱՆՔ. — Արտամէտ՝ ջարդ, Կողպանց՝ իր «Ս. Գրիգոր» մենաստանով բոցերու ճարակ, Շուշանց՝ Մայիս 8-ին ամբողջովին կրակներու մէջ. անոր մօտ գտնուող «Կարմրուորայ Սուրբ Աստուածածին», նաեւ «Վարագայ Վանք»ը — որուն գմբէթներուն տակ կէս դար առաջ ճանչած էր Հայ Մամուլը՝ Խրիմեան Հայրիկի հովանաւորութեամբ —, մոխրակոյտի վերածուած՝ իրենց գոյքերով եւ հինաւուրց անգնահատելի ձեռագիրներով: Վերջնոյս Միաբանութիւնը կը կազմէին:

Վրթանէս Ծ. Վրդ. Տէվկանց. — Ծն. 1835-ին եւ ձեռնադրուած 1862-ին, փոխ-վանահայր:

Ութսունամեայ այս նահապետին ճակատագիրը կ'ըլլայ գնդակի հարուածներով նահատակուիլ՝ բնակակից վարդապետին եւ իր չորս ծառաներուն հետ Ապրիլ 7-ի գիշերը, հոն պահակութիւն ընող Թուրք ոստիկաններու կողմէ, այն պահուն երբ Վարագայ ժողովուրդն ինքնապաշտպանութեան ահեղ կռիւը կը շարունակէր՝ Քաղաքամէջի բաղմութեան պէս:

Արիստակէս Վրդ. Կատէկճեան. — Ծն. 1858-ին եւ ձեռնադրուած 1902-ին, լուսարարապետ: Վկայակից հէք Վրթանէս Վարդապետի, որ հրացանազարկ եղած պահուն՝ մահամերձ հիւանդ էր արդէն:

Յիշենք Վանայ արուարձաններէն Զորավանքն ու Դարմանը, որոնք նոյնպէս մատնուեցան ջարդի եւ աւարառութեան: Կենդանանաց գիւղէն

Յուսիկ Քհնյ. Միրզայեան՝ մահապատնալ փորձանքներէ վերապրող:

Լէզք, Շահպաղի գիւղէն 1 ժամ հեռու, միակտուր լեռնակի մը ստորոտ՝ որուն գագաթին է Ս. Ամենափրկիչ մատուռ մը, իսկ Լէզքի մէջ՝ Ս. Աստուածածին Եկեղեցին, ուր կը պաշտօնավարէր

(Շար. 29)

(Շար. Ա. էջէն)

գիւղերու բնակիչներ, մտաւորականութեան ներկայացուցիչներ եւայլն:

«Հայֆիլմ» արհեստանոցին մօտ տեղի ունեցած է յուշաքարի մը բացումը: Կարմիր տուֆաքարին վրայ քանդակուած է Հայոց աշխարհի արծիւը եւ «Այստեղ կը կառուցուի ֆիլմայիններու յուշարձանը» մակագրութիւնը: Հաղորդուած է նաեւ որ այնտեղ կը հիմնուի ֆիլմայիններու պուրակ մը:

Գէորգ Զաւուշի մահուան 86-րդ տարելիցին, Մայիս 27-ին, Թալինի շրջանի Աշնակ գիւղին մէջ կը բացուի ազգային հերոսին տուն – թանգարանը:

⁂

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆ ՍՊԻՏԱԿԻ ՄԷՋ

Սպիտակի մէջ սկսած է առողջապահութեան կեդրոնի մը շինութիւնը, որ ֆինլանտական Կարմիր Խաչի եւ «Ֆինլանտա-Խորհ. Միութիւն» ընկերութեան հիմնած «Հայաստանին օգնութիւն ցոյց տալու Կոմիտէ»ի նուէրն է:

Բազմաբուժարանի երեք մասնաշէնքերէ եւ բժշկական անձնակազմի բնակելի շէնքէ մը բաղկանալիք համալիրը իր առաջին հիւանդները կ'ընդունի յառաջիկայ Յունուարին:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ Յունիս 28, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 20·30-ին Ընկերակցութեան կեդրոնը՝ 77, ռիւ Լա Ֆայէթ, Փարիզ 9-րդ:

Բարեփոխեալ կանոնագրին 5-րդ յօդուածին համաձայն, վարչութեան անդամներուն թիւին կէսը (8 անդամ) նորոգելի ըլլալով, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր բոլոր անդամներուն որոնք կը փափաքին մաս կազմել նոր վարչութեան եւ իրենց գործունէութիւնը բերել Աղքատախնամի Ընկերակցութեան աշխատանքներուն:

Թեկնածութեան համար պայման է Ընկերակցութեան առնուազն վերջին երեք տարիներուն անդամ ըլլալ:

Թեկնածուները պարտին Ընկերակցութեան գրասենեակը գրաւոր դիմում կատարել, ամէնէն ուշը մինչեւ Յունիս 9 (վերջին պայմանաժամ): Դիմումնագիրը պէտք է ձեռագիր ըլլայ ու ստորագրուած թեկնածուին կողմէ որ չատ ընթեռնլի պէտք է գրէ նաեւ իր անունը, մականունը եւ հասցէն:

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ASSEMBLEE GENERALE DE L'A.A.A.S.

L'Assemblée Générale de l'A.A.A.S. aura lieu le Jeudi 28 Juin à 20 h 30 au siège de l'Association :

77, rue La Fayette, Paris 9e

Renouvellement par moitié du Conseil d'administration (8 postes à pourvoir).

Les candidatures doivent parvenir à l'Association au plus tard le 9 Juin. Elles doivent être écrites et signées de la main du candidat, qui doit indiquer, très lisiblement, ses nom, prénom et adresse.

A.A.A.S.

ASCENSION

LA CROIX BLEUE ARMENIENNE
ET
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
vous invitent à la Fête de
L'ASCENSION
(HAMPARTZOUM)
selon la traditoin arménienne
le Jeudi 24 mai à partir de 15 heures
à la Salle des Fêtes de Décines
— Tirage des vidjags (tirage au sort) —
Fête animée par
l'Orchestre ANI
• Buffet arménien
— Entrée libre —
Renseignements au : 78. 49. 42. 97

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գանատահայոց Առաջնորդ՝ Գերշ. Տէր Վազգէն Արք. Քէշիշեանի վախճանման առթիւ, եղբօր ընտանիքը, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Քէշիշեան, շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք մամուլով, նամակով, հեռագրով եւ անձնապէս մասնակից դարձան իրենց ցաւին:

Այս տխուր առթիւ կ'ըլլան հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – Տէր եւ Տիկին Ա. Քէշիշեան 500 Ֆր. «Յառաջ»ին, 500 Ֆր. «Աշխարհ»ին եւ 500 Ֆր. «Lettre A.D.L.»ին: Տէր եւ Տիկին Կ. Թօփճեան 200 Ֆր. «Յառաջ»ին, 200 Ֆր. «Աշխարհ»ին եւ 100 Ֆր. «Lettre A.D.L.»ին: Կարապետեան քոյրեր 200 Ֆր. «Յառաջ»ին, 200 Ֆր. «Աշխարհ»ին եւ 200 Ֆր. «Lettre A.D.L.»ին:

U. G. A. B.

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
11, Square Alboni — 75016 Paris

Le quorom requis n'étant pas atteint lors de l'Assemblée Générale Extraordinaire du 15 mai 1990, les membres de l'Association sont convoqués à une nouvelle Assemblée Générale Extraordinaire qui se tiendra au Centre Culturel Alex Manoogian: 118,rue de Courcelles 75017 Paris
le Jeudi 30 Mai à 20 heures
à l'effet de délibérer sur l'ordre du jour suivant :
«Adjonction aux statuts d'un nouvel article en conformité de la loi du 6 Mai 1988 et du décret du 13 Juin 1966».

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

AUDITION ANNUELLE DE MUSIQUE

des Elèves de la M.C.A.
PIANO — VIOLON — GUITARE
Samedi 26 mai à 15 heures
Sous la présidence de
M. ONNIG SURMELIAN
Professeur de Violon
Diplômé de l'Académie de Vienne
(Autriche)
Professeur au Conservatoire National du LIBAN
et à l'Académie des Beaux-Arts de BEYROUTH
— Entrée libre —

La M. C. A. présente
l'A. P. A. F.
EXPOSITION DE PEINTURE
«TROIS COULEURS - QUATRIÈME DIMENSION»
— Première exposition d'un travail collectif —
avec les artistes suivants :
Asilva — Ganantchian P. — Ghazerian H. — Gorene M. S. — Jirka — Kazan K. (sculpture) — Kazandjian J. — Laroche S. — Mildonian G. — Nakchi — Nersessian G. — Samuelian P. (photos) — Toucas — Terzian

Vernissage Vendredi 25 mai à 19h suivi d'un DEBAT

L'exposition sera ouverte :
du Vendredi 25mai au Lundi 4 Juin
— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43 - 76 - 55 - 89

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Վազգէն Սէրէնկիւլեան եւ Տէր եւ Տիկին Գէորգ Միլիտոնեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ, գրաւոր թէ մամուլով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՄԷՕՐԻՒՊԷ ԹԱՆԿԻՔԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Այս տխուր առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Վազգէն Սէրէնկիւլեան իրենց մօր յիշատակին 2000 Ֆր. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի Պանեէօ-Բաշեանի մանկամսուրին (ատանայ «Յառաջ»էն) և 2000 Ֆր. «Յառաջ»ին:

L'UNION CULTURELLE FRANÇAISE DES ARMENIENS DE FRANCE
— U. C. F. A. F. —
Section d'Asnières, Bois-Colombes Colombes
présente
pour la première fois en France

LA COMPAGNIE DU THEATRE NATIONAL DU JEUNE SPECTATEUR D'EREVAN
(TUZ)

dans une nouvelle création
L'ASSEMBLÉE DES SOURIS
comédie musicale pour petits et grands
d'après la pièce de
Vartkès MOVSESSIAN
Mise en scène Yervant GHAZANDJIAN
Musique Narek DOURIAN
Dimanche 3 Juin à 16 h précises
Salle JEAN RENOIR
35, rue du Général Leclerc
Villa des Aubépines
92270 Bois - Colombes
(tout près de la gare de Bois-Colombes)
Prix des places : 100 Frs.
Enfants : 50 Frs.
Réservation des billets :
Daniel DJIZMEDJIAN
47. 81. 09. 72
et auprès des membres de l'U.C.F.A.F.

NE MANQUEZ PAS LES DERNIERS SPECTACLES

au THEATRE DU JARDIN D'ACCLIMATATION
(M° Sablons)
Ensemble de Danse Traditionnelle d'Enfants d'Arménie
«ERZEROUM»
D'EREVAN
Samedi 26 mai à 15h et 20 h 30
Dimanche 27 mai à 15h
Réservation : 40. 67. 97. 86
40. 67. 93. 72

Կ. Ս. Մ.

Կեդրոնական Սանուց Միութեան ընդհանուր ժողովը Շաբաթ, Յունիս 9, Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ սրահին մէջ

15, rue Jean Goujon, Paris 8e

ժամը՝ 16-ին:

ՕՐԱԿԱՐԳ. – Նիւթական եւ բարոյական տեղեկատուութիւն, վարչութեան անդամներու ընտրութիւն:

Կը խնդրուի բոլոր սաներու եւ անդամներու ներկայութիւնը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Ա. Թադէոսեան մանկամսուրի դպրոցի տարեվերջի հանդէսը Յունիս 22, Ուրբաթ երեկոյեան:

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Հինգշաբթի, Մայիս 24, Քրիստոսի Համբարձման տօնն է: Այս օրը յատկացուած է նաեւ Հայ մանուկներու Հաղորդութեան:

Այս առթիւ, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10·15-ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Փարիզի եւ Շրջանի դպրոցներու բոլոր աշակերտներն ու Հաղորդութեան համար պատրաստուած մանուկները, երիտասարդներն ու ծնողները կը հրաւիրուին մասնակցելու պատարագին եւ Սուրբ Հաղորդութեան:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
— Sections Marseille —

GALA EXCEPTIONNEL

par
l'Ensemble de Danses traditionnelles
"ERZEROUM"
d'ARMENIE
le Jeudi 31 Mai à 20 h 30
au THEATRE DU GYPTIS
136, rue Loubon — 13003 Marseille
— *Renseignements et réservations auprès des membres de la Croix Bleue.*
— *Permanence de 18h à 20h à la M.A.J.C. 12 - 14, rue Saint-Bazile 13001 Marseille*

LUS
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines
organise 2 rencontres
avec
KRIKOR BELEDIAN
1ère *Rencontre* — SAMEDI 26 MAI

«L'APPROCHE DE L'EVENEMENT»
ou comment l'évènement historique entre dans la littérature arménienne
19 h — Lecture par le comédien et metteur en scène *Sarkis Tcheumlekdjian d'extraits du «*BATEAU SUR LA MONTAGNE*» de Kostan Zarian.*
20 h — Intermède Buffet
20 h 45 — Conférence — Débat

2ème rencontre — SAMEDI 9 JUIN
«PARIS 1930 : LITTERATURE ET SENSUALITE»
A partir de 19 heures.
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
15, rue du 24 Avril 1915, 69150 Décines
— Tél. : 78 - 49 - 42 - 97 —
Inscriptions jusqu'à deux jours avant les dates des Rencontres.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Ոսկեան Պասմաճեան եւ զաւակները՝ Ազատուհի 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միրիմեան Պալեան 2500 Ֆր. փոխան ծաղիկի նուիրած են Իսիի Եկեղեցւոյ պաշտպանութեան Տիկին Միշլին Հայրապետեանի մահուան առիթով:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 24

JEUDI
24 MAI
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

65րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.281 Fondateur SCHAVARGH MISSAKIAN 65e ANNÉE — No 17.281

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՐ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

· ԸՆՏՐՈՒԱԾ ԵՆ 74 ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ, ՈՐՈՆՑ ՄԷՋ՝ 25 ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ
· ՂԱՐԱԲԱՂ 10 ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ԸՆՏՐՈՒԱԾ
· ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԽԱԽՏՈՒՄՆԵՐ
· Վ. ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ ՄՈՍԿՈՒԱ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐՈՎ

Երեքշաբթի, Մայիս 22-ի մեր թիւով, կը գրէինք թէ միայն մասնակի տեղեկութիւններ կրնայինք տալ Հայաստանի երեսփոխանական ընտրութեանց մասին, որոնք տեղի ունեցած էին նախորդ օր: Այսօր իսկ պատկերը լրիւ չէ: Չորեքշաբթի առտու, հեռաձայնով առած մեր տեղեկութիւնները յաւելեալ մանրամասնութիւններ տալով հանդերձ, կրկին լրիւ պատկեր մը չեն կրնար կազմել:

Կիրակի օր, միայն 74 երեսփոխան ընտրուած է եւ պարզ է որ չենք կրնար լրիւ ցանկը տալ: Կարգ մը անուններ տուած էինք Մայիս 22-ին, ըսենք նաեւ թէ ընտրուած են Պարոյր Հայրիկեան, Արկադի Մանուչարով: Ծանօթ է որ առաջինին մասին, Մայիս 7ին, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը դիմում կատարած էր Մոսկուա, որպէսզի իրեն վերադարձուին քաղաքացիական իրաւունքները (տես՝ «Յառաջ», Մայիս 10): Երկրորդը միշտ բանտն է եւ իր մասին է որ եւրոպական Խորհրդարանը բանաձեւ մը քուէարկած էր (տես՝ «Յառաջ», Մայիս 19/20):

Ընտրուածներու մէջ կան 25 կուսակցական, բայց, ինչ որ շատ յատկանշական է ոչ մէկը Երեւանէն...: Ընտրուած կուսակցականներու մէջ է Կեդրոնական Կոմիտէի Ա· քարտուղար Վլադիմիր Մովսիսեան, որ ի դէպ Մոսկուա փոխադրըւած է առողջական պատճառներով:

Ոչ մէկ եկեղեցական ընտրուած է: 5 եկեղեցականներ թեկնածու էին, բայց ընտրութեան նախօրեակին իսկ, Ղարաբաղի առաջնորդը՝ Պարգեւ Եպիսկոպոս քաշած էր իր թեկնածութիւնը:

Չորեքշաբթի առտու, 259 օկրուգի (ընտրական շրջան) վրայ լրիւ տեղեկութիւն կար միայն 219-ի մասին: Ոչ մէկ տեղեկութիւն միւս 40–ի մասին:

69 ընտրական շրջանի մէջ, քուէարկողներու թիւը 50%-ի իսկ չէ հասած (56–ը՝ Երեւան): Հոն ուրեմն ընտրութիւն կը կը կատարուի երկու ամիսէն:

71 ընտրական շրջաններու մէջ, մասնակցողներու թիւը 50%–է աւելի եղած է, բայց ոչ ոք ընտրուած է: Ուրեմն, մինչեւ երկու շաբաթ եւ ոչ թէ անպայման 2 շաբաթէն, ինչպէս գրած էինք առջի օր, ընտրութիւն կը կատարուի երկու առաւելագոյն ձայն ստացողներու միջեւ: Կարգ մը շրջաններ յարդէն, ընտրութիւնը կը կատարուի այս Կիրակի իսկ, Մայիս 27–ին:

Խախտումները բազմաթիւ են, մանաւանդ այն շրջանները, ուր ընտրութիւն չէ կատարուած: Չորեքշաբթի օրէն իսկ, ստուգիչ յանձնախումբեր կը մեկնէին բոլոր այդ շրջանները, ուր շատ բացայայտ են խարդախութիւնները:

ՀՀՇ–ի վարչութեան 28 թեկնածուներէն, առաջին առթիւ ընտրուած են 11–ը: Հինգը կը մնան Բ· շրջանի: 74 երեսփոխաններէն 30–ը ՀՀՇ–ի ցուցակին կը պատկանին: Ղարաբաղ Կոմիտէի 9 թեկնածուներէն ընտրուած են 5–ը:

Կրկնենք սակայն թէ այս տեղեկութիւններն ալ ամբողջական բնոյթ չունին, ինչ որ շատ հասկնալի է, երբ առաջին անգամ ըլլալով ազատ ընտրութիւն կը կատարուի երկրի մը մէջ, ինչ որ շատերուն ալ գործին չի գար եւ դեռ ներկայիս ալ բաւական աշխատանք կը տարուի, այս ընտրութիւնները խանգարելու համար:

Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի, բաւած էինք թէ հակառակ Բաքուի ազդարարութեան, ժողովուրդին 95%-ը մասնակցած էր ընտրութեան: Ընտրական 11 շրջաններու վրայ, 10–ը՝ արդէն տուած են իրենց երեսփոխանը: Ամբողջ օրը, բարձրախօսերով ազդարարուած է ժողովուրդին թէ ով որ մասնակցի քուէարկութեան պիտի հետապնդուի քրէական յանցագործութեան համար: Կը պարզուի որ ոչ մէկ ազդեցութիւն գործած է այդ սպառնալիքը եւ ուրեմն արձանագրուած քուէարկողներու 95 առ հարիւրը պէտք է պատժուի...:

Ընտրութիւններու մասին «Արմէնփրէս» ալ Մայիս 22 թուականով հետեւեալ տեղեկութիւնները կու տայ· — «259 ընտրական շրջանի վրայ լուր ստացուած է 219է: Ներկայացուած հաղորդումներու ամփոփումէն պարզուած է որ վերոյիշեալ 219 շրջաններէն ընտրութիւններ եղած կը նկատուին 150 ընտրական օկրուգները, որոնց 29–ը՝ Երեւան: 74 շրջաններու մէջ ընտրուած են երեսփոխաններ, որոնց 13–ը՝ Երեւանէն: Ընտրութիւններ չեն եղած (այսինքն՝ մասնակցողներու թիւը 50%–էն պակաս եղած է) 69 ընտրական շրջան (56՝ Երեւան): 71 շրջանի մէջ կրկնակ քուէարկութիւն կ'ըլլայ (8՝ Երեւան)»: «Արմէնփրէս» կ'աւելցնէ· — «Առանձին օկրուգներէ ստացուած դիմումներու եւ բողոքներու հիման վրայ կեդրոնական, ինչպէս նաեւ օկրուգային ընտրական յանձնաժողովներ կը կատարեն լրացուցիչ ուսումնասիրութիւններ»:

«Լը Մոնտ» (Մայիս 23) կ'արձագանգէր ԱՖՓ–ի մէկ հեռագրին, ըստ որուն խորհրդային սպայ մը սպաննուած է եւ ուրիշ մըն ալ ծանրօրէն վիրաւորուած Մայիս 19-ին, Ատրպէջանի սահմանային շրջանը, հրացանաձգութեան մը ընթացքին, Շամշադինէն կատարուող:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ· ԺՈՂՈՎԻՆ առջեւ, Մայիս 22–ին, Ռոքար պարզեց կառավարութեան տեսակէտները գաղթողներու մասին: Վիճաբանութիւնը տեւեց մինչեւ ուշ գիշեր, բայց ընդդիմութիւնը դժգոհ է եւ հաւանական է որ չմասնակցի «Կլոր Սեղանին», զոր նախարարապետը յետաձգած էր Մայիս 29–ին, ընդդիմութեան իսկ դիմումին վրայ: Ընդհ· տարակութիւնն այն է որ Ռոքար առաջարկներ ներկայացնելէ աւելի պարզ ախտաճանաչում մը ըրած է:

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ որոշեր է նիստ գումարել Ուրբաթ օր (աճապարելու ի՞նչ հարկ կայ...) Կիրակի օրուան Ջարդին հետեւանքով ՊԱԿ–ի դիմումին ընդառաջելով: Մինչ այդ, Իսրայէլեան հալածանքը կը շարունակուի Ինթիֆատան զսպելու պատրուակով: Երեք Պաղեստինցի եւս սպաննուած է, մինչ Յորդանանի մէջ ցոյցերը կը շարունակուին: Իսրայէլի նախարարապետին համար մթնոլորտին սատակցման պատասխանատուութիւնը Իսրայէլի Պաղեստինցիներու վրայ կ'իյնայ: Գալով Ապահովութեան Խորհուրդին, որ ըստիպողական բնոյթ մը չի տեսներ, ըստ երեւոյթին, շատ – շատ նոր բանաձեւ մը կը քուէարկէ, թերեւս դատապարտում (եթէ ամերիկեան վէթօ չըլլայ...) եւ դարակ կը դրուի, 1947–էն ի վեր դիզուածներուն վրայ: Ժընեւ գումարուելիք այս նիստին, ներկայ պիտի ըլլայ Արաֆաթ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՄԱՅԻՍ 12 / 22)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ԴԱՏԱԽԱԶԸ

Խորհրդային Միութեան գլխաւոր դատախազին հրամանով Հայաստանի դատախազ նշանակուած է Արտաւազդ Գէորգեան, 64 տարեկան:

1949–ին Երեւանի Համալսարանը աւարտելէն ետք, Ա· Գէորգեան աշխատած է որպէս համալսարանի քաղաքացիական իրաւունքի ամպիոնի դասախօս, ապա՝ ամպիոնի վարիչ, իրաւաբանական ֆակուլթէի տեսուչ:

1959-էն 1961, ան եղած է Հայաստանի դատախազ, ապա վերադարձած է դասախօսական աշխատանքի: Նոր նշանակուած դատախազը 1985–էն ի վեր Հայաստանի Գերագոյն Դատարանի նախագահի պաշտօնը կը վարէր:

ԱՐՑԱԽ ՆՈ՞Ր ԿՆՃԻՌ

Ազգամիջեան լարուածութեան նոր կեդրոնի մը վերածուած է Ասկերանի եւ Խոջալուի միջեւ գտնուող վայրը: Ասկերանի Շրջանային խորհուրդի գործադիր Կոմիտէի նախագահ Անդրանիկ Ազարբեան հետեւեալ մանրամասնութիւնները կու տայ·

— Ամէն բան սկսաւ Ատրպէջանէն գաղթած Հայերու համար բնակարաններու կառուցումէն: Խոջալու բնակիչները բուռն կերպով բողոքեցին որ աշխատանքները իրենց տարածքին վրայ կը կատարուէին: Երկու կողմերուն միջեւ ընդհարումը կանխուեցաւ զինուորականներուն կողմէ: Այս վերջիններն ալ որոշեցին դադրեցնել աշխատանքները, յայտարարելով որ այդ հողը վիճելի է: Հարցը պարզելու համար մեզի առաջարկեցին դիմել Ստեփանակերտ գտնուող Բաքուի ներկայացուցիչներուն: Մենք, անշուշտ չենք կրնար նման քայլ մը դիմել, քանզի Արցախի Հայութիւնը արդէն վճռականօրէն յայտարարած է թէ ինք չի ճանչնար այդ կազմ – կոմիտէն, միաժամանակ պարզ է թէ ո՞ր կողմնակից է այդ Կոմիտէն:

Այժմ հարցին բուն էութեան մասին երբ վիճելի դարձած այդ տարածքը ներկայիս կը պատկանի Բերքաձոր (Նախկին Հասանարադ) գիւղի կոլխոզին, որ ժամանակի ընթացքին ձուլուած էր Խոջալուի կոլխոզին: Բայց այսօր Բերքաձորի կոլխոզը ինքնուրոյն տնտեսական միաւոր է, այդ գիւղին բնակիչներուն միջնորդութեան համաձայն: Կոլխոզի ընդ-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ «ՇԻՐԱԿ»Ը ՄԱՐՍԷՅԼ ԿԸ ԺԱՄԱՆԷ ՄԱՅԻՍ 25-ԻՆ

Լենինականի ֆութպոլի Շիրակ խումբը Մարսէյլ կը ժամանէ Ուրբաթ, Մայիս 25–ին:

Շաբաթ, Մայիս 26, ժամը 20·30-ին հանդիպում մը կ'ունենայ Վիթրոլ, տեղւոյն խումբին հետ:

Երկուշաբթի, Մայիս 28, ընդունելութիւն եւ ճաշ Հ· Մ· Ը· Մ· Արծիւի կեդրոնատեղին՝ 12, rue Pierre Guys:

Երեքշաբթի, Մայիս 29, ժամը 20–ին Սենաֆրիքայի դաշտին վրայ հանդիպում՝ Հ· Մ· Ը· Մ· Արծիւի հետ (զօրացած տեղական հայ խաղացողներով):

Չորեքշաբթի, Մայիս 30, ժամը 18–ին հանդիպում Մարթիկի մէջ, տեղւոյն խումբին հետ, որ մաս կը կազմէ ազգային Բ· բաժանումին:

Լենինականի տղաքը Հայաստան կը վերադառնան Հինգշաբթի, Մայիս 31–ին:

Մարսէյլի մեր աշխատակիցը, որ մեզի հաղորդեց վերոյիշեալ տեղեկութիւնները, լրիւ թղթակցութիւնն ալ կ'ապահովէ:

● ՎԵՐՋԻՆԸ՝ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ֆրանսայի 3-րդ դասակարգի ախոյենութեան ի հաշիւ, Վալանսի Հ· Մ·-ին վերջին խաղը, իր իսկ դաշտին վրայ, աւարտած է պարտութեամբ մը՝ 3 – 1· իրաւ է որ յաղթականը, Վալորիս, խմբակին ախոյեանն է եւ յառաջիկայ մրցաշրջանին իրաւունք կը ստանայ մտնելու արհեստավարժներու առաջնութեան մէջ:

Վերջնական դասաւորումին մէջ, Վալանսի տեղը՝ եօթերորդ: Անցեալ տարի 8–րդ էր:

Ուրիշ արդիւնքներ.–

Ալֆորվիլ Հ· Մ· – Իվրի	0 – 1
Իսի Հ· Մ· – Պուլոներ	5 – 0
Վալանս Հ· Մ· – Լա Տուշէր ժիւնիոր	4 – 3

Վալանս կը գրաւէ դասաւորումին երկրորդ աստիճանը, Ռոն – Ալփ լիկի այս մրցաշրջանին մէջ:

Վ· Մ·

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ եւ խմբագրատունը փակ է Հինգշաբթի (նաեւ՝ Շաբաթ): Մեր յաջորդ թիւը լոյս կը տեսնէ Ուրբաթ (Շաբաթ – Կիրակի, Մայիս 26 / 27ի թիւ):

ՎԵՆԵՏԻԿ.

ՀՈԳԵ-ԱԽՏԱԲՈՒԺՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ԵՒ ՀԱՅԱԶԳԻ ՓՐՈՖ. ՅԱԿՈԲ ՍՈՒՐԷՆ ԱԳՍԿԱԼ

Անտարակոյս եւ յայտնի երեւոյթ է թէ, մարդ արարածը հոգիի ու մարմինի միութեան արդիւնքն է. հոգին առանց մարմինի մարդ չէ ինչպէս մարմինը առանց հոգիին նոյնպէս մարդ չէ:

Անցեալին իմաստասէրները վերլուծած են հոգիի եւ մարմինի յատկութիւնները եւ ջանացած բացատրել անոնց փոխյարաբերութիւնները եւ փոխազդեցութիւնները տեսականօրէն, բնազանցական — ճանաչողական գետնի վրայ, ինչպէս նաեւ գործնականօրէն փորձառական գետնի վրայ ցոյց տուած են անոնց ներկայութիւնը կամքի եւ կիրքերու ներգործութիւններու մէջ, ազդելով մարդու բարոյական կեանքին վրայ, կառավարելով անոր ընտրութիւնները ընդմէջ լաւին կամ գէշին, բարիին կամ չարին, աւելի կատարեալին կամ նուազ կատարեալին:

Հոգիի եւ մարմինի փոխյարաբերութիւններու տեսական վերլուծումները, իմաստասէրներու կողմէ, ըլլալով աւելի բնազանցական, անոնց յաջորդական զարգացումը առհասարակ ենթարկուած է, իւրաքանչիւր իմաստասէրի կամ իմաստասիրական դպրոցի տեսաբանութեան ընդհանուր ծիրին եւ որդեգրուած էակաբանական — ճանաչողական հիմնական սկզբունքներուն: Մինչդեռ հոգի — մարմին միութեան՝ գործնական արտայայտութիւնը ըլլալով ենթակայ մեր առօրեայ փորձառութեան եւ կրելով ազդեցութիւնը իրենցմէ դուրս եւ իրենց դիմաց կանգնող ուրիշին ազդեցութիւնը, ոչ լոկ իբր ընկերային անմիջական շրջապատ, այլ նաեւ մթնոլորտային երեւոյթներուն, բնութենական կեանքի ընձեռած վերիվայրումներուն, ինչպէս նաեւ եւ յատկապէս ներքին ցանկութիւններու եւ արտաքին կարելիութիւններու միջեւ ստեղծուած անհաւասարակշռութիւններու արդիւնք՝ տխրութեան, անձկութեան, մղձաւանջի, մելամաղձոտութեան, որոնք երբեմն կ'առաջնորդեն յոռետես մեկուսացումի, նոյնիսկ անձնասպանութեան եւ կամ արտաքին վայրագութիւններու, ոտնահարելով կոպտօրէն ընկերային ու բարոյական ամէն օրէնք: Յայտնի է որ նման վիճակները հիւանդագին են եւ իրենց պատճառները այլազան. երբեմն արդիւնք բնազդներու ոչ ուղիղ հասկացողութեան, կամ ուժով յուզականութեան, երբեմն մարդուն ներաշխարհը խռովող գիտակից ու անգիտակից խաւերու ընդհարումներէ (որոնց մասին երկարօրէն խօսած է Ֆրոյտ) եւ հուսկ երբեմն նաեւ զուտ բնախօսական երեւոյթներէ, որոնց համապատասխան բուժումի եղանակներն ալ բազմատեսակ:

Այս ուղղութեամբ վերջերս Վենետիկի մէջ տեղի ունեցաւ միջազգային համագումար մը որուն գլխաւոր նպատակն էր քննել եւ պարզել ուղեղի «քիմիաբանութեան» վերաբերեալ գիտական վերջին տուեալները, յատկապէս թէ ինչ կապ ունի կամ կրնայ ունենալ անիկա կարգ մը ախտաբանական վիճակներու հետ, յատկապէս մելամաղձոտութեան կամ երբեմն անոնց արդիւնք անձնասպանութեան եւ վայրագութեան ողբերգակ երեւոյթներուն հետ, ինչպէս նաեւ անքնութեան, որկրամոլութեան (այսինքն ախորժակի անկանոնութեան), ալքոլամոլութեան կամ առհասարակ թմրեցուցիչներու եւ քոքայինամոլութիւններու ընդհանուր պահանջքին հետ:

Այս շատ հետաքրքրական եւ իր հետապնդած նպատակով մեծապէս օգտակար համագումարի կազմակերպիչներն էին, փրոֆեսոր Ճիովաննի Քասսանօ (Իտալիոյ Փիզա քաղաքի համալսարանէն) եւ հայազգի փրոֆեսոր՝ Յակոբ Սուրէն Ագսկալ ((Ամերիկայի Միացեալ — Նահանգներ Թենըսիի համալսարանէն, ծնած Պէյրութ, մինչ իր նախահայրերը Ախալցխայէն): Փրոֆեսոր Ագսկալ ներկայիս նշանակուած է «գլխաւոր գիտական խորհրդատու» Միացեալ — Նահանգներու ազգային հոգեբուժական հաստատութեան (NIMH) Ուաշինկթընի մէջ: Նոյն հաստատութեան ընդհանուր տնօրէն փրոֆ. Լուիս Ճատ, անձամբ ներկայ էր այս համագումարին, ուրիշ ամերիկացի եւ եւրոպացի գիտնականներու հետ: Խորհրդային Միութենէն հրաւիրուած էր փրոֆեսոր Մարաթ Վարդանեան որ գլխաւոր վարիչ — տնօրէնն է Խորհրդային Միութեան մտային առողջապահութեան (*): Հուսկ հրաւիրուած էր նաեւ միջազգային հոգեբուժական միութեան նախագահ փրոֆեսոր՝ Քօսթա Սիլվա (Ռիօ տը Ժանէյրոյէն): Ընդամէնը հինգ հարիւր բարձր մակարդակի գիտնականներ բերին իրենց մասնակցութիւնը այս համագումարին եւ որոնցմէ երկուքը Հայեր էին փրոֆեսոր՝ Սուրէն Ագսկալ (Միացեալ — Նահանգներէն) եւ փրոֆեսոր՝ Մարաթ Վարդանեան (Խորհրդային Միութենէն):

Տառապած ժողովուրդի մը ծոցէն զարմանալի չէ որ յայտնուին նաեւ հոգեբոյժներ միջազգային մակարդակի եւ կատարեն նորանոր յայտնաբերումներ: Համագումարի նիւթի այժմէականութիւնն ու հայազգի մեր գիտնականներու ներկայութիւնը առիթ տուաւ հարցազրոյցի մը որուն սիրով ընդառաջեց փրոֆեսոր՝ Յակոբ Սուրէն Ագսկալ:

ՀԱՐՑՈՒՄ.- Փրոֆ. Ագսկալ, համաձայն գիտական վերջին տուեալներուն, ուղեղի «քիմիաբանութիւնը» կրնա՞յ օգտակար ըլլալ բուժելու որոշ չափով հոգեախտաբանական կարգ մը վիճակներ:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.- Անշուշտ: Արդարեւ համաձայն գիտական վերջին տուեալներուն մարդուս ուղեղին մէջ կայ հեղուկային նիւթ մը, որուն անունն է սերոդոնին. յաճախ աստ նուազումին կամ յաւելումին հետեւանքով հոգե — ախտաբանական կարգ մը երեւոյթներ կը յայտնուին. օրինակ մելամաղձոտութիւնը, անձկութեան շեշտուած վիճակ, անձնասպանութեան առաջնորդող ձգտումներ, վայրագութեան երեւոյթ, որկրամոլութիւն, ալքոլամոլութեան եւայլն: Այս գետնի վրայ Եյլ համալսարանի հոգեբուժութեան բաժնի փրոֆեսոր Ժորժ Ագաճանեանի փնտռտուքները ծառայած են իբր հիմք յաջորդական պրպտումներու եւ նորանոր յայտնաբերումներու, յատկապէս այն փորձերը զորս ան կատարած է կենդանիներու վրայ, ստուգելով այն փոփոխութիւնները որ տեղի կ'ունենան աւելցնելով կամ պակսեցնելով «սերոդոնին»ը բնականոն կենդանիներու ուղեղային բջիջին մէջ:

Հ.- Այս տեսակի հոգեբուժական գիտական համագումար մը ինչու անհրաժեշտ է եւ ինչ է գիտաշխատութեան ընդհանուր նպատակը:

Պ.- Մեր նպատակն է տեսական գետնի վրայ կատարուած աշխատանքներուն եւ յայտնաբերած նորութիւններէն անդին յանգիլ գործնական ու շօշափելի արդիւնքներու. այսինքն, գիտական տեսական սկզբունքներուն, գործնական փորձառական յարմարցումներ կատարել: Նամանաւանդ որ այսօր հոգեբանական շատ մը երեւոյթներ իրենց հիւանդագին արտայայտութիւններով հրատապ են եւ կը հետաքրքրեն մեր առօրեայ կեանքն ու ընկերային յարաբերութիւնները:

Հ.- Ինչո՞ւ այս վիճակները հրատապ են այսօր, միթէ անցեալին անոնք գոյութիւն չունէին կամ նոյնքան ողբերգակ չէի՞ն:

Պ.- Այո, անտարակոյս, անոնք անցեալին ալ գոյութիւն ունէին եւ մաս կը կազմէին մարդ էակի ընդհանուր պատմութեան: Սակայն, անցեալին այդ երեւոյթները առ հասարակ գաղտնի կը պահուէին թէ՛ հիւանդներու կողմէ եւ թէ յաճախ նաեւ անոնց ընտանիքներէն: Այսօր հոգեբուժութիւնը կ'ընդունի որ այդ գաղտնապահութեան վիճակը արդէն ինքնին հիւանդագին էր, արդիւնք յաճախ հիւանդագին մտածելակերպի մը որ նման նիւթերու շուրջ խօսիլը ամօթ կը սեպէր: Այս վիճակը (այսինքն գաղտնի պահելու վիճակը) ժամանակակից հոգեբոյժներու համաձայն անձ մը աւելի անտակ կը դարձնէ ինքզինք բուժելու աշխատանքին մէջ, քան թէ բուն ֆիզիքական հիւանդութիւնները. (օրինակ՝ սրտի, շաքարի, արեան ճնշումի եւ յօդերու հիւանդութիւնները), Արդարեւ հոգեբանական հիւանդութիւններու պատճառած ցաւը աւելի խորունկ է եւ անոնց ստեղծած ընկերային անդրադարձները աւելի յաճախակի են: Այսօր, օրինակ, այս նիւթերու շուրջ կը խօսուի, մինչ անցեալին անոնք անտեսուած էին: Այս խորապէս մարդկային երեւոյթներու անտեսումը երբեք ներելի չէ մեզի համար: Մանաւանդ երբ մարդ արարածը դեռ այսօր կը տեղահանուի եւ տարագրուած, շատ մը պատճառներու համար, (տնտեսական, քաղաքական) կը տեղափոխուի քաղաքէ - քաղաք, երկրէ - երկիր, ազդելով եւ ցոլացնելով անպայման իրենց անդրադարձը անհատի հոգեվիճակին վրայ:

Հ.- Ի՞նչ գործնական եզրակացութիւններու յանգեցաք:

Պ.- Հոգեբուժութեան մէջ, անցեալին նկատի ունէին առաւելապէս ծանր պարագաները, որոնք անհրաժեշտօրէն կը պահանջէին հիւանդանոցի խնամք եւ մեր ունեցած համապատասխան դարմանումներն ալ պատշաճէին առաւելաբար այս ծանր պարագաներուն: Անշուշտ հրապարակի վրայ կային նաեւ կարգ մը դեղեր ոչ ծանր պարագաներու համար, սակայն այդ դեղերու յաճախակի գործածութիւնը առաջ կը բերէր յարակից անախորժ հետեւանքներ, (օրինակի համար հիւանդը գործածելով երկար ժամանակ նշանակուած դեղերը կը վարժուէր անոնց եւ կը դժուարանար դադրեցնել անոնց գործածութիւնը): Արդ, ներկայ համագումարը շեշտեց թէ ինչպէս «Սերոդոնին»ի ուսումնասիրութեամբ, կարելի է գտնել կարգ մը հիւանդութիւններու (օրինակ՝ մելամաղձոտութիւն, անձկութիւն, անձնասպանութեան առաջնորդող խելագար վիճակ, ալքոլամոլութիւն, թմրեցուցիչ նիւթերու մոլութիւն) եւայլն բուժիչ իսկական դեղերը, առանց յարակից երկրորդական անախորժ հետեւանքներու:

Հ.- Կրնա՞ք արդեօք այս դեղերէն անուն մը տալ:

Պ.- Օրինակի համար փրոզաքը (Prosac) որ շատ օգտակար է անոնց համար որոնք կը տառապին ընկճուածութեան կամ անձկութեան հիւանդագին վիճակներէ, եւ անոնց հետեւանք ստեղծուած ախորժակի անկանոնութենէն, անքնութենէ եւայլն: Դարմանումի այս նոր մեթոտները փոխանակ հիւանդութիւններու ախտանշաններն ու բարդոյթները դարմանելու կը խափանեն բուն հիւանդութեան քիմիական հիմնական պատճառները: Բայց միշտ ալ պէտք է որեւէ բժիշկի խորհուրդով դեղ առնել:

Հ.- Փրոֆէսոր Ագսկալ, կարելի՞ է արդեօք, հակիրճ ձեւով բացատրել մեզի, այս գետնի վրայ ձեր աշխատանքները:

Պ.- Այս մարզէն ներս, իմ գիտական հետաքրքրութիւններս սկսան Հարլօու-ի կապիկներու գիտաշխատանոցին մէջ, Վիսքանսինի, ուր կը կատարէի մանկագիտական աշխատանքներս: Իմ հետաքրքրութիւնս էր փնտռել եւ գտնալ թէ ինչ է քիմիական այն ենթահողը որ կապիկներու քսան առ հարիւրին մելամաղձոտութեան պատճառ կ'ըլլար երբ զիրենք բաժնէինք իրենց անմիջական շրջապատէն, մանաւանդ որ նոյն երեւոյթին կը հանդիպինք նաեւ մարդոց մօտ, երբ օրինակ երիտասարդ սիրահարներ, սիրային յուսախաբութենէ մը ետք կը դառնան մելամաղձոտ, փորձելով նոյնիսկ երբեմն նաեւ անձնասպանութիւն, մինչ մարդոց մեծ մասը, առանց ծանր դժուարութիւններու կը յաղթահարեն սիրային այս վերիվայրումներու ստեղծած հոգեկան տագնապներուն:

Հ.- Փրոֆէսոր Ագսկալ, ի՞նչ գնահատանք կամ արձագանգ ունեցան ձեր այս աշխատանքները գիտական աշխարհի մէջ:

Պ.- Ամերիկեան հոգեբուժական ակադեմիան, ինչպէս նաեւ ամերիկեան հոգեբոյժներու միութիւնը, պարգեւատրեցին զիս 1981-ին եւ 1989-ին «Գիտական փնտռտուքի» առաջին մրցանակով: Ամերիկեան բժշկական եւ հոգեբժշկական շատ մը դասագիրքերու մէջ, մելամաղձոտութեան նուիրուած գլուխները իմ հեղինակութիւններս են, ինչպէս նաեւ միշտ նոյն նիւթի մասին «բժշկական եւ վիրաբուժական համայնագիտարանին» մէջ: Ներկայիս մաս կը կազմեմ միջազգային հոգեբուժութեան գիտական աշխատանքներու «Ժիւրի»ին (W.P.A.): Վերջերս հրաւիրուեցայ մաս կազմելու ամերիկեան հոգեբուժական գիտական ամսաթերթի խմբագրութեան մարմինին, ինչպէս նաեւ ֆինլանտական, ֆրանսական, իտալական այլ պարբերաթերթերու: Դասախօսած եմ Թորոնթոյի, Սիտնիի, Քազաբլանքայի, Քօփէնհակէնի եւ այլ համալսարաններու մէջ եւ վերջին ժամանակներուն հրաւիրուեցայ նաեւ Խորհրդային Միութիւն:

Հ.- Իսկ Հայաստա՞ն:

Պ.- Թէեւ 1988-էն ի վեր հրաւիրուած էի Երեւան, սակայն եւ դժբախտաբար միայն երկրաշարժի աղէտէն ետք էր որ կարելի եղաւ այցելել Հայրենիք, 1989-ի Օգոստոսին, երբ կը գլխաւորէի ամերիկահայ ակադեմական հոգեբոյժներու խումբ մը: Մեր գլխաւոր նպատակն էր ուսումնասիրել Հայրենիքի հոգեբոյժներու պատրաստութիւնը, անոնց արդիական միջոցները, որպէսզի օգտակար ըլլանք անոնց աշխատանքներուն, ի նպաստ երկրաշարժէն տուժածներուն, Այս աշխատանքները կատարեցինք, շնորհիւ Հայ Օգնութեան Միութեան (Հ.Օ.Մ.): Մայիսին հրաւիրուած եմ Մոսկուա ուր միջազգային համագումար մը տեղի պիտի ունենայ Չերնոբիլի եւ Հայաստանի երկրաշարժի մասին: Այս առիթը օգտագործելով անգամ մը եւս պիտի այցելեմ Հայրենիք, կնոջս Քնարիկին հետ, շարունակելու համար գիտական մեր հանդիպումները եւ աշխատելու տեղւոյն հոգեբոյժներու եւ ակադեմիկոսներու հետ:

Հ.- Գիտեմ որ Քնարիկը սիրահար է արուեստի եւ կը զբաղի նկարիչներով. արդեօք որեւիցէ աշխատանք կատարա՞ծ էք միասնաբար, յատկապէս թափանցելու համար աւելի խորը արուեստագէտին, խառնուածքի թելադրանքներու ուսումնասիրութեամբ:

Պ.- Քնարիկը պատրաստած է գիտական հարցարան մը Ֆրանսերէն եւ անգլերէն լեզուով, եւ կ'ուզէ ուսումնասիրել արուեստագէտներու հոգեկան խառնուածքը եւ այն ազդակները որոնք կ'առաջնորդեն ստեղծագործ աշխատանքին: Պատրաստած է նաեւ հարցարան մը ուղղուած հայ արուեստագէտներու եւ միասին ուսումնասիրած ենք արդէն երեսունէ աւելի արուեստագէտներ, Իտալիայէն, Ֆրանսայէն եւ Միացեալ - Նահանգներէն: Նըկատի ունինք ոչ միայն նկարիչներ, այլ նաեւ արձանագործները, բանաստեղծները, արձակագիրները եւ նորաձեւութեան [illegible]: Վերջերս, Մէմֆիսի մէջ ուսումնասիրեցինք նաեւ սեւամորթ երաժիշտներու խառնուածքը եւ շատ հետաքրքրական զուգահեռ մը կարելի է գծել անոնց երգին (Blues) եւ մեր աշուղական կամ պանդուխտի երգերուն միջեւ: Մօտերս Քնարիկին հետ ուսումնասիրութիւն մը պիտի ներկայացնենք, Նիւ - Եորքի մէջ կայանալիք ամերիկեան հոգեբուժական միութեան տարեկան համագումարին, Արշիլ Կորքիի կեանքին եւ անձնասպանութեան մասին:

Հ.- Արդեօք այս աշխատանքները որեւիցէ տեղ մը հրատարակուա՞ծ են, կամ պիտի հրատարակուի՞ն:

Պ.- Գործը դեռ ամբողջութեամբ անաւարտ է, սակայն հանդերձ որոշ մասեր լոյս տեսած են ֆրանսական հոգեբուժական հանդէսներու մէջ, ինչպէս օրինակ՝ psychiatrie et psychobiologie, BBC-ն ալ ֆիլմ մը պատրաստեց արուեստագէտներու հոգեբանութեան մասին, որուն կարեւոր մէկ մասը կը ներկայացնէր մեր միասնական աշխատանքները Քնարիկին հետ: 1991-ին միջազգային համագումար մը պիտի կայանայ Փարիզի մէջ այս նիւթին շուրջ, որուն հրաւիրուած ենք որպէս գլխաւոր դասախօս:

Հ.- Ի՞նչ են մօտ ապագայի ձեր ծրագիրները:

Պ.- Նոր պաշտօնիս բերումով պիտի փոխադրուիմ կնոջս Քնարիկին հետ Ուաշինկթըն որպէս գլխաւոր գիտական խորհրդատու ամերիկեան կառավարական հոգեբուժութեան հաստատութեան (NIMH): Հոն աւելի լայն չափով պիտի շարունակեմ՝ գիտական աշխատանքներս հոգեբուժումի ասպարէզէն ներս: Ուաշինկթըն, ինչպէս գիտէք, արուեստի քաղաք է եւ Քնարիկը աւելի նպաստաւոր պայմաններու մէջ պիտի շարունակէ արուեստի վերաբերեալ աշխատանքները, որոնց ձեռնարկած էր Պէյրութ եւ Փարիզ:

Հ. ՌԱՓԱՅԷԼ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

(*) Ծանօթ. — Փրոֆ. Մարաթ Վարդանեան ներկայիս Խորհրդային Միութեան մեծագոյն հոգեբուժներէն է. իր հաստատութեան մէջ կը կատարուին գիտաշխատանքներ հոգեկան հիւանդութիւններու քիմիական եւ բնախօսական պատճառներու մասին: Ան մաս կը կազմէ Խորհրդային Միութեան Բժշկական Ակադեմիայի եւ պատասխանատու է Խորհրդային Միութեան մէջ, նոր դեղերու գործածելիութեան որոշողութեան: Լաւ կը տիրապետէ անգլերէն լեզուին եւ ինք ղեկավարեց Վենետիկի վերոյիշեալ համագումարի գլխաւոր բաժիններէն մին, անձնականութեան ու խառնուածքի մասին:

ՀԱՑՈՒԵՅԱՐԳԴԱՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

– Գ –

1.- Համահայկական քաղաքական ղեկավարութեան պակասը եւ անոր ստեղծումին դժուարութիւնները:

2.- Լիբանանի Հայութեան գոյութեան (տնտեսական, մշակութային, քաղաքական) սպառնացող վտանգը եւ խաղաղութեան վերահաստատումով սկսուելիք վերակառուցումի դժուարութիւնները:

3.- Պարսկահայ գաղութի ատրճանական քայքայումին կասեցումը եւ անոր մշակութային ժառանգութեան փրկութեան հարցը:

4.- Հայերէն լեզուով մշակոյթի ատրճանական այլայլումը եւ կրթական ցանցի, մամուլի, գրադարաններու, հրատարակութիւններու տակաւ նուազումը: Հայ վարժարաններու թիւի անբաւարարութիւնը:

5.- Մտաւորականութեան թիւի նուազումը, յատկապէս գրական մտաւորականութեան պարագային – գրական քննադատ, գրական բանասէր, տեսաբան, լեզուաբան եւայլն:

6.- Հայաստանեայց եկեղեցւոյ տագնապը (բաժանում, Պատրիարքարաններու հարցը, կղերականութեան թիւի եւ որակի անբաւարարութիւն):

7.- Քաղաքական կուսակցութիւններու տագնապը (թուական եւ նիւթական միջոցներու անբաւարարութիւն, հեղինակութեան նուազում):

8.- Հայ Դատի յաջող ու արագ հետապնդումի համար միջոցներու անբաւարարութիւնը եւ Թուրք Պետութեան հետ ցեղասպանութեան հարցի հետապնդումի դժուարութիւնները:

9.- Հայաստանի Երկրաշարժի աղէտեալներու եւ աւերածութեան օգնութեան հասնելու հարցը: Սփիւռքը տասնամեակը աւելի պէտք է ընէ որովհետեւ ունի միջոցները:

10.- Ընկերային կեանքի քաոսը (գանգուածային եւ անկազմակերպ տեղաշարժ գաղութներու միջեւ, փոքր գաղութներու անհետացում, Միացեալ - Նահանգներու հայրենակցական ու բարբառային խառնիճաղանճ):

11.- Արեւմտահայ մշակութային ժառանգութեան (լեզու, աւանդութիւններ, մշակութային գանձեր) պահպանումը եւ փոխանցումը յաջորդ սերունդներուն:

12.- Սփիւռքի մէջ համայնավար մշակութային գործակալներու անձին ու գործին հաշուեյարդարը:

13.- Սփիւռքի մշակութային աւանդական կեդրոններու (Մխիթարեան զոյգ Միաբանութիւններ, Պոլսոյ ու Երուսաղէմի Դպրեվանքներ, «Նշան Փալանճըեան» Ճեմարան, «Մելգոնեան» Կրթական Հաստատութիւն եւայլն) անստոյգ ապագան:

14.- Հայ վարժարաններու համար որակաւոր վարչագէտներու եւ մանկավարժ ուսուցիչներու պատրաստութեան տագնապը:

15.- Հայ ընտանիքի բարոյական ու այլ կառոյցներու ատրճանական թուլացումը:

16.- Սփիւռքի եւ Հայաստանի քաղաքական, մշակութային ու տնտեսական յարաբերութիւններու հարցը: Իրերօգնութեան հսկայ ու անկեղծ ճիգ մը:

17.- Սփիւռքի բոլոր կառոյցներու, հիմնարկներու եւ հաստատութիւններու առողջ զարգացման եւ ուժեղացման հետապնդումը:

18.- Սպառնալիքը որ կը ստեղծուի Արեւմտահայ մշակոյթի համար՝ Հայաստանեան երաժշտական որոշ փոլքլորի յարաճուն ժողովրդականութեան ու նուաճումներուն հետեւանքով:

19.- Այս կէտը կը բխի ուղղակի թիւ 18 կէտէն: Անհրաժեշտ է որ Սփիւռքը, յանուն իր վաւերական ինքնութեան ծնունդին՝ այլեւս չկապկէ Հայաստանի գեղջուկ արուեստը այլ ստեղծէ իր ժողովրդային կենցաղին ու հոգեբանութեան հարազատ արտայայտութիւնը ներկայացնող պարային, «էսթրատային», երաժշտական փոլքլոր մը, հոն ուր այդ «ժողովուրդ» Հայութիւնը դեռ կայ: Ու այս՝ որպէս պատնէշ այլասերումին դէմ:

20.- Զգալի տարբերութիւնը որ կայ Հայաստանի Հայութեան եւ Սփիւռքի Հայութեան միջեւ՝ քաղաքակրթական, քաղաքացիական գիտակցութեան եւ արհեստագիտական մակարդակներու նկատմամբ: Հայաստանը բաւական ետ է աշխարհէն եւ Սփիւռքին կ'իյնայ օգնել անոր որ գոցէ այդ բացը:

21.- Սփիւռքի մտաւորականութեան անկարողութիւնը՝ հայ կեանքէն ներս պատասխանատու եւ նշանակալից դեր մը խաղալու եւ այս ճակատագրական տարիներուն՝ ղեկավար դիրքերու վրայ գտնուելու:

22.- Դրամատիրական երկիրներու մէջ տիրող սպառողական հոգեբանութիւնը տակաւ կը նուաճէ հայ զանգուածները եւ կը սպառնայ աղճատել անոնց ազգային նկարագիրը:

23.- Գտնել ու պատժել բոլոր այն անձերը որոնք գլխաւոր պատասխանատու - ներն են Սումգայիթի, Բաքուի եւ այլ վայրերու հայկական սպանդներու, ինչպէս 1921 - 1922-ին կատարուեցաւ, Հ. Յ. Դ. 9-րդ Ընդհանուր Ժողովի որոշումներուն համաձայն (այս հարցը Հայաստանի Խնդիրներու բաժնին ալ մաս կը կազմէ, հաւասարապէս):

(Շար. 3)

ԱՊՐԻԼ 75

– ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ –

ՎԻԷՆՆԱ

Արտասահմանի հայ գաղութներու շարքին՝ Աւստրիոյ հայ գաղութը եւս արժանաւոր կերպով նշեց Մեծ Եղեռնի 75-ամեակը:

Ուրբաթ, Ապրիլ 13-ի երեկոյեան, Աւստրեւհայկական Մշակութային Ընկերութեան կազմակերպութեամբ, համայնքի սրահին մէջ ցուցադրուեցաւ Պր. Ռալֆ Ծորդանոյի գերմանական պետական արխիւներու վրայ հիմնուած փաստագրական երիզ - ժապաւէնը՝ հայ ժողովրդի ցեղասպանութեան կազմակերպման ու իրագործման մասին:

Գլխաւոր հանդիսութիւնները համատեղուած էին Կիրակի օրուան մէջ, Ապրիլ 22: Առաւօտուն Կեդրոնական Եւրոպայի Հայրապետական պատուիրակ եւ Աւստրիոյ Հայոց Առաջնորդ Մեսրոպ Եպիսկոպոս Գրիգորեան պատարագ մատոյց, ոգեշնչեց պատշաճ քարոզ մը, խօսեցաւ եւ կարդաց Ամենայն Հայոց Հայրապետ Վազգէն Ա.ի նորագոյն կոնդակը՝ հրատարակուած Եղեռնի 75-ամեակի առթիւ: Հոգեհանգստեան արարողութիւն կատարուեցաւ Վիէննայի կեդրոնական գերեզմանատունը, հայազգի բարեկամ «Մուսա լերան 40 օրեր» վէպի հեղինակ՝ Ֆրանց Վէրֆէլ շիրիմին վրայ: Հայ Առաքելական Եկեղեցական համայնքը, Աւստրեւհայկական Մշակութային Ընկերութիւնը, Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Վիէննայի մասնաճիւղը եւ Յ. Տիրաղ դպրոցի ծնողական խորհուրդը ծաղկեպսակներ զետեղեցին, իսկ Մեսրոպ Եպիսկոպոս աղօթք ու շարական կարդաց վասն հոգւոյ բիւրաւոր նահատակաց ազգիս Հայոց, որք ընկան յընթացս համաշխարհական Ա. պատերազմին: Արեւմտեան Գերմա - նիայէն հեռատեսիլի մասնագիտական խումբ մը եկած էր արարողութիւնը նկարահանելու:

Միեւնոյն գիշերը Վիէննայի Հայոց Ուսանողական եւ Երիտասարդական Միութիւնը սարքած էր յատուկ յուշահան - դէս: Երաժշտութեամբ, արտասանութիւններով եւ մոգական լապտերի սահիկներով ներկայացուեցաւ Հայկական Ցեղասպանութիւնը եւ յիշատակուեցան մտաւորական զոհերը: Օրուան գլխաւոր բանախօսն էր Տիկին փրոֆ. Քրիստեան, որ գերմաներէն լեզուով իմաստալից ճառ մը կարդաց եւ շեշտեց միասնականութեան կարեւորութիւնը հայ ժողովրդի բազմապիսի եւ կնճռոտ հարցերու լուծման մէջ:

Հանդիսութեան ներկայ էր Հայաստանի փոխ - վարչապետ՝ Պր. Խոջամիրեան որ հիւրաբար Վիէննա կը գտնուէր պաշտօնական շնորհակալութիւններ փոխանցելու Աւստրիոյ ժողովուրդին, երկրաշարժի առթիւ կատարած օգնութեան համար, իրեն կ'ընկերակցէր Հայրենի «Տաղարան» համոյթը, որ չորս ելոյթ ունեցաւ «Աքացէնթ» համերգասրահին մէջ աւստրիացի եւ հայ հասարակութեան առջեւ:

Ապրիլ 23-ի գիշերը Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սղաուտները Ս. Հռիփսիմէ Եկեղեցւոյ բակին մէջ Ապրիլեան Եղեռնի Յուշարձանի մօտ պատուոյ հսկում կատարեցին:

Հայ Ուսանողական եւ Երիտասարդական Միութեան նախաձեռնութեամբ՝ Ապրիլ 24ի երեկոյեան ժամը 17ին կազմակերպուեցաւ խաղաղ քայլարշաւ Վիէննայի կեդրոնական պողոտայի վրայ: Սկսելով Պետական Օփերայի շէնքէն Հայորդիները լուռ շարքերով քալեցին դէպի Մայր տաճար Ս. Ստեփանոս հրապարակին իրենց հետ տանելով օրուան պատշաճ պաստառներ:

Ապրիլ 24-ի, երեկոյեան Առաջնորդին գլխաւորութեամբ Վիէննայի Հայ Առաքելական համայնքը Նահատակաց Յուշարձանի մօտ կատարեց հոգեհանգստեան յատուկ պաշտօն՝ խորհրդաւոր մթնոլորտի մէջ, անձրեւի մեղմ կաթիլներու ներքեւ: Միեւնոյն օրը աւստրիական ձայնասփիւռը հաղորդեց Մեսրոպ Եպիսկոպոսի եւ Գ. Գրիգորեանի տեսակցութիւնը Եղեռնի 75-ամեակի առընչութեամբ:

Ապրիլ 25ին, Վիէննայի Կաթոլիկէ մամլոյ Գործակալութիւնը՝ Քաթփրէս հրատարակեց Մեսրոպ Եպիսկ.ի հարցազրոյցի ընդարձակ բնագիրը, ուր ան կը քննադատէր Ամերիկայի մերժողական կեցուածքը Եղեռնի ճանաչման կապակցութեամբ եւ կը յորդորէր Թրքական կառավարութեան՝ ընդունիլ ու խոստովանիլ ցեղասպանութիւնը եւ յարգել Թուրքիոյ մէջ ապրող հայ ժողովրդի իրաւունքները: Ապրիլ 26-ին՝ «Տի Փրէսսէ» օրաթերթը կը ներկայացնէր միեւնոյն յայտարարութեանց համառօտութիւնը:

Մեծ Եղեռնի 75-ամեակի ձեռնարկութիւնները փակուեցան ցուցահանդէսով մը, զոր կազմակերպած էր Վիէննայի «Հայկական Ուսումնասիրական Փաստա - գրական եւ Տեղեկատուութեան Կեդրոն»ը, օժանդակութեամբ Մոսկուայի Հիւսիսափայլ հայ - ռուսական Բարեկամութեան Ընկերութեան: Ուրբաթ, Ապրիլ 27-ի երեկոյեան, Ափրիկեան - Ասիական Ինստիտուտի Կալըրի-ին մէջ բացուեցաւ ցուցահանդէսը, որ հանրութեան ծանօթացուց Լենինականի երախաներու նկարչական իրագործումները, յատկապէս երկրաշարժի յուշերէն եւ աղէտալի երկրաշարժի վայրերէն վերցուած գանազան լուսանկարներ:

Ամբողջ շաբաթ մը՝ Հայեր եւ Աւստրիացիներ առիթը ունեցան դիտելու հայ մանկահասակ նկարիչներու գործերը եւ հիանալու անոնց տաղանդին վրայ:

Կը մաղթենք որ հայ ժողովուրդը արտասահմանի եւ Հայաստանի մէջ՝ միասնութեամբ, իմաստութեամբ եւ իրատես քաղաքականութեամբ կարենայ լուծել բարդ հարցերը եւ ապահովել իր ապագան՝ յաւերժական ժամանակներու համար:

Վերը յիշուած ձեռնարկներու զուգա - հեռ, Աւստրիոյ Գրողներու Ընկերութիւնը» Ապրիլ 22 - 26 Վիէննայի մէջ կազմակերպեց միջազգային սիմպոզիոմ մը նուիրուած Ֆրանց Վէրֆելի ծննդեան 100ամեակին, այս առթիւ ելոյթ ունեցան աշխարհի բոլոր կողմերէն այցելու գիտնական - գրողներ, ի շարս որոնց նաեւ Հայրենի գրողներու Միութեան անդամ Մէջի Փիրումովան:

Ապրիլ 24-ին, կէսօրէ յետոյ, ի ներկայութեան սիմպոզիոմին մասնակցող գիտնականներու եւ Հայաստանի պատուիրակութեան՝ գլխաւորութեամբ փոխ - վարչապետ Պ. Խոջամիրեանի, Ֆրանց Վէրֆելի ապրած տան ճակատին փակցուած յուշատախտակի բացումը կատարուեցաւ, որու ընթացքին ելոյթ ունեցաւ նաեւ Պ. Խոջամիրեան՝ անգամ մը եւս շնորհակալութիւն յայտնելով Աւստրիոյ ժողովուրդին, երկրաշարժի կապակցութեամբ կատարած մեծ օգնութեան համար:

ԻՐԱԶԵԿ

Վիէննա, Մայիս 15

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ ՆՈՐ ՈՒՂԻՈՎ

Պուլկարահայ «Երեւան Կազմակերպութեան 45ամեայ տարեգրութեան մէջ 11րդ Ազգային պատգամաւորական ժողովը (Մայիս 12-ին ու 13-ին) հանդիսացաւ պատմական: Ան պայմանաւորուած էր այն հանգամանքով, որ պատգամաւորները քննադատելով միութեան գործունէութեան անցեալի թերի կողմերը՝ արդիւնք բռնատիրական վարչակարգին, ուրուագծեցին «Երեւանի» ապագայ խնդիրները եւ նպատակները: Այսուհետեւ «Երեւան»ը անկախ, ոչ կուսակցական, ինքնավար կազմակերպութիւն է, որն ընթանալու է նոր ուղիով:

Ազգային կոնֆերանսն ընդունեցաւ նոր կանոնագիր եւ ծրագիր: Այդ երկու կարեւոր փաստաթղթերու մէջ ամփոփուած է այն կազմակերպութեան գլխաւոր նպատակները. հայապահպանում, ազգային ինքնագիտակցութեան բարձրացում, երիտասարդներու ներգրաւում, ինչպէս նաեւ սերտ կապեր հաստատել սփիւռքահայ գաղթօճախներու տարբեր կուսակցութիւններու եւ կազմակերպութիւններու հետ՝ յանուն Խորհ. Հայաստանի ծաղկումին, համագործակցելով Հայ Եկեղեցիին հետ:

Պատգամաւորական ժողովն ընդունեցաւ հեռագիր՝ յղուած Խորհ. Միութեան պրեզիդենտ Միխայիլ Կորբաչովին, որու մէջ բողոք կը յայտնուի Ատրպէջանի եւ Արցախի մէջ Հայերու հանդէպ կատարուած ցեղասպանութեան եւ կը պահանջուի ժամ առաջ լուծել Արցախի Հայութեան արդար պայքարը:

Ազգային պատգամաւորական ժողովն ընտրեց կազմակերպութեան նախագահ, փոխ-նախագահ եւ թերթի գլխաւոր խմբագիր: «Երեւան»ի նախագահ ընտրուեցաւ ծանօթ գիտնական, փիլիսոփայական գիտութիւններու դոկտոր, պրոֆեսոր Սարգիս Սարգիսեանը: 57ամեայ գիտնականը լայն ծանօթ է եւ Պուլկարիոյ, եւ արտասահմանի մէջ իր գիրքերով, միջազգային համաժողովներու մասնակցութիւնով: Փոխ - նախագահ ընտրուեցաւ յայտնի գրող ու հրապարակախօս, 40-ամեայ ինժեներ Յակոբ Մելքոնեանը: Անոր պատմուածքները, պիէսները, գիտական յօդուածները տպուած են պուլկարական եւ օտար թերթերու եւ հանդէսներու մէջ:

«Երեւան» կազմակերպութեան նոր ղեկավարութիւնը, այդ թուին եւ Ատենապետներու խորհուրդը, որոշած են ծաւալել լայն եւ բազմազան գործունէութիւն, ունենալով մէկ նշանաբան. ՀԱՅԱՊԱՀՊԱՆՈՒՄ ԵՒ ՄԻԱՍՆՈՒԹԻՒՆ:

Սոֆիա, Մայիս 18

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ մէջ, Ապրիլ ամսուն, շարք մը ելոյթներ ունեցած է բանաստեղծ Աբրահամ Ալիքեան: 1947-ին Լիբանանէն Հայաստան ներգաղթած ու երկու տարի ետք Մոսկուա փոխադրուած բանաստեղծին ի պատիւ, «Համազգային»ի շրջանային վարչութիւնը ընդունելութիւն մը տուած է, Ապրիլ 2-ին, Հոլիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ: Բանաստեղծը անդրադարձած է իբրեւ հայրենադարձ իր դիմագրաւած դժուարութիւններուն, զանոն փորձառութիւններուն ու հալածանքներու: Աբրահամ Ալիքեան յաջորդաբար ելոյթներ ունեցած է նաեւ Ապրիլ 6-ին, Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ սրահին մէջ, ապա՝ Ապրիլ 11-ին, Հոլիւտի «Ֆերահեան» վարժարանին մէջ եւայլն:

**

ՀԱԼԷՊԻ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի հանդիսասրահին մէջ, Ապրիլ 7-ին եւ 8-ին համերգներ տուած է «Գարուն» մանկա - պատանեկան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պօղոս Ապաճեանի: Տարի մը առաջ, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Հալէպի մասնաճիւղի Տիկնանց Յանձնախումբին նախաձեռնութեամբ կեանքի կոչուած երգչախումբը մեկնարկած է զոյգ երգեր Կոմիտասէն, Բ. Կանաչեանէն, Ա. Տիգրանեանէն, Ալ. Յարութիւնեանէն, Ռ. Ամիրխանեանէն եւ Տ. Մանսուրեանէն: Յայտագրի աւարտին «Գարուն» հրամցուցած է ռազմա - հայրենասիրական երգերու փունջ մը:

(Շար. Ա. էջէն)

համար ժողովին որոշումով 43 հեկտար հողատարածք տրամադրուած է գաղթականներու համար տուներու կառուցման: Այդ որոշումը հաստատուած է Ասկերանի Շրջանային Կոմիտէին կողմէ, իսկ ապա ԼՂԻՄ-ի Յատուկ Կառավարման նախկին Կոմիտէի 1989 Դեկտեմբերի որոշումով: Յատուկ կառավարման որոշումները չեղեալ յայտարարելու իրաւունք ունի միայն Խորհրդային Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը, որ ստեղծած էր այդ մարմինը: Սակայն այդ հարցը ապօրինի կերպով ստանձներ է Ազրբէջանի կառավարութիւնը, որ Մարտ 11-ին չեղեալ յայտարարեց Բերքաձորի ինքնուրոյն կոլխոզ կազմելու վերաբերեալ ԼՂԻՄ-ի Յատուկ Կառավարման Կոմիտէի որոշումը:

Վերջին խօսքը, ինչպէս կ'ըսեն, իրաւական Պետութեան կը պատկանի:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍՓԻՒՌՔ

Լոյս տեսած է Կիեւի հայկական ընկերութեան «Ազատամարտ» թերթին առաջին թիւը, որ գրեթէ ամբողջովին նուիրուած է Հայոց ցեղասպանութեան 75-ամեակին: Թերթը տեղ յատկացուցած է նաեւ Արցախի ու Բաքուի վերջին իրադարձութիւններուն:

Թերթին վաճառքէն գոյացած եկամուտը կը յատկացուի Բաքուէն Կիեւ հասած հայ ապաստանեալներուն:

Ուկրանիոյ Գրողներու Տան դահլիճը տեղի ունեցած է Եղեռնի 75-ամեակին նուիրուած յուշ - երեկոյթ մը: Զեկուցումով հանդէս եկած է ուկրանացի բանաստեղծ Վիկտոր Կոչեւսկի:

Կրասնոդարի երկրամասի Արմաւիր երբեմնի հայաշատ քաղաքին մէջ կիրակնօրեայ հայկական դպրոց մը բացուած է, ուր կը յաճախեն նաեւ տեղւոյն մանկավարժական հիմնարկին դասախօսներն ու ուսանողները, միջնակարգ դպրոցներու ուսուցիչները:

Kermesse Annuelle

organisée par
la Commission des Dames
de la Cathédrale Arménienne
Apostolique
SERPOTZ - TARKMANTCHATZ
au Centre Culturel Saints Sahak-Mesrop
les 9 et 10 Juin de 10h à 18h

PROGRAMME

9 JUIN :

14 h 00 : Inauguration de la Kermesse
21 h 30 : Soirée Spectacle Animée par GRICHA et son ensemble

10 JUIN

Portes Ouvertes au Centre à partir de 10 heures

10 h 00 : Messe Solennelle célébrée par le Révérend Père Karekin BEGDJIAN
11 h 30 : Requiem
15 h 00 : Animation musicale et artistique
17 h 00 : Tirage de la tombola.

PENDANT TOUTE LA DUREE DE LA KERMESSE, EXPOSITION ET VENTE DE TABLEAUX, BIJOUX, LIVRES, BRODERIES, OBJETS DIVERS

Restauration sur place — Spécialités arméniennes

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ROCHER Optique

73, RUE DU ROCHER
75008 PARIS

Mme L. KHEMTEMOURIAN - MARIE

A L'OCCASION
DU 1er ANNIVERSAIRE
DE L'OUVERTURE

Conditions particulières aux lecteurs de «Haratch»

Grand choix
de lunettes de vue,
de soleil, jumelles etc...

Fermé Dimanche et Lundi matin

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
— Sections Marseille —

GALA EXCEPTIONNEL

par
l'Ensemble de Danses traditionnelles

"ERZEROUM"

d'ARMENIE

le Jeudi 31 Mai à 20 h 30
au THEATRE DU GYPTIS
136, rue Loubon — 13003 Marseille

— *Renseignements et réservations auprès des membres de la Croix Bleue.*
— *Permanence de 18h à 20h à la M.A.J.C. 12-14, rue Saint-Bazile 13001 Marseille*

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ
ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
Կոնէսի հանգստեան տան պարտէզներուն մէջ՝
ՅՈՒԼԻՍ 8-ԻՆ

U. G. A. B. - Marseille

organise à
MANTEYER (Gap)
dans les Hautes-Alpes,

un Séjour pour Enfants de 6-13 ans

DU 9 AU 29 JUILLET
— (Places limitées) —

— Cherchons moniteurs - monitrices, ayant diplôme Bafa.

Pour tous renseignements contacter à Marseille

Mme Karajian au (16) 91. 80. 26. 74	ou *Mme Stepanian* au (16) 91. 79. 30. 34

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԱՅԻՍ 28

ՏԱՐԵԴԱՐՁ
ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ
ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ՝
1918 ՄԱՅԻՍ 28

Հայաստանի Անկախութեան հռչակման առթիւ, Երկուշաբթի, Մայիս 28, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի եւ կը կատարուի Գոհաբանական մաղթանք:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9-ին:
Պատարագ՝ ժամը 10.15-ին:
Գոհաբանական մաղթանք՝ ժամը 11.15-ին:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

AUDITION ANNUELLE DE MUSIQUE

des Elèves de la M.C.A.
PIANO — VIOLON — GUITARE

Samedi 26 mai à 15 heures

Sous la présidence de
M. ONNIG SURMELIAN
Professeur de Violon
Diplômé de l'Académie de Vienne (Autriche)
Professeur au Conservatoire National du LIBAN
et à l'Académie des Beaux-Arts de BEYROUTH

— Entrée libre —

La M. C. A. présente
l'A. P. A. F.

EXPOSITION DE PEINTURE

«TROIS COULEURS - QUATRIÈME DIMENSION»

— Première exposition d'un travail collectif —
avec les artistes suivants :
Asilva — Ganantchian P. — Ghazerian H. — Gorene M. S. — Jirka — Kazan K. (sculpture) — Kazandjian J. — Laroche S. — Mildonian G. — Nakchi — Nersessian G. — Samuelian P. (photos) — Toucas — Terzian

Vernissage Vendredi 25 mai à 19h
suivi d'un DEBAT

L'exposition sera ouverte :
du Vendredi 25mai au Lundi 4 Juin
— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43 - 76 - 55 - 89

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ի յիշատակ, իր շատ սիրելի զաւկին, Յովհաննէս - Ժան Փիէրի մահուան տարելիցին Աստղիկ Ճանիկեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ» թերթին:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ
ԵՒ
ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ Յունիս 28, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 20.30-ին Ընկերակցութեան կեդրոնը՝ 77, ռիւ Լա Ֆայէթ, Փարիզ 9-րդ:

Բարեփոխեալ կանոնագրին 5-րդ յօդուածին համաձայն, վարչութեան անդամներուն թիւին կէսը (8 անդամ) նորոգելի ըլլալով, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր բոլոր անդամներուն որոնք կը փափաքին մաս կազմել նոր վարչութեան եւ իրենց գործունէութիւնը բերել Աղքատախնամի Ընկերակցութեան աշխատանքներուն:

Թեկնածութեան համար պայման է Ընկերակցութեան առնուազն վերջին երեք տարիներուն անդամ ըլլալ:

Թեկնածուները պարտին Ընկերակցութեան գրասենեակը գրաւոր դիմում կատարել, ամէնէն ուշը մինչեւ Յունիս 9 (վերջին պայմանաժամ): Դիմումնագիրը պէտք է ձեռագիր ըլլայ ու ստորագրուած թեկնածուին կողմէ որ շատ ընթեռնլի պէտք է գրէ նաեւ իր անունը, մականունը եւ հասցէն:

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ASSEMBLEE GENERALE
DE L'A.A.A.S.

L'Assemblée Générale de l'A.A.A.S. aura lieu le Jeudi 28 Juin à 20 h 30 au siège de l'Association :
77, rue La Fayette, Paris 9e
Renouvellement par moitié du Conseil d'administration (8 postes à pourvoir).

Les candidatures doivent parvenir à l'Association au plus tard le 9 Juin. Elles doivent être écrites et signées de la main du candidat, qui doit indiquer, très lisiblement, ses nom, prénom et adresse.

A.A.A.S.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines
organise 2 rencontres
avec
KRIKOR BELEDIAN
1ère *Rencontre* — SAMEDI 26 MAI

«L'APPROCHE DE L'EVENEMENT»

ou comment l'évènement historique entre dans la littérature arménienne
19 h — Lecture par le comédien et metteur en scène *Sarkis Tcheumlekdjian d'extraits du* «BATEAU SUR LA MONTAGNE» de Kostan Zarian.
20 h — Intermède Buffet
20 h 45 — Conférence — Débat

2ème *rencontre* — SAMEDI 9 JUIN

«PARIS 1930 :
LITTERATURE
ET
SENSUALITE»

A partir de 19 heures.
MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
15, rue du 24 Avril 1915, 69150 Décines
— Tél. : 78 - 49 - 42 - 97 —
Inscriptions jusqu'à deux jours avant les dates des Rencontres.

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 26-27

SAMEDI-DIMANCHE
26-27 MAI
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 368 F
— FAX : 48 00 06 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

65ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.282

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

65e ANNÉE — No 17.282

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՐՊԷՍԶԻ ԴԱՐՄԱՆԸ ՉՎՐԻՊԻ

Փիլիսոփայական գիտութիւններու տոքթ. փրոֆ. Հրաչեայ Միրզոյեան «Գարուն» ամսագրի 1989-ի վերջին թիւին մէջ մատը կը դնէ ցաւերու մեր ծովուն ամէնէն կարեւոր բաղկացուցիչներէն մէկուն՝ հայագիտութեան ոչ գոհացուցիչ արդի վիճակին վրայ («Յառաջ», Մայիս 16) :

Մեղադրական երկու ծանրագոյն հաստատումէ կը մեկնի ծաւալուն յօդուածը. հայագիտութեան մարզը Հայաստանի մէջ չունի ո՛չ կատարուած ու կատարելի աշխատանքը համադրող մարմին, եւ ո՛չ ալ մշակուած հեռակայ ծրագիր : Այսինքն՝ մէկ խօսքով, աշխատանքը կ'ընթանայ անհատներու նախաձեռնութեամբ ու անոնց կրցածով : Ո՛չ ճշդուած ծրագիր մը պահանջները կ'ըսէ, ո՛չ ալ կատարուածը կը զետեղուի ընդհանուր շրջանակի մը մէջ :

Այս կացութեան բացատրութիւնը կը տրուի բնորոշող միակ նախադասութեամբ մը. «որովհետեւ տասնամեակներ շարունակ, հայագիտութեան հանդէպ դրսեւորուել է անհոգութիւն եւ անտարբերութիւն» :

Հ. Միրզոյեան չըսեր թէ այդ անհոգութիւնն ու անտարբերութիւնը յատուկ չեղան միմիայն լեզուական մարզին. ո՞ր, ո՞ր մէկ գաւառին դրան եռին ծուարած չէին անոնք. մշակութայի՞ն, առողջակա՞ն, տնտեսակա՞ն, կրթակա՞ն, հանրայի՞ն... : Հայագիտութեան մարզին բաժին ինկածը ընդհանուր կացութեան մէկ պատառն էր. այն կացութեան որ զարրնուեցաւ դուրսէն փչած խորշակներու ներսէն սիրայօժար մատուցումով պարզուած առագաստներով : Հաստատումին կը հետեւի ապացոյցը արդէն. յօդուածագիրը կ'անդրադառնայ տասնամեակներու թերացումի մը. Արցախը, որուն վերամիացումը մեր կեանքի նպատակը դարձած է այսօր երկու տարիէ ի վեր, ու այդ նպատակը հարիւր հազարաւորներ խմբեց օրերով, ամիսներով, այո՛, այդ նոյն Արցախին՝ հողի մեր այդ կտորին մասին, ո՛չ իսկ չէնք չնորհք հրատարակութիւն մը կատարուած էր այսքան տարի : Ըսե՛նք թէ ամէն եռանդ ու խանդ խամրեցնող դուրսի խորշակն էր յանցաւորը. հապա՞ անոր դէմ պատուար կանգնելու խիզախութիւնը արտայայտողներու՝ Մնացականեանի մը, Սեւակի մը գտած ընդունելութիւնը... ; «Թիկունքից խփել», «դաւաճանութիւն» բառերով կը պատմէ Հ. Միրզոյեան այդ ընդունելութիւնը : Ամէնէն սուրն է սակայն յաջորդ ու վերջնական փուլը. «դրանից յետոյ նրանցից ոչ մէկը այլեւս այդ բնոյթի գրքէ ոչինչ չգրեց...» : Սա միջանկեալ յիշեցումը, մե՛ր կողմէ պարզուած առագաստներուն ալ վկայութիւնը չէ՞, երբ անդին, ոչ թէ անտեսուած մարզի մը անդրադառնալու պարտքին, այլ սուտ ու չինծու պատմութիւն մը ծաւալելու խայտառակութիւնը Բունիաթովներու, իրենց բերած է ու կը բերէ «Կոմկուսի ու Պետութեան յատուկ հովանաւորութիւն» :

Այսօր, կը հաւատանք թէ փոխուած բաներ կան. կ'ուզե՛նք հաւատալ. ո՛չ սակայն ճառերու, խանդավառող խօսքերու ազդեցութեան տակ : Այլ, Հ. Միրզոյեանի հետ համակարծիք, գոնէ ասկէ ետք թերացումներ չարտօնելու վճռակամութեամբ : Ան կ'առաջարկէ «մօտ ապագայում պետական մակարդակով հրաւիրել հայագէտների համաժողով» : Անիկա կրնայ փակել անտարբերութեան շրջանը ու հայագիտութիւնը դնել իր արժանի պատուանդանին վրայ. սակայն անհրաժեշտ է ծրագրումի փուլէն իսկ, նկատի առնել հիմնական երկու պարագայ. նախ՝ մարզին պէտք է տալ իսկական տարողութիւնը ու զայն չսահմանափակել միայն հայաստանեան շրջանակին մէջ : Երկրորդ, այն անձերուն – Հայաստանէն կամ Սփիւռքէն–, որոնց պիտի վստահուի այս կարեւոր մարզին արդիական ու ճիշդ կառոյցը, ընտրութեան չափանիշ պէտք է ծառայէ միմիայն ճիշդ գնահատուած վաստակը :

Գիտենք, շատ դիւրին չէ տակաւին մեր իրականութեան համար, բայց անկարելի ալ չէ :

Ա. Թ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՐԱՒԵԱԼ ՀՈՂԵՐՈՒ կացութեան ու պաղեստինցի ժողովուրդին վիճակին յատկացուած ՄԱԿ–ի ապահովութեան Յանձնախումբին նստաշրջանը կը բացուէր Ուրբաթ կէսօրէ ետք, Ժընեւի մէջ. առաջին խօսք առնողը կ'ըլլար ՊԱԿ–ի պարագլուխ Եա. Արաֆաթ : Օրակարգի վրայ էր վերոյիշեալ շրջանը ՄԱԿ–ի պատուիրակութիւն մը ղրկելու հարցը. սակայն Իսրայէլի Արտաքին Նախարարը Մոշէ Արէնս, նախորդ օրուընէ իսկ վճռակամութեամբ յայտնած էր թէ նման խմբակի մը մուտքին արտօնութիւն պիտի չտրուի :

Ս. ՊԱՐԱՃԱՆՈՎ առողջական բաւական վատթարացած վիճակով մը Երեւանէն Փարիզ փոխադրուեցաւ Հինգշաբթի, Մայիս 24–ին, առողջական յատուկ սաւառնակով մը : 66 տարեկան արուեստագէտին դարմանումը պիտի շարունակուի փարիզեան հիւանդանոցի մը մէջ : Պարաճանով հազիւ փրկուած արգելափակման տարիներու տաժանքէն, անցեալ Յունիսին սկսած էր «Խոստովանութիւն» ժապաւէնին տեսագրութեան, երբ այս անգամ ալ թոքերու քաղցկեղը արգելք եղաւ իր աշխատանքին : Փարիզ կեցութեան ու դարմանումի ծախքը ստանձնած է ֆրանսական կառավարութիւնը :

ԼԻԹՈՒԱՆԻՈՅ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ որոշումէն ի վեր երկխօսութեան տրամադրութիւն մը յայտնուած է Մոսկուայի կողմէ : Կորպաչով մեղմելով իր անդրդուելի մերժողական ընթացքը, յայտնած է թէ եթէ Վիլնիւս առկախէ անկախութեան յայտարարութիւնը, կարելի է երկխօսութիւններ վարել. ան շուրջ երկու տարուան անցքի շրջան մը կը նախատեսէ մինչեւ անկախութեան հռչակումը. եթէ առաջարկը ընդունուի Լիթուանիոյ Գերագոյն Խորհուրդին կողմէ, անմիջապէս պիտի վերնայ Մոսկուայի կիրարկած շրջափակումը : Միւս կողմէ, օրէ օր աւելի զգալի կը դառնայ անոր հետեւանքները Լիթուանիոյ տնտեսական կեանքին վրայ, որ աստիճանաբար կ'անդամալուծուի : Այսուհանդերձ, նախագահ Լանտսպերկիս յայտնած է թէ թշուառ կեանք մը կ'ապրին, սակայն անօթութենէ պիտի չմեռնին : Իսկ խորհ. վարչապետ Ռիժկով, անուղղակի պատասխանով մը նշած է թէ իրենք պարզապէս ուզած են հասկցնել Լիթուանացիներուն թէ ի՛նչ կը նշանակէ կեանքը Խորհ. Միութենէն դուրս :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ համար հասած ըլլալ կը թուի արմատական փոփոխութիւններու ժամը. Հինգշաբթի առաւօտ, Մայիս 24–ին, Գերագոյն Խորհուրդի նիստին երկու ժամուան ճառով մը վարչապետ Ռիժկով ծանրացած է յատկապէս այս փոփոխութիւններուն վրայ : Ան ըսած է այլընտրանք չկայ ու պէտք է անցնիլ շուկայի տնտեսութեան : Ծրագրին իրականացումը անցքի դժուարին շրջան մը պիտի պարտադրէ խորհրդային քաղաքացիներուն : Փոփոխութիւնը հաւանաբար հանրաքուէով մը յղուի ժողովուրդին կարծիքին :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ կարճատեւ այցելութեան մը համար Ուրբաթ, Մայիս 25–ին Մոսկուա կը մեկնէր : Ան իր եօթներորդ հանդիպումը կ'ունենար Մ. Կորպաչովի հետ : Կը սպասուէր որ երկու նախագահներու հանդիպումին օրակարգի գլխաւոր նիւթերը ըլլային Եւրոպայի կացութիւնը, Գերմանիաներու միացման հարցը եւ Լիթուանիոյ պարագան :

ԿԱՊՈՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔ Լիպրըվիլ ու տնտեսական գլխաւոր կեդրոն Փորթ – Ժանթիլ քաղաքին մէջ կացութիւնը բոլորովին խաղաղած չէ : Նախագահ Օմար Պոնկոյի դէմ սկիզբ առած բողոքի շարժումը կը ծաւալի : Տասը ֆրանսացի պատանդներու ազատ արձակումէն ու 200 զինուորականներէ բաղկացած ֆրանսական ջոկատին ժամանումէն ետք, նախագահը Ֆիկառօի տրուած հարցազրոյցով մը ըսած է թէ իր երկիրը հարց չունի ու մայրաքաղաքը խաղաղ է :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ հինգ զանազան բանտերու մէջ արգելափակուած 500 յանցապարտներ Հինգշաբթի օր հացադուլի դիմած են որպէս զօրակցութեան նշան 10 բանտարկեալներու հացադուլի շարժումին : Այս վերջին խումբին մէջ կան ութ լրագրողներ որոնք կը բողոքեն պատժական օրէնքին այն յօդուածներուն դէմ որոնցմով կը սահմանափակուին արտայայտութեան, մամուլի եւ կազմակերպութիւններու ազատութիւնները :

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՄԱՅԻՍ 12 / 22)

«ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ԳԻՒՂ»Ը ԿԸ ՄԵԾՆԱՅ

Լենինականի «Աւստրիական գիւղ»ին տարածքին վրայ սկսած է այդ համալիրին երկրորդ բաժնին շինութիւնը : Ան կ'ընդգրկէ քսան նոր տուն, մանկապարտէզ, հիւանդանոց, դպրոց, առեւտրական կեդրոն եւ եկեղեցի : Շինութիւնը կը կատարեն «Ռոգներ» շինարարական ընկերութեան մասնագէտները հայ գործակիցներու աջակցութեամբ :

90 յարմարաւէտ տնակներէ բաղկացեալ «Աւստրիական գիւղ»ին մօտ տեղաւորուած է վերականգնման աշխատանքներու համար անհրաժեշտ շինարարական կառուցուածքներու արտադրութեան գործատունը, որ նոյնպէս Աւստրիոյ նուէրն է : Նախագիծին նոր փուլին իրագործումէն յետոյ «գիւղ»ին բնակիչները պիտի կարենան օգտուիլ ամբողջ ենթակառուցուածքէ մը :

Բացի «Աւստրիական գիւղ»էն, Լենինականի մէջ երեք հեկտար տարածութեան վրայ կը բարձրանայ մանկական հիւանդանոցը, որ կ'ըլլայ Աւստրիոյ կառավարութեան նուէրը : Հիւանդանոցին կառուցման ծախքերը կը հասնին 10 միլիոն տոլարի :

**

ԵԿԵՂԵՑԻԻ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒՄ

Արտաշատի բնակչութեան պահանջով քաղաքապետարանը որոշած է եկեղեցի մը կառուցանել : Ապրիլ 24–ին, քաղաքին բանուկ երկու փողոցներուն հատման անկիւնը, տեղի ունեցած է եկեղեցիին հիմնադրումը :

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԾԱՆՐԱՄԱՐՏ

ՀԱՅ ԾԱՆՐԱՄԱՐՏԻԿՆԵՐ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱԿԱՐԴԱԿԻ ՎՐԱՅ

Ծանրաբարձութեան այս տարուան առաջին կարեւոր մրցաշարքը տեղի ունեցաւ անցեալ շաբթուան ընթացքին, Դանիոյ Ալպորկ քաղաքին մէջ, Եւրոպայի լաւագոյն ծանրամարտիկները պայքարեցան ի խնդիր ախոյեանի տիտղոսին : Երկրորդը՝ ուր պիտի մրցին աշխարհի ախոյեանութեան համար, յայտագրուած է Նոյեմբեր 10-էն 18, Պուտափեշտի մէջ :

Տարիներէ ի վեր, Հայեր ներկայ եղած են միշտ այս մարզաձեւին միջազգային հանդիպումներուն մէջ. խլած են տիտղոսներ, հաստատած են մրցանիշներ : Ասոնցմէ երեք հատ կանգուն են միշտ :

1984–էն ի վեր, Եուրի Վարդանեանի աշխարհի մրցանիշը չէ գերազանցուած տակաւին : Լենինականցի ախոյեանը (82.5 քկրմ.) բարձրացուցած էր 405 քկրմ. երկամարտի մէջ՝ դումար հրում եւ պոկում շարժումներուն : Ոչ ոք գերազանցած է այս արդիւնքը : Այս տարուան Եւրոպայի ախոյեանը, խորհրդային մարզիկ մը՝ 377,5 քկ. միայն :

Իսրայէլ Միլիտոսեան ալ, 67,5 քկ. դասակարգին մէջ, տէրն է միշտ պոկում (առաջէ) վարժութեան աշխարհի մրցանիշին՝ 160 քկ. զոր հաստատած էր անցեալ տարի Աթէնքի մէջ : Ապրիլին, Վառնայի մէջ, Քորէացի Քիմ Մէն Նամ յաջողեցաւ թէեւ ձեռք ձգել լաւագոյն արդիւնք մը, բարձրացնելով 162,5 քկ. բայց այս մրցանիշը չվաւերացուեցաւ մարզաձեւին միջազգային Դաշնակցութեան կողմէ :

Օգսէն Միրզոյեան (56 քկ.) կը պահէ նոյնպէս Եւրոպայի մրցանիշը պոկում վարժութեան համար՝ 133 քկ. եւ այս ալ՝ 1984–էն ի վեր, տարի մը որ շատ բեղուն էր հայ մարզիկներուն համար :

Ալպորկի մրցումներուն Խորհ. Միութեան կազմին մէջ Հայ մէկ հոգի կար միայն՝ Միլիտոսեանը : Դժբախտաբար, 1989–ի աշխարհի ախոյեանը այս անգամ չէր գտնուեր հաւանաբար, Ֆիզիքապէս, իր լաւագոյն վիճակին մէջ. պարտուած է, Պուլկարացիէ մը՝ Իոթովէ : Պուլկարացիին արդիւնքը 340 քկ. (155 + 185), Հայունը՝ 335 (155 + 180) : Իսրայէլ Միլիտոսեան չէ կրցած կրկնել իր անցեալ տարուան արդիւնքը (347,5). ստացած է միայն արծաթ մրցանակ :

Միլիտոսեանին կը մնայ պատրաստուիլ աշխարհի ախոյեանութեան : Պուտափեշտի մէջ, իրր մրցակից պիտի ունենայ հաւանաբար ոչ միայն Պուլկարացին, այլ նաեւ Քորէացին, պայմանաւ որ իր անցեալ շաբթուան անյաջողութիւնը պատճառ չըլլայ որ ուրիշ մը իր տեղը բռնէ Խորհ. Միութեան խումբին մէջ՝ ուր մրցակցութիւնը, կարող մարզիկներու միջեւ, ընդհանրապէս սուր կ'ըլլայ : Իսրայէլ, Լենինականցի, երիտասարդ է տակաւին : Ծնած է 1968, Օգոստոս 17–ին :

Եւրոպայի ախոյեանութիւններու մէջ, այս տարի ալ, գլխաւոր մրցանակները շահած են խորհրդային մարզիկները եւ Պուլկարացիները :

Պուլկարացի ծանրամարտիկներուն աւագ մարզիչը փոխուած է : Այդ պաշտօնին կոչուած է Նորայր Նուրիկեան, Մոնթրէալի (1972 եւ 1976) Ողիմպիականներուն կրկնակի ախոյեանը՝ որ գնահատուած մասնագէտ մըն է ներկայիս, պուլկար մարզաշխարհին մէջ :

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԱԹՈՌԸ

- ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ -

ԽՄԲ.– Պրիւսէլի եկեղեցւոյ օծումով սկսած ու Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ եկեղեցին շարունակուած (Մայիս 6 եւ 13) պատմական օրերը Մայր Աթոռ՝ Էջմիածնի եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան միջեւ, նուիրագործուած Ամենայն Հայոց եւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսներու խրախուսիչ արտայայտութիւններով արդար ոգեւորութիւն ստեղծեցին գաղութիս մէջ: Բոլորին ծանօթ չէ թէ ի՛նչ պայմաններու մէջ ծագեցաւ այդ ցաւալի տագնապը (1956, Փետր. 20, Զարեհ Կաթողիկոսի ընտրութեան առթիւ, Կիլիկիոյ Աթոռին), եւ ականջալուր եղանք շատերու անգիտութեան, ինչ կը վերաբերի մանաւանդ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան: Ոմանք նոյնիսկ կը տարուին մտածելու թէ տարակարծութեան թաղումը կը նշանակէ մինչեւ իսկ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան ջնջումը, խորհելով թէ ան նորաբոյս «հակաթոռ» մըն էր, ծնած Վազգէն Կաթողիկոսի ընտրութենէն ետք:

Կը խորհինք որ այժմէական է ոմանց յիշողութիւնները թարմացնել, ուրիշներու ալ ծանօթացնել Կիլիկեան Աթոռը: Այդ նպատակաւ դիմեցինք «Յառաջ»ի "համայնագիտարան"ին, այսինքն՝ Հրանտ Սամուէլի, որ քանիցս գրած է այս մասին «Յառաջ»ի սիւնակներուն մէջ: Ստորեւ իր խմբագրականը գրուած 1972 Նոյ. 24-ին եւ 25-ին, Կիլիկեան Աթոռի տեղահանման յիսնամեակին առթիւ. –

Հոկտեմբերի վերջին տասնօրեակը պատմական պիտի մնայ կիլիկեան Աթոռի տարեգրութեանց մէջ:

Հոկտեմբեր 22-ին Անթիլիասի Մայր տաճարին մէջ փառաշուք արարողութեամբ կատարուեցաւ Միւռոնօրհնէք՝ Թեմերէն եւ Սփիւռքէն ժամանած բազմահազար ուխտաւորներու ներկայութեան: Հոկտեմբեր 22 – 26 վեհարանի դահլիճին մէջ գումարուեցաւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան քառամեայ Ազգային Ընդհանուր Ժողովը, Հոկտեմբեր 29-ին սարքուեցաւ շքեղ ընդունելութիւն մը՝ կիլիկեան Աթոռի Սիսէն տեղահանման յիսնամեակին առթիւ՝ ի պատիւ Լիբանանի պետական աւագանիին, իսլամ եւ քրիստոնեայ հոգեւոր պետերուն:

Հոկտեմբեր 30-ին տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր բացումը Լէյլաւանի ժողովրդային բնակարաններուն: Օր. Լէյլա Գարակէօզեան մէկ միլիոն տոլար դրած էր Կաթողիկոսարանի տրամադրութեան տակ՝ արդիական հանգստաւէտ տուներ շինելու եւ տարիներէ ի վեր հիւղաւաններու մէջ տառապող մեր հայրենակիցները հոն փոխադրելու համար:

Յիսնամեակին նուիրուած փառատօնին առթիւ Խորէն Ա. իր «գնահատանքի եւ օրհնութեան Խօսք»ով, պատմականն ըրաւ 1922-էն մինչեւ այսօր Կիլիկեան Աթոռի կատարած նուաճումներուն, օրհնեց հանգուցեալ բարերարներու յիշատակը եւ շնորհակալութիւն յայտնեց ողջերուն:

Քանիցս առիթ ունեցած ենք այս էջերուն մէջ պատմականն ընելու Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան անցուդարձերուն, մանաւանդ 1956 Փետրուար 20-ին Հոգելոյս Զարեհ Ա.-ի ընտրութեան առթիւ:

Այս անգամ կ'ուզենք հակիրճ ակնարկ մը նետել գլխաւոր դէպքերուն վրայ:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութիւնը, որ 485-էն ի վեր Էջմիածնէն տարագրուած կը թափառէր տեղէ տեղ, – Դուին, Զօրավանք եւ Աղթամար, Արգինա, Անի, Թան բլուր, Ծամնդաւ, Ծովք Դլեակ եւ Հռոմկլայ, 1293-ին փոխադրուեցաւ Սիս, Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան մայրաքաղաքը, իբրեւ հետեւանք Եգիպտացիներու կողմէ Հռոմկլայի գրաւման եւ Ստեփանոս Կաթողիկոսի գերութեան եւ մահուան՝ Գրիգոր Է. Անաւարզեցիի օրով:

1441-ին արեւելեան եպիսկոպոսները որոշեցին վերականգնել Լուսաւորիչի Աթոռը արարատեան աշխարհին մէջ եւ հրաւիրեցին Գրիգոր Թ. Մուսաբէկեանը, որ Սիսէն փոխադրուի Էջմիածին՝ գրաւելու Մայր Աթոռը: Մուսաբէկեան նախընտրեց մնալ Սիս, ուր պահուեցաւ կաթողիկոսական Աթոռը 628 տարի, 1293-էն մինչեւ 1921-ի վերջը, – Կիլիկիոյ պարպումը:

Սիսի վերջին գահակալը՝ Սահակ Բ. Խապայեան, որուն սիրտը արիւնած էր արդէն 1909-ին՝ կիլիկեան համատարած ջարդերուն առեն եւ դարձեր էր «վշտակիր» կաթողիկոս, աւելի ծանր օրեր պիտի տեսնէր 1914-էն սկսեալ: Պիտի տարագրուէր Հալէպ, 1915 Հոկտեմբեր 31-ին Խոլիպ, յետոյ Երուսաղէմ եւ 1917 Նոյեմբեր 19-ին Դամասկոս: Զինադադարէն վերադարձ Ադանա: 1920-ին պիտի դար մինչեւ Փարիզ, ի զուր փորձելով արգիլել Կիլիկիոյ պարպումը Ֆրանսացիներուն կողմէ:

1921 Հոկտեմբեր 20-ի Անգարայի համաձայնագիրը Թուրքերուն կը յանձնէր ամբողջ Կիլիկիան, որ կը կարծէինք թէ պիտի դառնար «Հայկական օճախ»՝ Ֆրանսայի հովանիին տակ:

Զօ՛ւր յոյսեր:

1921-ի աշնան պարպուեցաւ ցանկալի Կիլիկիան:

Սգակիր ծերունազարդ Սահակ Կաթողիկոս ամէնէն վերջ հեռացաւ իր հօտին, Նոյեմբեր 25-ին եւ իբրեւ տարագիր ապաստանեցաւ Հալէպ:

*

Սահակ Բ. Խապայեան երբ 1903 Ապրիլ 20-ին Սիսի Մայր Տաճարին մէջ օծուելով բազմեցաւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսական պատմական Աթոռը, վանքը կը ներկայացնէր կիսաւեր վիճակ մը:

1894-ին Հալէպի մէջ վախճանած էր Մկրտիչ Ա. Քէֆսիզեան Կաթողիկոսը: Տեղապահ Կիրակոս Եպիսկոպոս Բէքմէզճեանի 1898-ին 30 աշակերտներով բացած ժառանգաւորացը փակուած էր արդէն, երբ Սիս հասաւ Սահակ Կաթողիկոս: Ծանր լուծ էր դրուած վզին: Ամէն ինչ պէտք է վերակազմուէր: Դաժան օրեր ապրեցաւ վշտակիր Կաթողիկոսը: 1905ին բացած Կիլիկեան Դպրանոցը փակուեցաւ 1909-ի արիւնոտ օրերուն:

Դաժան օրեր կը սպասէին իրեն Կիլիկիոյ պարպումէն ետք Հալէպի մէջ: Իր բովանդակ հեղինակութիւնը կշիռի մէջ դրաւ՝ վերականգնելու համար կիլիկեան դարաւոր Աթոռը՝ հայրենի երկրէն դուրս Սուրիա – Լիբանանի եղբայրական հիւրընկալ հողին վրայ:

Հաւատարիմ աւանդութեան 1923 Մայիս 29-ին Հալէպի մէջ միւռոնօրհնէք կատարեց: 1924-ին ֆրանսական (հոգատար) եւ տեղական իշխանութիւնները պաշտօնապէս ճանչցան Սահակ Բ.ը իբրեւ հոգեւոր պետ Կիլիկիոյ թեմերուն: Հայրապետը ձեռնարկեց թեմական կազմակերպութեանց:

1922-էն առաջ Կիլիկեան Աթոռը ունէր 13 թեմ 400.000 ժողովուրդով: Կիլիկիոյ պարպումէն ետք Հալէպն ու Կիպրոսը միայն մնացեր էին:

1929 Մարտ 6-ին Երուսաղէմի միաբանական ընդհանուր ժողովը, նախագահութեամբ Եղիշէ Պատրիարք Դուրեանի, որոշեց Կիլիկիոյ Աթոռին փոխանցել Պէյրութի, Դամասկոսի եւ Լաթաքիէի (Լաթաքիա) թեմերը, իրենց կալուածներով: Հինգ թեմերու բնակչութեան թիւը կը հասնէր շուրջ 130.000-ի:

Իր յառաջացած տարիքը նկատի ունենալով, Սահակ Բ. 1928-ին իրեն աթոռակից կարգեց Բաբգէն Եպիսկոպոս Կիւլէսէրեանը, որուն ընտրութիւնը պաշտօնապէս վաւերացուեցաւ 1931 Ապրիլ 25ին Հալէպի մէջ գումարուած Ազգային Պատգամաւորական Ժողովէն:

1930 Յուլիսին, տարեկան մէկ տոլար անուանական վարձքով, Նիր Իսթ Ֆաունտէյշընէն վարձուեցաւ Անթիլիասի ամերիկեան որբանոցը: Նոյն տարուան Հոկտեմբեր 13-ին բացուեցաւ Դպրեվանքը 37 աշակերտներով: Կաթողիկոսական Աթոռը վերջնապէս փոխադրուեցաւ Անթիլիաս: 1937-ին Սիմոն եւ Մաթիլտա Գայըգճեան ամոլը 19.000 տոլարի կը գնէր եւ կաթողիկոսութեան կը նուիրէր Անթիլիասի կալուածը, շուրջ 15.000 քառ. մեթր տարածութեամբ: Կիլիկեան Աթոռը Անթիլիաս հաստատուած է 1930-էն ի վեր:

Բաբգէն Ա. Աթոռակից Կաթողիկոս վախճանեցաւ 1936, Յունիս 9-ին, Սահակ Կաթողիկոս նոր Աթոռակից նշանակեց, իրեն աջակից առաւ Պետրոս Եպիսկոպոս Սարաճեանը, իբրեւ ընդհ. փոխանորդ: Ծերունազարդ Հայրապետը պիտի վախճանէր 1939 Նոյեմբեր 8-ին, 91 տարեկանին, 36 տարի պաշտօնավարելէ ետք:

Սարաճեան Եպիսկոպոս՝ Կաթողիկոս ընտրուեցաւ, սակայն չորս ամիս ետք վախճանեցաւ: Իբրեւ փոխանորդ ու կաթողիկոս չորս տարուան իր պաշտօնավարութիւնը եղաւ արդիւնաւոր: Արժանացաւ «Պետրոս շինող» տիտղոսին:

Սահակ Կաթողիկոս դատական կորուստէ փրկած էր Ակնցի ազգային բարերար Մատթէոս Խերեանի 3000 անգլիական ոսկին (կտակը 12.000 ոսկի էր): Պետրոս Կաթողիկոս շարունակեց եւ լրացուց Բաբգէն Ա.ի սկսած, բայց մահովը կիսատ մնացած շինութիւնը Խերեան կալուածին, Պէյրութի կեդրոնական մէկ թաղամասին մէջ:

ԱՊՐԻԼ 75

– ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ –

ՍՈՒՏԱՆ

Դաղդան ու ծանր, հոսում է ցեխագոյն Նիլը դէպի հիւսիս, եւ Սուտանը, իր երկայնքով երկու մասերի բաժանում: Գետի ճիւղաւորումները, ստեղծում են կղզի եւ կղզեակներ ճահճուտի թաւ բուսականութեամբ:

Նիլի ափին կայ նաեւ մի ուրիշ տեսակի կղզի, դա բազմայարկ արդի հիւրանոցն է, մեզ արեւմտեան ոչինչ ասող երաշտութեան երեւէջ, արհեստական հով օդ, ամէն ինչ մաս մաքուր, դրսին բոլորովին անհաղորդ միջոց, ուր տօթ տաքից լոյսը կաթնագոյն է:

Նստած եմ նախաճաշի, մօտենում է մատուցարարը, նիհար, բարձրահասակ ածուխ սեւութիւնը չեշտող ճերմակ տարազով, նրբին բարի դէմքով, կարելի է նոյնիսկ ասել հողին կապուած ազնուականի քաղաքավարութեամբ, հարցնում է – Սըր ի՞նչ մրգի հիւթ կը ցանկանաք...

Օրը Երեքշաբթի է, Ապրիլ 24:

Խարթումի Հայութեան համար կարեւոր օր է: Եկեղեցու բակում, ուր եւ դպրոցի շէնքն է, 75ամեակի առիթով, բիւր նահատակաց նորակառոյց յուշարձանի բացումն է կատարուելու:

Երեկոյ է, բայց դեռ շոգ: Հայերը գալիս են ընտանիքով, մեծով փոքրով: Եկեղեցու զանգի ղօղանջը դրսեւորում է հոգեւոր արարողութիւնը, որը կատարում է Ուրուկուէյ ծնուած, պատանեկութիւնից Հայաստան փոխադրուած, Էջմիածնում ձեռնադրուած Սարգիս Քհնյ. Թաշճեանը:

Հետաքրքրուած նայում եմ ներկաներին, մի քանիսի տարիքը բարձր է դէմքներին կարելի է տեսնել արմատախիլ եղածի կնիքը: Դա բացատրելի չի, մի յատուկ նայուածք, արտայայտութիւն է, որի լեզուն քչերին է ըմբռնելի: Դա այն լեզուն է որը սովրել հնարաւոր չի, չկայ գիր ու գրականութիւն, եւ կ'իւրացուի ճակատագրի բերմամբ, որը կարծես վերապահուած է Հային...

Ներկաների մեծ մասը միջին տարիք ունեն, կան նաեւ երեխաներ:

Ժողովուրդը հաւաքուած է եռագոյն կտաւով ծածկուած՝ արդէն ուրիշ կերպ էլ լինել չէր կարող, յուշարձանի շուրջ:

Խօսում է Տէր Հայրը, խօսում է պարզ, ժողովրդին հասկանալի, բայց ոչ լոզունգաւոր, եւ զգում ես որ ասածի մէջ հաւատ կայ: Դա ուրիշ հաւատ է, ապրի տանջուած պատմութիւնից ծնուած հաւատ:

Յուշարձանի քարէ տախտակի վրայ, գրուած է 1915 – 1990 ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԲԻՒՐԱՒՈՐ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ԿԱՌՈՒՑՈՒԱԾ ՍՈՒՏԱՆԱՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԿՈՂՄԷ 24 ԱՊՐԻԼ 1990: 15 – 90-ի չեշտումը հարկաւոր իրականութիւն է, որը ես առաջին անգամն եմ տեսնում, եւ այն էլ Խարթումում:

Մի՞թէ կարող է գոյութիւն ունենալ հայ դատ առանց ինքնաճանաչման, եւ ի՞նչ ինքնաճանաչում, եթէ ջարդի վերջակէտը դնենք 1918-ը: Բա, ո՞ւր մնացին 1919–20 Թուականներին Գողթան գաւառի (Ագուլիս, Ցղնա, Բիստ, Փառակա, ...) եւ տասնեակներ շարունակուող Նախիջեւանի հայաթափ ճնշումները, ո՞ւր մնացին Դաշտ Ղարաբաղ, Ուտիք, Գանձակի հայապատկանութիւնները, եւ դա դեռ Խորհրդային Միութեան սահմաններում, այնտեղ ուր 70 տարիներ եղբայրութեան եւ հաւասարութեան լոզունգը չահագործուել է աւազելու մեր պատմական իրաւունքը, այն Թրքասէր նշանաբանով, որ – Ինչ որ իմն է իմն է, ինչ որ քոնն է իմն է... Եւ վերջապէս Սումգայիթ, Կիրովաբադ, Բաքու եւ դեռ ազատ պտըտող մարդասպաններ:

Յուշարձանը սեւ մարմար քարին նստած, նոյն քարից կերտած խաչ է, որի վերի թեւը փոխարինուած է երեք բրոնզէ ձեռքերով: Մէջտեղինը Հայի հաւատն է նշանաբանում, ձախ կողմում, երկրագունդը ափի մէջ, բարութիւն եւ եղբայրութիւնն է փոխանցում, իսկ երրորդ ձեռքը, որպէս միացում երկիր – արտերկրի, բռունցք դարձած ապրելու, հայ ապրելու տենչը, պայքարը:

Հաւնեցա՞ք սա մեր յուշարձանը: Հարցնում են ինձ:

Այո, բայց երեք ձեռքերից մէկը, աւելի քան:

Խօսքը հայ համայնքի ատենապետին է տրւում՝ Կարօ Վանեանը կարդում է գրած ուղերձը, բայց ձայնը դողում է, յուզումը զգալի է, հարցնել հարկաւոր չի, յիշում է շատ բան եւ երեւի իր հօրը, Ակնեցի պապին գերդաստանին: Ակն մի ծաղիկ Արեւմտահայաստանի ծաղկաշտից որը հիմնեցին Արծրունիները եւ քաղաքի միջով հոսող ակնաղբիւրի անունով կնքեցին՝ Ակն որ ունէր Ս. Նարեկ եւ Ս. Նշան վանքերը, Անի անունով բերդ, եւ Մեծարենց, Զօհրապ, Սիամանթօ:

Նա այս բոլորը չէր տեսել, բայց անտեսանելի թելերով կապուած իր հող դարձած ապ ու պապի հողին, իր պատկանելիութիւնն էր վերապրում:

Խօսքը տալիս են յուշարձանը կերտողին, Երեւանաբնակ Վան Սողոմոնեանին: Ակնեցի է, նա եւս յուզուած է, խօսում է կարճ, եւ աւարտում է այս նախադասութեամբ – Սիրելիներ, ես տեսայ եւ համոզուեցի, որ չկայ փոքր գաղութ, կայ Սուտանահայութիւն:

Մի ժամ դադարից յետոյ, հայ հասարակութիւնը հաւաքուել էր իր կենտրոնատեղիում, լուսապատկերների միջոցով տեսնելու իրենից խլուած Արեւմտահայաստանի մի անկիւնը՝ Վասպուրականի անծանօթ մնացած վանքերը:

Խօսակցութիւնը ժամանակ առ ժամանակ ընդհատւում է սուրճի կմկմոցով: Ուրեմն այսպէս. 1880-ական թուականներին Արաբկիրից եկան Քուրքճեանները, որին յաջորդեց Սուքիաս Վանեանը Ակն քաղաքից: Կարճ ժամանակից յետոյ, եկան Սուքիասի երեք տղաները, եւ բոլոր միասին հիմնեցին Վանեան յայտնի առեւտրական ընկերութիւնը:

Հայերը աշխատել եւ յաջողութիւն են ձեռք բերել գիւղատնտեսութեան մէջ եւ բնակուել են Գեդարեֆ, Օբէյդ, Մեդենի եւ Խարթում քաղաքներում:

Եղել են տարբեր մասնագիտութիւններով անուն շահած Հայեր, ինչպէս բժիշկ, ճարտարապետ, տնտեսագէտ եւ անգլիական բանակին պաշտօնավարողներ իրենց ընտանիքներով:

1920-ական թուականներին, Կեսարացի Սարգիս Իզմիրլեանի ջանքերով կազմակերպուել է պաշտօնապէս Հայ համայնքը, որի առաջին նախագահն է եղել:

Հայ ակումբը համայնապատկան գետնի վրայ, կառուցուել է շուրջ տասը տա-

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ
ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՄՊԻՈՆ
ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ
ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ
ԽՏԱՑԵԱԼ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ՎԵՐՋԻՆ ԱԶԴ

Վենետիկի Համալսարանին հայ լեզուի եւ մշակոյթի ամառնային խտացեալ դասընթացքը տեղի կ'ունենայ Օգոստոս 1-էն 30: Արձանագրութիւնները կը շարունակուին մինչեւ Յունիս 30: Դասերը տեղի կ'ունենան հինգ մակարդակներու վրայ, օրական հինգ ժամ: Մակարդակները կը սկսին բնաւ չգիտցողներէն եւ կ'ընդգրկեն մինչեւ զարգացածները: Քննութիւնները տեղի կ'ունենան Օգոստոս 27-ին: Ժամանումի օրերն են Օգոստոս 1 — 2, մեկնումի օրերն են Օգոստոս 28 — 30: Դասերէն զատ կը կատարուին բանախօսութիւններ, կլոր սեղաններ, այցելութիւններ Վենետիկի եւ շրջակայքի տեսարժան վայրերուն: Այս տարի Օգոստոս 4 — 7-ին տեղի պիտի ունենայ նաեւ գիտաժողով մը՝ նուիրուած Հայերէն լեզուի ժամանակակից հարցերուն, Վենետիկի եւ Լա Վեռնի հայագիտական ամպիոններուն կազմակերպութեամբ եւ պատուոյ նախագահութեամբ Ս. Ղազարու Հայկական Ակադեմիայի նախագահ Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր — Ներսէսեանի: Դասախօսական խումբին մաս պիտի կազմէ Երեւանի Մատենադարանի աւանդապահ՝ դոկտ. Եուրի Վարդանեան:

Դասընթացքի արձանագրութեան սակն է՝ իտալական 530.000 (հինգ հարիւր երեսուն հազար) լիրետ, որու 230.000-ը (երկու հարիւր երեսուն հազար) պէտք է կանխաւ վճարուի: Կեցութեան ծախսն է՝ զոյգ սենեակի մէջ ամսական 70.000 (եօթանասուն հազար) լիրետ, առանձին սենեակի մէջ՝ 150.000 (հարիւր յիսուն հազար) լիրետ:

Դիմել հետեւեալ հասցէին.—

Corso intensivo lingua armena - Universita di Venezia - S. Polo 2035
30125 Venezia (Italia),

եւ կամ հեռաձայնել հետեւեալ համարին՝

(41) 62 - 07 - 737

Իտալիոյ ժամով առաւօտեան 8 — 9:

Կը խնդրուի լաւ ստուգել երկիրներու միջեւ ժայերու տարբերութիւնը: Առժամեայ բացակայութեան պարագային՝ կը խնդրուի կրկին հեռաձայնել:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ
ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՄՊԻՈՆ

րի յետոյ, Կեսարացի Գրիգոր Սալբեանի նախաձեռնութեամբ:

Աւելի ուշ շրջանին են պատկանում եկեղեցու — դպրոցի միաձոյլ շէնքը: 1957 թուին մասնաւորապար Գրիգոր Սեֆերեանի օժանդակութեամբ կառուցուած եկեղեցու ծախսերին, մասնակցել են տեղացի Հայերը, ինչպէս նաեւ յիշատակութեան արժանի Խաթիմա եւ Անսար խումբ խմբակցութեան ղեկավարները:

Տարիներ շարունակ Սուտանահայ համայնքի գործօն պատասխանատուն է եղել Շաւարշ Վանեանը:

Վերջին տարիներին խիստ փոքրացած հայ համայնքը ունի երիտասարդաց եւ տիկնանց միութիւն, եկեղեցական խորհուրդ, հոգաբարձութիւն որը պատասխանատու է հինգ դասարաննոց դպրոցի եւ տարածուն գետնով կենտրոնատեղիին:

Վերադարձի ճամբին եմ, կէս քնած կէս արթուն, երազի պէս աչքիս առջեւից անցնում են դէպքերն ու դէմքերը, ու լըսում եմ մանուկների ձայնը՝ տարեւերջի հանդէսի երգը.

Պիտի թնդայ Հայոց լեզուն
Պիտի երկնի Հայոց աշխարհ:

ԱՐՄԷՆ ՀԱԽՆԱԶԱՐԵԱՆ

PUBLICATIONS REÇUES

Historiens et Géographes
ARMENIE SOVIETIQUE
ANAHIT TER-MINASSIAN
Tiré à part N° 327, Mars - Avril 1990
Revue de l'Association des professeurs d'histoire et de géographie.

«POLITIQUE INTERNATIONALE»

ԽՕՋԱԼԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

Ինչպէս գրած էինք, Թուրքիոյ Հանրապետութեան Նախագահին հետ հարցազրոյց մը կատարած է Հէլէն տը Քոսթա, «Փոլիթիք էնթէրնասիոնալ» եռամսեային համար: Շօշափելէ ետք զանազան հարցեր, ան կ'արտայայտուի Հայերու ցեղասպանութեան խնդրին մասին, ըսելով.— «Այս հարցը արժանի է խորունկ ուսումնասիրութիւններու նիւթ դառնալու. այս նպատակով 4 տարի առաջ որոշեցինք հանրութեան տրամադրութեան տակ դընել օսմանեան դիւանները: Անկէ ի վեր ամէն փափաքող կրնայ դիմել անոնց: Մենք կը նկատենք թէ ցեղասպանութիւն մը խնդրոյ առարկայ չէ, այլ քաղաքական դաւադրութիւն մը: Ինչ որ ալ ըլլայ պարագան, բնական է որ պատմաբաններու գործն է — եւ ոչ պետութեան պատասխանատուներու — վերջին խօսքը արտասանել»:

Խօզալի ուղղուած հարցումները կ'առընչուին նաեւ Ազրպէյճանի վերջին խըլրտումներուն: Հէլէն տը Քոսթա հարց կուտայ թէ Թուրքիա ինչ վերաբերում ունի Միջին Ասիոյ Թուրքերուն եւ յատկապէս Ազերիներուն հանդէպ:

Խօզալ կը պատասխանէ. — «Ոչ մէկ կերպով նպատակ ունիմ միջամուխ ըլլալու Խորհրդային Միութեան ներքին գործերուն: Կը հասկնամ որ պէտք է վերջ տալ սպանութիւններուն, սակայն պէտք չէ հարցը միայն այս տարածքով նկատի ունենալ: Կը կարծեմ որ Լիթուանիոյ նման անջատումի հոլովոյթ մը ծայր տուած է: Եւ Հայաստանի ու Ազրպէյճանի բախումները որոնք ծագում առին Հայաստանի Հանրապետութեան ազգային պահանջներէն, որոնք կը վերաբերին պատմականօրէն ազրպէյճանական հողերու, պէտք չէ չահագործուին անջատողական շարժումը ճնշելու համար:

— Կը փափաքի՞ք քաջալերել «անջատումի այս հոլովոյթը»:

— «Եթէ Ազրպէյճան կ'ուզէ բաժնուիլ Խորհրդային Միութենէն, ատիկա միայն իր հարցն է. նոյնպէս նաեւ Խորհ. Միութեան, որ իր հանրապետութիւններուն ապագան պիտի որոշէ սահմանադրական ապագայ վերաքննութեամբ մը: Մենք միայն զօրավիգ կը կանգնինք խաղաղական այս շարժումներուն: Մենք չենք միջամտեր. այսինքն՝ յանձնարարութիւններ կ'ընենք, խորհուրդ կուտանք, կը ջանանք Մոսկուայի կեցուածքը մեղմացընել: Ամէն պարագայի, ես համոզուած եմ որ հարցը բռնութեամբ պիտի չկարգադրուի»:

Խօսելով Միջին Ասիոյ թրքախօս ժողովուրդներուն մօտ ազգայնականութեան վերելքին մասին, զրուցակիցը կը հարցնէ Խօզալի թէ այս պարագան Թուրքիոյ համար առիթ մը կը նկատէ՞: «Զեմ գիտեր, կը պատասխանէ Թուրքիոյ Նախագահը, քիչ բան ծանօթ է մեզի անոնց ապրելակերպէն, գաղափարներէն. բաղմաթիւ տասնամեակներէ ի վեր ոչինչ այլեւս մեզ կ'առընչէ այդ շրջաններուն: Բնականաբար տրամադիր ենք մշակոյթի ու թեքնոլոժիի օժանդակութիւն կատարելու անոնց. սակայն պարզ է որ այսօր Թուրքիա պէտք է կեդրոնանայ իր տընտեսութեան զարգացումին վրայ»:

— Չէ՞ք վախնար որ արտասահմանի Թուրք ազգայնական զարթօնքը վարակիչ ըլլայ ու ձեր երկրին մէջ համաթուրանական շարժում մը յայտնուի:

— «Չեմ կարծեր. նախ, ազգայնական զարթօնքը միմիայն Թուրքերու յատուկ երեւոյթ մը չէ. կը վերաբերի արեւելեան բոլոր ժողովուրդներուն: Ցետոյ, այս կարգի տագնապները օր մը չէ օր մը կը խաղաղին»:

Քրտական հարցին մասին ալ կը խօսի Խօզալ. «ատիկա կեղծ հարց մըն է, որովհետեւ Թուրքիոյ մէջ այսօր քիւրտ փոքրամասնութիւն մը չկայ: Մենք զիրենք ամէն տեսակէտէ մեր նմանները կը նկատենք: Արդէն մեր Նախարարներէն ոմանք Քիւրտ են: Նոյնն է պարագան նոյնիսկ մեծ ծնողներէս մէկուն համար: Ոչինչ առիթ կուտայ զանազանելու Քիւրտ մը Թուրքէ մը: Ապացոյցն այն է որ քիւրտ ահաբեկիչները իրարու միջեւ Թրքերէն կը խօսին եւ ոչ իրենց հարազատ լեզուով»:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՆԱՒԼԸԳԱԲՈՒԻ իր ակումբին մէջ, Մայիս 4-ին, Ս. Խաչ Դպրեվանքի Սանուց Միութիւնը հանրութեան ծանօթացուցած է Միութեան մանկական հրատարակութիւններու նոր ձեռնարկը: Ցարդ թարգմանուած ու հրատարակուած են աշխարհի ծանօթ հէքեաթներէն 3 թարգմանութիւններ: Ձեռնարկին խօսք առած են բազմաթիւ անձնաւորութիւններ:

ՊՈԼՍՈՅ Պէզճեան Սանուց Միութեան մէջ, Մայիս 4-ին, տեղի ունեցած է լեզուաբան Հրաչեայ Աճառեանի կեանքին ու գործունէութեան նուիրուած երեկոյթ մը: Բանախօս Տոքթ. Հերմոն Արաքս անդրադարձած է Աճառեանի կեանքէն կըղզուած տարիներուն, զորս անցուցած է բանտի մէջ: Աճառեանի յուշերէն հատուածներ կարդացած է Բագարատ Էսթուքեան, մինչ Պերճ Էրգիեան անոր կեանքէն զանազան դրուագներ ցուցադրած է՝ սահիկներով:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ Հայոց Պատրիարքարանը մամուլի տեղեկատու դիւան մը հաստատած է՝ Դաւիթ Եպիսկոպոս Սահակեանի տնօրինութեան ներքեւ: Ս. Յակոբեանց վանքին մէջ բացուած գրասենեակը կը վարէ Արթիւր Յակոբեան, որ նախապէս աշխատակցած է միջազգային կարգ մը մամուլի գործակալութիւններու:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ Հայոց Ազգ. Առաջնորդարան այցելած է, Ապրիլ 15-ին, Հանրապետութեան Նախագահին յատուկ պատուիրակը՝ Պետական նախարար՝ Ուահիպ Ֆատէլ եւ ընդունուած՝ Թեմին առաջնորդ՝ Ոսկան Եպիսկոպոս Գալփաքեանի եւ Ազգային իշխանութեան անդամներուն կողմէ: Նախարար Ֆատէլ, որուն ընկերակցած է նախագահական պալատի փրոթոքոլի տնօրէնը, շնորհաւորած է հայութեան Ս. Զատիկը: Աւելի ուշ, ան այցելութիւն մը տուած է նաեւ Հայ կաթողիկէ համայնքին ու իր բարեմաղթութիւնները փոխանցած՝ պատրիարքական փոխանորդ՝ Գէորգ Ծ. Վարդապետ Թայըոյեանի: Երեկոյեան, սուրիական հեռատեսիլը անդրադարձած է Նախարարին այցելութեանց ու պատկերասփռած՝ Զատկի հայկական պատարագէն որոշ հատուածներ:

ՏԻԹՐՈՅԹԻ Ս. Սարգիս Եկեղեցիին սրահին մէջ Ապրիլ 8-ին տեղի ունեցած գեղարուեստական երեկոյթին իրենց մասնակցութիւնը բերած են արձակագիր Գրիգոր Ջանիկեան եւ արտասանող Սիլվա Նուպպաչեան: Համազգայինի տեղւոյն մասնաճիւղէն Օննիկ Պօղիկեանի հանդիսավարած երեկոյթին հայրենի արձակագիրը անդրադարձած է վերջին երկու տարիներուն Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած խմորումներուն, երկրաշարժին եւ այլն: Ապա արտասանութիւններու ճոխ յայտագրով մը հանդէս եկած է հայրենի արուեստագիտուհին:

ԱԹԷՆՔԻ պանդոկի մը մէջ, Մայիս 6; «Արցախեան պահանջատիրութեան առաջին պոռթկումէն երկու տարի վերջ» ընդհանուր թեմայով կլոր սեղանի զրոյց մը տեղի ունեցած է՝ կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Յունաստանի Երիտասարդական միութեան եւ մասնակցութեամբ յունական քաղաքական կուսակցութիւններու երիտասարդական միութիւններու: Զըրոյցը վարած է Ատրինէ Գահվէճեան, իսկ Հ. Յ. Դ. Երիտասարդական Միութեան տեսակէտները պարզած է Նորա Քիւրտօղլեան:

ԱԹԷՆՔԻ Փանտիօ քաղաքական գիտութեանց համալսարանին մէջ, Մայիս 3էն 5 տեղի ունեցած է սփիւռքներու նուիրուած համաժողով մը: Ցոյն եւ օտար գիտնականներու շարքին ելոյթ ունեցած է Եու - Սի - Էլ - Էյ համալսարանի Հայոց Պատմութեան ամպիոնի վարիչ՝ փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան: Ապրիլ 17-էն 20, ցեղասպանութեան նուիրուած գիտաժողովէն յետոյ Երեւանէն վերադարձող պատմաբանը խօսած է «Հայկական ըսփիւռքին դերը Միացեալ — Նահանգներու արտաքին քաղաքականութեան մէջ» նիւթին շուրջ: Դասախօսը պատասխանած է նաեւ ներկաներու հարցումներուն:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ հայկական բոլոր հաստատութիւնները փակ պահած են իրենց դուռները, Ապրիլ 24-ին, ի յարգանս Եղեռնի զոհերուն: Երեք յարանուանութեանց Եկեղեցիներուն մէջ տեղի ունեցած են յատուկ արարողութիւններ եւ հոգեհանգիստ: Այնճարի մէջ ալ, նոյն օրը, գիւղին հրապարակին վրայ տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութիւն: Հ. Յ. Դ. «Կարմիր Լեռ» Կոմիտէի անունով խօսք առած են Վ. Խօշեան եւ Կ. Յովհաննէսեան: Գեղարուեստական յայտագրէն յետոյ փակման խօսքը ըրած է Լիբանանի Հայ Կաթողիկէ համայնքի առաջնորդ՝ Վարդան Եպիսկոպոս Աշխարհեան:

ԳԱՀԻՐԷԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր տաճարին մէջ, Ապրիլ 22-ի երեկոյեան, տեղի ունեցած է Մեծ Եղեռնի 75-ամեակի ոգեկոչումի սրբազան համերգը: Կարճ ժամանակամիջոցի մը ընթացքին՝ ... ժամասացութեամբ մը սկսած երեկոյթին ճոխ յայտագրով մը հանդէս եկած է «Շնորհալի» երգչախումբը՝ խմբավարութեամբ Եդուարդ Յակոբեանի: Մենակատարներ հանդէս եկած են նաեւ արտասանութիւններով:

ԳԱՀԻՐԷԻ Նուպարեան ազգային վարժարանին ճաշասրահին մէջ, Ապրիլ 23ին, նոյն վարժարանին ու Գալուստեան ազգային վարժարանին աշակերտութիւնը ոգեկոչած է Եղեռնի 75-ամեակը: Նուպարեան վարժարանի տնօրէն՝ Մարտիկ Պալյեանի հակիրճ խօսքը յաջորդած է գեղարուեստական բաժինը:

ՊՈԼՍՈՅ Էսաեան Սանուց Միութեան մէջ, Մայիս 7, գրական երեկոյթով մը նշուած է բանաստեղծուհի Իրմա Աճէմեանի գրական գործունէութեան երեսնամեակը: Ժագլին Էրմէնի հանդիսավարած երեկոյթին բանախօսած է «Մարմարա»ի խմբագիր՝ Ռոպէր Հատտէճեան, մեծարեալին Թրքերէն մէկ բանաստեղծութիւնը արտասանած է դերասանուհի Անի Իփէքքայա: Յայտագրին Բ. մասին մէջ Ուսուցչաց հիմնարկի անունով խօսք առած է Դպրեվանքի տնօրէն Հայկ Նշան, ապա Իրմա Աճէմեանի դասընկերուհիներէն՝ ուսուցչուհի Ալիս Թիւթիւնճեան: Իրմա Աճէմեանի գործերէն բաղկացեալ արտասանութեան յայտագիր մը գործադրած է Սիլվա Կոմիկեան, որմէ ետք Պոլսոյ Պետական Օփերայէն Ալիս Մանուկեան երգած է Իրմա Աճէմեանի բանաստեղծութիւններուն վրայ Սիրվարդ Գարամանուկի յօրինած երգերը: Շահան Եպիսկոպոս Սվաճեանի հուսկ բանքէն առաջ կարդացուած է Իրմա Աճէմեանի որ ներկայ չէր, շնորհակալութեան ուղերձը:

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ շքեղ ճաշարանի մը մէջ նշուած է Արեւմտեան — Ամերիկայի Հ.Օ.Մ.-ի «Սիփան» մասնաճիւղին 15-րդ տարեդարձը: Օրուան հանդիսավարուհիին բացման խօսքէն ետք, խօսք առած է մասնաճիւղի ատենապետ Լուսին Մելիքեան: Ողջոյնի խօսքեր արտասանուած են զանազան կազմակերպութիւններու կողմէ:

ԼՈՍ — ԱՆՃԸԼԸՍԻ շրջանի հովիւի «Ֆերահեան» վարժարանի սրահին մէջ, Ապրիլ 8-ին, տեղի ունեցած է գրական - երաժշտական երեկոյթ մը՝ նուիրուած Եղեռնի զոհերուն եւ ի մասնաւորի Կոմիտաս Վարդապետի յիշատակին: Երեւանի Կոմիտաս Երաժշտանոցէն վկայեալ խմբավար Եդուարդ Զուհարեան երեկոյթի յայտագրին համար Պարոյր Սեւակի «Անլռելի Զանգակատուն» վիպերգէն ութ ղողանջներ քաղած ու զանոնք համադրած է Կոմիտասի երաժշտութեան եւ մեղեդիներուն հետ: Բոլոր արտասանութիւնները եղած են հայաստանցի արուեստագէտներու կատարողութեամբ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՈՒՆՋԻ

ԼԻՈՆ. — Տիկին Խաթուն – Լիւսի Մկրտիչեան Հայկանոյշ Ոսկերիչեանի (Փարիզ) եւ Գոհարիկ Ոսկերիչեանի (Լիոն) մահուան առթիւ փոխան ծաղիկի 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

J.A.F. - Marseille
RECHERCHE
UN(E) DIRECTEUR(TRICE)
possédant le BAFD
pour une colonie recevant 40 enfants
d'Arménie
téléphoner à partir de 20 heures
au (16) 91-48-81-94

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ ԵՒ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ՀՈԳԵԳԱԼՍՏԵԱՆ ՏՕՆԻՆ՝
ՅՈՒՆԻՍ 2 – 3ԻՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
339, avenue du Prado

Պոլսոյ Ս. Խաչ Դպրեվանքի Եւրոպա բնակող նախկին սաները այս տարի իրենց Միութեան տարեկան հանդիպումն ու ընդհանուր ժողովը կը կազմակերպեն Մարսէյլի մէջ, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, Հոգեգալստեան տօնին առթիւ։ Յայտագիրը հետեւեալն է. –

Յունիս 2. – Ընդհանուր ժողով Մայր Եկեղեցւոյ Ա. Զրքաշեան սրահին մէջ, ժամը՝ 20.30–էն սկսեալ։

ՕՐԱԿԱՐԳ. – Տեղեկագիր 1989 եւ 1990 թուականներու գործունէութեան։
— Խորհրդակցութիւններ։
— Ընտրութիւն նոր վարչութեան։

Յունիս 3. – Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ Հոգեգալուստի տօնին առթիւ։ Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԵՔՃԵԱՆ։ Պատարագէն ետք կը կատարուի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն Դպրեվանքի զոյգ վախճանեալ վանահայրերու՝ ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ–ի եւ ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ–ի հոգիներուն ի հանգիստ, նաեւ մահացած բոլոր նախկին սաներու, ուսուցիչներու, խնամակալներու եւ բարերարներու հոգիներուն։

Նոյն օրը կէսօրին տեղի կ'ունենայ տարեկան ճաշ Մայր Եկեղեցւոյ Ա. Զրքաշեան սրահին մէջ, որուն մասնակցելու կը հրաւիրուին բոլոր փափաքողները։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԱՅԻՍ 28

ՏԱՐԵԴԱՐՁ
ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ
ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ՝
1918 ՄԱՅԻՍ 28

Հայաստանի Անկախութեան հռչակման առթիւ, Երկուշաբթի, Մայիս 28, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի եւ կը կատարուի Գոհաբանական մաղթանք։

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9–ին։
Պատարագ՝ ժամը 10.15–ին։
Գոհաբանական մաղթանք՝ ժամը 11.15–ին։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ալպէռ Դաւիթեան կը փնտռէ իր հօրեղբայրը՝ Լեւոն-Արտաշէս Դաւիթեան։ Հայրը, Դաւիթ – Արտաշէս Դաւիթեան (Էրզրումցի), կը խորհի թէ երբ ինք Լիբանան անցած է 1923–ին, իր եղբայրը Լեւոն, նոյն ատեն մեկնած է Մարսէյլ, Ֆրանսա։ Որեւէ տեղեկութիւն, Լեւոն – Արտաշէս Դաւիթեանի կամ իր ընտանիքին մասին, շնորհակալութեամբ պիտի ընդունուի։ Կը խնդրուի կապ պահել հետեւեալ հասցէին հետ. –

Albert D. DAVIDIAN
P.O. Box 1683
Doha - QATAR
Tél. Doha - 411414
London - 445 56 85

CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE
Section « A g n o u n i »
d'Asnières, Bois-Colombes, Argenteuil

vous invite à une

MINI CROISIERE SUR LA SEINE

à bord du *«Vert Galant»*
le Lundi 4 Juin
Départ du Pont Neuf à 9 h 30
Retour vers 18 h.
• Prix : 300 Frs.

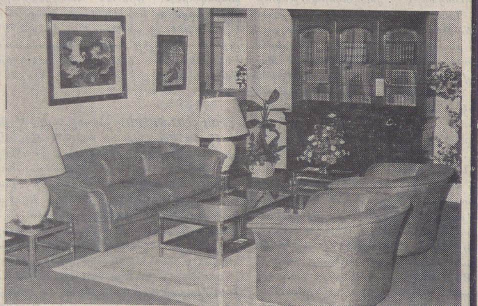
Réservations par téléphone :

39. 81. 33. 62
34. 17. 46. 63 — *Places limitées* —

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կազմակերպ Խաչի Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի դպրոցի տարեվերջի հանդէսը Յունիս 22, Ուրբաթ երեկոյեան։

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

“Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն”

RENCONTRE EXCEPTIONNELLE
entre la France et l'Arménie
avec de nombreuses personnalités de la musique venues d'Arménie

Partitions d'Arménie

CONCERTS — EXPOSITIONS — CONFERENCES

organisés par le CRDA

au Musée National des Arts et Traditions Populaires
6, avenue Mahatma Gandhi, 75116 Paris

—— PROGRAMME DES CONCERTS ——

Lundi 28 mai

20 H — 22 H «Présence de la musique populaire en Arménie et dans la diaspora» :
1ère partie : Ensemble Instrumental Arménien, dirigé par Jean - Pierre Nergararian (France);
2ème partie : Chants et Musiques, sous la direction du célèbre soliste (doudouk) Meguerditch Malkhassian (Léninakan, Arménie).

Mercredi 30 mai

20 H — 22 H «Splendeurs de la musique classique» (1er concert) avec
— Araxe Mansourian (cantatrice à l'Opéra d'Erevan - Arménie);
— Tigran Mansourian (compositions - Arménie);
— Svedlana Navassardian (piano - Arménie).

Vendredi 1er juin

20 H — 22 H «Musique liturgique d'une des plus anciennes chrétientés d'Orient» :
— Pour la première fois en Europe, Chorale liturgique de l'Eglise Sainte-Gayané de la ville d'Etchmiadzine (Arménie).

Samedi 2 juin

17 H — 19 H «Splendeurs de la musique classique» (2ème concert) avec
— Hasmig Surmelian (piano, France) et Martine Costenoble (violon, France).
— Quator Erevan (Arménie).
20 H — 22 H Chorale liturgique Sainte-Gayané + solistes de musique populaire (Arménie).

avec le concours de :
Ministère de la Culture et de la Communication,
Musée National des Arts et Traditions Populaires
et la participation de la Société Centrotel.

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

La M. C. A. présente
l'A. P. A. F.

EXPOSITION DE PEINTURE

«TROIS COULEURS - QUATRIÈME DIMENSION»

— Première exposition d'un travail collectif —
avec les artistes suivants :
Asilva — Ganantchian P. — Ghazerian H. — Gorene M. S. — Jirka — Kazan K. (sculpture) — Kazandjian J. — Laroche S. — Mildonian G. — Nakchi — Nersessian G. — Samuelian P. (photos) — Toucas — Terzian

L'exposition sera ouverte :
du Vendredi 25mai au Lundi 4 Juin
— E n t r é e l i b r e —

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43 - 76 - 55 - 89

L'UNION CULTURELLE FRANÇAISE
DES ARMENIENS DE FRANCE
— U. C. F. A. F. —
Section d'Asnières, Bois-Colombes
Colombes
présente
pour la première fois en France

LA COMPAGNIE DU THEATRE NATIONAL
DU JEUNE SPECTATEUR D'EREVAN
(TUZ)

dans une nouvelle création

L'ASSEMBLÉE DES SOURIS

comédie musicale pour petits et grands
d'après la pièce de
Vartkès MOVSESSIAN
Mise en scène Yervant GHAZANDJIAN
Musique Narek DOURIAN
Dimanche 3 Juin à 16 h précises
Salle JEAN RENOIR
35, rue du Général Leclerc
Villa des Aubépines
92270 Bois - Colombes
(tout près de la gare de Bois-Colombes)
Prix des places : 100 Frs.
Enfants : 50 Frs.
Réservation des billets :

Daniel DJIZMEDJIAN
47. 81. 09. 72
et auprès des membres de l'U.C.F.A.F.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Բժիշկներու Միութեան (UMAF)
ճաշ — պարահանդէսը
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 17—ԻՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 29
MARDI
29 MAI
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

65րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.283
Fondateur SCHAVARGH MISSAKIAN
65e ANNEE — No 17.283

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԷՆ ԵՏՔ՝

ԵՐԵՒԱՆԻ ՍԵՒ ԿԻՐԱԿԻՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԶՕՐՔԸ ԱՆԽՆԱՅ ԿԸ ԿՐԱԿԷ

18 ՄԵՌԵԱԼ
29 ՎԻՐԱՒՈՐ

- ԿԻՆԵՐ ԵՒ ԵՐԱԽԱՆԵՐ -

ԿԷՍ ԳԻՇԵՐԻՆ ԱԼ՝
ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆ - ՍՊԻՏԱԿ - ԿԻՐՈՎԱԿԱՆ

ՈՉ ՄԷԿ ԶՈՀ

Ինչ որ կը պատահի ներկայիս Երեւան – եւ չենք կրնար ըսել նոյնիսկ պատահեցաւ, քանի որ Երկուշաբթի առաւօտ դեռ քաղաքը չէր հանդարտած երբ հեռաձայնով կը խօսէինք – այնքան կանխամտածուած կը թուի, որ Մոսկուա պատրաստըւած սենարիոյէ մը տարբեր բան չէ:

Փորձենք դէպքերը ներկայացնել ժամանակագրական կարգով, աւելի յստակ պատկեր մը կարենալ տալու համար:

Մայիս 24-ին, Հինգշաբթի, Ստեփանակերտ կը ժամանէ, Բաքուէն, Ռուսերէ եւ Ազրպէյճանցիներէ բաղկացած յանձնախումբ մը, ստուգելու եւ քննելու համար դրամատուներու կացութիւնը, բաւական վնձու պատրուակ մը: Այս յանձնախումբին ներկայութիւնը, բնականաբար, շատ անախորժ է բնակչութեան համար, որ իր դժգոհութիւնը կ՚արտայայտէ: Ի՞նչ գործ ունին այս մարդիկը եւ ի՞նչ ընելու եկած են: Յիշենք թէ Մայիս 20-ին կատարուած ընտրութիւնները, ժողովուրդին 95%-ին մասնակցութեամբ եւ հակառակ սպառնալիքներուն արդէն լարուած մթնոլորտի մը ծնունդ տուած էին: Ուրեմն, Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 22·30-ին, խորհրդային զօրքը մեքենաներով կը սկսի յառաջանալ եւ կրակել նախ Ստեփանակերտի ծայրամասէն, ապա ուղղակի դէպի կեդրոն, անդադար կրակելով, այն աստիճանի որ յաջորդ օրը, «Կոմունիստ» թերթն իսկ կը խորագրէ. — «Սարսափելի գիշերը»: Հոս, մէկ մեռեալ կայ եւ վիրաւորներ: Մէկ ռուս զինուոր ալ մեռած է:

Ուրբաթ օր, միթինկ կայ Երեւան եւ ինչպէս մեզի բացատրեց Բարգէն Արարքցեան, Երկուշաբթի առտու, հոն գնահատականը կը կատարուի Ստեփանակերտի դէպքերուն: Շատ պարզ է նպատակը ժողովուրդին, 95% մասնակցութենէն ետք զինուորականները ամէն ինչ պիտի ընեն սարսափի մթնոլորտի մը մէջ պահելու համար բնակչութիւնը, խանգարելու համար Հայաստանի ընտրութիւններու ամբողջացումը:

Այս է կացութիւնը, երբ Շաբաթ օր, Մայիս 26-ին Երեւան կը ժամանեն Խորհրդային Ներքին նախարարութեան ուժերու հրամանատար՝ զօր. Շատալին, տեղակալ Շիլով եւ ՔԱ – Կէ – Պէ-ի բարձրաստիճան պաշտօնատար մը: Օրուան մէջ, կ՚ունենան բազմաթիւ հանդիպումներ, կը դիմեն նաեւ ՀՀՇ-ի «բացատրելու» համար իրենց ժամանման դրդապատճառը. – տեղեկութիւններ ստացած են, ըստ որոնց, Երկուշաբթի օր, Մայիս 28-ին ծանր դէպքեր պիտի պատահին Երեւան, ու կը թուեն՝ Լենինի արձանի տապալում, պետական շէնքերու եւ հաստատութեանց դրաւում եւայլն, եւայլն: Այլ խօսքով՝ ըմբոստական շարժում մը: Այս բոլորը՝ բացարձակապէս անհիմն: Նախորդ օրուան, Ուրբաթ, միթինկին արդէն Լեւոն Տէր – Պետրոսեան պարզած է թէ Երկուշաբթի օր, ժամը 15-ին միթինկ կը կատարուի, ոչ միայն ՀՀՇ-ի, այլեւ միւս կազմակերպութիւններու մասնակցութեամբ:

Մայիս 26-ին ալ Վրաստանի անկախութեան տարեդարձն էր եւ աւելի տրամաբանական կ՚ըլլար որ այդ պատուիրակութիւնը Թիֆլիս երթար: Աւելցնենք որ Շաբաթ օր, Ներքին նախարարութեան ուժերու այս անձնաւորութեանց հետ Երեւան կուգար նաեւ Ա. քարտուղար՝ Վլադիմիր Մովսիսեան, որ ինչպէս գրած էինք Մոսկուա գացած էր առողջական պատճառներով: (Մովսիսեան աղիքներու վիրաբուժական գործողութեան մը ենթարկուած է եւ կրկին հիւանդանոց պիտի մտնէ):

Այս «Մայիս 28-ին պատահելիքներու» առընչութեամբ, յատկանշական զուգադիպութիւն մը կայ, որ ալ աւելի կ՚ամրապնդէ կանխամտածուած, orchestré ինչպէս կ՚ըսեն Ֆրանսացիք, բնոյթը կատարուածին: Արդարեւ, Հինգշաբթի օր, Մայիս 24-ին, երբ ոչինչ կար տակաւին, «Լիպերասիոն»ի մէջ գրութիւն մը լոյս կը տեսնէր սա խորագրով՝ «Jeu politique brouillé en Arménie», ուր անդրադարձէ մը ետք ընտրութիւններուն, Ֆրէտէրիք Պուրկատ կը ծանրանար տնտեսական աղքատ կացութեան վրայ («Հայաստան անդունդին եզրն է», կը գրէ) ու սապէս բան մը կը գրէ. – «Երեւան, վերջին օրերու շշուկները հետեւեալ սենարիոն կը նկարագրեն բերնէ բերան.– Մայիս 26-ին Վրաստան իր անկախութիւնը կը հռչակէ, Մայիս 28-ին, Հայաստան ալ կը պարտաւորուի, ինչպէս, պարտաւորուեցաւ անցեալին, 1918-ին»:

Ու թերթին թղթակիցը կ՚աւելցնէր թէ Կարլէն Դալլաքեան ալ ըսաւ չէր հերքեր՝ «ժամանակն է քաղաքականօրէն, մշակոյթով եւ տնտեսութեամբ ներառնել Սփիւռքը» կը բացատրէր, կոչ ընելով ազգային փրկութեան հայկական համագումարի մը հաստատման համար: «Մոնտ» իսկ, Շաբաթ գիշեր (Մայիս 27 / 28) կը խորագրէր «պայթուցիկ կացութիւն Հայաստան»ի մէջ, երբ դեռ ոչինչ պատահած էր: Այս եւս, կը հաստատէ եթէ հարկ էր բուն խաղը: Այս ամբողջը կը կատարուի միայն ու միայն ընտրութիւններուն պատճառով: Երբ բոլոր գրգռութիւններն ու մեքենայութիւնները չյաջողեցան յետաձգել տալ եւ Մայիս 20-ին ալ, առաջին արդիւնքներն իսկ ցոյց տուին թէ ով պիտի յաղթէ, կամ մանաւա՛նդ ո՛վ պիտի չյաղթէ, անհրաժեշտ տեսնուեցաւ նոր բան մտածել:

Վերադառնալով երեւանեան մեր ժամանակագրութեան, յիշենք ուրեմն որ Մայիս 28-ի համար, նախատեսուած էր միայն միթինկ, քաղաքային Կոմիտէն ալ «ոչ – աշխատանքի օր» հռչակած էր: Նոյն Ուրբաթ օրը, Լեւոն Տէր – Պետրոսեան իր ելոյթին մէջ շեշտած էր թէ երբ Ստեփանակերտի ժողովուրդը ինքնապաշտպանութեան կը դիմէ, զէնք կ՚առնէ, Հայաստանի ժողովուրդը չի կրնար անտարբեր մնալ: Լ. Տէր – Պետրոսեան բացատրած է նաեւ թէ մեզի նպաստաւոր է կայունութիւնը:

Շաբաթ օր, ուրեմն մինչ Վազգէն Մանուկեան, Բարգէն Արարքցեան, Լեւոն Տէր – Պետրոսեան եւ Աշոտ Մանուչարեան կը տեսնուին Մոսկուայի պատուիրակներուն հետ, Մոսկուայի ձայնասփիւռը բոլորովին խեղաթիւրելով Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի խօսքերը, կ՚ըսէ թէ կոչ ըրած է, որ ով որ անկախութիւն կ՚ուզէ, թող զէնքը առնէ: Նոյնը կը կրկնուի իրիկունը Վրէմիա (Ժամանակ) յայտագրով, որուն ընթացքին կ՚աւելցուի նոյնիսկ թէ «միջադէպերու կը սպասուի»: Գիշերը ժամը 23-ին, Բարգէն Արարքցեան եւ Աշոտ Մանուչարեան կրկին կը դիմեն Շատալինի եւ ընկերներուն (զորս գտնելն ալ բաւական դժուար եղած է) ըսելու համար թէ պէտք է վերջ տալ գրգռութեանց, թէ յստակ է որ ամէն ինչ կազմակերպուած է, ի՞նչ գործ ունի այդ պատուիրակութիւնը Երեւան: Կարելի էր, այս պայմաններուն տակ գուշակել թէ բան մը պիտի պատահի, բայց, ոչ ոք կը խորհէր թէ այդքան շուտ, այսինքն Կիրակի առաւօտ իսկ:

Ուրեմն, Մայիս 27-ին, Կիրակի առաւօտ ժամը 8·50-ին (տեղւոյն ժամով, անշուշտ) է որ ծանր միջադէպեր կը պատահին Երեւանի կայարանը: Նախ տանք պաշտօնական տեղեկատուութիւնը: Հայ երիտասարդներ, որոնք այլեւս «ծայրայեղական» կ՚որակուին, կը յարձակին Ղափան – Երեւան գնացքին պահակախումբին վրայ, զէնքերը առնելու համար: Ղափան – Երեւան կառախումբը Նախիջեւանէն կ՚անցնի եւ այդ պատճառով ալ խորհըրդային պահակախումբ մը, բաղկացած մէկ սպայէ եւ 11 զինուորներէ, կ՚ընկերանայ կառախումբին: Բախումի ընթացքին, խորհրդային զինուորները կը կրակեն ու 6 Հայ երիտասարդ կը մեռնի, 2 ուրիշներ կը վիրաւորուին. վիրաւորուած են նաեւ տասը ռուս զինուորներ:

Այս, ինչպէս ըսինք, պաշտօնական տեղեկատուութիւնն է: Դժբախտաբար, կարելի չէր, գոնէ Երկուշաբթի առտու, ստոյգ գիտնալ բուն անցուդարձը: Զանազան նկարագրութիւններ կան: Կ՚ըսուի օրինակ, որ նախքան Երեւան հասնիլն իսկ միջադէպ մը պատահած էր պահակախումբին եւ ճամբորդի մը միջեւ եւ այս վերջինը վիրաւորուած էր, թէ ընդհարումը պատահած էր կառամատոյցը: Կ՚ըսուի մինչեւ իսկ թէ 6 Հայ երիտասարդները վիրաւորուած էին եւ զինուորները ցմահ գնդակ պարպած են: Ամէն պարագայի մէջ, դիակները այնքան այլանդակուած են, որ ոչինչ կարելի է հասկնալ:

Նոյն օրը, Մոսկուայէն մէկը եւս ժամանած է, այս անգամ՝ Խորհրդային Միութեան գլխաւոր դատախազի տեղակալ՝ Անդրէյեւ: Կայարանի դէպքին հետեւանքով, ժողովուրդը խռնուած է կայարանը, շատ բորբոքած եւ հոն ամէն բան կրնար շատ ծանր համեմատութիւններ առնել: Տեղւոյն վրայ փութացած են բոլոր կազմակերպութեանց պատասխանատուները անխտիր (թիւը աւելորդ է) եւ հանդարտեցուցած ու ցրուած ժողովուրդը:

Շաբաթ օրուան տեսակցութեան ընթացքին, Մոսկուայի պատուիրակներուն հետ, ըսուած էր իրենց որ նոր գրգռութեանց առիթ չտալու համար պէտք չէ զօրքի որեւէ տեղաշարժ ընել (բնակչութիւնը, երբ զօրքի տեղափոխումներ տեսնէ, պարզ է, կը խորհի որ բաներ մը կը պատրաստուին): Շատալին եւ ընկերները կը խոստանան, յայտնելով սակայն թէ հատ մը պիտի կատարուի Կիրակի օր, Նուպարաշէնէն (նախկին Սովետաշէն) որովհետեւ կապ չեն կրնար հաստատել լուր տալու համար:

Ու Կիրակի, կէսօրէ ետք, ժամը 17-ի շուրջ է որ ծայր կուտան նոր ծանր միջադէպեր էրեբունի թանգարանի մօտ, ուր կայ գինարանը: Հոն, փութացած են ընտանիքներ կարենալ գինարան երթալ ճանչնալու համար – եթէ կարելի է – առաւօտուան կայարանի զոհերը: Բիչ անդին կը գտնուի նաեւ զինեալ միաւորներու շտապը եւ հոս է որ կը պատահին արիւնահեղ միջադէպեր: Խորհրդային զօրքը բուռն կրակ կը բանայ Թանգարանի հրապարակը, ժողովուրդը տեսնելով որ նոր տեղաշարժ կայ զօրքի (Նուպարաշէնէն եկող) կը դիմադրէ: Եւ հոս կան նոր զոհեր, որոնց մէջ կիներ եւ երախաներ, մինչ կրակոցը կը փոխադրուի Երեւանի կեդրոնը: Առաւօտեան (Երկուշաբթի) 6-ին, կրակ բացուած էր Տեխնիկայի (ՀՀՇ-ի կեդրոնատեղի) շէնքին վրայ: Առաջին, բայց ոչ վերջնական հաշուեկշռի մը համաձայն, Կիրակի օր 18 մեռեալ կար եւ 29 վիրաւոր: Կիրակի օրուան այս արիւնալի դէպքերէն ետք, Ազատութեան (Օփերա) հրապարակը ելոյթ կ՚ունենային Խաչիկ Ստամբոլցեան, Վանօ Սիրադեղեան եւ ուրիշներ: Գիշերուան ժամը 22-ին կրակոցներ դեռ կը լսուէին, մինչ հեռատեսիլէն ելոյթ կ՚ունենային Վլադիմիր Մովսիսեան, Կեդր. Կոմիտէի տեղակալ՝ Աստուրեան, Հայաստանի փոխ – նախագահ՝ Ռաֆայէլ Ղազարեան, Աշոտ Մանուչարեան եւ ռուս զօրավար մը:

Աւելցնենք անհաւատալին, որ կէս գիշերին 6/7 բալ ուժգնութեամբ Մերքալլի աստիճանաչափով երկրաշարժ մը պատահեցաւ Լենինական, Սպիտակ եւ Կիրովական: Զոհ չկայ, բայց ցնցումը զգալի եղած էր Երեւան:

Երկուշաբթի իրիկուն, ժամը 19-ին, Հայաստանի Ինքնորոշման Միութիւնը ցոյցի մը հրաւիրած էր Փարիզի խորհըրդային դեսպանատան առջեւ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՅԻՍ 28

«LE FIGARO»

Ինչպէս հեռատեսիլ կամ ձայնասփիւռ, Հայ երիտասարդները, որոնք լաւագոյն պարագային «ազգայնամոլներ» էին (1988 փետրուարեան օրերէն) այլեւս «ծայրայեղական»ի վերածուած են, նոյնիսկ «Ֆիկառօ»ի համար: Այսինքն՝ Մոսկուայէն հեռագիրը տուող գործակալութեանց (Ա. Ֆ. Փ., Ռոյթէր եւայլն) կողմէ: Լուրը կը տրուի հիմնուելով ԹԱՍ-ի մեկնաբանութեան վրայ:

«LIBERATION»

Պարկեշտութիւնն ունի չգոհանալու ԹԱՍ-ով եւ ճշդելու թէ կայարանին մի-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀՀՇ-Ի ՄԱՄՈՒԼԷՆ

Հայաստանի թերթերը հետզհետէ աւելի կը գրաւուին մօտալուտ ընտրութիւններու նիւթով. կը հրատարակուին թեկնածուներու ցանկեր, կարծիքներ, թեր ու դէմ յօդուածներ, որոնց թիրախը կ'ըլլայ սա կամ նա ճակատը:

ՀՀՇ-ի մամուլէն «Հայք»ի (12 – 13) եւ «...Եւայլն»ի (5 – 6) մեզի հասած վերջին թիւերուն մէջ ալ տիրապետողը ընտրութիւններու նիւթն է: Յօդուածներ, հարցազրոյցներ կ'անդրադառնան ընտրութեան, ուր գլխաւոր նպատակ կը նկատուի ժողովուրդին ծառայելու ատակ խորհրդարան մը ունենալու պարագան: Այս մտահոգութիւնը ՀՀՇ-ականները խառնել դատապարտելու կը մղէ աւանդական կաղապարներու ջատագովները որոնք յաճախ անուղղակի, կը ջանան ընտրապայքարը տանիլ իրենց ուզած ուղղութեամբ: Այս ջանքը մատնանշող ու պախարակող գրութիւն մը ստորագրած է «Հայք»ի 13-րդ թիւին մէջ, շարժումին վարչութենէն Լեւոն Տէր-Պետրոսեան. այդ գրութեան առիթ տուողը եղած է «Խորհրդային Հայաստան»ի Ապրիլ 21-ի թիւին մէջ լոյս տեսած «Յայտարարութիւն»ը, զոր ստորագրած էին 22 մտաւորականներ, ինչպէս՝ Վ. Դաւթեան, Ս. Կապուտիկեան, Լ. Խուրշուդեան, Է. Ջրբաշեան եւայլն. (տե՛ս, «Յառաջ», Մայիս 4): Լեւոն Տէր-Պետրոսեան անդրադառնալով հայրենիքը ճգնաժամային կացութենէն փրկելու համար «հասարակայնութեան, պաշտօնական եւ ոչ պաշտօնական կազմակերպութիւնների ու իշխանութեան ներկայացուցիչների ժողով հրաւիրելու» անոնց առաջարկին, զարմանալի նմանութիւններ կը գտնէ կուսակցութեան Ա. քարտուղար Վլադիմիր Մովսիսեանի նոյն թերթին նախորդ թիւին մէջ հրատարակուած ելոյթին միջեւ. այս համեմատութիւնը, որպէս վերէն կատարուած պատուէրի մը գործադրութիւնը մեկնաբանել կու տայ յիշեալ «Յայտարարութիւն»ը: Արդէն իր գրութեան խորագիրը կ'ըսէ. – «Պատուէրը կատարուած է. ըսպասէք շքանշաններին»:

ՀՀՇ-ի մամուլին լրատուն է «...Եւայլն»ը. երկշաբաթաթերթ մը, որ պէսպիսուն ու հետաքրքրական բովանդակութեամբ, լայնօրէն կը գերազանցէ սահմանները պարզ տեղեկատուի մը: Ներքին ու արտաքին Սփիւռքէն կատարուած լուրաքաղի մը զուգահեռ, անոր 5 – 6 թիւերուն մէջ ուշագրաւ էջեր են երկու հարցազրոյցներ. առաջինը կատարուած է «Աւանգարդ»ի փոխ-խմբագիր ու ՀՀՇ-ի վարչական՝ Այդին Մորիկեանի, երկրորդը՝ «Ղարաբաղ» Կոմիտէի ու նոյնպէս ՀՀՇ-ի վարչութեան անդամ՝ Բաբգէն Արարքցեանի հետ:

Առաջինը աւելի կը ծանրանայ մամուլի առաքելութեան ու զայն խոչընդոտող ազդակներու վրայ: Խօսելով Ազրբէջանի հակահայ արարքներուն պատճառած զայրոյթին ու Երեւանի մէջ տեղի ունեցող ցոյցերուն մասին, ան միակ մէջբերումով մը կու տայ չհինցող մտայնութեան մը պատկերը. ան կ'ըսէ. – «Թերթը պիտի կատարէր տարեգրի իր դերը, տա՛ր գրութիւն պիտի ստեղծէր. չստեղծեց: Մինչդեռ էդ օրերին մեզ ասում էին. լուսանկարչին ուղարկեցէք էսինչ գիւղն, թող Հայերին Ադրբեջանցիներին հետ հաց ուտելիս նկարի. տպէք որպէս հայ – ռուս – թուրք բարեկամութեան մեծագոյն խորհրդանիշ»:

Ապա աւելի կեդրոնանալով մամուլի դերին մասին, կը շարունակէ. «Լրագրողը միջնորդ է ժողովրդի եւ «վերեւ»ի միջեւ: Նա ձեւակերպում է այն գաղափարը, միտքը, որը պիտի ժողովրդից հասցնել վերեւներին, որպէսզի այն իրագործուի, իրականութիւն դառնայ: Բայց երբ պեթոնէ պատի ես հանդիպում էդ «վերեւ» կոչուածներում, չգիտես ինչ անել»:

Որպէսզի սրբագրուին այս ու նման բազմաթիւ կացութիւններ, Ա. Մորիկեան ամենայարմար առիթ կը նկատէ ընտրութիւնները. սակայն անոնք որ պիտի կատարուին իսկական ժողովրդավարութեան մը պայմաններուն մէջ. «Ասում են ամէն ժողովուրդ արժանի է իր ղեկավարութեանը: Ժողովուրդն ինքը պէտք է ընտրի թէ ինչ ճանապարհով է գնալու. ազատագրմա՞ն, թէ էլի մի հինգ տարով մի ծանր լուծ դնի իր վզին ու ստիպուած [illegible] տաշրջանի համար Գերագոյն խորհուրդի մօտ հաւաքուել, դեպուտատ ծեծել, նստաշրջան հրաւիրելու համար նրանց մի կերպ քարշ տալ Ազատութեան հրապարակ կամ համագումարների պալատ...: Ժողովուրդն ինքը պիտի որոշի: Եթէ ուզում է հանգիստ իր գործին անցնել, աշխատել առանց գործադուլների, նստացոյցերի ու հացադուլների, իսկ իր անունից իր համար իրեն ձեռնտու որոշումներ ընդունուեն Գերագոյն խորհուրդում, ուրեմն պիտի ճիշդ ընտրութիւն անի, պարտաւոր է անել»:

Ա. Մորիկեանի հետ կատարուած հարցազրոյցը կ'աւարտի հետեւեալ հարցումով. «Ի՞նչ կը ցանկանայիր քո ընտրողներին»: Ու ան կը պատասխանէ. – «Երբ երկրաշարժի յաջորդ օրը եղայ աղէտի գօտում, մի բան մտածեցի, որ երկրաշարժը ստից բան է մեր ղեկավարութեան համեմատութեամբ: Մեր ղեկավարութիւնը մեզ համար աւելի մեծ աղէտ է, քան երկրաշարժը: Տա Աստուած որ հիմա էլ այդպէս չլինի, ինչ – որ բան փոխուի: Եթէ խելք ունենք պէտք է ճիշդ ընտրութիւն անենք: Եթէ 260-ից 200-ը գոնէ բարոյական մարդիկ լինեն, հերիք է: Հակառակը ողբերգութիւն է, հակառակը մի նոր Ապրիլի 24 է, մի նոր Դեկտեմբերի 7, մի նոր Փետրուարի 28 է, մի նոր Նոյեմբերի 7, մի նոր Նոյեմբերի 29...»:

«...Եւայլն»ի յաջորդ թիւին հարցազրոյցն ալ կատարուած է Բաբգէն Արարքցեանի հետ. ան եւս կը ծանրանայ ընտրութեան վրայ, չեշտելով հանդերձ ինք եւս, թէ «շատ կարեւոր է այսօր լաւ խորհրդարան ունենալը», կ'աւելցնէ, աւելի բծախնդիր մօտեցումով մը. «բստ իս, ինչպիսի ընտրութիւններ էլ լինեն, խորհրդարանը կայուն չի լինելու: Ուստի պատահական չէ որ այսօր արդէն խօսում ենք այն մասին, որ այս խորհրդարանի լիազօրութիւնները սահմանափակուեն ոչ թէ հինգ, այլ երկու կամ երեք տարով, որպէսզի Հայաստանի քաղաքական քարտէզի որոշ կայունացումից յետոյ հնարաւոր լինի անցկացնել նոր, աւելի ժողովրդավարական, բազմակուսակցական ընտրութիւններ, բնականոն քաղաքական սկզբունքներով»:

Սկզբունքի նոյն մօտեցումը կ'արտայայտուի նոյն ոլորտէն այլ հարցումի մը պատասխանին մէջ. հարցումը կը վերաբերի նախագահական ընտրութիւններուն. այդ ընտրութիւնները եթէ ուղղակի տեղի ունենան, ՀՀՇ-ի վարչութիւնը ունի՞ թեկնածու «որը կը մրցի ապարատի թեկնածուի հետ»: Նոյնքան արմատական է տրամաբանութիւնը. «կայ այդպիսի թեկնածու, բայց որոշիչը այստեղ անձը չէ: Ամբողջ համակարգն է պէտք փոխել: ... Այսօր այդպիսին է Խորհրդային Միութիւնում եւ մանաւանդ Հայաստանում ստեղծուած վարչական ամբողջատիրական համակարգը՝ ստեղծուած 70 տարում, որի իներցիան դեռ շատ մեծ է: Այդ հսկայական պտտանիւը կանգնեցնելն այսօր շատ դժուար խնդիր է: Հէնց դա պիտի անի խորհրդարանը: Նորընտիր խորհրդարանի դերը իմ կարծիքով, այդ համակարգը փոխելն է, ոչ թէ այս կամ այն պաշտօնատար անձին աւելի արժանաւորով փոխարինելը»:

Բաբգէն Արարքցեանի հետ կատարուած հարցազրոյցը ժամանակին մէջ յետ քայլ մը ըլլալով, կ'առնչուի նաեւ ՀՀՇ-ի համագումարին. ինչպէս ծանօթ է, այդ համագումարը իրմով ստեղծուած պատմական երեւոյթէն ու մեր քաղաքական կեանքին բերած նոր տարածքէն աւելի, խնդրոյ առարկայ եղաւ իրեն դէմ բարձրացած աղմուկով, յատկապէս Սփիւռքեան կարգ մը շրջանակներու եւ հայաստանեան պաշտօնական ոլորտին կողմէ: Բ. Արարքցեան եւս կ'անդրադառնայ այս պարագային, բերելով հետեւեալ տեղեկութիւնները.– «Մեր փաստաթղթերը հրապարակուած էին դեռ 1988-ին եւ յայտնի էին բոլորին: Քաղաքական բանավէճեր կարելի էր վարել ցանկացած այլ պարագայում: Մինչդեռ մեր տեսակէտների այս համակարգը չընդունող այդ մարդիկ բանավէճի մէջ չփորձեցին մտնել ոչ մինչեւ համագումարը, ոչ էլ նրանից յետոյ, այլ տապալում էին համագումարը՝ այն վերածելով բանավիճային ակումբի: Համագումարի ժամանակ յայտարարեցինք որ ծրագիրը բաց է եւ պատրաստ ենք բանավէճերի: Բայց մեր ընդդիմախօսներից ո՛չ մէկը յետագայում չանդրադարձաւ դրան: Սա նշանակում է, որ նրանց ոչ թէ քաղաքական սկզբունքներն էին հետաքրքրում, այլ ծնուող հզօր ուժի տապալումը»:

Ինչպէս կ'երեւի, Հայաստանի քաղաքական կեանքի յառաջիկայ զարգացումը լայնօրէն կապուած էր ընտրութիւններու նախ անարգել, ապա ժողովրդավար ընթացքին. առաջինը որոշ չափով մտահոգութիւն չի պատճառեր այլեւս, քանի որ չյաջողեցան զանոնք յետաձգելու յամառ ջանքերը. կը մնայ ունենալ ժողովրդավարական առաջին ընտրութիւններուն ալ ապացոյցը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՀԱՑՈՒԽՑԱՐԴԱՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

– Դ –

Այս քիչ մը ժխտական պատկերը միակողմանի գաղափար մը լոկ կու տայ մեր ազգի երկու հատուածներու կարողականութեան եւ ուժականութեան մասին: Ժողովուրդ մը միշտ աւելի մեծ է քան իր պատմութիւնը, իր հողն ու իր ֆիզիքական վիճակը, եւ վստահօրէն աւելի կենսունակ՝ քան իր արտաքին պատկերը, որքան ալ յուսահատական երեւայ այդ: Մեր ազգը մանաւանդ, շատ փաստեր տուած է այդ մասին: Ուստի, անհրաժեշտ է ուրուագծել, առանց աժան պարծենկոտութեան՝ քանի մը չեշտ առաքինութիւնները եւ յուսադրիչ երեւոյթները մեր կացութեան եւ որոնք, անգամ մը եւս կրկնենք՝ չեն սպառեր մեր ժողովուրդին հսկայ պահեստը ստեղծումի եւ տոկալու կարողութեան:

ԴՐԱԿԱՆ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ — ՀԱՅԱՍՏԱՆ

1. – Երիտասարդական առողջ սերունդ մը գործի գլուխ կը գտնուի այսօր, ըստ Պր. Ս. Սարգսեանի հաւաստիքին:

2. – Նկարչութեան, երաժշտութեան, թատրոնի ու ֆիլմարուեստի մէջ նոր տաղանդներ երեւան եկած են վերջին տարիներուն: Գրականութեան մէջ ալ լուրջ եւ յուսատու գրիչներ չեն պակսիր:

3. – Ժողովուրդի մէջ միակամութեան նոր ոգիի մը յայտնաբերումը՝ շնորհիւ, մեծ մասամբ՝ Մայիս 28-ի, Հայաստանի Անկախ Հանրապետութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան, մեր անմիջական անցեալի պատմութեան ճանաչման, բայց մանաւանդ՝ Արցախի առթիւ սկսած ազատագրական պայքարի ու բողոքի եւ ոգեկցութեան մեծ ցոյցերու ընթացքին ստեղծուած նոր եղբայրակցութեան ու խանդավառութեան զգացումին:

4. – Ազգային ոգին աւելի ազատօրէն կ'արտայայտուի եւ քաղաքացիական զգացումը տակաւ կերպարանք կը գտնէ: Այս ոգին վերագրելու է կուսակցութիւններու նման կառոյցները որոնք տակաւ կը բիւրեղացնեն զուտ «քաղաքական» գիտակցութեան մը զարթօնքը որուն առաջին արտայայտութիւնները եղան Հայ Համազգային Շարժումը, նոր կազմուած Համահայկական Ճակատը (իր միաւորած 40-ի չափ կազմակերպութիւններով՝ որոնք սակայն «ամաթէօր» ու փորձառական խմբաւորումներ են տակաւին, եւ իր Ազատ Հայք հրատարակչականով՝ որ Հ. Յ. Դ.-ի օրգան «Դրօշակը» 500 տպաքանակով կ'արտատպէ), եւ Պարոյր Հայրիկեանի խմբակը:

5. – Սփիւռքէն ու նաեւ օտար երկիրներէ եկած նիւթական, բարոյական ու այլ օժանդակութիւնը նպաստ է երկրին: Հայութիւնը կը սկսի գիտակցիլ բարեկեցիկ ու հայրենասէր Սփիւռքի մը գոյութեան, բարոյական ու ժ կը ստանայ անկէ ու այլեւս նուազ առանձին կը զգայ ինքզինքը:

6. – Մարմնամարզի եւ ծանրաբարձութեան մէջ ու ճատրակի մէջ Հայերուն բերած յաջողութիւնները:

7. – Ռուսականական բռնատիրութիւնը զգալիօրէն նուազած է:

8. – Խորհրդային Միութենէն յարաբերաբար աւելի ազատօրէն արտասահման այցելելու իրաւունքը:

9. – Նոր կապերու հաստատում՝ Սփիւռքի Հայութեան, Պալթեան երեք հանրապետութիւններու եւ արեւելեան Եւրոպայի երկիրներու հետ:

10. – Հողին միսթիքը ... Հողին տէրն ու ծառան ըլլալու, ու՝ հակառակ երկրաշարժին՝ անոր խորհրդաւոր ու գերբնական ուժերէն պաշտպանուած ըլլալու հաւատքը (Թումանեանի «Լուսաւորչի Կանթեղին» պատգամը...) եւ դարերու ընթացքին ծագում առած տոկուն աւանդութիւններու խորը արմատ ու ճիւղ արձակած ըլլալու մշակութային ապրումը, Պատմութեան ու Հայրենիքին տուած շարժաթափը (momentum) — ասոնք ըլլալու են այդ միսթիքին քանի մը տարրերը: Անկասկած ճարտարապետական կոթողները, Արարատի տեսքը եւ որոշ գրականութիւն մը՝ որ հողի ոգեղինացման, անկեղծ հայրենասիրութեան եւ «հայ ժողովուրդի հում, հարազատ իմաստութեան» խօսքը ըլլալով հանդերձ՝ անցելապաշտութեան, անսրբագրելի աւանդապահութեան մէջ, խրած, մնացած ու շատ հաւանաբար ամլութեան դատապարտուած կեցուածք մըն է, ինչպէս օրինակի համար՝ Հ. Մաթեւոսեանի գործը, ինչպէս նաեւ բնածին ու վաւերական Փոլքլորը՝ դեր մը կը խաղան այդ միսթիքի ամրացման մէջ:

11. – Այն անգնահատելի ու մեծարժէք գանձը՝ որ Գիտութիւններու Ակադեմիան եւ Պետական Մատենադարանն են, մշակոյթի խարիսխ ու բերդ նոյն ատեն՝ հայ մտքին համար Հայաստանէն ներս ու նաեւ Հայաստանէն դուրս, եւ որոնց կը պարտի, մեծ մասով, Հայաստանը՝ այն բարձր վարկը որ կը վայելէ ան միջազգային ակադեմական շրջանակներու մօտ:

12. – Արցախի Հայութեան մաքառումի հերոսական ոգին, որու արձագանգները ամէն Հայու սրտէն ներս՝ հպարտութեան, գոհարերութեան ու սիրոյ անըսպառ աղբիւր են:

13. – Հայաստան բնակութիւն հաստատած օտարամուտ եւ յաճախ վնասաբեր տարրերու գրեթէ ամբողջական մաքրագործումը:

14. – Պաշարումի, անտարբերութեան ու զրկանքի (խորհելու է որ 70 տարի համայնավար վարչակարգին տոկալու համար մարդ չարքաշ, դիմացկուն բնաւորութիւն մը կը մշակէ, ինչպէս կ'ըսէր Սոլժենիցին, Հարվըրտի մէջ) օրհասական այս ամիսներուն՝ Հայաստանի հայութեան ցուցաբերած վճռակամութիւնը եւ քաջութիւնը բարոյական թափին, մեզի իսկ անծանօթ ուժերու գոյութեան գրաւականն է, Նոյնը ճիշդ է նաեւ Լիբանանի եւ Պարսկաստանի Հայութեան պայքարին:

ՍԽԱԼԸ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ Է

Ոճրային բժշկութիւնը ծագում առած է ԺԹ. դարուն. ան շատ բան կը պարտի բժիշկ Լոմպրոզոյի (1836 – 1909) որ բժշկական ուսումէն ետք հակած է դէպի հոգեբուժում եւ ոճրային մարդաբանութիւն: 1876-ին հրատարակուած իր փորձագրութիւնը կը միտի ցոյց տալու թէ ոմանք կը ծնին «ոճիրը իրենց արեան մէջ». այսինքն՝ ի ծնէ ոճրագործներ են: Այս տեսութիւնը տիրական կը մնայ մինչեւ իր մահը:

Օր մը իշխան Ռ. Պոնափարթ անոր ցոյց կու տայ գանկերու իր հաւաքածոն: Վեց գանկերու միջեւ կայ Շառլոթ Քորտէի գանկը: Լոմպրոզո անմիջապէս կը զանազանէ զայն ու իր վճիռը կ'արձակէ. «Այս գանկը անբնականութիւններով հարուստ է»: Ապա կը մանրամասնէ այդ անբնականութիւնները որոնք անհատական չեն, այլ՝ ախտաբանական:

Վէճ մը ծայր կու տայ իր եւ ուրիշ մասնագէտներու միջեւ: Սակայն երկար չի տեւեր, քանի որ բժիշկ մը կը յայտնէ իր լուրջ հետաքրքրութեան արդիւնքը. այդ գանկը Շառլոթ Քորտէի չի պատկանիր: Լոմպրոզո կը ստիպուի ուրիշ գանկեր փնտռել իր տեսութիւնը հիմնաւորելու համար:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՓԵՐԱՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան Ե. հանդիպումը, Մայիս 20, կիրակի յետմիջօրէին, նիւթ ունէր Հայկական օփերան: Օրուան դասախօսն էր Արմէն Մութաֆեան: Այս անունին ու վերոյիշեալ նիւթին միասնութիւնը անակնկալ էր շատերու համար. ինչպէս իր ողջոյնի խօսքին մէջ շեշտեց Գրիգոր Պըլտեան, ծանօթ էր թէ Արմէն Մութաֆեան ուսողութեան դասախօս էր, պատմագէտ, բայց երաժշտական իր հմտութիւնը մեծ մասով շուքի մէջ մնացած էր:

Արմէն Մութաֆեան կանխակալ տարածուած կարծիքի մը սրբագրութեան ջանքով սկսաւ իր դասախօսութեան. սովոր էր ըսել կամ կարծել թէ հայկական երաժշտութեան կալուածին մէջ տեղ չունէր օփերան:

Հետաքրքրական էր լսել թէ օփերան Հայաստան մուտք գործելէ առաջ, Հայաստան ինքը, իր պատմութեամբ, տեղ ունեցած էր օփերայի աշխարհին մէջ: Օտար երաժիշտներու կողմէ բազմաթիւ անգամներ գործածուած էին Հայոց պատմութենէն դրուագներ կամ հերոսներ: Այսպէս, օրինակ իտալական 16 օփերա գոյութիւն ունէր «Տիգրան» անունով: Սոնք անշուշտ կարելի չէր հայկական օփերա նկատել:

Հայկական օփերան ծագում առաւ Հայաստանէն դուրս, Պոլիս: Անցեալ դարու Բ. կէսին Թանզիմաթի բերած ազատութեան որոշ լրթնում մը օգնեց այս ծագումին: Նոյնիսկ հոն 1858-ին Գաբրիէլ Երանեան որ հեղինակն էր «Կիլիկիա», «Հայաստան» երգերուն, սկսաւ հրատարակել երաժշտական թերթ մը՝ «Քնար Արեւելեան» որ յետոյ վերանուանեցաւ «Քնար Հայկական». Նոյն անունով հիմնուեցաւ երաժիշտներու ընկերութիւն մըն ալ: Այդ երաժիշտները մեծ մասով եւրոպական երաժշտութիւնը կ'ընդօրինակէին որոշ հայկական մեղեդիներու ալ տեղ տալով ու կը կարծէին հայկական երաժշտութիւն մշակել:

Տ. Չուխաճեան չհետեւեցաւ այս հոսանքին. Միլանոյի մէջ երաժշտութիւն ուսանելէ ետք վերադարձաւ Պոլիս ու ըլլալով թատերգութիւններու երաժշտութիւն յօրինել. իր «Արշակ Բ.»ին առաջին մասը 1868-ին Պալեան ամիրային ապարանքին մէջ նուագուեցաւ. օփերան գրուած էր Թովմաս Թէրզեանի իտալերէն լիպրեթթոյով: 1942-ին, երբ Երեւանի մէջ յայտնաբերուեցաւ գործը, հայերէնի թարգմանուեցաւ, նիւթը որոշ փոփոխութիւններու ենթարկուեցաւ, 1945 Նոյեմբեր 17-ին ներկայացուելէ առաջ:

Արմէն Մութաֆեան հետեւելով Չուխաճեանի կեանքին ընթացքին, յիշեց անոր հեղինակած երգախաղերը որոնց ամէնէն ծանօթներն են «Լէպլէպիճին», «Արիֆին խարդախութիւնները»: 1881-ին Փարիզ հաստատուելու փորձը յուսախաբութեամբ մը կ'աւարտէր ու Հայ երգահանը որ «Հայ Վէրտին» կամ «Արեւելքի Օֆէնպախը» կոչած էին իր ժամանակակիցները, կը վերադառնար Պոլիս, հոն կը մահանար առանց տեսնելու իր մէկ գործին ամբողջական ներկայացումը:

Հայկական օփերային Բ. անունը Ալ. Սպենդիարեանն էր: 1915-ի աղէտներուն օգնելու համերգի մը մասնակցելու կը հրաւիրուի ու առիկա իրեն առիթ մը կ'ըլլայ հայութեան հետ շփում ունենալու: Թումանեանի «Թմկաբերդի Առումը» բանաստեղծութեան վրայ կը գրէ «Ալմաստ» օփերան: 1924-ին կը հրաւիրուի գլխաւորելու երկրին երաժշտական կեանքը: Այդ թուականէն ետք իր գործը աւելի հայկական դրոշմ կ'ունենայ: 1928-ին կը մեռնի, ինք եւս առանց տեսնելու «Ալմաստ»ի բեմադրութիւնը:

Չուխաճեանով ու Սպենդիարեանով կարելի չէր ըսել թէ ստեղծուած էր հայկական ազգային օփերան: Ի. դարու սկիզբին սաստ պէտքը կը զգացուէր: Քանի մը երաժիշտներ փորձեր ըրին: Կոմիտաս սկսաւ «Անոյշ» մը գրել, Կարա Մուրզա «Շուշան անունով օփերա մը, սակայն յաջողութիւնը Արմէն Տիգրանեանի վիճակեցաւ: Ան լենինականցի էր. Թիֆլիսի մէջ երաժշտութիւն ուսանելէ ետք վերադառնալով ուսուցչութիւն կ'ընէ. այդ միջոցին կը լսէ Թումանեանի «Անոյշ» պոէմը. այդ պատմութեան հիման վրայ կը գրէ ծանօթ օփերան: Առաջին ներկայացումը կը տրուի 1912 Օգոստոսին, Լենինականի մէջ շատ աղքատիկ պայմաններով: Յետոյ տասնամեակներու ընթացքին, բազմաթիւ կեդրոններու մէջ բազմաթիւ ներկայացումներով կը դառնայ ամէնէն ժողովրդական օփերան: Տիգրանեանին կը պատկանի նաեւ «Դաւիթ Բէկ» օփերան:

Արմէն Մութաֆեան իր շատ հետաքրքրական դասախօսութիւնը աւարտեց Տիգրանեանէն մէջբերումով մը ուր կ'ըսէր թէ հայկական օփերան պէտք չէ կրկնէ Եւրոպականը ու հարազատ ըլլայ ինքն իրեն:

Հայկական օփերային յատկացուած այս դասախօսութիւնը ընդմիջուեցաւ Չուխաճեանի «Արշակ Բ.», «Սեմիրէ» գործերէն, ապա՝ «Անոյշ»էն ու «Դաւիթ Բէկ»էն հատուածներու ունկնդրութեամբ:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՊՐԻԼ 75

—ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ—

ԺԸՆԵՒ

Հայկական ցեղասպանութեան 75-ամեակի առիթով Զուիցերահայ Միութիւնը կազմակերպեց քանի մը ձեռնարկներ որոնք տեղի ունեցան Ապրիլ 24, 25 եւ 26-ին:

Երեքշաբթի, Ապրիլ 24, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ «Թրուանէ»ի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ ի յիշատակ՝ մէկուկէս միլիոն զոհերուն:

Նոյն օրը, հոգեհանգստեան պաշտօնին յաջորդեց հաւաք մը Ժընեւի համալսարանին մէջ, ուր ներկայացուեցան երկու վաւերագրական ժապաւէններ. մին՝ հիմնուած արխիւային պատկերներու վրայ, իսկ միւսը՝ անցեալ ամառ նկարահանուած, «Անթէնն 2»ի մէկ խմբակին կողմէ Ղարաբաղի մէջ: Ապա խօսք առին զուիցերացի եւ եւրոպացի կարգ մը անձնաւորութիւններ:

«Հայկական հարցի լուծում չգտնելը, առանց չափազանցութեան, արատ մը եւ ամօթ մը պիտի ըլլայ մարդկային քաղաքակրթութեան համար»: Սոյն խօսքերը արտասանուած էին 1922 Սեպտեմբեր 22ին Դաշնակցային խորհրդատու՝ Ճուզեփփէ Մոթայի կողմէ Ազգերու Դաշնակցութեան Ժողովին եւ նշուեցան նաեւ պատմաբան Անթուան Ֆլէօրիի կողմէ (Ժընեւ համալսարանի դրականութեան ամպիոնէն): Ան ներկայացուց Զուիցերիոյ միակամութիւնը Հայոց հետ ոչ միայն ցեղասպանութեան ընթացքին այլեւ՝ ցեղասպանութենէն առաջ եւ ետքը: Միակամութիւն մը որ արտայայտուեցաւ մարդասիրական առատաձեռն արարքներով ինչպէս նաեւ՝ քաղաքական անսպասելի կեցուածքներով փոքրիկ չէզոք երկրի մը կողմէ, մինչ մեծ Պետութիւններ կը մոռնային իրենց յանձնառութիւնները: Արդարեւ, Զուիցերիան, Փորթուկալի հետ, եւրոպական միակ Պետութիւնն էր որ քուէարկեց ի նպաստ՝ Հայաստանի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ ընդունելութեան:

Հին դարերուն, տասնեակ մը քաղաքակրթութիւններ ծաղկեցան Ողիմպոսի եւ Արարատի միջեւ գտնուող հողամասին վրայ, սակայն անոնցմէ միայն երեք ժողովուրդներ կրցան անաղարտ պահել իրենց ինքնութիւնը. Յոյները, Հրեաներն ու Հայերը. միւսները անհետացան: Այս հաստատումը կատարեց փրոֆէսէօր Օլիվիէ Ռեվէրտէն, զուիցերական Խորհրդարանի նախկին երեսփոխան եւ Եւրոպայի Խորհուրդի նախկին նախագահ, իր յարգանքի տուրքը մատուցանելով ժողովուրդի մը որ աւելի քան երկու հազարամեակներէ ի վեր մնաց ինքնուրոյն, իր մշակոյթին եւ եկեղեցիին հանդէպ տածած հաւատարմութեան շնորհիւ:

Յաջորդ բանախօսները ներկայացուցին քաղաքական այժմէական հարցեր ինչպէս՝ ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումը զ որ Թուրքիա կը յամառի ուրանալ եւ ցեղասպան մտայնութեան մը վերազարթնումը Ազրպէյճանի վերջին ջարդերուն ընթացքին:

Ժողովուրդներու իրաւունքներու եւ ազատագրութեան Կազմակերպութենէն Տիկին Վերենա Կրաֆ նկարագրեց, 1975-էն ի վեր Մ.Ա.Կ.-ի Մարդկային Իրաւունքներու յանձնախումբի եւ ենթայանձնախումբի ծիրին մէջ մղուած պայքարը մինչեւ ցեղասպանութեան ոճիրի վերաբերեալ տեղեկագրի մը որդեգրումը 1985-ին, ուր կը յիշատակուին Հայերը: Եւրոպական Խորհրդարանի նախկին անդամներէն Պ. Ճեօ Ըլլըրկս ներկայացուց պայքարի նըմանօրինակ ընթացքը, Եւրոպական Խորհրդարանէն ներս մինչեւ Յունիս 18, 1987-ի որոշումին քուէարկումը ի նպաստ՝ Հայկական հարցի քաղաքական լուծման: Անոր յոյն պաշտօնակիցը՝ Քոսթաս Վալենցաս ներկայացուց Եւրոպական Խորհրդարանի, երկրաշարժէն եւ «պոկրոմներէն» ետք, Հայաստանի ի նպաստ առած քայլերը, երկարատեւ օժանդակութեան մը հեռանկարներով երկրին վերաշինութեան ինչպէս նաեւ՝ ժողովրդավարութեան ամրապնդման սատարելու համար:

Զուիցերահայ Միութեան նախագահ Պ. Վահէ Կասպրաշ եւ Հ. Վիգէն Այկազեան շնորհակալութիւն յայտնեցին զուիցերացի ժողովուրդին ու պատասխանատու մարմիններուն շեշտելով որ Ապրիլ 24, 1915-ի մոռացումը մերժելը կը նշանակէ մերժել՝ արդարութեան ուրացումը: Նոյնը կարելի է ըսել Ղարաբաղի համար: Քիւրտերու եւ Ասորի - Քալտէացիներու ներկայացուցիչները յայտնեցին իրենց միակամութիւնը: Ինչպէս որ նկատեցին բանախօսները, մինչ Խորհ. Միութիւնը վերջապէս ընդունեցաւ իր պատասխանատուութիւնը Քաթինի Լեհերու ջարդին եւ նոյնպէս ալ Արեւելեան Գերմանիան Հրեաներու Ողջակէզին նկատմամբ, Թուրքիան պիտի մեծնար եթէ ստանձնէր իր պատմութեան «ճերմակ կամ գեղնած» էջերը 75 տարիներ ետք:

**

Ապրիլ 25-ին, զուգերգներու երգացանկով մը հանդէս եկան Լխիցեան քոյրերը Մատլէն տաճարին մէջ: Ռուզաննա եւ Կարինա Լխիցեան, որոնք Մոսկուայէն ժամանած էին այս առիթով, երգեցին դասական եւ հայ երաժիշտներու գործերէն մասեր, ի յիշատակ ցեղասպանութեան մէկուկէս միլիոն նահատակներուն: Սոյն համերգը որ բարձր որակ ունէր, մեծապէս գնահատուեցաւ ներկաներուն կողմէ:

**

Վերջապէս, Ապրիլ 26ին, հայկական Եղեռնի ոգեկոչման ձեռնարկները վերջ գտան «Վերադարձ դէպի Արարատ» ժապաւէնի ցուցադրութեամբ որ տեղի ունեցաւ Ժընեւի Համալսարանին սրահներէն մէկուն մէջ: Ժապաւէնը նկարահանուած է շուէտացի շարժանկարիչ Փէա Հոլմքուիսթի կողմէ եւ կը ներկայացնէ ցեղասպանութիւնը, տարագրութիւնը եւ Հայերու կարօտը վերադառնալու դէպի իրենց նախնիներուն հողերը:

ԱՐՄԱՆ ԿԱՍԲԱՐ

եւ

ԱՆԱՀԻՏ ՄԱՆՍԻՆԻ

(ֆրանսերէնէ թարգ.՝ Մ. Ս.)

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ

ԹԷՈԴԻԿ

ՎԱՆ

ՎԱՆ՝ ՍԱՐՍԱՓԻ ՕՐԵՐՈՒՆ

Ստեփան Քհնյ. Տէր - Ստեփանեան. - Ծն. 1885, Նոյեմբեր 15-ին, բնիկ, աշխարհական անուամբ Դանիէլ, ուսումը առած Աւանց գիւղը: Տղայ հասակէն մտած է յեղափոխական դրօշի տակ, շարունակելով իր գործունէութիւնը՝ Միացեալ - Նահանգներ գաղթելէն ալ վերջ (1909 - 1912): Ծննդավայր դարձին՝ դարկուտայ կրթական գործին, մինչեւ ձեռնադրութիւնը 1914 Մարտ 30-ին, Կտուցի Ս. Կարապետ վանուց մէջ, Յովսէփ Արքեպիսկոպոս Ուշտունիէ:

Ան ինչ տարի մը քահանայագործած, Աղէտը կը պայթի եւ Տ. Ստեփան սքեմը մէկդի թողլով՝ հայրենակիցներու հետ կը վարէ ինքնապաշտպանութեան պայքարը. Վանայ ապրիլեան կռիւներուն կը մասնակցի եւ կը վիրաւորուի աջ ազդրէն՝ Վարագայ լերան ստորոտ, Շուշանց եւ Կարմրուորայ վանուց մէջտեղը: Յուլիս 15-ին գաղթը կը սկսի Բերկրիի գիծով դէպի Կովկաս: Երեւանի Ծաղկաձոր (Տարա - Չիչաք) կոչուած վայրը տարի մը գաղթելէ վերջ՝ կրկին գաղթ կ'ունենան դէպի Վան: Կացութիւնը սակայն անորոշ էր մինչեւ 1918 Մարտ 21, երբ ձիւնին բուքին ձեռք կ'առնեն գաղթականութեան ցուպը, լքելով նորէն հայրենի օճախնին, Վանէն 9 ժամ հեռու, դէպի հիւսիս, Ջանիկ կոչուած ոստիկանավայր գիւղը հասնելնուն, ժողովուրդը խուճապի մատնուելով կը ցրուի դէսուդէն. փրկութիւնը միայն կը բռնէ Սարայի ճանապարհը, դէպի արեւելք՝ Պարսկաստան տանող գիծը: Կոտոշ կիրճը կը մտնեն եւ երկու օր սպասելէ վերջ՝ գիմում կը կատարեն Պարսիկ կառավարութեան մօտ: Երրորդ օրը ճամբայ կ'ելլեն հոնկէ եւ կը պաշտպանին դարանակալ սպասող թշնամիին կողմէ: Աւելի քան՝ հինգ հազար սպանեալ կ'ունենան: Մնացեալ մասը սովալլուկ կը ժամանէ Սալմաստ՝ ուր տարխուկէսէ ի վեր ասորական զօրքը կը տիրապետէր, Աղա Պետրոսի ղեկավարութեամբ: Կը մնան երեք ամիս, երբեմն կրելով Քիւրտ եւ Պարսիկ խուժաններուն յարձակումները: Երկարատեւ կռիւթեանց հետեւանօք՝ դիմադրող ուժերու պետեր կը հեռանան. գաղթականք կը ստիպուին նահանջել Ուրմիա, այն օրերուն երբ Անդրանիկ Խոյի մօտեցեր էր արդէն եւ կը փութար օգնութեան հասնիլ անպաշտպան ժողովրդեան: Երկու ամիս անցնելուն՝ կը տեղափոխուին Համատան, ճամբան թողլով բազմաթիւ դիերներ: Տ. Ստեփան այդ երկարատեւ եւ հոգեմաշ գաղթերու ընթացքին կը կորսնցնէ իր գերդաստանին բոլոր անդամները, մինչեւ ժամանումը Պաքուպա՝ ուր կը մնայ ցարդ:

«Կարմրուորայ Ս. Աստուածածին գեղեցկագիր մենաստանը կը գտնուի Վանայ այգեստաններուն արեւելակողմը, Վարագայ Սարի ստորոտ: Վանահայրն էր Եղիշէ Վրդ. Խէրանեան, Աղէտէն վերապրող մը որ հիմա կը գտնուի Էջմիածին:

Ցիշենք այս շրջանի երէցներէն

Սահակ Քահանայ Միրոյեան. - Ծն. 1865-ին Արտամէտ (Թիմար), ուսած Վարագայ Ժառանգաւորաց Վարժարանը, ուսուցիչ եւ ազգային գործիչ, 1893-ին ձեռնադրուած ի Վարագ Խրիմեանի Յակոբ Եպիսկոպոսէ, 20 տարի քահանայագործած Արտամէտ: Անգամ մը Այխիխան Պէկին տղան, Սայիտ Պէկ որ կառավարութենէն կը հետապնդուէր՝ իր տունը հիւր կ'երթայ եւ խարէութեամբ զայն ձերբակալելէ վերջ, երբ յեղափոխական, կը տանի դէպի Պարսկաստան Տ. Սահակ կը ստիպուի ամիս մը դեգերիլ միասին լեռներու վրայ, մինչեւ որ կը խալըսի ձեռքէն՝ 200 ոսկի փրկանքով: Այդ միջադէպէն յետոյ, քաղաքին ազգայնոց փափաքանօք, կը սկսի պաշտօնավարել Ս. Նշան Եկեղեցին՝ մինչեւ Աղէտի օրերը:

(Տար. 30)

(Շար. Ա. էջէն)

Ջաղէպը բոլորովին տարբեր բնոյթ կ՚առնէ, «Արմէնփրէս»ի հաղորդումով: Անոր թղթակիցը կ՚ըսէ թէ խաղաղասէր բազմութիւն մը շրջապատած էր խորհրդային զինուորները համոզելու համար որ քաշուին Երեւանէն եւ զինուորները կրակ բացած են իրենց զէնքերը պաշտպանելու համար:

Հոս ալ արձագանգ կայ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի (չ)ըսած խօսքերուն՝ «Ով որ անկախութիւն կ՚ուզէ, թող զէնք վերցնէ»:

«LE QUOTIDIEN DE PARIS»

Հոս ալ լուրը կը տրուի ըստ ԹԱՍ-ի, կը յիշուի Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի «կոչը», այսինքն ինչ որ Մոսկուա կ՚ուզէ որ ըսուի:

«L'HUMANITÉ»

Հոս, անշուշտ, ճիշդը գրուած է խորագրով իսկ՝ «Յարձակում զինուորներու վրայ, Երեւան», յարձակողները կրակ բացած են զինուորներու վրայ, կոնակէն (եւ այս այսպէս նկարագրելով հանդերձ, հետաքրքրական է որ 6 Հայ մեռած է...):

«IHT»

ԹԱՍ-ի հետ, կուտայ «Արմէնփրէս»ի լրագրողին ալ տեղեկատուութիւնը:

Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Երեւանի գրասենեակը փաքսով առաջին լրատուութիւն մը կը հաղորդէր, Կիրակի իրիկուն իսկ: Լուրը անշուշտ չէր անտարբերեր պաշտօնական լուրերէն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱՖԱԹԻ առաջարկները բոլորովին անընդունելի գտնուած են, անշուշտ, Իսրայէլի կողմէ, որ ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդի այդ նիստը, նախապէս արդէն, աւելորդ որակած էր:

ԿՈՐԲԱՉՈՎ կ՚ամրապնդէ Խորհրդային Միութեան «յատուկ միաւորները»: Հետեւաբար, 100-էն 350 հազարի հասցուցած է «հակախռովութիւն զօրքերը», որոնք Ներքին նախարարութենէն կախում ունին:

ԵՀՈՒՏԻ ՄԵՆՈՒՀԻՆ, որ Կիրակի օրուան 7 / 7 յայտագրին հիւրն էր, զուիցերական տեսակի համադաշնակցութիւն մը կ՚առաջարկէ Իսրայէլի եւ Պաղեստինցիներու հարցին որպէս լուծում: Եզակի տաղանդի տէր արուեստագէտը, թելադրեց նաեւ իր հայրենակիցներուն որ տարածքի մենաշնորհով չպարծենան, այլ հասկնան նաեւ ուրիշներու տառապանքը, օրինակ, բասւ՝ Հայաստանը:

ՌՈՔԱՐ նամակ մը գրկեց, մեռասաներորդ ժամուն, քաղաքական բոլոր հոսանքներուն (բացի՝ Ազգ. Ճակատ) գաղթողներու մասին, Մայիս 29-ի իր «Կլոր Սեղանին առթիւ: Մինչեւ վերջին վայրկեանը յայտնի չէր թէ ընդդիմութիւնը պիտի մասնակցի՞ թէ ոչ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Նախագահը նոր կոչ ըրաւ ժողովուրդին, որպէսզի «խուճապի տեղի չտայ» երկար պաշտպանողականին ընելով շուկայի տնտեսութեան անցնելու իր ծրագրին, որ բոլոր քաղաքացիները վաճառատուները գրկած էր, առջի օր:

ՄԻԹԵՐԱՆ նոյնքան վճռական էր, որքան Կորբաչով, որ բացարձակապէս դէմ է վերամիացեալ Գերմանիոյ Ատլանտեան Ուխտի անդամակցութեան:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՏԽՍՐՆ.—

Տիկին Մարիամ Հաբէլեան,
Պր. Շաւարշ Հաբէլեան,
Տէր եւ Տիկին Լուի Փիոլա,
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Հաբէլեան (Պոլիս),
Տէր եւ Տիկին Վազգէն Զինարլի եւ զաւակները (Փարիզ),
Տիկին Անահիտ Աբէլեան եւ զաւակները (Թաաս),
Տէր եւ Տիկին Արմէն Թաշճեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Բենիամին Ադնաւուրեան եւ զաւակները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօրեղբօր, զարմիկին, կնքահօր եւ ազգականին՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՀԱԲԷԼԵԱՆԻ
(Պարտիզակցի)

մահը որ պատահեցաւ Մայիս 27, Կիրակի, 82 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Մայիս 29, Երեքշաբթի, ժամը 14·15-ին Տէսինի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին:

Ո՛չ ծաղիկ, ո՛չ ծաղկեպսակ: Փոխան ծաղկի նուէրները կատարել նախընտրաբար եկեղեցիին եւ բարենպատակ հաստատութիններու:

«ՅԱՌԱՋ». — Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Մարիամ Հաբէլեանին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Կրընօպլի Անի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Մարի Մանուկեանի, Տէր եւ Տիկին Արտաւազդ Մանուկեանի, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Մանուկեանի, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Տէր-Կարապետեանի ինչպէս նաեւ՝ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին ընկեր՝ Պետրոս Մանուկեանի մահուան առթիւ:

Կրընօպլի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը այս մահուան տխուր առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրէ 500 Ֆր. Ս.Օ.Ս. Լիբանանի հանգանակութեան:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը կը տեղեկացնէ կազմակերպութեան 35-րդ Պատգամաւորական ժողովը, որ տեղի պիտի ունենայ Յունիս 2, 3 եւ 4-ին:

L'UNION CULTURELLE FRANÇAISE
DES ARMENIENS DE FRANCE
— U. C. F. A. F. —
Section d'Asnières, Bois-Colombes
Colombes
présente
pour la première fois en France

LA COMPAGNIE DU THEATRE
NATIONAL
DU JEUNE SPECTATEUR D'EREVAN
(TUZ)

dans une nouvelle création

L'ASSEMBLÉE
DES SOURIS

comédie musicale pour petits et grands
d'après la pièce de
Vartkès MOVSESSIAN
Mise en scène Yervant GHAZANDJIAN
Musique Narek DOURIAN
Dimanche 3 Juin à 16 h précises
Salle JEAN RENOIR
35, rue du Général Leclerc
Villa des Aubépines
92270 Bois - Colombes
(tout près de la gare de Bois-Colombes)
Prix des places : 100 Frs.
Enfants : 50 Frs.
Réservation des billets :

Daniel DJIZMEDJIAN
47. 81. 09. 72
et auprès des membres de l'U.C.F.A.F.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մէօհրիւպէ Թանկիքեանի մահուան առթիւ, իր բարեկամուհին Տիկին Զէյալէքեան 250 փրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Յունիս 3, Հոգեգալստեան տօնին առիթով պատարագ կը մատուցուի: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը՝ 8·30-ին: Պատարագը ժամը՝ 10-ին:
Պատարագը կը մատուցանէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կ՚օրհնուի մատաղը կը բաժնուի հաւատացեալ ժողովրդեան:

Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Թաղիս ննջեցելոց հոգիներուն ի հանգիստ: Երգեցողութիւնները կը կատարուին Ստեփան Սարկաւագ Պօղոսեանի ղեկավարութեամբ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ալպէռ Դաւիթեան կը փնտռէ իր հօրեղբայրը՝ Լեւոն-Արտաշէս Դաւիթեան: Հայրը, Դաւիթ - Արտաշէս Դաւիթեան (Էրզրումցի), կը խորհի թէ երբ ինք Լիբանան անցած է 1923-ին, իր եղբայրը Լեւոն, նոյն ատեն մեկնած է Մարսէյլ, Ֆրանսա: Որեւէ տեղեկութիւն, Լեւոն - Արտաշէս Դաւիթեանի կամ իր ընտանիքին մասին, շնորհակալութեամբ պիտի ընդունուի: Կը խնդրուի կապ պահել հետեւեալ հասցէին հետ.-

Albert D. DAVIDIAN
P.O. Box 1683
Doha - QATAR
Tél. Doha - 411414
London - 445 56 85

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը Նորիկ Անանագեանի մահուան քառասունքին առիթով շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Տէր եւ Տիկին Ալպէր Միրզաեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ղազարեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Փամպուկեան 200-ական Ֆր., Պր. Մկրտիչ Անանեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Անանեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Սարգիսեան (ծընեալ՝ Անանեան), Տէր եւ Տիկին Պէտանէ (ծնեալ՝ Անանեան), Պր. Արէն Սարգիսեան եւ Օր. Անժէլ Նալպանտեան, Տէր եւ Տիկին Աստուրեան, Տէր եւ Տիկին Տէմիրճեան, Այրի Տիկին Տարագճեան, Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Պօղոսեան 100-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան 200 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար:

Սէն-Ժեռմի Ս. Սահակ-Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.—

Վահէ Մերտինեանի քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Այրի Տիկին Մերտինեան Եկեղեցւոյ 100, «Յառաջ»ին 100, Կ. Խաչին 150, Այրի Տիկին Չիֆթճեան, Վալանթին Եղիազարեան Եկեղեցւոյ 100-ական Ֆր., Այրի Տիկին Շիրինեան 50 եւ 50 Ֆր. դպրոցին:

Մկրտիչ Պիւլկիւրեանի տարելիցին հոգեհանգստեան առթիւ՝ Այրի Տիկին Ալիս Պիւլկիւրեան կ՚ընէ հետեւեալ նուէրները.— 100 Ֆրանք Եկեղեցւոյ, 200 Կապոյտ Խաչին, 200 Համազգային դպրոցին, 200 «Յառաջ»ին եւ 100 Մշակոյթի Տան, Տէր եւ Տիկին Գամպէրեան Կ. Խաչին 200, Օր. Մարի Պէրպէրեան 100, Տէր եւ Տիկին Արթօ Տէր-Մինասեան 100 Ֆր. Եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տէր-Մինասեան Հայաստանի որբերուն 500, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Յարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Պարէեան 100-ական Ֆր. Եկեղեցւոյ:

Սարգիս Քէամէճեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Այրի Տիկին Աննա Քէամէճեան 100 Ֆր. Եկեղեցւոյ, Պր. Սիմոն Մարինի 50 Ֆր. Եկեղեցւոյ:

A VENDRE
2 MACHINES
Durcopp pose bouton,
Rimoldi surjeteuse 4 fils.
Téléphoner :
42 36 60 54

J.A.F. - Marseille
RECHERCHE
UN(E) DIRECTEUR(TRICE)
possédant le BAFD
pour une colonie recevant 40 enfants
d'Arménie
téléphoner à partir de 20 heures
au (16) 91-48-81-94

CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE
Section « Agnouni »
d'Asnières, Bois-Colombes, Argenteuil
vous invite à une
MINI CROISIÈRE
SUR LA SEINE
à bord du *«Vert Galant»*
le Lundi 4 Juin
Départ du Pont Neuf à 9 h 30
Retour vers 18 h.
• Prix : 300 Frs.
Réservations par téléphone :
39. 8L. 33. 62
34. 17. 46. 63 *— Places limitées —*

CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE
— Sections Marseille —
GALA
EXCEPTIONNEL
par
l'Ensemble de Danses traditionnelles
"ERZEROUM"
d'ARMENIE
le Jeudi 31 Mai à 20 h 30
au THEATRE DU GYPTIS
136, rue Loubon — 13003 Marseille
— Renseignements et réservations auprès des membres de la Croix Bleue.
— Permanence de 18h à 20h à la M.A.J.C.
12 - 14, rue Saint-Bazile
13001 Marseille

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
La M. C. A. présente
l'A. P. A. F.
EXPOSITION DE PEINTURE
«TROIS COULEURS -
QUATRIÈME
DIMENSION»
— Première exposition
d'un travail collectif —
avec les artistes suivants :
Asilva — Ganantchian P. —
Ghazerian H. — Gorene M. S. —
Jirka — Kazan K. (sculpture) —
Kazandjian J. — Laroche S. —
Mildonian G. — Nakchi —
Nersessian G. —
Samuelian P. (photos) — Toucas —
Terzian
L'exposition sera ouverte :
du Vendredi 25mai au Lundi 4 Juin
— Entrée libre —
9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43 - 76 - 55 - 89

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 30
MERCREDI
30 MAI
1990

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

65րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.284 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 65e ANNÉE — No 17.284

ՄԱՅԻՍ 29-Ը ՍՈՒԳԻ ՕՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԶՈՀԵՐՈՒ ԹԻՒԸ.- 23 ՄԵՌԵԱԼ, ՄԷԿԸ՝ ՌՈՒՍ ԳՆԴԱՊԵՏ ՄԸ ԵՒ 59 ՎԻՐԱՒՈՐ

ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆԷՆ՝ ԾԱՅՐԱՅԵՂԱԿԱՆ, ԾԱՅՐԱՅԵՂԱԿԱՆԷՆ՝ ԱՀԱԲԵԿԻՉ

Քովի սիւնակը, կը հրատարակենք նոյնութեամբ ախիւռքահայ կոմիտէութեան յայտարարութիւնը, զոր հեռատիպով (թելեքս) ստացանք Երեքշաբթի առտու։ Մեկնաբանութեան չի կարօտիր, քանի որ դէպքերը կը ներկայացուին Մոսկուայի ակնոցով, միայն «ահաբեկիչ» որակումը կը խնայուի հայ երիտասարդներուն։ Ճիշդ է, որ սկիզբն իսկ պիղատոսական պուար տող մը կայ, ամէն բան ի յառաջագունէ «արդարացնող». — «ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐԸ ՀԱՂՈՐԴՈՒՄ ԵՆ»։ Թող այդպէս ըլլայ...։

Երեքշաբթի առտու, հեռաձայնով հասնելաւ տեղեկութիւնները առինք նախորդ 48 ժամերու անցուդարձերու մասին։

Զոհերու ընդհանուր թիւն է՝ 23 մեռեալ, որոնց մէջ մէկ ռուս գնդապետ, 59 վիրաւոր կայ, որոնց տասը՝ ռուս զինուորներ։

Երեքշաբթի օրուան համար, իշխանութիւնները սուգ հռչակած էին Հայաստանի մէջ, ՀՀՇ-ն երեք օրուան սուգ կը նախընտրէր, քանի որ արդէն, Մայիս 30-ին, Չորեքշաբթի օր թաղումը կը կատարուի բոլոր զոհերուն, որոնք յատուկ տեղ մը պիտի թաղուին։

Մայիս 28-ը ոգեկոչուած է Երկուշաբթի օր, անշուշտ սգաւոր մթնոլորտի մը մէջ։ Ժամը 14-ին է որ ժողովուրդը, ինչպէս նախատեսուած էր, հաւաքուած է Ազատութեան հրապարակը, բոլոր կազմակերպութեանց նախաձեռնութեամբ եւ մասնակցութեամբ կատարուող միթինկին։

Հանրաժողովին առաջին մասը ամբողջովին յատկացուած է նախորդ դէպքերու զոհերուն, երկրորդ մասը՝ Մայիս 28-ի Անկախութեան հռչակման տարեդարձին։ Խօսք առած են զանազան կազմակերպութեանց բանբերները (ՀՀՇ, Ազգային ինքնորոշման միաւոր, Հանրապետական կուսակցութիւն, Սահմանադրական իրաւունքի միութիւն, եւայլն, եւայլն)։ Ընդհանուր նշանաբանը այն էր որ պէտք է դիմանալ այս սոսոր հարուածին։

Մոսկուայի ձայնասփիւռը այլեւս «ահաբեկիչ կ'որակէ հայ տղաքը. կարգ մը թերթեր չակերտով միայն կ'արձագանգեն այս որակումին, «Իւմանիթէ», պարզ է, չակերտ ոչ մէկ կարիք կը տեսնէր Երեքշաբթի առտու, երբ թուղթակի պէս, իր թղթակիցը կը գրէր թէ «պահակախումբ մը թակարդ մը ինկած էր կայարանը։ Ահաբեկիչները իրենցմէ վեց զոհ տուած էին» ու դեռ համայնավար պաշտօնաթերթը կը շարունակէ նոյն իրիկունը կատարուած «զինեալ յարձակումով զօրանոցի մը վրայ, Երեւանի մէկ արուարձանը»։

Երկուշաբթի օր, ամէն պարագայի մէջ, մթնոլորտը աւելի հանդարտած կը թուէր, խորհրդային զօրքը շատ չէր ցուցադրուէր, նոր բանակցութիւններու շնորհիւ եւ դիւրութեամբ առաջքը կ'առնուէր բախումի մը, որ պիտի պատահէր Երեւանի օդակայանը, ուր յանկարծ օդանաւ մը կ'իջնէր զօրքով, բայց, կը պարզուէր թէ միայն կողքի զինուորական օդակայանին համար է ու ամէն ինչ կը հանդարտէր։

× Տեխնիքայի շէնքին վրայ բացուած կրակոցէն մեռած է Գեղաշէնցի երիտասարդ մը, որ կառքին մէջ կը քնանար։

× Երկուշաբթի իրիկուն հեռատեսիլէն խօսած է Երեւանի հիւանդանոցի գլխաւոր բժիշկը (39 վիրաւոր կայ) եւ յայտնած թէ վիրաւորներու քննութիւնը ցոյց տուած է թէ գործածուած են Տում – Տում գնդակներ, որոնք շատ ծանր եւ տարածուող վէրքեր կը պատճառեն։ Այս գնդակներուն անունը կուգայ Հնդկաստանի անգլիական զօրավայրէ մը, ուր հնարուած են այդ գնդակները։

× Ըսենք նաեւ, ինչ կը վերաբերի ընտրութիւններուն, թէ անոնց երկրորդ շրջանը (համեմատականի մնացորդները) պիտի կատարուի, Կիրակի, Յունիս 3-ին։ Ցարդ ընտրուած երեսփոխաններու թիւն է 89։ Երեքշաբթի օր, դեռ կը շարունակուէր կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովի նստաշրջանը, նուիրուած ստուգումներու։ Վերջնական կերպով ստուգուած է միայն 14 երեսփոխանի պարագան։

× Երկուշաբթի իրիկուն, ժամը 19-ին, Ինքնորոշման Միութեան հրաւէրով, շուրջ 100 հոգի հաւաքուած էին Փարիզի խորհրդային դեսպանատան առջեւ, բողոքելու համար։ Պաստառներ կը շեշտէին Հայ ժողովուրդի ինքնորոշման իրաւունքը, Կորբաչով = Սումգայիթ եւայլն, եւայլն։ Երեքշաբթի օր ալ, նման ցոյց մը տեղի կ'ունենար։

Խոցող ծաղրանկար մը կար «Մոնտ»ի Ա. էջը (Մայիս 29-ի թիւ), որ շատ խօսուն էր։ Փլանթիւ խանութ մը գծած է վրան «Հայաստան» գրուած, ցուցափեղկին վրայ ալ՝ «Փակ՝ սուգի պատճառով», ու խանութպանը, որ հերթ բռնած յաճախորդներուն կ'ըսէ. – «Ինչ ալ ըլլայ, ծախելիք բան չունէի»...։

«Լիպերասիոն»ի մէջ, (Մայիս 29) Պեռնար Քոհէնի տողերը հաւանաբար հաճելի չըլլան մեզի, քանի, ընդհանրապէս շատ տրամադիր չենք չոր վերլուծումներ եւ անողոք ճշմարտութիւններ ընդունելու։ Բայց, ի՞նչպէ՞ս ուրանալ թէ «կորբաչովիզմի յուսախաբները այլեւս լքուած կը զգան քաղաքական անելի յուսահատութեան մը»...։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈԼՈՄՊԻԱՅ նախագահ ընտրուեցաւ Սեզար Կավիրա, ազատական կուսակցութեան թեկնածուն, կատաղի թշնամի թմրեցուցիչներու շահատակութեան։ Ժողովուրդը, այս ձեւով, մերժեց տեղի տալ վախի ու սարսափի մթնոլորտին, բայց եւ այնպէս նորընտիր նախագահին վիճակը շատ փափուկ է եւ վտանգաւոր։ Աւելի քան հարիւր թիկնապահ ունի շուրջը եւ մղելիք պայքարն ալ հեռու է դիւրին ըլլալէ։ Բոլոր թեկնածուներէն միակն էր որ բացէ ի բաց դէմ կ'արտայայտուէր թմրեցուցիչի «մեծերուն» եւ իր յաղթանակը մարտահրաւէր մըն է, որու հետեւանքները մտահոգիչ են, մանաւանդ որ Գոլոմպիա առանձին մնացած է եւ սպասող երկիրները չեն օգներ։ 43 տարեկան, Կավիրա կրտսեր նախագահն է երկրին։

ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ հարաւ – արեւելեան մէկ փոքրիկ քաղաքը թիւրիմացութեամբ ըսպաննուեցան երկու աւստրալիացի զբօսաշրջիկներ, զորս ԻՌԱ-ն շփոթած էր Անգլիացիներու հետ։ Իռլանտայի հանրապետական բանակը խոստովանեցաւ իր «սխալը» եւ ցաւ յայտնեց...։

ԿԱՊՈՆԻ Նախագահը, ոչ միայն տեղի չի տար, այլեւ ընդհակառակն սպառնական կը դառնայ։ Այսպէս, պաշտերազմական վիճակ հռչակելէ ետք երկրին մէջ,

(Շար.ը Դ. էջ)

ՈՒՂՂԱԿԻ ԵՐԵՒԱՆԷՆ

ԵՐԵՒԱՆ (Մայիս 29, ժամը 12.15)

Հանրապետական թերթերը հաղորդում են. —

Մայիսի 27-ին առաւօտեան մի խումբ զինուած մարդիկ յարձակուել են ներքին զօրքերի պահակատան վրայ որը գտնուում էր Երեւանի երկաթուղային կայարանի շէնքում։ Հրազէնային կրակից զոհուել է պահակապետը, ներքին զօրքերի սպան, վիրաւորուել են 11 զինուոր։ Յարձակումը կանխելու նպատակով զինուորները դիմել են զէնքի օգնութեանը։ Յարձակուողներից 5 հոգի սպանուել են, 2-ը վիրաւորուել, որոնցից մէկը մահացել է հիւանդանոց տեղափոխելու ճանապարհին։ Փոխհրաձգութեան ժամանակ վիրաւորուել են դէպքի վայրում գտնուող 3 քաղաքացիներ։

Նոյն օրը ժամը 16-ին, զինուած անձանց մի մեծ խումբ շրջապատել է Նուպարաշէնի շրջակայքում գտնուող ներքին զօրքերի ստորաբաժանումը, ժամը 17-ին գնդակոծել զինուորական շարասիւնը։ Փոխհրաձգութիւնը տեւել է երեք ժամ։ Նախնական տուեալներով սպանուած են 16 մարդ – երկու կողմերից կան վիրաւորներ։

1990 թ. Մայիսի 27-ին Երեւանում տեղի ունեցած ողբերգական դէպքերի առթիւ Հայաստանի Կենտկոմը, Հայաստանի Գեր. Խորհուրդի նախագահութիւնը, Հայաստանի Մինիստրների Խորհուրդը խոր ցաւակցութիւն է յայտնել զոհուածների ընտանիքներին, հարազատներին ու մերձաւորներին։

Իշխանութիւնների որոշմամբ Մայիսի 29-ը յայտարարուած է Սգոյ Օր. որոշուած է այդ օրը Հանրապետութեան ամբողջ տարածքում կախել Խորհ. Հայաստանի դրօշակը եւ ազգային խորհրդանիշը՝ Եռագոյն դրօշը սգոյ ձեւաւորմամբ։

Իշխանութիւնները դիմել են Հանրապետութեան բնակչութեանը կոչ անելով մեր ժողովրդի այս ծանր օրերին դրսեւորել զսպուածութիւն եւ շրջահայեացութիւն, անել ամէն ինչ կանխելու չմտածուած քայլերը, մեր ազգային միասնութիւնը պահպանելու համար։

Սփիւռքահայութեան Հետ
Մշակութային Կապի Կոմիտէի
Նախագահ
Կ. ԴԱԼԼԱՔԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայ ազգ. երեք կուսակցութիւնները մեկնելով Ստեփանակերտի՝ Մայիս 25-ի եւ Երեւանի՝ Մայիս 26 եւ 27-ի ծանրակշիռ եղեռնագործութիւններէն, բուռն կերպով կը դատապարտեն խորհ. բանակի շարժումները եւ արիւնալի հակադրութիւնները, որոնց հետեւանքով զոհուած են շուրջ 30 Հայեր եւ կան բազմաթիւ վիրաւորներ։ Միաժամանակ, հայ ազգ. երեք կուսակցութիւնները կը հաստատեն որ խորհ. ուժերու պատասխանատուները կը ծառայեն ազրպէյճանական շահերուն եւ կ'ոտնակոխեն Հայաստանի եւ Արցախի Հայերուն իրաւունքները։

Հայաստան կը գտնուի վտանգի դիմաց։

Կոչ կ'ընենք բոլորին ըլլալ պատրաստ՝ դիմագրաւելու համար գալիք բարդութիւնները։

Գիտցէ՛ք որ կը գտնուինք համաժողովրդական զօրաշարժային վիճակի մէջ։

Կոչ կ'ուղղենք Ֆրանսայի ազնիւ ժողովուրդին եւ միջազգային հանրային կարծիքին արգելք հանդիսանալ բազմադարեան ժողովուրդի մը ոչնչացման։

Կը պահանջենք խորհ. կեդր. իշխանութիւններէն վերջ տալ դրդութիւններուն եւ դատապարտելի ջարդերուն ու ճնշումներուն։

Ս. Դ. Հ. Կ. Ռ. Ա. Կ. Հ. Յ. Դ.

ՑՈՅՑ
ՓԱՐԻԶԻ ԽՈՐՀ. ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԱՌՋԵՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ՝
ՀԱՅ ԱԶԳ. 3 ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Հայաստան եւ Արցախ կը տան իրենց զոհերը։

Խորհ. բանակը իր բուռն եւ բիրտ հակազդեցութեամբ խլած է բազմաթիւ հայ զոհեր։

Հայ ազգ. երեք կուսակցութիւնները կոչ կ'ընեն եւ կը հրաւիրեն բոլոր Հայերը, անխտիր, զանգուածային կերպով ներկայ ըլլալու խորհ. դեսպանատան առջեւ,

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 31, ԺԱՄԸ 18.30ին

բողոքելու համար ազրպէյճանական եւ խորհրդային ճնշումներուն ու ջարդերուն դէմ։

Հարկ է ներկայ ըլլալ միակամ որպէսզի մեր զօրակցութիւնը յայտնենք Հայրենիքի եւ Արցախի ժողովուրդին եւ դատապարտենք խորհրդային բանակի բրտութիւնը։

Հինգշաբթի, Մայիս 31-ին, ժամը 18.30-ին, Հայաստանի ժողովուրդին կողքին, ներկայ պիտի ըլլանք Փարիզի խորհրդային դեսպանատան առջեւ։

Ս. Դ. Հ. Կ. Ռ. Ա. Կ. Հ. Յ. Դ.

ԶՕՐԻ ԲԱԼԱՅԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Քանի մը օր է Փարիզ կը գտնուի Ղարաբաղի երեսփոխան, ծանօթ հրապարակագիր՝ Զօրի Բալայեան։ Առաջին առթիւ իսկ, կարգ մը տեսակցութիւններ ունեցած է եւ պարզած Ղարաբաղի ու Հայաստանի մտահոգիչ կացութիւնը։

Երկուշաբթի օր նախ կ'ընդունուէր նախկին նախարար՝ Շառլ Փասքուայի կողմէ, ապա, կէսօրէ ետք՝ Ծերակոյտի նախագահ՝ Ալէն Փոհէրի։

«ՄԱԼԱՅԱ ԶԵՄԼԻԱ»...

Մի քանի ամիս առաջ, քեռի Մ. Կորբաջով, երկար պրպտումներից յետոյ, զարմանալի մի որոշում տուաւ։ Հրովարտակով նա ջնջել տուեց Բրեժնեւին պարգեւած «Յաղթանակ»ի շքանշանը, պատճառաբանելով որ «Հայրենական պատերազմ»ին նրա մասնակցութիւնը արժանի չէր այդպիսի պատուի։

Մի՞թէ Կլազնոստ–ին պիտի վերագրել այս որոշումը։ Այնուամենայնիւ դա հաստատում է նաեւ որ յաճախ մեռելները յանցաւոր են, յաճախ, քաղաքական կեանքում, ոտնակոխւում է գաղափարական համակամութիւնը։ Կարճ ասած՝ «rien n'est acquis à l'homme...».

Բրեժնեւը բախտ ունեցաւ չապրելու եւ յետագայում նա ուզեց յաւերժանալ իր «Մալայա զեմլիա» գրքոյկով։

Այս գրքոյկը այլեւս անգտանելի է եւ յոյս էլ չկայ որ վերհրատարակուի։ Մի զուցէ ճարուի «տակից» ... բայց անցեալում, առիթ եմ ունեցել զայն ճա՛շակել։

**

Ութեմն տարիներ առաջ, Բրեժնեւեան կայսրութեան շրջանին, Մոսկուայի օդակայանում, թմրած ոչխարի նման, սպասում էի ինձ Երեւան տանող օդանաւին։ Սպասման սրահի մի անկիւնում շարուած էին զանազան լեզուներով, բազմաթիւ, այսպէս ասած «դաստիարակիչ» գրքեր։ Պատահմամբ աչքիս զարկաւ ֆրանսերէնով մի գրքոյկ որի խորագիրն էր՝ «Petite terre» (Փոքրիկ հող)։ Կամ Պուշկինի լեզուով «Մալայա զեմլիա»։ Հեղինակը Լէոնիդ Բրեժնեւ։ Առաջին էջերից արդէն, զգալի էր որ՝ դդումի համ տուող անլի մի յուշագրութիւն էր. պատերազմի տարիներից։ Բայց օդանաւը երկու ժամ ուշացումով պիտի մեկնէր, ուստի սպասման ժամերը կարճացնելու միտումով, յամառեցի կարդալ այդ գրքոյկը մինչեւ վերջի էջը։ Անսովոր մի լուծողական որ մի անգամ ես կլլում։

Մի քանի տարի անց, բոլորովին մոռացել էի Բրեժնեւի այս գլուխ–գործոցը, մինչեւ այն օրը երբ ներկայացայ խորհրդային հիւպատոսարան, ստանալու համար Հայաստան գնալու վիզաս։ Ի միջի այլոց մինչեւ հիմա դեռ չեմ հասկացել եւ երբեք էլ չպիտի հասկանամ թէ ինչո՞ւ Հայն վիզա է հարկաւոր իր երկրից ներս մտնելու համար։ Բայց մի զուցէ Պերեստրոյկայի շնորհիւ...։

Ութեմն հիւպատոսարանում ինձ տալիս են լցնել մի հարցարան որ սովորաբար ձանձրալի մի ժամավաճառութիւն է։ Բայց, խոստովանեմ, որ այս մէկը շատ դուրս եկաւ եւ հաճոյքով գրեցի պատշաճ պատասխանները։ Չէ որ առաջին անգամն էր որ առիթ ունեցայ, ուրախ յուզումով գրել տպագիր տառերով, ազգութեան հարցին դիմաց՝ Հայ եւ քաղաքացիութեան՝ Ֆրանսացի։ Նաեւ տպագիր։

Թէ ինչո՞ւ Վոլթէրի հարուստ եւ ճըշգրիտ լեզուում ազգութիւն եւ քաղաքացիութիւն հոմանիշնե՞ր են, այդ էլ պետական հասկացողութիւն է որ բնաւ կապ չունի Գարթեզեան տրամաբանութեան հետ ... ինչ որ է։

Հիւպատոսարանի «չինովնիկը» (պետական պաշտօնեայ) իր վանդակից պահանջեց որ ազգութիւնս սրբագրեմ՝ այսինքն գրեմ Ֆրանսացի, ոչ թէ Հայ։ Ինձ պլլպեցի եւ կուլ տուի թրքերէն մի նախատինք։

– Ինչո՞ւ, հարց տուի զայրացած.

– Որովհետեւ պարզապէս դուք ծնուել էք Ֆրանսա, հասկացա՞ք, պատասխանեց հեգնող շեշտով պաշտօնեան.

– Ինչ լաւ է որ դուք չէք ծնուել Փեքինում ... հետաքրքիր չինացի պիտի լինէիք։ Դուք էլ հասկացէք որ ազգութիւնս չեմ սրբագրէ։ Ես Հայ եմ պարզապէս, Հա՛յ։

«Չինովնիկ»ը ջղայնացաւ, դէմքը դարաւ կարմիր քաջվարդ քթի տակից ռուսերէն մի քանի կծու բառեր շշնչաց, ձեռքից խլեց հարցարանը ու դուրս եկաւ դէպի ուրիշ գրասենեակ։ Բրեժնեւեան շրջանին «չինովնիկ»ները շուտ էին բորբոքւում։ Հիմա կարծես մի քիչ կակղել են...

Մօտ տասը րոպէից յետոյ, պաշտօնեան վերադարձաւ, թթուած դէմքով յայտնեց՝ «Խառաշօ, վաղը ձեր վիզան պատրաստ կը լինի»։

Յաջորդ առաւօտ ներկայացայ հիւպատոսարան։ Սպասման սրահում, սեղանի վրայ դիզուած էին խորհրդային «քլասիքները» Մարքս, Լենին, Էնկէլս եւայլն ... Յանկարծ յիշեցի Բրեժնեւի նըշանաւոր «Մալայա զեմլիա» գրքոյկը։ Չգտայ։ Զարմանալի եւ աններելի մի բացակայութիւն։ Մանաւանդ որ իմացել էի որ այդ չաղզամի հեղուկը պսակուել էր խորհրդային գրականութեան լենինեան մրցանակով։

Ահա վիզաների նոյն վանդակի առջեւն եմ։ Մէջը՝ երէկուան դդումնադլուխ նոյն պաշտօնեան։ Երբ կարգս հասաւ, նա երեսը ծամածռելով ինձ յայտնեց՝ «Վաղը, ձեր վիզան պատրաստ չէ, վաղը անցէք»։ Բողոքում եմ։ Անօգուտ։ Թութակի նման նոյն խօսքերն է կրկնում։ Տաքացած գըլխիցս յանկարծ զգացի մի կայծ։ Բռունցքս խփեցի վանդակի դարանին ու բարձր շեշտով սաստեցի՝ «իսկ ինչո՞ւ այս սեղանի վրայ չկայ «Մալայա զեմլիա» գիրքը»։

«Չինովնիկի» աչքերը լայնացան, սառան ու այլայլուած դէմքով խոկոյն դուրս թռաւ վանդակից դէպի հանճարեղ առաքեալների սեղանը... հաստատելուց յետոյ Բրեժնեւի բացակայութիւնը, մարած–յուզուած ձայնով պաշտօնեան ինձ հարցրեց՝

– Իսկապէ՞ս Ձեզ հետաքրքրում է այդ գիրքը։

– Ի հարկէ՛։ Իմս բարեկամի տուի. չըվերադարձրեց։

– Շատ լաւ, շատ լաւ, – պատասխանեց խուճապահար պաշտօնեան, բարի եղէք մի քանի րոպէ համբերել, Ձեզ կը ճարեմ մի օրինակ։

Բիչ առաջուայ խոժոռ արջը ահա դարաւ մի նապիկ եղնիկ ու սլաց դէպի առաջի յարկը։ Բայց (իմ բախտից) «Եղնիկը» վերադարձաւ գլուխը կախ, յուղարկաւորութեան վայել դէմքով, ասելու համար յուսահատ շեշտով՝

– Դժբախտաբա՛ր երէկուանից այդ գիրքը մեզ մօտ սպառել է։ Վաղը անպայման ստանալու ենք։ Բայց մեր հիւպատոսարանի մասնաճիւղում, փառա՛հ պիտի գտէք «Մալայա զեմլիա»ն։ Գիտէք այդ շէնքը պուլվ. Մալըզհերպի վրայ է։ Այստեղից հազիւ 10 րոպէ հեռու։

– Լա՛ւ, – ասացի, – 10 րոպէ գնալ, 10ն էլ վերադառնալ, կարծում եմ որ 20 րոպէ հերիք է որ վիզաս պատրաստ լինի, այնպէս չէ՞ «տաւարիշ»...

– Ի հարկէ՛, ի հարկէ՛ սիրելի բարեկամ, սպասեցէք մի քիչ, հէնց հիմա կը կարգադրեմ. «Փաժա՛լսթա»։

Այդպէս էլ եղաւ։ Վիզան գրպանումս դուրս եկայ դէպի... տուն։

Գալով Բրեժնեւին, իր նոր մոլորակի վրայ, «ազատուած աշխատանք»ից, գըրկուած «պերեստրոյկա»յի բարիքներից, շատ հաւանական է որ շարունակում է որսալ նոր շքանշաններ ու մրցանակներ...

Այնուամենայնիւ, լուրջ աղբիւրից իմացանք, որ Կորբաջով (մեր օրերի սիւփէր սթար), ջնջել չպիտի տայ «Մալայա զեմլիա»ին շնորհուած գրական մրցանակը, որպէսզի խորհ. պատմութեան «սպիտակ էջեր»ում նշուի որ բրեժնեւեան սոսկալիքի շրջանին՝ ծիծաղելին արժանի էր պատուի...

ԿԱՐՊԻՍ ՋՐԲԱՇԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ
Գ. Տպագրութիւն

ԱԼԻՍ Տ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Պոլիս, 1989

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԱՐՈՒՆԸ

Չեխոսլովաքիոյ ժամանակակից պատմութեան ամէնէն ծանօթ անուններէն է Ալ. Տուպչէք։ 1968 Օգոստոսի խորհրդային բիրտ միջամտութեան գլխաւոր զոհերէն եղաւ ան որ այսօր երկրին Ազգային Ժողովին նախագահն է։ Իրեն հետ կատարուած հարցազրոյցի մը տուած պատասխանները բաղդատական մը կ'ընեն 1968–ի եւ 1990–ի Չեխոսլովաքիաներուն միջեւ. 1968–ին խօսքի ազատութեան շրջան մըն էր. ջանքը կար երկրին քաղաքականութիւնը ուղղելու դէպի եւրոպական զարգացած երկիրներու հետ տնտեսական, գիտական ու թէքնիք գործակցութիւն մը. այս թափը խորտակեց Վարշաւայի Ուխտին պատկանող զօրքերու միջամտութիւնը։ Այսօր Չեխոսլովաքիա Եւրոպայի մէջ իր տեղը գտնելու հետամուտ է. այսուհետեւ կրնայ համարձակութեամբ նախաձեռնութիւններ առնել, քանի որ ի տարբերութիւն 1968ին, արտաքին միջամտութիւններու սպառնալիքէն զերծ է։

Սակայն Տուպչէք չի մոռնար յիշեցնելու որ այսօր տնտեսական վիճակը զգալի կերպով վատթարացած է երկրին մէջ ու շեշտուած է զարգացած երկիրներու համեմատած Չեխոսլովաքիոյ յապաղումը։

Պատասխանելով «ի՞նչ է ընկերվարութիւնը ըստ ձեզի» հարցումին, Տուպչէք կը սահմանէ. «ընկերային արդարութիւնը, մարդկայնութիւնը, լայնախոհութիւնը, ընկերային իրաւունքներու եւ մարդկային իրաւանց յարգանքը ու ազատութիւնը»։ Եւ կը շարունակէ. «երկաթեայ բռունցքը որ իջաւ Արեւելքի գլխուն, այս բոլորին հետ հասարակաց ոչինչ ունէր»։

Չեխոսլովաքիոյ համայնավար կուսակցութիւնը – որուն այլեւս անդամ չէ Տուպչէք–, կազմալուծումի հոլովոյթին մէջն է, ինչ որ տրամաբանական հետեւանքն է վարած քաղաքականութեան։ Շարքերուն մէջ կան ոմանք որոնք կ'ուզեն ձերբազատիլ վարչարարական հին վարդապետութիւններէ. կը ջանան լաւագոյնս կազմակերպուիլ, կառուցուիլ գաղափարական մակարդակի վրայ, աստիճանաբար լքելով անցեալի խեղումները ու մօտենալով եւրոպական ձախին։ Ներկայիս կուսակցութիւնը ձախողութենէ – ձախողութիւն կ'անցնի։ Անոր ղեկավարները չեն հասկցած թէ աշխարհը փոխուած է ու իրենք արդիական դիրքորոշում մը պէտք է ունենան ժողովրդավար Արեւմուտքին հանդէպ։

Երկրին Խորհրդարանը նախ եւ առաջ պէտք է ապահովէ մինչեւ հիմա ստորագրուած միջազգային փաստաթուղթերու կիրարկումը, ինչպէս՝ Հելսինքիի համաձայնագիրը, ՄԱԿ–ի բանաձեւերը եւայլն։ Ապա, պէտք է ժողովրդավար ծրագիրները գործնականացնել, ինչ որ օրէնսդրական հսկայական աշխատանք մը կ'ենթադրէ։

«Այսօր տակաւին նախկին վարչաձեւին մարդիկը գործի գլուխ կը գտնուին. արդեօք չի՞ սպառնար հիներով նորը կերտելու գործին» հարց կուտայ Տուպչէքի զրուցակիցը. ու ան կը պատասխանէ թէ իրենք գիտակից են այդ հարցին ու կը ջանան ընտրական նոր օրէնք մը քուէարկել տալ, որպէսզի կարելի ըլլայ Յունիսին ընտրութիւն կատարել։ Անոր պիտի հետեւի ապահովաբար առժամեայ Խորհրդարան մը, որ սակայն պիտի կրնայ յաջորդական ընտրութիւններ պատրաստել ու երկիրը դնել ժողովրդական Սահմանադրութեան ուղիին վրայ։

Տուպչէք գիտակից է բոլոր դժուարութիւններուն ու նաեւ չեխ ընկերութեան կացութեան որ կարելի է որակել «ժողովրդավարութեան գինովութիւն»։ Ամէն կա ինքնին դժուարութիւն մը կը ներկայացնէ. ի՞նչպէս կառավարել տասնեակ մը կուսակցութիւնները, ամէն խմբաւորում կուսակցութիւն մը հիմնել կ'ուզէ. չարաչար կը գործածուի ազատութիւնը։

Այսուհանդերձ, Չեխոսլովաքիա, շընորհիւ իր քաղաքական կառոյցին ու տնտեսական մակարդակին, Արեւելքի միւս երկիրներէն առաջ կրնայ Եւրոպայի մէջ իր տեղը գրաւել։

Գալով Խորհրդային Միութեան, հինգ տարիէ ի վեր ընկերութեան ժողովրդավարացում մը նկատելի է, կ'ըսէ Տուպչէք. միջազգային յարաբերութիւններու մարզին մէջ շատ բան բարեփոխուած է, յատկապէս խորհրդային — ամերիկեան յարաբերութիւնները։ Քանի որ բրեժնեւեան շրջանը վերջ գտած է, Խորհրդային Միութիւնը կը փափաքի գործակցիլ եւրոպական երկիրներու հետ. պէտք է օգտուական ըլլալ անոր։

Տուպչէք չի մոռնար նշելու թէ Եւրոպայի մերձեցումը դաշնակիցներու փոփոխութիւն մը չենթադրեր իրենց համար, եւ ոչ ալ Խորհրդային Միութեան հետ տնտեսական յարաբերութիւններու կասեցում մը. ընդհակառակն՝ ապագային երկու երկիրներու համագործակցութիւնը պէտք է զարգանայ ամէն մարզի մէջ, երկու կողմերուն ալ շահերուն ուղղութեամբ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԿԵԴՐՈՆԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). –

Քաղաքի սիրտէն ոչ շատ հեռու, հարաւային թաղամասի մը մէջ, ծառազարդ պողոտայի մը «Պուլվար Միշըլէ» թիւ 327, արդիական ոճով նորակերտ բազմայարկ շէնքի մը գետնայարկը՝ նոր կեդրոնատեղին է Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան։ Դալարագեղ վայրի մը մէջ շքեղ իրագործում մըն է։ Գեղեցիկ եւ արդիական սարքաւորումներով երկու հարիւր քանը վեց քառակուսի մեթր տարածութիւն մը, մէկ յարկի վրայ, որ կը բաղկանայ խոհանոցէ մը, գրասենեակէ մը, եւ բաւականին մեծ եւ կոկիկ սրահէ մը։ Գնում, սարքաւորում, կահ – կարասի եւայլն... ընդհանուր ծախքը բարձրացած է՝ երկու միլիոն եօթը հարիւր հազար ֆրանքի։

Պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ Մայիս 19–ին, ժամը 19.15–ին։

Հ. Բ. Ը. Միութեան նախագահուհին՝ Լուիզ Մանուկեան – Սիմոն եւ Տիկին Մառըլին Վիկուռու, քաղաքապետին կինը, կտրեցին խորհրդանշական ժապաւէնը, ֆրանսական Եռագոյն մը, եւ Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան արտասանեց «Պահպանիչ»ը։ Ապա, ներկայ բազմութիւնը մուտք գործեց շէնքէն ներս, եւ կեդրոնի սրահին մէջ կատարուեցաւ կարճ հանդիսութիւն մը։ «Գարուն» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երլմազեանի, երգեց Հ. Բ. Ը. Միութեան քայլերգը ու ապա ֆրանսերէն, «Քեզի Համար Հայաստան» եւ յետոյ «Կովկասի Քաջերը» որուն արտասանութեան մասը բրաւ՝ Արթօ Պէքճեան եւ նուէկ՝ «Զէյթունցիները» նուագարաններու ընկերակցութեամբ։ Դաշնակով ընկերացաւ՝ Ժիլբէթ Երլմազեան։ Արամ Շեխիկեան, հանդիսավարը, խօսքը տըւաւ Ռոժէ Գույումճեանին որ յիշեցուց Հ. Բ. Ը. Միութեան 84 տարիներու ծառայութիւնը հայ ժողովուրդին, հաւատարիմ իր հիմնադիրին գծած ուղիին եւ տուած օրինակին։ Թուեց շարքը անոր յաջորդական հեղինակաւոր դէմքերուն՝ Զարեհ Պէյ Նուպար, Գալուստ Կիւլպէնկեան, Արշակ Գարակէօզեան, Ալեք Մանուկեան։ Ապա, ողջունեց նախագահուհին՝ Լուիզ Մանուկեան – Սիմոն որ անցեալ տարուան Օգոստոսէն ի վեր կը փոխարինէ հայրը՝ Ալեք Մանուկեանը։ Ռոժէ Գույումճեան շեշտեց Հայաստանի դժուարութիւնները եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան օժանդակութեան գործողութիւնները ու խօսքը աւարտեց ըսելով՝ «Այսօր բացումը կատարեցինք Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան նոր կեդրոնին, որ իր տեղը գտաւ քաղաքին ամէնէն գեղեցիկ պողոտաներէն մէկուն վրայ։ Կրնանք ձեզ ապահովցնել որ այս անհրաժեշտ գործիքը մեզ պիտի օգնէ, մեզի վստահուած առաքելութեան իրագործման մէջ»։

Լուիզ Մանուկեան – Սիմոն խօսք առնելով յայտարարեց՝ «Մարսէյլ առաջին այցելութեանս հաճոյքն ունիմ ներկայ գտնուելու այս կեդրոնի բացումին։ Աշխարհի շուրջ պտտելով շատ լաւ կը հասկնամ թէ մեր անդամներուն համար որքան կարեւոր է կեդրոն մը. վայր մը ուր Հայեր կուգան քով քովի, շարունակելու մշակոյթը եւ աւանդութիւնները մեր ծնողքներուն եւ պապերուն»։

Ապա, Հ. Բ. Ը. Միութեան նախագա-

հուէին լսել թէ յառաջիկայ ամիսներն ու տարիները դժուար ժամանակներ պիտի ըլլան: Այժմ, պէտք է կեդրոնացնել մեր բոլոր ուժերն ու միջոցները Հայաստանի վերականգնումին վրայ: Սակայն, աւելցուց, չենք կրնար անտեսել պահանջքը նոր ծրագիրներուն որոնք նպատակադրըւած են ներգրաւելու եւ աշխուժացնելու 21-րդ դարու սերունդը: Լուիզ Մանուկեան-Սիմոն վերջացուց իր խօսքը ըսելով «Ձեր նուիրումը, ձեր տաղանդը եւ ձեր իրագործումները պիտի ծառայեն հայրենիքին, երկրին ու մեր ազգին»: Վերջին խօսողը եղաւ Մարսէյլի քաղաքապետը փրոֆէսէօր Ռ. Վիկուրու, որ հաստատ հանդիսութեան ընթացքին: Շնորհաւորեց Հ. Բ. Ը. Միութիւնը իր գեղեցիկ նորահաստատ կեդրոնին համար եւ շնորհակալութիւն յայտնեց Հայերուն, որոնք այնքան կը սատարեն քաղաքին զարգացման: Ապա ներկաները հիւրասիրուեցան ճոխ պիւֆէով մը, պատրաստուած Տիկնանց Միութեան կողմէ:

Հ. Բ. Ը. Միութեան նախագահուհին կը շրջապատէին, զանազան քաղաքներէ, երկիրներէ եկած Միութեան անդամներ՝ Հայկաշէն Ուզունեան, փոխ-նախագահ կեդրոնական վարչական ժողովին եւ նախագահ Զուիցերիոյ Հ. Բ. Ը. Միութեան, Սարգիս Տէմիրճեան՝ կեդր. վարչական ժողովին անդամ, Լեւոն Քէպապճեան՝ Ֆրանսայի Հ. Բ. Ը. Միութեան նախագահ, Սեդրակ Սանճեան՝ Լիոնի Հ. Բ. Ը. Միութեան նախագահ, Եդուարդ Թօրոսեան՝ Վալանսի Հ. Բ. Ը. Միութեան նախագահ, Պր. Զամքերթէն՝ պատուոյ նախագահ կեդրոնական վարչական ժողովին, Արթօ Համբարձումեան՝ վարիչ տնօրէն Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի գրասենեակին, Անդրանիկ Քէչիշեան՝ գործիչ, Պօլութեան՝ Նիսի Հ. Բ. Ը. Միութեան ներկայացուցիչ, Աճէմեան՝ Սէն-Շամոնի մասնաճիւղէն եւ անշուշտ Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան նախագահը՝ Ժան Մէլեան եւ Տիկնանց Միութեան պատուոյ նախագահուհին՝ Էլիզ Զրբաշեան: Ներկայ էր, Խորհ. Միութեան հիւպատոսը՝ Թաթաու: Նոյնպէս՝ Վաչէ Ծ. Վարդապետ Իգնատիոսեան, Գարեգին Վարդապետ Պէքճեան եւ Մարսէյլի գաղութի միութիւններուն ներկայացուցիչներ:

⁂

Նոյն օրը առաւօտուն, ժամը 11-ին, Մարսէյլի քաղաքապետը ընդունեց Տիկին Լուիզ Մանուկեան Սիմոնը: Իսկ, յաջորդ օրը, Մայիս 20-ին, Սրբոց Թարգմանչաց Ս. Սահակ-Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան արարողութիւն Միութեան ողբացեալ անդամներուն յիշատակին: Եւ կէսօրին, հացկերոյթ, «Փալմ Պիչ Քոնքորտ» պանդոկը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՓԱՐԻԶ

ՈՍԿԵԿՈԶՈՒՄ՝ ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԻՆ

Մայիս 21-ի երեկոյեան, Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի «Ալեք Մանուկեան» կեդրոնին մէջ նշուեցաւ Սարդարապատի հերոսամարտին 72-ամեակը, ներկայութեամբ կոկիկ բազմութեան մը:

Նախկին Ռամկավարներու Միութեան նախագահ Տիրան Ոսկերիչեանի բացման խօսքէն ետք, ուր ան զուգահեռ մը ըրաւ Սարդարապատի ու Աւարայրի միջեւ, կարճ ելոյթ մը ունեցաւ Հայաստանի Ակադեմիայէն՝ տոքթ. Ռուբէն Սահակեան, որուն համար ցանկալի պիտի ըլլար որ նման ուրախալի տարեդարձ նշուէր աւելի մեծ սրահի մէջ, երիտասարդներու մասնակցութեամբ, ինչպէս եղած էր 1978-ին՝ Սալ տը լա Շիմիի սրահին մէջ:

Պատմաբան Ռ. Սահակեան նշեց այս ճակատամարտէն քաղուելիք դասերը, մասնաւորաբար միասնականութիւնը, զոր ցուցաբերեց հայ ժողովուրդը այդ օրերուն: Ան ըսաւ նաեւ թէ խորհրդային պատմագիտութեան առջեւ անցեալին ծառացած խոչընդոտներուն պատճառով Սարդարապատը ցարդ լաւ չէ ուսումնասիրուած Հայաստանի մէջ: Այդ իմաստով շատ արժէքաւոր է Սերժ Աֆանասեանի գիրքը՝ «Սարդարապատի յաղթանակը», որ շուտով հայերէն լոյս պիտի տեսնէ Երեւան, Ռ. Սահակեանի յառաջաբանով իսկ:

Օրուան գլխաւոր բանախօսը՝ Սերժ Աֆանասեան օրագրութեան ձեւով նկարագրեց Սարդարապատի պատերազմը: Ճակատագրական այդ ճակատամարտին կարեւորութիւնը աւելի ընդգծելու համար բանախօսը մէջբերում մը կատարեց անգլիացի ընկերաբան-պատմաբան Քր. Ուոքըրի գիրքէն. «Եթէ Հայերը Սարդարապատի մէջ յաղթած չըլլային, այսօր Հայաստանը պիտի նշուէր որպէս լոկ շրջանի մը անուն, ինչպէս, օրինակ՝ Կապադովկիան»:

Շահեկան էր հարց-պատասխանի բաժինը: Մայիս 26-ի յաղթանակը չօգտագործուեցաւ Յունիս 4-ին ստորագրուած Պաթումի դաշնագրին: Հայկական պատուիրակութիւնը անտեղեակ ըլլալով Թուրքերու նահանջին, համաձայնեցաւ նուաստացուցիչ պայմաններու, որոնք Հայաստանին կը ձգէին միայն տասը հազար քառակուսի քիլոմեթր: Ս. Աֆանասեանի համար մեծ սխալ էր Զօրավար Անդրանիկը հայկական բանակին պետ չնշանակելը: Ճիշդ է, Ռուսերը կ'արհամարհէին զայն, ըսելով թէ հայդուկ է, ռազմական կրթութիւն չունի եւայլն, բայց ան հիանալի ռազմագէտ էր ու մեծ հեղինակութիւն ունէր. հայ զինուորը միայն անոր կը հնազանդէր: Ինչպէս է որ մասնաւոր դաստիարակութիւն չունեցող Կարիպալտին փրկեց Իտալիան:

Մեր օրերուն վերաբերող բազմաթիւ հարցումներէն մէկուն, Ռ. Սահակեան սապէս պատասխանեց. «Ես չեմ յարգում այն պատմաբաններին, որոնք այսօր 180 աստիճան շրջադարձ են կատարել եւ գրում են բոլորովին այլ բան քան ինչ գրել են տարիների ընթացքին»:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

Էլենա Պոնէր «Զօրեան»ի մէջ

«Զօրեան» հիմնարկի կազմակերպութեամբ Հարվըրտի համալսարանին մէջ Մայիս 6-ին, Կիրակի օր դասախօսած է Ա. Սախարովի այրին՝ Էլէնա Պոնէր: Ան անդրադարձած է Խորհ. Միութեան մէջ տեղի ունեցող փոփոխութիւններուն ու քննադատած արեւմտեան կառավարութիւնները որոնք վերակառուցումը խանգարելու վախով կը զգուշանան ճնշում բանեցնելէ Կորպաչովի վրայ: Ըսած է թէ ոչ երկրին ներսը, ոչ ալ դուրսը մարդ կը հասկնայ թէ ի՛նչ կը կատարուի Խորհ. Միութեան մէջ:

Խօսելով ազգայնականութեան տագնապներու մասին, Է. Պոնէր անդրադարձած է Հայաստան-Ազրպէյճան կնճիռին. ըսած է թէ Հայաստան որ արդէն կրած էր երկրաշարժի հարուածը, այսօր տակաւին Ազրպէյճանի կողմէ կիրարկուած շրջափակումին հետեւանքներուն կը հանդուրժէ ու տնտեսութիւնը քայքայումի աստիճանին հասած է: Պոնէր նշած է նաեւ թէ Հայաստան խորհրդային առաջին Հանրապետութիւնն է որ փարած է վերակառուցումի գաղափարին, հաւատալով որ անով կարելի պիտի ըլլայ իրականացնել Ղարաբաղի վերամիացումը: Դասախօսը կրկնած է ամուսնին՝ Ա. Սախարովի տեսակէտը, թէ Ազրպէյճանի համար Ղարաբաղը արժանապատուութեան հարց մըն է, իսկ Հայերու համար կենաց հարց մը:

Նոյն իրիկունը Շէրաթոն պանդոկին մէջ մեծարանքի հաւաքոյթ մը կազմակերպուած է ուր «Զօրեան» հիմնարկի նախագահ Թէոտոր Պօղոսեան նախ անդրադարձած է Պոնէրի խորհրդային ընկերային եւ քաղաքական հարցերուն որպէս գրող բերած մասնակցութեան, ապա՝ «Զօրեան»ի նոր հրատարակութեան՝ լրագրող Սամուէլ Շահմուրատեանի «Սումգայիթեան ողբերգութիւնը» հատորին անգլերէն թարգմանութեան յառաջաբանը գրած ըլլալուն համար:

ԻՏԱԼԻՈՅ ՀՈԳԵՒՈՐ ՀՈՎԻՒՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՆՏ ԲԱՄՊԱԿԵԱՆ Ի ՊԱՏՈՒԻ

Կիրակի, Յունիս 3-ին, Միլանոյի Ս. Քառասուն Մանկունք Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագի ընթացքին, համայնքի հոգեւոր հովիւ Սարգիս քհնյ. Սարգիսեան պիտի կարդայ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի կոնդակը, որով Վեհափառ Հայրապետը գնահատելով Տիար Հրանտ Բամպակեանի աւելի քան վաթսուն տարիներու նուիրեալ գործունէութիւնն ու մատուցած բազմապիսի ծառայութիւնները ազգին, Եկեղեցիին ու մշակոյթին, Ս. Ներսէս Շնորհալի ոսկեայ շքանշանով պարգեւատրած է զինք:

Նոյն օրը, կէսօրէ ետք ժամը 4.30-ին, Հայ Տունին մէջ տեղի կ'ունենայ Ներսէս Շնորհալի շքանշանի յանձնումը՝ ձեռամբ Սարգիս քհնյ. Սարգիսեանի:

Երեւանի հին ձեռագրաց Մատենադարանի տնօրէնութիւնը նոյնպէս ուզած է պատուել Տիար Հրանտ Բամպակեանը, անոր շնորհելով Մեսրոպ Մաշտոց շքանշանը, որ պիտի յանձնուի ձեռամբ Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան ընդհ. մեծաւոր Առաջնորդ Հայր Ներսէս վրդ. Տէր-Ներսէսեանի:

Յետ յայտագրի գործադրութեան տեղի պիտի ունենայ հիւրասիրութիւն:

ԴԻՒԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Միլանօ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

ԳԵՂԱՄ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ ՀԱՄԵՐԳԸ

Երկու օրուան համար Կրընոպլը կը գտնուէր օփերայի աշխարհին ծանօթ թէնոր Գ. Գրիգորեան. առիթէն օգտուելով ու ընդառաջելով դաշնակահար Էրիք Էնքաւայի խնդրանքին, ան համերգ մը տըւաւ Մայիս 20-ին, Կիրակի օր, որուն յայտագիրը բաղկացած էր Զայքովսկիի, Ռախմանինովի, Տօնիծէթթիի, Լէոն Քավալլոյի, Վէրտիի օփերայի մեներգներէն, երկու հայկ. երգերէ՝ Ե. Միրզոյեանի «Ինձ խաբեցիր» եւ Ա. Յարութիւնեանի «Երգեր ինձ համար», ու Կոմիտասի հորովելէն:

Համերգին աւարտին ներկաները յոտնկայս, երկար պահեր ծափահարեցին մեծ երգիչը: Այս առիթով, «Նիս Մաթէն» թերթը «Թէնորիսսիմօ» խորագրուած յօդուած մը կը նուիրէր Գ. Գրիգորեանի. հոն կ'ըսուէր. «Հայաստանէն եկած այս համակրելի երգիչը, քննադատներու կարծիքով դարուս ամենամեծ թէնորներէն մէկն է. ան երգիչն է Երեւանի, Մոսկուայի ու Վիլնիւսի օփերաներուն. երգած է Միլանոյի Սքալայի, Հոլանտայի, Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Աւստրիոյ եւ Միացեալ Նահանգներու մէջ:

Երբ իր կարծիքը կը հարցուի հարաւային Ֆրանսայի մասին, կը պատասխանէ. "Ես միշտ հարաւի մէջ ապրած եմ. Հայաստան խորհ. Միութեան հարաւակողմը կը գտնուի. առանց Հայաստանի արեւին չեմ կրնար ապրիլ. Քոթ տ'Ազիւրը շատ կը սիրեմ. կը խոստանամ վերադառնալ"»:

Յօդուածը կը վերջանայ ռուսերէն «շնորհակալութիւն ընկեր» (սպասիպա տավարիշ) խօսքով. իսկ մենք կ'ըսենք. «շնորհակալութի՛ւն հայրենակից»:

Վ. Բ.

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ

ԹԷՈԴԻԿ

ՎԱՆ

ՎԱՆ՝ ՍԱՐՍԱՓԻ ՕՐԵՐՈՒՆ

Վանայ ինքնապաշտպանութեան տեւն կը մասնակցի Այգեստանի Շուշանց գիւղի եւ Վարագայ արիւնալի կռիւներուն, մինչեւ Ռուսաց ժամանումը: Մեծ նահանջին կը հարկադրուի հինգ—վեց ամիս Իգդիրի մօտերը մնալ եւ գարնան վերադառնալ Վան. սակայն Թուրք յարձակումները կը ստիպեն ժողովուրդը՝ որ դարձեալ լքէ իր հայրենիքը. Տեղի կ'ունենան նոր կռիւներ, մանաւանդ երբ Թշնամին կը յաջողի փախուստի գիծը կտրել: Տէր-Սահակ իր ընկերներուն հետ երկար ատեն կը դիմադրէ, Սալմաստ-Ուրմիա-Համատան՝ զէն ի ձեռին հեւասպառ վաշտով մը: Այդ միջոցին կը կորսնցնէ երիցուհին եւ մէկ զաւակը: Զինադադարէն վերջ, անգլիական կառավարութեան կողմէ կ'ուղարկուի Պաքուպա, հոնկէ ալ կը կանչուի Պաղտատ, առաջնորդական տեղապահ Տ. Վահանի օգնական կը կարգուի. ժամանակ մը վերջ կ'անցնի Մուսուլ՝ ուր կը գտնուի ցարդ:

2. — ԹԻՄԱՐ. — Զարդ եւ աւեր: Թիմար երկու է, Վարի եւ Վերի: Առաջնոյն Խըժիշկ եւ Աստուածածին (Տիրամայր) գիւղերէն, իսկ վերջնոյն բազմամարդ Ալիւր եւ Մարմէտ գիւղերէն դիմադրութիւն: Էբերին, Բողանց, Խաւենց, Ճանիկ, Ատնականց, Պայրագ եւայլն կ'ենթարկուին բռնադգի եւ աւարառութեան: Տիրամէրի Գէորգ Քահանայի տան մէջ եւս կը սկսի ուժեղ դիմադրութիւն, փամփուշտներու հատնելով մինչեւ անձնատուր ըլլալնին՝ առիւծի պէս կռուելով: Հէք եկեղեցականը կը նահատակուի տեղնտեղը, ընտանիքին 10 անդամներովը:

Այս շրջանի բախտաւոր երէցներն են հետեւեալները, իրենց տարագրութեան վերջին կայանը՝ Պաքուպա գտնուելով ներկայիս մէջ.

Յովակիմ Քահանայ. — Աննավանք գիւղէն (Տես գիւղն ի կոուց Անապատ):

Մարկոս Քահանայ. — Գոմս գիւղի ծըխատէր:

Յովհաննէս եւ Գէորգ Քահանաներ. — Քէօշան գիւղի ծխատէրք:

Յովհաննէս Քահանայ. — Ճանիկ գիւղի ծխատէր:

3. — ԲԵՐԿՐԻ. — Համանուն գիւղին 25 տուն Հայութիւնը բնաջինջ: Այս գաւառէն հոսող «Բանդէ-Մահու» գետը, 1000-է աւելի դիակներ կուլ տուած է: Խաչան գիւղը՝ ջարդ եւ աւեր. իսկ կազմակերպուած ջարդ՝ Պստիկ գեղ, Սուրբ Թադոս եւ Գործուք: Վերջնոյս «Տէր Յուսկան Որդի» մենաստանին վանահայր եւ փոխ-առաջնորդ

Մանուէլ Քահանայ Ապրիլ 10-ին կը նահատակուի Մալրամթ գիւղը, ձեռամբ Ջարդարար Խուրշիտի:

4. — ԱՐՃԷՇ. — Իր 51 կտոր գիւղերէն (10.300 հոգի) 4.600-ը կը փճանայ ջարդէ, առեւանգումէ եւ հիւանդութենէ: Տեղւոյս կառավարիչը Ապրիլ 19-ին բարեմտօրէն (!) իր մօտ կը կանչէ ահագին թիւով Հայեր՝ որոնք միահաղոյն կը սպաննուին գնդակահար: Ականց կեդրոնական գիւղաքաղաքին մէջ ահռելի սպանդ եւ կողոպուտ. շատեր՝ կէս ժամ հեռու Գարա-Զամին կոչուած հեղեղատին մօտ խողխողուած: Յիշենք իր գիւղերէն Բանոն, Ասրաֆ եւ Բերդաղ՝ որոնց բնակչութիւնը փճացած է տարագրութեան եւ կոտորածի ընթացքին:

Իսկ Արճէշի փոխ-առաջնորդ

Եղիշէ Քահանայ Ապրիլ 6-ին քաղքէն դուրս հանուելով նահատակուած է անլուր չարչարանքներով եւ քրիստոնէական կրօնի դէմ ապառում նախատինքներով:

5. — ԱՏԻԼՃԷՎԱԶ. — 1915 Ապրիլ 6-ին ջարդ ընդհանուր: Նորշէնչուղ գիւղէն 40 այրեր կը փախչին Մանազկերտ եւ կ'ապաստանին Գըզըլ-Եուսուֆ գիւղը: Ատիլճէվազի կառավարիչն իմանալով՝ կոյն ոստիկան կ'ուղարկէ ետեւնուն եւ սպաննել կուտայ բոլորը մէկանց: Մանազկերտի Հայերը խռոված՝ կ'երթան այդ ոճիրը իմացնել իրենց փոխ-առաջնորդ Յովհաննէս Քահանայ Տէր-Աւետիսեանի, որ, ընկերացած Մշոյ առաջնորդարանի նախկին քարտուղար Նազարէթ Մարտիրոսեանի՝ կը բողոքէ Գայմագամին: Այս վերջինը Ճէվտէթի հեռագիրը կը ցուցնէ՝ Վանայ ջարդերուն պաշտօնական հանգամանքը մատնանշող...:

(Շար. 31)

(Շար. Ա. էջէն)

ազդարարեց քաղաքային էլֆ ընկերութեան, որ ժամ առաջ վերսկսի իր արտադրութիւնը, եթէ ոչ այլ ընկերութիւններու պիտի զիջէ:

ՊՈԼՍՈՅ Պայրամփաշայի բանտէն փախուստ տուած են հինգ դատապարտեալներ, որոնց երեքը մահապատիժի դատապարտուած էին: Կը կարծուի որ առնուազն չորսը ծայրայեղ - ձախ Տեւ - Սոլի անդամ են:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ արեւմտեան թաղամասի կեդրոնի շուկային մէջ պայթած ռումբէ մը մէկ Իսրայէլացի մեռած է եւ 9 հոգի ալ վիրաւորուած են:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ». - ՄԱՅԻՍ 15 / 26)

ՍԵՄԻՆԷՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է հայկական ձայնասփիւռի ու հեռատեսիլի յայտագրերու տնօրէններու սեմինէր, որուն մասնակցած են Ֆրանսայի, Միացեալ-Նահանգներու, Գանատայի, Աւստրալիոյ եւ այլ երկիրներու 24 լրագրողներ:

Սեմինէրին մասնակիցները այն համոզումը յայտնած են որ Հայաստանի այսօրուան դժուարին ճակատագիրը միայն Հայաստանի մարդոց ջանքերով պիտի չլուծուի. իրենց մասնակցութիւնը պիտի բերեն նաեւ Սփիւռքահայերը:

Հայաստանի ձայնասփիւռն ու հեռատեսիլը, «Արմէնփրէս»ը, լրատուական միւս միջոցները պէտք է աշխատանք տանին Սփիւռքի կեդրոններուն հետ անմիջական կապ ստեղծելու ուղղութեամբ, ոչ միայն լուրեր հաղորդեն Սփիւռք, այլեւ լուրեր ստանան գաղթավայրերէն՝ զանոնք տեղական բնակչութեան հասցնելու համար:

Սեմինէրի մասնակիցները երկու տարուան ծրագիր մը մշակած են, որուն կատարման արդիւնքները կը քննարկուին յաջորդ հանդիպումին: Սփիւռքահայ լրագրողները այցելած են աղէտեալ շրջանները, հանդիպումներ ունեցած են երեսփոխաններու, տնտեսական պատասխանատու անձերու հետ: Մայիս 18-ին հիւրերը ընդունած է Կեդրոնական Կոմիտէի քարտուղար՝ Գալուստ Գալոյեան, որ խօսած է համահայկական խորհրդաժողովի նախապատրաստական աշխատանքներուն մասին, խորհրդաժողով որուն մասնակից կը դառնան նաեւ ներքին եւ արտաքին Սփիւռքի, Արցախի ներկայացուցիչները, քաղաքական եւ հանրային կազմակերպութիւններու, բարեգործական ընկերութիւններու պատուիրակները:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

● ԻՍԻ ԿՐՆԱՅ ՏԱԿԱՒԻՆ ՅՈՒՍԱԼ

Իսիի Հ. Մ.ը, նահանգային առաջին բաժանումի ախոյենութեան մէջ, գրաւած է դասաւորումին երկրորդ տեղը: Այսուհանդերձ, կրնայ տակաւին յոյս ունենալ ախոյեան ըլլալու՝ եւ անցնելու լիկի առաջնութեան մէջ:

Արդարեւ, իր վերջին մրցակիցներէն մին որմէ Իսի պարտուած էր, իր խումբին մէջ առած է խաղացող մը՝ որ որակուած չէր այդ մրցման համար: Այս առթիւ, բողոքագիր մը ղրկուած է կազմակերպիչներուն: Կը սպասուի վճիռին՝ որ անշուշտ կրնայ, յետոյ, վերաքննութեան ալ անցնիլ:

Եթէ, ի վերջոյ, տրուելիք որոշումը ըլլայ ի նպաստ Իսիի, այս վերջինը կրնայ առաջ անցնիլ Սէն Քլուէն՝ որ ներկայ ախոյեանն է:

ԹԷՆԻՍ

● ԵՐԵՔ ՔՈՅՐԵՐ, ՄԻԱՍՆԱԲԱՐ

Ֆրանսայի մեծ մարզահանդէսներէն մէկն է Ռօլան - Կարոսի (Փարիզ) թէնիսի

Տէր եւ Տիկին Արա Պէրպէրեան եւ զաւակները՝ Սեդա եւ Աստղիկ,
Տէր եւ Տիկին Ժաք Օհանեան եւ զաւակները՝ Յովիկ եւ Քրիստափոր,
Տիկին Նոյեմի Ազատեան եւ Ժաք Պէնայիշ, Սոֆի եւ Փասքալ,
Տիկին Զապէլ Քալարեան եւ Փաթրիք Լնար,
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱՆԱՅԻՍ ՇԱՀԻՆԵԱՆ-ի

մահը, որ պատահեցաւ Երկուշաբթի, Մայիս 28-ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան, 80 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Մայիս 31, ժամը 16-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ եկեղեցին՝

15, rue Jean Goujon, Paris 8e

եւ մարմինը կ'ամփոփուի՝

Cimetière Parisien de Pantin-ի

ընտանեկան դամբարանը:

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Արա Պէրպէրեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն:

մրցաշարքը՝ որ կը տեւէ Մայիս 28-էն Յունիս 10:

Մասնաւոր հետաքրքրութեան պիտի արժանանան Պուլկարիոյ նախկին ախոյենուհի Յուլիանէ Պէրպէրեանի երեք աղջիկներուն, Մալէեւա քոյրերուն ելոյթները:

Ռօլան - Կարոսի երկար տարիներու պատմութեան մէջ, առաջին անգամն է որ երեք քոյրեր միասնաբար կը մտնեն այս համաշխարհային մրցաշարքին մէջ: Մանուէլա եւ Քաթարանիա քանի մը տարիներէ ի վեր արդէն տեղ ունին աշխարհի լաւագոյններու տասնեակին մէջ. ամենապզտիկը, Մակի, նոր կը հասնի Ռօլան - Կարոսի մասնակիցներու մակարդակին: Եղած է նախապէս Եւրոպայի միճիմ ախոյեան եւ շահած է նաեւ Աւստրալիոյ ժիւնիոր առաջնութիւնը: Ռօլան - Կարոսի մրցումներուն մասնակցելու իրաւունքը չահեցաւ անցեալ շաբաթ, զտման մրցումներէ յետոյ, Փարիզի մէջ:

Այր մրցակիցներու մէջ է նաեւ ամերիկացի, կէս Պարսկահայ Անտրէ Ագասի:

Ոչ ոք պիտի մեկնի առանց վարձատրուած ըլլալու: Առաջին շրջանէն իսկ պարտուողը կը ստանայ այրը՝ 34.815 Ֆր., կինը՝ 25.320 Ֆր.: Իսկ ախոյեանները կը տիրանան իսկական հարստութեան մը. այրը՝ 2.342.100 Ֆր., կինը՝ 1.854.690 Ֆր., նոր Ֆրանք, ընականաբար:

Թէնիսը դարձած է այլեւս շատ հասութաբեր զբաղում մը. մեծ մրցահանդէսներու մասնակցելու կարողութիւն ունեցողներուն համար միայն սակայն:

ՌԸԿՊԻ

● ԹԱՇՃԵԱՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Ֆրանսայի այս տարուան ախոյեանը Փարիզն է: Մայրաքաղաքի Ռասինկ Ք. Ֆ.ը յաղթեց, աւարտականին, Աժէնի, աւելի քան մէկուկէս ժամուան պայքարէ մը վերջ՝ 12-ի դէմ 22 կէտով:

Ախոյեան խումբին մէջ էր Միշէլ Թաշճեան՝ որ երկրորդ գծի խաղացող մըն է. հսկայ մը՝ 1.96 մեթր հասակ, 102 քկ., 27 տարեկան:

Տարին նպաստաւոր եղաւ Թաշճեանի համար՝ որ, անցեալ Փետրուարին, մրտաւ նաեւ Ֆրանսայի ազգային երկրորդ կազմին մէջ, Իտալիոյ դէմ:

Նշենք նաեւ որ վերջացող մրցաշրջանին ընթացքին, ուրիշ երկու «եան»եր խաղացին Ֆրանսայի բարձրագոյն դասակարգի ախոյենութեան մէջ: Մէնգիրճեան - թրուա - քար — Պուրկուէնի ակումբէն եւ Թորոսեան —տըմի տը մէլէ— Նիսի ակումբէն՝ որուն խմբապետն ալ է: Տեղին է յիշել որ Թորոսեանի հայրն ալ՝ Անդրանիկ, եղած է ժամանակին լաւ մարզիկ մը: Կը խաղար քալօնէօր: Պանէբի խումբին մէջ հասած է, երկու անգամներ, Ֆրանսայի ախոյենութեան աւարտականին:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր զարմուհիին՝ Աշխէն Պոէեանի (մեռած Պոլիս) յիշատակին:

ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏ

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յունիս 3-ին, Հոգեգալստեան տօնին առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ Եպիսկոպոսական պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Պատարագի բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ԹԱՏՐՈՆ / THEATRE

ԺԻՐԱՅՐ ՋՈԼԱՔԵԱՆ
կը ներկայացնէ
Մ Ե Ն Ա Խ Ա Ղ

«ՄԱՆՏՐԱ Գ.»

Գրիգոր ՊԸԼՏԵԱՆԷ

JIRAïR JOLAKIAN
interprète
« M A N T R A III »
de *Krikor BELEDIAN*
les 9, 10, 11 Juin à 20 h 30
UGAB - Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Billets : 80 Frs. vendus sur place, avant le début du spectacle.

Renseignements - réservations :

43 - 70 - 62 - 95

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ
ԵՒ
ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ Յունիս 28, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 20.30-ին Ընկերակցութեան կեդրոնը՝ 77, ռիւ Լա Ֆայէթ, Փարիզ 9-րդ:

Բարեփոխեալ կանոնագրին 5-րդ յօդուածին համաձայն, վարչութեան անդամներուն թիւին կէսը (8 անդամ) նորոգելի ըլլալով, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր բոլոր անդամներուն որոնք կը փափաքին մաս կազմել նոր վարչութեան եւ իրենց գործունէութիւնը բերել Աղքատախնամի Ընկերակցութեան աշխատանքներուն:

Թեկնածութեան համար պայման է Ընկերակցութեան առնուազն վերջին երեք տարիներուն անդամ ըլլալ:

Թեկնածուները պարտին Ընկերակցութեան գրասենեակը գրաւոր դիմում կատարել, ամէնէն ուշը մինչեւ Յունիս 9 (վերջին պայմանաժամ): Դիմումնագիրը պէտք է ձեռագիր ըլլայ ու ստորագրուած թեկնածուին կողմէ որ շատ ընթեռնլի պէտք է գրէ նաեւ իր անունը, մականունը եւ հասցէն:

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ASSEMBLEE GENERALE DE L'A.A.A.S.

L'Assemblée Générale de l'A.A.A.S. aura lieu le Jeudi 28 Juin à 20 h 30 au siège de l'Association :

77, rue La Fayette, Paris 9e

Renouvellement par moitié du Conseil d'administration (8 postes à pourvoir).

Les candidatures doivent parvenir à l'Association au plus tard le 9 Juin. Elles doivent être écrites et signées de la main du candidat, qui doit indiquer, très lisiblement, ses nom, prénom et adresse.

A.A.A.S.

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Յունիս 3, Հոգեգալստեան տօնին առիթով պատարագ կը մատուցուի: Սկիզբը ժամերգութեան ժամը՝ 8.30-ին: Պատարագը ժամը՝ 10-ին:

Պատարագը կը մատուցանէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կ'օրհնուի մատաղը կը բաժնուի հաւատացեալ ժողովրդեան:

Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Թաղիս ննջեցելոց հոգիներուն ի հանգիստ: Երգեցողութիւնները կը կատարուին Ստեփան Սարկաւագ Պօղոսեանի ղեկավարութեամբ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
— Sections Marseille —

GALA EXCEPTIONNEL

par
l'Ensemble de Danses traditionnelles
"ERZEROUM"
d'ARMENIE
le Jeudi 31 Mai à 20 h 30
au THEATRE DU GYPTIS
136, rue Loubon — 13003 Marseille
— Renseignements et réservations auprès des membres de la Croix Bleue.
— Permanence de 18h à 20h à la M.A.J.C.
12 - 14, *rue Saint-Bazile*
13001 *Marseille*

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ
ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ — ՓԱՐԻԶ

Հայաստանի
վաստակաւոր Արտիստուհի
ԱՆԱՀԻՏ ԹՕՓՃԵԱՆ
կը ներկայացնէ՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹՕՓՃԵԱՆԻ

«ԱՐՏԱԳԵՐՍ»
ՄՈՆՈԴՐԱՄԸ

Ուրբաթ, Յունիս 15, ժամը 20.30-ին

Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ

118 Քուրսէլ փողոց - Փարիզ 17-րդ

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 50 Ֆր.:

Տեղերը ապահովելու համար՝
Հեռաձայնել՝ 45 20 03 18 թիւին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section « A g n o u n i »
d'Asnières, Bois-Colombes, Argenteuil
vous invite à une

MINI CROISIERE SUR LA SEINE

à bord du *«Vert Galant»*
le Lundi 4 Juin
Départ du Pont Neuf à 9 h 30
Retour vers 18 h.
● Prix : 300 Frs.
Réservations par téléphone :

39. 81. 33. 62
34. 17. 46. 63 *— Places limitées —*

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 31

JEUDI
31 MAI
1990

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

65րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 17.285 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 65e ANNÉE — No 17.285

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲՈՐԻՍ ԵԼՑԻՆ, Պերեսթրոյկայի «Անառակ որդին» 4 ձայնի առաւելութեամբ է միայն որ ընտրուեցաւ Խորհրդային Միութեան մեծագոյն Հանրապետութեան՝ Ռուսաստանի նախագահ: 1060 երեսփոխաններուն 467-ը նախընտրած էին քուէարկել իր մրցակիցին՝ Վլասովի, ցարդ վարչապետ: Ելցին 531 ձայնի պէտք ունէր մեծամասնութիւն ձեռք ձգելու համար եւ 535 ձայն ստացաւ: Առաջին առթիւ, որոշեց պատուիրակութիւն մը ղրկել Լիթուանիա եւ ուղղակի յարաբերութիւն ստեղծել, ինչ որ արդէն առաջին քայլ մըն է Կորպաչովի դէմ, որ նոյն օրը Գանատա էր, ուրկէ Ուաշինկթըն անցաւ նոր հանդիպումի մը համար Պուշի հետ:

ԳԱՂԹՈՂՆԵՐՈՒ հարցին շուրջ Ռոքարի «Կլոր Սեղան»ը կէս յաջողութիւն մըն էր կամ կէս ձախողութիւն մը, ըստ դիտուած անկիւնին: Արդարեւ, ընդդիմութիւնը, ի վերջոյ մասնակցեցաւ, բայց հանդիպումէն եաք իր յուսախաբութիւնը արտայայտեց: Նախարարապետին առաջարկած «Հանդիսաւոր ուխտը» ոչ մէկ կէտով գոհացում կուտար ընդդիմութեան, որ մերժեց վաւերացնել: Ռոքար որոշ համաձայնութիւն մը կ'ակնկալէր 20 առաջարկներուն շուրջ: Շիրաքի համար կառավարութիւնը գաղթողներու հարցին շուրջ քաղաքականութիւն չունի: Օտարներու քուէարկութեան շուրջ, օրինակ, Ռոքար վճռապէս եւ վերջնապէս ժխտական չէ, ցնոր տնօրինութիւն յետաձգելով հանդերձ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Թուրք դեսպանը՝ Վոլքան Վուրալ Բաքու գացած է, երկու շաբաթ առաջ, այցելելու համար տօնավաճառի մը: Յունիս 22-էն ալ, հաւանական կը կատուի, որ Տիկին Սեմրա Էօզալ Բաքու երթայ, ուղղակի գծով ինչ որ նախընթաց չունի (այսինքն՝ առանց Մոսկուայէն անցնելու): «Թուրք Կիներու Վագըֆ»ի նախագահուհիի հանգամանքով է որ Տիկին Էօզալ Ազրբէջան կ'երթայ:

ԻՎ ԳՐԱՅԷՐ, ծանօթ նկարիչը, մեռաւ 82 տարեկանին: Հռոմի մեծ մրցանակին արժանացած էր 1930-ին, ինչ որ զինքը տարած էր Վիլլա Մետիսիս: 27 տարեկանին, իր առաջին մեծ ցուցահանդէսը կը ներկայացնէր Փարիզ: Մեծաքանակ արտադրութիւն մը ունեցած է, գլխաւորաբար մեռեալ բնութիւններ, բնանկարներ:

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ «ՇԻՐԱԿ»Ը ՓԱՐԻԶ ԱԼ ԿՈՒԳԱՅ

Մարսէյլէն ետք, Լենինականի ֆութպոլի Շիրակ խումբը Փարիզ կուգայ, Ուրբաթ օր, Յունիս 1-ին եւ յաջորդական երեք օրերուն – Յունիս 2, 3 եւ 4 – մրցաշարք մը կ'ունենայ Իսիի Հայ Մարզական, Ալֆորվիլի Իւ – Ժի – Ա.-ին, Փարիզի Հ.Մ.Ը.Մ.-ին հետ, կազմակերպուած Ա.Ս.Ա. (Հայ Մարզական Միութիւն) կողմէ:

Հանդիպումները տեղի կ'ունենան՝

STADE VOISIN
Rue du Gouverneur Général Eboué
Issy-les-Moulineaux

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ՄԱՅԻՍ 15 / 29)

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՍՊԻՏԱԿԻ ՄԷՋ (*)

Մայիս 27-ին, կէս գիշերին մօտ տեղի ունեցած երկրաշարժը 7 բալ ուժգնութեամբ եղած է: Կիրովականի եւ Ստեփանաւանի մէջ ան հասած է մինչեւ 6·5 բալ, Լենինական՝ 5, Արթիկ եւ Հրազդան՝ 4-էն աւելի, Երեւան՝ 3: Ղուկասեանի մէջ ստորգետնեայ ցնցումի ուժը հասած է 7 բալի, որուն հետեւանքով մօտ 30 հազար քառակուսի մէթր բնակելի մակերես անգործածելի դարձած է:

Զգալի վնաս հասած է քաղաքներուն ու շրջաններուն մէջ: Մասնաւորապէս Կիրովականի այն շէնքերը որոնք մնասուած էին 1988 Դեկտեմբերի երկրաշարժէն ու ամրացման կ'ենթարկուէին, այլեւս պիտանի չեն: Քանդուած են քաղաքին ստորգետնեայ հաղորդակցութիւնները՝ ջրմուղը, կոյուղին, որոշ տեղեր՝ կազի խողովակները, խախտած է ելեկտրականութեան մատակարարումը:

Հաղորդումներուն համաձայն զոհեր չկան:

(*) Լուրը տուած էինք Մայիս 29-ի թիւով:

⁂

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԻՒՌՈՆՕՐՀՆԷՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Սեպտեմբեր 20-էն Հոկտեմբեր 10 Էջմիածնի մէջ տեղի կ'ունենայ Միւռոնօրհնէք: Միջոցառումներուն մասնակցելու համար Հայաստան հրաւիրուած են Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ արտասահմանեան թեմերու 120 ներկայացուցիչներ, հիւրեր խորհրդային հանրապետութիւններէ եւ այլ երկիրներէ:

Հանդիսութիւններուն առթիւ Հայաստանի կառավարութիւնը կարգադրած է որ պանդոկի սպասարկութիւնները, փոխադրամիջոցները եւ Ներքին գործոց նախարարութիւնները ապահովեն Էջմիածնի Մայր Աթոռին հիւրերուն տեղաւորումն ու սպասարկումը:

⁂

ՋԱՒԱԽՔ ՀԱՅԵՑԻ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ազգային ոգին նոր զարթօնք կ'ապրի Ջաւախքի մէջ: Խորհրդային Միութեան այս բնօրրանը, որ աւելի քան երկու հազար տարուան պատմութիւն ունի, թերեւս երբեք այսպէս չէ կարօտած մատաղ սերունդին հայեցի դաստիարակութեան: Ախալքալաքի դպրոցներն ալ, տասնամեակներ շարունակ կեղծ ինտերնացիոնալիզմով վարակուած էին: Բնականօրէն հայկական դպրոցներուն մէջ աւելորդ կը նկատուէր Հայոց պատմութեան դասաւանդումը:

Ժամանակները փոխուեցան: Նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութիւնը այսօր հրամայական պահանջ դարձած է: Անշուշտ հայ երախային մայրենիով դաստիարակելը տակաւին լուծում մը չի կրնար ըլլալ: Հայ աշակերտը պէտք է անպայման ուսումնասիրէ իր ժողովուրդին պատմութիւնը եւ այն ալ հայերէնով:

Նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան իր կարեւոր նպաստը կը բերէ շրջանի «Ջաւախք» ժողովրդական շարժումը: Արդէն շօշափելի աշխատանք տարուած է: Շրջանի բոլոր հայկական դպրոցներուն մէջ կը դասաւանդուի Հայոց պատմութիւնը: Միաժամանակ, պէտք է ըսել որ ցարդ այս նիւթը ուսումնական ծրագրերուն մէջ պաշտօնապէս չէ մտած: Վերադաս մարմինները այդ կապակցութեամբ շատ խոստումներ ըրած են, սակայն գործնական որեւէ քայլ չէ եղած:

Կարգ մը դպրոցներու նախաձեռնութեամբ որոշ քանակով Հայոց պատմութեան դասագրքեր եւ ձեռնարկներ հայթայթուեցան: Բայց այդ չի կրնար բաւարարել պահանջը: Կը մնայ յուսալ որ Հայաստանի Կրթութեան նախարարութիւնը կը տնօրինէ Ախալքալաքի, Բոգդանովկայի, Ասպինդզայի, Բորժոմի շրջաններու հայկական դպրոցներու հովանաւորութիւնը եւ անոնց կը ղրկէ մեծ քանակութեամբ դասագիրք:

ԿԱՐԱՊԵՏԸ... ԳԱՐԼԸՏԱՂ ԵՂԱՒ

«Թիւրքիյէ» թերթը կը հաղորդէ որ Վանի կուսակալը՝ Անհան Տարէնտէլիլէր «Կարապետ» անգքին անունը փոխել տուած է եւ այլեւս կը կոչուի՝ «Գարլը – տաղ»: Այս առթիւ կը բացատրէ որ «այս անգքին հայկական անունը այսուհետեւ կը փոխուի, անոր աւելի վայել նոր անունով մը»:

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԱՃԻՒՆԻ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Զօրավար Անդրանիկի ծննդեան 125-ամեակի կազմակերպման յոբելենական յանձնախումբին Մայիս 24-ին տեղի ունեցած նիստին քննարկուած են Զօրավար Անդրանիկի աճիւնին փոխադրութիւնը Ֆրանսայէն եւ Հայաստան թաղումը կազմակերպելու հետ առնչուող հարցերը:

Փոխ – վարչապետ Եուրի Խօջամիրեանի գլխաւորած նորաստեղծ յանձնախումբը պէտք է որոշէ ազգային հերոսին աճիւնը փոխադրելու ժամանակը ու հողին յանձնելու վայրը, Ֆրանսա մեկնելիք պատուիրակութեան կազմը՝ տեղւոյն հայ համայնքին հետ համատեղ լուծելու կազմակերպական բնոյթի հարցերը:

⁂

ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐ ՎՐԱՍՏԱՆ

Վերջերս Վրաստան գացած էին Հայաստանի Գիտութեանց Ակադեմիայի խումբ մը գիտնականներ: Այդ առթիւ «ԱրմԷնփրէս»ի թղթակիցը հարցազրոյց մը ունեցած է նախագահ Վիկտոր Համբարձումեանի հետ:

– Վերջին երկու տարիներուն որոշ չափով տկարացան վրացի եւ հայ գիտնականներու գործակցութիւնը: Ձեր այցելութեան գլխաւոր նպատակը անցեալի շփումները վերականգնե՞լն էր արդեօք,

– Ես այդ պիտի կոչէի համագործակցութեան ձեւերու նորացում: Պէտք է զարգացնել կապերու գոյութիւն ունեցող ձեւերը եւ նորերը գտնել: Օրինակ, մենք միասնաբար յանգեցանք այն հետեւութեան որ այն բնագաւառներուն մէջ, ուր համագործակցութիւնը պէտք է շատ սերտ ըլլայ, հարկ է համատեղ կերպով իրագործել որոշ ծրագրեր: Այսպէս օրինակ, հայ եւ վրացի ժողովուրդներու պատմական ու մշակութային կապերու հետազօտութիւնը, անշուշտ, կը շահի նման համատեղ աշխատանքէն:

Հարկաւոր է աւելի յաճախակի դարձնել մէկ հանրապետութեան երիտասարդ գիտաշխատողները միւս հանրապետութեան հեղինակաւոր մասնագէտներուն մօտ ղրկելու սովորութիւնը:

Ես մեծ նշանակութիւն կու տամ իրարու լեզուի ծանօթացման: Կը յիշեմ թէ ինչպէս ակադեմիկոս Շանիձէ Հայաստան տեղի ունեցած նիստին ելոյթ ունեցաւ հայերէն, իսկ ակադեմիկոս Երեմեան Թիֆլիսի նիստին՝ վրացերէն:

Վրաստանի լրատուները յատուկ արձանագրեցին մեր այցելութեան, կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէի, Գերագոյն Խորհուրդի մէջ տեղի ունեցած հանդիպումներուն: Ես մեծ տպաւորութիւն ստացայ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Գումբարիձէի հետ ունեցած հանդիպումէն: Զիս շատ ուրախացուց անոր լուրջ շահագրգռութիւնը երկու ժողովուրդներու գիտաշխատողներու փոխադարձ կապերու ամրապնդումով:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԽՕՍՔԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ ՄԱՅԻՍ 29-ԻՆ

«Զարթիր եւ հայեաց Տէր, յիրաւունս իմ, Աստուած եւ Տէր իմ, եւ իրաւ արա ինձ ըստ արդարութեան քում»
(Սաղմ· ԼԴ 23)

ՍԻՐԵԼԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՄԵՐ

Մայիսի 27, օր նոր ողբերգութեան:

Վերստին սուգի մէջ ենք: Վերստին զոհեր, վերստին դերեզմաններ ... եւ վերստին մտահոգութիւններ:

Երբ համայն մեր ժողովուրդը ի Հայաստան եւ ի Սփիւռս աշխարհի պատրաստւում էր ոգեկոչել յաղթանակը Սարդարապատի հերոսամարտի եւ հռչակմանը Հայաստանի Հանրապետութեան Մայիսի 28-ին, ահա անսպասելի ու անբացատրելի մի աղէտ Երեւանում, խլեց մեր ժողովուրդից աւելի քան երկու տասնեակ զոհեր եւ շատ աւելի վիրաւորներ:

Այո, մի նոր ողբերգութիւն, որ պէտք է կանխուէր:

Մենք եւ համայն մեր Սուրբ Եկեղեցին ողբում ենք նրանց մահը եւ մեր հոգեւոր պարտքն ենք համարում աղօթել նրանց հոգիների խաղաղութեան եւ հանգըստեան համար յաւիտենական կեանքի լոյս աշխարհում:

Այս սուգի պահին յայտնում ենք մեր վշտակցութիւնը զոհեալների հարազատներին եւ հայցում ենք ի Տեառն Սուրբ Հոգւոյ մխիթարութիւնը եւ յղում ենք բոլորին մեր հայրապետական օրհնութիւնը:

Վիրաւոր սրտով աղօթում ենք նաեւ որ Աստուած ողորմի մեր ազգին ու մեր Հայրենիքին եւ յետ այսորիկ հեռու պահի նրանց նման փորձանքներից ու անհեռատես գործողութիւններից:

Բոլորս խորապէս մտահոգուած ենք մեր մայր երկրի ու ժողովուրդի կեանքի անվտանգութեամբ ու ապագայի ճակատագրով:

Կոչ ենք անում բոլորին, որ վիշտն ու ափսոսանքը ծրարած իրենց սրտերում, պահեն պահպանեն իրենց հոգու անդորրը, իրենց մտածումի պայծառութիւնը եւ կամեցողութիւնը, միասնական համերաշխութեամբ գործելու, ազգի ու Հայրենիքի գերագոյն շահերի գիտակցութեամբ, առանց մղուելու անկարգ արարքների:

Մեր յոյսը Աստուածն է եւ մեր ժողովուրդի քաղաքացիական ողջմտութիւնը:

«Զի ոչ եթէ խռովութեանց Աստուած, այլ խաղաղութեան ... եւ ամենայն ինչ ձեր պարկեշտութեամբ եւ ըստ կարգի լինիցի» (Ա. Կորնթ. ԺԴ 33, 40): Ամէն:

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԸՆԴԱՌԱՋԵՆՔ ՆՈՐ ՕՐԵՐՈՒ ՈԳԻԻՆ

Անսպասելի ու աներեւակայելի իրադարձութիւններու ու փոփոխութիւններու ժամանակի մէջ կ'ապրինք՝ ... մաքրուած թոյլ տրուած յատկապէս ազգային գետնի վրայ սխալներէն՝ կուրօրէն ծառայելով վարչա—հրամայական սիստեմին:

Մենք ալ պէտք է քաջութիւնը ունենանք տեսնելու մեր սխալները, որոնք յառաջ եկան «Երեւան» Միութեան 45 տարիներու ... եւ Հայութեան հետ՝ կռուանը մեր գոյատեւման:

Ոմանք կարող են առարկել, որ ու՞ւ թուականով երեւան կու գան նման քննադատական ... եւ զգալ մեր ողբերգութիւնը:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

Փլովտիւ

ՊԱՔԱԼՕՐԷԱ 1990

Հին քննութիւն մը որ հինցած չէ բայց արժեզրկուած բարեփոխումէ բարեփոխում, ու դեռ ենթակայ ծանր սպառնալիքներու:

Ազգային քննութիւն մը որ կը պահանջէ ազգային մակարդակ: Սակայն, Լուսաւորութեան նախարարին անունը կրող օրէնքը, Ժոսփէն Օրէնքը, ... Լրիւ ըլլալու համար, չմոռնանք նշել որ Մայիս 2-ին, երկու աշակերտ հայերէնը առած էին որպէս «օփսիոն» Պէ — Թէ — ԷՍ-ի քննութեան համար, իսկ անցեալ Սեպտեմբերին երեք թեկնածուներ, որոնց մէջ Ֆրանսացիներ, Հայ-

ՀՈՂՎՐՏԻՔ

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԻԼՊԵԱՆ

Մեզմէ յաւէտ բաժնուեցաւ մարաշցի Սողոմոն Թիլպեանն ալ: Սրտի անմոռաց ցաւով ան յաճախ կը պատմէր 1920 - 1921 թուականներու դրուագները, երբ Ֆրանսական բանակի զօրավար Ժիրօն Մարաշ մուտք կը գործէր: Հայութիւնը միամտութեամբ, նուագով ու ծաղիկներով գացած էր զինքը դիմաւորելու: Չէր գիտեր թէ ինչ կը նշանակէ «օքիւփասիոն». Մարաշի ու շրջակայքի Հայերը կարծեր էին թէ ֆրանսական զօրքը եկած էր իրենց հետ ապրելու, յետոյ գիտցան որ այդ բառը կը նշանակէր գրաւում, ապա մեկնում: Ի զուր էր ամբողջ խանդավառութիւնը: Ու 1921 Յունուար ամսուն բազմահազար Մարաշցիներ լքելով իրենց ունեցածն ու կալուածները, հետեւած էին ֆրանսական զօրքին:

Մարաշէն մեկնած ատտանդական կեանքի մը վերջին հանդրուանը եղած էր Վիէն քաղաքը, Սողմոն Թիլպեանի համար: Ան սերող մըն էր հայկական բեմին, որուն յաճախ մասնակցութիւն բերաւ:

Այս քանի մը տողերը թող բուրումնաւէտ ծաղիկ մը ըլլան անոր թարմ շիրիմին:

ՄԱՄԲՐԷ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ

ընը ընտրած էին որպէս «օփսիոն»ի նիւթ աւուցիչներու «Էքօլ Նորմալ»ի մուտքի քննութեան: Անցեալ տարուան թիւերուն բաղդատմամբ, հայերէնի քննութեան թեկնածուներուն թիւը հարիւրէն յիսուն յաւելում արձանագրած է: Խիստ քաջալերական է քանակին բարձրացումը: Հարկ է այս մակարդակը պահել եւ այլեւս տարուէ տարի աստիճանաբար աւելցնել արձանագրուող աշակերտներուն թիւը, ինչ որ հետաքրքրական կարելիութիւններ, հեռանկարներ կրնայ բանալ հայերէն լեզուի ուսուցման համար պետական հաստատութիւններէն ներս: Քանակին հետ նաեւ անհրաժեշտ է որակին, մակարդակին բարձրացումը: Եւ այս տեսակէտէն, հայախօսութիւնը, ոչ միայն փոքր տարիքին, այլ նաեւ յետոյ, կարեւոր ազդակներէն մին է:

Ուստի, բոլոր անոնց որոնք լրիւ շրջան մը բոլորած են, քննութիւնը, եւ յատկապէս պաքալօրէան ճշմարտութեան պահն է:

Լուրջ, ջանասէր, կանոնաւոր աշխատող աշակերտները կրնան յոյսով եւ լաւատեսութեամբ դիմագրաւել ապագան:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈԼՍՈՅ «Մայմարա» օրաթերթի խմբագրապետ՝ Ռոպէր Հատտէճեան գրական բազմամեայ գործունէութեան, աւելի քան երկու տասնամեակի հրապարակագրական աշխատանքին եւ արեւմտահայ մշակոյթին բերած իր ծառայութեան համար արժանացած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի շնորհած «Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ» շքանշանին:

**

ԳԱՀԻՐԷԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ տաճարին մէջ, Ապրիլ 24-ին տեղի ունեցած է հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն: Այս տարի Եղեռնի ոգեկոչումը, այլ տարիներու բաղդատմամբ, բաւական անշուք անցած է ու Եկեղեցին միայն կիսով լեցուած է: Նուպարեան ազգային վարժարանի ճաշարանին մէջ տեղի ունեցած հոգեճաշին ատեն խօսք առած են Վահագն Տէփոյեան եւ Զաւէն Արք. Չինչինեան: Նոյն օրը, յետմիջօրէին, ուխտագնացութիւն մը կատարուած է դէպի Մարմինայի ազգային գերեզմանատունը:

**

ՈՒԱԹՐԹԱՈՒՆԻ իր կեդրոնին մէջ, Հ. Բ. Ը. Միութեան Ուաթրթաուն – Պելմոնթի մասնաճիւղը, Մայիս 3-ին, ճաշով մը պատուած է «Պայքար» օրաթերթի նախկին խմբագրապետ տոքթ. Նուպար Պէրպէրեանը: Գնահատանքի խօսքերով հանդէս եկած են բազմաթիւ անձնաւորութիւններ, ապա խօսք առած է ինքը մեծարեալը, որ եղած է Ռ. Ա. Կուսակցութեան մամուլին ամէնէն երկարատեւ խմբագրապետը (40 տարի):

**

ՔԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ Հովիւի Ֆերահեան վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Ապրիլ 17-ին, տեղի ունեցած է Եղեռնի 75-ամեակին նուիրուած երեկոյթ մը՝ կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» Կոմիտէի: Ելոյթ ունեցած են Յովիկ Մահսերէճեան եւ Սիւզի Պաղջաճեան: Օրուան բանախօսը՝ Խորհրդային Միութեան երեսփոխան, գրող՝ Կարէն Սիմոնեան, անդրադառնալէ ետք Եղեռնի 75-ամեակին, ըսած է թէ մեր քաղաքական կողմնորոշումները պէտք է ըլլան համաձայն մեր ազգային շահերուն եւ ուժերուն: Խօսելով բնապահպանական խնդիրներու մասին, ան յայտնած է որ Հայաստանի շրջափակման օրերուն երբեք չէ դադրած «Նայիրիտ» գործատան մատակարարուող հումքը:

**

ՔԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ Հովիւի Ֆերահեան վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Ապրիլ 23-ին, տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Ռոստոմ» Կոմիտէի կազմակերպած Եղեռնի ոգեկոչման մեկնարաթեայ ծրագրին եզրափակիչ ձեռնարկը: Խորէն Ասոյեանի բացման յաջորդած է Սերժ Սարխոշեանի դեկուցումը՝ «Հայաստանի պատմական աշխարհագրութիւնը» թէմայով: Ապա յաջորդաբար ելոյթ ունեցած են Կարօ Պետրոսեան ու Լեւոն Գասպարեան՝ «Հայ ժողովուրդի պատմութիւնը» եւ «Հայ ժողովուրդի գիրն ու գրականութիւնը» թէմաներով: Հուսկ՝ ելոյթ ունեցած է Մոսկուայէն՝ Աբրահամ Ալիքեան: Բանախօսները կոչ ըրած է լաւատեսութեամբ նայելու ապագային: Գեղարուեստական բաժինը ընդգրկած է արտասանութիւն, երգ ու երաժշտութիւն:

**

ՖՐԵԶՆՈՅԻ մէջ, Մայիս 13-ին, 98 տարեկանին իր մահկանացուն կնքած է Մուսա Լերան հերոսամարտի վերապրողներէն՝ Զօրա Իսկենտէրեան: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Մայիս 15-ին, Ս. Պօղոս Մայր Եկեղեցիին մէջ: Զօրա Իսկենտէրեան Պէյրութի մէջ երկար տարիներ անդամակցած է Ռ. Ա. Կուսակցութեան եւ Ճեպել Մուսայի Հայրենակցական Միութեան: Ան կարեւոր բաժին ունեցած է «Յուշամատեան Մուսա Լերան» հատորին պատրաստութեան ու հրատարակութեան մէջ:

**

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ կեդրոնի «Համազգային»ի ցուցասրահին մէջ, Ապրիլ 26-ին, տեղի ունեցած է գեղանկարիչ Ժեռար Բարազամեանի սահմանափակ թիւով տարուած նկարներուն եւ որմնանկարներուն ցուցահանդէսին բացումը: «Համազգային»ի ներկայացուցչի յանձնախումբին կողմէ ելոյթ ունեցած է Մարալ Մինասեան, որմէ ետք խօսք առած է Ս. Աստուածածին Եկեղեցիի հոգաբարձութեան փոխ – ատենապետ Րաֆֆի Տէր – Պօղոսեան, որ յայտնած է թէ ցուցադրուած գործերուն հասոյթը ամբողջութեամբ կը յատկացուի եկեղեցիի շինութեան հիմնադրամին; 1943-ին Ֆրանսայի Նիս քաղաքը ծնած նկարիչին գործերուն մեծամասնութիւնը վաճառուած է ցուցահանդէսին չորս օրերուն ընթացքին:

**

ՈՒԱԹՐԹԱՈՒՆԻ Յունաց Եկեղեցիին սրահին մէջ տեղի ունեցած Արեւելեան – Ամերիկայի եւ Գանատայի Կիլիկեան Թեմի ազգային երեսփոխանական ժողովը իր աշխատանքները աւարտած է Մայիս 11ին: Այդ օրը գաղտնի քուէարկութեամբ եւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի ներկայացուցած եռանուն ցանկէն սոյն թեմի առաջնորդ վերընտրուած է Մեսրոպ Արք. Աշճեան չորս տարուան համար: Առաջնորդը ստացած է 77 քուէ, Վարդան Եպիսկոպոս Տէմիրճեան՝ 3, Խաժակ Ծ. Վարդապետ Յակոբեան՝ 10:

**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ կեդրոնի «Աւետիս Ահարոնեան» սրահին մէջ, Մայիս 11-ի երեկոյեան, տեղի ունեցած է գեղանկարիչ Կարօ Մարկոսեանի ցուցահանդէսին բացումը, որ շարունակուած է ամբողջ շաբաթավերջին:

**

ԵԸԼՏԸԶԻ (Պոլիս) Պալատի Զինարանի շէնքին մէջ, Մայիս 13, հնադէտ Րաֆֆի Փորթաքալ կազմակերպած է բացառիկ աճուրդ մը՝ նուիրուած օսմանեան արուեստի գործերուն: Աճուրդի դրուած պաստառներուն մաս կազմած են նաեւ հայ նկարիչներու գործեր (ԺԹ. — Ի. դարեր); Զրաճեան, Սահակեան, Ճիւանեան եւ այլ անուններու պատկանող գործերը նախատեսուածէն աւելի բարձր գիներով ծախուած են՝ 5-էն 9 միլիոն թրքական լիրա (10-էն 20 հազար ֆրանք): Աճուրդի ընթացքին 31 միլիոնի (աւելի քան 15 հազար ֆրանք) վաճառուած է. արծաթեայ եգիպտական սրուակ մը եւ պնակը, որ կը կրէ Մ. Կազրուեան ստորագրութիւնը:

**

ԿԷՏԻԿՓԱՇԱՅԻ Ս. Յովհաննէս Եկեղեցիին մէջ, Մայիս 13-ին, նշուած են Զուարթնոց դպրաց դասի 99-րդ եւ երգչախումբին 54-րդ տարեդարձները: Եկեղեցական արարողութեան եւ Սիրոյ սեղանին նախագահած է կղզեաց տեսուչ՝ Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մութաֆեան:

**

ՔՈԼՈՐԱՏՈՅԻ Հայերու Միութեան կազմակերպութեամբ, Ապրիլ 22-ին, նշուած է Հայոց ցեղասպանութեան 75-ամեակը: Տէնվըրի «Սթէյթ Քափիթըլ»ի շէնքին առջեւ տեղի ունեցած հոգեհանգստեան արարողութենէն ետք, «Ուեսթի»ն պանդոկի հանդիսասրահին մէջ խօսք առած է Սան – Ֆրանսիսքոյէն տոքթէօր Վահէ Օշական՝ նիւթ ունենալով «1915-ի ցեղասպանութեան պատճառներն ու հետեւանքները»: Գրագէտը արծարծած է նաեւ այսօրուան Հայաստանը յուզող կարեւոր հարցեր:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՈԴԻԿ

ՎԱՆ

ՎԱՆ՝ ՍԱՐՍԱՓԻ ՕՐԵՐՈՒՆ

Աուլճէվալի մէջ Ապրիլ 6-ին նահատակուած է փոխ – առաջնորդ Եղիշէ վարդապետ Մոկացեան, նաեւ վանահայր «Սքանչելագործ» մենաստանին (որուն նախորդ վանահայրն ալ՝ Մակար Վարդապետ, բախտակից եղած է Եղիշէ Վարդապետի: Տե՛ս զինքն ի Բաբերդ):

6.– ՀԱՅՈՑ ՁՈՐ. – Այս ալ երկու է, Վարի եւ Վերի: Վերջնոյն Անկշտանց, Էրեմերի եւ Աստուածաշէն գիւղերը դիմադրութիւն եւ ջարդ. առաջնոյն Հայաշատ Կեմ եւ Անգղ գիւղերը՝ նմանապէս. Անգղի «Ս. Աստուածածին» վանքը կը դառնայ աւերակ: Նշանաւոր կը հանդիսանայ նաեւ Իշխանի Գոմի բնակչութիւնը, որուն ծխատէր

Յակոբ Քահանայ ինքնապաշտպանութեան գերագոյն ոգորումներուն մասնակցած է: Թէ ի՛նչ եղերական վախճան կ'ունենայ յետոյ՝ դեռ եւս մեզ անծանօթ;

Քերծ, Պըթենց, Նոր Գիւղ, Հիրճ եւայլն բախտակից միւսներուն: Սոսկալի կոտորած Խօշապի (Մահմուտիէ) գետափը: Վերին Հայոց Ձորի Կզզի գիւղը կը հասնի տխրանուն Լազգի՝ իր համհարզներով եւ կ'իջնէ Մահմուտ Շէրիֆի տունը, վստահեցնելով Կզզեցիները՝ թէ արիւնհեղութիւն պիտի չըլլայ: Ճի՛շդ հակառակը տեղի կ'ունենայ սակայն, ինչպէս ամէնուրեք: Կը կոտորուին տեղւոյն 44 տնուոր Հայերն ամբողջ, ընդ որս եւ Կզզիի ծըխատէր

Մկրտիչ Քահանայ, անլուր խժդժութիւններու ենթարկուելէ վերջ:

7 – 8, ԳԱՒԱՇ – ԿԱՐՃԿԱՆ.– Առաջնոյն Բէլու գիւղը երկօրեայ դիմադրութենէ մը ետք պարտուած՝ մոխրակոյտի կը վերածուի, իր երկու քահանաները կը նահատակուին: Գանձակ, Վառենց, Նոր Գիւղ, Աթանան, Սպիտակ Վանք, Նարեկ, Փայխներ, Մոխրաբերդ, Ընձակ եւայլն նոյն ճակատագիրը կ'ունենան (Նարեկ Գիւղի Պետրոս Քահանայի եւ Գաւաշի Երէցներուն՝ Մարկոս, Խաչատուր եւ Յակոբ Քահանայից մասին՝ տե՛ս վկայագրութիւն Կանաչեան Վարդապետի):

Այս կրկնակ շրջաններու կռիւներու ընթացքին նահատակուած են հետեւեալ 3 Հայր – Սուրբերը.–

Յովսէփ վարդապետ Թովմասեան. – Ծն. 1861-ին եւ ձեռնադրուած 1888—ին, վանահայր Ոչտունեաց (Գաւաշ) «Ս. Թովմաս» մենաստանին:

Երեմիա վարդապետ Խաչատուրեան. – Ծն. 1872-ին եւ ձեռնադրուած 1893-ին, Վանահայր Ոստանի (Գաւաշ) «Զարահան Ս. Նշան» մենաստանի;

Մատթէոս Ծ. Վրդ. Կատանեան. – Ծն. 1850-ին եւ ձեռնադրուած 1885-ին, վանահայր Ուրաց գիւղի (Կարճկան) «Ս. Աստուածածին» մենաստանին: Վկայակից են իրեն՝ նոյն գիւղի երկու քահանաները:

Կռիւ եւ նախճիր պակաս չեն եղած Կարճկան գաւառին մէջ ալ: Նահատակներու շարքէն են

Խաչատուր Քահանայ՝ Գոմս գիւղի ծըխատէր:

Մատթէոս Քահանայ՝ Կեղրանց գիւղի ծխատէր;

Աբգար Քահանայ՝ Օղունց գիւղի ծըխատէր:

Յակոբ Քահանայ՝ Եղէգիս գիւղի ծըխատէր:

9.– ԱՐՃԱԿ. – Այս գաւառին Պօղազ Քէսէն գիւղի Հայութիւնը դէպքերէն շատ առաջ, այսինքն 1914 Նոյեմբեր 26-ին կոտորուեցաւ: Իսկ այնուհետեւ, երբ Ապրիլեան ընդհանուր ջարդը կը սկսէր Արճակ իր 180 տուներով բնաջինջ եղաւ: Խառակոնիս՝ դիմադրութիւն, ապա ըմպանդ: Նաքաթ, Սեւան, Զառանց, Մանտան եւ Լիմ գիւղերն ալ սրածութիւն եւ աւեր:

10.– ՍԱՐԱՅ. – Նոյնպէս, պալումէն քանի մը ամիս առաջ, Դեկտեմբեր 1914ին, կը փճանան գաւառիս Ախոռիկ, Հասան Թամրան, Առզարիկ եւ Սաթմանց գիւղերը: Եղերական է Քարաձորիկ գիւղի երիտասարդ երէցին՝

Վարդան Քահանայի վախճանը: Կ'անցնի Քիւրտերուն ձեռք, որոնք ականջներն ու քիթը կը կտրեն եւ աչքերը կը փորեն; Տ. Վարդան տաժանելի հոգեվարքէ մը վերջ՝ կը նահատակուի եւ իր երիցուհին բանի խալամացուելով՝ հարս կը տրուի Հիւսէյին Պէկի ծառայ Մահմատի:

11.– ԽՕՇԱՊ. – Երկուք է, Վերին եւ Ներքին՝ որոնք շրջապատուած են Աղբակ, Վանտոսպ, Հայոց Ձոր եւ Առբերանի գաւառներով: Նշանաւոր է համանուն բերդը, Քիւրտ պէկերու երբեմնի ամրոց: 1915-ի գարնան, Խօշապի գետը կաւ արուած է Հայու անհամար դիակ: Իսկ իր գիւղերէն Քոէլի հովիւ

Գարեգին Վարդապետ նահատակուած է Վանայ բանտին մէջ (ըստ վկայութեան Կանաչեան Վարդապետի):

(Շար. 32)

Տէր եւ Տիկին Արա Պէրպէրեան եւ զաւակները՝ Սեդա եւ Աստղիկ,
Տէր եւ Տիկին Ժաք Օհանեան եւ զաւակները՝ Ցոլիկ եւ Քրիստափոր,
Տիկին Նոյեմի Աղաւեան եւ Ժաք Պէնոյիչ, Սոֆի եւ Փասքալ,
Տիկին Զապէլ Քալարեան եւ Փաթրիք Լնաու,
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ–մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱՆԱՅԻՍ ՇԱՀԻՆԵԱՆ–Ի

մահը, որ պատահեցաւ Երկուշաբթի, Մայիս 28–ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան, 80 տարեկանին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Մայիս 31, ժամը 16–ին, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ եկեղեցին՝
15, rue Jean Goujon, Paris 8e
եւ մարմինը կ'ամփոփուի՝
Cimetière Parisien de Pantin–ի
ընտանեկան դամբարանը :

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կապոյտ Խաչի Առնուվիլ – Սարսէլի Աստղիկ մասնաճիւղը Թէյասեղան մը կը կազմակերպէ
Կիրակի, Յունիս 10, ժամը 15·30–ին
Salle Leo Lagrange — Rue Jean Jaurès Arnouville
Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերուհիները եւ բարեկամները հաճելի ժամեր անցընելու :

U.C.F.A.F. — PARIS

LA COMPAGNIE DU THEATRE NATIONAL DU JEUNE SPECTATEUR D'EREVAN

pour la première fois en France

"l'Assemblée des Souris"

Comédie musicale pour les 7 à 77 ans
d'après la pièce de Vartkes MOVSESSIAN
Mise en scène : Yervant GHAZANDJIAN
Musique : Narek DOURIAN
DIMANCHE 10 JUIN A 18 H (précises)
THEATRE DES ARTS - HEBERTOT
78 bis, Bd. des Batignolles — Paris 17e
M° Villiers
Prix des places: 120 F. Réservations:
Enfants (— de 14 ans): 60 F.
42. 08. 76. 49
39. 14. 12. 05
30. 71. 18. 82

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ– Պանեօ
ՇԱՂԿԱՊ ԹՐՔԱՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԹԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՃԱՇ

Շաբաթ, Յունիս 9, ժամը 20–ին
կը մասնակցի՝ երգիչ ՄԱՍԻՍ
«Disc Jockey», երաժշտութիւն, պար
Salle des Fêtes de Bagneux
(շուկային քով)
Rue Albert Petit, 92220 Bagneux
Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 150 Ֆր.
— Հանրակառքով՝ Porte d'Orléans–էն թիւ 188 առնել եւ իջնել՝ Albert Petit կայանը :
— Ինքնաշարժով՝ Nationale 20–ի վրայ հետեւիլ Marché de Bagneux ուղղութեան :
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերէն մէկուն. –
- Մկրտիչ Ֆէրմանեան – 46· 64· 63· 58
- Եղիա Շիրինեան – 46· 65· 51· 04
- Պարէտ Մանօք – 46· 58· 44· 32
- «Société PAVEL» - 48. 94. 90. 59

ՅՈՅՑ
ՓԱՐԻԶԻ ԽՈՐՀ. ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԱՌՋԵՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ՝
ՀԱՅ ԱԶԳ. 3 ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Հայաստան եւ Արցախ կը սգան իրենց զոհերը :

Խորհ. բանակը իր բուռն եւ ըիրտ հակազդեցութեամբ խլած է բազմատասնեակ հայ զոհեր :

Հայ ազգ. երեք կուսակցութիւնները կոչ կ'ընեն եւ կը հրաւիրեն բոլոր Հայերը, անխտիր, զանգուածային կերպով ներկայ ըլլալու խորհ. դեսպանատան առջեւ,

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 31, ԺԱՄԸ 18·30ին բողոքելու համար ապօրինական եւ խորհրդային ճնշումներուն ու ջարդերուն դէմ :

Հարկ է ներկայ ըլլալ միակամ որպէսզի մեր զօրակցութիւնը յայտնենք Հայրենիքի եւ Արցախի ժողովուրդին եւ դատապարտենք խորհրդային բանակի բռնութիւնը :

Հինգշաբթի, Մայիս 31–ին, ժամը 18·30–ին, Հայաստանի ժողովուրդին կողքին, ներկայ պիտի ըլլանք Փարիզի խորհրդային դեսպանատան առջեւ :

Ս. Դ. Հ. Կ. Ռ. Ա. Կ. Հ. Յ. Դ.

La Croix Bleue d'Arnouville-Sarcelles
Section *Astrig* organise

Une Journée à BRUGES

le Dimanche 17 Juin

Transport.
Déjeuner (boissons non comprises)
Promenades en bateaux sur les canaux

Départ d'Arnouville à 6 heures
(Stade Leo Lagrange)
Retour vers 22 heures

Prix : 260 frs. par personne.
Réservations :

Mme Altounian	39. 87. 08. 73
Mme Yéranossian	29. 85. 79. 85

L'UNION CULTURELLE FRANÇAISE DES ARMENIENS DE FRANCE
— U. C. F. A. F. —
Section d'Asnières, Bois-Colombes Colombes
présente
pour la première fois en France

LA COMPAGNIE DU THEATRE NATIONAL DU JEUNE SPECTATEUR D'EREVAN
(T U Z)

dans une nouvelle création

L'ASSEMBLÉE DES SOURIS

comédie musicale pour petits et grands
d'après la pièce de
Vartkès MOVSESSIAN
Mise en scène Yervant GHAZANDJIAN
Musique Narek DOURIAN
Dimanche 3 Juin à 16 h précises
Salle JEAN RENOIR
35, rue du Général Leclerc
Villa des Aubépines
92270 Bois - Colombes
(tout près de la gare de Bois-Colombes)
Prix des places : 100 Frs.
Enfants : 50 Frs.
Réservation des billets :

Daniel DJIZMEDJIAN
47. 81. 09. 72
et auprès des membres de l'U.C.F.A.F.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Վարդգէն Զէնարլի 250 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի փոխան ծաղիկի իրենց զարմիկին՝ Յովի. Հաբէշեանի մահուան առթիւ :

ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏ

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յունիս 3–ին, Հոգեգալստեան տօնին առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ Եպիսկոպոսական պատարագ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Պատարագի բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ժաք Օհանեանին, իրենց սիրեցեալ մօր՝ Անայիս Շահինեանի մահուան առթիւ :

RECHERCHE

Employée de maison, 35 - 40 ans, parlant couramment français et arménien (occidental) pour aider travaux de ménage chez handicapée physique.

Téléphoner : 48 - 34 - 77 - 78.

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Յունիս 3, Հոգեգալստեան տօնին առիթով պատարագ կը մատուցուի :
Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը՝ 8·30–ին :
Պատարագը ժամը՝ 10–ին :
Պատարագը կը մատուցանէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի կ'օրհնուի մատաղը կը բաժնուի հաւատացեալ ժողովուրդեան :
Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Թաղիս ննջեցելոց հոգիներուն ի հանգիստ : Երգեցողութիւնները կը կատարուին Ստեփան Սարկաւագ Պօղոսեանի ղեկավարութեամբ :

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

SAISON 89/90 DE LA QUATRA

SALLE GAVEAU - 17e ANNÉE

VENDREDI 8 JUIN A 20 HEURES 30

Soirée MAURICE RAVEL
avec
DEVY ERLIH — ANNIE JODRY
AÏDA MOURADIAN — ELENA VASILIEVA
SETA TANYEL
ANI et RAFFI PETROSSIAN

Prix des places : 150 — 120 — 80 Frs. Etudiants : 50 Frs.
Libeller les chèques à l'ordre de l'*Association QUATRA.*
3, rue des Saints-Pères - 75006 Paris — Tél. : 42. 60. 74. 78

le Théâtre des ARTS-HÉBERTOT

présente

NOM: Don Quichotte

Comédie musicale créée en Arménie
d'après la pièce de MIKHAÏL BOULGAKOV
adaptation et mise en scène NAREK DOURIAN
avec
LA COMPAGNIE DU THEATRE NATIONAL TIOUZ D'EREVAN
sur scène : 16 acteurs choristes et 6 musiciens
UNE HEURE TRENTE D'HUMANISME ET D'EMOTION
Huit représentations exceptionnelles
du 7 au 15 Juin
au Théâtre des Arts-Hébertot
78 bis, Bld. des Batignolles, 75017 Paris — M° Villiers
Billets :

- 3 FNACs
- HEBERTOT : 43. 87. 23. 23
- Librairie SAMUELIAN : 43. 26. 88. 65
- Restaurant VARTAN : 43. 26. 20. 68
- Télé CONDORCET : 46. 42. 56. 17
- Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville : 43. 76. 55. 89